DAVID DE JONG

NAZİ MİLYARDERLERİ

ALMANYA'NIN EN ZENGİN HANEDANLARININ KARANLIK TARİHİ

ÇEVİRİ: ZEYNEP DEMİR

Kronik

NAZİ MİLYARDERLERİ
Almanya'nın En Zengin Hanedanlarının Karanlık Tarihi

—

DAVID DE JONG

KRONİK YAYINCILIK: 511
İkinci Dünya Savaşı Tarihi Dizisi: 21

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

ÇEVİRİ
Zeynep Demir

EDİTÖR
Ali Kaan Cerit

KAPAK TASARIMI
Kutan Ural

MİZANPAJ
Kronik Kitap

1. Baskı, Mayıs 2024, İstanbul

ISBN
978-625-6774-70-4

KRONİK KİTAP
Şakayıklı Sk. N°8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 49639

www.kronikkitap.com
kronikkitap

BASKI VE CİLT
Optimum Basım
Tevfikbey Mah.
Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
Küçükçekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

DAVID DE JONG

NAZİ MİLYARDERLERİ

ALMANYA'NIN EN ZENGİN HANEDANLARININ KARANLIK TARİHİ

Çeviri: Zeynep Demir

Kronik

DAVID DE JONG

Gazeteci ve yazar de Jong, daha önce Bloomberg News için Amsterdam'da Avrupa bankacılığı ve finans, New York'ta ise gizli server transferleri ve milyarder servetleri üzerine araştırmacı gazetecilik yapmıştır. Çalışmaları Bloomberg Businessweek, Wall Street Journal ve Dutch Financial Daily'de yayımlanmıştır. Hollanda doğumludur ve bu kitabın araştırmalarını yapıp kaleme almak için dört yılını Berlin'de geçirmiştir.

ZEYNEP DEMİR

İngilizce Mütercim-Tercümanlık bölümünde lisans ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimi aldı. Sean McMeekin'in kaleme aldığı *Stalin'in Savaşı*, Ian Kershaw'ın *Dünyayı Değiştiren Kararlar* eserlerini Türkçeye kazandırmıştır. Soğuk Savaş tarihine dair akademik çalışmalarına, XX. yüzyıl tarihine ilişkin metin çevirileri üzerinde tercümelerine devam etmektedir.

Büyükanne ve büyükbabalarım
Alice, Hans,
Hannie ve John'un
aziz hatırası için...
Direndiler, ayakta durdular ve başardılar;
ailelerine ellerinden gelen en iyi hayatı sağladılar.

"Dünyayı yağmalıyorlar, açlıklarıyla toprakları soyup soğana çeviriyorlar... Düşmanları zenginse açgözlülükle harekete geçiyorlar; fakirse gözlerini hırs bürüyor... Önüne geleni yakıp yıkıyorlar, yalan dolanla ele geçiriyorlar ve tüm bu yaptıklarını da imparatorluk kurmak olarak adlandırıyorlar. Arkalarında sadece yıkım bırakıyorlar, ona da barış diyorlar."

–Tacitus, *Agricola*

İÇİNDEKİLER

Pharus-Reisekarte
von
DEUTSCHLAND

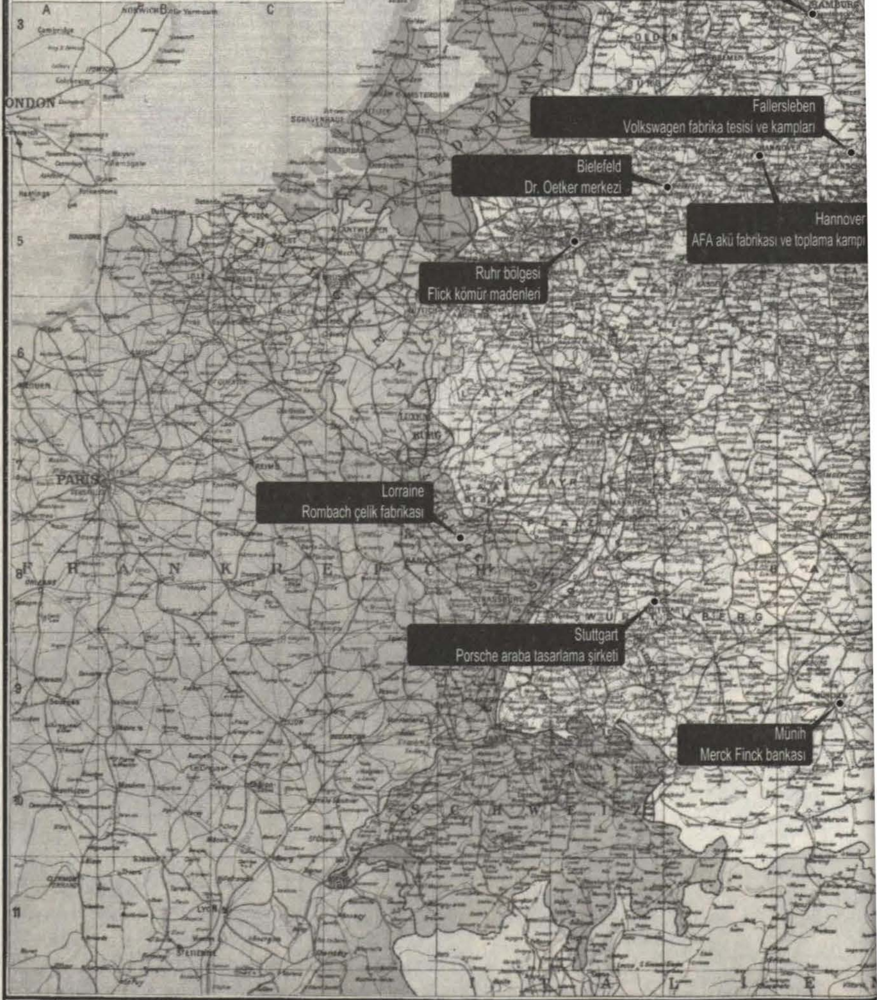
Pharus-Plan Berlin N 54, Schwedter Str. 263

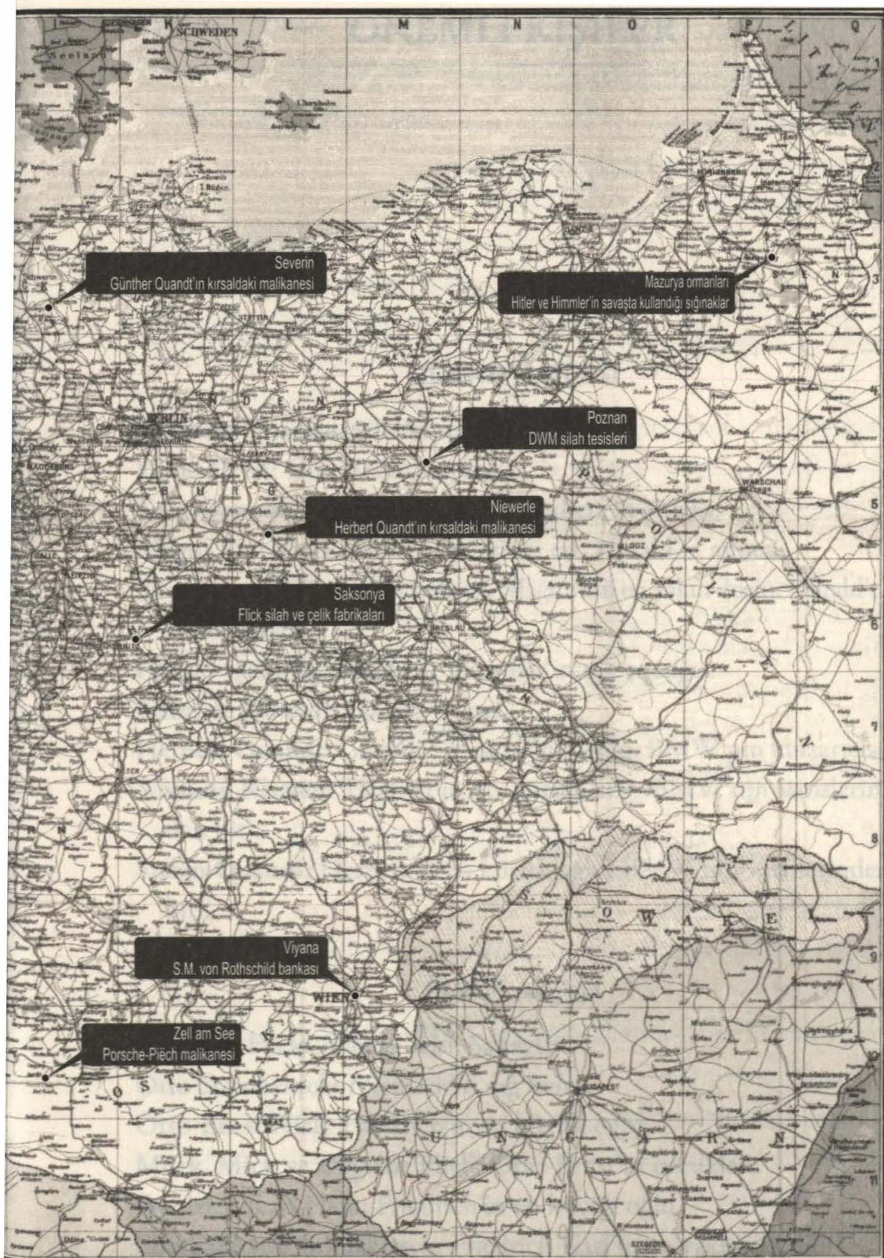
Maßstab 1 : 2300000

1 cm = 23 km

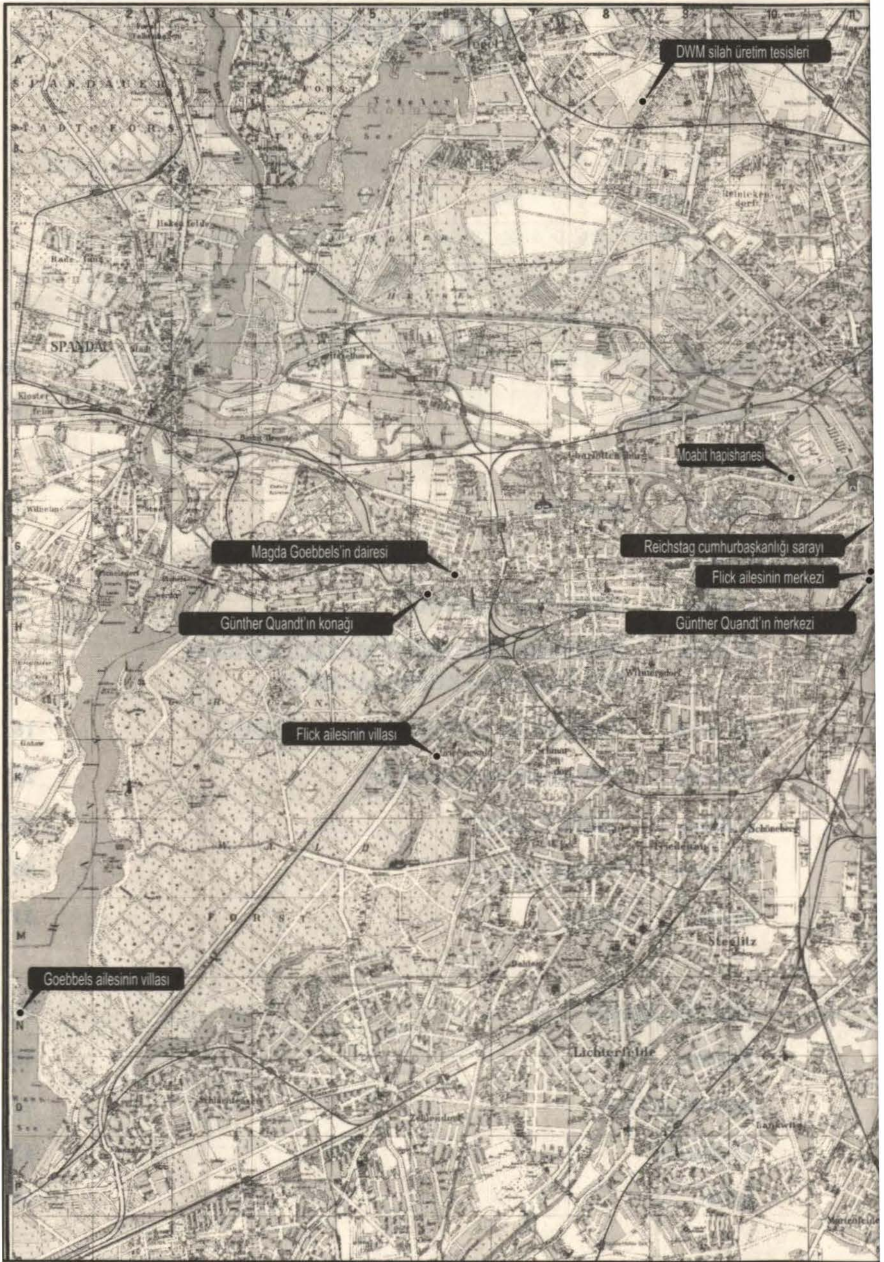
Hauptbahnen — Nebenbahnen — Chausseen

Kleine Ausgabe

Severin
Günther Quandt'ın kırsaldaki malikanesi
Mazurya ormanları
Hitler ve Himmler'in savaşta kullandığı sığınaklar
Poznan
DWM silah tesisleri
Niewerle
Herbert Quandt'ın kırsaldaki malikanesi
Saksonya
Flick silah ve çelik fabrikaları
Viyana
S.M. von Rothschild bankası
Zell am See
Porsche-Piëch malikanesi

DWM silah üretim tesisleri
Moabit hapishanesi
Reichstag cumhurbaşkanlığı sarayı
Flick ailesinin merkezi
Günther Quandt'ın merkezi
Magda Goebbels'in dairesi
Günther Quandt'ın konağı
Flick ailesinin villası
Goebbels ailesinin villası
SPANDAU
Steglitz
Lichterfelde

PHARUS-PLAN
BERLIN
Ausschnitt aus der großen 8teiligen Ausgabe
PHARUS-PLAN, Berlin N 54, Schwedter Straße 263
Maßstab 1:25000

Pankow
Weißensee
Lichtenberg
Friedrichsfelde
Tempelhof
Neukölln
Köpenick

Reich Propaganda Bakanlığı
J. Dreyfus bankası
Führerbunker (Hitler'in sığınağı)
Hotel Kaiserhof
Pertrix fabrikası ve toplama kampı

ÖNEMLİ KİŞİLER

QUANDT AİLESİ

Günther Quandt: Ailenin reisi. Sanayici.

Horst Pavel: Günther'in sağ kolu.

Toni Quandt: Günther'in ilk eşi. Herbert'in annesi.

Magda Goebbels: Günther'in ikinci eşi. Harald'ın annesi.

Ello Quandt: Günther'in yengesi. Magda'nın en yakın dostu. Harald'ın vaftiz annesi.

Harald Quandt: Magda ile Günther'in tek çocuğu.

Gabriele Quandt: Harald'ın kızı.

Herbert Quandt: Günther'in en büyük oğlu. BMW'nin kurtarıcısı.

Susanne Klatten: Herbert'in en küçük kızı. BMW'nin varislerinden biri.

Stefan Quandt: Herbert'in en küçük oğlu. BMW'nin varislerinden biri.

FLICK AİLESİ

Friedrich Flick: Ailenin reisi. Sanayici.

Otto Steinbrinck: Friedrich'in sağ kolu.

Otto-Ernst Flick: Friedrich'in en büyük oğlu.

Muck, Mick ve Dagmar Flick: Otto-Ernst'in çocukları.

Friedrich Karl Flick: Friedrich'in en küçük oğlu.

Eberhard von Brauchitsch: Friedrich Karl'ın en yakın dostu.

Ingrid Flick: Friedrich Karl'ın dul eşi.

VON FINCK AİLESİ

August von Finck, Sr.: Ailenin kurucusu. Özel banker.
Kurt Schmitt: Allianz'ın CEO'su. Reich Mali İşler Bakanı.
August "Gustl" von Finck, Jr.: Yatırımcı.
Ernst Knut Stahl: Gustl'ın sağ kolu.

PORSCHE- PIËCH AİLESİ

Ferdinand Porsche: Ailenin reisi. Volkswagen ile Porsche'nin yaratıcısı.
Anton Piëch: Ferdinand'ın damadı. Louise'in eşi.
Ferry Porsche: Ferdinand'ın oğlu. SS subayı.
Louise Piëch: Ferdinand'ın kızı. Anton'un eşi.

OETKER AİLESİ

Richard Kaselowsky: Ailenin reisi. Dr. Oetker'in CEO'su.
Rudolf-August Oetker: Kaselowsky'nin üvey oğlu. Waffen-SS subayı.
Rudolf von Ribbentrop: Rudolf-August'un en yakın arkadaşı. Waffen-SS subayı.

NAZİ REJİMİNİN ÖNDE GELENLERİ

Adolf Hitler: Führer.
Joseph Goebbels: Reich propaganda bakanı. Magda'nın eşi. Harald'ın üvey babası.
Hermann Göring: *Reichsmarschall.* Nazilerin maliye politikasının esas karar mercii.
Heinrich Himmler: *Reichsführer SS.* Holokost'u hayata geçirmiştir.
Hjalmar Schacht: *Reichsbank* (Alman merkez bankası) Başkanı ve Reich Ekonomi Bakanı.
Walther Funk: Reich Ekonomi Bakanı ve *Reichsbank* Başkanı.
Otto Wagener: Hitler'in mali danışmanı.

Wilhelm Keppler: Hitler'in mali danışmanı. Kranefuss'un dayısı.
Fritz Kranefuss: Himmler'in Dostlar Meclisi'ni bir araya getirmiştir. Keppler'in yeğeni.

MAĞDURLAR

Adolf Rosenberger: Porsche'nin diğer kurucusu.
Johanna ve Fritz Heine: Sermayedar.
Hahn Ailesi: Sermayedar.
Julius ve Ignaz Petschek'in varisleri: Sermayedar.
Willy Dreyfus: Özel banker.
Louis von Rothschild: Özel banker.

AMERİKALILAR

Telford Taylor: Nürnberg Askerî Mahkemeleri'nin baş savcısı.
John J. McCloy: Amerika'nın işgal altındaki Almanya'da görevlendirdiği yüksek komiser.

REIMANN AİLESİ

Albert Reimann: Ailenin kurucusu. Joh. A. Benckiser (JAB) CEO'su.
Peter Harf: JAB Yönetim Kurulu Başkanı.
Wolfgang Reimann: Albert'in en büyük oğlu.

Önsöz

TOPLANTI

"Ve burada cehennem kapılarındaki yirmi dört hesap makinesi gibi kaygısızca duruyorlar."[1]

–Éric Vuillard, *Gündem*

Dört gün evvel gönderilen davetiyeler şüpheye mahal vermiyordu. Sermaye çağrılıyordu. Nazi Almanyası'nın en varlıklı ve en nüfuzlu iş adamlarının yirmisi[2], 20 Şubat 1933 Pazartesi günü, akşam altı sularında Reichstag yani Alman Meclisi'nin Başkanı Hermann Göring'in, Berlin'in hükümet binaları ve iş merkezlerinin bulunduğu bölgesinin merkezindeki resmi konutunda düzenlenen toplantıya katılmak üzere yaya olarak veya özel şoförlerinin kullandığı arabayla yola çıktı. Davetliler arasında tekstil üreticisiyken silah ve akü sektörünün kralı hâline gelmiş Günther Quandt, çelik sanayicisi Friedrich Flick, Bavyeralı sermayedar Baron August von Finck, sigorta devi Allianz'ın CEO'su Kurt Schmitt, kimyasal holdingi IG Farben ve potas titanı Wintershall ile evlenerek Krupp çelik imparatorluğunun başına geçmiş Gustav Krupp von Bohlen und Halbach mevcuttu.

Üç hafta öncesinde Adolf Hitler, kapalı kapılar ardında yapılan bir anlaşma neticesinde Cumhurbaşkanı Paul von

1 Vuillard, Éric, *Gündem* (Çev. Nihan Özyıldırım), Can Yayınları, 2019, s. 23.

2 Katılanların iki (eksik) listesi için bkz. Dirk Stegmann, "Zum Verhältnis von Großindustrie und Nationalsozialismus, 1930-1933," *Archiv für Sozial-geschichte* 13 (1973), 478, 481; Henry Ashby Turner Jr., *German Big Business and the Rise of Hitler* (New York: Oxford University Press, 1985), 468 81 no.lu not.

Hindenburg'un kendisini şansölye atamasıyla iktidarı ele geçirmişti. Nazi Partisi lideri sanayiciler, sermayedarlar, idareciler ve varislerden oluşan gruba "politikalarını izah etmek" istiyordu; en azından daveti bu kanaati doğurmuştu. Söz konusu iş adamları kendilerine Alman ekonomisinin yeni hükümet idaresinde alacağı istikamete dair güven verilmesini istiyordu. Ne var ki bunu elde edemeyeceklerdi. Hitler'in hem toplantı hem de ülkenin gidişatına dair kendi planları mevcuttu.

Davetli iş adamları Göring'in Berlin'de Spree Nehri'nin güney kıyısında, Reichstag'ın hemen yanında bulunan görkemli, kiremit kırmızısı konutuna tam vaktinde ulaştı. Ne var ki bu tahammülsüz kodamanlar alışık oldukları ve umduklarının aksine bekletildi. Ev sahibi Göring toplantının başlayacağı vakitten on beş dakika sonra konuklarını karşıladı. Yanında Hitler hükümetinin tıknaz, seyrek saçlı, bir numaralı basın sözcüsü Walther Funk[3] vardı. Baş maliye danışmanı Otto Wagener ile birlikte gelen yeni şansölye ise çok daha sonra katıldı. Mihmandarlığı Alman merkez bankası Reichsbank'ın sabık başkanı Hjalmar Schacht üstlendi. (Anlaşılacağı üzere Hitler'in ileride Ekonomi Bakanı atayacağı dört isim, Funk, Schacht, Göring ve Allianz CEO'su Schmitt hazırda bulunuyordu.) Toplantı Hitler'in adamlarının yıllar boyu özenle oluşturduğu temelin, Nazi davasına destek toplamak için kodamanlarla yıllardır sürdürülen ilişkilerin son noktasıydı.

Hitler iş adamlarıyla el sıkıştı, ardından nefes almadan yaptığı bir buçuk saatlik söyleve daldı. Ancak Nazi lideri taahhüt edilen mali politika izahatı yerine mevcut siyasî durumun genel bir teşhisini yaptı. Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu'nun mağlubiyetinin ve Rusya'da Komünistlerin iktidara gelmesiyle neticelenen devrimin yaşandığı 1918 yılı Alman tarihinde feci bir dönüm notasıydı. Hitler'in gözünde

3 Stegmann, "Verhältnis," 478.

sağ ile sol arasındaki mücadeleyi kesinkes sonuca ulaştırmanın vakti gelmişti.[4]

Hitler, patronların *Führer* olarak yükselişini destekleyerek esasen kendilerini, kendi firmalarını ve kendi servetlerini desteklemiş olacaklarını ileri sürdü. Kırk üç yaşındaki şansölye "Özel teşebbüs demokrasi çağında sürdürülemez" diye konuştu.[5] "Bu kavram sadece halkın sağlam bir otorite ve şahsiyet anlayışı olduğu takdirde düşünülebilir. İktisat alanı ve kültür dünyasında elde edilmiş müspet, hayırlı ve değerli olan her şeyin tek müsebbibi şahsiyetin önemidir." Hitler sendikaların ilgasından, silahlanmadan, savaştan ya da Yahudilerin Alman yaşamından çıkarılmasından bahsetmedi. Fakat geleceğe dair bir ipucu verdi: "Karşı tarafı tamamen ezip geçmek istiyorsak mutlak gücü elde etmemiz lazım."[6]

Hitler konuşmasının sonlarına doğru bunun nasıl gerçekleşeceğini açıkladı. Yalnız iki hafta içerisinde 5 Mart 1933 tarihinde Alman milleti genel seçimlerde, Hitler'e göre "son seçimde"[7] ülkenin geleceğini belirleyecekti. Demokrasi öyle ya da böyle yıkılacaktı. Almanya'nın yeni şansölyesi demokrasiyi topyekûn yıkmak ve yerine diktatörlük getirmeyi planlıyordu. Şu uyarıda bulundu: "Sonucu ne olursa olsun geri adım atılmayacak... Sadece iki yol var: Ya rakibi anayasal temelde dize getireceğiz... ya da diğer silahlarla bir mücadele vereceğiz. Bu da daha büyük fedakarlıklar yapmamızı gerektirebilir." Eğer seçim sonucunda partisi iktidara gelmezse sağ ile sol arasında bir iç savaşın mutlaka patlak vereceğini ima etti. Ardından ağdalı bir dille ekledi: "Alman halkının ne kadar mühim bir dönemden geçtiğimizin farkına varacağını umuyorum. Öyle mühim ki gelecek on, hatta belki de yüz yılı şekillendirecek."

4 NMT, VII. Cilt, 557-60.
5 NMT, VII. Cilt, 558.
6 NMT, VII. Cilt, 560.
7 NMT, VII. Cilt, 561.

Silah ve çelik devi Gustav Krupp, Reich Sanayiciler Odası Başkanı olarak bu birbirine eşit iş adamları arasında birinciydi ve grubun sözcüsü belirlenmişti. Altmış iki yaşındaki sanayici, Hitler'le ilk kez bir araya geleceği bu toplantı için mali politikaya dair kapsamlı bir bilgi notu hazırlamıştı. Fakat Krupp yeni şansölyenin az evvel Alman demokrasisinin yıkımı çağrısında bulunduğunu göz önünde bulundurarak politika detaylarıyla sıkıcı bir diyalog başlatmamayı doğru buldu. Deneyimli sanayici konuklar adına şansölyeye fikirlerini "net bir şekilde kendilerine açıkladığı için" teşekkür etmekle yetindi.[8] Almanya'nın siyasî sorunlarına hızla çözüm bulunması ve "ekonomi ile iş dünyasının kalkınması ve gelişmesini" sağlayacak kuvvetli bir devlet tesis edilmesi gerektiği yönünde suya sabuna dokunmayan ifadelerle sözlerini tamamladı.

Avusturya doğumlu şansölye, Krupp'un ifadelerini dinledikten sonra dinleyicilerinden ne bir soru aldı ne de toplantının esas amacını açıkladı. Onu ev sahibi Göring'e bıraktı ve ayrıldı.

Göring açıklamaya misafirlerinin memnuniyetle karşılayacağı istikrarın sözünü vererek başladı. Sanayi ve finans devlerini "siyasette suların durulmasıyla ülkenin ekonomisi de yatışacağında" temin etti.[9] Ekonomi üzerinde hiçbir "deney" yapılmayacağını söyledi. Fakat iş dünyasının lehine bir atmosfer oluşması için Hitler'in yeni koalisyonun sandıktan muzaffer çıkması gerekiyordu. Reichstag başkanı sadede geldi: Nazi Partisi'nin seçim kampanyası için paraya ihtiyacı vardı. Vergi mükelleflerinin paraları ve devlet fonu siyasî gayelerle kullanılamayacağından "bu siyasî mücadelede yer almayan diğer çevreler en azından bu dönemde gereken mali fedakarlıkları yapmalıydı."

Göring son sözlerinde Hitler'in kapanış cümlelerini tekrar etti: "5 Mart seçimi gelecek on yıl, hatta muhtemelen gelecek asır

8 NMT, VII. Cilt, 562.
9 NMT, VII. Cilt, 561-62.

boyunca düzenlenecek son seçim olduğundan" iş dünyasının bu devlerinden "mali fedakarlıklarda bulunmasının" istenmesi gayet doğaldı. Göring bu ifadelerden sonra ardında şaşkına uğramış konuklarını üzerinde düşünüp taşınacakları epey meseleyle bırakarak odadan ayrıldı.[10]

Sözü bıyıklı ekonomist Hjalmar Schacht aldı. Kendisinden önceki iki konuşmacının aksine Schacht hemen asıl meseleye geldi ve üç milyon Reichsmarklık (günümüzde 20 milyon dolara tekabül ediyor) bir seçim kampanyası fonu toplamayı teklif etti.[11] Bu fondan Nazi Partisi ile milliyetçi koalisyondaki ortağı Alman Ulusal Halk Partisi istifade edecekti; ülkeyi yönetmek için ortağına ihtiyaç duyuyordu. Neyse ki bu ihtiyaç uzun sürmeyecekti.

İş adamları o anda istenen miktarı aralarında paylaştı. Ruhr bölgesindeki kömür ve demir sanayilerinden 1 milyon, potas madenciliği ve kimyasal sanayilerinin her birinden de 500 bin reichsmark ödenecekti. Geri kalan 1 milyon da linyit kömürü sanayisinden, otomobil üreticilerinden, mekanik ve elektrik mühendislik şirketlerinden gelecekti. Kodamanlar paranın %75'inin Nazi Partisi'ne gönderileceğinde anlaştı. Kalan %25'i de koalisyon ortağına gidecekti. Nihayetinde Schacht toplantının en kısa ve maliyetli cümlesini dillendirdi: "Pamuk eller cebe beyler!"[12]

Hitler'in mali politika tartışma daveti aslında seçim kampanyasında kullanılacak örtülü ödeneği oluşturmak için milyonlarca lira talep etmek üzere bahane olarak ileri sürülmüştü. Hitler ile Göring kasten önemli bir detaya değinmemişti: Nazi Partisi'nin kasası vahim durumdaydı. 12 milyon Reichsmarkın üzerinde borcu[13], bir genel seçim kampanyası düzenlemeye yetmeyecek kadar az nakdi bulunuyordu. Ancak problem kısa süre içinde çözülecekti. Davetlilerin çoğu toplantıdan sonraki günler ve haftalar

10 NMT, VII. Cilt, 562.

11 Stegmann, "Verhältnis," 480.

12 Louis Lochner, *Tycoons and Tyrant* (Chicago: Henry Regnery, 1954), 146-147.

13 Günter Ogger, *Friedrich Flick der Grosse* (Bern: Scherz, 1971), 132.

içinde şirketleri ile sanayi odaları üzerinden Schacht'ın Berlin'de Delbrück Schickler adlı özel bankada açtığı emanet hesabına büyük miktarlarda para gönderdi. Anlaşıldığı üzere kodamanların demokrasilerinin ölümünü fonlamaktan hiçbir çekincesi yoktu. Nazilere en büyük bağış madencilik sanayi odasından (600 bin Reichsmark) ve I.G. Farben'den (400 bin Reichsmark) geldi.[14]

Toplantıdan sonraki gün, 21 Şubat 1933'te, partinin Berlin'deki *Gauleiter*'i[15] olarak başkentten Nazi propaganda makinesini idare eden 35 yaşındaki Joseph Goebbels günlüğüne şunları not düştü: "Göring müjde verdi, seçim için kullanabileceğimiz 3 milyonumuz var. Muazzam haber! Hemen propaganda bölümünü harekete geçirdim. Ve bir saat içinde makineler takırdamaya başladı bile. Şimdi seçim kampanyasına koyulacağız... Bugün iş çok keyifli. Para var artık."[16] Goebbels bu günlüğüne yazmaya tam da bir önceki gün başlamıştı, Berlin'deki parti merkezinde parasızlığın verdiği moral bozukluğunu tasvir etmişti. Yirmi dört saatte rüzgâr nasıl da tersine dönmüştü...

---

14 NMT, VII. Cilt, 567-68.

15 Almancada Bölge Yöneticisi anlamına gelen Gauleiter'ler NSDAP'nin yerel teşkilatını idare ediyor ve doğrudan Hitler tarafından atandığından sadece ona hesap veriyordu. (ç.n.)

16 Elke Fröhlich (ed.), *TG* (Münih: De Gruyter Saur, 1993-2008), 21 Şubat 1933.

GİRİŞ

Almanya'nın meşhur bisküvi üreticisi Bahlsen şirketinin yirmi altı yaşındaki varisi Verena Bahlsen 8 Mayıs 2019 günü Hamburg'ta düzenlenen dijital pazarlama konferansında sürdürülebilir gıda üretimi konulu, canlı yayınlanacak açılış konuşmasını yapmak üzere sahneye çıktı. Siyah dik yakalı kazak, kot bir tulum ve üzerine siyah kruvaze ceket giymişti, giysilerinin yumuşak rengi Bahlsen'in dalgalı kızıl saçları ile canlı çillerine çarpıcı bir zıtlık oluşturuyordu. Özgüvenli bir şekilde mikrofonu eline aldı. Fakat konuşmasına başladıktan sonra birkaç dakika içinde konudan saptı, Almanya'nın BMW gibi en büyük firmalarının ortak mülkiyeti fikrinden bahseden sosyalist politikacıya yanıt verdi. "Ben kapitalistim" diye konuştu.[1] "Bahlsen'in dörtte biri benim ve bundan gayet memnunum. Bu hisseler benim elimde kalmalı. Para kazanmak ve kâr payımla yat falan almak istiyorum."

Bahlsen'in irticalen dile getirdiği cümleler sosyal medyada öfkeli tepkilere yol açtı. Özellikle de ailesi İkinci Dünya Savaşı'nda zorunlu çalıştırılan işçilerden istifade etmişken nasıl servetiyle övünmeye cüret ederdi? Verena birkaç gün sonra Almanya'nın en meşhur tabloid gazetesine yaptığı yorumlarda eleştirileri kale almadığını gösterdi: "O benim devrimden önce yaşandı ve o

1 Verena Bahlsen, "About the Future of Cookies," *Online Marketing Rockstars*, 15 Mayıs 2019, Youtube videosu, 18:53, https://www.youtube.com/watch?v=TauCu0aJ5Vs

işçilere hem Almanlara verdiğimiz maaşı verdik hem de iyi muamele ettik." Ardından ekledi: "Bahlsen'in suçu yok."[2]

Skandal patlak verdi. Verena Almanya'da günümüzde işlenebilecek ahlaken belki de en büyük suçu işlemişti: Nazi dönemine ilişkin cahilce konuşmuştu. Aile şirketinin, diğer Alman firmalarının ekseriyeti gibi Nazi Almanyası'nın İkinci Dünya Savaşı'nda kurduğu, insanların vatanlarından koparılıp Alman fabrikalarında çoğu durumda cüzi miktarlar karşılığında ve berbat şartlar altında mecburen çalıştırıldığı zorla çalıştırma sisteminden istifade ettiği herkesin malumuydu. Bahlsen'in çoğu Polonyalı ve Ukraynalı kadınlar olan 700 kadar zorunlu işçisi Hannover'deki bisküvi fabrikasına sürülmüş, orada ne doğru düzgün maaş alabilmiş ne de kendilerine iyi muamele edilmişti.[3] Verena'nın yorumları dünya çapında manşetlerde kendine yer buldu ve hızla karşılık gördü. Tarihçiler ile siyasetçiler genç iş insanını kınadı. Bahlsen bisküvilerinin boykotuna yönelik çağrılar yapıldı.

Birkaç gün içinde bir dizi siyah Mercedes limuzin, Verena'nın Berlin'in Prenzlauer Berg mahallesinde bulunan apartman dairesinin önüne yanaştı, genç varisi eşyalarıyla birlikte çabucak Hannover'e götürdü. Ardından Verena aile şirketi üzerinden bir özür yayınladı. Fakat *Der Spiegel* dergisinin muhabirleri işi büyüttü.[4] Gazeteciler Verena'nın Nazi Almanyası devrinde şirketi yöneten dedesi ile büyük amcalarının Hitler'in Nazi Partisi (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi, NSDAP) üyesi olduğunu ve rejimin her şeye kadir paramiliter örgütü SS'e maddi bağışta bulunduğunu açığa çıkardı. Ukraynalı kadınların çoğunun Kiev'de Bahlsen'in

---

2 "Zwangsarbeiter-Zoff um Keks-Erbin," *Bild*, 12 Mayıs 2019.

3 "Bahlsen During National Socialism, 1933 to 1945," 1 Temmuz 2020, https://www.thebahlsenfamily.com/int/company/about-us/history/bahlsen-during-national-socialism-1933-to1945/.

4 Felix Bohr, Jürgen Dahlkamp ve Jörg Schmitt, "Die Bahlsens und die SS," *Der Spiegel*, 17 Mayıs 2019; Nils Klawitter, "So wurden die NS-Zwangsarbeiter bei Bahlsen wirklich behandelt," *Der Spiegel*, 5 Temmuz 2019.

el koyduğu bir bisküvi fabrikasından Hannover'deki tesise sürüldüğü ortaya kondu. Savaş sonrasında milyonlarca Alman gibi Bahlsenler Nazilerle iş birliği suçlamalarının tamamını reddetmişti ve yaptıkları yanına kâr kalmıştı.

Halkın öfkesi büyüyünce Bahlsen ailesi tepkiyle baş etmede önceden kullanılmış ve işe yaradığı sabit bir yönteme başvurdu: Meşhur bir Alman tarihçiyi şirketin ve ailenin Nazi dönemi dahil tüm geçmişini incelemekle görevlendirdiğini şirketleri üzerinden duyurdu. Tarihçinin araştırması bittikten sonra bulguları bir araştırma hâlinde kamuya açık olarak yayınlanacaktı. Duyuru işe yaradı ve öfke dindi. Fakat ben bu işin sonunun nereye varacağını biliyordum.

Bu olaydan yıllar evvel, 2011 Kasım'ının sonlarında gizli servetleri, milyarderleri ve Bahlsen'den kat be kat büyük aile şirketlerini araştıran yeni bir ekibe muhabir olarak *Bloomberg News*'e katılmıştım. New York Emniyeti Wall Street'i İşgal Et[5] hareketinin üyelerini Manhattan'ın mali bölgesinin merkezinde bulunan Zucotti Park'tan cebren çıkardıktan bir hafta sonra derginin New York ofisinde işe başladım. Önceki yıllarda yaşanan ekonomik krizin ardından yüzde bir ile yüzde doksan dokuz arasındaki gerginlik dünyanın dört bir yanında had safhaya ulaşmıştı. Koch ailesi ve Waltonlar (Walmart'ın[6] sahipleri) gibi Amerikan sermaye hanedanlarını araştırmak için işe alınmış olsam da kısa süre içinde Hollandalı olduğum için ana dili Almanca olan ülkeleri de görev alanıma dahil etmem istendi.

Ek görevi gönülsüzce kabul ettim. Almanya'nın ülkem Hollanda'yı 1940 Mayıs'ından 1945 Mayıs'ına dek işgalinde yaşattığı

5 (İng.) *Occupy Wall Street*. 2011 Eylül'ünde ABD'nin finans merkezi Wall Street'te başlayan, aktivistlerin halkın yüzde doksan dokuzunu temsilen, büyük şirketlerin devlet üzerindeki nüfuzunu ve ülkede servetin çoğunluğunu elinde bulunduran halkın yüzde birini teşkil eden grup ile halkın çoğunluğu arasındaki eşitsizliği protesto ettiği toplumsal hareket. (ç.n.)

6 Perakende satış yapan bir Amerikan süpermarket zinciri. (ç.n.)

zulümler benden evvelki nesillerde ve milli bilincimizde derin bir iz bırakmıştı. O devirde "onlar" ülkemizi işgal ve talan etmişti. 1990'larda Amsterdam'da büyümüş bir çocuk olarak bahar ve yaz tatillerinde Almanların sahillerimizi "işgaline" şahit oldum ve işin daha kötüsü, bizi genelde futbolda yenerlerdi (hâlâ yeniyorlar).

Almanya'ya karşı hissettiğim bu gayriciddi husumeti ailemin savaşta yaşadıkları arttırdı. 1941 yılında annemin Protestan kilisesi mensubu babası henüz bekârken en yakın dostuyla birlikte deniz yoluyla Hollanda'dan İngiltere'ye kaçmaya teşebbüs etmiş.[7] İki arkadaşın planı Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne katılmakmış fakat bindikleri bot kıyıya çekilmiş. Alman askerleri tarafından derdest edilmiş ve siyasî mahkûm olarak tutuklanmışlar. Dedem iki yıl kadar içeride kalmış, Bochum'da bir çelik fabrikasında çalıştırılmış. O esnada tüberküloza yakalanmış ve serbest bırakıldığında bir deri bir kemik vaziyette, ölmek üzereymiş.

Babamın Yahudi anne babası ise savaşta ayrı düşmüş.[8] Dedem Hollanda-Almanya sınırı yakınlarında dantel ve çorap üreten fabrikalarının başındaymış. Şirketine el konduktan sonra Amsterdam'ın merkezinde saklanmayı başarmış. İsviçre kökenli babaannem o zaman üç yaşında olan halam ve bir dostuyla 1942'de ülkesine kaçmaya çalışmış. Fransa-İsviçre sınırında Gestapo'nun (Nazi Almanyası'nın gizli polisi) eline geçmişler. Bir Gestapo subayı babaannem ile bebeğine acımış, onları salıvermiş. İsviçre sınırına ulaşmışlar. Kaçışta onlara eşlik eden meşhur bir ressam olan dostları ise o kadar talihli değilmiş. Adamcağız Nazi işgalindeki Polonya topraklarında bulunan imha kampı Sobibor'a giden trene bindirilmiş, o kampta katledilmiş.

Büyükanne ve büyükbabalarım çektikleri ızdıraba rağmen olağanüstü şanslıydı. Yahudi dedem Avrupa Nazilerden kurtarıldıktan

7 Rob van den Dobbelsteen, "De Engelandvaarders die het niet haalden," *Provinciale Zeeuwse Courant*, 9 Ekim 1993.

8 Peter de Waard, *Schoonheid achter de Schermen* (Amsterdam: Querido, 2014), 105-19, 192-95.

sonra eşine ve kızına kavuştu, fabrikalarını geri aldı fakat ne yazık ki babası Bergen-Belsen toplama kampında hayatını kaybetmişti. Yahudi babaannem ile dedem yitirdikleri, Nazilerin katlettiği sevdikleri için hiç hınç duymamıştı. Annemin babası da Alman esareti altında geçirdiği zamanın hıncını taşımamıştı. Hürriyetinden yoksun kaldığı için komşu kızına âşık olmuştu. İsviçre'de bir sanatoryumda tüberküloz tedavisi görmüş, anneannem ona refakat etmişti. Dedem iyileştikten hemen sonra evlendiler.

Annem ile babam savaştan birkaç yıl sonra dünyaya gelmişti. Ezcümle anne ve babamın ebeveynleri kendilerine, çocuklarına ve bana güzel bir hayat kurdu.

Anne tarafından dedem Almanlardan hafiften "intikam" aldığı da oldu: Mütemadiyen Almanlarla dalga geçerdi. Çocukluk yıllarımda benim kahramanımdı, mağrur bir Hollandalı vatanseverdi. Dedem ile anneannem 300 kişilik nüfusu bulunan, Almanların rağbet ettiği sahillere yakın, ufacık bir Hollanda köyünde bir çiftlikte yaşadı. Dedem her bahar "Alman işgali geliyor yine" diye espri patlatırdı. Bana Almanlar kendilerini fazlasıyla ciddiye aldığından onları hiç ciddiye almamamı öğütlerdi. Öğüdünü tutacağımın sözünü verirdim. "En iyi intikam mizahtır" derdi.

Gelgelelim, dergideki yeni görevimde Almanları özellikle de iş dünyası ve finans sektörü hususunda ciddiye almak durumundaydım. 2012 yazında bir haber çalışması yaparken şüphe çekmeyen bir internet sitesine denk geldim. Muhtelif yatırım firmalarının aktif varlığının on sekiz milyar doları bulduğunu kaydeden şirketin ana sayfasında "Harald Quandt Holding" yazıyordu. Nasıl böyle basit, tek sayfalık bir web sayfası bulunan, müphem Alman aile şirketinin bu kadar muazzam miktarda yatırımı olabilirdi? Bu soru beni bu tarihi çalışmaya yönlendiren ipucu oldu.

Quandt sermaye hanedanının bu kolunun Nazi İmparatorluğu'nun gayriresmi *First Lady*'si ve Nazi propaganda bakanı Joseph Goebbels'in eşi Magda Goebbels'in soyundan geldiği

ortaya çıktı.[9] Magda'nın yedi çocuğundan savaş sonrasında sadece oğlu Harald sağ kaldı. Harald, Magda'nın sanayici Günther Quandt ile olan ilk evliliğinden doğmuş tek çocuğuydu, Goebbels'in hanesinde büyümüştü fakat Nazi Partisi'ne hiç katılmadı. Harald'ın üvey ağabeyi Herbert Quandt savaştan yıllar sonra BMW'yi iflastan kurtaracaktı. 2012 itibarıyla Herbert'in en genç varisleri Almanya'nın en varlıklı ailesiydi, BMW'nin neredeyse çoğunluk hissesini ellerinde bulunduruyorlardı. Harald'ın varisleri ise Frankfurt dışında, yeşilliklerle kaplı bir kaplıca kasabasında "ufak" bir holdingi idare ediyordu.

2007 yılında Quandt hanedanı Bahlsen ailesinin de yapacağı gibi, ailenin Nazi geçmişini araştırtmak üzere bir Alman tarihi profesörü tuttu. Aile Nazi İmparatorluğu'nda oynadığı role ışık tutan, özellikle de seri silah üretimine, zorunlu çalıştırılan ve köle işçilere, el koyduğu Yahudi şirketlerine odaklanan, eleştirel bir televizyon belgeselinin hemen ardından bu adımı attı. Bu faaliyetler içindeki aile şirketlerinin başında Günther ve Herbert Quandt bulunuyordu.

Haberi hazırladığım esnada beni şaşırtan ailenin "şeffaflık" hedefiyle hazırlattığını ifade ettiği çalışma[10] 2011'de yayınlandıktan sonra dahi Quandt hanedanının daha zengin, BMW'ye sahip kolu dahilinde tarihi müphemliğin devam etmesi oldu. Çalışma ailenin kurucularının Nazi devrinde çok daha fazla acımasız suçları işlediğini açığa çıkardı. Kısa süre içinde Quandt ailesinin bu bakımdan tek örnek olmadığını fark ettim. Diğer büyük sermaye sahibi Alman aileleri de Nazi Almanyası'nda büyüdü ve sonrasında küresel çapta devasa servetler edindi, bu esnada karanlık geçmişleriyle hesaplaşmada zorlandı yahut doğrudan yüzleşemedi.

---

9 David de Jong, "Nazi Goebbels' Step-Grandchildren Are Hidden Billionaires," *Bloomberg News*, 28 Ocak 2013.

10 Rüdiger Jungbluth ve Giovanni di Lorenzo, "NS-Vergangenheit der Quandts: Man fühlt sich grauenvoll und schämt sich," *Die Zeit*, 22 Eylül 2011.

Bu ailelerin geçmişi Almanya haricinde bir kitleye hiç anlatılmadı. Söz konusu ailelerin hâlâ milyarlarca Eurosu ve ABD doları mevcut. Varislerin bazıları ticaret yapmıyor, sadece kendilerine miras kalan serveti idare ediyor. Buna mukabil çoğu, kullandığımız arabalardan içtiğimiz kahve ve biralara, kiraladığımız evlere, yaşadığımız topraklara ve hatta tatillerde, iş gezilerinde kaldığımız otellere kadar birçok küresel çapta yaygın, meşhur markalara sahip. Hazırladığım makaleler yalnız bu ailelerin sermayesine odaklıydı. Neticede *Bloomberg* için hazırlamıştım. Fakat o bakış açısı en çarpıcı soruları yanıtsız bırakıyordu. Bu ailelerin kurucuları Hitler idaresinde nasıl gücünü kat be kat arttırdı? Nazi Almanyası çöktükten sonra ekseriyetinin elini kolunu sallayarak hayatına devam etmesine neden müsaade edildi? Ve neden üzerinden on yıllar geçtikten sonra varislerin çoğu atalarının işlediği suçları kabul etmek için kayda değer bir çabada bulunmuyor, tarihe bu meselelerin müphem kalmasını sağlayacak bir bakış açısıyla yaklaşıyor? Neden bu ailelerin vakıfları, medya ödülleri ve şirket merkezleri Nazi işbirlikçisi kurucularının adını taşıyor?

Tüm bu soruların, ya da en azından bir kısmının yanıtı bu sayfalarda, hâlâ küresel ekonominin büyük alanlarını kontrol eden, Almanya'nın en varlıklı ailelerinin doğuş hikayesinde yatıyor. Yanıt bilhassa bu ailelerin Nazi Almanyası'nın mezalimlerine yataklık ederek, akıl almaz maddi ve manevi güç elde eden kurucularının geçmişinde yatıyor. Alman İmparatorluğu'nda ya da yakınlarında dünyaya gelen bu adamlar Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan çalkantılı dönemde büyük sermaye sahibi seçkinlerin arasına katıldı. Nazi döneminin başlangıcı itibarıyla, 1933 yılına gelindiğinde sanayici, yatırımcı, gıda üreticisi, otomobil tasarımcısı olarak kendilerini ispat etmişlerdi. Bazıları ise müstebit bir babanın varisi olarak henüz iş hayatına adım atmıştı. Bu adamlar İkinci Dünya Savaşı'na giden yolların döşendiği yıllarda ve savaş süresince Hitler rejimiyle iş birliği yaptı; silah üreterek,

zorunlu ve köle işçi çalıştırarak, Almanya ile Nazi işgalindeki topraklarda Yahudi ya da Yahudi olmayanların şirketlerine el koyarak hem kendilerini hem de şirketlerini zenginleştirdi.

Söz konusu kodamanların bazıları Hitler'in ideolojisini sorgusuz sualsiz benimseyen ateşli birer Nazi'ydi. Fakat ekseriyeti sadece ne pahasına olursa olsun işini büyütmeye çalışan, ihtiyatlı, prensip sahibi olmayan fırsatçılardandı. Tümü Nazi devrinde partiye, SS'ye ya da her ikisine de üye oldu. BMW'nin çoğunluk hissedarı Quandt, Daimler-Benz'in eski sahibi Flick, Allianz ve Munich Re'nin kurucularından von Finck, Volkswagen ile Porsche'yi kontrol eden Porsche-Piëch; hamur malzemeleri, hazır gıda, bira ve lüks otel imparatorluğunun müsebbibi Oetker ailelerinin karanlık tarihi buydu. Bu ailelerin kurucuları Nazi milyarderleriydi. Elinizdeki eser hâlâ küresel çapta etkisini ve önemini muhafaza eden bu Alman ticarî hanedanlarının Nazi İmparatorluğu'na dayanan geçmişini detaylıca inceliyor ve muhasebesini yapıyor.

Eser yalnızca Almanya'nın sanayi ve finans devlerinin suçlarını konu edinmiyor. Aynı zamanda savaştan sonra bu Nazi vurguncularının akıbetinin nasıl muzaffer Müttefiklere kaldığını anlatıyor. Fakat Amerika ile İngiltere siyasî menfaat namına ve ensesinde hissettiği komünizm tehdidinin korkusuyla bu kodamanların ekseriyetini sessiz sedasız Almanya'ya teslim etti, Almanlar da bu suçlu patronların çoğunun ellerini kollarını sallayarak serbest kalmasına müsaade etti. Ardından gelen on yıllar boyunca bölünmüş Almanya'nın batı bölümünde dünyanın en müreffeh ekonomilerinden biri gelişti ve aynı Nazi iş adamlarının bazıları milyarlarca dolar kazandı, dünyanın en varlıklı iş adamları arasına katıldı. Tüm bunlar yaşanırken soykırımla bağlantılarına dair ser verip sır vermediler yahut alenen yalan söylediler.

Bugüne değin söz konusu iş adamlarının varislerinin yalnız birkaçı ailesinin geçmişiyle samimiyetle yüzleşti. Diğerleri hâlâ geçmişle hesaplaşmayı reddediyor, buna mukabil kayda değer bir

olumsuz tepkiyle karşılaşmıyor. Verena Bahlsen'in yaptığı yorumların meslek hayatına herhangi bir etkisi olmadı. Aksine babası kendisini kısa süre içinde terfi ettirdi.[11] Bahlsen 2020 Mart'ının ortalarında dört çocuk arasından Verena'nın şirketin ana aktif hissedarı olacağı ve aile şirketinde yeni nesli temsil edeceğini duyurdu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan Almanya geçmişte yaptığı hataları anımsatarak, pişmanlığını ortaya koyarak halkını eğiten hoşgörülü bir topluma dönüştü. Günümüzde dünyanın büyük güçlerinin birçoğu diktatörlere, sağcı popülistlere ve demagoglara yenik düşerken Almanya Batı'nın ahlâkî omurgasını teşkil etti. Bu hassas denge büyük ölçüde halkın Nazi geçmişi ve Hitler rejimi idaresinde yaşanan toplu mezalimleriyle yüzleşmeye devam etmesinden kaynaklanıyor. Yarım asır boyunca Alman siyasetçileri ahlaki sorumluluğu almak ve geçmişte işlenen suçları kabullenmekten imtina etmedi. Fakat yakın dönemde Almanya farklı bir istikamette dönüşüme başladı. Nazi devrinin son şahitleri hayatını kaybeder ve Nazi İmparatorluğu'nun hatıraları silinirken gittikçe daha da ana akımlaşan ve cesaret toplayan gerici sağ hareket savaş sonrası Almanya'nın ilerici ülkülerini hırpalıyor.

Dezenformasyonun kaçınılmaz hâle geldiği, aşırı sağcılığın küresel çapta yükselişe geçtiği bu devirde tarihî şeffaflık ve ardından hesaplaşma çok daha fazla önem arz ediyor. Konfederasyon generallerinin, köle tüccarları ve Kristof Kolomb'un heykellerinin yıkıldığı, ırkçı başkanların adı verilen okullara yeniden isim verildiği Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de bunun örneklerini görebiliriz. Gelgelelim geçmişle yüzleşmeye yönelik bu hareket nasıl oluyorsa Almanya'nın efsanevî iş adamlarının birçoğunu teğet geçiyor. Onların karanlık geçmişi herkesin gözleri önünde kamufle ediliyor. Bu eser bir nebze de olsa bu yanlışı düzeltmeye çalışıyor.

---

11 "Bahlsen Announces 'Next Generation' Leadership," 11 Mart 2020, https://www.thebahlsenfamily.com/int/press/2020.

I. KISIM

"TAMAMEN SIRADAN"

1.

Quandt ailesi on yıllar boyunca savaş ve kargaşadan kâr etmişti. Fakat Günther Quandt 1918 Ekim'inde grip pandemisi esnasında Berlin'e yerleşirken savaş ve kargaşa otuz yedi yaşındaki tekstil devinin ülkesini ellerinden almak üzereydi. Günther aziz Alman İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nı kaybederek yıkılışına, siperlerdeki milyonlarca askeriyle birlikte ilk elden şahit oldu. İmparatorluk ezici bir yenilgi almış olmasına karşın Quandt ailesi savaştan milyonlar kazandı.[1] Başkente birkaç saat uzaklıkta, kuzeyde bulunan Brandenburg kırsalında ailenin Günther idaresindeki tekstil fabrikaları, devamlı müşterisi Alman İmparatorluğu için haftada binlerce üniforma üretti. Alman gençleri siperlere ve cephelere dalga dalga gönderiliyordu; haliyle bu yeni askerler yaşamını yitiren yoldaşlarının lime lime olmuş üniformalarının yerine yenilerine ihtiyaç duyuyordu. Hiç bitmeyecekmiş hissi veren dört yıl boyunca bu durum her hafta böyle devam etti.

Gelgelelim Almanya'nın kaybı Günther'in işine geliyordu. Quandt savaş boyunca, Berlin'e temelli taşınmasını karşılayacak kadar parayı cebe indirmişti. Günther ilkin fiziken savaşamayacak durumda olduğu düşünüldüğünden, sonradan da imparatorluğun savaş ekonomisinde önde gelen isimlerden biri hâline geldiğinden askerlik hizmetinden kaçınmayı başardı. Berlin'den ordu ve donanmaya yün tedarik eden bir resmi dairenin başındaydı. Aynı zamanda Günther mektupla her gün talimat vererek aile şirketinin fabrikalarını da idare etti. İki erkek kardeşi ile eniştesi bu arada cephede çarpışıyordu. Cepheden sağ salim döndüklerinde onlara Berlin'e temelli taşınacağının haberini verdi.

---

1 Joachim Scholtyseck, *Der Aufstieg der Quandts* (Münih: C.H. Beck, 2011), 57.

Kargaşa içindeki Alman başkentinden tekstil fabrikalarını idare edecekti. Fakat aynı zamanda işleri büyütmeyi, yeni iş fırsatları kovalamayı, diğer sektörlere yayılmayı hedefliyordu.

Günther Berlin'e bayılıyordu. İmparatorluk başkentinin yaklaşık yüz otuz kilometre kuzeybatısında, 28 Temmuz 1881'de Pritzwalk kırsalında dünyaya gelmişti. Önde gelen bir tekstilci ailenin ilk oğluydu, on beş yaşında sağlam bir eğitim alması için Berlin'e gönderildi, orada İngilizce öğretmeni ile yaşadı. Alman İmparatorluğu yüzyılın başında sanayileşmiş belli başlı ülkelerden biri hâline gelmişti ve Berlin de bu devletin kalbiydi. Günther boş vakitlerinde gittikçe büyüyen, hareketli metropolü keşfe çıktı, yükseltilmiş demiryolu ile yeraltından geçen metronun inşaatına şahit oldu. Günther, Berlin'deki okul yıllarını "mesut yıllar" olarak anımsayacaktı.[2] Esasen mimarlık okumak istese de bu söz konusu bile olamazdı. Genç Quandt hastalığın pençesindeki babasından tekstil ticaretini öğrenmek üzere memleketine geri çağrıldı. Babası Emil uzun boylu, iri kıyım, pala bıyıklı bir adamdı. Mağrur Prusyalı Protestan Emil Quandt mezhebinin tutumluluk, dindarlık ve çalışkanlık gibi temel ilkelerine sıkıca bağlıydı.

Günther bu kez Berlin'e yalnız taşınmıyordu. Eşi Toni ile oğulları Hellmut ve Herbert onunla geliyordu. Günther Toni'yle on iki yıldır evliydi; Hellmut on, Herbert sekiz yaşındaydı. Esmer güzeli Toni Günther'in hayatının aşkıydı. Genç varisin ailesi Toni'nin ailesini sonradan görme kabul ettiğinden az daha çiftin evlenmesine müsaade etmiyordu.[3] Ailesinin ilişkiyi bitirme teşebbüsleri Günther'i ciddi ciddi Amerika'ya göç etmeyi düşünmeye sevk etti. Öyle ki Chicago'da iş bulmak için oraya gitmenin en ucuz yolunu dahi araştırdı; gemiyle Baltimore'a gidiliyordu. Ancak Quandt varisi harekete geçmedi. En nihayetinde aşk ve inat galip geldi, anne babası evliliğine rıza gösterdi.

---

2 Herbert Quandt ve Harald Quandt (ed.), *Günther Quandt Erzählt sein Leben* (Münih: Mensch & Arbeit, 1961), 27.

3 Scholtyseck, *Aufstieg*, 36; Quandt ve Quandt, *Günther*, 41-42.

Güz tatilinde, 15 Ekim 1918 günü Toni ile oğulları Günther'i ve ailenin yeni evini görmeye Berlin'e geldi. Çekirdek aile Potsdamer Platz'ta, lüks Hotel Fürstenhof'ta kaldı. Günther şehir merkezinin 25 kilometre güneybatısında, Berlin'in bankacıları, sanayicileri, varlıklı aydınlarının villalarına ev sahipliği yapan, yeşilliklerle bezeli banliyösünde satın aldığı malikaneyi göstermek için sabırsızlanıyordu. Ev tam Griebnitzsee Nehri'nde, imparatorun yazlık sarayı Babelsberg Sarayı Parkı'nın kıyısındaydı, arazi yaşlı ağaçlarla doluydu. Toni, Herbert'in sıkıntılı doğumunun ardından geçirdiği ameliyattan henüz toparlanamamıştı. Genç kadın göl ve park manzarası; çınar, yeşil limon, akçaağaçlarla dolu sokağıyla iç açıcı atmosfere sahip evde sağlığını geri kazanmayı umuyordu. Günther kendisi ile oğullarına evi gezdirdikten sonra ona "Burada hiçbir şeyim kalmaz, tamamen iyileşirim" dedi.[4]

Ne var ki temenniler gerçekleşemeyecekti. Toni yeni evi ziyaret ettikten sonraki gün çocuklarla birlikte Pritzwalk'a döndü. Aynı gece bir çalışanı Günther'e telefon açtı: Toni Berlin'den hafif grip belirtileriyle dönmüştü. Oğlanlara annelerinden hastalık bulaşmasın diye çocuklar bir akrabanın evine gönderilmişti. Salgın ortamında her türlü önlem alınmak zorunda kalındı; İspanyol Gribi çabucak yayılıyordu. Toni'nin gribi iki günde iki taraflı zatürreye dönüştü. Çaresiz hâldeki Günther tanıdığı bir doktora gitti fakat hekim acilen Toni'nin yardımına koşamazdı; aynı hastalığın pençesinde onun üzerinde hastası vardı. Toni o soğuk ekim gecesinde hayatını kaybetti. Daha otuz dördündeydi. Yeni bir başlangıç umudu taşıyan narin genç kadın İspanyol Gribi'nin milyonların ölümüne yol açan ikinci küresel dalgasıyla baş edebilecek durumda değildi.

Günther bir anda kendisini yıkımın eşiğindeki mağlup imparatorluğun çığırından çıkmış başkentinde yalnız bir dul olarak buldu. Dahası annelerini henüz yitirmiş çocukluk çağındaki iki

4 Quandt ve Quandt, *Günther*, 70-72.

oğlu kendisiyle birlikte Berlin'e taşınacaktı. Oğulları Günther'in elinden gelenden çok daha fazlasını hak ediyordu. Günther'in çocuklarına verebilecekleri sınırlıydı. Bir imparatorluk kuracaktı. Güneşli bir sonbahar günü Toni Pritzwalk'ta defnedildi, Günther eşinin mezarının başında durdu; "geri alması mümkün olmayan bir şeyi kaybettiğini" hissediyordu.[5] "İnsanların hayatlarında sadece bir kez gerçek aşkı yaşayabileceğine inanıyordum" diye yazacaktı.

Ne var ki Günther altı ay sonra yeniden âşık oldu. Bu aşk Quandt ailesinin peşini hâlâ bırakmıyor. Quandt ileride adını Nazi İmparatorluğu'nun First Lady'si Magda Goebbels olarak duyuracak Magda Friedländer'e tutulmuştu.

2.

Günther Quandt 21 Nisan 1919 günü sıcacık bir bahar akşamında, Berlin'de tıka basa dolu bir gece trenine bindi. Paskalya Pazartesi'siydi[6]; Günther iki iş arkadaşıyla birlikte bir toplantıya katılmak üzere birinci sınıfta Orta Almanya'ya, Kansel'e, yolculuk edecekti. Tren harekete geçmeden hemen önce bir anne, genç kızını iş adamlarının hususi kompartımanının önünde bekletti. Genç kız valiz ve kutuların altında az daha ezilecek durumdaydı. Annesi oturacak bir yer bulabilmek için trenin tamamına bakmıştı. Kızını trende bırakıp inerken: "Magda burada ayakta duracaksın" demişti.[7] Günther iki üç dakika kadar bekledikten sonra ayağa kalktı, genç kızı yanlarında oturmaya davet etti. Birkaç dakika daha geçti, Günther Magda'yı bir iki kez daha buyur etti. Mahcup Magda kompartımanın kapısını açtı, kendisinden çok daha büyük üç iş adamının yanına geldi.

5 Quandt ve Quandt, *Günther*, 111.

6 Hristiyanlıkta Paskalya Pazarı'ndan sonraki gün. Bazı ülkelerde resmî tatildir. (ç.n.)

7 Quandt ve Quandt, *Günther*, 112.

Günther genç kıza eşyalarını yerleştirirken yardım etti. Magda lüks kapitone koltuğa oturdu. İkili konuşmaya başladığında Günther kızın ne kadar çekici olduğunu fark etti: "Kompartımana açık mavi gözleri, gür ve göz alıcı saçları, zarif biçimli yüzü, incecik vücuduyla olağanüstü bir güzelliği davet etmiştim."[8] Magda daha on yedisindeydi, Günther'den yirmi yaş küçük, adamın büyük oğlu Hellmut'tan sadece altı yaş büyüktü. Magda Paskalya tatilini annesi ve üvey babasıyla Berlin'de geçirmişti. Almanya'nın orta bölgesinde dağlık Goslar'da yatılı okuluna dönüyordu. Günther ile Magda tüm yolculuk boyunca sohbet etti, seyahatten ve Berlin'in tiyatrolarından bahsetti. Günther genç kızdan büyülenmişti. Gece bir sularında tren Goslar istasyonunda durdu. Günther Magda'nın eşyalarını trenden indirmesine yardım etti ve çaktırmadan kızın valizinin etiketine baktı, okulunun adresini not etti.

Günther Kassel'e varır varmaz Magda'ya bir mektup yazdı, ertesi öğlen kızı okulunda ziyaret etmek istiyordu. Okulun müdiresinden Magda'yı çıkarma izni almak için kızın bir arkadaşının babasıymış gibi rol yapacaktı. Magda Günther'e verdiği yanıtta teklifi kabul etti. Günther ertesi gün elinde bir buket gülle okula geldi; çiçekler Magda için değildi, Magda'yla yürüyüşe çıkmasına müsaade etsin diye müdireyi etkilemek istemişti. Genç kız ile iş adamının flörtü böyle başladı. Üçüncü görüşmelerinde Harz dağlarında yaptıkları manzaralı araba gezintisinde şoförünün kullandığı arabanın arka koltuğunda Günther Magda'ya evlenme teklif etti.[9] Afallayan Magda iş adamından teklifini düşünmek için üç gün istedi. On yedi yıllık hayatında şahit olduğu evlilikler pek parlak değildi.

Magda evlilik dışı bir birlikteliğin sonucunda Berlin'de 11 Kasım 1901 günü dünyaya gelmişti. Babası mühendis Oskar Ritschel ile annesi hizmetçi Auguste Behrend en nihayetinde

---

8 Quandt ve Quandt, *Günther*, 114.

9 Hans-Otto Meissner, *Magda Goebbels: The First Lady of the Third Reich* (New York: Dial Press, 1980, çev.), 28-30.

evlenmişti. Fakat Magda'nın annesi kocasının başkasıyla ilişki içinde olduğunu öğrenince Ritschel'i boşadı. Auguste tekrar dünya evine girdi, ikinci kocası Richard Friedlaender Alman Yahudisi bir iş adamıydı. Şimdi annesi tekrar boşanmanın eşiğindeydi. Magda kozmopolit, üst orta sınıf bir hanede tek çocuk olarak büyüdü, annesi ve üvey babasıyla Berlin ile rahibelerin idaresindeki sıkı eğitim veren yatılı bir Katolik okulunda eğitim gördüğü Brüksel arasında gidip geldi. Yahudilikle bağı üvey babasından ibaret değildi.[10] Magda Günther'le tanıştığında Rusya'dan göç etmiş, hırslı bir genç olan Yahudi erkek arkadaşı Victor Chaim Arlosoroff'tan ayrılmıştı. Victor Berlin'in prestijli Humboldt Üniversitesi'nde iktisat öğrencisiydi. Magda *şikse* yani Yahudi olmayan bir kadın olduğundan Yahudi toplumunun sahiden bir parçası olamayacağını düşünüyordu.

Genç kız üç gün düşünüp taşındı, Günther'in teklifini kabul etti. Bu sağlam, kendinden yaşça büyük; kruvaze ceket, kolalı gömlek giyen, altından kol düğmeleri takan, para ve güç sahibi olduğu her hâlinden belli bu adamın kendisine ilgi göstermesinden şaşkına dönmüştü. Günther'in mavi gözleri delici bakıyordu, saçlarının seyreldiğini gizlemek için tepesini yandaki saçlarıyla örtmeye çalışmış fakat başaramamıştı, başı yuvarlaktı; yakışıklı olmasa da gösterişliydi. Fakat genç kız kendisinden yaşça büyük bu adamla evlenme kararını kör kütük âşık olduğundan almamıştı, hayranlık ve hırsın da kararında etkisi olmuştu. Magda Günther'den etkilenmişti; Quandt'ın yüzünde mütemadiyen muzip bir gülümseme vardı, adeta kimsenin bilmediği bir sırra vakıf gibi görünürdü. Genç kız yatılı okuldan ayrılmak ve hali vakti fazlasıyla yerinde, iş dünyasında mevki sahibi birinin karısı olmak istiyordu. Büyük bir evin hanımı olmanın, Günther'in eşi dostu için davet vermenin hayalini kuruyordu. Günther'in evlenmeden önce Magda'nın yerine getirmesini istediği iki şartı

10 Anja Klabunde, *Magda Goebbels* (Londra: Sphere, 2001, çev.), 37-38.

Günther Quandt

vardı: ilki mezhebini değiştirmesi ve Protestan olması, ikincisi de öz babasının soy adını almasıydı. Üvey babasının Yahudi soy ismi Günther ile muhafazakâr Lüteryan ailesi nezdinde kabul edilemezdi. Magda itaat etti. Annesine durumu şöyle açıkladı: "Din mühim değil, ben Tanrı'yı kalbimde taşıyorum."[11]

1921 Ocak'ının başında Günther ile Magda Bonn yakınlarında Ren Nehri'nin Batı kıyısındaki bir kaplıca otelinde hayatını birleştirdi. Gelin Brüksel dantelinden bir gelinlik giydi. Fakat çiftin uyumu uzun sürmedi. İşkolik Günther İtalya'daki on günlük balayını "kaçırılmayacak bir konferansa"[12] katılmak için kısa kestiğinde çiçeği burnunda evlilerin yaş ve karakter farkı gözler önüne serildi. Zaten damadın aniden yeni gelinin yanından ayrılmasından önce dahi pek keyifli bir balayı olmamıştı. Yeni evliler şoförlü Mercedes limuzin ile İtalyan kırsalında yolculuk yaparken Magda eşinin "asıl" İtalya'yla alakadar olmadığını anlamıştı. Annesi Auguste'in aktaracağı üzere Magda "Günther'in esasen estetikten

11 Klabunde, *Magda*, 46'da alıntılanmıştır.

12 Scholtyseck, *Aufstieg*, 197-98'de alıntılanmıştır.

Magda Friedländer

zerre kadar anlamayan, sanat ve güzelliğe dair fikri olmayan tam anlamıyla pragmatist" bir adam olduğunun bilincine varmıştı.[13] "Doğanın güzelliklerinden de etkilenmiyordu." Klasik güzelliği ve tarihî ehemmiyeti ile tanınan Umbria'dan geçerlerken Quandt "eşine toprağın jeolojik yapısını aktarıyor ve bölgeden sınai bakımdan nasıl istifade edilebileceğini hesaplıyordu." Yine de yolculuk tamamen fiyasko sayılmazdı. Balayından yaklaşık dokuz ay sonra 1 Kasım 1921 günü çiftin tek çocuğu olacak oğulları Harald doğdu.

Magda oğlunu hastanede yalnız dünyaya getirdi. Günther tabii çalışıyordu. Berlin'de evlerinde oldukları için Günther'in aklında işten başka bir şey yoktu. Özel hayat kurmaya alaka göstermiyordu. Eşi ve oğullarıyla seyahate çıktığında arzusu şirketleri yahut fabrikaları ziyaret etmekti. Günde on iki saat çalışırdı; sabah yedi buçukta masasının başına geçer, akşam yedi buçukta, Magda'nın annesinin aktaracağı üzere "bitmiş tükenmiş vaziyette" eve dönerdi.[14] "Yemekten sonra koltuğuna oturur, Berlin'in

13 Meissner, *First Lady*, 34.

14 Scholtyseck, *Aufstieg*, 198'de alıntılanmıştır.

finans gazetesini açar ve üç dakikada uyuyakalırdı." Günther mütemadiyen yorgundu. Kitap okuyacak ya da yeni şeyler düşünecek vakti olmadığından yakınırdı. Sosyal hayat onun ilgisini çekmiyordu, işle alakalıysa davete katılırdı, ona da "sadece kaçınılmazsa". Magda bundan çok içleniyordu. Yalnızca evde düzenlenen davetlerde evin kadını ve sahibesi olarak ilgi odağı oluyordu. Fakat Günther'in hayatında evliliğe neredeyse hiç yer bulunmuyordu. Magda'nın ayak uydurmaktan başka şansı yoktu.

3.

1920'nin ilk günlerinde Günther ile Magda Quandt birbirinden gittikçe daha fazla uzaklaşırken savaş sonrasında yeni kurulan, Weimar Cumhuriyeti adıyla bilinen Alman devletindeki kargaşa hâli büyüyordu. Birçok iş adamı art arda anayasal krizler yaşandığından çalkantılı siyasetle arasına mesafe koyuyordu. Nüfuz ve kâr elde edilebilecek başka bir alana, borsaya yöneldiler.

Yahudi sanayici Alman Dışişleri Bakanı Walter Rathenau'nun suikastının üzerine bir de Versailles Anlaşması'yla Alman devletinin ödemeye mahkûm edildiği muazzam savaş tazminatı ödemelerinde temerrüde düşme ihtimaliyle 1922 yazında hiperenflasyon ve sermayenin ülkeden kaçışı hız kazandı. Rathenau Berlin'de cinayete kurban gittikten sonra Alman markına olan güvenin son zerresi de ortadan kalktı. Enflasyon yüzde bin üç yüze çıktı, Reichsbank milyarlık banknot basmaya başladı. Sadece emlak ve fabrika gibi maddi aktiflere yatırım yapmış az sayıda varlıklı Alman bu durumdan kâr etti; tüm borçları anında buharlaştı. Alman orta sınıfının ekseriyeti parasını tasarruf etmiş ya da I. Dünya Savaşı'nın finanse etmek için kullanılan değersiz bonolara yatırmıştı. Milyonlarca Alman battı.

Gelgelelim hisse senetleri maddi ve likit varlıklar arasında bir yerdeydi, yalnız en gözü pek spekülatörlerin girmeye cesaret ettiği, mali dünyanın sahipsiz topraklarındaydı. Günther Quandt bu

spekülatörlerden biriydi. Savaşta kazandığı paraları farklı alanlara yönlendirmek için döviz ticareti ve borsa spekülasyonuna başladı. Fiyatlar düştükçe küçük yatırımcı hisselerini satmaya yöneldi, yalnız maddi varlığıyla kendini güvenceye almış birkaç firma ucuz fiyatlarla hisse alışverişi yapabilir hâle geldi. Bir spekülatör için kaçırılmayacak bir fırsattı fakat tehlikeliydi. Alman markının istikrarsızlığı yüzünden fiyatlar sürekli dalgalanıyordu ve acemi bir borsa simsarı, büyük miktarda hisse toplamaya çalışan ve spekülasyon yapmak için ucuz borçtan istifade eden büyük yatırımcılara karşı oynayarak kolaylıkla gafil avlanabilirdi.

Bir yün firmasına yatırdığı özellikle riskli bir yatırımla 1921 güzünde kırk beş milyon markı bulan[15] Günther on iki banka üzerinden on iki sanayi şirketinden hisse aldırdı. Yatırım yaptığı şirketlerden biri Almanya'nın büyük çapta potas üreten firmalarından biri olan Wintershall'dı. Günther şirketin madencilik kuruluna katılmış olsa da topyekûn kontrolüne sahip değildi. Bundan fazlasıyla rahatsızlık duyuyordu. "Hiçbir yerde söz hakkım yoktu" diye anlatacaktı.[16] Uzaktan aile fabrikalarını yönetirken başka bir sektörde büyük oyuncu olmak isteyen tekstil devi için can sıkıcıydı ve alışık olmadığı bir durumdu. Kırk yaşına yeni girmişti, zaman geçiyordu. "Bu menfur enflasyon döneminde" servetini sadece spekülasyon yapmak için kullanma düşüncesinin hiç cazip gelmediğini yazdı. Gelgelelim spekülasyondan hazzetmediğini iddia etmesine rağmen kazandığı muhteşem başarıyla nefretinin üstesinden gelmeyi başarıyordu. Çılgınca hisse toplamasına rağmen hâlâ otuz beş milyon marklık bir serveti mevcuttu. Kendi şirketini almaya hazırdı.

Günther 1942 baharında hedefini belirledi: Berlin merkezli *Accumulatoren-Fabrik AG*'ye (AFA) gözlerini dikti. Bu şirket dünyanın en büyük akü üreticilerinden biri hâline gelmişti.

15 Quandt ve Quandt, *Günther*, 86.
16 Quandt ve Quandt, *Günther*, 88'de alıntılanmıştır.

Günther AFA'ya gözünü diktiğinde dünyanın dört bir yanında elektriğin kullanımının yaklaştığı bir dönemdi. I. Dünya Savaşı'nda Alman denizaltılarına akü tedarik eden şirketin silah sanayii ile de derin bağlantıları vardı. Fakat AFA'nın kıymeti hisse fiyatına yansımamıştı. Şirketin hisseleri dağınıktı; elinde büyük miktarda hissesi olan paydaşı yoktu ve imtiyazlı hisse gibi şirketi devralınmaktan koruyacak mekanizmalardan yoksundu.

Günther AFA hisselerini günbegün toplamaya başladı; dikkat çekmemek, kimliğini ortaya çıkarmamak ve daha fazla para biriktirmek için farklı paravan şirketler, bankalar ve aile üyeleri dahil paravan isimler üzerinden alım yaptı.[17] Fakat AFA yönetim kurulu 1922 Eylül'ünde sermaye arttırışına gideceğini ve imtiyazlı hisse çıkaracağını duyurduğunda açığa çıkarmak zorunda kaldı. O vakte değin Günther AFA'nın hisselerinin sadece dörtte birini toplayabilmişti. Hisse arttırılırsa çoğunluğu elde etmesi hayatta mümkün olamazdı.

Günther duyurudan sonraki gün masasında Berlin'in finans gazetesini okurken AFA hissedarlarını yönetim kurulunun tekliflerine karşı oy vermeye çağıran isimsiz bir ilan gördü.[18] Gazetenin baş editörü Walther Funk'u aradı. Funk Alman iş dünyasında kayda değer herkesi tanırdı, Paul Hamel adlı bir adamın ilanı verdiğini söyledi. Günther aynı gece Hamel ile bir toplantı ayarladı. Hamel, Sponholtz adlı özel bankanın ortaklarından biriydi ve şirket devralma alanında uzmandı. Günther'le iş birliği yapma kararı aldılar.

AFA yönetim kuruluyla bir ay süren çetin müzakerelerden sonra şirket avcıları zafer kazandı.[19] İmtiyazlı hisse çıkarılmadı, Günther'e kurulda denetleme yetkisine sahip dört koltuk verildi. Quandt bu esnada kapalı kapılar ardında tekstil fabrikalarından kazandığı parayla AFA hissesi almaya devam etti. 1923

17 Scholtyseck, *Aufstieg*, 118-19.
18 Quandt ve Quandt, *Günther*, 97-99.
19 Scholtyseck, *Aufstieg*, 120-22.

Haziran'ında yönetim kurulu başkanı oldu, grubu hisselerin %75'ini elinde bulunduruyordu.

AFA'nın hasmane devralınması tamama ermişti. Günther yeni bir sektörde dünya çapında nam sahibi bir firmayı ele geçirmişti. Quandt göz açıp kapanıncaya dek tekstil tüccarından becerikli bir spekülatöre, ondan da dört başı mamur bir sanayiciye dönüşmüştü. Ayrıca Funk sayesinde Paul Hamel'le tanışarak kendine bir ortak da bulmuştu. 1925 Ocak'ında bir idarecisi hayatını kaybettikten sonra Günther vefat eden iş adamının şirketin Askanischer Platz 3 Numara'daki merkezinde bulunan ofisine yerleşti. Bina Berlin'in ana tren istasyonundaydı, devlet binalarının ve kentin iş merkezinin tam ortasında, para ve gücün dibindeydi. Quandt yüksek, ahşap panelli duvarları bulunan geniş idari ofisinde, koyu renkli büyük çalışma masasının ardında oturarak oradan yeni filizlenmeye başlayan Quandt imparatorluğunu idare ediyordu.

Üç yıl sonra Günther ikinci bir şirketi, Alman Silah ve Mühimmat Fabrikası'nı (DWM)[20] ele geçirdi. Şirket I. Dünya Savaşı'nda Alman imparatorluğu ordusu için silah ve mühimmat üreten en mühim firmalardan biriydi. İştirakleri meşhur Mauser tüfekleri ve Luger tabancalarıyla birlikte milyonlarca mermi ve avcı uçağı parçaları üretmişti. Günther DWM'yi Almanya'nın en büyük silah üreticisi, çelik firması Krupp'a benzetiyor, "yavru Krupp" olarak görüyordu.[21]

Fakat Günther ile ortakları 1928 yazında şirketi devralmak için teşebbüste bulunduğunda bir zamanların kudretli DWM'si kötü durumdaydı.[22] Berlin merkezli şirket Almanya'nın savaşı kaybettikten sonra silahsızlanmasının bir parçası olarak sektör

20 Alm. *Deutsche Waffen und Munitionsfabriken*. (ç.n.)

21 Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

22 Scholtyseck, *Aufstieg*, 142-146.

değiştirmek zorunda kalmıştı; artık sadece mutfak eşyası ve dikiş makinesi ile muhtelif zararsız malzemeler üretiyordu. DWM'nin üretmesine izin verilen tek silah av tüfeğiydi. Şirketin hisse fiyatı dibe vurmuştu, iflas dedikoduları ve vadesini doldurmuş idaresi peşini bırakmıyordu.

DWM'nin içler acısı durumu sayesinde Quandt ve ortakları şirketi daha kolayca ve daha ucuza devralabildi. Günther II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946'da yayınladığı hatıratında silah üretimiyle hiç bağlantılı olmadığı algısını yaratmaya çalıştı. Sektöre atılma fırsatını önüne Paul Hamel'in getirdiği iddiasında bulundu.[23] (İkili DWM'yi devralmak için diğer bir Paul'u, çelik devi Paul Kohde'yi aralarına dahil etti.) Günther'in aktardığına göre Hamel yatırımları o kadar başarılı harekete geçirmişti ki DWM hissedarlarının bir sonraki toplantısında yönetim kurulunun tamamı 1928 Temmuz'unda istifa etti. Geçmişi yeniden yazma teşebbüsü bir yana, hangi sektörden olursa olsun şirketleri yeniden yapılandırma kabiliyetiyle meşhur olduğundan en nihayetinde icra kurulu başkanlığına seçilen Günther oldu.

4.

Hiperenflasyon dönemi 1923 sonlarında zirve yapıp sona ererken kırk yaşındaki çelik devi Friedrich Flick, eşi Marie ve oğulları ile birlikte Berlin'e taşındı. Başkentin ormanlık Batı bölgesindeki lüks Grünewald mahallesinde bir villaya yerleşti. Flick de şiddetli spekülasyon ve enflasyon döneminde muazzam kâr etmiş, bu sayede Ruhr bölgesinin güneydoğusundaki memleketi Siegerland kırsalından ayrılıp başkente yerleşebildi. Artık ucuz purolarını çiğneyerek ve bir sonraki cüretli adımını planlayarak yeni villasının etrafındaki bakımlı patikasında yürüyüş yapıyordu.[24]

---

23 Quandt ve Quandt, *Günther*, 185-88.

24 Thomas Ramge, *Die Flicks* (Frankfurt: Campus, 2004), 56.

Flick kente geldiğini belli etmek istercesine Bellevuestrasse 12 Numara'da gösterişli bir ofis binası satın aldı.[25] Oradan büyüyen sanayi imparatorluğunu yönetecekti. Bina Tiergarten ile Potsdamer Platz'ın tam arasında, sessiz bir sokaktaydı. Berlin'in canlı merkezi hemen ilerisinde kalıyordu, Günther Quandt'ın Askanischer Platz'daki merkezi ile güney istikametinde üç dakikalık bir araba yolculuğu mesafesindeydi. Flick sert kararlılığı, acımasızlığı, rakamlar ve dalavereye yatkınlığıyla Almanya'nın en başarılı ve tesirli çelik devlerinden biri hâline gelme yolundaydı. Bundan pek memnun değilmiş gibi görünürdü. Mavi gözleri hiç neşeyle parıldamaz, yüzünden bir gülümsemenin izi geçmezdi. Bodur cüssesi, cılız yüzü, kafası meşgul olduğu izlenimini veren bakışları ve hızla kırlaşan gür saçları Flick'e Nazi Almanyası'nın en menfur sanayicisi olacak adama uygun, tehditkâr ve haşin bir görünüm veriyordu.

Günther Quandt'tan iki yaş küçük Flick, İmparatorluk Almanyası'nın gelişmekte olan sınai merkezinin sakin bir kötü Ernsdorf'ta 10 Temmuz 1883 tarihinde dünyaya geldi. Birkaç cevher madeninde hissesi olan bir kereste tüccarının oğluydu. Köln'de işletme ve iktisat eğitimi aldıktan sonra kötü durumdaki Siegerlend çelik şirketinde stajyerliğinden istifade ederek yirmi dördünde müdürlük koltuğuna oturdu. Ardından mali sıkıntıda olan bir başka yerel çelik şirketinin yönetim kuruluna katıldı. Flick bu sayede 1912 yılında tekstil üreticisi ve Siegen kentinin saygın belediye meclisi üyelerinden birinin kızı Marie Schuss ile evlendi.[26] Çiftin Otto-Ernst, Rudolf ve tekne kazıntısı Friedrich Karl olmak üzere kısa süre içinde üç oğlu oldu, Flick hanedanı teşekkül etmeye başlıyordu.

Flick sayı ezberleme ve bilanço analiz etme konularında acayip yetenekliydi. Mali sıkıntı içindeki iki çelik firmasını art arda yeniden yapılandırdı, buna müteakip I. Dünya Savaşı'nın patlak

---

25 Norbert Grei, Ralf Ahrens, Jörg Osterloh ve Tim Schanetzky, *Flick: Der Konzern, die Familie, die Macht* (Münih: Pantheon, 2009), 51-52.

26 Frei v.d., *Flick*, 18-19; Kim Christian Priemel, *Flick: Eine Konzerngeschichte vom Kaiserreich bis zur Bundesrepublik* (Göttingen: Wallstein, 2007), 49-52.

Friedrich Flick

vermesiyle ortaya çıkan fırsattan istifade etti. Flick 1915 yılında Charlottenhütte'nin ticarî direktörü olarak yönetim kuruluna atandı. Mali açıdan sağlam şirket Siegerland'ın en büyük çelik üreticisiydi fakat Alman İmparatorluğu'ndaki birçok rakibiyle mukayese edildiğinde ufak kalıyordu. Flick'le birlikte yönetim kurulunun diğer üyeleri bir dizi iddialı şirket devralımına müsaade etmiş, Charlottenhütte bu sayede savaş süresince bilançosunu dörde katlamıştı. Şirket ordunun silahta kullanılan çelik talebinin artmasıyla fazlasıyla kâr etti.

I. Dünya Savaşı'nın son iki yılında silah talebi artarken çelik, cevher ve hurda metal fiyatları da fırladı. Flick Charlottenhütte'nin savaş süresince yaptığı astronomik kârı kullanarak şirketin devralma stratejisini finanse etti. Aynı zamanda el altından kendi planını da uygulamaya koydu: Charlottenhütte hisselerini satın almaya başladı, şirkette elinde çoğunluk hisse bulunduran paydaşı yoktu. Flick gizlice yürüttüğü devralma işini kârlı hurda metal, babasının parası ve eşinin drahomasıyla finanse etti.[27] Ayrıca

27 Frei, v.d., *Flick*, 27-33.

iki kez yönetim kurulunu ve devleti, hem sahici hem de kendi abarttığı devralma tehditlerini püskürtmek üzere imtiyazlı hisse çıkarmaya ikna etti, böylece kimse Charlottenhütte'nin kontrolünü ele geçiremeyecekti.

Flick Ruhr bölgesinin efsanevi çelik devi August Thyssen'in şirketi sahici devralma teşebbüsünü savuşturduktan ve kendisiyle 1920 başlarında bir anlaşma yaptıktan sonra Charlottenhütte'nin hâkim hissedarı oldu. Ardından şirketi tıpkı Quandt'ın yaptığı gibi kimliğini ve niyetlerini perdelemek için paravan şahıs ve şirketler üzerinden hisse satın alarak şirketi çelik, madencilik ve diğer ağır sanayi firmalarından, durmaksızın değişen bir dizi hisseye sahip şahsi holdingine dönüştürdü.[28] Flick'in tehditkâr bir hızda hisse alımı, satışı ve takası iş adamını Thyssen, Krupp ve diğerleri gibi gedikli sanayicilerle sıkı rekabete ve bazen de iş birliğine sevk etti.

Flick, Thyssen ile bir mutabakata vardıktan sonra Ruhr bölgesine müdahil olmamaya rıza gösterdi, nihai hedefini geçici bir süreliğine rafa kaldırdı. Bir Alman bir Leh kontrolüne geçen Yukarı Silezya'da çelik anlaşmaları yapmaya başladı. İstikrarsızlığı bölgeyi ucuz alım fırsatları için biçilmiş kaftan hâline getiriyordu. Flick'in Yukarı Silezya'da yaptığı anlaşmalar ulusal çapta ilk kez adını duyurdu. Başkentin en büyük gazetesi *Berliner Tageblatt*'ta iş dünyası üzerine çalışan bir gazeteci, Flick'i ilk kez kamuoyuna tanıttı. Muhabir 1924 yılında Flick'i şöyle tarif etti: "Zamanın ruhuna kendini kaptırmış ve göreve çağırılmış gibi hissediyor.[29] Birkaç kez şirketleri yeniden yapılandırma sürecine daldı ve o cendereden yeni holding kralı olarak çıktı... Halkın aşina olmadığı fakat madencilik alanındaki meslektaşları ve kendilerine kulak asmadığı için kendisini katlanılmaz bulan büyük bankaların müdürlerini Friedrich Flick'i en kuvvetli, başarılı ve kabiliyetli sanayicilerden biri kabul ediyor." Flick medyanın kendisine ilgi

28 Priemel, *Konzerngeschichte*, 87 ve devamı; Frei, v.d., *Flick*, 36-85.
29 Felix Pinner, *Deutsche Wirtschaftsführer* (Berlin: Weltbühne, 1924), 99.

göstermesinden nefret ediyordu, kendisi hakkında makale yazan gazetecilere haberi kaldırmaları için rüşvet vermeye başladı.[30]

Flick Silezya hücumunda en nihayetinde en çok arzuladığı Ruhr sınai bölgesine kapağı atabildi. 1923-1924 arasında Yukarı Silezya'daki hisselerinin büyük bir kısmını bir rakibinin elinde bulunan Ruhr çelik şirketlerinin hissiyle takas etti. Takasa bir madencilik şirketi Gelsenberg hisseleri dahildi. Flick'in bir sonraki hamlesi o ana dek yaptıklarının en cüretlisiydi. 1926 yılında Ruhr sanayicilerinin oluşturduğu bir grup Düsseldorf'ta çelik üretimi ve fiyatlandırılmasını düzenleyen holding Vereinigte Stahlwerke'yi (VSt) kurdu. Ekseriyetle Amerikan tahvilleriyle finanse edilen şirket Amerikan firması US Steel'in ardından dünyanın en büyük ikinci çelik şirketi hâline geldi. Flick Silezya'da yaptığı hisse takası sayesinde hayli büyük bir pay aldı ve ticarî teşebbüslerinin birçoğu bu yeni Ruhr holdingine taşıdı. Fakat kâfi değildi. Flick VSt'nin tamamını kontrol etmek istiyordu.[31] Holdingin ana şirketlerinin birkaçı birleşip Gelsenberg VSt'nin en büyük hissedarı olarak ortaya çıkınca Flick fırsatın üzerine atladı. Çoğunluk hissesini elde etmeyi umarak Gelsenberg hissesi almaya başladı. Ekseriyetini bir rakibiyle yaptığı bir dizi hisse takası ve alışverişinin ardından Flick VSt'nin çoğunluk hissedarı oldu, dünyanın en büyük sanayi holdinglerinden birinin dizginlerini ele aldı. 1929 itibarıyla daha kırk beşindeyken Almanya'nın en kuvvetli sanayicisi mevkisine yükselmişti.

5.

1920'li yılların sonuna gelindiğinde Günther Quandt'ın da gözü yükseklerdeydi. Erkek kardeşleri Brandenburg'daki tekstil fabrikalarının idaresini gün geçtikçe daha da üstlenmesine rağmen aile şirketinin izleyeceği stratejiyi belirlemeye devam etti. Quandt,

30 Bkz. Ogger, *Grosse*, 25-27; Frei, v.d., *Flick*, 15.
31 Priemel, *Konzerngeschichte*, 121-48'de ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Almanya'nın en büyük potas şirketi Wintershall'ın büyük hissedarlarından biriydi. En önemlisi de dünyanın dört bir yanına satış yapan iki büyük sanayi teşebbüsünü ele geçirmişti. DWM'nin bir idarecisi Günther'in din değiştirdiğini yazdı: "Yalnızca paranın yenilmez gücüne inancından güç alan adamlardan biri oldu. Kazandığı her başarı bu inancını kuvvetlendiriyor. Bu inancı onun için iman hâline geldi, velev ki Tanrısı olmayan bir iman bu."[32]

İş adamında parayla birlikte sonradan görmeliğin alışıldık emareleri belirdi. Günther yıllardır ofisten geç saatlerde çıktığında ya da Magda'yla tiyatroya gittiğinde eve dönmek zorunda kalmamak için ikinci konutu olarak kullanmak üzere bir ev bakıyordu.[33] 1926 yılında bir gün emlakçısı kendisiyle irtibata geçti: Bir iş adamı iflastan kurtulmak için acilen şehirdeki evini satmak istiyordu. Günther evini fiyatı düşürmek için çaresiz ev sahibiyle kıyasıya pazarlık ettikten sonra evi eşyalı olarak satın aldı. Berlin'in lüks Westend bölgesinde bulunuyordu ve son bir şişe şarabına, sanat eserine ve çatal bıçağına kadar içindeki her şey, A'dan Z'ye lükstü. Quandt'ın malikanesinden çok daha zevkli döşenmişti, oturma odasının en önemli parçası büyük bir piyanoydu. Günther evi aldıktan sonra Magda'ya şöyle bir espri yaptı: "Gördün mü hayatım, kültür satın alınmaz demiştin; aldım işte!"[34]

Günther'in varlıkları artarken ailesi bir kez daha parçalanmanın eşiğindeydi. 1927 Temmuz'unda Quandt evine yıldırım düştü. En büyük oğlu ve veliahdı Hellmut bir yıl sürecek, hem çalışıp hem de okuyacağı bir programa daha yeni katılmışken geçirdiği apandisit ameliyatındaki komplikasyonlar sonucunda hayatını kaybetti. Daha on dokuzundaydı. Hellmut'un son sözleri babasına oldu: "Yaptığın büyük işte sana seve seve yardımcı olurdum babacığım."[35]

32 Scholtyseck, *Aufstieg*, 159.
33 Quandt ve Quandt, *Günther*, 152-163.
34 Meissner, *First Lady*, 47'de alıntılanmıştır.
35 Quandt ve Quandt, *Günther*, 176.

Günther yıkılmıştı. Hislerini şöyle kâğıda döktü: "Kıymetli, canım oğlumu kaybettim. Onunla hep gurur duydum. Her şeyi onun uğruna inşa ettim."[36] Magda günlerdir hasta yatağındaki Hellmut'un yanı başındaydı, üvey oğlunun ölümü onu derinden sarstı. Hellmut, Magda'dan yalnız altı yaş küçüktü ve ikili çok yakındı. Öyle ki aralarında romantik bir ilişki olduğundan şüphelenenler dahi çıkmıştı.[37] Hellmut Pritzwalk Mezarlığı'nda Günther'in inşa ettirdiği aile kabristanına, annesinin yanına defnedildi. Günther şöyle yazdı: "Kaderin Hellmut'a biçtiği her şeyi artık on yedi yaşındaki kardeşi Herbert sırtlanacak."[38]

Günther'in küçük oğlu Herbert hiçbir surette ağabeyinin yerini alacak donanıma sahip değildi. Huysuz ve içe kapanık, sıska, utangaç Herbert kabiliyetli, yakışıklı ve anlayışlı ağabeyinin tam zıddıydı. Dahası Herbert doğuştan görme yetersizliğine sahipti; on yaşından sonra evde eğitim görmüştü.[39] Görme engelinden dolayı doğru düzgün okuyamadığından tüm derslerini ezberlemek zorunda kalmış, özel öğretmeninin sözlü anlatımlarından öğrenmişti.

Herbert'in öğretmeni genç adamın sadece tarımda, el emeğiyle çalışabileceği tahmininde bulunmuştu. Günther bu yüzden ona kuzeyde Mecklenburg eyaletindeki büyük Severin malikanesini satın aldı.[40] Arazinin ortasında Rönesans mimarlığı canlandırmacılığı ile 1880'lerde tasarlanmış tuğla köşkü mevcuttu, çiftlik alanından ormana kadar farklılık gösteren on hektarlık alanla çevriliydi. Tarlaları, mera ve ormanları alçak bir tepenin üzerindeydi. Günther Severin'in idaresini eski kayınbiraderi Walter Granzow'a bıraktı ve arazide kısa süre içinde kârlı bir tarımsal teşebbüs gelişti. Severin mülkü kısa vakitte çok daha karanlık bir amaca hizmet edecekti.

---

36 Quandt ve Quandt, *Günther*, 176.

37 Bkz. Meissner, *First Lady*, 59-60; Klabunde, *Magda*, 73, 85-86.

38 Quandt ve Quandt, *Günther*, 178.

39 Quandt ve Quandt, *Günther*, 73-74; Wilhelm Treue, *Herbert Quandt* (Bad Homburg: Varta/Altana, 1980), 29-31.

40 Quandt ve Quandt, *Günther*, 92-94.

Hellmut'un ölümü Günther ile Magda'nın evliliğinin ölümünü hızlandırdı. Çift evliliğin en başından beri uyumlu değildi ve Magda'nın Günther'e karşı hissettiği en ufak bir sevgi kırıntısı üvey oğlunun ölümüyle ortadan kalktı. Hellmut Paris'te Rue de Clichy'deki hastanede ölüm döşeğindeyken, mütemadiyen kavga eden babası ile üvey annesine "birbirinize karşı hep nazik olun" diye yalvarmıştı.[41] Günther oğlunun sözlerinin kalbine "bıçak gibi saplandığını" yazdı. "Hellmut öldüğü takdirde evliliğimizin biteceği hissine kapıldım. Hellmut belki de gayri ihtiyari olarak bizi birbirimize yönelten güçlü bir dayanak noktasıydı."

Günther haklı çıktı. Sorunun müsebbibi de kendisiydi. Quandt altı yıl boyunca Magda'yı duygusal, toplumsal ve ekonomik bakımdan ihmal etmişti. Eşine karşı pintiydi; evliliğin ilk günlerinde Magda'ya evdeki hizmetçilerin aldığı ödemenin üçte birine tekabül eden bir harçlık vermişti.[42] Eve yaptığı tüm harcamaların kaydını tutmak zorundaydı. Magda kayıt defterini eşine her gösterişinde Günther harcamaları tek tek inceler, işi bittiğinde kırmızı kalemle "Okundu, tasdik edildi. Günther Quandt" notunu düşerdi.[43] Magda'nın Berlin'in bir banliyösünde geçen hayatı çocuklara bakmak ve evin beş kişiden ibaret personelini idare etmekten ibaretti. Ne var ki Magda macera için yaratılmıştı; ev hayatı ona uygun değildi. İyi eğitimliydi, birçok dil biliyordu ve güzel sanatlara düşkündü. Hayatta çok daha fazla şeyi, tercihen sahne ışığı altında olmayı istiyordu ve zengin bir sanayiciyle evli olmanın kendisine Berlin'de *Kükreyen Yirmiler*'de[44] kalıcı bir mevki vermesini beklemiş fakat bu beklentisi gerçekleşmemişti.

Günther ile Magda Hellmut'un ölümünden birkaç ay sonra, 1927 güzünde Amerika seyahatine çıktı. Günther seyahatin

41 Quandt ve Quandt, *Günther*, 175.

42 Scholtyseck, *Aufstieg*, 197.

43 Klabunde, *Magda*, 48-49'da alıntılanmıştır.

44 Batı toplumu, sanatı ve kültüründe dinamik değişikliklerin yanında göreceli ekonomik refahın yaşandığı 1920'li yıllara verilen ad. (ç.n.)

evliliklerini canlandıracağını umuyordu. Hatta sırf bu seyahat için kırmızı, üstü açık *Maybach*'ını dahi Amerika'ya göndermişti. Tüm çabalarına rağmen Amerika tatili ilişkiyi canlandırmaya yetmedi. Buna mukabil bu gezide farklı bir ilişki filizlendi. Nazi Partisi Günther ile Magda'ya onca yerin içinde New York'un Midtown Manhattan semtinde ilk kez el uzattı.[45] Yüksek sosyete mensubu, NSDAP'ın ilk üyelerinden Kurt Lüdecke o dönem için New York'ta ikamet ediyordu ve Nazi davasına zengin Amerikalılardan destek toplamaya çalışıyordu. Lüdecke, Quandt'la tanışmadan hemen önce şiddetli Yahudi karşıtı Detroitli otomobil devi Henry Ford'dan maddi destek almayı denemiş ama başaramamıştı. Belki de Günther gibi özellikle de bir dostunun ağabeyi olan, bir Alman zenginiyle şansının yaver gidebileceğini düşündü.

Çift New York seyahatinde kaldıkları Plaza Hotel'de Lüdecke ile bir araya geldi. Lüdecke *Hitler'i Tanırdım* başlıklı hatıratında Quandt ile tanışmasını şöyle aktardı: "Quandt ve genç, hoş eşiyle öğle yemeği yedim. Aklında başka şeylere yer olmayan, sadece küresel ve ekonomik odaklı ticaret mekanizmasına dönüşmüş tiplerde görülen zihniyete sahip, Almanya'nın en zengin adamlarından biriydi artık. Doğal olarak anında benim için fırsat hâline geldi. Quandt'ı ve parasını davamıza kazandırmak istiyordum. Fakat o şüpheyle yaklaşıyordu."[46]

Günther zokayı yutmadı, Lüdeck odağını değiştirdi. Lüdecke'nin yazdığına göre Magda "telkine Günther'den daha açıktı". "Magda'ya Hitler ile Nazilerin kahramanlıklarını anlattığımda kadının gözleri parlıyordu. Almanya'ya dönüş gemilerinde onlara veda edene dek *Frau* Quandt benim müttefikim hâline gelmişti. Kendisine verdiğim Nazi kitaplarını okuyacağının ve eşini ikna etmeye çalışacağının sözünü verdi, Berlin'de kendilerini

45 Kurt G. W. Ludecke, *I Knew Hitler* (New York: Charles Scribner, 1937), 316-17.
46 Ludecke, *I Knew Hitler*, 317.

ziyaret etmeye davet etti. 1930 yazında Almanya ziyaretinde sıkı dost olduk, Magda'yı ateşli bir Nazi yaptım."

İkili arasındaki ilişki dostluktan çok öteye taşındı. Magda'nın ilk evlilik dışı ilişkisi değildi bu, son da olmadı. 1928 başlarında Amerika seyahatinden Berlin'e döndükten sonra Günther Magda'ya daha fazla özgürlük tanıdı ve parayı kısmamaya başladı.[47] DWM'nin devri ile meşgul Quandt, Magda'nın harçlığını arttırdı ve kıyafetini, uğraşlarını, harcamalarını eleştirmeyi bıraktı. Magda en nihayetinde daha güzel kıyafetlere ulaşabileceği ve büyük malikanedeki sosyete balolarına katılmasını sağlayacak moda tasarımcılarıyla ilişki kurabildi. Magda tüm bunlara rağmen mutsuzdu. Günther'e karşı bir duygusu kalmamıştı. Defalarca boşanmak istedi fakat Quandt kabul etmiyordu.

Magda bu balolardan birinde varlıklı bir aileden genç bir öğrenci ile tanıştı ve ikili arasında ilişki başladı. Yeni sevgilisiyle seyahat etmekten hiç çekinmiyordu. Günther'i şüphelendiren Magda'nın sık sık ortadan kaybolması değil suratı asık gezerken neşe saçmaya başlaması oldu. Özel bir dedektif tutarak karısını takip ettirdi, kısa sürede Magda ile sevgilisinin Ren Nehri kıyısında, Günther ile Magda'nın evlendiği kasabada bir otelde kaldığı belgelendi. Günther Magda'yla yüzleşti, kadın her şeyi kabul etti.

Sonuçları ağır oldu. Magda derhal evden ayrılacaktı. Günther boşanma işlemlerini başlattı. Genç Magda bir anda kendisini son derece tatsız bir durumda buldu: Sanayicinin karısıyken bir gecede meteliksiz kalacaktı. Magda ilişki yaşadığını itiraf ettiğinden mahkemeye çıktığında her şeyi yani evliliğini, oğlu Harald'ı ve nafaka alma şansını kaybedecekti. Yine de çaresiz değildi; elinde Günther'in kirli çamaşırları vardı. Yıllar önce kocasının çalışma masasında başka bir kadından gelen aşk mektuplarını bulmuştu. Magda Günther'i müzakere masasına oturtmak için mektupları kullanmaya hazırdı.

---

47 Meissner, *First Lady*, 61-66.

Magda'nın planı işe yaradı. 6 Temmuz 1929 günü Berlin asliye hukuk mahkemesinde Günther ile Magda'nın evliliği sona erdi.[48] Magda'nın avukatları Katz, Goldberg ve diğerleri iyi bir anlaşma koparmıştı. Magda bir yılı aşkın süredir kocasıyla birlikte olmayı reddederek "evlilikteki görevlerini yerine getirmediğinden" boşanmada sorumluluğu ve yargılama giderlerini üstlenecekti. Pinti Günther de cömertçe eski eşinin geçimini sağlayacaktı. Magda aylık yaklaşık 4.000, hastalık halinde de 20.000 Reichsmark nafaka; buna ek olarak yeni bir ev almak için 50.000 Reichsmark ödeme alacaktı. Ardından ileride Quandt ticaret imparatorluğunun kendisine kalacak yarısını da devralabilmesi için eğitilmek üzere Günther'e dönecekti. Fakat bu velayet anlaşması bir koşula bağlıydı: Magda tekrar evlenirse Harald hemen babasının evine dönecekti. Günther oğlunun başka bir baba figürünün etkisi altında kalmasını istemiyordu. Quandt buna ek olarak Magda'ya Severin mülkünü herhangi bir kısıtlama olmaksızın kullanma hakkını teslim etti. Anlaşmanın bu maddelerinin boşanan çift ve oğullarının hayatında yankısı büyük olacaktı.

Günther hatıratında Magda'yla yaşamına dair onlarca sayfa yazmış olsa da dostane olarak yorumladığı boşanmalarına tek bir paragraf ayırdı: "1929 yazında Magda'dan ayrıldım... O zamandan beri aramız gayet iyi."[49] Günther ilkin evliliğinin bitişinin sorumluluğunu üstüne aldı, suçu işlerinin yoğunluğuna attı fakat ardından kendini temize çıkardı: "Tüm bu stresle Magda'ya ihtiyaç duyduğu ve hak ettiği ilgiyi gösteremedim. İnsan ne kadar kendini suçlamaya meyilli bir mahluk... Suç kendisinde olmadığında dahi."[50] Günther yine de eski karısına sevgi besliyordu: "Yollarımız ayrılsa dahi ona hayranlık duyuyorum."[51]

48 Mahkeme kararının tasdikli nüshası, 13/17 Temmuz 1929, HWA, bölüm 2017, 47 no.lu dosya; Meissner, *First Lady*, 67, 95.

49 Quandt ve Quandt, *Günther*, 230.

50 Quandt ve Quandt, *Günther*, 180.

51 Quandt ve Quandt, *Günther*, 111.

Boşanma kâğıtları imzalandıktan sonra Günther Magda'ya bir buket çiçekk gönderdi ve eski eşini Berlin'in en lüks restoranlarından biri, Göring'in de favori restoranı olan Restaurant Horcher'de akşam yemeğine çıkardı. Büyük oğul Herbert ilerleyen dönemde boşanmanın ardından arada sırada bir araya gelen ailenin "hiç olmadığı kadar uyum içinde" olduğunu söyleyecekti.[52] Magda hür bir kadındı ve hâli vakti yerindeydi. Berlin'in Westend semtinde Reichskanzlerplatz 2 Numara'da yedi odalı bir apartman dairesi kiraladı, evi Günther'in şehirdeki evinin köşesinden dönünce hemen ilerideydi. Artık Günther'in olmasına müsaade etmediği ev sahibeliğini yapabilirdi. Oğluna bakmak zorundaydı fakat hizmetçi ve aşçı çalıştırmaya imkânı yettiğinden fazlasıyla boş vakti kalıyordu. Genç öğrenciyle ilişkisi devam ediyor olmasına rağmen daha olgun bir adam arıyordu. Magda'nın başka talipleri de vardı, aralarından biri Amerikan Başkanı Herbert Hoover'ın zengin yeğeniydi. Fakat adam evlenme teklif ettiğinde Magda reddetti. Huzursuzdu, hayatına anlam katacak yeni bir şey arayışındaydı. Aradığı anlamı kısa sürede, yeni gelişmeye başlayan Nazi Partisi'nde ve Hitler haricinde partinin en gür sesli savunucusu Dr. Joseph Paul Goebbels'te buldu.

6.

Nazi hovardası Kurt Lüdecke yirmi sekiz yaşındaki Magda Quandt'ı ilk kez 1930 yazında Nasyonal Sosyalist hareketinin daha rafine çevrelerine tanıştırdı. Lüdecke'nin ifadesiyle "Yapacak işi gücü olmayan, hâli vakti gayet yerinde olan Magda faal bir Nazi destekçisi oldu."[53] Zengin dul Magda Berlin'de seçkin bir ırksal münazara kulübü *Nordik Grup*'a girdi. Grubun içinde en az Magda kadar canı sıkkın ve zengin birçok Alman aristokratı

52 Herbert Quandt'ın İfadesi, 10 Kasım 1947, HWA, bölüm 2017, 42 no.lu dosya; Meissner, *First Lady*, 67- 75-78.

53 Ludecke, *I Knew Hitler*, 317.

bulunuyordu. Grup "Kuzeyli ırkın" diğer ırklara üstün olduğuna inandığından Alman halkının "Kuzeylileştirilmesini" savunuyordu. Bir akşam "epey içki tükettikten sonra" Magda kafayı bulmuş gruba "hayatından tiksindiğinden ve sıkıntıdan ölecek gibi olduğundan" yakındı.[54] Tahtından feragat etmiş sabık imparator II. Wilhelm'in oğullarından biri Prens Auwi (August Wilhelm) Magda'nın masasındakilerden biriydi, yüzünde muzip bir gülümsemeyle genç kadına doğru eğildi. "Sıkıldın mı hayatım? O zaman gel, bize katıl! Parti'de çalış."

Magda derhal Prens Auwi'nin tavsiyesine uydu. 1930 Ağustos'unda havanın boğucu sıcak olduğu bir günde genç kadın Berlin'in en büyük kongre salonu Schöneberg bölgesindeki Sportpalast'ta Nazi Partisi'nin seçim mitingine katıldı. Gecenin baş konuşmacısı Joseph Goebbels, *Herr Doktor*, ile karşılaştığı yer burasıydı. Goebbels'in doktorluğu Heidelberg Üniversitesi'nden aldığı edebiyat doktorasından geliyordu. Kurgu yazarı, oyun yazarı ve gazetecilik kariyerlerinde başarısızlığa uğradıktan sonra 1924'te henüz yeni kurulmuş Nazi Partisi'ne katıldı. Hitabet ve mübalağa kabiliyeti ve Hitler'e sarsılmaz sadakati sayesinde Parti'nin basamaklarını hızla tırmandı. Hitler itimat ettiği dostunu 1926'da Berlin *Gauleiter*'liğine terfi ettirdi. Şimdi dört yıl sonra otuz iki yaşındaki Goebbels çok daha yüksek bir mevkideydi. Artık Reichstag'ın bir üyesi, Nazilerin baş propagandacısı ve partinin ulusal seçim kampanyasının mimarıydı. İki hafta içinde sandığa gidilecekti ve Goebbels daha ısınma turlarındaydı.

Goebbels'in burnu uzun, yüzü soluk, alnı genişti; koyu kahve saçlarını geriye tarardı. Büyük kafası 165 cm boyuna ve sıska vücuduna tuhaf bir zıtlık oluşturuyordu. Bir ayağı doğuştan çarpık olduğu için topallayarak yürürdü, bol gömlek ve takım elbise giyerdi. Üstün Kuzeyli ırkın erdemlerinden dem vuran bir münazara kulübüne katılan çekici, zengin bir dul neden Goebbels'i fark

54 Klabunde, *Magda*, 113'te alıntılanmıştır.

ederdi ki? Fakat o gece akşam Goebbels binlerce kişiden oluşan kalabalığa seslenmeye başladığında Magda büyülenmişti. Adamın derin, gürleyen bir sesi vardı. İstihzayı da haykırmayı da iyi becerirdi, sesinin tonu hüzünden alaycılığa dönebilirdi. Düşmanlarına mesela Yahudilere, Komünistlere, hatta Kapitalistlere art arda hakaretler sıralayabilirdi.[55] Magda'nın annesi kızının Goebbels'i ilk kez duyuşunu adeta erotik bir üslupla şöyle tasvir edecekti: "Magda'nın ateşi bacayı sarmıştı. Adamın kendisine zerre tanımadığı 'Parti'nin' bir destekçisi olarak değil, bir kadın olarak seslendiğini hissetmişti. İnsanı bir anda alev alev yakan veya insana bir anda buz kestiren bu adamı tanımak zorundaydı."[56]

Magda birkaç gün sonra, 1 Eylül 1930 tarihinde Nazi Partisi'ne katıldı.[57] Hitler'in otobiyografik manifestosu *Mein Kampf*'ı aldı ve satır satır okudu; Goebbels'in rakibi Nazi fikir adamı Alfred Rosenberg'in çalışmalarına başvurdu. Lüks mahallesinde NSDAP'ın çalışan kadınlar komitesini idare etmeyi deneyip başarısız olduktan sonra kendine başka bir iş aradı. Goebbels'e yaklaşmak zorundaydı. Ekim sonunda kasvetli bir günde şansını denedi. Berlin merkezine gitti, haber vermeden Nazi Partisi'nin kale gibi yerel merkezine geldi ve görev talep etti. Yabancı dil bildiğini söyleyince memnuniyetle karşılandı. Üç gün sonra Goebbels'in yardımcısının sekreterliği görevini üstlendi.

Magda ofiste birkaç gün geçirdikten sonra merdivenlerden inerken yağmurluk giymiş, kısa boylu bir adam aceleyle eve girdi. Gelen Goebbels'ti. Merdivende karşılaştıklarında bir an göz göze geldiler. Magda her zamanki havalılığıyla yoluna devam etti, ardına bakmadı. Goebbels hemen yardımcısına döndü ve sordu: "Kim o muhteşem kadın?"[58] Magda ertesi gün Goebbels'in

55 Peter Longerich, *Goebbels* (Londra: Vintage, 2015, çev.), 3-151.

56 Rüdiger Jungbluth, *Die Quandts: Ihr leiser Aufstieg zur mächtigsten Wirtschaftsdynastie Deutschlands* (Frankfurt: Campus, 2002), 108.

57 Meissner, *First Lady*, 79-81.

58 Klabunde, *Magda*, 118'de alıntılanmıştır.

ofisine çağrıldı. Goebbels genç kadına kendisi için hususi bir arşiv hazırlayacak, güvenilir biri aradığını söyledi, bu görevi üstlenip üstlenemeyeceğini sordu. Mevzubahis arşiv Nazi Partisi, Hitler ve en önemlisi de Goebbels hakkında Almanya dahili ve haricinde çıkan gazete kupürlerini ihtiva edecekti. Goebbels bilginin gücünün farkındaydı. Aldatıcı propaganda kampanyalarında kullanacağı haberleri bizzat seçerdi. Haber toplama usulü parti dahilindeki kanlı saray entrikalarını yönlendirmede avantaj sağlıyordu. Goebbels hep rekabet üstünlüğü sağlayacak bir şeyler peşindeydi. Hermann Göring gibi meşhur bir savaş kahramanı ya da Heinrich Himmler gibi SS lideri değildi. Goebbels'in tek silahı zekâsı ve Hitler'e sadakatiydi.

Magda görevi kabul etti. Genç kadının adı Goebbels'in günlüğünde ilk kez 7 Kasım 1930'da geçiyor: "Quandt soy isimli, alımlı bir kadın bana yeni bir hususi arşiv hazırlıyor."[59] Magda, Nazizm'in ve Goebbels'in etkisi altına girdikçe Günther ile ilişkisinde de değişiklikler yaşandı. İkili hâlâ sık sık irtibat hâlindeydi. Harald, Magda ile yaşadığından Günther ve Herbert genç kadının Reichskanzlerplatz'daki dairesine ziyarette bulunurdu. Magda da tatillerde Quandt ailesine katılırdı. Günther kalçasından yaralandıktan sonraki 1930 Noel'inde Magda Floransa'da eski kocasının yanındaydı. Birlikte St. Moritz'e seyahat ettiler, Günther dağ havasında sağlığını toparlamaya çalıştı.

Fakat Magda'ya bir haller olmuştu. Eski kocasıyla muhabbetleri sadece politikaya dairdi. Magda ilk kez mitinge katıldıktan sonra Günther'i Nazi davasına kazandırmaya çalışmıştı. Günther eski eşinin şöyle dediğini aktaracaktı: "Bu harekete mutlaka katılmak gerekiyormuş. Ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı ekonomik durum düşünüldüğünde Almanya tek diğer seçeneği olan komünizmden sadece Nazizm yoluyla kurtulabilirmiş."[60] Sonraki

59 Fröhlich, *TG*, 7 Kasım 1930.
60 Quandt ve Quandt, *Günther*, 230-31'de aktarılan sözler.

görüşmelerinde "Magda'nın yeni davası için hiç olmadığı kadar hararetli bir propagandacı olduğu ve partiye canı gönülden bağlandığını" fark etmişti. Günther ilkin kadının sadece Goebbels'in hitabet yeteneğine "vurulduğunu" düşünmüş ve fakat Magda aynı mesajı sürekli tekrarlayınca genç kadınla görüşmelerinin sıklığını azaltmıştı.

Magda o Noel tatilinde bir adım daha ileri gitti ve hem eski eşini hem de oğlunu bu yeni davasının saflarına katılmaya teşvik etti. "Nasyonal Sosyalist ülkünün en ateşli savunucusu olmuş; hem beni hem de oğlunu Parti'ye kazandırmaya çalıştı. Bizi en azından davaya maddi destek vermeye davet etti. Argümanları o kadar acayipti ki karşı çıkmak kolay olmadı. Sadece Parti'den bahsedildiğini ve artık... güzel şeylerin sohbetini etmediğimizi anladığımızda oğlum Herbert ile Magda'yı ziyaret etmemeye karar verdik" şeklinde ifade verecekti Günther mahkemede, ilerleyen dönemde.[61] St. Moritz'de geçirdikleri zaman sonrasında Magda'yla görüşmeyi tamamen kestiğini söyledi.

Herbert de mahkemede verdiği ifadede babasının anlattıklarını doğruladı. Eski üvey annesine duyduğu tüm "hayranlık ve minnete" rağmen "görüşlerinin böylesi değişimi ve fanatikliğinden" irkilmişti; öyle ki "Başka kimseyi dinlemeyecek kadar inatçı hâle gelmiş" Magda'yla irtibatta kalmak manasız görünmüştü.[62] Gelgelelim Günther ve Herbert ifadelerinde doğru söylemiyordu. Magda ile görüşmelerine son vermedikleri gibi baba oğul faşist düşünceyle itiraf ettiklerinden çok daha alakadardı.

7.

Günther Quandt, Weimar Cumhuriyeti döneminde kâr etmiş olsa da bu yeni, daha liberal Almanya'nın hayranı değildi.

61 Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

62 İfade, Herbert Quandt, 10 Kasım 1947, HWA, bölüm 2017, 42 no.lu dosya.

Siyasî karmaşa ve iktisadî istikrarsızlık hat safhadaydı. Quandt İmparatorluk Almanyası'nın daha otoriter günlerini özlüyordu. Günther imparatorluğun çöküşüne ilk elden tanıklık etmişti. Toni'nin ölümünden on gün evvel, 5 Ekim 1918 tarihinde Günther Reichstag'ın bir oturumuna iştirak etti. Bu oturumda İmparatorluk Almanyası'nın son şansölyesi derhal ateşkes ilan edilmesini ve I. Dünya Savaşı'nın sona erdirilmesini isteyerek ABD Başkanı Woodrow Wilson'un barış talebine boyun eğmişti. Günther'in Reichstag'a ilk ve son gidişi oldu. İzlenimini kâğıda "Yalnız bir felaket hâlini hatırlıyorum" diye aktaracaktı.[63] "Memleketimiz kaosun eşiğindeydi." Günther yıllar geçtikçe otoriter yönetim biçimlerine ilgi besledi. Magda Nordik Grup'a girerken Günther Berlin'deki Faşizm Araştırmaları Topluluğu'na katıldı. Bu iki yüz üyeden oluşan, yalnız davetiye ile girilen çalışma ve münazara grubu Benito Mussolini'nin uyguladığı faşizmi inceliyordu. 1931'de kurulan grup Almanya'nın dağınık aşırı sağcı hiziplerini aynı ideolojik çatı altında toplamayı hedefliyordu ve demokrat Weimar Cumhuriyeti'ne alternatif olarak faşist sistemin nasıl işleyebileceğini masaya yatırıyordu.

Grubun lideri ve itici gücü, 1919'da Alman Komünist liderleri Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in idamını emreden, ateşli Bolşevik karşıtı Waldemar Pabst idi. Kulübün çeşitli seçkin üyeleri arasında İtalyan faşizmi çalışmış muhafazakâr akademik teorisyenlerden aristokrat toprak sahiplerine, Nazilerin ileride ekonomi bakanı olacak üçlüye (Hjalmar Schacht, Walther Funk ve Hermann Göring), Günther'in iki ortağı (her iki Paul de) ve Nazi Partisi'nin ilk dönem destekçilerinden, çelik sanayicisi Fritz Thyssen bulunuyordu.[64]

Günther kulüpte Almanya'daki işsizliği azaltmak üzere rehberler hazırlayan bir çalışma grubuna liderlik etti. Kulüp faşizme dair akşam dersleri ve kitapçık okumaları ile alternatif yönetim

63 Quandt ve Quandt, *Günther*, 68-69.
64 Bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 122; Scholtyseck, *Aufstieg*, 263-64.

biçimleri üzerine münazaralar düzenledi. Grubun varlıklı üyeleri esasen “salon sosyalistlerinin” faşist emsalleriydi. Fakat gruba gösterilen ilginin kısa süreli olduğu anlaşıldı. Üyeleri kendilerine daha yakın bir ideoloji çatısı altında bir araya geldi, faşizmin Alman topraklarında yeşeren bir yorumunu benimsedi: Nazizm.

Başlarda kodamanların çoğu Hitler ile Nazileri eğitimsiz ve yoksul kırsallardan gelen, gürültücü, şiddet yanlısı, kaba, yabani, üniformalı garabetler; dalga konusu olacak tuhaf tipler olarak görüyordu. 29 Ekim 1929 tarihinde New York Borsası'nda hisse senetlerinin çöküşüyle son noktaya ulaşan en büyük borsa krizinin ardından bu bakış değildi. Hisse fiyatlarının dibe vurması yatırımcıların ve şirketlerin çoğunun işini bitirdi, ekseriyeti sermayesini krediyle arttırmıştı. Mal ve hizmet talebi dağıldı. Büyük Buhran Almanya'yı perişan etti. 1930 sonlarında borsa değerinin üçte ikisini yitirdi, sınai üretim yarıya indi, milyonlarca Alman işsiz kaldı.

1930 Eylül'ünün ortasında Hitler'in Nazi Partisi iktisadî ve siyasî hoşnutsuzluk dalgasından istifade etti, 6,4 milyon oy alarak Reichstag'taki en büyük ikinci parti oldu. Goebbels idaresindeki, finans krizinden Yahudiler ile Komünistleri suçlayan seçim kampanyası büyük başarıya ulaştı. O kış Hitler Almanya'nın en varlıklı iş adamlarının desteğini almaya çalıştı. Ekonomik kriz Nazi liderlerine kapıları açtı; kodamanların çoğu mali sistem çöküşün eşiğindeyken solun siyasî yükselişinden korkuyordu. Günther ile diğer büyük sermayedarlar çok geçmeden aranarak Hitler'in Berlin'de Hotel Kaiserhof'taki süitine davet edildi.

8.

1 Şubat 1931 Pazar sabahı Hitler karargâhı Münih'teydi ve baş ekonomi danışmanı Otto Wagener'i görmeye gitti. Nazi Partisi'nin liderinin aklında para vardı. Hitler ile Wagener sol cenahın ayaklanmasının iç savaşa dönüşmesi ihtimaline karşı Parti'nin paramiliter kolu *Sturmabteilung*'u (SA) silahlandırmak için

milyonlarca reichsmark bulmanın yollarını aramaya başladı. Hedef olarak iş camiasını belirlediler fakat bir sorun vardı: Ne Hitler'in ne de Wagener'in iş dünyasıyla sağlam bir bağlantısı mevcuttu. Bu soruna derhal çözüm bulunmalıydı. Wagener hemen o esnada Berlin'deki evinde bulunan Walther Funk'u aradı. Gazete editörü, sanayiciler ve yatırımcılarla Nazi lideri arasında hevesle toplantılar ayarladı ve Hitler ile maiyetine başkentin şık Hotel Kaiserhof'a karargâh kurmasını tavsiye etti. Funk, Wagener'e Hitler'in kodamanlarda güzel bir ilk intiba bırakmak ve adamlardan para koparabilmek için sağlam bir fırsat arıyorsa Berlin'in bu ilk güzide otelinin tek uygun mekân olduğunu söyledi. Bina Reich Şansölyeliği'nin karşısında, Günther Quandt ve Friedrich Flick'in ofislerinin köşesindeydi. Funk uygun odaları ayırtacaktı.

Hitler ertesi sabah Wagener ve maiyetiyle Münih'ten otomobille ayrıldı. Nazi heyeti bir günlük araba yolculuğu sonuna Berlin'e ulaştı. Wagener, Hitler'i hazırladı: Kodamanlarla önce ekonomik meseleleri konuşmasını, onlarla hoşbeş etmesini, sonra da SA'ya silah almak için adamlardan para istemesini tavsiye etti. Otele 3 Şubat Salı günü, öğleden sonra ikide vardılar. Funk onları lobide karşıladı ve Nazilere odalarını gösterdi. Üçüncü katta bir süit hazırlanmıştı. Hitler'e hususi banyosu olan kendi odası ayırtılmıştı. Maiyetin geri kalanı tek odada toplandı. Nazi lideri konuklarını süitin Reich Şansölyeliği parkına bakan, savurganca döşenmiş oturma odasında ağırlayacaktı. Funk hızlıca harekete geçmişti. İki saat içinde, saatler öğleden sonra dördü gösterirken Hitler'in o hafta boyunca ağırlayacağı ilk misafiri takdim edildi: Baron August von Finck.[65]

Otuz ikisindeki Münihli aristokrat sermayedar, Bavyera'nın en zengin adamıydı. Babasından Almanya'nın en büyük özel bankalarından Merck Finck ile iki küresel sigorta devi Allianz ile

65 Henry Ashby Turner Jr. (ed.), *Hitler – Memoirs of a Confidant* (New Haven: Yale University Press, 1985, çev.), 232-37.

Munich Re'nin çoğunluk hisselerini ihtiva eden bir ticaret imparatorluğu miras kalmıştı.

August von Finck kayıtsız yüz ifadesi ve kusursuzca arkaya taranmış, gür kahverengi saçlarıyla, boylu poslu yapısıyla soylu görünüme sahip bir adamdı. Ağzında gümüş kaşıkla doğmuştu. Von Finck'in babası Wilhelm, Allianz ve Munich Re'nin kurucu ortaklarından biriydi. Sigortacılık esas mesleği değildi. Wilhelm yatırımcıydı ve kendine Merck Finck adında özel bir banka kurmuştu.[66] Girişimcilik ruhu sınır tanımıyordu. Wilhelm bira işletmeleri kurdu, demiryolu ağının genişletilmesine yardımcı oldu, dizelin mucidiyle bir teşebbüsün kuruculuğunu yaptı, Alman İmparatorluğu'nun ilk hidroelektrik enerji santralinin kurulmasında rol oynadı. Tüm gayretlerini takdir eden kraliyet Wilhelm Finck'e asalet unvanı verdi, iş adamı 1911 yılında Baron Wilhelm von Finck oldu. Binlerce hektarlık arazi satın aldı ve Bavyera'nın en büyük toprak sahiplerinden biri hâline geldi. Genel itibarıyla, özellikle de Bavyera'nın aşırı Katolik bir bölgesinde yaşayan dindar bir Protestan olarak olağanüstü başarılı bir adamdı.

Fakat I. Dünya savaşı esnasında ailenin başına büyük bir felaket geldi, August'un ağabeyi 1916 yılında cephede yaşamını yitirdi. Wilhelm bankasını, ticarî girişimlerini, yönetim kurullarındaki mevkilerini büyük oğluna; toprakları ile tarım teşebbüslerini de August'a bırakmayı planlamıştı. On sekizindeki August ağabeyinin cephede öldürüldüğü gün orduya kaydoldu. Balkanlarda yiyecek ile erzak malzemeleri arayan bir akıncı birliğinde iki yıl görev yaptı. Gazi oldu, sağ dizinden hafif derecede yaralandı.

Büyük oğlunun yasını tutan Wilhelm vefatından sonra bankasının tasfiye edilmesine karar verdi. Fakat 1924 yılında ölüm döşeğine düştüğünde bu kararını gözden geçirdi. Vasiyetini değiştirdi; Merck Finck'te büyük ortak ve sigorta şirketlerinden bira

66 Bkz. Bernhard Hoffmann, *Wilhelm von Finck* (Münih: C.H. Beck, 1953); "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970, https://www.spiegel.de/politik/neun-nullen-a-608eb41d-0002-0001-0000-000045152285

üretici firmalarına kadar diğer tüm ticarî girişimlerinin imtiyaz sahibi olarak atadı. August ayrıca muazzam boyutta arazinin de sahibi oldu.

Böylece yirmi beşindeki August yaklaşık yirmi yönetim kurulunda koltuğa oturdu. Bu koltukların ikisi küresel finans sektörünün en önemli iki mevkisi, Allianz ve Munich Re'nin yönetim kurulu başkanlığıydı. August'a babasından dindar Protestanlığı ve meşhur tutumluluğu da miras kalmıştı. Genç veliaht çevresinde acımasız ve mesafeli olarak görünmesine yol açan tutumluluğuyla Bavyera'nın en varlıklı ve en pinti adamı olarak ün salmıştı. Sonuna kadar muhafazakâr August, Weimar Cumhuriyeti'nin çöküş yıllarında tıpkı o esnada canı sıkkın ve bezgin vaziyetteki Magda'nın Berlin'de yaptığı gibi Münih'in gerici aristokrat çevrelerine çekildi. Fakat artık August'un sağ cenahın münferit bir kliğinden çıkma zamanı gelmişti. August da hiç olmadığı kadar hırslı hissediyordu, yeni ve radikal bir şeyler üzerinde çalışmaya hazırdı.

August von Finck 1931 Şubat'ının başlarında, dondurucu soğuklukta, bulutlu bir salı günü öğleden sonra yanında Allianz'ın fırsatçı ve sağlam bağlantılara sahip CEO'su Kurt Schmitt olduğu hâlde Hitler ile tanışacaktı. Allianz'ın merkezi, Hotel Kaiserhof'un tam karşısındaydı. Öğleden sonra saat dörtte iş adamları süite ulaştı. Walther Funk kendilerini Hitler'in beklediği oturma odasına buyur etti. Hitler yarım saat boyunca iki yatırımcıya bir kapitalistin korkulu rüyasının tasvirini yaptı: "Solcu bir isyanda kitleler hâlinde ayaklanan işsizleri resmetti."[67] Von Finck ile Schmitt, Hitler'in görüşüne katılıyordu. İş adamları siyasî durumdan ve milyonlarca işsize istihdam sağlamanın imkansızlığından hoşnutsuzluk duyuyordu. Hitler'e "en nihayetinde ayaklanmaların başlayacağı ve sol cenaha büyük bir meyil olacağına... kesinlikle emin olduklarını söylediler."[68] Görüşmenin sonunda Funk

67 Turner, *Big Business*, 150.
68 Turner, *Confidant*, 237.

kodamanları uğurladı. Süite Hitler'in yanına müjdeyle döndü: Von Finck ve Schmitt iş savaşa dönüşebilecek bir darbe teşebbüsüne karşı SA'yı silahlandırmak üzere Allianz aracılığıyla 5 milyon Reichsmark taahhüt etmişti.

Hitler'in nutku tutulmuştu. Funk odadan çıktıktan sonra Nazi lideri, Otto Wagener'e "sermayenin elindeki güç karşısında ağzının açık kaldığını" söyledi.[69] Hitler kapitalizmin maddi gücüyle sanki ilk defa karşılaşıyor gibiydi. Fakat ekonomi danışmanı kendisini iş adamlarına karşı uyardı. "Bunların tek derdi para kazanmaktır, sadece para. Kirli para. Ve önünü almaya çalıştıkları şeytani düşmanın gerçek olmadığının farkında dahi değiller."

Hitler bunu umursamıyordu. Milyonlar akmaya devam edecekti. Funk ertesi sabah için Kaiserhof'ta Günther Quandt ile randevu ayarlamıştı.

9.

Ertesi gün, 4 Şubat 1931 tarihinde boşanmış Quandt çifti Günther ile Magda aynı yerde Hitler'le tanıştı, ne var ki her ikisi de diğerinin Nazi lideriyle görüşeceğinden habersizdi. Sabah saatlerinde Günther, Wintershall'dan iki üst düzey yetkiliyle Hitler ile süitinde bir araya geldi. Onlar odadan ayrılana dek SA'yı silahlandırmak üzere taahhüt edilen miktar 13 milyon Reichsmarka ulaşmıştı. Funk, Hitler'in süitine dört iş adamı daha davet ettikten sonra ertesi gün öğlen saatlerinde yardım miktarının 25 milyon Reichsmarkı bulmasıyla para toplama işi sona erdi.[70] Fakat nihayetinde kodamanların hiçbiri ödemek zorunda kalmadı; zira bekledikleri solcu ayaklanma hiç yaşanmayacaktı. Günther, kendisinden sekiz yaş genç Hitler'den etkilenmemişti: "Hitler üzerimde önemli, önemsiz bir etki bırakmadı; sempati ya da tiksinti uyandırmadı. Sıradan bir adam olduğunu düşündüm" diye yazacaktı.[71]

69 Turner, *Confidant*, 237.
70 Turner, *Confidant*, 238, 243.
71 Quandt ve Quandt, *Günther*, 233.

Quandt, öğlen itibarıyla Kaiserhof'tan ayrıldı. Öğleden sonra Hitler'in korumalarından biri süite girdi ve Nazi lideriyle konuşmak isteyen bir erkek çocuğunun dışarıda beklediğini bildirdi. Hitler, korumaya çocuğu içeri almasını söyledi. Selvi boylu, yakışıklı, kendine güvenen bir görünüme sahip dokuz yaşındaki bir erkek çocuğu süite girdi. Üzerinde mavi renk bir üniforma, bir yanında hançer vardı; sarı saçlarının üzerine asker kepi geçirmişti. Gelen Günther'in küçük oğlu Harald Quandt'tı. Magda haber etmeden Harald'ı lobiden yukarıya, Hitler'in süitine göndermişti. Harald adamlara Nazi selamı verdi ve kendisini tanıttı: "Almanya'nın en genç Hitler Genci, Führer'in emir ve görüşlerine hazırdır."[72]

Hitler keyiflenmişti, Harald'a adını ve yaşını sordu, "Kim dikti sana bu güzel üniformayı bakalım?"

"Annem," yanıtını verdi Harald.

"Üniforma giymek nasıl bir hismiş?"

"Kendimi iki kat daha kuvvetli hissediyorum."

Hitler, Harald'a yakında tekrar ziyaretine gelmesini ve o esnada lobide çay içmekte olan o gizemli kadına, annesine selamını iletmesini söyledi. Harald odadan çıktıktan birkaç dakika sonra Goebbels içeri girdi. Goebbels ile Magda arasındaki romantizm mesafe almış olsa da yavaş ilerliyordu. Onlar işi ilerletmeden evvel Goebbels başka bir ilişkisini başarısızlıkla sonuçlandıracaktı. Gelgelelim Magda için karşısına bir rakip çıkacaktı. Bu adam en çok saygı gösterdiği adamın, Hitler'in ta kendisiydi.

Goebbels otelin lobisinde çay ziyafeti için Hitler'in grubuna yer ayırtmıştı. Magda ile Goebbels arasında bir ilişkinin filizlenmekte olduğundan bihaber Hitler, propaganda şefinden anneyle oğlunu da çaya davet etmesini istedi. Goebbels rıza gösterdi ve süitten çıktı. Hemen ardından Hermann Göring geldi. Hitler kendisine birazdan "*Frau* Quandt adında bir hanımla"[73] çay

72 Turner, *Confidant*, 239-40.
73 Turner, *Confidant*, 240.

içmek için buluşacaklarını söylediğinde Göring hayretle bağırdı: "Aa, Goebbels'in Madame Pampadour'u!" Magda'yı Fransız kralı XV. Louis'nin gözde metresi ile mukayese ediyordu.

Otto Wagener'in çay ziyafetinden aktardıkları adeta ucuz bir romantik hikâyeden alınmıştı: "*Frau* Quandt ilk bakışta dahi muhteşem bir intiba bıraktı, sohbetimiz ilerledikçe yarattığı etki arttı... Giyimi güzeldi fakat abartısızdı, hareketleri ölçülü ve duruşu kendinden emindi, yüzünde tatlı, hatta dürüst olmak gerekirse çekici bir gülümseme vardı. Hitler'in genç kadının neşeli hâlinden zevk aldığı dikkatimi çekti. [Magda'nın] Büyük gözlerinin Hitler'in bakışlarına takıldığı da gözümden kaçmadı. Sohbet ne zaman duraksasa genç Harald aradaki havayı yumuşatarak muhabbeti açtı."[74] Wagener, patronunu operaya hazırlamak için Magda'dan adeta zorla uzaklaştırmak zorunda kaldı. Yine de Hitler'in ekonomi danışmanının "Hitler ile Bayan Quandt arasında daha yakın bir dostluk ve saygı tesis edildiğinden kuşkusu yoktu." Nazi lideri o akşamın ilerleyen saatlerinde kendisine, Goebbels'te halihazırda Magda'nın evinin anahtarı olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğradı. Fakat çiçeği burnunda çift henüz ilişkisini tamama erdirmemişti.

O olay on gün sonra, 1931'in Sevgililer Günü'nde yaşandı. Goebbels günlüğüne "Magda Quandt akşam geldi. Saatlerce kaldı. O sapsarı güzelliği beni kendimden geçirdi. Kraliçem benim! (1) Bugün ayaklarım yerden kesilmiş gibiydi" yazdı.[75] Mart ayı boyunca parantez içinde sevi̇ştikleri zamanları not düştü: "Magda... eve geç döndü. (2.3.)"[76] Beş gün sonra yazdığı cümle şuydu: "Magda, hayatım benim... Birbirimizi biraz daha tanıyacağız ve mükemmel bir çift olacağız. (4.5.)"[77] Bir hafta sonra, 22 Mart'ta ise kaleminden şu satır kâğıda döküldü: "Magda... tüm kaygılarımı

74 Turner, *Confidant*, 241.
75 Fröhlich, *TG*, 15 Şubat 1931.
76 Fröhlich, *TG*, 10 Mart 1931.
77 Fröhlich, *TG*, 15 Mart 1931.

unutturuyor. Onu çok seviyorum. (6.7.)"[78] Günlüğünde parantez içinde belirttiği son sevişmeleri, ilk kavgaları ve barıştıktan sonra yaşadıkları birliktelikle tesadüf ediyor. 26 Mart itibarıyla Goebbels ile Magda tam anlamıyla bir çift olmuştu: "Akşama kadar çok iş yaptım. Sonra Magda geldi, seviştik, tartıştık ve tekrar seviştik. (8.9.) Muhteşem bir çocuk Magda. Fakat aklımı başından almasına müsaade etmemeliyim. İşimiz çok büyük ve çok önemli."[79]

Harald da Goebbels'in günlüklerinde kendine yer bulmaya başladı. İki numaralı Nazi 12 Mart 1931 tarihinde günlüğüne "Magda öğlen oğlu Harald ile geldi. Dokuz yaşında, çok sevimli bir oğlan. Sapsarı, biraz da afacan. Ama öyle olması hoşuma gidiyor" diye yazdı.[80] Goebbels yaşına göre uzun, kocaman mavi gözleri ve açık sarı saçlarıyla Aryan ırkının tam bir timsali Harald'a vurulmuştu. Bir kız çocuğunu andıran zarif yüz hatlarıyla yakışıklı bir çocuktu. Goebbels günlüğüne düştüğü sayısız notta, Harald'ın ne kadar "sevimli" olduğunu anlata anlata bitiremedi. Kısa süre içinde çocuğu okula götürmeye başladı, günlüğüne Harald'ı "faydalı bir çocuk hâline getireceğini" yazdı.[81]

Harald'ın tek hayranı Goebbels değildi. Hitler, Harald'a "tapıyordu."[82] O yılın yaz mevsiminde Harald'ın onuncu yaş gününden hemen önce Nazi lideri ile iki numaralı adamı çocuğu propaganda kampanyalarında kullanmaya başladı. 1931 Ekim'inin ortasında Hitler ile Goebbels Harald'ı Orta Almanya'da Braunschweig'te iki günlük SA yürüyüşüne götürdü. Hitler, Harald'ın Hotel Kaiserhof'taki üniformalı performansından etkilendiğinden Nazi örgütüne halk içinde her zaman üniformalı gezme talimatı vermişti. Weimar Cumhuriyeti'nde düzenlenmiş en büyük paramiliter örgüt yürüyüşüne on binlerce SA ve SS

78 Fröhlich, *TG*, 22 Mart 1931.
79 Fröhlich, *TG*, 26 Mart 1931.
80 Fröhlich, *TG*, 12 Mart 1931.
81 Fröhlich, *TG*, 14 Haziran 1931.
82 Fröhlich, *TG*, 12 Ağustos 1932.

üyesi dahil yüz binin üzerinde kişi katıldı. Goebbels günlüğünde Harald'ın yürüyüşteki performansını şöyle aktardı: "Harald yeni SA üniformasıyla çok sevimli görünüyor. O uzun sarı çizmeleri... Artık koca adam oldu. O, patron ve ben birlikte ayrıldık... Fener alayı! Harald patronla arabaya bindi. Resmen koca adam olmuştu. Binlerce kişi tezahürat yapıyordu. Coşku seli... Patron kendinden geçmiş durumdaydı. Harald'ın elini havaya kaldırdı. Sevimli oğlan bütün gün yanımda, cesaretle durdu."[83]

Magda bu esnada takıntılı bir hayran gibi Almanya'nın dört bir yanında iş seyahatlerine çıkan Goebbels'i takip ediyordu. Zengin dul, kâh Goebbels'in otel odasında bekleyerek, kâh konuşma yaptığı bir şehirde karşısına çıkarak, bazen de Nazi Partisi'nin bir toplantısına katılarak adamı şaşırtırdı. Magda, beş parasız Goebbels'i çiçeklere boğarak, Berlin hayvanat bahçesine götürerek şımartırdı.[84] Nazi baş propagandacısı, Günther'in aksine Magda'yı hayatına dahil ediyordu. Goebbels Magda'nın desteğine müteşekkirdi. 1931 Nisan'ında günlüğüne "Zor günlerimde yanımda durdu, bunu unutmayacağım" diye yazdı.[85]

Goebbels'in genç kadına karşı sahiplenici ve kıskanç davrandığı da olurdu. 1931 Haziran'ında aralarında geçen bir hadiseyi günlüğüne şöyle aktardı: "Magda'yla atıştık. Akşam saat sekiz olmuş, evinde eski kocasını ağırlıyor. Tam bir ahmaklık, milletin ağzına sakız olacak. Artık onunla tüm bağını kopardı, yalnız bana ait."[86]

Gelgelelim Magda ile Goebbels arasındaki ilişki Günther'in Magda'ya cömertliği sayesinde güçlenmişti. Günther boşanma anlaşmasına göre Severin mülkünü kullanma hakkını herhangi bir kısıtlamaya tabi tutmadan Magda'ya bırakmıştı. Genç kadın ilişkisinin başından beri yeni sevgilisiyle eski kocasının sayfiye evine gitmekten imtina etmemişti. Berlin'in kuzeyinde üç

83 Fröhlich, *TG*, 19 Ekim 1931.
84 Jungbluth, *Quandts* (2002), 115.
85 Fröhlich, *TG*, 9 Nisan 1931.
86 Fröhlich, *TG*, 26 Haziran 1931.

Genç Harald Quandt,
annesi Magda ve Joseph Goebbels ile... - 1931

saatlik araba yolculuğuyla ulaşılan malikane çiftin en sevdiği tatil yeri hâline geldi, ikili 1931 Hamsin Yortusu boyunca bir haftayı Severin mülkünde geçirdi.[87] Hitler de maiyetiyle birlikte Günther'in malikanesinde kalmaya başlamıştı. Kırsal bölgedeki Severin mülkü ile çevresi NSDAP'ın kalelerindendi. Malikanenin bakımından sorumlu Walter Granzow misafirlerini memnuniyetle karşıladı. Hırslı bir Nazi olan Granzow makam mevki sahibi olma peşindeydi.

Hamsin Yortusu boyunca Severin'de kaldıkları esnada çift geleceğini kararlaştırdı. Goebbels günlüğüne 31 Mayıs 1931'de şöyle yazdı: "Artık her şeyi kesinleştirdik. Reich'ı fethettiğimizde karı koca olmaya söz verdik."[88] Fakat o zamana kadar beklemeden yazın ilerleyen günlerinde nişanlandıklarını duyurdular. Magda, Goebbels'le evleneceği haberini Günther ile Hitler'e aynı gün verdi. Adamlar Magda'nın evleneceği haberini müspet karşılamadı. Goebbels nişanlısının aldığı tepkileri 14 Eylül 1931'de günlüğüne

87 Meissner, *First Lady*, 95; Quandt ve Quandt, *Günther*, 233.
88 Fröhlich, *TG*, 31 Mayıs 1931.

şöyle yazdı: "Magda... Cumartesi günü G. Quandt ile konuştu. Evleneceğimizin haberini verdi. Quandt yıkılmış. Magda eski kocasının kendisine verdiği zararın intikamını hakkıyla aldı. Ardından patronla görüştü. Ona da aynı haberi verdi. Patron da hayal kırıklığına uğramış. Magda'yı seviyor. Fakat patron bana sadıktır, Magda da öyle... Hitler asık suratlı bir adamdır. Çok yalnız. Kadınlarla şansı yok. Çünkü kadınlara karşı çok yumuşak davranıyor. Kadınlar öyle adamları sevmez. Erkeğin tahakkümü altına girmek ister kadın... Yazık Hitler'e. Neredeyse bu kadar mesut olmaktan utanacağım. Umarım bu durum dostluğumuza gölge düşürmez."[89] Hitler ile Magda her fırsatta, özellikle de Goebbels yanlarında değilken, ona son derece rahatsızlık verecek şekilde flörtleşmeye devam etti.[90] Kıskançlıktan çatlayan Goebbels'in yapacak bir şeyi yoktu. Neticede söz konusu olan Hitler'di.

Hitler Magda için önemli bir rol tasavvur ediyordu. Otto Wagener'e, "Magda benim tek yönlü, erkek iç güdülerimin kadınsal karşılığını temsil edebilir" dedi.[91] Wagener "anlaşma" olarak anılacak, hususi bir teklifle patrona geldi. Hitler evlenmekten feragat etmişti. Alman halkıyla "nikahlıydı".[92] (O dönemde henüz Eva Braun'u yakından tanımaya çalışıyordu.) Wagener böylelikle Hitler nazarından platonik bir ilişki önermiş oldu. Magda, Goebbels ile evlenerek Nazi İmparatorluğu'nun gayriresmî First Lady'si olacaktı. Hitler halihazırda Magda'nın ailesinden gibiydi. "Patron" maiyeti ile Magda'nın Reichskanzerplatz'taki dairesinde, genç kadının aşçısının vejetaryen Nazi liderine özel hazırladığı akşam yemeklerini yemiş ve pek çok gece konuşarak sabahlamıştı. Magda ile Goebbels taparcasına sevdikleri bu adamla anlaşmayı kabul etti, düğünlerini aralık ayına çekme kararı aldı.

Günther ile Hitler, Magda nişan haberini vermeden iki gün

89 Fröhlich, *TG*, 14 Eylül 1931.
90 Longerich, *Goebbels*, 157–58.
91 Turner, *Confidant*, 255–59; Alıntı s. 255.
92 Longerich, *Goebbels*, 157–60.

evvel tesadüfen ikinci kez bir araya geldi. Goebbels görüşmeyi 12 Eylül 1931 tarihinde günlüğüne şöyle aktardı: "İğrenç... Günther Quandt Beyefendi patronu ziyaret etti. Tabii beyimiz rol kesti ve iyi bir intiba bırakmaya çalıştı. Patron, Quandt'a aldandı. Adama bayıldı. Magda'ya olanları anlattığımda öfkeden deliye döndü. Haklı. İyileşmesi için de böyle bir şey olması gerekiyordu."[93] Sonradan anlaşılacağı üzere çiçeği burnunda nişanlıların Günther ile Hitler'in arasında geçenlerden endişe etmesi için hiçbir sebep yoktu. İkili sadece ekonomi muhabbeti etmişti.

Günther'in savaş sonrasında aktardıklarına bakılırsa Quandt'ı Hitler'in Kaiserhof süitine kendi ortakları iki Paul olmuştu. Hitler üç kodamanın Almanya'nın yaşadığı ekonomik krize nasıl çare bulunabileceğine dair fikirlerini öğrenmek istemişti. Günther Nazi liderlerine işsizlik rakamlarını düşürmek için haftalık çalışma saatlerinin sekizden altıya indirilmesini tavsiye etti. Bunun yanında ücretlerde yüzde yirmi beş kesintiye gidilmesini, tüketici kredisi ödemelerinin yasaklanması ve işsizlik ödeneklerinin kaldırılmasını önerdi. Vergi muafiyetleriyle inşaat sanayii teşvik edilirken tüm bu önlemlerle tasarruf edilen miktar devlet altyapısına harcanabilirdi. Günther, Hitler'e şunu izah etti: Herkesin malumu olduğu üzere inşaat sanayii gelişince ülke de kalkınırdı.

Hitler iş adamlarına teşekkür etti ve devlet ihaleleriyle işsizlikle mücadele etmek istediğini söyledi. Hepsinden öte orduyu silahlandırarak ekonomiyi kalkındırmayı hedefliyordu. Silah üreticisi bu üç iş adamı bu haberi memnuniyetle karşıladı. Günther'in ilerleyen dönemde iftiharla kayda geçtiği üzere Hitler ile kodamanlar arasında on beş dakika sürmesi planlanan görüşme onun üç katı kadar süre devam etmişti.[94] Fakat her ne kadar Günther, tekliflerini Hitler'in "etkileyici" bulduğunu düşünmüş ve hatta Nazi lideri, Otto Wagener'e tekrar bir araya gelmeleri

---

93 Fröhlich, *TG*, 12 Eylül 1931.

94 Quandt ve Quandt, *Günther*, 233–35; Alıntı s. 235.

için Quandt'ın ismini not aldırmış olsa da Nazi lideri bir daha Günther'le doğrudan irtibata geçmedi. Yıllar sonra duruşma salonunda Hitler'le görüşmelerini biraz farklı anımsayacaktı. "Görüşlerimiz o kadar farklıydı ki hiç anlaşamadık. Hitler kendisiyle yaptığım iki görüşmede de konuşmama müsaade etmedi."[95]

10.

Günther Quandt ile Joseph Goebbels en nihayetinde Magda'nın boşandığında konduğu servetle kiraladığı Reichskanzerplatz'daki apartman dairesinde, 11 Kasım 1931 günü genç kadının otuzuncu yaş gününde tanıştı. Goebbels Magda'nın evine taşınmak üzereydi. Günther o akşama dair sonrasında "Anlaşamayacağımız içime doğdu" yazacaktı.[96] Hissiyatı karşılıklıydı. Quandt birkaç hafta sonra Magda ve Goebbels ile kalmakta olan Harald'ı görmeye kendi mülkü Severin'e geldiğinde Nazi propaganda şefi içini günlüğüne döktü, sanayiciyi şöyle tarif etti: "Münasebetsiz eşek. Tipik bir kapitalist. Berbat bir adam."[97] Bu esnada Goebbels Magda'nın devasa apartman dairesinde muazzam nafakasıyla geçiniyor, Quandt mülkünün sefasını sürüyordu. Tüm bunlar Günther'in cebinden çıkıyordu.

Her ne kadar tanıştıkları andan itibaren iki adamın yıldızı barışmasa da Günther siyaset muhabbeti ve Nazi Partisi'ne bağış yapmak için eski eşinin ve onun müstakbel eşinin yanına zaman zaman uğruyordu. Sanayici ileride her iki eylemine dair de yalan söyleyecekti. Goebbels bu ziyaretlerden birini 11 Aralık 1931 tarihinde şöyle kayda geçti: "Akşam Günther Quandt geldi. Partiye bağış yapmak istiyormuş. Magda onu kafesledi. Kadın en iyi savunucumuz... Siyaset konuştum. Quandt zokayı yuttu. Yaşlı

95 Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

96 Quandt ve Quandt, *Günther*, 232.

97 Fröhlich, *TG*, 30 Kasım 1931.

adam. Fakat akıllı, enerjik, acımasız kapitalist tamamen bizim tarafımıza geçti. Öyle de yapmalıydı zaten. Bağış da yapacak tabii. İki bin mark bağışını aldım. Tutuklu ve yaralılar için. Yoldaşlarım için alırım. Her ne kadar istemesem de."[98] Goebbels yine de şunu ekledi: "Konuşma beklediğim kadar soğuk geçmedi." Hem Günther'in bağışı hem de Nazi propagandacısına Goebbels'in müellifi olduğu yeni kitabı *Berlin Muharebesi*'ni okuduğunu söylemesi ve kitaba övgü dizmesi sayesinde atmosfer yumuşamıştı.

Goebbels Günther'in bağışını reddedemezdi. Nazi Partisi mütemadiyen parasızdı ve kaynağa muhtaçtı. Goebbels üç kuruşluk maaşına talim ediyordu, ilaveten müstakbel karısının muazzam nafakası vardı; o da suyunu çekmek üzereydi zira düğüne sekiz gün kalmıştı. Magda ile Goebbels, Quandt çiftinin boşanma anlaşmasında belirtildiği üzere kadının aldığı nafakadan yoksun kalacaktı. Üstüne üstlük Harald'ı da kaybedeceklerdi. Oğlan Günther'in evine dönecekti. Sanayici, küçük oğlunun Nazi Partisi'nin propaganda üstadı şöyle dursun başka hiçbir adam tarafından yetiştirilmesi ya da başka adamın etkisinde kalmasını istemiyordu.

Magda ile Goebbels'in düğünü 19 Aralık 1931'de düzenlendi. Magda'nın yaşam öyküsünü aktaran bir yazar "her şeyiyle gelmiş geçmiş en zevksiz düğün" olarak nitelendirecekti.[99] Magda Quandt, başka yer yokmuş gibi, sahibinden izin almadan Severin mülkünde Magda Goebbels oldu. Düğünü Günther namına Severin mülkünü yöneten ve eski kayın biraderi olan Walter Granzow planlamış, törenden patronuna bahsetmemeyi kabul etmişti. Granzow NSDAP basamaklarını hızlıca tırmanmak istiyordu. Kodamanın eski kayın biraderi halihazırda Günther'in mülkünde Hitler, Goebbels ve diğer Nazi liderleri arasında gizli toplantı tertip ediyordu. Günther'in ağır görme engelli oğlu Herbert'in geleceğini garanti altına almak için satın almış olduğu Severin, Mecklenburg'un fiili Nazi karargâhı

98 Fröhlich, TG, 11 Aralık 1931.
99 Meissner, *First Lady*, 95.

Magda ve Joseph Goebbels, düğünlerinde kol kola. Yanlarında Harald Quandt bulunuyor. Sağdıcı Hitler ise arkada görünüyor. - 1931

olmuştu. Günther bu durumdan kuşkulanmış, Magda'dan defalarca Severin'i partinin yerel komuta merkezine dönüştürmemesini istemiş fakat dikkate alınmamıştı. Günther'in yapacak bir şeyi yoktu; boşanmada Magda'ya malikaneyi kendi malı gibi kullanma hakkı tanınmıştı, istediği kişiyi de ağırlardı. Yine de Günther'in malikanesinde düzenlenen düğünde, düğün kahvaltısı Günther yemek masasında yendi.[100]

Protestan düğün töreni Severin'in küçük köy kilisesinde düzenlendi, Goebbels'in sağdıcı Hitler oldu. Düğün için kilisenin mihrabı Nazi Partisi'nin bayrağıyla süslendi, bir haçın etrafına bayrak dolandı. Düğüncülerden on sekiz kişi Severin ormanlarından geçerek tören için Günther'in malikanesinden kiliseye yürüdü, aynı yoldan düğün için malikaneye döndü. Kimseye söylememiş olsa da hamile olan Magda ile Goebbels karla kaplı ormanda kol kola yürüdü. Gelin ile damat baştan ayağa siyah

100 Meissner, *First Lady*, 95-96.

giymişti, yalnızca Magda'nın omuzlarında Brüksel dantelinden beyaz bir şal bulunuyordu, o da Günther ile yaptığı ilk evlilik töreninde giydiği gelinliğin bir parçasıydı. O dantel parçası vaktinden evvel büyümüş bir kadının gençliğinden kalan son parçaydı.

On yaşındaki Harald uzun çizmeleri, binici pantolonu, kahverengi gömleği ve omuz askılı kemerini ihtiva eden SA üniforması model alınarak hazırlanmış kostümünü giymiş hâlde üvey babasının yanında yürüdü. Çiftin hemen arkasında Magda'nın annesi Auguste, Hitler ile kol kola vaziyette yürüdü. Nazi liderinin şapkasının kenarları o kadar genişti ki neredeyse yüzünü kapatıyordu, sağlıktan korunmak için kruvaze kaban giymişti. Yolun iki yanına, ağaçların arasına beyaz gömlekli ve siyah kravatlı SA üyeleri mum gibi dizilmişti, yeni evli çifti Nazi selamıyla karşıladı.

Günther sonraları günlüğüne o aralık günü Severin'e uğrasa farkında olmadan eski karısının düğününe rast geleceğini yazdı.[101] Suçu düğünün gözlerden uzak, kırsal bir yerde düzenlenmesinde ısrar ettiği anlaşılan Hitler'de ve Nazi istikbalini iş vereninin menfaatlerinin önüne koyan Graznow'da buldu. Günther, Graznow'u kovdu fakat adamın yatırımı boşa gitmedi. Nazi Partisi'nde hızlıca yükseldi.

Günther düğünden sonraki haftalarda Harald üzerindeki velayetini yürürlüğe koydu ve Quandt ile taze Goebbels çifti arasında mücadele başladı. Üçlü arasındaki yumuşama hâli topyekûn savaşa dönüştü. Magda yeni eşine Günther'in Harald'ı alacağını söylediğinde Goebbels öfkeden deliye döndü. 29 Aralık 1931'de Goebbels'in günlüğüne yazdığı üzere, Magda'da "yavrusu için hiddetlenmiş bir dişi aslan gibiydi. Ona destek olacağım. Bu iki yüzlü herifin maskesini düşürmek lazım." "Magda'yla çok saate kadar ayaktaydık... İntikam planlıyorduk. Vah Günther Quandt, vah! Magda gibi düşmanı kimseye dilemem."[102] Bu cümlelerin yazıldığı tarih tesadüf değildi. Her ne kadar annesinin hemen

101 Quandt ve Quandt, *Günther*, 232–33, 236.
102 Fröhlich, *TG*, 29 Aralık 1931.

köşede, Reichskanzerplatz'daki evinde ziyaret etmesine müsaade edilse de üç gün sonra, 1932 yılının ilk günü Harald resmen baba evine döndü.

Harald üzerinden verilen bu mücadeleye rağmen Günther, Goebbels'in şubatta yaptığı iki saatlik bir konuşmaya katıldı. Goebbels'e göre Günther duydukları ve gördükleri karşısında "havalara uçmuş" olsa da velayet savaşında aradaki buzlar erimedi.[103] İlerleyen dönemde Günther Nazi mitingine sadece Hitler'le görüşmelerinden sonra "hitabeti ve halkın hissiyatına dair fikir edinmek" için katılmış ve bu mitingden sonra "bir daha bu hareketi aklına dahi getirmemişti."[104]

Goebbels, Quandt ailesinin genç Harald haricindeki erkeklerinden hiç hoşlanmamıştı. Nazi propagandacısı Günther'in büyük oğlu Herbert ile 1932 Nisan'ında tanıştığında Goebbels ileride BMW'nin kurtarıcısı olacak, aşırı görme zorluğu yaşayan gencin "biraz zeka geriliği yaşadığını" düşündü.[105] Magda'nın en yakın arkadaşı Ello'nun kocası, aynı zamanda Günther'in kardeşi Werner Quandt'tan ayrıldığını duyunca Goebbels adamı "tam bir köylü" olarak niteledi.[106] Magda ile Goebbels, Hitler'e "kapitalist" Werner'den bahsedince Alman şansölyesi öfkeden deliye döndü ve küçük Quandt'ın çaresine bakacağını söyledi.[107] Bu tehdide rağmen Werner'e dokunan olmadı. Buna mukabil Goebbels'in Quandt erkeklerine bilendiği kesindi ve gücü gittikçe artıyordu.

11.

1932 baharı itibarıyla Berlin'de bir başka Alman kapitalistinin başı çok daha büyük bir beladaydı. Friedrich Flick, Düsseldorf merkezli VSf çelik holdinginin devralış sürecini tam da küresel

103 Fröhlich, *TG*, 19 Aralık 1932.
104 Quandt ve Quandt, *Günther*, 235.
105 Fröhlich, *TG*, 24 Nisan 1932.
106 Fröhlich, *TG*, 13 Ekim 1932.
107 Werner: Fröhlich, *TG*, 6 Ağustos 1934.

borsa krizinin ortasında, Büyük Buhran'ın başlangıcında tamamladı. Muazzam kredi ve tahvil borçlanarak Avrupa'nın en büyük sınai holdinginde çoğunluk hissesi sahibi olabilmişti. Flick borca Gelsenberg üzerinden VSt'deki hisseleriyle teminat sağlamıştı. İş adamı her ikisini de bankaya teminat göstermişti. Fakat borsanın çökmesiyle bu hisselerin değeri de dibe vurmuş, Flick'in teminat gösterebileceği başka çok az maddi aktifi mevcuttu. Kodamanın holdingi ve Gelsenberg moratoryumun eşiğindeydi; komple iflas etmek üzereydi.[108]

1932 başında Flick'in Gelsenberg'ten sermayesini süratle çekmesi gerekiyordu. Aynı zamanda Hitler de yine paraya muhtaçtı. Cumhurbaşkanlığı seçimi için mali desteğe gerek duyuyordu.[109] Walther Funk buz gibi bir şubat sabahına, yine Hotel Kaiserhof'ta Flick ile buluşma ayarladı. Kurnaz gazete sahibinin daveti üzerine Günther Quandt ile August Finck'in Hitler'i süitinde ziyaret etmesinin üzerinden bir yıl geçmişti. O ilk toplantıdan sonraki bir yılda Funk Berlin'in finans gazetesinden ayrılmış ve NSDAP'ın iktisadi bülteninde editörlük yapmaya başlamıştı. Ayrıca Flick'in acımasız sağ kolu Otto Steinbrinck ile de tanışmıştı.

Steinbrinck I. Dünya Savaşı'nda acar bir denizaltı komutanı olarak iki yüzden fazla ticarî gemiyi batırmış, defalarca taltif edilmiş bir donanma gazisiydi.[110] Flick, Steinbrinck'in ticaret kabiliyetini eski subay kendisine bir yatırım notu hazırladığında keşfetmişti. Steinbrinck hızlıca Flick'in en güvenilir sırdaşı hâline gelmişti. Kamuoyunda siyasetten imtina ettiği imajını yaratan Flick, Steinbrinck kapalı kapılar ardında iş ve siyaset yürütebildiğini ispatladıktan sonra onun aracılığıyla Nazilerle irtibat kurdu.

108 Gelsenberg hadisesinin en detaylı anlatımı için bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 220 ve sonrası.

109 Görüşmeyi aktaran kaynaklar için bkz. Turner, Big Business, 235–36; NMT, VI. Cilt, "*The Flick Case*" [Flick Dosyası] (Washington, DC: US Government Printing Office, 1952), 349, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/NT_war-criminals _Vol-VI.pdf.

110 Bkz. Frei v.d., *Flick*, 39, 58, 150.

Flick'in sağ kolu Otto Steinbrinck SS üniformasıyla - 1934

Funk, Steinbrinck üzerinden Flick'i Kaiserhof'a davet etti. Sanayici, Alman siyasetinde böylesi önemli bir rol oynamaya başlayan Hitler'i tanımak için sabırsızlanıyordu. Fakat kodamanın Nazi lideriyle yaptığı bir saatlik görüşme berbat geçti. Steinbrinck süitin dışında beklerken Hitler iş adamı Flick'i donanma kahramanı Steinbrinck ile karıştırdı ve durmaksızın konuşarak Polonya donanmasıyla mücadele planlarını anlattı. Flick, Steinbrinck ile ofisine dönerken yardımcısına Hitler'in kendisine ağız açtırmadığını söyledi. Nazi lideri de muhabbetin tek taraflı ilerlemesinden hayal kırıklığına uğramıştı. Gücenen Flick mali gücünü mevcut cumhurbaşkanı ve muhafazakâr egemenlerin adayı Paul von Hindenburg'tan tarafa kullandı. Seçim

kampanyasına yaklaşık 1 milyon Reichsmark bağışladı.

Flick'in acilen hükümette nüfuz sahibi olması lazımdı. Gelsenberg hisselerinin tek ciddi talibi devletti ve devletin de Flick'in mali durumunun içinde bulunduğu feci durumdan haberi yoktu. Hitler'le tanıştığı günlerde bir anlaşma müzakere etmeye daha yeni başlamıştı.[111] Görüşmeler aylarca sürdü fakat Flick sonunda hedefine ulaştı. 1932 Mayıs'ının sonlarında muhteşem bir kurnazlık sergileyerek Gelsenberg hisselerini devlete piyasa değerinin üç katına, 90 milyon Reichsmarka satmayı başardı.[112] Flick, VSt hisse ortaklarından Fritz Thyssen'in Fransız sermayedarlarından mali destek alarak kendisinin çoğunluk hisselerini almaya hazır olduğunu iddia ederek devletin elini zorladı. Almanya'nın en büyük holdinginin Fransız parasıyla devralınması tasavvur dahi edilemezdi. Almanya'nın savaş tazminatını ödeyememesi üzerine Fransa Ruhr bölgesini işgal edeli henüz birkaç yıl olmuştu. Flick hükümetin devasa bir kâr payı karşılığında şirketini kurtarmasıyla borçlarını ödeyebildi. Yaptığı anlaşma sayesinde Flick para içinde yüzüyordu.

Flick'in devletle kapalı kapılar ardında yaptığı anlaşmanın 1932 Haziran'ında ortaya çıkması ulusal bir krize yol açtı. Büyük Buhran'ın zirve yaptığı dönemde altı milyondan fazla Alman işsizken devlet vergi mükelleflerinin milyonlarca lirasını farkında olmadan spekülatör bir sanayici ile özel holdingini kurtarmaya harcamıştı. Fakat birkaç hafta içinde Gelsenberg skandalını daha önemli bir haber gölgeledi: 31 Temmuz genel seçimlerinde NSDAP sandıktan meclisin en büyük partisi olarak çıktı. 1932 yazının sonları itibarıyla halk ile siyasetçiler mali skandal sayfasını kapatırken Flick Nazi iktidarına hazırlanmaya başladı.

Gelsenberg skandalıyla Flick çok daha zenginleşmiş olsa da olay sonucunda ortaya çıkan halkla ilişkiler faciası ismini

111 Frei v.d., *Flick*, 717.

112 Priemel, *Konzerngeschichte*, 236-46.

lekelemişti. Flick, Hitler'in ilk teşebbüslerini elinin tersiyle itmişti ve artık siyasî muhafazaya ihtiyacı olduğu kanaatindeydi, bunun için para dökmeye hazırdı. Sonbahar başlarında Walther Funk, Flick'in Bellevuestrasse'deki merkezine uğradı, NSDAP'tan yeni bir talep iletti: Yine bir seçim kampanyası için para lazımdı. Funk cebinde 30.000 Reichsmark kadar miktarla ayrıldı. Kısa süre içinde kaynak arayan Naziler silsilesi Flick'in ofisinin kapısını çaldı. SA'ya düzenleyeceği fener alayında yeni çizmeler lazımdı, bunun için 2-3.000 Reichsmarka patladı. Flick'in danışmanları patronlarının basında olumlu yansıtılmasını istiyordu; bu da Nazi gazete ve dergi editörlerine birkaç bin reichsmark dağıtılması istendi. Flick ile Steinbrinck, "Nazilere para vermenin köpek balığının civarında kan kaybetmek gibi" olduğunu idrak edecekti.[113]

Ardından SS Flick'in kapısını çaldı. 1932 sonbaharının son demlerinde kasvetli bir günde eski tavuk yetiştiricisi SS lideri Heinrich Himmler ünlü spekülatörün ofisini ziyaret etti. Bir anlaşma yapmaya gelmişti: Yardım talep etmek için Flick'in kapısında kuyruk olan Nazilere bir son vermek için Himmler çelik sanayicisinin ileride yapacağı tüm bağışların sadece SS'e yapılmasını teklif etti. Flick hemen kabul etti. Sanayici şeytanla anlaşma yapmıştı. Yükselen paramiliter örgüt topyekûn siyasî koruma teklif etmişti fakat karşılığı ne olacaktı? Flick bu sorunun cevabını kısa süre içinde aldı.

Steinbrinck ile Himmler'in yardımcısı Fritz Kranetuss patronları arasındaki anlaşmaya aracılık etti. Hırslı Kranefuss Hitler'in en makbul ekonomi danışmanı olma yolunda başarısız olmuş iş adamı Wilhelm Keppler'in yeğeniydi. Aynı yılın başlarında Hitler Keppler'e ekonomi politikaları ve "iktidara geldiğimizde emrimize amade olacak" sanayici ve sermayedarlardan bir konsey oluşturma talimatı verdi.[114] Danışmanı da yeğeniyle

113 Turner, *Big Business*, 254-57; Alıntı için s. 257.
114 NMT, Cilt VI, 285.

Keppler Grubu olarak tanınacak grubu kurmaya ve üye bulmaya çalıştı. Gruba kazandırdığı ilk üyelerden biri Otto Steinbrinck oldu. Eski subay Gelsenberg skandalı patlak verdiğinde gruba Flick'in temsilcisi olarak katıldı. Eleştirilerin hedefindeki patronu kendisinden Nazi seçkinlerinin arasında "rüzgârın hangi istikamete estiğini" öğrenmesini istemişti.[115] Flick yardımcısının elde edeceği o bilgiyi kendi lehine kullanmaya can atıyordu.

12.

Berlin'de 1932'nin yağmurlu geçen yaz mevsiminde Goebbels ile Quandt aileleri arasındaki tansiyon yükselmeye devam etti. Eylül sonunda Magda ile Goebbels Günther'le telefon üzerinden bir tartışma yaşadıktan sonra Harald'ı bir arkadaşlarının evinde sakladı. Günther dava açmakla tehdit ettikten sonra Goebbels çifti Harald'ı babasına iade etti. Günther sonraları oğlu için canhıraş mücadele verdiğinden Goebbels'in kendini hiç affetmediğini söyledi: "Goebbels... partinin her türlü toplantısına sürüklediği ve bu yüzden insanların doğal olarak onun oğlu gibi gördüğü Harald'ın kendisiyle kalacağına... kanaat getirmiş. Oğlan boylu poslu, sarışın olduğu için pek de Nazi Alman görünümü taşımayan Nazi liderinin göstererek caka satabileceği güzel bir fırsattı."[116]

1932 Kasım'ının başlarında Harald'ın on birinci doğum gününe yaklaşırken iki adam arasındaki gerilim bir nebze de olsa yumuşadı. Goebbels bu durumu günlüğüne şöyle not düştü: "G. Quandt ile görüştüm. Tamamen mantıksız değil. Toplumsal meselelerde dahi."[117] Günther Harald'ın Noel tatilini Goebbels çiftiyle geçirmesine izin verdi. Fakat Noel arifesinde genç Quandt çiftin dairesine geldiğinde annesi evde yoktu. Harald'ı yalnız Goebbels bekliyordu. Nazi propagandacısı, oğlana Magda'nın

115 NMT, Cilt VI, 349.

116 Scholtyseck, *Aufstieg*, 245'te alıntılanmıştır.

117 Fröhlich, *TG*, 4 Kasım 1932.

şiddetli mide ağrısı şikayetiyle hastaneye kaldırılmış olduğunu söyledi. Harald gözyaşlarına boğuldu. Goebbels oğlanı sinemaya, operaya götürerek Noel boyunca teselli etmeye çalıştı. İkili Magda'yı hastanede ziyaret etti; hediyelerle süslü, ışıklı bir Noel ağacı getirdi. Hitler Noel ertesinde Goebbels ile Harald'ı yılbaşı arifesini birlikte geçirmek üzere Bavyera'nın Avusturya hududu yakınlarındaki Obersalzberg dağlarında kiraladığı ufak dağ evine davet etti. Goebbels üvey oğluyla arabasına atladı, *Führer*'in yanına gitti. Yılın son gününde Hitler, Goebbels ve Harald, Magda'ya geçmiş olsun mektubu yazdı. Ateşle kavrulan Magda yeni yıla hastanede girdi. Düşük yapmıştı, toparlanmaya çalışıyordu. Her ne kadar henüz bunun farkında olmasalar da 1933 hem onların yaşamını değiştirecek hem de Almanya ile dünyanın geri kalanını dönüştürecekti.[118]

Hitler'e 29 Aralık 1932 günü dağ evindeyken bir mesaj ulaştı: Sabık şansölye Franz von Papen kendisiyle görüşmek istiyordu. Bir hafta sonra ikili, şiddetli bir Yahudi karşıtı banker Baron Kurt von Schröder'in Köln'deki malikanesinde, şafak sökerken bir araya geldi. Hitler ile von Papen o gece sermayedarın villasında, kapalı kapılar ardında bir anlaşmaya vardı. Von Papen iktidara dönmeyi planlıyordu ve bu emele ulaşmak için kendisinden daha popüler Hitler'den istifade edebileceğine inanıyordu. Hitler'i kontrol edebileceğine emin von Papen, Reich Cumhurbaşkanı Hindenburg'u Nazi liderini şansölye, kendisini de yardımcısı olarak atamaya ikna etti. Sonradan bunun insanlık tarihinin en feci yanlış hesaplarından biri olduğu ortaya çıkacaktı. Von Papen, Nazi liderini bir kuklaya dönüştürmek yerine Hitler'in iktidarı ele geçirmesinin yolunu açmıştı.

SA mensupları 30 Ocak 1933 akşamı *Führer*'lerinin şansölyeliğe yükselişini Berlin'in merkezinden geçen bir fener alayıyla kutladı. Unter den Linden bulvarından yürüyerek Brandenburg

---

118 Fröhlich, *TG*, 24, 25, 27, 30, 31 Aralık 1932.

Kapısı'ndan geçen, Reichstag binasının ve Tiergarten'ın ilerisinde Hitler'in yeni evi Reich Şansölyeliği'nin önünde toplanan Nazi neferleri liderlerinin balkon konuşmasını dinledi. Parlamento seçimlerine beş hafta vardı, 5 Mart'ta sandığa gidilecekti. Demokratik iktidar bir kez daha ufukta görünmüştü ya da en azından öyle görünüyordu. Çok az kişi Hitler'in o gece iktidarı ele aldığını, Nazi İmparatorluğu devrinin başladığını, Weimar Cumhuriyeti'nin Nazi Almanyası'na dönüştürüleceğini ve uzun, karanlık, kanlı on iki yıl boyunca da öyle kalacağını fark edebildi.

Hitler dizginleri ele aldığında Günther ile Goebbels arasındaki güç dengesi çarpıcı bir şekilde değişti. Hitler resmen şansölye olduktan altı gün sonra Günther, Magda'nın dairesine Goebbels'i tebrike geldi. Sanayici ziyaretini tamamladıktan sonra Goebbels muzafferane bir tavırla şu satırları kaleme aldı: "Bay Quandt ziyaretimize buyurdu. Duygu seli içinde. Zafer kazandık demektir."[119]

13.

Adolf Hitler'in Almanya'nın en kudretli mevkisini ele geçirdiği gün başka bir Adolf görevinden istifa etti. 30 Ocak 1933 tarihinde otuz iki yaşındaki Adolf Rosenberger Stuttgart merkezindeki Kronenstrasse'deki Porsche otomobil tasarımı şirketinin on dokuz kişilik personelini topladı, ticarî müdürlük görevinden istifa ettiğini duyurdu. Rosenberger şirketi iki yıl önce, yanardöner fakat zeki araba tasarımcısı Ferdinand Porsche ve Viyanalı vurdumduymaz damadı Anton Piëch ile kurmuştu. Rosenberger şirketin finansörüydü ve firmaya mali destek toplardı. Fakat para yutan, iflasın eşiğindeki Porsche için kendi parasını harcamaktan ve eş dostundan para toplamaktan bıkmıştı. Rosenberger kendine bir veliaht bulmuştu. Bu isim hem kendisi hem de Porsche'nin tanıdığı, emekli araba yarışı pilotu Baron Hans von Veyder-Malberg'di. Şirket o kadar kritik bir darboğazdan geçiyordu ki Avusturyalı

119 Fröhlich, *TG*, 5 Şubat 1933.

aristokrat köprü kredisi[120] altında 40.000 Reichsmark sermaye getirmek zorunda kalmıştı.[121] Rosenberger mali duruma rağmen görevinden dostane ayrıldı. Şirketin hissedarı kalmaya devam edecek ve daha serbest bir rol üstlenerek Porsche patentlerini yabancı piyasalarda pazarlamaya odaklanacaktı.

Alfred Rosenberger'in yeni şansölye ile tek ortak noktası adıydı. Yakışıklı, teknolojiye meraklı Alman Yahudisi Rosenberger, Mercedes'in yarış şoförüydü. Kullandığı araçların bazılarını Ferdinand Porsche tasarlamıştı. 1926 yılında Berlin Grand Prix'de üç ölüme, kendisinin de yaralanmasına yol açan ciddi kaza sonrasında yarış kariyeri aniden sona erdi. Onun yerine memleketinde emlak yatırımı yapmaya başladı, ardından yarış arabası tasarımlarını fonlamaya yardım etmek ve o araçları sürdürülebilir prototiplere dönüştürmek üzere Porsche ile ortaklığa girişti.

Ferdinand Porsche'nin Büyük Buhran'ın zirvesinde Stuttgart'ta kendi adını taşıyan firmayı kuruşu elli beş yaşındaki bıyıklı, alaylı iş adamının ilk girişimcilik teşebbüsüydü. Öncesinde iki kez tasarımdan sorumlu başkanlık görevinden kovulmuştu. En son Avusturyalı Steyr Otomobil firmasında göreve başladıktan birkaç ay sonra ekonomik kriz patlak verdiği için işini kaybetmişti.[122] Ondan önce de tasarımları ziyadesiyle pahalı olduğu, Stuttgart'ta bir tepeye ailesi için yaptırdığı devasa villayı inşa etmek için imalatçı Daimler'den aldığı şahsi borcu da tırmandığı için idari görevine dair kontratı yenilenmemişti.

Porsche, 1930'da ailesiyle birlikte Avusturya'dan Stuttgart'a

---

120 Daha kalıcı bir finansman bulunana dek geçici bir süreliğine alınan borç. Riski daha yüksek olduğundan faizi daha çoktur. (ç.n.)

121 Stefan Aust ve Thomas Ammann, *Die Porsche Saga* (Köln: Bastei Lübbe, 2016), 73–74, 85–86.

122 Bkz. Hans Mommsen ve Manfred Grieger, *Das Volkswagenwerk und seine Arbeiter im Dritten Reich* (Düsseldorf: Econ, 1996), 72–74; Wolfram Pyta, Nils Havemann ve Jutta Braun, *Porsche: Vom Konstruktionsbüro zur Weltmarke* (Münih: Siedler, 2017), 20–22, 28.

Porsche'nin Yahudi kurucusu Adolf Rosenberger.

geri taşındı. Modern çağda yaşanmış en kötü ekonomik esnasında iş bulmak özellikle de hususi bir sektörde çalışan ve iyi maaş beklentisi olan, ellili yaşların ortasında bir adam için hiç kolay değildi. Ayrıca Porsche birlikte çalışması zor bir adam olmakla tanınırdı. Otomotiv endüstrisinde bulunanlar mali disiplini bulunmadığı ve dengesizliği yüzünden kendisini "işe alınmaması gereken bir mükemmeliyetçi" olarak görüyordu.[123] Haliyle Porsche kendi şirketini kurdu. Deneyimli mühendisler buldu ve ihtiyaç hâlinde kendisine destek verebilecek kişilerle ortaklık kurdu. Gelgelelim Porsche en kötü özelliklerinin üstesinden gelemedi. Hâlâ öfke nöbetleri geçiriyor; başından çıkarmadığı geniş kenarlı şapkasını eline alır, yere atar ve huysuz bir çocuk gibi üzerinde tepinirdi. Dahası tasarımları da hâlâ fazlasıyla pahalıydı. Buhran döneminde asla üretilemezdi. Porsche iflasla karşı karşıyaydı.

Hitler iktidara geldiğinde Porsche, Josef Stalin'in Sovyet

123 Bernhard Rieger, *The People's Car* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013), 61.

rejimi için Moskova'da araç üretiminin başına geçme teklifini henüz reddetmişti. Ciddi bir değerlendirme sonrası Porsche adeta can simidi niteliği taşıyan bu teklifi geri çevirmişti.[124] Bu görev için yaşlı olduğunu düşünüyordu ve Rusça da bilmiyordu. Porsche siyaseti düşünmezdi, tek derdi otomobil tasarımlarıydı. Yerli bir diktatör Porsche'ye başka bir can simidi uzattığında yakalandı ve iki eliyle birden tuttu.

Alfred Rosenberger işten ayrıldıktan on iki gün sonra, 11 Şubat 1933 sabahı saat onda Hitler Berlin'in Uluslararası Motor Şovu'nda ilk açılış konuşmasını verdi. Neşeli söylevinde Şansölye ekonomik krizden toparlanmaya çalışan, zor durumdaki otomotiv sektörünü canlandırmak üzere üreticilere vergi indirimi ve modern bir yol inşası planı duyurdu. Ehliyeti bile olmayan bir araba hastası Hitler, Almanya'nın "dehalarıyla insan maharetinin muhteşem ürünlerini yaratan" araba tasarımcısı ve mühendislerini övdü.[125] "Halkımızın bu isimsiz kahramanları tanıma fırsatına erişememesi ne acı." Fakat *Führer* bu tasarımcılardan birini yakından tanımak üzereydi. Hitler'in mesajı Stuttgart'taki Porsche ofisinde alkışlarla karşılandı, ekibin tamamı Şansölye'nin konuşmasını radyodan dinliyordu. Hitler söylevini tamamladıktan sonra Ferdinand Porsche Almanya'nın yeni liderine kısa bir öz geçmişini içeren ve göreve hazır olduğunu ifade eden bir telgraf gönderdi: "Alman ve Avusturyalı motor ve havacılık sektöründe birçok meşhur ürünün tasarımcısı ve bugünün başarısı için otuz yıldan fazla emek vermiş bendeniz, mühim açılış konuşmamız için siz Şansölye Hazretleri'ni tebrik ediyorum."[126] Porsche Berlin'e kendisinin personelinin "çalışma arzusu ve kabiliyetlerini Alman halkının kullanımına" arz etmeye hazır olduğunu bildirdi ve ek telgrafta şunu yazdı: "Gayretlerimize siz Şansölye

124 Ferry Porsche ve John Bentley, *We at Porsche* (New York: Doubleday, 1976), 49–53.
125 Aust ve Ammann, *Saga*, 84'te alıntılanmıştır.
126 Aust ve Ammann, *Saga*, 85'te alıntılanmıştır.

Hazretleri'nin dikkat ve desteğini vereceğini umuyoruz."[127] Hitler'in vekili telgrafı okumakla kalmadı, memnuniyetle karşıladı ve Porsche'ye derhal desteğini bildirdi.

Porsche'nin Hitler'le ilk irtibatı dolaylı oldu ve tesadüf eseriydi.[128] 1925 yılında Hitler'in Mercedes marka makam aracı Daimler'in Berlin'deki tamirhanesine getirildi. O dönemde Daimler'in teknik müdürü olan Porsche o esnada garajdaydı ve arabanın teşhisini koydu: Motor yağı fazlasıyla kirlenmişti. Siyah, cilalı limuzinin kime ait olduğunu bilmiyordu. Bir yıl sonra tasarımcı ile Nazi lideri Stuttgart'ta bir yarışın tribününde tanıştırıldı. Ferdinand Porsche yedi yıl sonra Hitler'in en makbul mühendisi olmak üzereydi.

10 Mayıs 1933 tarihinde Hitler ile Porsche bu kez Berlin'de, Reich Şansölyeliği'nde bir araya geldi.[129] Porsche otuz beş dakikalık görüşmelerinde araba delisi *Führer*'i teknik yeniliklerle eğlendirerek Hitler'i, Rosenberger ile tasarladıkları yarış arabasının geliştirilmesine devlet desteği tahsis etmeye ikna etti. Hitler'in kararı Porsche'nin mali işlerini toparlamasına yardım etti. Ayrıca kendi prestij araba projesi *Volkswagen*'i hayata geçirecek birini bulma zamanı geldiğinde de *Führer* bu kişiyi nerede bulacağını biliyordu: Porsche Stuttgart'taki çizim masasında oturuyor olacaktı.

14.

20 Şubat 1933'ün soğuk, zifiri karanlık akşamı Günther Quandt, Friedrich Flick ve Baron August von Flick bir kez daha Berlin'de *Führer* ve ekonomik danışmanları ile bir araya geldi. Fakat bu kez daha fiyakalı bir mekana, yakınlardaki Hotel Kaiserhof'un dikkat çekmeyen bir süiti yerine parlamenter cumhurbaşkanlığının görkemli konutunda toplanıldı, yirminin üzerinde kodaman

127 Pyta v.d., *Porsche*, 59.

128 Pyta v.d., *Porsche*, 65.

129 Bu görüşmeyi aktaran bkz. Aust ve Ammann, *Saga*, 116–17; Pyta v.d., *Porsche*, 69–73.

ve şirket idarecisi de onlara von Finck'e bir kez daha Allianz'ın CEO'su, Nazi liderinin ekonomi bakanı olacak dört isimden biri Kurt Schmitt eşlik etti. Diğer üçü Walther Funk, Hjalmar Schacht ve Hermann Göring Alman sanayi ve finans sektörünün bu yirmi devini son bir kez Nazi seçim kampanyasına bağış yapmaya ikna etmek üzere hazır bulundu.

Hitler ile Göring'in konuşmaları ve Schacht'ın 'pamuk eller cebe' niteliğindeki çağrısından sonra adım atma sırası kodamanlardaydı, çok hassas bir noktadaydılar. August von Finck herkesin malumu cimriliğine uygun olarak Schacht'ın oracıkta kendisinden şahsen bir taahhüt almak için yaklaştığını anlar anlamaz "mümkün olan ilk anda" çaktırmadan çıkışa yöneldi.[130] Friedrich Flick büyük bağışta bulundu.[131] Kendisinden bekleneceği üzere tüm yatırımını aynı sepete koymaktan kaçındı ve Nazi Partisi ile milliyetçi koalisyon ortağı olan partiye 120.000'er Reichsmark bağışladı. Akşamın en cüzi bağışı Günther Quandt'tan geldi. Birkaç hafta geçtikten sonra akü şirketi AFA üzerinden Nazi rüşvet fonuna 25.000 Reichsmark gönderdi.[132] Quandt'ın bağışı IG Farben ile Flick'ten gelen altı rakamlı bağışların yanında solda sıfır kalıyordu. Fakat Günther ucuz bir fırsatı şıp diye tanırdı. Neticede bu özelliği sayesinde paraya para demiyordu.

Tabii Günther'in Nazilerin suyuna gitmek için daha mühim, şahsi bir sebebi vardı. Goebbels terfi almak üzereydi. Günther'in bağışından birkaç gün sonra Hitler, Goebbels'i Reich Kamuyu Aydınlatma ve Propaganda Bakanı olarak atadı. Basının, kültür yaşamının ve siyasî reklam alanının her veçhesini kontrol edecek mevkiye gelen Goebbels artık Nazi Almanyası'nın en güçlü adamlarından biriydi. Nihayetinde 5 Mart 1933 seçimlerinin sonucunda bir ehemmiyeti olmadı zira seçimden altı gün önce,

---

130 August von Finck'in sorgusu, 22 Eylül 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

131 NMT, Cilt VI, 389.

132 NMT, Cilt VII, 567–68.

Göring'in Reichstag'ın hemen yanındaki konutunda yapılan gizli toplantıdan tam bir hafta sonra şüpheli şartlar altında meclis binası yanıp kül oldu. Hukukun üstünlüğü askıya alındı ve Alman demokrasisinin tabutuna çivi çakıldı. Hitler dizginleri ele aldı.

15.

1 Mayıs 1933 tarihinde Nazi rejimi Almanya'da ulusal bayram olan İşçi Bayramı'nı ilk kez kutladı. 1,5 milyon civarı Alman gün batımında Hitler'in çalışma etiğine dair söylevini dinlemek üzere Berlin'in Tempelhof hava alanında toplandı. Şansölye kalabalık karşısında yüksek bir mevkide konumlandırıldı, iki yanında devasa Gamalı Haç bayrakları vardı, büyük tribünde bağır çağır konuşarak işçi haklarından dem vurdu. Ertesi gün tüm sendikaların tepesine binecek ve sendikal faaliyetleri yasaklayacaktı.

Günther Quandt o bayram günü 2.636.406 no.lu üyelik numarasını alarak Nazi Partisi'ne katıldı.[133] Quandt ve August von Finck dahil yüz binlerce Alman tam vaktinde üye olmuştu zira Hitler ertesi gün yeni üye alımına yasak getirecekti. Ocakta iktidara gelişi itibarıyla 1,6 milyon Alman NSDAP'a katılmış, partinin üye sayısı birkaç ay içinde 2,5 milyonu bulmuştu.[134] Hitler üye sayısındaki bu hızlı artışın parti üyeliğini değersizleştireceğinden endişe ediyordu. Üyelik yasağını dört yıl boyunca kaldırmadı. Friedrich Flick ile Ferdinand Porsche partiye dört yıl sonra, 1937 Mayıs'ında katılabilecekti.

Savaş bittikten sonra Günther Nazi Partisi üyeliğini gizledi ve "partiye menfi yaklaşmış olmakla" övündü.[135] Ne var ki partiye üyeliğine dair belge ortaya çıkınca açıklama getirmek zorunda kaldı. Goebbels'in kendini zorladığını iddia etti. Günther'in ifadesiyle 1933 Nisan'ı sonlarında sıcak bir bahar gününde kendi

---

133 Jungbluth, *Quandts* (2002), 125–26.

134 Ian Kershaw, *Hitler* (Londra: Allen Lane, 2008), 291.

135 Quandt ve Quandt, *Günther*, 232.

ofisinden on dakikalık bir yürüme mesafesinde, Wilhelmsplatz'ın ötesinde, propaganda bakanının Ordenspalais'teki ofisinde bir toplantıya davet edilmişti. Günther buyur edildiğinde Goebbels yüzünde soğuk bir ifadeyle kendisini süzmüş ve partiye katılıp katılmadığını sormuştu. Günther olumsuz yanıt vermiş; bir iş adamı olarak "hiçbir siyasî partiye dahil olmadığını" söylemişti.[136] Günther ardından Goebbels'in kendisine nasıl şantaj yaptığını şöyle tasvir etti: "Yüzünün rengi değişti. Tehditkâr bir ses, acımasız ve zorba bir tavırla hemen partiye üye olmamı emretti. Aksi hâlde parti oğlumun eğitimini üstlenecekti." Günther'in aktarımına göre Goebbels kendisini NSDAP'a üye olmaz ve daha fazla bağışta bulunmazsa "akıl almaz dezavantajlara" maruz kalmakla tehdit etmişti:[137] "Goebbels bana büyük oğlumun Paris'te vefat ettiğini hatırlatıp küçük oğlumu elimde tutma şansım olduğunu söyleyerek kalbimi acıttı. Partiye maddi yardımda bulunabileceğimi söyledim ve üye oldum."

Goebbels günlüğünde 28 Nisan 1933 Cuma günü Günther'i ofisinde ağırladığını kayda geçti fakat yazdıkları Günther'in anlattıklarından tamamen farklıydı: Ona göre Quandt NSDAP'a katılmaya can atıyordu ve üyelik için imza atmaktan evvel bunu bir numaralı Nazi'ye bizzat söylemek istemişti. Goebbels ertesi gün şöyle yazdı: "Dr. Quandt'ı ağırladım. Artık kendisinin hiç ehemmiyeti kalmadı. Partiye katılmak istiyor."[138]

Günther'in NSDAP üyeliği kendisini korumaya yetmedi. Sanayici partiye katıldıktan 2 gün sonra 3 Mayıs 1933 günü Berlin'de Deutsche Bank yönetim kurulu toplantısındayken polis baskın yaptı. Günther kelepçelendi, Alexanderplatz'daki emniyet

136 Günther Quandt'ın savcı iddianamesine yanıtı, 8 Şubat 1948, HWA, bölüm 2017, 38 no.lu klasör.

137 Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

138 Fröhlich, *TG*, 29 Nisan 1933.

merkezine götürüldü ve kodese atıldı.[139] Ertesi gün Berlin'in işçi mahallesi Moabit'teki hapishaneye sevk edildi, gerekçe verilmeden hücreye atıldı. Evleri arandı ve Askanischerplatz'taki şirket merkezi ile AFA fabrikalarından birine el kondu.

Quandt tutuklandıktan bir hafta sonra Nazi Partili yetkililer kamuoyuna, yurt dışına para kaçırdığı ve fabrikalarını Almanya dışına çıkarmak istediği için Günther'in tutuklandığı açıklamasında bulundu. İş adamının tutuklanmasıyla her iki emelini gerçekleştirmesinin de "önüne geçildiği" iddia edildi.[140] Günther'in ise neden tutuklandığına dair bir fikri yoktu. Bir akşam daracık, küflü hücresinden soğuk, gri bir sorgu odasına götürüldü. Kendisini Adalet Bakanlığı'nın iki üst düzey yetkilisi bekliyordu. Günther'e göre sorgucuları "iyi polis-kötü polis" oynamaya başlamış ve tutuklanmasının sebebini sonunda açıklamıştı: Güya Quandt'ı Alman ticarî kanunlarını ihmal etmekle müphem bir suçlamayla itham eden, isimsiz bir ihbar mektubu gelmişti. Yolsuzlukla mücadele birimi kurmuş ikili, Günther'e aynı zamanda NSDAP'ın ilk üyelerinden olan şirket yöneticilerinden birine AFA'yı devrederse serbest bırakılacağını "nazikçe" bildirdi.[141] Günther gülüp geçti, teklifi reddetti ve derhal hücresine geri götürüldü; orada kendisini zimmet suçu işlediğine dair yazılı suçlama bekliyordu.

Günther altı haftayı bulan tecrit ve sayısız gece yarısı sorgulamalarına maruz kaldıktan sonra 13 Haziran 1933 tarihinde 4 milyon Reichsmark gibi muazzam bir kefalet ödeyerek serbest kaldı. Ertesi gün *New York Times* hadiseyi şöyle habere döktü: "Alman Sanayici 1.440.000 $ Kefalet Ödedi". Tahliye şartları

139 Aksi belirtilmediği takdirde bu aktarılanlar Günther Quandt'ın savcı iddianamesine yanıtından alınmıştır, 8 Şubat 1948, HWA, bölüm 2017, 38 no.lu klasör; Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu; Scholtyseck, *Aufstieg*, 253–60.

140 Scholtyseck, *Aufstieg*, 254.

141 Günther Quandt'ın savcı iddianamesine yanıtı, 8 Şubat 1948, HWA, bölüm 2017, 38 no.lu klasör.

doğrultusunda Günther'in Askanischerplatz'daki şirket merkezi ya da Berlin'deki konutlarından herhangi birini ziyaret etmesi yasaklanmıştı. Bu yüzden Hotel Kaiserhof'ta ofis açtı.

Günther tahliye olduktan sonraki birkaç hafta içinde Nazilerin Milli İstihdamın Teşvikine Gönüllü Bağışlar adlı yeni fonuna 43.000 Reichsmark bağışladı. Fonun varlık sebebi Alman işletmelerine kaynak sağlayarak işsizliği azaltmak olsa da fon bazı durumlarda malum adli kovuşturmalarda "takibattan dokunulmazlık satın almak" için kullanıldı.[142] Günther'in ev hapsi bağış yapmaya başladıktan hemen sonra 1933 Eylül'ünün başlarında kaldırıldı. Fakat zimmete geçirme suçlaması ise iki yıl sonrasına kadar düşürülmedi.

16.

Günther Quandt ilerleyen yıllarda "1933 yılında aniden her taraftan yolum kesildi" diye yakındı.[143] Fakat tecritten serbest bırakıldıktan sonra Nazi Almanyası'nın henüz sistemleştirilmiş Yahudi karşıtlığından fazlasıyla menfaat sağladı. Ev hapsinin kaldırılmasının üzerinden bir ay geçince Berlin'in Tüccar ve Sanayiciler Odası'nın Yahudi mensuplarının üyelik ve oy hakkının kaldırılmasını talep etti. Bir tarihçinin sonradan ortaya çıkardığı üzere Quandt kendi şirketlerinin yönetim kurullarında görev yapan dört Yahudi yöneticiyi "gamsızlıkla ve şaşılacak derecede erken" bir şekilde kapı dışarı ettikten sonra bu talepte bulunmuştu.[144]

Günther fırsattan istifade ederek, keyfi bir şekilde tutuklanması ve hapiste geçirdiği dönemin hayatını değiştiren bir travma olduğunu iddia etti. Hatıratına şöyle yazdı: "Bugüne kadar görülmemiş, hukuki güvenliğin bulunmadığı bir dönemin başlamış olduğunu net olarak anladım. Kayıtsız şartsız

---

142 Scholtyseck, *Aufstieg*, 259'da alıntılanmıştır.

143 Günther Quandt'ın savcı iddianamesine yanıtı, 8 Şubat 1948, HWA, bölüm 2017, 38 no.lu klasör.

144 Scholtyseck, *Aufstieg*, 314.

devlete sadık biri olarak büyütüldüğümden şoka uğramıştım. Niye tutuklandığım bana hiç anlatılmadı."[145] Gelgelelim sebep kendisine izah edilmişti. Hapishanede sorgusunu yapan iki yetkili, Quandt'a Nazi Partisinin ilk üyelerinden, AFA'daki üst düzey idarecilerinden birinin kendisine şirket darbesi düzenlediği açıklanmıştı. Ne var ki Günther savaştan sonra hapis hayatından istifade etmiş; tutuklanmasını ve hapse atılmasını Goebbels'in tasarladığını iddia ederek kendisini intikam peşindeki Nazi propaganda bakanının bir kurbanı olarak lanse etmişti. Bu da doğru değildi.

5 Mayıs 1933 günü Günther tutuklandıktan iki gün sonra Goebbels yaşananları Günther'e aktardı: "Günther Quandt tutuklandı. Neden? Vergi meselesi. Hitler'leydim. Ekonominin oturmasına müsaade edilmemesine öfkeleniyor. Göring, Quandt davasını inceleyecek. O adama değil sadece bizim Harald'a üzülüyorum."[146] Goebbels bir gün sonra Hitler ile tekrar "G. Quandt Davası'nı" konuştu, bu kez baş başaydılar.[147] Sanayiciler ile şirketleri şansölyenin yakında başlatılacak silahlanma politikası için kritik öneme sahipti. Bu yüzden Führer iş adamlarına saldıran ve şirketlerini ele geçirmeye çalışan Nazi Partisi dahilindeki asi hiziplerden tedirgin olmuştu. Bu zıpçıktılar Hitler'in kodamanlarla ilmek ilmek ördüğü iyi niyeti yok etmek üzereydi.

Günther tahliye olur olmaz Goebbels'e malumat verildi. Propaganda bakanı 14 Haziran 1933'te şöyle yazdı: "Günther Quandt'a gözaltı kararı. 4 milyonluk kefaretle serbest bırakıldı. Bu işler böyle. Hiç müdahale etmiyorum. İşleri batırdıysa ödeyecek."[148] Günther'in eski baldızı Ello, olayı en yakın arkadaşı Magda ile takip etti: "Goebbels haberi olmadığını söyledi fakat yine de iyi bir gelişme olarak yorumladı. Tutuklama haberini memnuniyetle

145 Quandt ve Quandt, *Günther*, 237.
146 Fröhlich, *TG*, 5 Mayıs 1933.
147 Fröhlich, *TG*, 7 Mayıs 1933.
148 Fröhlich, *TG*, 14 Haziran 1933.

karşıladı. Quandt serbest bırakıldıktan sonra [Goebbels] ne yazık ki kimsenin kendisine dokunamayacağını ifade etti."[149]

Aynısı Magda'nın Berlin'den eski erkek arkadaşı Victor Chaim Arlosoroff için söylenemezdi.[150] Günther serbest bırakıldıktan üç gün sonra Arlosoroff Tel Aviv'de eşiyle sahilde yürüyüş yaparken iki silahlı saldırganın düzenlediği suikastın kurbanı oldu. Siyonist lider, daha iki gün evvel Almanya'dan dönmüştü. Altmış bin Alman Yahudi'sinin varlıklarıyla birlikte İngiliz mandası altındaki Filistin'e göç etmesine izin verilmesi üzere Hitler rejimiyle bir anlaşma imzalamıştı. Arlosoroff'un cinayeti hâlâ faili meçhul bir dosya olarak raflarda yerini koruyor.

17.

1933 Mayıs'ında Günther Quandt'ın büyük oğlu Herbert hiç tanıyamadığı bir Almanya'ya döndü. Memleketi Berlin artık yeni bir devletin başkentiydi. Eski üvey annesinin Nazi İmparatorluğu'nun First Lady'si görülüyordu, kadının yeni eşi de Nazi Propaganda Bakanı'ydı. Babası ise bilinmeyen bir suçtan Moabit'te hapishaneye tıkılmıştı ve aynı zamanda AFA'da tasarlanmış bir şirket darbesi sahneye konmuştu.

Yirmi iki yaşındaki Herbert "işkence" niteliğindeki öğrencilik hayatını daha yeni tamamlamıştı ve geçmiş dört yılın çoğunu Almanya dışında geçirmişti.[151] Hellmut'un ölümünden sonra iyisiyle kötüsüyle Günther'in veliahdı Herbert'ti. Herbert görme engeline rağmen bu fırsatın tadını çıkarıyordu. (Yıllardır aldığı tedaviyle görme yeteneği fevkalade gelişmişti.) Büyük Buhran'ın Quandt veliahdına menfi bir etkisi olmadı. Herbert Londra ile Paris'te İngilizce ve Fransızca öğrendi, babasıyla dünyayı gezdi.

149 Günther Quandt'ın savcı iddianamesine yanıtı, 8 Şubat 1948, HWA, bölüm 2017, 38 no.lu klasör.

150 Klabunde, *Magda*, 193–99.

151 Treue, *Herbert*, 37'de alıntılanmıştır.

Almanya'da bir AFA fabrikası ile Belçika, İngiltere ve ABD'deki şirketlerde mesleki eğitim gördü.

Amerika'da geçirdiği vakitten özellikle keyif almıştı ve ailesine 1932 Noel'inde Komünizm yüzünden Quandt ailesi Avrupa'dan ayrılmak zorunda kalırsa oraya taşınmayı planladığını defalarca dile getirdi. 1979 sonbaharında "O tehlike [Komünizm tehlikesi] de az değildi" diye yazacaktı. "O dönemde niye Hitler iktidara geldi? Burada söylemekten çekinmiyorum, Hitler'in iktidara gelebilmesinin sebebi Almanya'da komünizmle birçok kez etkileyici ve tesirli bir şekilde mücadele etmesiydi."[152] Herbert "Siyaseten hiçbir tarafta değilim" dese de 1933 Ocak'ı itibarıyla Almanya'nın karşı karşıya olduğu büyük tehdidin Nazizm değil Komünizm olduğunu düşünüyordu.[153] "Amerikan basınında görmüş olduğum, tepemizde dolaşan kızıl komünist tehdidinin korkunç ve önü alınamayan bir canavar olduğuna şahit oldum" diyecekti.

Herbert yine de babası tahliye edilene ve işinin başına dönene dek etliye sütlüye karışmadı. Ardından nişanlısı Ursula ile dünya evine girdi; Babelsberg'teki aile malikanesi yakınlarında babasının aldığı villaya taşındı, Berlin'de AFA şirketinde dört yıl boyunca çalışacağı yönetici adayı pozisyonunda göreve başladı.[154] Hitler'in iktidara gelişinin üzerinden iki yıl geçince SS'e üye olacaktı.[155]

18.

Günther Quandt serbest bırakıldıktan iki hafta sonra, 30 Haziran 1933 günü Hitler, Allianz CEO'su Kurt Schmitt'i ekonomi bakanı atadı. Hitler'in ekonomik danışmanı rakibi Otto Wagener'in görevi üstlenmek için lüzumundan fazla manevra yaptığından Nazi liderinin gözünden düşünce Schmitt o koltuğa oturabilmişti.

152 Treue, *Herbert*, 63'te alıntılanmıştır.
153 Treue, *Herbert*, 64'te alıntılanmıştır.
154 Treue, *Herbert*, 70-72'de alıntılanmıştır.
155 Scholtyseck, *Aufstieg*, 766–67.

Baron August von Finck, Schmitt'in ekonomi bakanlığı için en iyi aday olduğunu hararetle savunmuştu. Allianz'ın başka bir idarecisine göre von Finck "yeni rejimde iş dünyasının güçlü bir sesi olacağından mutluydu ve Schmitt'in atanmasının Allianz'a da kendi bankasına da yararlı olacağını düşünüyordu.[156] Nazi ekonomisini fiilen kontrol etme peşindeki Hitler ile Göring, von Finck'le aynı görüşü paylaşıyordu fakat gerekçeleri farklıydı. Nazi idaresinin bu iki büyük ismi nezdinde Naziler kuvvetini sağlamlaştırır ve silahlanmayı hayata geçirirken iş dünyasının ağzına bir parmak bal çalmak lazımdı.

İş dünyasına tamamen vâkıf Schmitt görünürde ideal ekonomi bakanıydı fakat konuşma yaptığı esnada stresten bayılınca kısa süre içinde görevinden istifa etti.[157] Yerine egemen kesimin başka bir üyesi Hjalmar Schacht geldi. Bu esnada von Finck'in Hitler'e bağlılığı derinleşti. Sahici bir taraftardan ziyade fırsatçı yaklaşıma sahip Schmitt ise savaş sonrasında kendisini sorgulayan Amerikalıya von Finck'e dair şöyle diyecekti: "Dünyaya bakışı... nispeten sınırlı. Almanya harici ülkeler hakkında çok az şahsi tecrübesi vardı ve yurt dışına... hiç çıkmamıştı. Bu yüzden... Nazizm'e ve özellikle de Hitler'e inancı hiç sarsılmadı."[158]

Von Finck'in Führer'e sadakati tüm arkadaşları ve dostlarının malumuydu. Aristokratın eski dostlarından Hans Schmidt-Polex'e göre Hitler, von Finck'i "ziyadesiyle büyülüyordu" ve Nazi lideri iş adamını "hipnoz etmiş gibiydi."[159] Schmitt'in ardından Allianz'a CEO olan fakat partiye üye olmayı hiç kabul etmemiş Hans Hess'in savaş sonrasında aktardığına göre von Finck

---

156 Gerald D. Feldman, *Allianz and the German Insurance Business, 1933–1945* (New York: Cambridge University Press, 2001), 73.

157 Feldman, *Allianz*, 102.

158 Kurt Schmitt sorgusu, 15 Temmuz 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu kutu.

159 Hans Schmidt-Polex sorgusu, 22 Eylül 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu kutu.

kendisine birçok kez "Hitler'i Tanrı'nın Alman halkının Führer'i olması için gönderdiğine inandığını" söylemişti.[160]

Gelgelelim von Finck'in fanatikliği iş cüzdanına varınca duruyordu. Sermayedarın çimliği NSDAP yetkilileri gözünde kendisini sevimli kılmıyordu. Allianz'ın basınla ilişkilerinden sorumlu Baron Edgar von Uexküll savaştan sonra NSDAP'ın "Von Finck'in Parti'ye bağışlarının servetiyle orantılı olmadığını düşündüğünü" aktardı.[161] Naziler Bavyera'nın en zengin adamına kendi servetinden bir kuruş harcatmadan von Finck'in bağlılığı, nüfuzu ve bağlantılarından faydalanmanın bir yolunu bulmak zorundaydı. Hitler, Schmitt'i atadığı günlerde ortaya bir fikir attı: Von Finck'e başkalarının parasını harcama şansı tanıyacaktı. Nazi lideri Reich Şansölyeliği'ndeki törenden sonra von Finck'i kenara çekti, gözlerinin içine baktı ve şöyle söyledi: "Adamım sensin. Bana Alman sanatıyla dolu bir mekân kuracaksın."[162]

Bir zamanlar amatör ressamlık yapmış Hitler 1933 Temmuz'unda von Finck'i Münih'te kurulacak sanat müzesi Alman Sanat Evi'nin mütevelli başkanı atadı. Proje Hitler'in göz bebeğiydi. Führer Alman sanatının tipik örneği gördüğü eserlerin sergileneceği müzenin Nazi mimarisinin en muhteşem timsalini teşkil edecek bir yapı olacağını tasavvur ediyordu. Müze Englischer Garten'in güney köşesine ve Hitler'in lüks apartmanının yakınlarına inşa edilecekti.

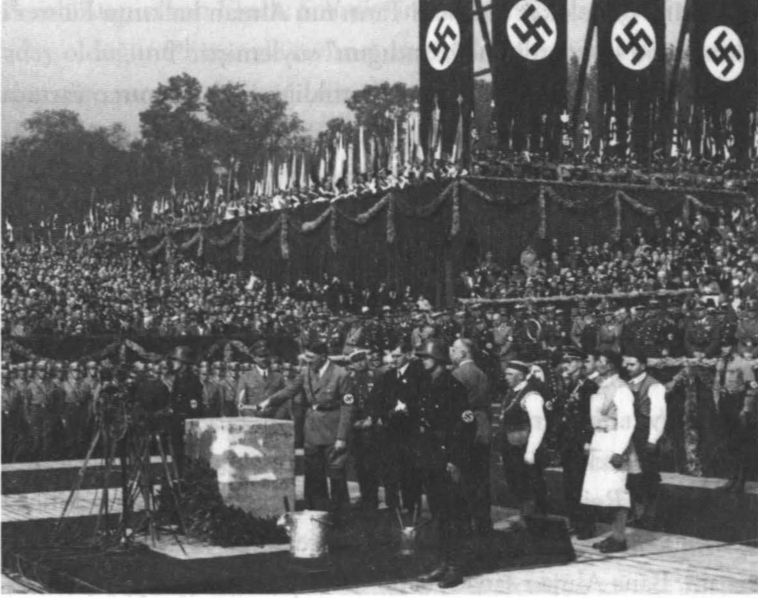
Hitler 15 Ekim 1933 günü teferruatlı bir törende müze binasının temel taşını atacaktı.[163] Törenin sonunda Nazi lideri özel tasarlanmış gümüş çekiçle üç kez köşe taşına vurdu. Fakat çekiç kırıldı ve parçaları etrafa saçıldı. Von Finck, Führer'in arkasından

160 Hans Hess sorgusu, 17 Eylül 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu kutu.

161 Edgar Uexküll sorgusu, 9 Haziran 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu kutu.

162 "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970'te alıntılanmıştır.

163 Ines Schlenker, *Hitler's Salon* (Bern: Peter Lang, 2007), 50.

Hitler tam arkasında duran, takım elbiseli August von Finck ile müzenin temel taşına vuruyor. Gümüş çekiç birkaç saniye içinde parçalanacaktı.

hadiseyi endişeyle takip etti. Öfkeden deliye dönen Hitler Alman basınında kazadan bahsedilmesini yasakladı. Olaylı başlangıca rağmen kısa süre içinde von Finck-Hitler sinerjisi ortaya çıktı. İkili, müzeyle ilgili bir etkinlik başlangıcında seyirci önüne çıkar; yan yana, dimdik durur; sağ kolunu havaya kaldırır ve Nazi selamı verirdi. Von Finck üç dakikalık bir konuşmayla Hitler'i takdim eder ve Führer bir saat boyunca zırvalardı. Von Finck ileride Hitler'in müze rehberi olacak, tören ve ziyafetlerde şansölyenin sağ tarafına oturma şerefine erişecekti. Çok sevgili Führer'ine yakın mevkisi garantilenmişti.

19.

Hitler 7 Mart 1934 günü bir başka söylev için Berlin'de uluslararası motor şovuna tekrar katıldı. Bu kez önceki gibi mutlu

değildi. Şansölye sadece lüks araçların üretimine odaklandıkları için araba üreticilerini haşladı ve onları otomobilin sadece zenginler için olduğu fikrini yaymakla suçladı. Hitler araba almayı tahayyül dahi edemeyen "milyonlarca düzgün, gayretli, çalışkan yurttaşlar" namına öfkeleniyordu.[164] Führer arabanın "sınıf temelli ve ne yazık ki bunun sonucunda sınıfları bölücü niteliğini" kaybetmesinin zamanı geldi, diye gürledi. Hitler'in sesi Berlin'in en büyük kongre salonunda yankılanırken kendisini dinleyen Daimler-Benz yöneticileri azarlanmış ve dehşete düşmüş vaziyetteydi, suratları asılmıştı. Buna mukabil Ferdinand Porsche Führer ile aynı görüşte olduğunun farkına vardı. Porsche portföyüne son dönemde yeni bir ürün eklemişti: Ufak, uygun fiyatlı araçlar tasarlıyordu. O yılın ilk günlerinde 17 Ocak'ta Porsche'nin tasarım ekibi Stuttgart'tan Berlin'in Wilhelmplatz caddesindeki Reich Ulaştırma Bakanlığı'na on iyi sayfalık bir bilgi notu gönderdi. Bu notta "Halkın arabası" Volkswagen'in tasarım planları vardı.[165]

Gelgelelim Porsche'nin kendi kendine gönderdiği not Hitler'in masasına ulaşmamıştı. Anlaşılana göre Führer Yahudi bir otomobil mühendisi Josef Ganz'ın tasarımlarından ilham almıştı.[166] Tabii bir Yahudi asla Nazi Almanyası halkı için araba tasarlayamazdı. Fakat Hitler'in zamanında Daimler'de satıcılık yapmış yoldaşı, Führer'in konuşmasından sonra Porsche'nin notunu okudu ve Şansölye'yi haberdar etti. Bir hafta sonra bir bahar günü sabah saatlerinde Hitler Porsche'yi Hotel Kaiserhof'a çağırdı.[167] Hitler süiti kayıt dışı görüşmeleri için hâlâ tutuyordu. Otelin karşısında Reich Şansölyeliği'nde ağzından çıkan her kelime yazıya dökülüyordu. İktidarda bir yıl geçirmişti, gizliliğin değerinin farkındaydı. Nazi lideri bürokrasiyi ekarte etmeye

164 Rieger, *People's Car*, 57'de alıntılanmıştır.
165 Pyta v.d., *Porsche*, 161–64.
166 Bkz. Paul Schilperoord, *The Extraordinary Life of Josef Ganz* (New York: RVP, 2012), 112–24.
167 Pyta v.d., *Porsche*, 168–70.

ve siyasî anlaşmaları güvendiği isimlere dağıtmaya alışmıştı ve Porsche de bu itimat ettiklerinden biri olacaktı.

Ferdinand Porsche Kaiserhof'a neden çağrıldığını bilmiyordu fakat önceki yılın mayıs ayında, Führer'i yarış hikayeleriyle eğlendirerek şirketini kurtardığı görüşmeyi gayet iyi hatırlıyordu. Tasarımcı, bu görüşmenin de benzer şekilde geçmesini bekliyordu. Fakat umduğunu bulamadı. Porsche süite girdiği andan itibaren Nazi Şansölyesi bağırarak emirlerini sıralamaya başladı: Volkswagen askerî amaçlar için kullanılabilecek, hava soğutmalı dizel motorlu, dört kişilik bir otomobil olacaktı. Hitler'in tek odağı "halk" değildi. Esas önceliği silahlanmaydı.

Porsche alaylı araba uzmanı Nazi liderinin taleplerini sessizce dinledi. Ardından Hitler ağzından baklayı çıkardı. Nazi lideri büyük saygı duyduğu Henry Ford'un Detroit'te 1.000 dolara bir otomobil ürettiğini okumuştu.[168] Bu yüzden Volkswagen'in fiyatının 1.000 Reichsmarktan fazla olamayacağını buyurdu. Porsche Nazi liderine ağzı açık bir hâlde bakakaldı, cevap vermeye cesaret edemedi. Son olarak Porsche'nin vatandaşlığı meselesi konuşuldu.[169] Elli sekiz yaşındaki otomobil tasarımcısı dünyaya geldiğinde memleketi Kuzey Bohemya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçasıydı fakat bölge 1934 yılında Çekoslovakya toprağı oldu. Porsche imparatorluk yıkıldıktan sonra Çek vatandaşlığını seçmişti. Fakat Hitler'e göre menfur bir Slav ülkesinin vatandaşı Alman halkının arabasını tasarlayamazdı. İki hafta sonra Porsche ile ailesi bu yönde hiçbir adım atmadıkları hâlde Nazi Almanyası vatandaşı oluverdi. Stuttgart'ta, tepenin en ucundaki villasında Porsche omuz silkti ve akrabalarından birine şöyle dedi: "Yapacak bir şey yok."[170] Çözecek daha büyük sorunları vardı.

168 Aust ve Ammann, *Saga*, 91.
169 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 91.
170 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 76.

20.

Günther Quandt serbest bırakıldıktan hemen sonra, yeni elde ettiği dokunulmazlığına on iki yaşındaki oğlu Harald'ın velayeti meselesinin dahil olmadığını fark etti. Goebbels çifti Magda'nın ilk çocuğunu kendi yanlarına alma hususunda hâlâ kararlıydı. 1934 baharında sonunda başarıya ulaştılar. Magda'nın ikinci kızı Hilde'yi dünyaya getirdiği 13 Nisan Cuma günü Goebbels günlüğüne Günther'in Harald'ı birkaç günlüğüne kendilerine bırakmadığından şikâyet etti; küçük Quandt Paskalya bayramını aralarına yeni üyeler katılan Goebbels ailesiyle geçirecekti.[171] Harald'ın bir üvey kız kardeşi daha vardı; Hilde'den bir yıl önce Helga dünyaya gelmişti. Ardından Goebbels'in tek biyolojik oğlu Helmut doğdu. Bebek adını Günther'in vefat eden oğlundan alıyordu, Magda üvey oğlunu çok severdi. Sonrasında Harald ile erkek kardeşlerinin adının baş harfi "H" olan üç kardeşi daha oldu. Çocukların hepsi hem ağabeylerinin adı, hem de Hitler'in soyadıyla aynı harfi paylaşıyordu.

Goebbels, Günther hususunda sabrının sonundaydı. Günlüğüne şöyle yazdı: "Artık masaya en büyük kozu süreceğiz. Daha fazla uğraşmayacağım."[172] Nazi Propaganda Bakanı üç gün sonra Hitler'e eşiyle birlikte "Harald için verdiği mücadeleden" bahsetti.[173] Goebbels'in aktardığına göre Şansölye "tamamen bizim tarafımızdaydı. Magda Harald'ını alacak." Goebbels 18 Nisan 1934'te "Harald meselesini" Göring ve SA lieri Ernst Röhm'e de açtı. Propaganda bakanı günlüğüne, "İkisi de beni destekliyor" diye not düştü.[174] On hafta sonra Röhm ile SA'daki müttefiklerinin çoğu Uzun Bıçaklar Gecesi katliamında, Hitler'in Göring ve Himmler'in teşvikiyle verdiği talimat üzerine infaz edildi.

171 Fröhlich, *TG*, 13 Nisan 1934.
172 Fröhlich, *TG*, 13 Nisan 1934.
173 Fröhlich, *TG*, 18 Nisan 1934.
174 Fröhlich, *TG*, 20 Nisan 1934.

Goebbels 18 Nisan'da Günther ile de konuştu. Günlüğüne yazdığı üzere "Günther'e acımıyordu." Propaganda bakanının stratejisinin işe yaradığı da şu satırlarından anlaşılıyor: "Teslim oldu. Magda Harald'ını geri aldı. Sevinçten havalara uçuyor!" Günther çiftin oğlanı Paskalya'dan sonra geri göndermesini bekliyordu fakat umduğunu bulamadı. Quandt mayıs başında çifti Harald'ı iadeye zorlamak için Berlin'in önde gelen avukatlarından birini tuttu. Adam Almanya'da Goebbels ile karısına, ülkenin en güçlü çiftine çocuk kaçırma suçlamasıyla dava açmaya cüret edebilecek az sayıda avukattan biriydi. Faydası olmadı. Bir hafta sonra avukat, Günther'e eli boş döndü. Başkentin hiçbir mahkemesi davayı kabul etmeye cesaret etmiyordu.

Magda Günther'in kendilerini dava etmek için avukat tuttuğunu söyleyince Goebbels deliye döndü: "Bu kaba muameleye daha fazla katlanmayacağım. Harald'ı geri vermeyeceğiz... Quandt'a da söyledim. Çıldırdı."[175] 8 Mayıs 1934 günü Goebbels çifti Magda'nın avukatıyla görüşerek farklı bir ziyaret planı ihtiva eden yeni velayet anlaşmasını imzaladı. "Magda memnun. Sıra Günther Qu.'nun imzalamasında."[176] Günther'in yeni anlaşmayı kabul etmekten başka çaresi yoktu. Harald artık Magda ile Goebbels'in oğluydu. Çocuk ayda iki kez Günther'i ziyaret edebilecekti.

Goebbels günlüğüne Günther'i konu edinen son satırları 1938 Haziran'ında, dört yıl sonra yazacaktı. Berlin'de havanın ılıman olduğu bir günde Harald üvey babasına, öz babasının tekrar evleneceğini söyledi. Goebbels haberi duyunca şöyle yazdı: "Ahmak herif!"[177] Dedikodu fos çıkacaktı. Günther bir daha evlenmedi. Toni'nin ölümü ve Magda'nın açtığı belalarla Günther bir ömre yetecek kadar evlilik sıkıntısı çekmişti. İş hayatı ve bekarlığın güvenli limanına sığındı.

175 Fröhlich, *TG*, 5 Mayıs 1934.
176 Fröhlich, *TG*, 9 Mayıs 1934.
177 Fröhlich, *TG*, 5 Haziran 1938.

Velayet mücadelesi bittiğinden Günther artık Goebbels'in aklında yer işgal etmiyordu. Fakat geçmişi iç içe geçmiş bu iki adam tamamen kopamayacaktı. En azından her ikisinin de işine gücüne ayıracak şahsi alanı kalmıştı. Goebbels gücünü hissettirmeye başladı. Ortada savaşa sokacak; nüfusunun bir kısmı dışlanacak, haklarından mahrum bırakılacak ve imha edilecek bir ülke vardı. Üzerine işe bir kıtayla başlanacak sonra da bir dünya fethedilecekti.

Bu esnada Günther de kendi imparatorluğunun sınırlarını genişletecekti ve kendini tamamen bu göreve adamıştı. Zorlu başlangıca rağmen kendini Hitler'in Yeni Almanya'sında kabul ettirmeyi başarmıştı. Ülke Büyük Buhran'dan çıkmaya başlıyordu ve silahlanma uçuşa geçmek üzereydi. Nazi İmparatorluğu'nun sunduğu onca mali fırsatla Günther için istikbal artık parlaktı. Yapacak çok iş, kazanacak çok para vardı. Dünya kim ne derse desin dönüyordu.

II. KISIM

"NASYONAL SOSYALİST MUSALLATINDAN TEZ ZAMANDA KURTULACAĞIZ"

1.

Günther Quandt 28 Temmuz 1941 akşamı Berlin'in meşhur lüks otellerinden biri Hotel Esplanade'de 130 kişilik ihtişamlı bir yemekte altmışıncı doğum gününü kutladı.[1] Otel, kumtaşıyla kaplı *belle-epoque*[2] tarzı dış cephesi, neo-Rokoko[3] ve neo-Barok[4] tarzında inşa edilmiş iç mekanıyla başkentin gümbür gümbür atan kalbi Potsdamer-Platz'a nazırdı. Günther'in daveti muhtemelen Alman imparatoru II. Wilhelm'in ihtişamlı ziyafetlerini düzenlediği Kaisersaal'da gerçekleşmişti. Bir kaysere layık partiler genelde Berlin'in hedonist Altın 1920'lerinde film yıldızı Greta Garbo ile Charlie Chaplin'in sabahlara kadar içip dans ettiği, hemen yandaki salonda devam ediyordu.

Ne var ki o pervasız, sarhoş edici günler geçeli epey oluyordu. Avrupa'da yeni bir şiddetli savaş veriliyordu ve çatışmanın dünyanın geri kalanını da esir alması işten değildi. Hitler o yaz gücünün zirvesindeydi. *Führer* ile müttefikleri kıtanın ekseriyetini kontrol ediyordu. Tam da o gece Hitler'in ordusu Wehrmacht, Sovyetler Birliği işgali Barbarossa Harekâtı kapsamında Leningrad ile Kiev'i kuşatıyordu.

---

1 Askerî ekonomi lideri, mühendislik alanında fahri doktora sahibi Günther Quandt'ın altmışıncı doğum günü için masa düzeni, Hotel Esplanade, Berlin, 28 Temmuz 1941, Berlin Federal Arşivi, 81 19 F/P 1112; 60. *Geburtstag Dr. Günther Quandt*, 28 Temmuz 1941, No. 2240, Karl Höffkes Ajansı Film Arşivi, 13:17, https://archiv-akh.de/filme/2240#1.000.

2 *Fr.* Güzel Dönem. 1871-1914 arasını kapsar. Kültür ve sanatın zirve yaptığı bir dönemdir. (ç.n.)

3 Fransa'da XVIII. yüzyılda ortaya çıkmış bir mimari akımı. St. Petersburg'taki Katerina Sarayı bu tarzda inşa edilmiştir. (ç.n.)

4 İtalya'da XVI. yüzyılda ortaya çıkmış bir mimari akımı. Bu ihtişamlı tarzda inşa edilmiş en meşhur yapı Vatikan'ın San Pietro Bazilikası'dır. (ç.n.)

O bunaltıcı yaz akşamında Günther'in davetinin gerçekleştiği salonu başka türlü bir sarhoşluk esir aldı. Günther ile erkek konukları geceyi kahkahalarla ve terden sırılsıklam vaziyette geçirdi. Adamların tamamının cüzdanı savaş ve işgaller dolayısıyla taşıyordu. Köle işçilere, fütursuzca el koydukları Yahudi şirketleriyle şişmişlerdi ve Hermann Göring gibi çoğu kelimenin tam anlamıyla şişmiş, dolmuştu. Onlar ardı arkası kesilmeyen top ve tank taleplerini yerine getirirken para muslukları sonuna kadar açılmıştı ve nakit akıyordu. Fakat çok azı Günther kadar başarılı olabilmişti.

Reichsbank Başkanı ve Ekonomi Bakanı Walther Funk geceye "muhteşem bir konuşma" ile başladı.[5] Funk duygusallaştı; Günther ile epey yol kat etmişlerdi. Kendisi yirmi yıl önce sadece sağlam bağlantıları olan bir finans gazetesi editörüydü, Günther ise kırsaldan gelen zengin bir hisse spekülatörüydü. Quandt artık Funk'un ifadesiyle "Alman savaş ekonomisi tarihine altın harflerle kazınmış bir başarıya imza atmıştı."[6] Funk'un hakkı vardı. Günther silah, akü ve tekstil firmalarıyla kendisini Nazi İmparatorluğu'nun önde gelen sanayicilerinden biri olarak ispatlamıştı. Göring kendisine *Wehrwirtschaftsführer* yani "askerî ekonomik lider" unvanını vermişti. Quandt da kendilerine minnettardı. Rejimin silahlanma politikaları ve müsadere kararnameleri sayesinde muazzam kâr ediyordu.

Günther'in silah şirketi DWM, Wehrmacht için milyonlarca kurşun, tüfek ve Luger tabanca üretiyordu. Hisse fiyatı savaş neticesinde ve ortaya çıkan, bitmek bilmeyen bir silah talebi sebebiyle % 300 yükseldi.[7] İşi genel itibarıyla muhteşem gidiyordu. Bu sayede daha fazla hisse satın alabildi ve böylece DWM'nin çoğunluk hissesini ele geçirdi. AFA şirketi Nazi denizaltılarına

5 Scholtyseck, *Aufstieg*, 279.

6 AFA-Ring, Accumulatoren-Fabrik AG Berlin'in işçilerine özel çıkardığı dergi, Yıl 8, Sayı 5, 9 Eylül 1941, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1363/6 no.lu kutuda alıntılanmıştır.

7 Jungbluth, *Quandts* (2002), 178.

binlerce akü, torpido ve roket üretiyordu. Quandt'ın tekstil şirketleri Wehrmacht, NSDAP, SS ve SA için o kadar çok üniforma üretiyordu ki kullanılan kumaşlar yan yana dizilse ülkenin doğudan batıya yarısından fazlasını kaplayabilirdi.[8] Günther eski yöntemlerinden vazgeçmiş de değildi; el altından Almanya'nın en büyük inşaat şirketinin hisselerini alıyor ve şirketi hasmane devralmaya hazırlanıyordu.[9] İki ay önce, evvelden Yahudilerin sahip olduğu ilaç ve kimyasal şirketi Byk Gulden'in %60 hissesini alarak Almanya'nın en büyük iki sanayiine girerek en büyük şirket devralışını yapmıştı.[10] Günther'in %60 çoğunluk hissesinin hayatının başka bir miladı olan altmışıncı doğum günüyle tesadüf etmesi hoştu.

Goebbels'in kurmuş olduğu haftalık gazete *Das Reich* dahi doğum günü sebebiyle Günther'i sayfalarına taşıdı: "Askerî kumaş, akü, kuru batarya, silah, mühimmat, hafif metal... Tüm bunların üretiminden sorumlu şahsa haliyle *Wehrwirtschaftsführer* denir."[11] Aslında Günther, Goebbels'i doğum günü ziyafetine çağırıp çağırmama arasında sıkışıp kalmıştı. Aralarındaki davanın üzerinden yıllar geçmiş olsa da ikilinin ilişkisi en iyi ihtimalle soğuk olarak ifade edilebilirdi. Günther ziyafetinden üç hafta evvel dağlık bölgedeki kır evinden gönderdiği mektupta yardımcısına ne yapacağını bilmez bir hâlde dert yandı: "Kuvvetle muhtemel gelmez fakat Funk ile Milch'in geldiğini duyar da kendisi davet edilmezse alınabilir."[12] Günther, Goebbels'in gazabına bir kez daha uğramayı göze alamazdı. Silah fabrikalarının Goebbels'in dikkatini şahsi bir sebeple çektiği kanaatindeydi; 19 yaşındaki Harald mekanik mühendisliğiyle ilgilenmeye başlamıştı.[13]

---

8 Scholtyseck, *Aufstieg*, 77.
9 Jungbluth, *Quandts* (2002), 179; Scholtyseck, *Aufstieg*, 591–95.
10 Scholtyseck, *Aufstieg*, 411.
11 Jungbluth, *Quandts* (2002), 164–65'te alıntılanmıştır.
12 Jungbluth, *Quandts* (2002), 183'te alıntılanmıştır.
13 Scholtyseck, *Aufstieg*, 279–80.

Günther en nihayetinde Goebbels'i davet etti. Beklendiği üzere Goebbels daveti reddetti. Yerine yeni yardımcısı Leopold Gutterer'i gönderdi, o da Hotel Esplanade'nin salonunun tam ortasında, ziyafetin ev sahibinin oturduğu en büyük masada oturtuldu. Gutterer iki ay önce Goebbels'in son on yılda en çok itimat ettiği danışmanı Karl Hanke'nin yerine propaganda bakanının müsteşarı olmuştu. Hanke'nin azil sebebi Magda'yla alakalıydı ve mahrem bir durum söz konusuydu. Gutterer şimdiyse Nazi Almanyası'nın tamamını kapsayan yeni bir politikayı başlatmak üzereydi. Yahudilerin sarı Davut Yıldızı ile işaretlenmesi zorunluluğu getiriliyordu.

Günther doğum günü eğlencesini iş dünyasında ilişkiler kurmak için ideal bir olay olarak tasarlamış ve parti erken başlamıştı. Temmuz sonlarındaki o günün sabah saatlerinde, Tiergarten'in yanında ve Berlin'in Landwehr Kanalı'na nazır, baştan sona yenilenmiş dört katlı evinde bir resepsiyon verdi.[14] Eski Macar elçiliği olan evde, Günther'in idarecileri ve ortakları, rejimin, Nazi Partisi ve Wehrmacht'ın temsilcilerinden oluşan konuklar sıraya girerek Quandt'ın elini sıktı. Kruvaze ceketli takım elbiseleri ve üniformalarıyla hazır bulunan orta yaşlı bu davetlilerin üzerinde İtalyan Rönesans üstatları Tintoretto ile Bonifacio Veronese'nin resimleri asılıydı. Günther sanat eseri toplamaya başlamıştı. Claude Monet, Alfred Sisley ve Camille Pissarro'nun empresyonist eserleri Babelsberg villasının yemek salonunu süslüyordu. Quandt hâlâ kültürün satın alınabileceği inancındaydı. Sonraları Günther'in Nazilerin Hollanda'da gasp ettiği Hollanda Yahudisi sanat simsarı Jacques Goudstikker'in koleksiyonundan on kadar resmi aldığı söylenecekti.[15]

Esplanade'deki yemekte Günther silah anlaşması ve Aryanlaştırma girişimlerini tartışmak üzere şirketlerinin yöneticilerini

---

14 Scholtyseck, *Aufstieg*, 191-93.

15 Jonathan Petropoulous, *Göring's Man in Paris* (New Haven: Yale University Press, 2021), 139.

14 masaya dağıtarak her birini bir Nazi bürokratının ya da generalinin yanına oturtmuştu. Haliyle bu ticarî faaliyetleri finanse eden adamlar yani Commerzbank, Dresdner Bank ve Deutsche Bank'ın bir numaralı isimleri de hazırda bulunuyordu. Finansörler, cebi derin Nazi rejimine hizmet etmek ve özel müşterilerinin doymak bilmeyen kredi iştahını yatıştırmak için kıyasıya rekabet ediyordu. Nazi Almanyası'nın silah şirketlerini geliştirmeye ve ölüm ile toplama kamplarını kurmaya, ülke dahilinde ve işgal edilen bölgelerdeki holdingleri büyütmeye yönelik gayretleri bankalara milyonlar getiriyordu.

Günther en çok kredi aldığı Deutsche Bank ile yakın bir ilişki sürdürdü, hâlâ yönetim kurulundaydı. Deutsche Bank idarecilerinden biri Quandt'a doğum günü hediyesi olarak Daimler-Benz'in yönetim kurulunda bir koltuk verdi.[16] Quandt ailesinin Almanya'nın en büyük araba üreticisiyle kârlı ilişkisi de resmen böyle başladı. Günther'in masasında oturan konuklardan, Deutsche Bank'ın başka bir idarecisi ise mesafeli bir yapısı olan, bıyıklı Hermann Josef Abs bankayı DWM, AFA ve kırk dört şirketin daha yönetim kurullarında temsil ediyordu. Dindar bir Katolik olan Abs Nazi Almanyası'nda iş dünyasının büyük isimlerinden biri ve "tüm kıtayı kapsayan bir yağmanın başrolüydü."[17] Yemeğin sonunda Deutsche Bank'ın gelecekte başkanı olacak bu isim kadehine hafifçe vurdu, ayağa kalktı ve Günther'in sağlığına kadeh kaldırdı. Quandt'a "Usta işi yöntemlerin ve özel yeteneklerin sayesinde 1933 yılında yeni bir döneme başarıyla geçiş yapabildin" dedi ve ekledi: "Fakat en üstün özelliğin Almanya'ya ve *Führer*'e olan inancın."[18] Abs yerine oturduğunda Günther ayağa kalktı. Bakışlarını kudretli,

16 Scholtyseck, *Aufstieg*, 297.

17 Petropoulous, *Göring's Man*, 138'de alıntılanmıştır.

18 AFA-Ring, Accumulatoren-Fabrik AG Berlin'in işçilerine özel çıkardığı dergi, Yıl 8, Sayı 5, Eylül 1941, 5, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1363/6 no.lu kutuda alıntılanmıştır.

aç gözlü adamların oluşturduğu kalabalıkta gezdirirken gözleri donuklaştı ve aklı geçmiş günlere gitti.

2.

Sekiz yıl kadar önce 8 Haziran 1933 gününde Günther Quandt'ın Berlin'in Moabit hapishanesinde tek kişilik hücresinde otururken Reichsbank başkanı Hjalmar Schacht Nazi Almanyası'nın silahlanma programının ilk aşamasını başlatacak devasa mali teşvik paketini onayladı.[19] Bu yöndeki karar kuvvetle muhtemel yeni havacılık bakanı Hermann Göring ile yardımcısı Erhard Milch ve savunma bakanı Werner von Blomberg'le yapılan gizli bir toplantıda verilmişti. Gelecek sekiz yıl boyunca, Almanya'nın yıllık gayrisafi yurtiçi hasılasının yüzde beş ila onuna tekabül eden, yıllık 4,4 milyar Reichsmarkı bulan ve toplam 35 milyar Reichsmarka ulaşan bir miktarla ordunun silahlandırılmasına karar verdiler.

Bu süreç gizli yürütülmek zorundaydı. Almanya'nın Versailles Antlaşması şartlarınca belirli istisnalar haricinde silah üretmesi yasaktı, Hitler mütemadiyen bu husustan yakınırdı. Bu yüzden Schacht ordu için bütçe dışı bir finansman sistemi buldu, silah üreticilerine borç senedi şeklinde ödeme yapmak üzere bir paravan şirket kurdu. Hitler bakanların toplantısından birkaç ay sonra Milletler Cemiyeti ve uluslararası silahsızlanma müzakerelerinden şekildi. Çok geçmeden Alman sanayicileri ve silah şirketlerine milyarlar akmaya başladı.

Günther hapishaneden salıverilmesinin ardından silahlanmada yaşanan patlama döneminden faydalanmak için ziyadesiyle iyi bir konumdaydı. Sahip olduğu DWM üzerinden Almanya'nın en büyük silah üreticisi olma potansiyeline sahip bir şirketi yönetmekle kalmıyor, aynı zamanda savunma ve otomobil sanayicileriyle geçmişten gelen bağları bulunan akü devi AFA'yı kontrol ediyordu. Quandt iki ayaklı bir strateji uygulamaya başladı.

19 Adam Tooze, *The Wages of Destruction* (Londra: Penguin, 2006), 53–56.

Hem askeri hem de sivil müşterilere hizmet ederken her ikisine de gereğinden fazla bel bağlamamaya özen gösteriyordu.[20]

Günther, Hitler iktidara geldikten hemen sonra DWM'nin Berlin tesislerini yeniden faaliyete geçirdi. 1933 öncesinde Askanischer Platz'a nazır devasa, koyu renkli çalışma masasının ardından silahlanma için titizlikle plan yapmıştı. II. Dünya Savaşı başlamadan dört ay önce, 8 Mayıs 1939'da DWM'nın yıl dönümü yayınına şöyle yazdı: "Gerileme yıllarında şirketin entelektüel, ekonomik ve finansal hacminin düşüşünü engellemeye çalışmak hiç kolay olmadı. Fakat iktidarın ele geçirildiği o anda ordu teçhizatının seri üretiminin derhal devam ettirilebileceği tesisleri *Führer*'in hizmetine sunma imkânı doğdu." Günther sonrasında yaşananları "yılmaz iradesiyle Alman halkının itibarını yeniden kazandıran ve halkını silahlandıran Hitler'e atfediyordu.[21]

DWM'nin Berlin'in mavi yakalıların çoğunlukta bulunduğu Wittenau mahallesinde bulunan silah kompleksi Büyük Buhran'ın başlangıcından bu yana ekseriyetle boş durmuştu.[22] Tesisleri General Motors'a kiralanmıştı. Fakat zamanında parçalara ayrılmış ve hurda metal satıcılarında saklanmış silah üretim düzeneği derhal geri getirildi, değiştirildi ve yeniden kuruldu. Kompleks bütünüyle genişletildi ve Kara Kuvvetleri Silah Ajansı'nın[23] (HWA) siparişi sonrası finansmanını tamamen rejim karşıladı. DWM'nin üç parsel araziye bölünmüş tesisleri kısa sürede Berlin'in en büyük silah üretim komplekslerinden biri oldu. Bir parselini DWM kullandı, silah parçası ve tank mermisi üretimine odaklandı.

Aynı yıl HWA, DWM'den Lübeck'te piyade mühimmatı üretim tesisi inşa etmesini istedi. Dört yüz hektarlık, ağaçlarla kaplı

---

20 Scholtyseck, *Aufstieg*, 365.

21 Vereines deutscher Ingenieure (Ed.), *50 Jahre Deutsche Waffen-und Munitionsfabriken* (Berlin: VDI, 1939), I.

22 Jungbluth, *Quandts* (2002), 133–35; Scholtyseck, *Aufstieg*, 366–68, 439, 447.

23 Alm. *Heereswaffenamt*. (ç.n.)

arazi Hansa[24] bölgesinin bu liman kentindeki en önemli silah fabrikası oldu. DWM'nin araştırma enstitüsü Nazi Almanyası'nın mühimmat geliştirme merkezi işlevi gördü. Balistik deneyleri için neredeyse 2.000 metrelik poligonu vardı. Günther'in şirketi mühimmatlarla yapılan deneyler yardımcı olmaları, kovan üretimini ve balistik kalitesini arttırmak ve el bombası ile patlayıcı üretmek üzere bir grup matematikçiyi istihdam etti. Günther'in silah fabrikalarını inşa ettiği kentler kodamanın ismini caddelere vermeye başladı.

Günther'in Berlin'deki silah kompleksinde iki parseli de DWM'nin en büyük iki iştirakı Mauser ve Dürener'e kiralandı. Tüfek ve tabancalarıyla meşhur Mauser Büyük Buhran'da iflasın eşiğindeyken Hitler'in iktidara gelmesiyle "Versailles'ın prangalarından özgürlüğe kavuştu."[25] Mauser de silahlı kuvvetlerden devasa yardımlar aldı ve kısa süre içinde Wehrmacht'ın piyade tüfeği Karabiner 98k'den milyonlarca üretmeye başladı. Mauser ayrıca Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nda en çok kullanılan tabancalardan Luger P08'i tekrar piyasaya sürdü. Günümüzde dahi o klasik siyah tabanca, filmlerdeki Nazi karakterlerin silahı olarak göze çarpıyor. Müttefik subayları Mauser'in silah geliştirme tesislerini "rüya gibi" olarak nitelendirecekti.[26]

Gelgelelim Günther'in Berlin'deki silah tesislerinde bir parsel kiralayan başka bir DWM iştiraki Dürener kodamana askerî ve siyasî çevrelerde ün kazandıracaktı. Dürener havacılık dünyasında çelik benzeri özelliklere sahip hafif alüminyum Duralumin'in üreticisi olmakla tanınırdı.[27] Göring ile Milch teknolojik sektöre

24 Hansa Orta Çağ Almancası'nda "birlik" manasına gelir. Alman deniz tüccarları XIII. yüzyılda bu isim altında bir örgüt teşkil etti. Kuzey Avrupa'dan 225 şehir bu örgüte katıldı. Baltık ve Kuzey Denizi'nden yapılan kara ve deniz ticaretini korumaya yönelik bu birlik zamanla sosyal ve siyasal birlik nitelikleri de kazandı. Daha fazla bilgi için bkz. David Nicolle, *Forces of the Hanseatic League: 13th-15th Centuries*, Bloomsbury Publishing, 2014. (ç.n.)

25 Scholtyseck, *Aufstieg*, 374.

26 Wolfgang Seel, *Mauser* (Zürih: Stocker-Schmidt, 1986), 112.

27 Scholtyseck, *Aufstieg*, 143, 440.

milyonlar döktüğünden savunma havacılığı Nazi Almanyası'nın en hızlı büyüyen ve en yenilikçi sanayii olma yolundaydı. Günther'in Dürener'i bu mali destek sayesinde Nazi İmparatorluğu'nun hava kuvveti Luftwaffe'nin en önemli tedarikçilerinden oldu. Duralimin sadece Luftwaffe'nin avcı uçaklarının değil Alman havacılığının Junkers, Messerschmitt, Heinkel, Dornier ve Arado gibi meşhur şirketlerinin ürettiği nakliye ve sivil uçakların da zaruri bir parçasıydı. Dürenker'in kıymetli icadına bel bağlayan yeni bir havacılık şirketi ise silahlanmaya Günther Quandt kadar hazırlıklı olmayan Friedrich Flick kontrolündeki ATG idi. Fakat müsamahasız sanayici kaybettiği zamanı telafi ediyordu.

3.

Gelsenberg skandalı geçip gittiğinden Friedrich Flick yeniden kazandığı siyasî nüfuzu ve fazla parayı sermaye olarak kullanmaya can atıyordu. Duygularını bir kenara bırakarak ve zamana ayak uydurarak hangi rejim iktidarda olursa olsun şirketlerini elzem kılma kabiliyeti onu sivriltiyordu. Acımasız bir taktik uzmanı olan Flick iş azimli plan kurma ve anlaşma yapmaya geldiğinde Günther Quandt gibi yorulmak bilmeden ilişkiler kurabilen bir adamı dahi alt edebiliyordu. Flick, Otto Steinbrinck gibi muavinlerinin yardımıyla istihbarat toplamak yahut bir şeyleri örtbas etmek içim lobicilere, bürokratlara ve gazetecilere ödeme yaptı. Nazi Almanyası Flick gibi saldırganca fakat el altından siyaset yapma tarzı için elverişliydi. Muazzam sınai yatırımlarına rağmen Flick'in bir zafiyeti vardı; rakipleri Krupp ile Thyssen'in aksine silah üretimi sektörüne nispeten yeniydi. Çelik holdingini silahlanma gayretleri için elzem kılmaya ve Ruhr'daki kodamanların silah sektöründeki süregelen hakimiyetini kırmak üzere bir strateji geliştirdi. Planını hayata geçirmek için kullanabileceği bol kaynak vardı.

Flick Gelsenberg sözleşmesinden yeni kazandığı 90 milyon Reichsmarkı cebe atmıştı. 1933 baharında Berlin'in

Bellevuestrasse'sinde kendi çelik, kömür ve makine holdingini kurmakla meşguldü. Flick'in yeni sanayi imparatorluğu Orta Almanya'da, Brandenburg ve Saksonya'da faal Mittelstahl, Güney Almanya bölgesinde de Bavyera ile Thuringia'da etkin Maxhütte olmak üzere iki büyük çelik firmasını ihtiva ediyordu.[28] Flick Harper ile Essen madenciliğinden çoğunluk hissesi alarak holdingine Ruhr bölgesinden taş kömürü şirketini de ekledi. 1933 Ocak'ında halihazırda elinde bulunan tren, traktör ve kamyonet üreticisi şirketlerine Leipzig merkezli ATG'yi ekledi. Flick yeni tesis ettiği bu sınai ve siyasî irtibatlarla silahlanma dönemi için mükemmel bir durumdaydı. Yapacak tek şeyi kalmıştı: Hitler rejimini kendisini sürece katmaya ikna etmek.

Reichsbank Başkanı Hjalmar Schacht 1933 Haziran'ında Almanya'nın gizli silahlanma bütçesini onayladıktan sonra Flick ile yardımcıları holdingi devlet için silah üretmeye ikna etmek üzere agresif bir pazarlama saldırısı hazırlamaya koyuldu. Eylülde Flick'in ofisi Berlin'in dört bir yanındaki ilgili Nazi bakanlıklarına bir not gönderdi; bazı bölümleri silah kataloğu gibiydi.[29] Flick'in firmalarının rejime sunabilecekleri sınırlanıyordu: Mühimmat, füze, bomba, tank ya da uçak parçaları üretmek için hızla düzenlenebilecek muazzam bir çelik üretim kapasitesi; ham madde bolluğu ve Orta Almanya'nın dört bir yanındaki fabrikalar...

Flick rakiplerine karşı avantaj kazanmak için 1933 Kasım'ının sonlarında bir gün Bellevuestrasse'deki ofisinden çıktı, on yıldan uzun süredir tanıdığı Schacht'a bizzat sunum yapmak ve adamı kendi tarafına çekmek için yakınlardaki Reichsbank'a yürüdü. Schacht dostunu doğrudan Savunma Bakanı von Blomberg'i bizzat Dresden yakınlarındaki üç çelik fabrikasını ziyarete davet etti.[30] 5 Aralık günü fabrikaları gezdiği esnada Flick, savunma

28 Johannes Bähr, Alex Drecoll, Bernhard Gotto, Kim Christian Priemel ve Harald Wixforth, *Der Flick-Konzern im Dritten Reich* (Münih: Oldenbourg, 2008), 77–84.

29 Frei v.d., *Flick*, 190.

30 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 137.

bakanı ve maiyetini oluşturan yetkililere neden kendi fabrikalarının Almanya'ya silah üretmek için en iyi seçenek olduğunu açıkladı: Flick'in tesisleri enerji kaynağında Ruhr bölgesine ya da yabancı ülkelere bağlı değildi ve nispeten gözlerden uzak konumda olmaları, sınır bölgelerinde bulunmamaları sayesinde hava saldırılarına karşı daha korunaklıydı. Flick, Schacht'a teşekkür notu yazmıştı. Zira bakan, son derece nezaketle yaklaşmış ve kendi itiraf ettiği üzere kendisinin malumu olmayan fabrikalara ve Flick'in yaptığı sunumlara "ziyadesiyle ilgi" göstermişti.[31]

Flick artık silah siparişlerinin yağacağını düşünüyordu. Fakat hiçbir şey olmadı.

Flick birkaç ay önce Otto Steinbrinck'e silah anlaşmaları ayarlamak için koz olarak donanma geçmişini ve bağlantılarını kullanma talimatı vermişti. Flick'in muavini öldürücü şeylere tekrar alaka göstermeye başladığının sinyalini o yıl SS'e katılarak vermişti. Steinbrinck'in bağlantıları 1933 yazı süresince kısa süre içinde faydalı olmaya başladı; eski subay donanmayı Flick'in mühimmat kovanı üreten yeni makineler alımını finanse etmeye ikna etti. Fakat ardından başka sipariş gelmedi. Donanmanın aksine HWA, Ruhr bölgesindeki kodamanlardan alım yapmakta vazgeçmenin iyi bir fikir olduğunu düşünmüyordu. Ayrıca HWA Steinbrinck'i donanma ile gereğinden fazla yakın görüyordu ve Flick'in fabrikalarından silah siparişi vermedi. İki taraf arasında sıkışıp kalan Flick, von Blomberg'e şikâyette bulundu, bakan da kodamanın namına HWA meselesine doğrudan müdahil oldu. Von Blomberg Flick'in şirketlerinden sipariş verilmemesinden "son derece rahatsız" olduğunu ifade etti.[32]

Bu müdahaleden kısa süre sonra ordu ilk kez Flick'in fabrikalarından milyonlarca el bombası ve topçu mermisi sipariş etti. Ayrıca HWA'nın başındaki Kurt Liese 1934 Ağustos'unda

31 NMT, VI. Cilt, 236.
32 Frei v.d., *Flick*, 191'de alıntılanmıştır.

Flick'in çelik fabrikalarındaki müdürlere "gelecek yıllarda art arda büyük siparişlere kendilerini hazırlamalarını" söyledi. Flick artık ekibe dahil olmuştu. Fakat önce ufak bir taviz verecekti.

4.

Friedrich Flick 1934 bahar ve yazında topçu mühimmatı üreten, Tuna Nehri kıyısında Bavyeralı bir silah şirketi Donauwörth'ün müsaderesini kolaylaştırarak hem HWA'ya hem de kendine büyük bir kıyak yaptı.[33] Şirketin talihsiz sahibi Stuttgartlı Emil Loeffellad'ın şansına, HWA firmasını silahlanma gayreti için elzem olarak nitelendirmişti. Fakat müttefiklerin Almanya'ya uyguladığı askerî silah üretimi yasağı tüm şiddetiyle hâlâ devam ettiğinden ordu Donauwörth'ü gizlice ele geçirme ve normal bir işletme kisvesi altında çalıştırmanın yolunu bulmak zorundaydı. Flick eski bir çalışanı üzerinden olaya dahil oldu. Sanayicinin çelik şirketlerinden biri HWA'ya Montan [Almancada "madencilik"] bir paravan şirket tahsis etti; meşru bir alışverişin yapılabileceği bir vitrin işlevi görecekti. 1934 Mayıs'ında Gestapo Loeffellad'ı kurumsal casusluk suçlamasıyla tutukladı, adamı "devlet haşeresi" olarak yaftaladı ve şirketini Montan'a satmaya zorladı. Loeffellad devlet fonlarını sözde uygunsuz şekilde kullandığı için HWA satın alma bedelinin ekseriyetini "kefaret" namına el koydu.

HWA idaresindeki Montan 1934 Temmuz'unda Donauwörth'ü Flick'in şirketine kiraladı, firma orada top mermisi üretmeyi sürdürdü. Sözüm ona Montan tezgâhı iki tarafa da yaramıştı.[34] HWA'nın gizlice silah satın alması, silaha yatırım yapmasını sağlıyor ve şirketin emin eller tarafından yönetilmesi de garantiliyordu. Flick aynı zamanda kendisine hiçbir maliyeti olmadan büyük bir müşteri bulmuş oldu. Bulunan çözüm o kadar elverişliydi

33 NMT, VI. Cilt, 237.

34 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 344–45; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 142–43; Frei v.d., *Flick*, 194–95.

ki Montan'ı ordunun sahip olduğu Alman sanayii ile iş birliği içindeki tüm silah şirketleri kullanmaya başladı. Montan savaşın başlangıcı itibarıyla yüzün üzerinde silah şirketini kontrol ve 35.000'den fazla kişiyi istihdam ediyordu. Flick çok geçmeden holdingin yönetim kuruluna katıldı.

Montan tezgâhı Flick'in HWA ile gergin ilişkisinde dönüm noktası oldu. Şimdiyse ordunun makbul ortaklarından biri olmuştu. Silah tesislerinden birini Montan üzerinden finanse eden Günther Quandt gibi Flick de artık yeni fabrikalar inşa edebilir, eskilerini genişletebilir, bunların maliyetini orduya yükleyebilir ve silah tesislerini Ruhr'daki rakipleri Krupp ve Thyssen'in fabrikaları gibi modernleştirebilirdi, sanayicinin hayalleri gerçek olmuştu.

Fakat Flick ticarî imparatorluğunu başkalarının zararına büyütme için önüne çıkan her fırsatın üzerine atlamadı. HWA generali Kurt Liese 1934 Haziran'ında Otto Steinbrinck'e patronunun Thuringia'da Suhl kentinde bulunan bir makineli tüfek fabrikası Simson'u patronu Flick'in satın almayı düşünüp düşünmediğini sordu.[35] Simson ailesinin muazzam bir tekeli vardı. O dönemde Müttefiklerin hafif makineli tüfek üretmesine müsaade ettiği tek şirketin sahibiydi. Fakat aile Yahudi'ydi. Tüfek tekelleri Nazi Partisi'nin yararınaydı. Aile şiddetli bir Yahudi karşıtı propagandanın hedefi olmuştu. Propagandanın müsebbiplerinin başında Thuringia'nın hırslı *Gauletier*'i, Hitlervari bıyığı ve anlaşılması zor köylü aksanıyla kısa boylu ve kel Fritz Sauckel geliyordu. Sauckel, Simson ailesinin varlıklarına el koymak, şirketlerini kendi kontrolü altına almak, NSDAP yönetiminde bir silah şirketi hâline getirmek istiyordu.

HWA generalleri bir Yahudi şirketine el koymaktan çekinmiyordu. Fakat yirmi bir milyon Reichsmark yatırmış olduğu bir şirketi hiçbir müteşebbislik deneyimi olmayan, sıradan bir Nazi'nin değil işinin ehli iş adamlarının yönetmesini istiyordu.

35 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 349–52; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 302–3; Frei v.d., *Flick*, 196–97.

Ayrıca fabrika sahibi Arthur Simson "sorun çıkarmadan iş birliği yapması" hususundan özellikle kaygılıydı.[36] Steinbrinck HWA'ya hevesle "eğer grubumuzun Simson'u devralması için genel ulusal-siyasî gerekçeler mevcutsa" Flick'in şirketle ilgilendiğini iletti.[37] Buna mukabil ilk müzakereler kısa sürede dağıldı.

Yedi ayın ardından 1935 Mayıs'ında Hitler'in ekonomi danışmanı Wilhelm Keppler, SS lideri Heinrich Himmler'in desteğiyle bir kez daha Simson şirketini Flick'e teklif etti. Birkaç gün sonra Sauckel'in talimatıyla Arthur Simson tutuklandı; Yahudi iş adamı irtikap uygulamalarında görüldüğü üzere "aşırı kazanç" suçuyla itham ediliyordu. Bu tarz suçlamalara Yahudi müteşebbisleri şirketlerini satmaya zorlamada yaygın başvurulacaktı. Köşeye sıkıştırılan Simson ailesinin şirketini satmaya "rızası" olduğunun işaretini verdi. Steinbrinck, Flick'in şirketle ilgilendiğini yinelemekle beraber daha düşük bir miktar teklif etti. Mayıs sonlarında kaleme aldığı notta kurnazlıkla patronunu kolladı: "Özel bir grup olarak sadece Simson herhangi bir cebir olmadan, hür iradesiyle bizimle görüşürse şirketi satın alabiliriz. Flick/Mittelstahl grubu lehine şirkete el konulursa teklifi reddetmek durumunda kalırız."[38] Flick'in sağ kolu bu hamleyle tipik bir hileye başvurmuştu. Steinbrinck de Flick gibi Simson şirketini almak istiyordu fakat tek bir şartı vardı: Önce HWA şirkete el koyacaktı, ardından Flick'e satacaktı. Flick ise holdingin elleri kirlenmediği sürece şirkete çökülmesinde bir sakınca görmüyordu. Kendi adlarına pis işi halledecek bir aracı istiyorlardı. Ayrıca Flick'in rastgele bir şirkete el koyma niyeti de yoktu. Hedef olarak belirleyeceği şirket holdingine bir şeyler katmalıydı.

Sauckel'in HWA'ya baskın çıkması uzun sürmedi. *Gauleiter* Simson fabrikasını istimlak etti ve şirketi Yahudilerden zorla alınan şirketlerin oluşturduğu, Nazi idaresindeki bir holdinge kattı.

---

36 Priemel, *Konzerngeschichte*, 350'de alıntılanmıştır.

37 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 302'de alıntılanmıştır.

38 Priemel, *Konzerngeschichte*, 351'de alıntılanmıştır.

Simson ailesi ise İsviçre üzerinden Amerika'ya kaçtı. Flick neticeyi umursamıyordu. Nürnberg Irk Yasaları 1935 Eylül'ünde yürürlüğe konmadan sadece birkaç ay öncesinde Simson'a dair nihai müzakereler tamamlandı. Bu yasalar Alman Yahudilerinin kendi toplumlarından ihracının ve varlıklarına el konmasının el hukuki temelini oluşturdu. Yasalar Yahudileri vatandaşlık hakkından ve iş gücündeki mevkilerinden yoksun bırakıyor, "Alman kanından" görülenlerle cinsel ilişkiye girmesini ve evlenmesini yasaklıyordu. Fakat Simson'un devralındığı günlerde Yahudilerin mülküne el konması hâlâ nadir bir uygulamaydı. Flick o an için böyle bir fabrikayı satın almanın itibarını zedeleyeceğinden endişe ediyordu zira bu durum yurt dışındaki mali yükümlülüklerini de etkileyebilirdi. Aynı zamanda ileride kendisine adeta kölelik yapacak on binlerce kişiyi sağlayacak Sauckel gibi kuvvetli bir düşman edinmekten de çekiniyordu. Flick ile Steinbrinck bu esnada gelecekte Holokost'un mimarı olacak adama adım adım yaklaşıyordu. İkili Himmler'in Dostlar Meclisi'ne resmen girmişti.

5.

Friedrich Flick ile Otto Steinbrinck 1934 Eylül'ünün başlarında Himmler'in daveti üzerine Nürnberg'te Nazi Partisi'nin yıllık kongresine katıldı. Flick ile yardımcısı, diğer onur konukları gibi kentin tarihi bölgesinin girişinde, partinin şenliklerine arabayla kısa bir mesafedeki tek büyük oteline yerleştirilmişti. Kasvetli bir sabahta konuklar kahvaltı yapmak için üst kattaki odalarından indiklerinde otelin ufak yemek salonunun dışında bir tabelayla karşı karşıya kaldı: "*REICHSFÜHRER SS*'İN KONUKLARINA REZERVE EDİLMİŞTİR."[39] Himmler'in titri buydu. Tabelayı otuz üç yaşındaki yardımcısı Fritz Kranefuss yerleştirmişti.

Kranefuss o kasvetli sonbahar sabahında dayısının grubunun dizginlerini ele almış ve Keppler Grubu'nu Himmler'in Dostlar

39 NMT, Cilt VI, 302.

Meclisi'ne dönüştürmüştü. Wilhelm Keppler, Hitler'in ekonomik danışmanı olarak rejim ile Alman iş dünyası arasında aracılık etmekle, bir yerde silah anlaşması ayarlamakla, başka yerde şirketlere el koymakla meşguldü; grubuna ayıracak vakti yoktu. Zaten grup kuruluş gayesini gerçekleştirememiş yani Hitler'in ekonomi politikaları üzerinde etkili olamamıştı.[40] Grubu kurmasına ve üyeleri bulmasına yeğeni Kranefuss yardım etmişti. Şimdi genç adam istediğini yapmakta özgürdü. Tüm sadık Naziler gibi patronunu memnun etmek Kranefuss'u da memnun ederdi. Bu yüzden dayısının grubunu büyük sermayedarlar ve SS için yalnız davet usulüyle üye kabul eden bir bağlantı kurma grubuna dönüştürmeye karar verdi.

Grubun yeni imajı üyelerinin Himmler ile dostane ilişkileri olmayacağı imasını taşıyordu. Fakat Himmler'in hiç dostu yoktu. Bu zengin adamları zerre kadar umursamıyordu. Alakadar olduğu tek şey kodamanların temsil ettiği ve onlardan kazanabileceği şeylerdi; bu tavrı karşılıklıydı. Himmler, kodamanların en büyük garantinin, Nazi İmparatorluğu polis şefi, SS lideri ile bir ilişki kurma peşinde olduğunun farkındaydı. Gelgelelim *Reichsführer SS* dahi nüfuz için rekabet halindeydi. Göring Nazi ekonomisinin bir numaralı adamı hâline gelmişken Himmler sermaye ile SS lehine bağlantılar kurmayı arzu ediyordu. Önce kodamanları kendi safına çekecek sonra da paralarını alacaktı.

Flick ile Steinbrinck o eylül sabahı Himmler'in dostlarına rezerve edilen yemek salonuna girdiklerinde Kranefuss'un davetlileri arasında pek çok tanıdığa rastladı.[41] Grubun devir teslimi esnasında orada bulunan ve fahri üye yapılan Keppler; Commerzbank ile Flick'in yönetim kurulunda bulunduğu, "SS-Bank" olarak tanınan Dresdner Bank'tan yöneticiler Göring'in yolsuz üvey kardeşi Herbert ile Wintershall'ın CEO'su

40 Turner, *Big Business*, 244–45.

41 Konuk listesi için bkz. Reinhard Vogelsang, *Der Freundeskreis Himmler* (Göttingen: Muster-Schmidt, 1972), 149–50.

ve yönetim kurulu başkanı içerideydi.[42] Nedense Wintershall'ın çoğunluk hissesi sahibi Günther Quandt davetliler arasında bulunmuyordu. Kurt Schmitt de oradaydı fakat bu kez yanında August von Finck yoktu; adamın cebinde akrep olduğu kanaati hâkimdi. Himmler, bitkinliği sebebiyle ekonomi bakanlığından istifa ettikten birkaç ay sonra Schmitt'i daha yeni fahri SS generalliğine terfi ettirmişti. "Etkileyici bir fiziği bulunan" Schmitt siyah SS üniformasıyla gezmeye bayılırdı.[43] Himmler "dostlarını" karşılamaya kahvaltıya inmedi, adamları akşam yemeğinde görecekti.

6.

Friedrich Flick, Himmler'in Dostlar Meclisi'nin Alman iş dünyasının "yansıması" olduğu övgüsünde bulundu.[44] Fakat Nazi Partisi'nin bir sonraki kongresinde bu tanıma pek uymayan başka bir üye iştirak etti. Richard Kaselowsky, Berlin ile Ruhr bölgesinden ve oralarda otorite tesis etmiş kodamanlardan çok uzaklarda, ülkenin iç kesimlerinden gelen bir puding şirketinin yöneticisiydi. Hollanda sınırı yakınlarında, Doğu Vestfalya'nın sakin bir şehri Bielefeld'den geliyordu. Yağlı, kahverengi saçları ve etli yüzü olan iri kıyım Kaselowsky, Bielefeld'i meşhur etmeye kararlıydı. Kırk yedilik iş adamı, ismi kurucusunun adıyla müsemma Dr. August Oetker'in CEO'suydu. Oetker, Almanya'da pasta ve kek karışımları ile kabartma tozu gibi muhteviyatın öncülüğünü yapmıştı. Kaselowsky vefat eden dostunun eşi Ida Oetker'le evlenerek bu aile şirketine girmişti. CEO olmasının yanında esas görevi ergenlik çağındaki üvey oğlu ve şirketin veliahdı Rudolf-August Oetker'i kendisini bekleyen görevine hazırlamaktı.

42 Tobias Bütow ve Franka Bindernagel, *Ein KZ in der Nachbarschaft* (Köln: Böhlau, 2004), 53.

43 Feldman, *Allianz*, 77.

44 Vogelsang, *Freundeskreis*, 24.

Nazi Partisi rozetiyle Kaselowsky.

Kaselowsky iş dünyasındaki nüfuz eksikliğini ateşli Hitler taraftarlığıyla kapatıyordu.[45] İşe yeni aldığı personele *Mein Kampf*'ın imzalı kopyalarını dağıtırdı, ofisine *Führer*'in portresini asmıştı. Bunun yanında Kaselowsky ile Himmler ortak paydada buluşmuştu; her ikisi de zamanında tavuk yetiştiriciliğiyle iştigal etmişti.[46] Kaselowsky ve SS lideri Nazizm'in zirai veçheleriyle, özellikle de halkın kırsala (yeniden) iskanıyla alakadardı. Bu fikir Hitler'in Alman halkına daha fazla yaşam alanı[47] kazanma arzusuyla aynı doğrultudaydı: Himmler ile müritler toprağa bağlı kırsal bölgelere yerleşmek ve orada çiftçi olarak çalışmak üzere yozlaşmış, ahlaksız kentlerden ayrılacak "ari Kuzeyli ırkına" mensup bir halk mefhumunu; "kan ve toprak"[48] konseptini yayıyordu.

Kaselowsky'nin Nazizm'e bağlılığı çoğu durumda şirketinin aleyhine çalışıyordu. 1933 ila 1935 arasında Almanya'nın

45 Jürgen Finger, Sven Keller ve Andreas Wirsching, *Dr. Oetker und der Nationalsozialismus* (Münih: C. H. Beck, 2013), 123.

46 Heather Pringle, *The Master Plan* (Londra: HarperCollins, 2006), 40.

47 Alm. *Lebensraum*. (ç.n.)

48 Alm. *Blut und Boden*. (ç.n.)

doğusuna yerleşim projelerine şirketinden yüz binlerce reichsmark harcamış, proje batmıştı.[49] Bu deneyimlerinden ders almadığı açıktı. 1935 yazında Oetker kontrolündeki bir yayıncının kârlı bir yerel gazetesini zarar eden Nazi Partisi gazetesiyle birleştirdi.[50]

Ticaret hayatında iyi kararlar alamamış alması bir yana Kaselowsky'nin Nazilerin gelecek vadetmeyen girişimlerine mali açıdan bu kadar bağlı olması sayesinde Vestfalya *Gauleiter*'inin gözünde kıymetli bir yere sahipti; o eylülde Nazi Partisi kongresine Kaselowsky'yi davet eden de oydu.[51] Kaselowsky ile eşi ikinci dereceden onur konuğu olarak Nürnberg'te Hotel Bamberger'e yerleştirildi, Hitler'in gizli sevgilisi ile film yönetmeni Leni Riefenstahl da orada kalıyordu. Kaselowsky'nin harcamalarının ünü bir şekilde lüks otele kadar yayıldı ve Fritz Kranefuss'un yerel puding kralını Himmler'in yakın grubuna davet etmesi uzun sürmedi.

Kaselowsky davete hemen icabet etti. Daha ilk andan gruba bağlanmıştı. Her toplantıya katıldı, üyeliğin getirdiği güzelliklere ve seçkin çevrelere erişme fırsatına bayılıyordu. Kaselowsky her ayın ikinci çarşambasında Aero Club'ta Himmler'in Dostlar Meclisi'yle bir araya gelmek için Bielefeld'den Berlin'e seyahat ederdi.[52] Göring başkentin kalbinde, Havacılık Bakanlığı'nın yanı ve Himmler'in emniyet binasının tam karşısında bulunan bir zamanların Prusya'sının haşmetli parlamentosunu 7/24 açık bar, bira salonu ve meşhur bir restoranı ihtiva eden şatafatlı bir kulübe çevirmişti. İçki ikramıyla karşılanan kırk misafir, toplantıdan toplantıya oturma düzeninin değiştiği kulüpte, akşam yemeğinde tıka basa yerdi. Ardından toplantı odalarına çekilip iş konuşur fakat siyasetin bahsini açmazdı.

49 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 141–49.

50 Rüdiger Jungbluth, *Die Oetkers* (Frankfurt: Campus, 2004), 139–42; Finger v.d., *Dr. Oetker*, 178–90.

51 Jungbluth, *Oetkers*, 142–43; Finger v.d., *Dr. Oetker*, 191, 195.

52 Vogelsang, *Freundeskreis*, 78–81.

Himmler tam da Kaselowsky iştirak etmeden evvel ektiklerini biçmeye geldi. 1936 Ocak'ının aydınlık fakat serin bir sabahında Flick, Steinbrinck ve Himmler'in dostlarının geri kalanı Münih'in Maximilianstrasse, Regina Palace Oteli'nde SS lideriyle bir araya geldi, oradan günübirlik bir seyahate çıktı. Lüks otelin dışında, Himmler ile dostlarını kasabanın kuzeybatısında bir yere götürmek üzere otobüs bekliyordu. İstikamet Dachau toplama kampıydı.[53] Kampa ulaştıklarında Himmler hapishane üniforması giydirilmiş bir grup tutuklunun yanından geçerek iş adamlarını içeri buyur etti. SS liderinin şahsen rehberlik yaptığı Dachau turu grubun bir üyesinin ifade edeceği üzere "ziyadesiyle planlanmış ve hazırlık yapılmıştı".[54] Himmler konuklarına önce kampın tutuklu terzi, marangoz ve ayakkabıcıların mesleklerini icra ettiği baraka ve atölyelerini gezdirdi. Kodamanlar hazırlanan yemeği mutfakta tattıktan sonra kampın kantininde öğle yemeği yedi. Himmler grubu sıra sıra hücrelerin dizildiği koridorlarda dahi gezdirdi, bir hücrenin kapısını açarak bir mahpusu kontrol etti. Grup ardından yakınlarda bulunan, SS idaresindeki bir porselen fabrikasını ziyaret etti, sonrasında Münih'e döndü ve orada akşam yemeğini birlikte yedi.

Himmler akşam yemeğinin ardından ayağa kalktı ve kısa bir konuşma yaptı. Kodamanlara toplama kamplarının söylendiği kadar kötü olmadığını göstermişken varlıklı dostlarından bir ricası vardı. SS lideri mütevazı bir ses tonuyla şöyle konuştu: "SS ve diğer görevlerimde paraya ihtiyacım yok, istemiyorum da. Fakat bazı kültürel görevlerimde ve karşılamak için herhangi bir kaynağım olmayan bazı acil durumlarda eyleme geçebilmem için kaynak sağlayabilirseniz ziyadesiyle müteşekkir olurum."[55] Himmler'in şahsi projeleri arasında "üstün ırk" için çocuk yetiştirilen çocuk evliliklerinin bulunduğu bir insan üretim teşkilatı olan *Lebensborn* vardı.

53 Ziyaretin anlatımı için bkz. NMT, Cilt VI, 303–5.

54 NMT, Cilt VI, 305.

55 NMT, Cilt VI, 326.

İş adamlarının hiçbiri hâliyle hayır demeye cesaret edemedi. Kranefuss yıllık en az 10.000 Reichsmark değerinde bir üyelik aidatı teklif etti. Hitler ile von Papen'in Almanya'nın geleceğini belirlediği villanın sahibi Baron Kurt von Schröder'i grubun haznedarı olarak ileri sürdü. Von Schröder, Köln'deki özel bankasında ücretleri toplamak için "hususi S hesabı" adlı bir fon kurdu.[56] Paraları Steinbrinck toplayacaktı. Kısa süre içinde milyonlar akmaya başladı.[57] Flick, Dostlar Meclisi'ne yıllık 10.000 Reichsmark ödemeye başladı. Kaselowsky 40.000 bağışladı. Dachau gezisini kaçırmış olsa da Himmler'in Berlin'in kuzeyinde başka bir toplama kampı Sachsenhausen'e düzenlediği rehberli tura katıldı.[58] Kamp farklı, laflar aynıydı.

7.

Ferdinand Porsche 1934 Haziran'ında kendisine kuşkuyla yaklaşan, gönülsüz Reich Alman Otomotiv Sanayii Birliği ile Volkswagen'i geliştirmek için bir anlaşma imzaladı. Otomotiv üreticileri örgütü, projenin mali sorumluluğunu üstlenmişti ve üyeleri Hitler'in halk için üretilecek ilk araba projesine daha köklü isimler yerine dengesiz tasarımcı Porsche'yi seçmiş olmasından tedirgindi. Şirket yöneticileri doğal olarak Führer'in iradesine karşı çıkmaya cesaret edemezdi fakat Porsche'nin birkaç ay içinde sadece 1.000 Reichsmarka alınabilecek ufak bir araba üretme görevini yerine getirebileceğine inancı da yoktu. Berlin'de anlaşmanın imzalandığı törende idarecilerin biri Porsche'ye dudak büktü: "Olur da... böyle bir arabayı beklenen ücrete üretemezsen endişe etme. Hitler'e bu işin olmayacağını ve vatandaşın otobüse atlayıp gidebileceğini söyle yeter."[59] Müsrif Porsche birliğin parasını har vurup harman savurmasın diye kendisine 20.000

56 NMT, Cilt VI, 238.

57 Vogelsang, *Freundeskreis*, 158.

58 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 197.

59 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 76'da alıntılanmıştır.

Reichsmark limiti kondu ve ilk prototipi on ayda bitirmesi talep edildi. İmkânsız bir görevdi. Porsche'nin düzgün bir Volkswagen prototipi üretmesi toplamda 175 milyon Reichsmarka mal olacak, iki yıl sürecek, üç farklı model ortaya çıkacak ve Hitler'e fazlasıyla yaltaklanması gerekecekti.[60]

Porsche ile damadı Anton Piëch bu esnada Stuttgart'taki tasarım ofisi üzerinde ailenin kontrolünü arttıracaktı. Nürnberg Irk Yasaları yürürlüğe konmadan on gün evvel, 5 Eylül 1935'te Porsche'nin kurucu ortağı Adolf Rosenberger, Stuttgart yakınlarındaki memleketinde Gestapo tarafından tutuklandı, "ırk lekeleme" suçuyla itham edildi ve Karlsruhe'deki tutukevine atıldı.[61] İşlediği cürüm Yahudi olmayan bir genç kadınla flört etmekti. Rosenberger Yahudi bir müteşebbis ve eski araba yarışçısı olarak yüksek profilli biri olduğundan Gestapo'nun hedefi olduğu uyarısını almış fakat tehlike emaresini görmezden gelmişti.

Oysa işaretler gayet netti. Rosenberger beş hafta önce, 30 Temmuz 1935'te otomobil tasarımı şirketindeki %10'luk hissesini Porsche'nin yirmi beş yaşındaki oğlu Ferry'ye devretti. Genç Porsche yaklaşık beş yıldır babasının şirketinde, onun ve deneyimli mühendislerin gözetiminde çalışıyordu. Evvelden ayakta durmakta zorlanan şirket Porsche'nin Volkswagen anlaşması ve Rosenberger ile birlikte geliştirdiği yarış arabası tasarımı sayesinde en nihayetinde kâra geçmişti. O yıl şirketin kârı 170.000 Reichsmarka yaklaştı.[62] Porsche ve Piëch de aileden olmayan iki hissedar Adolf Rosenberger ve Baron Hans von Veyder-Malberg'in hisselerini satın almaya başladı.

Baba-oğul, şirketlerinin Yahudi kurucu ortağının hisselerini değerinin çok küçük bir kısmına kapattı. Hatta Porsche ile Piëch, hisseleri Rosenberger'in şirket 1930'da kurulduğunda ödediği miktar, 3.000 Reichsmark, gibi cüzi bir bedel karşılığında

60 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 83–84.
61 Aust ve Ammann, *Saga*, 87.
62 Pyta v.d., *Porsche*, 90.

Baba ve oğul Porsche, 1930'lu yıllarda...

satın aldı. Rosenberger'in şirket için yaptığı onca şeyden sonra bu rakam Porsche'deki hisselerinin değerinden haddinden fazla düşüktü. Yahudi müteşebbis ileride şöyle bir iddiada bulunacaktı: "Hissedar olduğum sürece şirkete Yahudi'siz bir şirket muamelesi yapılarak tek bir kuruş dahi verilmeyeceği gerçeğini yüzüme vurdular... Bay Porsche ya da Piëch'i şahsen Yahudi düşmanlığıyla suçlayamam. Fakat benden ucuza kurtulmak için Yahudiliğimden faydalandılar."[63]

Porsche ile Piëch suçlamayı reddetti. Yine de hangi saikle yapılmış olursa olsun Rosenberger'in hisselerini devralışlarının bir "Aryanlaştırma" olduğu açıktı. Nazi İmparatorluğu'nda bir varlık Yahudi "unsur" tasarrufundan alındığında Aryanlaştırılmış kabul edilirdi. Aryanlaştırma uygulamalarında Yahudi mülkiyetindeki şirket, ev, arazi, mücevher, altın, sanat eseri veya Rosenberger'in durumunda olduğu gibi şirket hisseleri gerçek

63 Adolf Rosenberger'den Hermann Bienstock'e, 18 Şubat 1950. Kaynak: Eberhard Reuß, "Der Mann hinter Porsche—Adolf Rosenberger" ARD/SWR, 24 Haziran 2019, Youtube videosu, 43:57. https://www.youtube.com/watch?v=VSQzYWHtl-0.

değerinden düşük bedel ödeyerek satın alınır, doğrudan varlıklara el konması dahi görülürdü. Nazi Almanyası'nın resmi hukuki prosedüre meylinden dolayı bu Aryanlaştırmaların çoğu normal bir ticarî alışveriş kisvesi altındaydı. Fakat önünde sonunda o incelikten de vazgeçildi.

Rosenberger Gestapo kodesinde üç hafta kadar yattıktan sonra 23 Eylül 1935 günü Heidelberg'in güneyindeki Kislau toplama kampına sevk edildi. Dört gün işkenceye maruz kaldı, ardından serbest bırakıldı. Rosenberger'in Porsche'deki halefi Baron von Veyder-Malberg, Karlsruhe'deki Gestapo hapishanesinde müdahalede bulundu, Rosenberger'in tahliyesine yönelik faaliyeti başarıyla sonuçlandı. Fakat Rosenberger hüsnütabirle "koruyucu gözaltında" geçirdiği vakit için Gestapo'ya 53 mark 40 *pfennig*[64] ödemek zorundaydı.[65] Ferdinand Porsche ve Anton Piëch her ne kadar ilerleyen dönemde aksi iddia edilse de şirketlerinin kurucu ortaklarından birinin hürriyetini temin etmek için hiçbir teşebbüste bulunmadı.[66] Rosenberger avukatı aracılığıyla Porsche'ye hayatını kurtarması için yalvardı fakat Porsche, Bilbao yakınlarında İspanyol Grand Prix'sinde takılmakla meşguldü.

Yahudi sermayedar bir ay sonra Almanya'yı terk etti ve 1935 Kasım'ında Paris'e taşındı. 1933'ün başlarında Porsche'nin ticarî direktörlüğünden ayrıldıktan sonra tasarım firması için sözleşmeli olarak çalışmaya başlamıştı. 35 yaşındaki sermayedar, tutuklandıktan sonra dahi şirketin dış temsilciliğini yürüttü. Fransa, İngiltere ve Amerika'da Porsche patent sattı.[67] Rosenberger 1940'a kadar devam eden bir anlaşmayla satışlarının %30'unu alabiliyordu ya da en azından alabildiğini zannediyordu. Porsche ile Piëch, zulme

64 Alman markının alt birimi. Bir mark yüz pfenningten oluşurdu. Almanya'nın Euro para biçimine geçişiyle tedavülden kalktı. (ç.n.)

65 Aust ve Ammann, *Saga*, 87.

66 Reuß, "Rosenberger," ARD/SWR; Pyta v.d., *Porsche*, 135; Aust ve Ammann, *Saga*, 87.

67 Pyta v.d., *Porsche*, 124–25.

uğramış ortaklarını küçük düşürme işini bitirmemişti fakat zalimliklerini şimdilik dizginlemeye mecbur kaldı. Evvela Porsche'nin Führer'e ezelden beri beklediği başyapıtı, Volkswagen'i teslim etmesi gerekiyordu.

Porsche 1936 Temmuz'unun başlarında bunaltıcı sıcaklıkta bir yaz günü, Hitler'in Bavyera'nın Obersalzberg dağlarındaki sayfiye evinde, şansölye, Göring ve maiyetine iki deneme aracı sundu.[68]

Üst rütbeli Naziler uzun çizmeleri ve yalakalıkları için verilen dizi dizi madalya ve nişanlarla süslü üniformalarıyla boncuk boncuk terliyordu. Hitler'in ise tek madalyası vardı; o da I. Dünya Savaşı'nda Bavyera ordusunda onbaşı iken aldığı Birinci Sınıf Demir Haç'tı. Başka bir madalyayla caka satmasına gerek yoktu. Neticede adam Führer'di. Hitler'i arabanın tasarımına ikna eden bizzat Porsche'ydi. Yıllar sonra savaşın ortasında gün geçtikçe daha da ömrünün sonuna yaklaşan Hitler bir gazeteciye o güneşli temmuz gününü şöyle anlatacaktı: "O Volkswagenler Obersalzberg'e nasıl fişek gibi çıkmış, o koca Mercedeslerin etrafında yaban arısı gibi vızır vızır dönmüş ve... onların etrafını sarmıştı. Herkesi ağzı açık bırakan bir manzaraydı."[69] Hitler, Porsche'nin sunumundan sonra sessiz dağ kasabası Berchtesgaden'a nazır, kendisine yaptırdığı inşaatı devam eden Kartal Yuvası[70] ve çayhaneyi gezdirdi. Führer çoktan Almanya'nın göbeğine hususi olarak Volkswagen üretimi için Avrupa'nın en büyük araba fabrikasını yaptırmaya karar vermişti. Şimdi yapılacak tek şey bu fabrikaya yer bulmaktı.

68 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 91–92.

69 Henry Picker, *Hitlers Tischgespräche im Führerhaupt-quartier* (Stuttgart: Seewald, 1977), 374.

70 Alm. *Kehlsteinhaus*. Berchtesgaden'ın Kehlstein tepesine inşa ettirilen kulübe. Hitler bölgedeyken bu kulübede diplomatik görüşmeler yürüttüğünden "D-Evi" anlamına gelen "D-Haus" adıyla anılırdı. Çayhane ise yine Berchtesgaden'da Hitler'in genelde öğle yemeklerinden sonra yürüyüş yaparak ulaştığı, misafirleriyle bir şeyler içip sohbet ettiği bir mekandı. (ç.n.)

8.

"Puding kralı" Rudolf-August Oetker hayatta önemli bir mevki sahibi olduğunun farkındaydı.[71] Hiç tanıyamadığı babası ve dedesinin adı verilen Rudolf-August, Bielefeld'in Johannisberg bölgesinde ailenin villasında amacının ve kendi konumunun bilincinde olarak büyüdü. Genç adam ailenin gıda şirketi ve soyadının devamını sağlamakla sorumlu tek erkek veliaht olarak hayatının başlarında "bana miras kalan en kıymetli şeyin Oetker adı" olduğunu idrak etti.[72] Üvey babası Richard Kaselowsky'yi gerçek babası görmüş ve ona hep öyle hitap etmişti. Kaselowsky özenle Rudolf-August'u Dr. Oetker'in idaresini devralmaya hazırlamıştı. Gelgelelim genç veliaht başarısız bir öğrenciydi. Biniciliğe fazlasıyla düşküm ve at yetiştiricisi olan üvey babası gibi Rudolf-August da at binmeyi yeğlerdi. Pinti annesi, eşinin pahalı hobilerinden hoşlanmasa da Rudolf-August'un büyükannesinin öyle çekinceleri yoktu. Kadın, torununu elinden geldiğince şımartırdı, 1933 Noel'inde oğlana üstü açık bir BMW otomobil hediye etti.[73] Rudolf-August ileride BMW motosikletini satmak zorunda kalınca büyükannesi teselli namına bir at verdi.

Rudolf-August on iki yaşında at binmeye başladı. Bölgenin binicilik okulu 1933'te Reiter-SA'ya dahil edilince on altısındaki Oetker böylece Nazi paramiliter örgütünün binicilik bölümüne katıldı. Rudolf-August SA'ya katılarak siyasî bir mesaj vermiş sayılmazdı. Fakat başka bir üyeliği ondan daha fazla anlam ifade edecekti. 1933 Mayıs'ında Rudolf-August'un üvey babası Nazi Partisi'ne katıldı. Ardından annesi ve sonrasında da ablası üye oldu. Rudolf-August ailesinin partiye giren son üyesi oldu. Oetkerler tamamen Nazi ailesi hâline geldi.[74]

---

71 "Der Puddingprinz," *Der Spiegel*, 17 Aralık 1957.

72 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 345'te alıntılanmıştır.

73 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 343-44.

74 Bkz. Finger v.d., *Dr. Oetker*, 120, 352, 354.

Büyükannesi (sağda) ve şöförü (solda) arasında Rudolf-August Oetker, 1933.

Rudolf-August 1936 Eylül'ünde liseden mezun olduktan sonra Nazilerin idaresindeki altı aylık istihdam hizmetine katıldı. Bielefeld'deki Dr. Oetker'den iki yüz kadın işçiyi otobüslerle hizmet eğitiminin mezuniyet törenine, yoldaşlarına dans partneri olarak getirdi. Hadiseyi "eğlenceli bir parti" olarak anımsayacaktı.[75] Genç Oetker sağlık sorunları sebebiyle terhis oluktan sonra 1937 yılında bir bankada staj eğitimini tamamlamak üzere Hamburg'a taşındı. Rudolf-August sıradan bir stajyer sayılmazdı; ilkin Hamburg merkezinde Inner Alster Gölü'nde bulunan Four Seasons Oteli'nde kaldı. Fakat üzerinden çok zaman geçmeden Hamburg'un en pahalı mevkii Outer Alster yakasında uygun bir ev aramaya başladı.

Rudolf-August kısa sürede Bellevue 15 numarada bir ev buldu. Önceden Kurt Heldern adında, Nazi Almanyası'ndan Avusturalya'nın Sydney kendine kaçan, tütün sektöründe yönetici

75 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 346.

pozisyonda bir Yahudi'nin sahip olduğu, geniş arazisi olan, göl kenarında, Aryanlaştırılmış bir villayı satın aldı. Rudolf-August evin şaibeli geçmişinin farkındaydı, öyle ki Nazi üvey babası dahi genç Oetker'in bu evi satın almasına karşıydı. Kaselowsky, "Söz konusu bile olamaz. Dökülen göz yaşları evin içine işlemiş" diye itiraz etti.[76] Rudolf-August aldırmadı; Dr. Oetker üzerinden villayı ve arazisini piyasa değerinin altına satın aldı.[77] Yeni komşularının arasında üvey babasının Himmler'in Dostlar Meclisi'nden tanıdığı Hamburg'un Nazi belediye başkanı vardı. Genç Oetker ardından yeni villasının arkasındaki komşusu Yahudi Lipmann çiftine ait bulunan başka bir araziyi Aryanlaştırdı.[78] Lipmann ailesi "acil göç gayretlerini" finanse etmek için diğer varlıklarıyla birlikte arazilerini de satmaya mecbur kaldı.[79] Sadece arazinin değeri en az 119.000 Reichsmarktı. Rudolf-August "uzun soluklu müzakerelerden" sonra bu miktarın yarısını teklif etti. Tüm Yahudi mülklerinin satışını onaylamaktan sorumlu Nazi yetkilileri son fiyatı 45.500 Reichsmarka düşürdü.[80] Lipmannlar en nihayetinde Uruguay'a kaçabildi.

Rudolf-August bu esnada Hamburg'a taşınmasından azami istifade etmeye çalışıyordu. Hafta sonlarını sık sık Baltık Denizi'nde dostlarıyla Heiligendamm gibi sahil kasabalarında geçirdi. Orada ailesiyle tatilde olan Joseph Goebbels ile karşılaştı. Rudolf-August propaganda bakanına yanaştı, kendisini tanıttı ve "hoşbeş etti".[81] Genç Oetker'in üvey babasının harasından bir aygır yarış kazanınca Hermann Göring kasabanın yarış pistinde ödülü Rudolf-August'a takdim etti. Oetker veliahdının Hamburg'taki arkadaş grubu "(Nazilerin) misilleme hareketlerinden muzdarip olmalıydı"

76 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 224'te alıntılanmıştır.
77 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 225-226.
78 Jungbluth, *Oetkers*, 169–71; Finger v.d., *Dr. Oetker*, 226–29.
79 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 227.
80 Jungbluth, *Oetkers*, 170'te alıntılanmıştır.
81 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 349'da alıntılanmıştır.

fakat Almanların çoğu gibi Rudolf-August da Yahudilerin dramına kayıtsız kaldı.[82] Toplama kamplarından da haberdar olsa da rejimin kamplardan sadece devlet düşmanlarının bulunduğu bahanesini kabullenemiyordu. Oetker veliahdı ilerleyen yıllarda "Üzerinde çok düşünmedik. Neticede toplama kampından çıkanlar bir şey anlatmıyordu"[83] diyecekti. Fakat Rudolf-August toplama kamplarına dair kabul ettiğinden fazlasını biliyordu. Zira SS tarafından bu kamplardan birinde eğitilmişti.

9.

Günther Quandt 1936 yazında silah sektöründe üst düzey bir Yahudi yetkiliye karşılıklı fayda temelinde yardım ediyordu.[84] Önceki yılın kasım ayında Frankfurt Goethe Üniversitesi, Nürnberg Irk Yasaları yürürlüğe girdikten hemen sonra metalürji profesörü Georg Sachs'ı izne çıkardı. Günther birkaç ay öncesinde Sachs'ı araştırma biriminin başı olarak Dürener'in yönetim kuruluna yerleştirmişti. Nazi Almanyası'nda kimi tanıdığınız ve ne kadar faydalı olduğunuz yaşamla ölüm arasında belirleyici rol oynadı. Bu durumu en iyi bilen Hermann Göring'in Yahudi bir eczacının oğlu olan yardımcısı Erhard Milch bilirdi. Her ne kadar Milch ile patronu arasında çatışmalı bir ilişki olsa da Göring Yahudi yardımcısının kökenine dair dedikoduların Berlin'de Havacılık Bakanlığı etrafında dolaşmasıyla Gestapo'nun başlattığı soruşturmayı kapatarak Milch'i zulme maruz kalmaktan korudu. Göring güya "Kimin Yahudi olduğuna ben karar veririm!" demişti.[85] Milch'in rejim ve iş dünyası nezdinde değeri Luftwaffe ile milyarları üzerindeki salahiyetinden geliyordu; Hitler yakında savaş bütçesinin toplamının en az %40'ını hava kuvvetlerine

82 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 353'te alıntılanmıştır.
83 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 353'te alıntılanmıştır.
84 Sachs hikâyesi için bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 315–18.
85 Bryan Mark Rigg, *Hitler's Jewish Soldiers* (Lawrence: University Press of Kansas, 2002), 21'de alıntılanmıştır.

tahsis edecekti.[86] Günther tüm bunlar üzerine Dürener'in 1935 yılında düzenlenen fiyakalı yıldönümü partisinde Milch'i özellikle samimiyetle karşıladı.

Sachs'ı metalürji uzmanlığı sebebiyle Günther nezdinde bir o kadar önemli kılan da aynı fırsatçı zihniyetti. Goebbels'in Berlin birimi 1936 Nisan'ında Günther'in silah şirketlerinden birinin yönetim kuruluna bir Yahudi'yi atadığı haberini aldı. Günther, Sachs'ı görevden almak zorunda kaldı fakat Milch, Sachs'ın "lekesine" rağmen daha düşük mevkide bir görevde istihdam edilebileceğine karar verdi.[87] En nihayetinde Milch "lekenin" nasıl bir şey olduğunu gayet iyi bilirdi. Fakat 1936 Temmuz'u ortalarında Sachs bir mektup yazarak Günther'den "iki tarafın da yararı için" azledilmeyi istedi.[88] Günther evvela bu isteği reddetti, adamın uzmanlığı sebebiyle kendisinden vazgeçmek istemiyordu, ne var ki kabul etmeye mecbur kaldı. Sachs imkânı varken Nazi Almanyası'ndan ayrılacaktı. Günther adamın göç faturasını ödemesine yardım etmek için Sachs'a 36.000 Reichsmark verdi; Sachs devlete 23.000'lik "kaçış vergisi" ödemekle mükellefti. Yahudi uzman 1936 sonbaharının başlarında Amerika'ya göçmeden önce vedalaşmak için Günther'i evinde ziyaret etti. Sachs hemen Cleveland, Ohio'nun Case Western Reserve Üniversitesi'nde fiziksel metalürji hocası pozisyonunda iş bulmuştu, ailesi de kendisine kısa sürede katılacaktı. Sachs'ın eşi sonraları "bizim Quandt'ın epey faydası dokundu" diye konuştu.[89] Sachs da eski patronun iyiliğinin karşılığını savaştan sonra verecekti.

Her iki tarafın da işi hallolmuş oldu. Üzerinden çok geçmeden Dürener gururla hiçbir "yabancı ya da Yahudi sermayesinin" şirkette hissesi olmadığını duyurdu.[90] 1937 sonlarında Göring

86 Tooze, *Wages of Destruction*, 339.
87 Scholtyseck, *Aufstieg*, 317'de alıntılanmıştır.
88 Scholtyseck, *Aufstieg*, 317'de alıntılanmıştır.
89 Scholtyseck, *Aufstieg*, 318'de alıntılanmıştır.
90 Leistungsbericht Kriegsjahr 1941/42, Dürener Metallwerke AG, HWA, bölüm 2017, 54 no.lu klasör.

seri silah üretimi yapması sebebiyle Günther'e, şirketi silahlanma için elzem görülen işletme sahibi ve idarecilerine verilen *Wehrwirtschaftsführer* (askerî ekonomi lideri) unvanı ile ödüllendirdi. Kısa süre sonra Friedrich Flick ve Ferdinand Porsche'ye de aynı unvan verildi.[91] Unvanın getirisi süslü, altın bir rozet ile alan kişi faydalı olduğu sürece rejim nezdinde itibardan ibaretti. Günther sonraları Havacılık Bakanlığı'nın bu unvanı kendisine Dürener işinden dolayı verdiğini açıkladı.[92] Şirketin yıldönümü ziyafetinin işi kesinleştirdiği kanaatine varmıştı. Günther iyi bir eğlence düzenlemenin faydalarından emindi. Fakat altmışıncı doğum günü yemeğine yarı Yahudi Nazi Milch'i yanına oturtma niyetiyle davet ettiğinde Göring'in müsteşarı son dakikada davete icabet etmemeye karar verdi.[93]

10.

Berlin 1936 yazının son demlerinde olimpiyat ateşiyle yanıyordu. Magda Goebbels'in bir sırrı vardı. 1 Ağustos günü Berlin Olimpiyat Stadı'ndaki açılışta Nazi teorisyeni Alfred Rosenberg, Joseph Goebbels'e Magda'nın kendisini NSDAP'la tanıştıran Kürt Lüdecke ile arasında yıllar evvel "tatsız bir şey" yaşandığını aktardı.[94] Goebbels aynı günün akşamı anlatılanlar üzerine yeni villalarında Magda ile yüzleşti. Magda gözyaşlarına boğuldu ve ilkin her şeyi reddetse de en nihayetinde itiraf etti: Evliliklerinin ilk yıllarında Lüdecke'yle bir ilişkisi olmuştu. Goebbels kadının itirafı sonrası günlüğüne şöyle yazdı: "Canım çok sıkkın. Bana hep yalan söylemiş. Bütün güvenimi yitirdim. Berbat bir şey... Nasıl toparlanacağım, bilmiyorum."[95] Lüdecke çok uzun zaman

91 Bkz. Frei v.d., *Flick*, 202; Wolfgang Fürweger, *Die PS-Dynastie* (Viyana: Ueberreuter, 2007), 73.

92 Scholtyseck, *Aufstieg*, 270–71.

93 Scholtyseck, *Aufstieg*, 290.

94 Fröhlich, *TG*, 1 Ağustos 1936.

95 Fröhlich, *TG*, 2 Ağustos 1936.

önce üst düzey Nazilerle bozuşunca Amerika'ya döndüğünden Goebbels'in intikam için başka yol bulması gerekiyordu. Fırsat çok geçmeden ayağına geldi.

İki ay evvel, 1936'nın sisli 2 Haziran akşamında Goebbels, Schwanenwerder Adası'nda üç yaşındaki kızı Helga'yla yürüyüşe çıkmıştı.[96] Goebbels, Magda ve üç çocuğuyla, Harald ile Berlin'in güneybatısında lüks, özel bir malikaneye taşınmıştı. Baba kız eve yaklaşmışken ünlü bir oyuncu olan komşularına rastladı. Oyuncunun yanında yirmi bir yaşındaki Çek aktris Lida Baarová bulunuyordu. Esmer güzeli aktris son dönemde Alman filmlerinde oynamaya başlamıştı. Yakındaki Babelsberg'te stüdyoları olan, Berlin'in önde gelen prodüksiyon şirketi UFA Baarová'yı cazibeli, baştan çıkaran kadın rollerinde oynatmıştı. Goebbels'in ricası üzerine Baarová ile sevgilisi o gece Goebbels çiftine evlerini gezdirdi. Baarová henüz farkında değildi fakat Goebbels hem UFA'yı hem de aktrisin hayatını ele geçirmek üzereydi.

Magda, Lüdecke ile ilişkisini itiraf ettikten sonra Goebbels, Baarová'yı yakından tanımaya karar verdi. Aktrisin UFA ile yaptığı, ismi manidar *Traitor* [Hain] filminin 1936 Eylül'ü başlarında Nürnberg'te Nazi kongresinde büyük prömiyerini yaptırdı. Goebbels Berlin'de Baarová ile sevgilisini operada locasına davet etti ve Schwanenwerder'deki villasında adamın rol aldığı son filmin gösterimini yaptı. Çok geçmeden Goebbels ile Baarová daha sık ve baş başa, çoğu kez propaganda bakanının Berlin'in kuzeyinde, göl kıyısındaki ağaç kulübesinde görüşmeye başladı. Sonbahar kışa dönerken bakan ile aktris ilişki yaşamaya başladı. Çift buluşmalarını kamuoyunun gözü önüne taşıdı ve Goebbels, Baarová'yı film prömiyerlerine götürmeye başladı. Aktör sevgilisi aktrisi postaladı. Sağlık sorunları ve Alman Devleti'ne daha fazla çocuk doğurmakla meşgul Magda, ilkin eşinin evlilik dışı ilişkisini pek umursamıyor gibi göründü. Hitler ise Nazi Almanyası'nın en meşhur evliliğiyle hâlâ alakadardı.

96 Fröhlich, *TG*, 3 Haziran 1936; Longerich, *Goebbels*, 317–18.

11.

Richard Kaselowsky'nin kısa zamanda fark ettiği üzere şöhret kârlı işti. Dr. Oetker, 1 Mayıs 1937 günü "Nasyonal Sosyalist örnek şirket" ödülü alan otuz Alman şirketinden biriydi.[97] Berlin, Aero Club'ta düzenlenen ödül töreninde Hitler, Kaselowsky'ye altın bir bayrak verdi. Kaselowsky'nin şirketi personeline çok iyi baktığı ve Nazi istihdam hedeflerine bağlılığı sebebiyle bu ödülü almıştı. Dr. Oetker'in CEO'su ise Nazi CEO'su gömleğini gururla giyiyordu. Dr. Oetker iştirakleri ve Oetker ailesi ile idare ettikleri diğer şirketlerin önüne çıkan Aryanlaştırma fırsatlarına atlıyordu.[98]

Kaselowsky 1935'te Oetker kontrolündeki yayıncı Gundlach'ın kazançlı gazetelerini kârsız Nazi gazeteleriyle birleşmeye zorlayınca şirket kayda değer zararını telafi etmek üzere dergi piyasasına yöneldi. Goebbels'in Basın Odası, "Aryan olmayan" ve rejime muhalefet eden yayıncıları sansürledikten sonra bu grupların dergi ve yayın haklarını ucuza satın alma fırsatı doğdu. Gundlach 1935 yılında Berlin'in bir gazete yayıncısı ile Potsdamerstrasse'deki ofisini ve Yahudi bir dağıtıcının elinde bulunan bir derginin haklarını Aryanlaştırdı. Gundlach ayrıca Avusturya'da altı dergiye sahip Viyanalı bir yayıncıyı da Aryanlaştırdı. Kaselowsky 1936 Ocak'ında Dr. Oetker'in Nazi idaresindeki "Danzig Serbest Şehri'nde" (Gdansk) Dr. Oetker'in bir Aryanlaştırmasına onay verdi. Baltık kıyısındaki bu liman şehrinde bir paketleme şirketinin çoğunluk hissesi, çoğunluğu elinde bulunduran Yahudi hissedarları şirketten çekildiğini duyurduktan sonra gerçek piyasa değerinin %60 kadar altında "olağanüstü kârlı" bir fiyata Aryanlaştırıldı.[99]

Kaselowsky-Oetker ailesi önceden başkaları tarafından Aryanlaştırılmış üç şirkette de hisse topladı.[100] Aralarında en

97 Jungbluth, *Oetkers*, 156–57.

98 Oetker'in Aryanlaştırmalarına dair bkz. Finger v.d., *Dr. Oetker*, 213–14, 231–35.

99 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 213'te alıntılanmıştır.

100 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 235–46.

mühimi, şirketleri Dresdner Bankası ve münferit olarak Münih'ten özel bankaların oluşturduğu bir konsorsiyum tarafından hunharca Aryanlaştırılan Berlin merkezli bira üreticisi Ignatz Nacher'di. Aynı vakitlerde Friedrich Flick 1937'de Nacher'in Bavyera'daki mülkünü aldı; Oetker ailesi de bankaların konsorsiyumunun Nacher'den alarak Aryanlaştırdığı bira üreticilerinden biri Groterjan malt birasının üçte bir hissesini satın aldı.[101] Bira üreticiliğinden alınan hisselerle Oetker hanedanı günümüzde hâlâ aile imparatorluğunun büyük bir parçası olan alkollü içecek sanayiine adım atmış oldu. Fakat Kaselowsky, Oetker ve Porsche-Piëch'in yaptığı Aryanlaştırmalar; Günther Quandt, Friedrich Flick ve August von Finck'in girişimleriyle mukayese edildiğinde boyutu ve kapsamı bakımından solda sıfır kalıyordu.

12.

1937 baharının sonlarında hâlâ Lida Baarová'yla ilişkisini sürdüren Joseph Goebbels, sanat sergisi planlamakla meşguldü. Bunun müsebbibi Baron August von Finck idi. Cebinde akrep olan finansör şahsen cömert olmasa da diğer insanların içindeki cömertliğe ilham veriyordu. Von Finck dört yılda Hitler'in Münih'teki yeni müzesine binanın devamlı ihtiyaçlarını karşılayacak kadar, 12 milyon Reichsmark topladı. Bavyeralılar devasa binayla "beyaz sosis tapınağı" adı takarak dalga geçiyordu.[102] Nazi Partisi sadece binanın inşaatı için 100.000 Reichsmark katkı yaptı, gerisini von Finck buldu. Bankacı iş seyahatlerini bağış toplama misyonuyla birleştirdi, diğer kodamanları villaları ve malikanelerinde ziyaret etti. Silahlanma milyonları rejimden sanayicilerin ceplerine akarken von Finck, Alman iş dünyasındaki en büyük isimlerden bazılarını bağış yapmaya ve sadece 100.000 Reichsmark ödeyerek müzenin kurucularından biri olmaya ikna

101 Frei v.d., *Flick*, 211, 711–12.
102 "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

etti. Friedrich Flick, Gustav Krupp ve Robert Bosch pamuk ellerini cebine atan bonkör kodamanlar arasındaydı.[103]

1937 Haziran'ının ilk günlerinde Hitler ile Goebbels müzeyi ve itinayla hazırlanmış "Büyük Alman Sanat Sergisi'nin" açılış gösterisini teftiş etmeye Münih'e gitti. Bizzat von Finck sergiyi gezdirdi. Gelgelelim Nazi lideri ile bakanı afallamıştı. Goebbels günlüğüne şöyle aktardı: "İnsanın tüylerini diken diken eden eserler koymuşlar. Führer öfkeden deliye döndü."[104] Duvarlar Alman fetihlerini tasvir eden dehşet verici tarihi sahnelerle kaplıydı. Anlaşıldığı üzere sergiyi hazırlayanlar Nazilerin "kan ve toprak" mevhumuna odaklanmış, konsepti motamot yorumlamıştı. Sonucunda ortaya çıkan sergi şansölyenin Nasyonal Sosyalizmin sanatsal vizyonuna ayak uyduramadı. Hitler "böylesi saçmalığı sergileyen" açılışı yapmaktansa bir yıl ertelemeyi düşündü ve şahsi fotoğrafçısını küratörlükle görevlendirdi.[105] Fakat bu sansasyonel sergi şansölyeyi biraz da olsa mahcup etmeden son dakikada kapatılamazdı. Şov devam etmeliydi.

Hitler ile Goebbels bir ay sonra açılış için Münih'e döndüğünde şansölyenin morali daha iyiydi.[106] Serginin teması değiştirilmemiş sadece kanlı sahneler tasvir eden resimlerin sayısı azaltılmıştı. 18 Temmuz 1937 günü Führer yanında von Finck olduğu hâlde Alman Sanat Evi'nin[107] ve ilk sergisinin açılışını yaptı. Magda ile Goebbels açılış gününde evlerine asacakları Nazi sanatına 50.000 Reichsmark harcadı. Goebbels birkaç sokak ötede, Hofgarten Pasajı'nda aynı zamanda başlayıp bitecek başka bir sergi düzenlemişti. Propaganda bakanının aklına ekseriyeti Alman çağdaş sanatçılarının ve bazı yabancılarının ürettiği, devletin el koyduğu eserleri sergileme fikri gelmişti. Buradaki eserlerin bir arada sergilendiğinde en azından Nazi İmparatorluğu'nda

103 Schlenker, *Salon*, 41–42.
104 Fröhlich, *TG*, 6 Haziran 1937.
105 Fröhlich, *TG*, 7 Haziran 1937.
106 Longerich, *Goebbels*, 349.
107 Alm. *Haus der Deutschen Kunst*. (ç.n.)

yeri olmayan sanatı temsil edeceğini düşünüyordu. "Dejenere sanat" sergisinde Max Beckmann, Marc Chagall, Max Ernst, Otto Dix, Paul Klee, George Grosz ve Wassily Kandinsky gibi sanatçıların altı yüz eseri teşhir edildi. Kısa sürede Alman Sanat Evi'nin iki misli sayıda, 2 milyon ziyaretçi topladı.

Rejim genel itibarıyla von Finck'ten ve Hitler'in müzesi için bağış toplama çabalarından memnundu. Bankacı çok geçmeden hizmetinin ödülünü alacaktı.

Goebbels üzerinden aylar geçtikten sonra Nazilerin bir başka yeni teşebbüsüne dair fikirlerini ortaya koydu. 1937 Eylül'ünün ilk günlerinde propaganda bakanı, Ferdinand Porsche ile Volkswagen'in test sürüşünü yapmak üzere Stuttgart'a gitti. Günlüğüne izlenimlerini şöyle aktardı: "Arabanın çekişi muazzam, yokuş alışı da gayet iyi ve süspansiyonu dört dörtlük. Fakat dış görünüşü o kadar sade olmak zorunda mı? Porsche'ye o konuda tavsiyeler verdim. Seve seve dinledi."[108] Kendisi havalı limuzinlerde yolculuk etmeyi yeğlerdi. Propaganda bakanı üç ay sonra Volkswagen'i tekrar teftiş etti, bu kez yapılan düzenlemelerden hoşnut kaldı. Goebbels her zamanki gibi biri verdiği talimatlara uyduğunda hâlinden memnun olmuştu; günlüğüne "Dr. Porsche bir başyapıt koymuş ortaya" diye yazdı.[109] Çok geçmeden Porsche'ye Ulusal Sanat ve Bilim Ödülü'nü verdi. Araba tasarımcısını ileride çok daha büyük ödüller bekliyordu.

13.

Günther Quandt Yahudi bir ailenin Almanya'nın kaçmasına yardım ettikten birkaç ay sonra başka bir Yahudi ailenin mallarını yağmaladı.[110] Silah şirketi DWM 9 Haziran 1937 günü

108 Fröhlich, *TG*, 7 Eylül 1937.

109 Fröhlich, *TG*, 9 Aralık 1937.

110 Henry Pels'in Aryanlaştırılmasına dair bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 393–401, 951 n224; Hans-Dieter Nahme, *Ein Deutscher im zwanzigsten Jahrhundert* (Rostock: Hinstorff, 2007), 219–23.

Berlin'in finans gazetesine yeni bir şirketi devraldığını duyuran bir cümlelik beyanda bulundu. Söz konusu şirket Thuringia'nın en büyük kenti Erfurt'taki fabrikasında delgeç ve demir makası üreten, son teknoloji ürünü Henry Pels'ti. Kısa ve öz açıklamada Günther'in on bir gün önce nasıl acımasızca Aryanlaştırdığına yer verilmedi. 29 Mayıs 1937 sabahı Berlinli cerrah Fritz Heine, eşinin aile şirketindeki çoğunluk hissesini piyasa değerinden çok daha altına satmak ve şirket yönetim kurulundaki pozisyonundan vazgeçmek zorunda bırakılmıştı. Devir işlemi Günther'in Askanischer Platz'taki ofisinde gergin geçen hissedar toplantısında gerçekleşti. Heine eşi Johanna'yı temsilen bulunduğu yönetim kurulunda "Aryan olmayan" tek üyeydi. Johanna'ya hissesi şirketin kurucusu babası Henry Pels ile annesi 1932 yılında hayatını kaybettikten sonra miras kalmıştı. Johanna'nın tek erkek kardeşi I. Dünya Savaşı'nda Alman subayı olarak görev yaparken "vatanı uğruna yiğitçe can vermişti."[111] Heine çifti iki çocuğuyla Protestan olarak vaftiz edilmişti fakat anne babaları Yahudi olduğundan Nürnberg Irk Yasaları'ndan kurtulamayacaklardı.

Günther, Heine çiftinin hisselerini 500.000 Reichsmark değerinde, satışı zor hazine bonosu vererek satın aldı; Johanna ile Fritz'i dolandırarak en az 1.5 milyon Reichsmarkın üstüne yattı. Johanna'nın nominal değeri 3 milyon Reichsmark civarındaydı fakat reel değeri çok daha fazlaydı. Günther Aryanlaştırmadan hemen sonra sadece şirketin makinelerinin değerini 3 milyon Reichsmark olarak hesaplamıştı. Günther, Henry Pels'in yönetim kurulu başkanı oldu, kurulu iş ortakları ve idarecileriyle doldurdu ve şirketi verimli bir silah üreticisine dönüştürdü. 1938 itibarıyla şirket silah mesnedi, top ve denizaltılar için uçaksavar mühimmatı üreterek 6 milyon Reichsmarklık brüt kâr elde etmişti. Günther şirketin adını da Aryanlaştırdı; Johanna'nın babasının ismi (Henry Pels) yerine Berlin-Erfurter Maschinenwerken

111 Scholtyseck, *Aufstieg*, 396'da alıntılanmıştır.

yaptı. Buna mukabil şirket yazışmalarını çoğu kez eski "Aryan olmayan" adının basılı olduğu kırtasiye malzemeleriyle yaptı.

Heine ailesinin akıbeti iyi olmadı. Oğulları zaten mühendislik eğitimini tamamladıktan sonra Amerika'ya taşınmıştı; çok geçmeden kızları da bir rahibin yardımıyla İngiltere'ye kaçtı. Fakat çift Almanya'da kaldı. "Nasyonal Sosyalist musallatından tez zamanda kurtulacağız" kanaatindelerdi.[112] Kurtulamadılar. Johanna ile Fritz Heine Berlin'in Westend bölgesindeki villasından taşınmak zorunda kaldı, aceleyle iki odasını kiraya verdi. 24 Ekim 1941 tarihinde Heine ailesi trenle Berlin'den Lodz'a tehcir edildi. Gönderildikleri kent işgal altındaki Polonya topraklarında Nazilerin Warthegau adını verdikleri bölgedeydi. Basında Günther'in ahbabı merhametsiz Gauleiter Arthur Greiser vardı. Greiser, Chelmno toplama kampına gönderileceklerin toplandığı esas nokta olan Lodz'un Yahudi Gettosu'nda bulunanlar dahil milyonlarca kişinin üzerinde hüküm sürüyordu. Heine çiftinin ölüm belgelerinde ölüm yeri olarak Litzmannstadt (Naziler Lodz'a bu ismi vermişti) yazsa da muhtemelen 1941 Kasım'ının ortalarında Chelmno'da katledildiler. Çiftten arta kalan varlıklarına ise Alman topraklarından "kaçtıkları" için çıkış vergisi olarak el kondu. Günther nezdinde Heine ailesi Almanya'nın bir ucundan diğerine ve Avrupa'nın dört bir yanına yayılacak yağma maratonunun sadece başlangıcını teşkil ediyordu.

Quandt yağma operasyonunu tek başına yürütmeyecekti. İmparatorluğunu büyütmede kendisine yardım edecek bir genç yetenek bulmuştu.[113] Günther 1937 Eylül'ünde yağmurlu bir sabahta Askanischer Platz 3 numaradaki ofisinde çalışma masasının ardında oturarak karşısındaki havalı avukatla mülakat yaptı. Sanayici sorduğu sorulara genç adamın verdiği yanıtları sessizce kâğıda döktü. Bir iş resepsiyonunda 29 yaşındaki Horst Pavel'le tanışmış, avukatın anlaşma yapma yeteneğini fark etmişti.

112 Nahme, *Deutscher*, 220.
113 Treue, *Herbert*, 74–76.

Günther öğlen Pavel'e AFA'nın hukuk departmanının idareciliğini teklif etti. Pavel'in teklifi değerlendirmek için üç saati vardı, genç avukat akşamüstü üç civarında kabul etti. Quandt büyük oğlu ve veliahdı Herbert'e rekabetin iyi geleceğini düşünüyordu. Herbert 1937 Mayıs'ında AFA'daki dört yıllık idari eğitimini bitirmiş ve AFA'nın Berlin'deki el feneri ile akü üreten iştiraki Pertrix'te müdür olarak işe başlamıştı. Pavel, Herbert'ten iki yaş büyüktü ve en az onun kadar hırslıydı. Patronun oğlunu alt etmek için elinden gelenin en iyisini yapacaktı.

Günther Darwinci bir anlayışla rekabeti teşvik etti. Oğlunun "yaşam mücadelesi" hakkında yazdı.[114] Quandt, Pavel'e kendi ofisinin yanındaki ofisi verdi ve genç avukatı işe aldıktan kısa süre sonra yeni çırağını Güney Amerika'ya, dört ay sürecek bir gemi yolculuğuna çıkardı. Günther *Cap Arcona* adlı yolcu gemisinden yazdığı mektuplarda Almanya'daki şirket yöneticilerine Latin Amerikalılara dair şahsi gözlemlerini paylaştı: "Ari ırk prensibi [Brezilya'da] mümkün değil; ülkenin her yerinde İtalyanlar, İspanyollar, Almanlar yerli ırkla ve ayrım gözetmeksizin zencilerle iç içe geçmiş, melez olmuş. Bu da beyaz ırk ve Kızılderililerden aldığı yeterli zekâ gücüyle ölümcül iklime dirençli bir ırk ortaya çıkardı. Bunun tam karşısında beyaz Arjantin bulunuyor. Zekâsı daha yüksek."[115] Günther, seyahati esnasında Pavel'e büyük bir teklifte bulundu: Quandt grubunda kaldığı takdirde AFA'nın bütün ticarî idaresi ve idari bir yönetim kurulu mevki. Quandt, birdenbire Pavel'i sağ kolu yapıvermişti ve Herbert bir kez daha babasının ilgisine mazhar olabilmek için mücadele vermek zorunda kalacaktı.

14.

Friedrich Flick 1937 sonbaharında yağma hazırlıkları yapıyordu. Yaveri Otto Steinbrinck 4 Kasım günü kendisine Hitler'in rejim

114 Quandt ve Quandt, *Günther*, 73.

115 6 Eylül 1938 tarihli mektup, Günther Quandt, Gedanken über Südamerika. Briefe in zwangloser Folge, Cilt I, Eylül–Aralık 1938.

ile iş dünyası arasındaki, eli kolu her yere uzanan aracısı Wilhelm Keppler'den "bir süredir Almanya'daki Yahudi varlıklarına yeni bir satış dalgasıyla el konmuş durumda" olduğu bilgisini aldığını iletti. "Evvelden aklımıza dahi gelmeyecek isimler ülkedeki varlıklarından kurtulmaya çalışıyor" diye yazdı.[116] Flick hemen fırsatın üstüne atladı. İlkin satın aldığı Yahudi varlıklarının bir kısmını şahsi kullanımına ayırdı. Büyük arazi almaya bayılırdı. Bu kez de sanayici biri Bavyera'da biri Berlin yakınlarında ve biri Avusturya'da bir av köşkü olmak üzere üç gayrimenkul satın aldı.[117] Tümü imkânı varken varlıklarını elden çıkarmak zorunda kalan Yahudi sermayedarlara aitti. (Bavyera'daki malikane ile Avusturya'daki av köşkü hâlâ Flick'in torunlarının elinde bulunuyor.)[118]

Flick'in ilk Aryanlaştırma teşebbüsü 1937 Kasım'ına gelindiğinde aylardır süren bir projeydi. O yazın son demlerinde Flick, Hansa liman kentinde bulunan büyük pik demiri tesisi ve Alman ağır sanayiinin Yahudi mülkiyetinde kalan esaslı şirketlerinden biri olan Lübeck yüksek fırınlarının peşine düştü.[119] Lübeck'in hissedarı ekseriyetle Alman Yahudisi sermayedar aileleri ve onlarla ilişkili şirketler ile bankalardı. Flick yaklaşık on yıldır şirkete göz koymuştu. Şimdi saldırmanın tam sırasıydı.

Sanayici, o yılın ilk günlerinde Lübeck yüksek fırınlarının devralınmasını son derece kritik görmeye başlamıştı. Lübeck üzerinden kendi çelik şirketlerine pik demiri sağlayabilirdi, bu metalin arzı çok sınırlıydı. Daha önemlisi Lübeck'in CEO'su Nazi'ydi ve adam yönettiği şirketin Aryanlaştırılmasına can atıyordu. CEO şirkete HWA'dan silah anlaşmaları verilmemesinin esas sebebi olarak Yahudi hissedarları görüyordu. Flick harekete geçti. Evvela

116 Frei v.d., *Flick*, 211'de alıntılanmıştır.

117 Frei v.d., *Flick*, 211, 711–13.

118 Benjamin Engel, "Der Beraubte Bierbaron," *Süddeutsche Zeitung*, 11 Ekim 2020; "Habe Rottenmann lieben gelernt," *Kleine Zeitung*, 24 Ağustos 2015.

119 Lübeck'in Aryanlaştırılmasına dair bkz. Ogger, *Grosse*, 161–73; Priemel, *Konzerngeschichte*, 371–83; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 307–21; Frei v.d., *Flick*, 213–23.

Lübeck'in ikinci en büyük hissedarı, Yahudi şirketi olarak sınıflandırılan, demir cevheri ticareti yapan firmanın hasmane devralınmasını planladı. Şirketin bazı hissedarları hisselerini bir fonda toplayıp yurt dışına taşımaya çalıştığında Flick Yahudi hissedarları paylarını satmaya zorlamak üzere rejim yaptırımları tehdidini ileri sürdü. Fakat 1937 Aralık'ının ilk günlerinde Berlin Bellevuestrasse'deki merkezinde yapılan devir toplantısına katılmadı. Toplantının hedefi hissesini satmakta direnen bir grup yabancı paydaş ile Warburg bankasını satmaya ikna etmekti. Flick, rejimin anlaşmaya dair görevlendirdiği tetikçisi Walther Oldewage'ye toplantıya neden katılmadığını şöyle açıkladı: "Bu komiteyle tartışma işi Yahudilerin son numarası, şu ana kadarki kötü tecrübelerimden sonra bu zokayı yutmam."[120] En nihayetinde hissedarlar paylarını sattı.

Anlaşma yapıldıktan sonraki günlerde Flick, Lübeck'in en büyük hissedarları olan Yahudi Hahn ailesi ile irtibata geçti. Hahn ailesi hisselerini Flick'e iki kısım hâlinde ve piyasa değerinin milyonlarca reichsmark altına satmayı kabul etti fakat tek bir şartları vardı: Ruhr bölgesinde bir çelik fabrikası olan aile şirketlerini korumak. Hahn ailesi yetkilileri Lübeck hisselerinin satışını iyi niyet göstergesi olarak yorumlayacağı ve çelik fabrikalarının herhangi bir zorlamaya maruz kalmayacağı minvalinde yazılı bir beyan istiyordu. Nitekim Oldewage geri çevirdi; sadece sözlü bir garanti vermekle yetindi. Hahn ailesi yine de anlaşmayı kabul etti, 1937 Aralık'ında Lübeck hisselerinin ilk yarısını Flick'e sattı. Flick birkaç hafta sonra Oldewage'yi devletin elinden kaptı. Yardımını ödüllendirmek için Nazi'yi ileride kullanmak üzere çelik şirketlerinden birinde bonkör bir maaşla orta kademeli bir yöneticiliğe atadı. Oldewage yeni görevine koyulurken Steinbrinck kendisine giderayak bir tavsiyede bulundu: "[Oldewage] insan ilişkileri açısından pek yumuşak, kendisine Yahudilere o kadar yüz vermemesini öğütledim."[121]

120 Ogger, *Grosse*, 168'de alıntılanmıştır.
121 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 320'de alıntılanmıştır.

Hahn ailesinin Flick'e ilk hisse satışından sonraki haftalarda Naziler Yahudi aileye daha da baskı yaptı. Gözaltına alınmakla ve tutuklanarak toplama kampına atılmakla tehdit edildi. Hahn'lar şirketlerinin rahat bırakılacağı taahhüdünün yerine getirilmesini istemek için Berlin'de Ekonomi Bakanlığı'nın Aryanlaştırma bölümüne başvurduğunda bir Nazi yetkilisi kendilerine "teminatı olmayan bir çeki kabul edecek" kadar aptal olduklarına inanamadığı yanıtını verdi.[122] Ailenin önünde tek yol vardı: Büyük rakiplerinden birine çelik şirketini satmak ve İngiltere'ye göç etmek. Hahn'lar, Lübeck hisselerinin geri kalanını da yine piyasa değerinin milyonlarca reichsmark altına Flick'e sattı, ülkeden kaçmak için paraya muhtaçlardı. Flick Lübeck'te çoğunluğu ele geçirdiğinden yeni Aryanlaştırma projesine koyulmuştu.

Hahn ailesi Londra istikametinde, dönüşü olmayan uçak yolculuğunda Otto Steinbrinck'le karşılaştı. Flick'in yardımcısı iş seyahatindeydi, Yahudi aileye alaycı bir üslupla şöyle dedi: "Kaçabildiğinize şükredin."[123]

15.

Friedrich Flick'in bir sonraki, daha büyük Aryanlaştırma projesi Lübeck'e taarruzu esnasında şekillenmeye başlamıştı. Wilhelm Keppler 1937 Kasım'ının ilk günlerinde Steinbrinck'e birkaç firmanın daha Aryanlaştırmak üzere hedef alındığını söyledi. Bu firmalar arasında Çek Yahudisi Julius ve Ignaz Petschek kardeşlerin kurduğu, kendi adlarını verdikleri holdinglerdi. Holdingleri Flick'in radarına girmeden evvel uzun süredir kardeşlerin birbirleriyle pek geçinemeyen oğulları birbirinden ayrı olarak idare ediyordu. Nazi rejimi Petschek varisleriyle gereğinden fazla alakadar oldu. Kuzenler Doğu ve Orta Almanya'daki linyit kömürü rezervlerinin toplamda %65'ini kontrol ediyordu; Nazi

122 Ogger, *Grosse*, 171'de alıntılanmıştır.
123 Ogger, *Grosse*, 172'de alıntılanmıştır.

İmparatorluğu dahilinde tüvenan kömür üretiminin %18'inden mesuldü.[124] Bu da Petschek ailesinin ticarî faaliyetlerinin küçük bir kısmını teşkil ediyordu. Büyük kısmı isse Hitler'in hâlihazırda gözünü diktiği Çek toprakları Bohemya ve Moravya'daki bir dizi kömür madeniydi.

Keppler, Steinbrinck'e Petschek'lerin Almanya'daki hisselerinin Aryanlaştırmayı planladıklarını söylediğinde Flick ile Steinbrinck'in önceden başka kaynaklardan aldığı bilgi doğrulanmış oldu. Petschek ailesinin küçük holdingi olan Praglı Julius Petschek grubu iki büyük Alman linyit kömürü şirketindeki çoğunluk hisselerini satmak için iki şirketle pazarlık masasındaydı. Petschek'in Almanya'daki varlıklarını ele geçirmek için yarışan bu iki şirket alelade firmalar değildi; Günther Quandt'ın dörtte birine sahip olduğu potas ve petrol devi Wintershall ile dünyanın en büyük kimyasal şirketi I.G. Farben'di. Flick, Petschek'lerin Almanya'daki linyit kömürü hisselerini ele geçirebilirse kendi esas çelik şirketine on yıllar boyunca yetecek bir yakıt kaynağı sağlamış olacaktı. Steinbrinck 3 Kasım 1937 tarihinde Keppler'e, "bu ölüm kalım meselesi" dedi.[125] Flick'in ikinci adamı iki hafta sonra Keppler'e Flick holdinginin "her koşul altında P.'nin varlıklarının tasfiyesine" katılmak istediğini yineledi. İkili, Keppler'in ifadesiyle "Yahudi unsura sorun çıkarmada" uzlaştı.[126]

Flick ve yardımcılarının üstü kapalı olarak "Petschek ya da P. sorunu" adını verdiği Aryanlaştırma teşebbüsü bir numaralı öncelikleri hâline geldi. Flick ile Steinbrinck müzakerelere avantajlı konumda girmek için Nazi rejimi ve Petschek'le bağlantılarıyla lobi faaliyeti yürütmeye başladı. Bu bağlantılarının birçoğu Himmler'in Dostlar Meclisi'nin diğer üyelerindendi. Aralarında en çok öne çıkanı *Reichsmarschall* Hermann Göring'in üvey kardeşi Herbert Göring'di. Herbert sırf üvey ağabeyiyle bağı sayesinde

124 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 322.
125 Bähr v.d., *Flick-Konzern* 326'da alıntılanmıştır.
126 Priemel, *Konzerngeschichte*, 394'te alıntılanmıştır.

Ekonomi Bakanlığı'nda genel sekreterlik yapmış, ardından büyük Alman şirketlerinin birkaçında idari pozisyonlara atanmıştı. Bir tarihçinin ifade ettiği üzere Herbert Göring kendisine "Kudretli üvey kardeşiyle doğrudan bağlantısını nakde çevirerek Nazi İmparatorluğu'nda alenen asalak bir mevki yaratmıştı".[127] Flick ile Steinbrinck, Herbert'e "P. sorununa çözüm bulunması hâlinde" yüklü miktarda ödeme sözü vererek tezgâha dahil oldu.

Herbert Göring, Steinbrinck ile görüşmesinde üvey kardeşinin tamamen Petschek'lere odaklandığını söyledi. Hermann Göring Nazi Almanyası'nın ekonomisi için hazırladığı "Dört Yıllık Planı" uygulamaktaydı. Muazzam plan ülkenin silahlanmasının devamına odaklıydı fakat en önemli hedefi Almanya'yı otarşik bir ülke yapmaktı: Tüm bakımlardan kendi kendine yeten; ithal mallara bağlı olmayan bir devlet hâline getirmek.[128] Hem de yabancı bir ülkenin vatandaşı olan Yahudi Petschek'lere ait linyit kömürü rezervleri bunun doğal bir parçasını teşkil edecekti. Herbert Göring, meseleye ilişkin Flick'le yaptığı toplantıda Julius Petschek'in varislerinin hisselerini satmak isterken Ignaz Petschek grubunun tüm irtibat teşebbüslerini reddettiğini onayladı.[129] Onlarla sonra ilgilenilecekti.

Flick, Göring kardeşlerin her ikisinin de desteğiyle müzakere masasında avantaj sağladı. Sanayici, 1937 Aralık'ının ortalarında aynı zamanda Günther Quandt'ın iş ortağı ve Himmler'in Dostlar Meclisi'nin üyelerinden, Wintershall'ın CEO'suna, Julius Petschek'in Alman linyit şirketlerine talepte bulunduğunu söyledi. CEO kendisine "tepkili bir sessizlikle" karşılık verdi.[130] Aynı anda Herbert Göring, Julius Petschek'in yönetim kurulu üyelerinden birine müzakerelerin Flick idaresindeki bir konsorsiyuma devredileceğini söyledi. Bu bilgi Julius Petschek'in oğullarından

127 Frei v.d., *Flick*, 229'da doğrudan aktarılmış ve alıntılanmıştır.

128 Bkz. Tooze, *Wages of Destruction*, 219 ve devamı.

129 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 327.

130 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 328.

birine iletildi, o da derhal Wintershall ve I.G. Farben ile oturduğu masadan kalkarak Flick ile görüşmeye hazır olduğunun işaretini verdi. Fakat süreç uzadı. Julius Petschek'in Çek vatandaşı oğulları çetrefilli bir sermaye sistemi kurmuştu.[131] Alman şirketlerindeki hisselerinin bulunduğu esas holdingi uzun zaman evvel yurt dışına kaçırarak emniyete almışlardı. Hisseler New York'ta, önceki yönetim kurulu başkanı ileride ABD Dışişleri Bakanı koltuğuna oturacak John Foster Dulles olan *United Continental Corporation*'daydı. Dahası Julius Petschek'in varisleri ödemenin Amerikan doları cinsinden yapılmasını istiyordu fakat Hermann Göring ile Nazi yetkilileri Alman şirketlerinin satın alınmasında bu para biriminin kullanılmasına müsaade etmiyordu.

Steinbrinck 1938 Ocak'ının ortalarında Flick'in bir hafta sonra yapacağı, "Petschek sorununun" nasıl çözüleceğine ilişkin sunumda başvuracağı detaylı bir çalışma hazırladı.[132] Flick 21 Ocak'ta Berlin'de konuştu: Tek dinleyicisi Hermann Göring'ti. Sanayici, *Reichsmarschall*'a iki kollu bir Aryanlaştırma önerdi. Flick tek başına Julius Petschek'in oğullarıyla bir anlaşma müzakere edecekti fakat kodamanın ifade ettiği üzere yabancı para hususunda bir uzlaşmaya varılması gerekecekti. Flick, bu anlaşmaya ilişkin müzakerelerde tek yetkili olması gerektiğini savundu; zira birden fazla teklif verilmesi fiyatı arttırır ve Petschek'lere en iyi teklifi seçme fırsatı tanırdı. Böylece Julius'un varislerinin gönüllü olarak hisselerini satması Ignaz'ın varislerinin inadını daha da zayıflatacaktı. Flick'in sunumu büyük başarıyla sonuçlandı. Hermann Göring, Flick'e her iki Petschek grubu için de müzakere imtiyazı tanıyan bir belge imzaladı fakat döviz sorununa ilişkin bir taahhütte bulunmuyordu, bağlayıcılığı da yoktu.

Julius Petschek varislerinin temsilcileri ertesi gün Berlin'e ulaştı. Baş müzakerecileri iyi bağlantıları olan, dostu Dulles'ın

131 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 392.

132 Bkz. NMT, VI. Cilt, 442–60; Priemel, *Konzerngeschichte*, 396–98; Bähr .d., *Flick-Konzern*, 331–33; Frei v.d., *Flick*, 230–31.

United Continental Corporation yönetim kurulu başkanlığında halefi, New Yorklu yatırım bankacısı George Murnane'di. Murnane "yatıştırıcı bir hava"[133] yaratmak istese de Flick daha ilk toplantıda uzlaşmaz bir tavır benimsedi, "en yüksek mevkilerden" gelen talimatla müzakere etmekle yetkilendirilen tek kişi söyledi.[134] Alman kaynaklarının satın alınmasında dolarla ödeme yapılması söz konusu bile olamazdı. Petschek'ler hemen taviz vermeyince Flick zoraki devralma ihtimaliyle tehdit etti. Murnane döviz meselesinde geri adım atmayı kabul etmedi ve on beş milyon dolar talep etti. Öncesinde "Alman sorunu yani silahlanma meselesi ve Yahudi sorunu" olarak ifade ettiği duruma sempatiyle yaklaştığını bildirmeyi ihmal etmedi.[135]

Flick verimsiz geçen iki toplantı daha yapıldıktan sonra 31 Ocak 1938 günü ikinci tur müzakerelerin başlangıcında masayı devirdi. Müzakere izninin o gün dolmuş olduğu yalanını söyledi. Flick toplantıda, hazırlanan bir beyanatın nedensizce seslice okuduğu son paragrafında, hiçbir anlaşma yapılmadan Petschek varislerinin bu hisselerine el konacağını açıkça dile getirdi. Flick'in mütemadiyen gözetim altında tuttuğu, dayanıklı çıkan Murnane, Alman sanayicinin blöfünü gördü ve Günther Quandt'ın Wintershall'ından 11 milyon dolarlık teklif aldığı yanıtını verdi.[136] Amerikalı bankacı bahsi arttırdı: Amerika'daki şirketlerin gözü "Almanya'nın [Murnane'i] o anda endişelendiren sorunlarından... korkabilirdi."[137]

Murnane'in yanıtı Nazi ekonomisinin liderlerinde alarm zillerinin çalmasına yol açtı. Yurt dışındaki Alman varlıklarına, özellikle de I.G. Farben'in Amerikan iştiraklerine yönelen bu tehditle karşı karşıya kalan Hermann Göring ile dalkavukları,

133 Frei v.d., *Flick*, 231'de alıntılanmıştır.
134 Priemel, *Konzerngeschichte*, 400'de alıntılanmıştır.
135 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 334'te alıntılanmıştır.
136 Frei v.d., *Flick*, 231.
137 Priemel, *Konzerngeschichte*, 401'de alıntılanmıştır.

dolar cinsinden ödemeye itirazlarından geri adım attı. Fakat Flick'in müzakerelere kaldığı yerden devam etmek için acelesi yoktu. Hitler, Avusturya'yı ilhak etmek üzereydi ve Flick bekleyip bu gelişmenin pazarlıktaki durumunu nasıl etkileyeceğini görmek istiyordu. Sonuç itibarıyla ilhak ziyadesiyle yararlı oldu.

Hitler memleketi Avusturya'yı 1938 Mart'ının ortalarında ilhak ettikten ve sıradaki hedefin Çekoslovakya olacağı tehdidini savurduktan sonra Julius Petschek'in varisleri talep ettikleri miktarda önemli ölçüde kesintiye rıza gösterdi. Çok geçmeden gördükleri siyasî baskı arttı.[138] Hermann Göring 1938 Nisan'ının sonlarında Yahudilere zulmü şiddetlendiren birkaç kararname yayınladı. Eğer Alman ya da başka milletten bir Yahudi söz konusuysa bir varlığın satış ya da kiralanması devletin iznine tabiydi ve yabancı Yahudiler artık Almanya'daki tüm varlıklarını yetkililere bildirmek zorundaydı. Göring Alman ekonomisinin menfaati mevzubahisse devletin el koyması ihtimalinin de altını çizdi.

Flick ve artık Murnane'in İngiliz ortağı Vikont Strathallan'ın temsil ettiği *United Continental Corporation* 10 Mayıs 1938'de Fransa sınırı yakınlarında havalı bir kaplıca kasabası Baden-Baden'de müzakerelere devam etti. Takiben Berlin'de bir hafta sonra yapılan toplantıda 6,3 milyon dolarlık bir anlaşma üzerinde anlaşıldı. Miktar hisselerin piyasa değerinin yarısı bile etmiyordu; Winthershall'ın teklifinden 5 milyon azdı ve Murnane'in üç ay önce talep ettiği ilk fiyatın 9 milyon dolar altındaydı. Atmosfer ve güç dengesi Flick lehine değişmişti. Strathallan, Flick'e teşekkür etti ve Alman sanayiciyle "yapılan tüm müzakerelerin havasını" övdü.[139] Murnane, New York'tan Flick'e telgraf çekti: "Ticareti yürütmedeki kabiliyetinize, iyi niyetinize ve müzakere yeteneğinize hayranlığımı ifade etmek isterim." Flick aynı şekilde karşılık verdi, başarıyı "karşılıklı sadakatle çalışmaya ve

138 Bkz. NMT, VI. Cilt, 469–71; Priemel, *Konzerngeschichte*, 404; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 338; Frei v.d., *Flick*, 233.

139 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 339–40'ta alıntılanmıştır.

Alman tarafının içinde bulunduğu şartları bütünüyle kavramanıza" bağlıyordu. (İlerleyen dönemde Amerikan soruşturmacıları Murnane'i "müşterilerinin menfaatlerini" iyi temsil etmemekle suçladı.[140] Amerikalılar Murnane'in "Karşı tarafa ... tüm noktalarda boyun eğerek ve zafiyet göstererek Petschek'in hisselerini Nazilere teslim ettiğini" düşünecekti.) Julius Petschek varisleri Südet bölgesinde kalan varlıklarını Hitler bölgeyi işgal etmeden birkaç hafta önce bir Çek konsorsiyumuna satabildi.[141] Ardından Amerika ve Kanada'ya göç ettiler.

Flick'in daha yapacak çok şeyi vardı. Julius Petschek linyit kömürünün bir kısmını Wintershall ve I.G. Farben'a satmaya girişti. Flick çelik firmalarına bedavadan yakıt kaynağı bulmanın yanında tüm Aryanlaştırma süreçlerinden 600.000 doları bulan bir kâra ulaştı.[142] Sanayici aracılık ücreti olarak Hermann Göring'e geçici bir süreliğine bir milyon Lübeck hissesi transfer etti. *Reichsmarschall*'ın rüşvetçi üvey kardeşi hisseler temettü getirene dek elinde tutabilirdi. Flick, Göring'e ayrıca nakliye holdinginden hisse satın alması için borç verdi. Flick'e göre Herbert Göring çoğunluk hissesini Flick'in silah ve çelik alanlarındaki rakibi Krupp hanedanına satarak "epey iyi bir anlaşma" yaptıktan sonra borcunu ödemişti.[143] Sonuç itibarıyla Wintershall, Julius Petschek'in Aryanlaştırılmasına katılamadı fakat Günther Quandt yılmadı. Daha yapılacak karanlık anlaşmalar vardı. Eline bir sürü fırsat geçecekti. Neticede insan bazen kazanır bazen kaybederdi. Flick de o dersi öğrenmek üzereydi.

16.

Alman Sanat Evi tam da Aryanlaştırmaların ivme kazandığı 1937 Temmuz'unda açıldı ve Baron August von Finck, Hitler namına

140 Priemel, *Konzerngeschichte*, 405 (64. nottaki alıntılar).
141 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 384–85'te alıntılanmıştır.
142 Priemel, *Konzerngeschichte*, 408.
143 Frei v.d., *Flick*, 229'da alıntılanmıştır.

August von Finck ve Hitler Haus der Deutschen Kunst'ta Nazi selamı veriyor.

yaptığı tüm işlerin karşılığını almaya hazırdı. Führer'in şahsi avukatı Hans Frank ve Münih'in rüşvetçi şefi Christian Weber gibi Nazi Partisi önde gelenleri NSDAP'ın hesabı ve şahsi hesaplarını von Finck'in özel bankası Merck Finck'te tutuyordu.[144] Aristokrat bankerin mali teşkilatını genişletme ve Yahudi rakiplerinden kurtulmasının vakti gelmişti. İlk hedefi Münih'teki rakibi, Almanya'nın en büyük özel bankalarından H. Aufhäuser'in büyük ortaklarından Martin Aufhäuser oldu.[145] Finansçı kendisini Yahudi olarak sınıflandıran Nürnberg Irk Yasaları'na muhalefet etmişti. Aufhäuser şahsi haklarının geri verilmesi ve aile bankasını kurtarabilmek için muafiyet başvurusunda bulundu;

144 Ingo Köhler, *Die "Arisierung" der Privatbanken im Dritten Reich* (Münih: C. H. Beck, 2005), 307.

145 Köhler, *Arisierung*, 366.

bunun için bizzat Hitler'in müsaadesi gerekiyordu. Bekleneceği üzere *Führer* başvuruyu reddetti.

Von Finck işleri tırmandırma fırsatının üstüne atladı. 11 Kasım 1937 günü Münih Ticaret Odası'na gönderdiği mektupta H. Aufhäuser bankasını ortadan kaldırma teklifini açıkladı ve mektubu şu sözlerle bitirdi: "Bugün Alman özel bankacılık sektörü ekseriyetle Aryan olmayan şirketlerinden oluşuyor. Yahudi unsurunun derin etkisi altında kalan bu sektörün tedricen temizlenmesi muafiyet başvurularına onay verilerek durdurulmamalı, aksine... önü açılmalı."[146] H. Aufhäuser bankasına 9-10 Kasım 1932 tarihlerinde Yahudileri hedef alan malum pogrom *Kristallnacht* esnasında el kondu ve şirket süratle Aryanlaştırıldı.[147] Martin Aufhäuser Dachau toplama kampında "koruyucu gözaltında" haftalarca kaldıktan sonra kardeşiyle birlikte Almanya'dan kaçtı ve kendisini Amerika'ya attı. Bankadaki diğer ortağı *Kristallnacht*'ın ardından eşiyle birlikte yaşamına son verdi. Von Finck Bavyera eyaletinin özel bankalar temsilcisi olarak Martin Aufhäuser'in hususi hisse portföyünün tasfiyesinden sorumluydu.[148] Aufhäuser ülkeden kaçmayı başardıktan sonra para bankacının "kaçış vergisini" ödemede kullanıldı.

İlk Aryanlaştırma projesi fırsatı von Finck'in Aufhäuser'deki Yahudi meslektaşlarına karşı saldırılarını arttırdığı esnada karşısına çıktı.[149] Von Finck ile birlikte müzenin mütevelli heyetinde görev yapmış, önde gelen Nazi bankacılardan Otto Christian Fischer Alman bankacılık kurumunun başkanı olarak Aryanlaştırmalarda kritik rol oynuyordu. Fischer 1937 sonbaharında von Finck'i meşhur özel banka J. Dreyfus'un sahibi

146 Köhler, *Arisierung*, 367'de alıntılanmıştır.

147 Köhler, *Arisierung*, 371-73.

148 Harold James, *Verbandspolitik im Nationalsozialismus* (Münih: Piper, 2001), 181.

149 Dreyfus'un Aryanlaştırılmasına dair daha fazla bilgi için bkz. Köhler, *Arisierung*, 305–11; Christopher Kopper, *Zwischen Marktwirtschaft und Dirigismus* (Bonn: Bouvier, 1995), 257–59.

Willy Dreyfus ve bankanın Berlin şubesinin ortaklarından Paul Wallich'le irtibata geçirdi.

Aryanlaştırmaya rıza gösterme baskısından dolayı Willy Dreyfus aile bankasını satmaya karar vermişti. Zaten ortaklarından biri toplama kampına sürülmekle tehdit edildikten sonra bankasının Frankfurt şubesini kapatmıştı. Dreyfus aynı zamanda daha geniş olan Berlin şubesi için alıcı aramaya başlamıştı. Başkentte bir ofis daha bulmak von Finck'in önüne nadiren çıkan bir fırsattı. Kendi bankasının sadece Münih'te bir şubesi vardı fakat işlerin merkezi Berlin'di. Hâliyle işe dahil olmak istiyordu.

Willy Dreyfus ile von Finck'in yardımcısı arasındaki müzakereler 1937 Aralık'ında başladı. Dreyfus'un yarı Yahudi müdürü Julius Kaufmann üç ay süren görüşmelere şahitlik etti. Von Finck'in Dreyfus bankasının Berlin şube müdürlüğünün fiyatını düşürmeye nasıl zorladığını ileride ayrıntılarıyla anlattı. Von Finck ilkin bankanın Yahudi çalışan ve emeklilerine ödemeye yükümlü olduğu 45.000 Reichsmark değerindeki ödemeleri devralmayı reddetti. Willy Dreyfus şubenin değerini 400.000 Reichsmark daha düşürecek şart ve hükümleri ihtiva eden bir bilanço tablosu sunduktan sonra von Finck adamı fiyatta daha da kesintiler yapmaya zorladı, mesela emlake gerçek değerinden daha az değer biçti. Bu düzenlemelerle fiyat 700.000 Reichsmark daha düştü ve nihayetinde 2 milyon Reichsmarkta karar kılındı. Julius Kaufmann'ın tahminlerine göre von Finck, Willy Dreyfus'u, bankasının Berlin şubesini gerçek değrinden en az 1,65 milyon Reichsmark (söz konusu dönemde 1,5 mlyon dolar) azına satmaya mecbur bırakmıştı.[150] Fakat Merck Finck ileride Dreyfus'un "dostane geçen müzakereler" sonucu "devralındığını" açıklayacaktı.[151]

Berlin şubesinin önceki ortağı Paul Wallich on yıl danışman olarak kurumda kalmak üzere bir anlaşma imzaladı. Bu durum

---

150 Köhler, *Arisierung*, 503.

151 Georg Siebert, *Hundert Jahre Merck Finck & Co.* (Münih: 1970), 45.

Merck Finck'in sadece "saf Alman kanından" kimseleri istihdam edebileceğini ifade eden idari kurala rağmen çalışanların eşlerinin de "Aryan ırk mensubu olduğunun ispatını" istiyordu.[152] Wallich ile Julius Kaufmann Nürnberg Irk Yasaları'na göre Yahudi sayılıyordu fakat ikisi de Yahudi olmayan kadınlarla hayatını birleştirmişti. Her ikisinin de Dreyfus'tan Merck Finck'e geçiş sürecinde kalmasına izin verildi; Hitler'in iktidarı ele geçirmesinin öncesine dayanan "imtiyazlı melez evlilikleri" bu iki Yahudi Merck Finck'e yararlı görüldüğü sürece geçerliydi.

Von Finck'in yakın ahbabı Baron Egon von Ritter, Merck Finck Berlin şubesinin esas ortaklarından biri oldu. Von Ritter "Aryan olmadığı" için Kaufmann'ın işine son verdi fakat bankanın yeniden örgütlenme sürecinde yardımcı olması için adamı sözleşmesinin kalan altı ayı boyunca çalışmaya zorladı. Kaufmann en azından canını kurtarmıştı. Paul Wallich'in akıbeti daha vahimdi. Müşteri hesaplarının yeniden tahsisi sürecinde yardımlarından istifade edildikten sonra Merck Finck'in kendisine ihtiyacı kalmadığı anda sözleşmesi feshedildi. Wallich *Kristallnacht*'tan birkaç gün sonra iş seyahati için gittiği Köln'de intihar etti.

Dreyfus'un Aryanlaştırılmasıyla von Finck'in bankası Berlin'de nam saldı; o artık "*Führer*'in bankasıydı".[153] Von Finck gibi Hitler militanına edilebilecek en büyük iltifattı. Von Finck'in bu Aryanlaştırma projesi özel bankacılık sektöründe ileride yapılacak "Yahudilerden arındırmalar" için örnek olarak övgü topladı, ülkenin dört bir yanında Yahudi sermayeli nispeten küçük bankalara taarruza yol açtı.[154] Aryanlaştırma süreci tamamlandıktan ve 5 Mart 1938 günü duyurulduktan sonra Willy Dreyfus, İsviçre'nin Basel kentine göç etti. Von Finck'i son görüşü olmayacaktı.

152 Köhler, *Arisierung*, 310'da alıntılanmıştır.

153 Gerhard Lück'ün sorgusu, 17 Ekim 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

154 Köhler, *Arisierung*, 311.

17.

Dreyfus'u devraldıktan bir hafta sonra ağustos ayında özel bankacılık sektöründeki en muhteşem Aryanlaştırma fırsatı von Finck'in kucağına düştü. 12 Mart 1938 tarihinde Alman ordusu Avusturya'ya girdi ve ülkeyi Alman devleti topraklarına kattı. Binlerce Avusturyalı yol kenarlarına dizilerek Nazi askerlerini karşıladı. Avusturya'nın devralışı *Anschluss* süreci devam ederken ulusun Alman ve Avusturyalı Yahudilerine uygulanan mezalim başladı. Çok geçmeden von Finck'e Avusturya'nın en büyük özel bankası, meşhur Rothschild hanedanının Avusturya koluna ait S. M. von Rothschild'ı Aryanlaştırma şansı verildi.[155] Baron Louis von Rothschild büyük dedesinin kurduğu Viyana merkezli bankayı yönetiyordu. Louis ilhak esnasında tutuklandı ve Viyana'nın tarihi semtinde Gestapo'nun karargâh bellediği, bir zamanların lüks oteli Hotel Metropole'de tutuklandı.[156] Rothschild'ın aile bankasına el kondu. Ailenin sanat eserleri ve sarayları dahil tüm şahsi varlıkları yağmalandı. Adolf Eichmann'ın meşhur Yahudi Göçü Merkezî Dairesi süratle Rothschild'ların saraylarından birinde kuruldu.

Walther Funk idaresindeki Alman merkez bankasının başkan yardımcısı Emil Puhl, Funk'un Ekonomi Bakanlığı'nın, özel bir bankanın S. M. von Rothschild'ı Aryanlaştırmasını yeğlediğini anımsayacaktı. Funk, Deutsche ve Dresdner gibi büyük ticarî bankaların Avusturya'da nüfuzlarını arttırmasını engellemek istiyordu. Puhl birçok Alman bankasının S. M. von Rothschild'ı Aryanlaştırmak istediğini fakat Merck Finck'in seçilmesinin sebebinin "kuşkusuz Bay Fink'in[157] parti ve devlet üzerindeki nüfuzuna dayanıyor" diye konuştu.[158] Von Finck'in

---

155 Peter Melichar, *Neuordnung im Bankwesen* (Viyana: Oldenbourg, 2004), 397–98.

156 Giles MacDonogh, *1938: Hitler's Gamble* (New York: Basic Books, 2009), 61, 69–71.

157 Von Finck'in soyadı zabıtlara yanlış geçtiğinden bu şekilde alıntılanmıştır. (ç.n.)

158 Emil Puhl'un sorgusu, 23 Ekim 1947, OMGUS, NARA, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

Nazi rejimindeki çok sayıdaki görevlerinden biri Reichsbank'ın danışma kuruluydu.

Von Finck'in babası ile Louis von Rothschild'ın babası iyi dosttu. Buna binaen oğul von Finck 1938 Mayıs'ı başlarında el konan banka sorununa "muhtemel çözümleri tartışmak üzere" Rothschild'ların bir temsilcisi tarafından Zürih'e davet edildi.[159] Von Finck ardından Viyana'ya geçti, orada kentin rüşvetçi *Gauleiter*'i ve Avusturya Reich komiseri Josef Bürckel ile bir araya geldi. Bankacı, Bürckel'e bankasını Güneydoğu Avrupa'da yayma arzusundan bahsetti ve "bunun için Viyana'da bir Yahudi bankası edinmede" yardımını istedi.

Ertesi gün yapılan büyük toplantıda von Finck'e kendisine en uygun bankanın S. M. von Rothschild bankası olduğu söylendi. Merck Finck, Yahudi sermayeli bankaya kayyım atandı. Gelgelelim SS böylesi kıymetli bir varlığın vesayetini teslim etmeyi reddetti. Alman bankacı ardından Berlin'e giderek Hermann Göring'ten müdahil olmasını rica etti. SS'in, Merck Finck'in kayyımlığını tanıması için Göring'in imzası ve Avusturya'daki en yüksek rütbeli SS komutanına von Finck'in "zor işlerin altından kalkabileceği" ve "partiyle mükemmel bağlantıları olduğunun" garantisini veren bir telgraf yolladıktan sonra SS, Merck Finck'in kayyımlığını tanıdı.[160] 1938 Temmuz'unun başlarında S. M. von Rothschild'ın yönetimi tam vaktinde, baronun kırkıncı yaş günü partisinden iki hafta önce, Merck Finck'e geçti.

Bankacı baron, ikinci Aryanlaştırma projesini tamamlamadan birkaç hafta önce kendisine yapılan başka bir teklifi geri çevirdi. 3 Haziran 1938 günü barona Nürnberg'in Nazi belediye başkanından bir mektup geldi. Mektupta belediye başkanı, von Finck'e ön görüşmelerini anımsatarak başka bir özel banka

159 August von Finck'in sorgusu, 23 Eylül 1947, OMGUS, NARA, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

160 Harold James, *The Deutsche Bank and the Nazi Economic War Against the Jews* (Cambridge, BK: Cambridge University Press, 2001), 137'de alıntılanmıştır.

olan Anton Kohn'un Aryanlaştırılmasıyla ilgilenip ilgilenmediğini soruyordu.[161] Yahudi Kohn kardeşlerin mülkiyetinde bulunan Anton Kohn, Merck Fick'le birlikte Bavyera'nın önde gelen özel bankasıydı fakat Hitler döneminde dara düşmüştü. Baron, 11 Haziran 1938 günü belediye başkanının bankanın mali durumunun kötü olması ve az "Yahudi müşterileri" bulunması sebebiyle Anton Kohn'la artık ilgilenmediğini yazdı.[162] Von Finck nazarında Yahudi müşterisinin az olması bankada el konacak daha az varlığın bulunması anlamına geliyordu. Çalacak çok mal olmayınca Yahudi düşmanı aristokrata ticarî bakımdan cazip gelmiyordu.

O yazın ilerleyen günlerinde von Finck ile Frederick Flick bankacılık sektöründe yapılacak bir Aryanlaştırma için bir araya geldi. İkili 1938 Eylül'ünde Ruhr bölgesinde Yahudi sermayeli, tanınmış bir özel banka Simon Hirschland'ın Aryanlaştırılmasına sermaye sağladı.[163] Deutsche Bank idaresindeki bu işlemde önceki yaz Henry Pels'in devralınmasında Günther Quandt'ın istifade ettiği Aryanlaştırma uzmanı Hugo Ratzmann'ın yardımını aldılar. O döneme gelindiğinde kodamanlar birbirini çok iyi tanır hâle gelmişti. Von Finck, Flick'in bir çelik üreticisi ve kömür şirketinin yönetim kurullarında bulundu. İki sermayedar Allianz'ın yönetim kurulunda yer aldı ve Günther'le birlikte elektrikli teçhizat üreten AEG'de bulundu.

Flick gibi von Finck de Hermann Göring ile karşılıklı fayda çerçevesinde bir ilişki tesis etmişti. Merck Finck çok geçmeden kayyım olarak atandığı S. M. von Rothschild'ı tahmini değerinin 42 milyon Reichsmark altına, 6,3 milyon ödeyerek varlıklarına kattı.[164] Rothschild'ların bankasının alımını kısmen ailenin

161 Köhler, *Arisierung*, 414–15.

162 Köhler, *Arisierung*, 415'te alıntılanmıştır.

163 Bkz. James, *Nazi Economic Wars*, 77–81; Köhler, *Arisierung*, 374–89.

164 Melichar, *Neuordnung*, 399–402. Bankanın tahmini değerine dair rapor için bkz. "German External Assets in Austria: Private Bank E.V. Nicolai & Company S.M. V. Rothschild in Liquidation", 19 Mart 1947 ve devamı, NARA, USACA, RG 260, M1928, 13 no.lu defter.

şahsi banka hesaplarından çalınanlarla finanse etti. Satıştan sonra Göring bir kez daha von Finck'in ricası üzere müdahil oldu.[165] Bu kez Merck Finck'in S. M. von Rothschild'ın varlıklarını kullanması önünde duran Funk'un Ekonomi Bakanlığı'ydı. Göring bir kez daha müdahalede bulunduktan sonra bakanlık varlıkları doğrudan von Finck'in özel bankasına transfer etti.

Bu Aryanlaştırmalarla Von Finck ile Flick, bu Aryanlaştırmalarla Göring'e daha da yaklaştı.[166] Göring gibi av meraklısı olan iş adamları Corinhall'da, Berlin'in kuzeyindeki sayfiye evinde birçok kez rejimin ikinci adamının doğum günü partisine katıldı. Von Finck, Rothschild bankasının devir sürecindeki yardımlarından dolayı teşekkür mahiyetinde değeri 10.000 Reichsmarkı bulan hediyeler verdi. Flick işi daha da büyüttü; eski havacıya meşhur ustaların fırçasından çıkan, bir müzayededen aldığı resimlerden verdi. Rüşvet, Göring ailesinin ayrılmaz bir parçasıydı.

Aynı şey Nazi rejimi için de söylenebilirdi. Gestapo on üç ay tutuklu kalan Louis von Rothschild'ı aile bankasını ve şahsi varlıklarını devretmeye zorladıktan sonra serbest bıraktı. Her ne kadar von Finck, Rothschild'ın serbest bırakılması için Göring'le şahsi bağlantısından istifade ettiğini iddia edecek olsa da hakikat öyle değildi.[167] Yahudi bankerin iki kardeşi serbest bırakılması için 21 milyon dolar civarı ödeme yapmıştı.[168] Bugün 385 milyon dolarlık değeri olan bu fidye hâlâ modern tarihin bilinen en büyük fidyesi özelliğini koruyor. Rothschild Amerika'ya göç etti.

S. M. von Rothschild Aryanlaştırıldıktan sonra bankaya Viyana'daki yeni büyük ortağı Eduard von Nicolai'nın adı

---

165 Erich Gritzbach'ın sorgusu, 24 Ekim 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

166 Bkz. August von Finck'in sorgusu, 23 Eylül 1947; Erich Gritzbach'ın sorgusu, 24 Ekim 1947, her ikisi de NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter; Ogger, *Grosse*, 131–32.

167 James, *Verbandspolitik*, 183.

168 "Baron Louis de Rothschild Dies; Freed by Nazis for $21 Million," *New York Times*, 16 Ocak 1955.

verilerek yeniden kuruldu. Sermayenin çoğu von Finck'in kasasından çıktı ve Alman bankacı çoğunluk hissesini elinde bulundurdu.[169] Viyana'daki diğer ortak Baron Edmund von Ritter'di. Von Finck'in Merck Finck'in Aryanlaştırılmış Berlin şubesinin esas ortaklarından olan kardeşi Egon, ağabeyi Edmund'u bu proje için tavsiye etmişti.[170] İkisi de baron olan von Ritter kardeşler farklı iki Aryanlaştırma sürecinin aktörü olmuştu. Eduard von Nicolai Viyana iş dünyasının gönlünü kazanmaya hiç teşebbüs etmedi. Von Nicolai'nın bankasına yeni bir firmayı kazandırırken başvurduğu "agresif yöntemleri ve insanı itip kakması" Allianz'ın Avusturya genel müdürüne göre "yurt dışında Alman iş adamlarının adını kötüye çıkarmıştı".[171] İş dünyasında nahoş bir tutum sergilemekle öne çıkmak az başarı değildi. Zira böylesi hâl ve tavırlar Nazi İmparatorluğu'nun milli sporu hâline gelmişti.

Von Finck, Hitler'in şahsi projesine fon toplama çabalarının karşılığını bolca aldı. Müze açıldıktan sonra bir yıl içinde Alman sermayedar, iki büyük özel bankayı Aryanlaştırmıştı. Merck Finck'in varlıkları hızlıca 22 milyon Reichsmarktan 99,2 milyon Reicshmarka yükselerek dört katına çıktı.[172] Von Finck meşhur pintiliğine rağmen ganimetlerini dostlarıyla paylaştı. Baron işe aristokrat dostları von Ritter kardeşlere Aryanlaştırdığı bankalarda ortaklık vererek başladı. Ardından kendisi gibi müzenin mütevelli heyetinde bulunan bir numaralı Nazi bankacı Otto Christian Fischer'i, Aryanlaştırma projesinde kendisini tavsiye ettiği için Merck Finck'e ortak ve hissedar yaptı. Bir tarihçinin kanaatiyle von Finck'in bu kurnaz hamleleriyle Merck Finck'in "Nasyonal Sosyalist devrin en başarılı özel bankası mevkiine

169 Melichar, *Neuordnung*, 401–2.

170 Egon von Ritter'in sorgusu, 10 Ekim 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

171 Hans Schmidt-Polex'in sorgusu, 22 Eylül 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

172 Bkz. Savcı J. Herf'in iddianamesi, 3 Kasım 1948, STAM, August von Finck Nazilikten Arındırma Mahkeme Tutanakları, 409 no.lu kutu.

yerleştirmişti."[173] İş bilirlik, bildiğimiz çevre edinme ve tabii şiddetli Yahudi düşmanlığı sayesinde alınan ganimetlerin üzerine kurulan bir büyümeydi bu.

18.

Hitler 26 Mayıs 1938 günü ormanda bir açıklık alana yerleştirilmiş kürsüye çıktı. Şapkasının siperliği *Führer*'in yüzünü güneşin bunaltıcılığından muhafaza ediyordu. Elli bini aşan sayıda Almandan oluşan kalabalığa çıkıştı: "İmkânsız kelimesinden tiksiniyorum!"[174] Volkswagen fabrikasının temelini atmak üzereydi. Fabrikanın arazisi Nazi Almanyası'nın coğrafi merkezinde, Fallersleben beldesinde, Wolfsburg adlı eski bir kalenin yakınlarında bulunuyordu. Berlin'den Hanover'e giden otoyolu, Berlin'den Ruhr bölgesine uzanan demir yolu ve taşımacılık yapılan bir kanalın hemen yanında, mükemmel bir mevkideydi. Hitler bir yıl evvel Avrupa'nın en büyük fabrikasını inşa etme sorumluluğunu otomobil sektöründen almış ve sendikaların yerini alan Nazi örgütü Alman Emek Cephesi'ne [DAF] teslim etmişti. *Führer* böylesi ulusal önemi ve muazzam bir harcamayı ihtiva eden bir projenin altından DAF'ın daha iyi kalkabileceğini düşünmüştü; ilkin 90 milyon Reichsmarka mal olacağı düşünülmüşken daha şimdiden 200 milyonu bulmuştu.[175] DAF'ın rüşvetçi ve alkolik lideri Robert Ley proje için Ferdinand Porsche'ye üyelik aidatlarından ve sendikalardan el konan varlıklardan oluşturulan kaynaktan açık çek vermişti. DAF fabrika arazisi için bir konttan yaklaşık bin beş yüz hektarlık arazi atın almıştı. Dar gelirli aristokrat nazarında malikanenin yüz yaşındaki meşelerini yitirmek bir istimlak ihtimaliyle mukayese edildiğinde solda sıfır kalıyordu. Buna yüzden Porsche Nazi milyonlarının cazibesine kapıldı.

173 James, *Verbandspolitik*, 183–84.
174 Rieger, *People's Car*, 72'de alıntılanmıştır.
175 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 155–65.

Volkswagen fabrikasının temeli atılıyor, 26 Mayıs 1938

Temel atma töreninin sabahında binlerce kişi hususi ayrılmış trenlerle kırsala götürüldü.[176] İnşaata giden yolda sıra sıra dizildiler, Hitler üstü açık arabada, trompet sesleri ve "*Sieg Heil*!" bağırışları arasında bölgeye ulaştı. SS, kalabalığı zar zor zapt ediyordu. İnsanlar *Führer*'e ve parlak, yeni üstü açılan arabasına bakabilmek için birbirini itekliyordu. Bir muhabir "Hitler ile maiyetine kordonla ayrılmış alanda 'halkın arabasının' üç modeli... güneşin altında ışıl ışıl parlıyordu. Özellikle canlı, orman yeşili kumaşla kaplanmış ahşap tribünün önüne yerleştirilmişlerdi" şeklinde aktardı.[177] Alman şansölyesi oradan söylev verdi. Ulusal

176 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 182–86; Rieger, *People's Car*, 71-72.
177 Rieger, *People's Car*, 71-72.

radyoda canlı yayınlanan bir saatlik törenin sonlarına doğru Hitler şaşırtıcı bir duyuru yaptı. Yeni otomobili adı *Volkswagen* olmayacak, adını DAF'ın turizm örgütünden alacaktı: *Kraft durch Freude-Wagen* [Neşeden Güç Doğar Arabası]. Ferdinand Porsche bakakaldı; dehşete düşmüştü. İsmin kullanışsız olması şöyle dursun, Porsche'nin arzu ettiği isimle alakası yoktu. O kendi ismini yeğlerdi.

Porsche önceki yaz Detroit, River Rouge'daki fabrika kompleksinde yıllardır hayranlık duyduğu kahramanı Henry Ford ile tanışmıştı. Ferdinand Porsche Almanya'nın Henry Ford'u olmak istiyordu. *Volkswagen* tesisi için Ford fabrikası model alınacaktı. Tıpkı Ford gibi Porsche de kendi yarattığı arabaya, *Volkswagen*'a kendi adının verileceğini umuyordu. Fakat umduğunu bulamadı. Törenden sonra Porsche'nin 28 yaşındaki oğlu Ferry direksiyonuna geçtiği üstü açık arabayla Hitler'i trenine geri götürdü. Hayal kırıklığına uğramış babası ise arkada oturdu.

Yine de tören *Volkswagen* için iyi bir reklam olmuştu. *New York Times*'ın bir muhabiri heyecanla "binlerce mini minnacık, fiyakalı böceklerin" Avrupa otoyollarını oluşturduğu bir tahayyülünü aktardı.[178] Muhabirin bu yorumu arabanın lakabını yaratacak ve araba yıllar sonra küresel bir fenomen olduğunda dahi "böcek"[179] olarak anılacaktı. *Führer*'i trenine götüren Ferry'nin direksiyon başındaki fotoğrafları dünyanın dört bir yanına yayıldı. Porsche'nin Stuttgart'taki tasarım ofisi Hitler'in geçici olarak şoförlüğünü yapan bu yakışıklıya gönderilen aşk mektupları, tahrik edici fotoğraflar ve evlilik teklifleriyle doldu taştı.[180]

Artık babası Volkswagen fabrikasının müdürü olduğundan Ferry, Stuttgart'taki ofisin başına geçecekti. Porsche, DAF'ın milyonlarıyla finanse edilecek bir büyümenin tam ortasındaydı.[181]

178 Rieger, *People's Car*, 72'de alıntılanmıştır.

179 İng. *Beetle*. (ç.n.)

180 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 113.

181 Pyta v.d., *Porsche*, 91, 215–17.

Törenden bir ay sonra araba tasarım şirketi ofisini Stuttgart merkezinde Kronenstrasse'den şehrin Zuffenhausen bölgesinde büyük bir araziye taşıdı. Araziye otomobil üretimi için bir fabrika inşa edildi. Günümüzde hâlâ Porsche'nin merkezinin bulunduğu arazinin bir parçası olan arsa, önceki yılın baharında piyasa değerinin altında Yahudi Wolf ailesinden Aryanlaştırılmıştı.[182] Porsche için sıradan bir süreçti. Aciliyet teşkil eden başka bir mesele vardı; o da hisseleri Ferry'ye geçen, şirketin Yahudi kurucu ortağıyla ilgiliydi.

Adolf Rosenberger 1938 Haziran'ının başlarında Paris'te, Arc de Triomphe'tan hemen köşeyi dönünce görülen Marceau bulvarındaki apartmanında bir mektup aldı. Stuttgart'tan gelen haberler iyi değildi. Baron Hans von Veyder-Malberg, selefine Porsche'nin "yukarıdan gelen talimat doğrultusunda" artık kendisiyle patent lisanslama anlaşmasını devam ettiremeyeceğini bildiriyordu.[183] Rosenberger'i toplama kampından kurtaran adam şimdi "malum olduğu üzere içeride durumun ağırlaşması" neticesinde mesleki ve şahsi tüm bağlantılarını kesiyordu. Mektup, Hitler Volkswagen fabrikasının temelini attıktan bir hafta sonra, 2 Haziran günü gönderilmişti. Ferdinand Porsche ile Anton Piëch şirketin Yahudi kurucu ortağıyla kalan son bağlantılarını da ortadan kaldırıyordu. Rosenberger aynı zamanda şirketin dişli hukuk müşaviri Piëch'e 23 Temmuz 1938 tarihinde verdiği yanıtta ortaklığın dostane bitirilmesi için iki yol önerdi: Amerika'da sıfırdan başlamak için kendisine 12.000 dolar verilmeli yahut Porsche'nin Amerika'daki patent lisansını devretmelilerdi.[184] Gelgelelim Piëch Nazilere sırf ticaretini devam ettirmek için ayak uydurmuyordu; onlarla aynı ideolojiyi paylaşıyordu

182 Porsche şirketi ileride Wolf'ların mirasçısına tazminat ödeyecekti. Bkz. Pyta v.d., *Porsche*, 131-134.

183 Hans von Veyder Malberg'ten Adolf Rosenberger'e, 2 Haziran 1938. Reuß, "Rosenberger," ARD/SWR, 24 Haziran 2019'da alıntılanmıştır.

184 Pyta v.d., *Porsche*, 126.

ve partiye ikinci kez üye olmasının üzerinden çok vakit geçmemişti.[185] Avusturyalı iş adamı 1933 Mayıs'ında memleketinde NSDAP'ın kardeş partisine katılmış, ardından 2 Haziran 1930 günü Alman Nazi Partisi'ne başvurmuştu. Piëch sonraları SS'e katılmaya çalışacak ve kabul edilecekti.

Rosenberger kaleme aldığı ikinci mektupta kurucularından biri olduğu şirkete şahsen yakardı: "Dr. Porsche birçok kez yıllardır süren iş birliğimiz ve şirketi için aldığım onca riske binaen kendisine hep itimat edebileceğimi söylemiştir ve mütevazı tazminat taleplerimi kendisinin onaylayacağını ve onun da bu sekiz yıllık ilişkimizi dostane şekilde sona erdirmek için nüfuzunu kullanacağına inanıyorum."[186] Rosenberger "eskisi gibi benim gibi Aryan olmayan biriyle çalışmaya devam etmenizin zor olacağını" anlıyordu.

Fakat Anton Piëch bu Aryanlaştırmanın üstüne tuz biber ekercesine Rosenberger'i reddetti. 24 Ağustos 1938 tarihinde verdiği yanıtta, Rosenberger'in son yıllarda yurt dışına patent lisansı satmayı başaramadığı gerekçesini sunarak "şirketim taleplerinizi hiçbir şekilde tanımıyor ve hukuki temeli bulunmadığından reddediyor" diye yazdı.[187] Gestapo aynı ayın içinde Rosenberger'i Alman vatandaşlığından çıkarma sürecini başlattı. Yahudi müteşebbisin Avrupa'yı terk etmesinin zamanı gelmişti.

19.

1938 Ağustos'u ortasında bunaltıcı bir pazar günü Joseph ile Magda Goebbels arasında köprüler atıldı. Son iki yıldır evlilikleri üç kişilikti. Şimdiyse çift işe bir çözüm bulduğu kanaatindeydi. Bir gün Goebbels sevgilisi Lida Baarová'yı kendisi, Magda ve birkaç dostuyla kendi yatı *Baldur*'da vakit geçirmeye davet etti. Berlin'in

185 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 915 19 no.lu not; Pyta, v.d., *Porsche*, 308–9.

186 Pyta, v.d., *Porsche*, 126-127'de alıntılanmıştır.

187 Pyta, v.d., *Porsche*, 126'da alıntılanmıştır.

Schwanenwerder Adası'ndaki villalarının yanından geçen Havel Nehri'ne açılacaklardı. Goebbels çifti Çek aktrise önemli bir soru yöneltecekti. Goebbels ile Magda öğle yemeğinde genç kadına bir üçlü ilişki teklifinde bulundu: Magda evinin kadını, çocuklarının anası olmaya; devletin biçtiği görevleri yerine getirmeye devam edecek ve Baarová, Goebbels'in resmi metresi olacaktı.[188] Afallayan Baarová teklifi değerlendirmek için vakit istedi. Magda o anda pişman oldu ve ertesi akşam Hitler'e dert yandı. *Führer* Magda'ya derin bir sevgi besliyordu. Ayrıca 1931'den beri Goebbels çifti ile hususi bir platonik anlaşma içindeydi. Magda-Goebbels çifti Hitler için ideal evliliğin timsalini teşkil ediyordu.

Hitler, Goebbels'i şansölyelik makamına çağırdı ve bakanından evlilik dışı ilişkisini bitirmesini istedi. Goebbels ertesi gün günlüğüne şöyle içini döktü: "Çok zor kararlar almak zorunda kaldım. Fakat geri dönüşü yok. Bir saat kadar arabayla dolaştım. Belirli bir yere varmadan epey uzağa gitmişim. Sanki bir rüyada yaşıyorum. Hayat çok zor, çok acımasız... Ne var ki görev her şeyden önce gelir." Propaganda bakanı ardından Baarová'yla "çok uzun ve kasvetli bir telefon konuşması" yaptı. "İçim parçalanacak gibi olsa da kararımdan dönmedim. Yeni bir sayfa açıyorum. Kendimi yalnız göreve adayacağım. Zor, ağır bir sayfa olacak bu. Gençlik bitti."[189] Günlüğüne 16 Ağustos 1938 tarihinde bunları not düştü. Gelgelelim Baarová'yla ilişkisine devam etti. Magda boşanmayı düşünmeye başladı.

Goebbels ile Magda bir süreliğine savaş baltalarını gömme kararı aldı. Eylül sonuna dek evliliklerine dair bir karar almayacaklardı. Daha büyük meseleler vardı. Savaş kapıdaydı; Hitler Çekoslovakya'nın ekseriyetle Almanların yerleşik olduğu Südet bölgesini işgal ve ilhak etme tehdidini savurmuştu. Südet krizinin zirvesinde çiftin ateşkesi sona erince, etrafında güvenebileceği

188 Bkz. Longerich, *Goebbels*, 391–92; Meissner, *First Lady*, 177–79.
189 Fröhlich, *TG*, 16 Ağustos 1938.

birini bulduğuna sevinen Goebbels yıllardır yardımcılığını yapan Karl Hanke'den bu evlilik krizinde uzlaşmacıyı oynamasını istedi. Hanke tüm taraflarla görüştükten sonra Goebbels kendisine meseleyi tekrar Hitler'e götürmesini söyledi. Propaganda bakanı, Hitler Südet bölgesini ilhakını tamamladıktan bir gün sonra, 11 Ekim 1938 tarihinde günlüğüne şöyle yazdı: "Her şey [*Führer*'in] kararına bağlı."[190]

Hitler kararını değiştirmedi. Önde gelen Naziler arasındaki "boşanma çılgınlığından" bıkmıştı.[191] Goebbels en nihayetinde rıza gösterdi. "Korkunç kalp sızılarına" gark olmuştu, son bir kez Baarová'yı görebilmek için manidar bir şekilde aktrisin *Prussian Love Story*[192] adındaki filmini izledi.[193] Goebbels kadından ikinci kez ayrılacak cesareti kendinde bulamadığından "bu zor görevimi" Berlin emniyet müdürü olan yakın dostu Kont Helldorf'a tevdi etti.[194] Helldorf yaraya tuz basarcasına Baarová'ya artık Almanya'da mesleğini icra edemeyeceğini bildirdi.[195] Genç aktris hemen Berlin'i terk ederek Prag'a gitti, nitekim o kent de birkaç ay sonra Alman ellerine geçecekti.

Goebbels yine de Hanke'nin arabuluculuğundan memnun değildi. Hitler kararını yinelemeden hemen önce günlüğüne "Artık Hanke'yle görüşmüyorum. Hiç bu kadar hayal kırıklığına uğramamıştım" yazmıştı.[196] Propaganda bakanının biyografisini kaleme alanlardan birinin nazikâne ifade ettiği üzere "[Hanke] Arabuluculuk rolünden istifade [Magda'yı] teselli etmeye çalışmanın ötesine geçmiş gibi görünüyordu."[197] Ertesi yılın yazında Magda, Hanke'yle kaçamağını kocasına itiraf etti.

190 Fröhlich, *TG*, 11 Ekim 1938.
191 Fröhlich, *TG*, 3 Şubat 1937.
192 İng. *Prusya Aşk Hikayesi*. (ç.n.)
193 Fröhlich, *TG*, 18 Ekim 1938.
194 Fröhlich, *TG*, 25 Ekim 1938.
195 Longerich, *Goebbels*, 395.
196 Fröhlich, *TG*, 22 Ekim 1938.
197 Longerich, *Goebbels*, 394.

Goebbels 23 Temmuz 1939 tarihinde şöyle yazdı: "Hanke hainin önde geleni çıktı. Güvenmemekte haklıydım."[198]

Bu kez kaçamağını Hitler'e aktaran Magda oldu.[199] *Führer* yine Nazi İmparatorluğu'nun en meşhur evliliğinin kaderine karar verecekti. Kararı değişmedi; boşanmaya müsaade yoktu. En nihayetinde Goebbels çiftinin evliliği devlet meselesiydi. Goebbels, Hanke'yi Propaganda Bakanlığı'ndan süresiz izne çıkardı. Hanke, Magda'ya tutulmuştu ve kadınla evlenmek istiyordu. Onun yerine kendini cephede buldu. Goebbels çifti barıştı ve çok geçmeden Magda altıncı ve sonuncu çocukları Heidrun'u dünyaya getirdi.

20.

Julius Petschek adlı Alman linyit kömürü şirketi Aryanlaştırılmıştı, 1938 Haziran'ının başlarına gelindiğinde Petschek kardeşlerin büyüğü Ignaz'ın varisleri hâlâ kendi holdinglerinin kontrolünü elinde bulunduruyordu. Fakat Friedrich Flick ne pahasına olursa olsun o şirkete yönelik de hamle yapmaya hazırdı. Ne var ki Alman sermayedarın, şirketin Elbe kıyısında, Südet'in Aussig bölgesinde Alman hududuna arabayla yirmi dakika mesafede bulunan merkezinden aldığı yanıt değişmedi: Kesinlikle hayır. Petschek ailesi Flick'in göz diktiği Orta Almanya'da konuşlu, çeyrek milyar Reichsmarkı bulan değerde olduğu tahmin edilen linyit madenciliği, üretimi ve ticaretini ihtiva eden geniş kapsamlı işletmenin varlıklarının pazarlığını yapmayı reddediyordu.[200] Almanya'daki linyit kömürü işlerini Ignaz'ın oğullarından Karl Petschek idare ediyordu. Meydan okurcasına "Bunlar beni parçalamak istiyor. Neyse, hedeflerine ulaşamayacaklar" diye konuştu.[201] Karl, babası ailenin varlıklarını Monaco, İsviçre ve Lüksemburg gibi vergi cennetlerindeki holdinglerden hisse

198 Fröhlich, *TG*, 23 Temmuz 1939.
199 Longerich, *Goebbels*, 420-421.
200 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 410.
201 NMT, VI. Cilt, 458'de alıntılanmıştır.

toplayıp teminat altına alarak "satmış olduğundan" kendisinin satış yapamayacağını ileri sürdü.[202]

Fakat artık bir ülkede yaşamanın veya iş sahibi olmanın bile Nazilerin aç gözlülüğünden insanı kurtarmayacaktı. Südet krizi derinleşirken Flick, Ignaz Petschek'in sermayelerdeki paylarına dair bilgiler edindi, Otto Steinbrinck bu bilgileri ilgili Nazi yetkililerine iletti. Steinbrinck bir Nazi bürokratına Petschek'lerin "tavrının tamamen farklı" olduğundan yakındı.[203] Yine de "Ignaz Petschek grubunun arkasında J. P. Morgan'ın [Jr.] bulunduğu dedikodularına hiç ihtimal vermiyordu. Morgan ezelden beri Yahudi düşmanıydı, öyle ki, muhteşem bir ticarî fırsat kendisini cezbetse dahi Yahudileri savunmaya meyledeceğini sanmıyordu." Steinbrinck, Dietrich'e Petschek varislerinin aslında işlerini Berlin'den yürüttüğünü, buna binaen şirketlerin "sıradan" Aryanlaştırma prosedürleriyle devralınabileceğini iddia eden bir hukuki mütalaa hazırlattı. Dietrich ayrıca devletin Yahudi olarak sınıflandırılan herhangi bir şirketin başına kayyım ataması fırsatı tanıyan bir kararname taslağı hazırladı.[204] Taslağa göre kayyım işletme sahiplerinin iradesine rağmen satışını yapabilecekti. Tüm bu fikirler hazırlandıktan sonra Walther Funk'un Ekonomi Bakanlığı ile Göring'in Dört Yıllık Plan ofisine sunuldu, beklentiler planların resmi parti politikası olaran benimsenmesi yönündeydi. Flick'in elinden gelen buydu. Ignaz Petschek varisleri yine de kimseyle pazarlığa oturmayı kabul etmiyordu ve Almanya'da bulunan paylarını özel sektör üzerinden satın alma umutları yok oldu. Şimdi hamle sırası rejimdeydi.

1938 Temmuz'u sonlarında Berlin'de yalnız Ignaz Petschek "sorununu çözmeye" adanmış, bakanlıklar arası bir çalışma grubu teşkil edildi. Nazi bürokratları çok geçmeden test edilmiş ve

---

202 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 392.

203 NMT, VI. Cilt, 485–86.

204 NMT, VI. Cilt, 480–84; Priemel, *Konzerngeschichte*, 411; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 343–45; Frei v.d., *Flick*, 236–37.

onaylanmış bir Aryanlaştırma yönteminde karar kıldı: Holdinge devasa bir haksız vergi borcu çıkardı, bu sayede rejim Petschek kömür varlıklarına ödeme niyetine el koyabilecekti. Eylülde 30 milyon Reichsmark ile başlayan borç talebi Petschek'lerin Alman linyit kömürü varlıklarının asıl değerinin yaklaşık üç katı kadarı, 670 milyonu buldu.[205] Petschek varisleri elindeki kozu yitirmişti.

Ne var ki Flick de aynı durumdaydı. Aryanlaştırma hazırlıkları Nazilerin Maliye Bakanlığı'nın kontrolüne geçince kodaman bir anda kömür paylarında ciddi bir rakiple karşı karşıya kaldı. Almanya'nın sanayi şirketleri holdingi silip süpürmek için sıraya giriyordu. Oyuna yeni dahil olanların önde gelenlerinden biri bizzat Nazi rejimiydi. Megaloman bakanın kendi adını verdiği, devlet holdingi *Reichswerke Hermann Göring* üzerinden sürece dahil olmuştu. Flick'in kuvvetli yeni düşmanlarından biri de devletin holdinginin CEO'su ve Nazi İmparatorluğu'nun en mühim ekonomi memurlarından biri de Paul Pleiger'di.

Pleiger'in bir sorunu vardı. *Reichswerke*'nin büyük bir enerji kaynağı yoktu. 1938 Haziran'ında sonlarında Flick'e, kendisinin daha birkaç hafta evvel saldırı altındaki Petschek ailesinin Julius'un çocuklarına ait kolunun Almanya'daki varlıklarının Aryanlaştırılmasından kaptığı ganimetlerden nasiplenemediği için "hiç hoşnut olmadığını" söyledi.[206] Flick'in *Reichswerke*'nin direktörüne tavsiyesi bu kez kervana katılması oldu. Pleiger kurnazlıkla linyit kömürü yerine taş kömürünü tercih edebileceği yanıtını verdi.[207] Pleiger acilen şirkete Orta Almanya'da bir taş kömürü kaynağı bulmalıydı; Ruhr'daki şirketlerin aksine *Reichswerke*'nin kok kömürü için kendi madeni yoktu. Diğerleriyle rekabet edebilecek fiyatlarla cevheri izabe etmek ve demir üretmek için muazzam miktarda kok kömürü gerekiyordu. *Reichswerke* kendine ait

205 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 412–14.

206 Priemel, *Konzerngeschichte*, 410'da alıntılanmıştır.

207 Kömür takası hikayesine dair daha fazla bilgi için bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 414–26; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 345–70; Frei v.d., *Flick*, 239–47.

bir kaynak bulabilirse maliyetini azaltır ve bu enerji kaynağında Ruhr'daki kodamanlara olan bağlılığını bitirirdi.

Pleiger'in şansına Flick'in de elinde Ruhr'daki Harpener ve Essener kömür madenlerinde işleyebileceğinden çok daha fazla taş kömürü vardı ve o da linyit kömürü peşindeydi. *Reichswerke* direktörü bunun farkındaydı. Taş kömürü ısınmada daha değerli olsa da linyit kömürü daha kârlıydı. Pleiger'a enerji, Flick'e kârlı bir piyasa lazımdı.

Hitler, 1938 Ekim'inin başlarında Südet bölgesini işgal etti ve on gün içinde bölge Almanya'ya terk edildi. İşgalin ilk günü Naziler Ignaz Petschek holdinginin ofislerine baskın düzenledi. Arta kalan belgelere el kondu. Göring kendisine *Reichswerke*'nin Petschek holdinginin Aryanlaştırılmasında pay sahibi olacağı sözünü verdikten hemen sonra Pleiger aynı zamanda kömür takası fikriyle Flick'e tekrar geldi. Fakat Flick anlaşma yapmada acele etmiyordu. Yakında Ignaz Petschek'e bir kayyım atanacağını biliyordu.

Kristallnacht'ın üzerinden henüz üç hafta geçmişken, 3 Aralık 1938 günü Hermann Göring "Yahudi Varlıklarının Kullanımına İlişkin Kararname'yi" yayınladı.[208] Hugo Dietrich'in kanun tasarısıyla aynı temellere dayanıyordu. Artık devlet Yahudi sınıflandırılan herhangi bir şirketin başına kayyım atayabilecek, bu kayyım şirketin sahiplerine rağmen şirketi satabilecekti. Fakat kararname kapsamı en nihayetinde genişletilecekti. Nazi rejimi bu kararnameyi kullanarak Alman topraklarındaki tüm Yahudileri şirket, ev, toprak, hisse, sanat eseri, mücevher ve altın gibi nispeten değerli tüm varlıklarından yoksun bırakacaktı. Kararname en temel ihtiyaçlarını karşıladıkları malları haricinde Yahudilerin her şeyini aldı; onları adeta soyup soğana çevirdi. Elinde avucunda son kalanları da ileride kaybedeceklerdi.

1939 Ocak'ında Ignaz Petschek holdinginin başına kayyım atandı. Flick'in tüm Petschek varlıkları için tek müzakereci

208 NMT, VI. Cilt, 498–503.

olma hakkı geçerliliğini korusa da ehemmiyetini kaybediyordu. Rekabet artar, rejim doğrudan holdinge el koymaya meylederken Flick ganimetten pay almak için tek şansının Pleiger'la anlaşma yapmak olduğunu düşündü. Bu yüzden adamın teklifini kabul etti. *Reichswerke*, Ignaz Petschek linyit kömürlerinden payını alacak ve aldığını Flick'in taş kömürü madenlerinden bazılarıyla değiş tokuş edecekti. Rejim planı hemen onayladı.

Ne var ki Flick ile Pleiger'in Berlin'de yürüttüğü müzakereler çekişmeli oldu ve bir yılı buldu. Esas mesele kömürün değerlerinin ve miktarlarının nasıl belirleneceği oldu. Ayrıca Pleiger'in taş kömürü talebi Flick'in vermek istediğinden fazlaydı. İki taraf da tavize yanaşmıyordu. Anlaşmada devletteki mevkiine sırtını dayamış Pleiger yaman pazarlıkçı çıktı. 1939 Haziran'ında tam Flick anlaşmaya vardıklarını zannettiğinde Pleiger şartları değiştirdi. Ardından Flick öfkeyle pazarlık masasından kalktı. Tarafların mutabakata varması aralık başını buldu, ne var ki uygulama işi savaş sonrasına kaldı.

Flick devlet holdingiyle yaptığı pazarlıkta kısa çöpü çekmişti. Kıymetli Harpener madenlerini personel, kok ve kömür üretiminin üçte birinden fazlasını teslim etmeye zorladı.[209] Pleiger 1,8 milyar ton taş kömürünün üzerine üretim potansiyeli olan madenler elde etmişti. Flick zararı telafi edebilirdi fakat pahalı yatırımlar yapmak zorunda kalacaktı. Karşılığında 890 milyon ton linyit kömürü kazanarak Nazi Almanyası'nın bu sektördeki en büyük aktörü olacaktı.

Haliyle işten tek zararlı çıkan Ignaz Petschek'in varisleriydi. Kuzenleri son dakikada şirketlerini satmayı başarmışken Karl Petschek ile kardeşleri ailelerinin varlıkları karşılığında tek kuruş alamadı. Kendilerinden talep edilen devasa vergiler karşılığında varlıklarına el kondu ve Nazi rejimi tarafından ailenin malı mülkü Friedrich Flick'in yardım ve yataklığıyla müsadere edildi.

209 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 366–67.

21.

Ferdinand Porsche 20 Nisan 1939 günü Berlin'de, Hitler'in elli beşinci doğum gününde düzenlenen partide keyfi yerinde *Führer*'e ilk üretilen üstü açılabilir, siyah, *Beetle* model Volkswagen'i hediye etti. İkinciyi Göring, dördüncüyü de Goebbels aldı. Esasen "halkın arabası" halkın eline geçmemişti. Nazi İmparatorluğu devrinde sadece altı yüz otuz Volkswagen üretildi ve hepsi de Nazi seçkinlerine verildi. DAF'ın arabadan almak için birikim yapma programına katılan 340.000 Almandan yaklaşık 280 milyon Reichsmark toplandı.[210] Bu esnada Volkswagen'in Fallersleben üretim tesislerinin inşaatının bitmesine daha vardı; çok geçmeden silah üretiminde kullanılmak üzere çalışmalar başladı. Volkswagen fabrikasının başkanı Ferdinand Porsche oğlu Ferry ve damadı Anton Piëch'in yardımıyla aniden vites değiştirmek zorunda kaldı. Sivil otomobil ve yarış arabası tasarımcısı Porsche silah, tank ve askerî araç üreticisi oluverdi.

Gelgelelim herhangi bir şey üretebilmek için önce tamamen faal hâle gelmiş bir fabrika lazımdı. Hitler 1939 Haziran'ının başında tesisi ziyaret ettiğinde Porsche kompleksin en geliştirilmiş kısmı olduğundan sadece pres atölyesini göstermeye cesaret edebildi.[211] Fabrikanın uzunluğu 1.9 kilometreyi bulan kırmızı tuğla duvarlarının ardında çoğunlukla boş binalar bulunuyordu.[212] Dünyanın en büyük otomobil fabrikası olarak planlanan, yılda bir buçuk milyon araba üretme kapasitesine sahip tesiste temel mekanizmaların çoğu bulunmuyordu. Fallersleben ekseriyetle Hitler'in müttefiki Mussolini'nin inşaatın bitirilmesine yardımcı olması için gönderdiği üç bin İtalyan işçiyle dolu, toz toprak içinde barakalardan oluşan bir kamptan öte değildi.[213] Alman erkeklerinin çoğu

210 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 198–200, 1032.

211 Volkswagen, *Place of Remembrance of Forced Labor in the Volkswagen Factory* (Wolfsburg: Volkswagen, 1999), 18.

212 Rieger, *People's Car*, 81–82.

213 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 283–311.

askere çağrıldığından çalıştıracak işçi yoktu. 1939'un acımasız soğukluktaki kışı gelene dek Volkswagen'in esas fabrikasının koridorlarında ısıtma sistemi yoktu, merdivenlerinde pencere camı bulunmuyordu. İnşaatın bitmesi ve fabrikanın faaliyete geçmesi için daha çok işçi lazımdı. Bu işçilerin gönüllü gelmesi ya da zorla getirilmesi Ferdinand Porsche için hiç fark etmezdi.

22.

Otto Steinbrinck 29 Aralık 1933 Cuma günü Berlin'in lüks Dahlem mahallesinde bulunan evinde, çalışma masasına oturdu ve Noel tatilini Bavyera'da geçirmekte olan on beş yıllık patronu Friedrich Flick'e mektup kaleme aldı. Steinbrinck istifa ediyordu. Yeni bir iş bulmuştu. Rejim kendisini Fritz Thyssen'in el konan çelik imparatorluğunu idare etmekle görevlendirmişti. Hitler'i alenen destekleyen ilk kodaman Thyssen artık *Führer*'e sırt çevirmişti. *Reichstag* eski üyesi iş adamı savaş ilanına rıza göstermemiş ve Almanya'dan kaçmıştı.

Steinbrinck'in de keyfi kaçıktı. Flick holdinginden son derece hoşnutsuz vaziyette ayrılıyordu. Flick'le ilişkisi yıllardır kötüye gidiyordu.[214] İş yükü boğucuydu, eşlerinin yıldızı barışmamıştı ve Steinbrinck Flick'in halefliğine hazırlanan büyük oğlu Otto-Ernst'le bozuşmuştu. Steinbrinck mesleki olarak arzu ettiği emellere ulaşamıyordu ve daha kalıcı bir mevki peşindeydi. Flick aile holdingi ise bu isteğini ona asla vermeyecekti, Steinbrinck hanedanın bir parçası olmayacaktı. SS subayı patronuna sitemle şöyle yazdı: "Yaptığımız mecburi iş birliği kazandırdıklarının yüzeysel kıymetinden çok daha fazlasını bizden aldı. Birkaç kez işimi gereğinden fazla hırs ve şahsi heveslerle yaptığımı söylediniz. Bugün sizin menfaatleriniz çerçevesinde bana getirdiğiniz eleştirilerin haklı olduğunu görüyorum. Cephenin ön saflarında bir askermişçesine hizmet verdim, bu yüzden sadece hesap peşinde

---

214 Priemel, *Konzerngeschichte*, 429–30.

koşan ve çok şeyi riske atan bir tüccarın görüşlerine her zaman katılamadım."[215] Flick, sekreterine Steinbrinck'i iki yüzlülükle itham eden, öfkeli bir cevap yazdırdı fakat mektubu göndermedi.[216] Onun yerine istifayı kabul etti ve ondan boşalan koltuğa iki akrabasını terfi ettirdi.

Bu esnada II. Dünya Savaşı başlamıştı. Silahlanma ve Aryanlaştırmalarla geçen barış yıllarında Flick olağanüstü kâr etmişti. Friedrich Flick artık Nazi Almanyası'nın en büyük üçüncü çelik üreticisiydi, 1933'ten beri personel sayısını beş kat arttırarak yüz bine çıkarmıştı. Flick'in vergi matrahı sadece 1937-1939 arasında 75 milyon Reichsmarkı buldu; günümüzde bu miktar 325 milyon dolara tekabül ediyor.[217] Hitler'in ordusunun Avrupa'nın dört bir yanına yayılması Flick'e sanayi imparatorluğunu genişletmek için çok daha fazla fırsat sunacaktı. Şimdi halefini eğitmek ve yeni bir yağma görevine atılmak zorundaydı fakat bu kez güvenilir yardımcısı yanında olmayacaktı. Ne var ki bu eksiklik bu müteşebbis kodamanın hızını hiçbir şekilde kesmedi.

23.

Günther Quandt, Nazi Almanyası'nın en büyük silah üreticilerinden biri olmuş olsa da savaş istemiyordu. Südet krizinde "çok can sıkıcı haber" yorumunu not düştü.[218] Savaş tehlikesi ortadan kalkmış gibi göründüğünde sevindi: "İşler yoluna girdi yine!" Günther Alman silahlanmasını hep savunma önlemi olarak görmüştü. Nazi İmparatorluğu yıkıldıktan sonra şöyle yazdı: "İşleri savaşa kadara getireceklerini hiç düşünmemiştim."[219] Yine de Almanya 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgal edince yeni gerçekliğe hemen ayak uydurdu. AFA akü şirketindeki çalışanları için

215 NMT, VI. Cilt, 569–70.
216 Frei v.d., *Flick*, 176.
217 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 162–63.
218 Scholtyseck, *Aufstieg*, 366'da alıntılanmıştır.
219 Quandt ve Quandt, *Günther*, 11–12.

işgalden iki hafta sonra şu satırları kaleme aldı: "Alman halkı yaşam hakkı için mücadele veriyor. Az zamanda eşi benzeri görülmemiş başarılara imza atmış ve bizi gururlandırmış ve kendine hayran bırakmış *Führer*'imiz ile Wehrmacht'ına tüm kalbimizle güveniyoruz."[220]

Savaş ticarete iyi geldi. Günther AFA yıllık satışlarının gelir rekoru kırarak barış yıllarındaki rakamın üç katına çıkacağını ve yapılan satışın 150 milyon Reichsmarka ulaşacağını öngörüyordu."[221] Silah şirketi DWM de çok geçmeden o sınırı aştı, hatta iki katına çıktı. Yöneticilerinden birine şunu söyledi: "Savaş çıktıysa çıktı, o zaman hiç bitmeyecekmiş gibi hareket etmek zorundayız. Barış olursa da canımıza minnet."[222] Quandt'ın büyük oğlu Herbert babasının takındığı tavrı "temkinli kurumsal strateji" olarak görüyordu.[223] Üvey kardeşi Harald gönüllü olarak cepheye gitmeye hazırlanırken Herbert en az savaş alanı kadar acımasız ticarî veraset alanında, mütehakkim babasına rüştünü ispat etmek zorundaydı. Her iki savaş alanında da ahlaka yer yoktu.

220 Scholtyseck, *Aufstieg*, 274'te alıntılanmıştır.
221 Scholtyseck, *Aufstieg*, 419 [AFA], 421–22 [DWM].
222 Treue, *Herbert*, 80'de alıntılanmıştır.
223 Scholtyseck, *Aufstieg*, 417'de alıntılanmıştır.

III. KISIM

“OĞLANLAR ŞİMDİDEN ADAM OLDU”

1.

Harald Quandt 1939 Ekim'inin sonlarında, işgal altındaki Polonya'da motorlu kurye olarak altı aylık zorunlu hizmetinden kısa süreliğine Berlin'e izne geldi. Görev yaptığı ülke iki diktatörün yaptığı saldırmazlık paktı şartlarınca ekimin ilk günlerinde Hitler Almanyası ve Stalin'in Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmiş ve ikiye bölüşülmüştü. Günther'in küçük oğlu yetişkin olmak üzereydi, birkaç gün sonra on sekizine girecekti. Savaş patlak vermeden hemen önce liseden mezun olmuştu. Mezuniyet töreninde Günther ile Magda en ön sırada yan yana, görünürde uyum içinde bir hâlde oturdu.[1]

Harald beş buçuk yıldır annesi ve üvey babasıyla, sayısı gün geçtikçe artan üvey kardeşleri ve ebeveyninin sadakatsizlikleriyle karmaşıklaşan Goebbels hanesinde yaşıyordu. Goebbels, Lida Baarová'yla ilişkisini bitirdikten sonra haftanın çoğunda kendi başına, Berlin'in merkezinde bakanlığın müsrifçe döşediği, yakınlardaki saray yuvası evinde kalıyordu.[2] Fakat geçimsiz Goebbels ailesi, genel itibarıyla lüks Schwanenwerder Adası'ndaki villada ve bakanın Berlin'in kuzeyindeki sayfiye evinde yaşadı. Milyonlarca delikanlı gibi Harald'ın da yakında ikameti değişecek, kendini Avrupa'nın dört bir yanına dağılmış, II. Dünya Savaşı'nın kıtayı kasıp kavuran savaş alanlarında bulacaktı.

Harald Polonya cephesi ve söz konusu dönemde Nazi idaresindeki bölgelerde kuryelik yaparken hâlihazırda savaş ve işgal esnasında yaşanan mezalime şahit olmuştu. Magda ile Goebbels'e cephede gördüklerini, Alman savaş suçlarının başlangıcı olduğu

1 Scholtyseck, *Aufstieg*, 248.

2 Longerich, *Goebbels*, 404–5.

anlaşılan olayları uzun uzun anlattı. Goebbels 28 Ekim 1939'da günlüğüne "Harald Polonya'da epey görmüş geçirmiş. Oğlanlar şimdiden adam olmuş" diye not düştü.[3] Ertesi gün Goebbels'in kırk ikinci doğum gününde Harald tekrar üvey babasına Polonya'daki tecrübelerini aktardı. İkilinin konuşmasından sonra Goebbels günlüğüne üvey oğlunun "ziyadesiyle gelişmiş" olduğunu yazdı. Harald "şimdiden adam ve asker olmuştu." Propaganda bakanına göre Harald'ın şahit oldukları genç adamın karakterini olumlu etkilemişti. Delikanlı tüm bu gördüklerinin fazlasıyla tesiri altında kalmıştı. Genç Quandt'ın on sekizinci doğum gününden bir gün sonra, 2 Kasım 1939'da Goebbels şöyle yazdı: "Akşam Magda'yla Harald hakkında konuştuk. Endişeliyiz."[4]

Goebbels bu esnada Polonya'nın Nazi işgali altındaki bölgelerindeki durumu bizzat denetledi, 31 Ekim 1939 günü hava yoluyla Lodz'a gitti. Merck Finck'in müşterilerinden *Gauleiter* Hans Frank ile Avusturya'nın sabık şansölyesi ve Frank'ın yardımcısı Arthur Seyss-Inquart tarafından karşılandı. Propaganda bakanı karşılama sonrası arabayla Yahudi gettosunun içinden geçti. (Kentin nüfusunun üçte biri, 230.000 civarı vatandaşı Yahudi'ydi.) Bizzat her şeyi denetlemek için arabadan indi.

Goebbels gördüklerinden memnun olmadı. Harald'a dair endişelerini paylaşarak tamamladığı yazıda günlüğüne gettoda şahit olduklarını not düştü: "Tarif etmek mümkün değil. [Yahudiler] artık insanlıktan çıkmış, hayvanlaşmış. Yani bu insanî bir iş değil, cerrahî bir iş olmuş. Buraya neşterle hakikaten radikal müdahalelerde bulunulmalı. Aksi hâlde Avrupa Yahudi hastalığından ölüp gidecek." Naziler altı ay sonra gettonun kapılarını kapatıp sakinlerini hapsettiğinde 160.000 Yahudi yaşıyordu. İşgal altındaki Polonya'nın dört bir yanında, özellikle de yakınlardaki Chelmno'daki toplama kamplarına gönderileceklerin bir araya getirildiği Lodz gettosundan toplamda 210.000 Yahudi geçti.

3 Fröhlich, *TG*, 28 ve 29 Ekim 1939.
4 Fröhlich, *TG*, 2 Kasım 1939.

Propaganda bakanı ertesi sabah arabayla Varşova'ya geçti. Polonya başkentine "Savaş alanlarından ve topyekûn imha edilmiş köy ve kasabalardan" geçerek ulaştı. "İbretlik bir yıkım. Varşova adeta cehennem hâline gelmiş. Toptan yıkılmış bir kent. Bombalarımız, toplarımız görevini yerine getirmiş. Ayakta kalan tek bir ev dahi yok. İnsanlar afallamış ve hayalet gibi geziyorlar. Öyle böcek gibi sokaklarda dikkat çekmeden yürümeye çalışıyorlar. Mide bulandırıcı bir manzara."[5] "Bu dehşetli yerden" ayrıldığına memnun vaziyette öğleden sonra ikide Berlin uçağına bindi ve şafak sökerken Tempehof'a vardı; Harald'ın doğum gününe yetişti. Goebbels ertesi gün Hitler'e kısa süreli Polonya gezisini anlattı. Günlüğüne, "Özellikle de Yahudi sorununa dair sunumumu tamamen tasvip etti. Yahudiler atık. Toplumsal değil klinik bir sorun bu" diye yazdı.[6]

Goebbels 1 Kasım 1939 günü Varşova'nın yıkıntılarını incelerken Harald'ın gerçek babası hemen yakınlardaki Poznan'da büyük bir anlaşmayı tamama erdirdi. O gün Günther Quandt'ın DWM'si Nazi rejiminin el koyduğu Poznan'ın en büyük fabrika tesisi Cegielski'ye kayyım atandı.[7] Cegielski tesisleri lokomotif, top ve makineli tüfek üretimiyle meşhurdu; Nazi silah yetkilileri grubu firmanın tesislerini kentin en büyük silah üreticisi olarak sınıflandırmıştı. Günther'in şansına Ekonomi Bakanı Walther Funk, Cegielski tesislerini ele geçirmeye can atan diğer talipler yerine eski dostunu tercih etmişti.

Cegielski fabrikaları Harald'ın da sonraki durağı olacaktı. Polonya'ya döndükten sonra DWM'nin lokomotif üretimi departmanı dökümhanesinde staja başladı.[8] 1940 Ocak'ının ortalarında Magda oğlunu Poznan'da ziyaret etti. Döndüğünde Goebbels'e Harald'ın "fevkalade davrandığını" iletti. "Açıkça

---

5 Fröhlich, *TG*, 2 Kasım 1939.
6 Fröhlich, *TG*, 3 Kasım 1939.
7 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 573–76.
8 Quandt ve Quandt, *Günther*, 243.

toplumsal duyarlılık kazanmış, koca adam olmuş. Şimdi önünde Wehrmacht'a katılarak kendini orada da ispat etmek kaldı."[9] Annesinin ifade ettiği gibi Harald'ın bir sonraki durağı savaş alanı oldu; fakat üstlendiği rol annesi ya da üvey babasının tahayyül ettiğinden çok daha cesaret istiyordu.

2.

1934 Paskalya tarihinde Harald Quandt on iki buçuk yaşındayken annesi ile üvey babası kendisini Günther'e teslim etmemeye karar verdi. Genç Quandt o gün itibarıyla Magda, Goebbels ve üvey kardeşleriyle yaşamaya başlamıştı. Yaşanan tatsız velayet savaşına rağmen Magda ve Goebbels, Harald'ın Günther'i iki hafta sonunda bir ziyaret etmesine izin verdi. Harald her ne kadar Nazi İmparatorluğu'nun en radikal ailesi denebilecek bir ortamda büyüse de Nazi değildi. Aslında Harald Nazizm'i zerre kadar umursamıyordu. Umursamama lüksüne sahipti. Goebbels'in üvey oğlu olarak canının her istediğini yapabilirdi. Ergenlik çağında bir genç adam olarak aklında faşist bir ideolojiyi benimsemekten daha mühim şeyler vardı; kızlar, motosiklet ve en önemlisi de araba gibi.[10]

Buna binaen Harald'ın Nazi gençlik örgütlerindeki sabıkası felaketti.[11] On dört yaşındayken Nazi gençlik örgütünün askerî eğitime hazırlık talimi gördüğü destek kuvveti *Hitlerjugend*'in donanma kolunda üye adayıyken başarısız oldu. Ergen Harald talimden hazzetmiyordu ve takım lideriyle tartışmaya giriyordu. Görevlerinden kaytarıyor ve gitmediği zamanlarda annesini "okul meşguliyetlerinden dolayı" katılamadığı yönünde mazeret not yazmaya ikna ediyordu.[12] Yoklama kaydı o kadar kötüydü ki 1936 sonbaharında eğitime dönmemesi söylendi. 1938'de

9 Fröhlich, *TG*, 14 Ocak 1940.

10 Jungbluth, *Quandts* (2002), 147.

11 Bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 143-146; Scholtyseck, *Aufstieg*, 248.

12 Jungbluth, *Quandts* (2002), 145'te alıntılanmıştır.

NSDAP'a üye olma vakti geldiğinde Harald formları doldurmadı ve Nazi Partisi'ne resmen katılamadı.

Harald ileride Goebbels'in kendisini "babamın fikirlerinden mümkün olduğunca uzaklaştırmayı" hedeflediğini söyledi: "Donanma subayı olacaktım; iş adamı ya da mühendis değil."[13] Fakat Harald donanmaya katılmadı. Luftwaffe'ye girdi. Poznan'daki stajı esnasında 1940 Haziran'ında okuldaki en iyi arkadaşı, Almanların Fransa işgalinde tank komutanı olarak görev yaparken öldürüldükten sonra Luftwaffe'nin seçkin paraşütçü tümenine gönüllü yazıldı. Poznan'dan bir okul arkadaşına gönderdiği mektupta hislerini şöyle aktardı: "Beni buraya bağlayan bir şey kalmadı artık. Kimseden bir farkım yok."[14] Goebbels üvey oğlunun "doğru düzgün şekillendirilmek" üzere orduya katılacağından mutluydu zira Magda büyük oğlunun disiplinsizliğinden şikâyet etmeye başlamıştı.[15] Goebbels 1940 Temmuz'unun sonlarında günlüğüne "Ergenlik çağında ve insanın yüzünü kızartıyor" diye yazdı. Harald babasının fabrikasında stajyerlik yaparken kendisine Poznan'ın Metropolitan Tiyatrosu'nda oyunculuk yapan bir sevgili buldu.[16] Magda kadından nefret ediyordu. Poznan'a tekrar gidişinde sanat yönetmeninin ofisini bastı ve oyuncuyu kovmasını talep etti. Yönetmen, Bayan Goebbels'i geri çevirdi. Çok geçmeden tutuklanan yönetmen Poznan'da Günther'in fabrikasında çalıştırıldı.

Annesinin şansına Harald'ın I. Paraşütçü Tümeni eğitimi olaydan birkaç hafta sonra başladı.[17] Berlin'in güneybatısında, iki

13 Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

14 Jungbluth, *Quandts* (2002), 151'de alıntılanmıştır.

15 Fröhlich, *TG*, 21 Temmuz 1940.

16 Bkz. Günther Reinhardt Nebuschka'dan Telford Taylor'a, 3 Kasım 1947, Starnberg Nazilikten arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

17 Jungbluth, *Quandts* (2002), 151.

saatlik mesafede bulunan Dessau'da görevlendirildi. Harald 1940 Ekim'inin ortalarında iki günlük izinle eve geldiğinde Goebbels günlüğüne yazdıklarında üvey oğlunu tasvip ediyordu: "Ordu [Herbert'i] hizaya getirmiş."[18]

Harald 1940 Kasım'ının başlarında bir haftalık tatil için on dokuzuncu doğum gününden birkaç gün sonra Berlin'e döndü.[19] Yanında Ursula ve Silvia Quandt'ı getirmişti. Ursula, Harald'ın üvey ağabeyi Herbert'ten yeni boşanmıştı. Silvia, Ursula'nın ayrıldığı eşinden olan üç yaşındaki kızıydı. Harald, Dessau'ya döndükten sonra da üç ay kadar anne-kız Berlin'de Goebbels'lerle kaldı. Nasıl olduysa Goebbels'in 1940 yılının Noel gününü geçirdiği üç kadın, Ursula, Magda ve en iyi arkadaşı Ello, propaganda bakanının tüm benliğiyle tiksindiği Quandt ailesinin üyeleriyle evlenmiş ve ayrılmıştı.

Noel Günü'nü Goebbels'in Berlin'in hemen kuzeyinde Bogensee'deki malikanesinde geçirdiler.[20] Goebbels, Lida Baarová'yla geceler geçirdiği ufak, ahşap kır evini otuz odası, kırk odalı müştemilatı ve garaj kompleksi olan devasa bir sayfiye evine dönüştürmüştü.[21] Goebbels kadınlarla birlikte öğleden sonra ailenin yeni atlarıyla Brandenburg'un karla kaplı arazilerinde iki saatlik gezintiye çıktı. Propaganda bakanı ve beraberindekiler akşam kitap okudu, müzik dinledi ve hikayeler anlattı. Muhtemelen Günther, Herbert ve diğer Quandt'ların dedikodusunu da yaptı. Goebbels'in Herbert'e dair fikirleri değişmemişti; Quandt'ın veliahdını "hafiften geri zekalı görüyordu. Goebbels günlüğüne Ursula'nın "korkunç kocasını" boşadıktan sonra "artık gayet alımlı" göründüğünü not düştü.[22] Herbert hakikaten de 1940'ın son demlerinde Goebbels'in tasvip ettiği şekilde "özellikle karanlık günlerden" geçiyordu.

18 Fröhlich, *TG*, 13 Ekim 1940.
19 Fröhlich, *TG*, 5 Kasım 1940.
20 Fröhlich, *TG*, 26 Aralık 1940.
21 Longerich, *Goebbels*, 405–6.
22 Fröhlich, *TG*, 5 Kasım 1940.

3.

Günther Quandt, sağ kolu Horst Pavel ve Herbert 1940 Ekim'inde on gün kadar Nazi işgalindeki Fransa'yı gezdi. Günther, akü firması AFA için Fransa'da Yahudi işletmeleri dahil devralınacak on kadar hedef belirleyerek "alınacaklar listesi" hazırlamıştı.[23] 1940 yılı Herbert için mühim bir yıldı. Otuz yaşına girmiş, personel işleri, reklam ve AFA'nın iştiraki Pertrix'ten mesul olarak AFA'nın yönetim kuruluna katılmış, Ursula'dan boşanmış ve yeni idarecilik mevkiine uygun olarak Nazi Partisi'ne üye olmuştu.[24] II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Herbert ile rakibi Pavel uzlaşmak durumunda kalmıştı. Quandt veliahdı ilerleyen dönemde rekabetin bitişini şöyle aktaracaktı: "Savaş başladığında işler zorlaştı... Bazı işleri çalışma arkadaşım Dr. Pavel'le çözmek zorunda kaldım... Kısacası savaş bizi... yakınlaştırdı."[25] Söz konusu işler arasında Fransız Yahudilerinin şirketlerinin Aryanlaştırılması veya Herbert'in üstü kapalı olarak ifade ettiği üzere "Özel [Alman] şirketlerine oradaki sınai şirketleri ya da fabrikaları satın alması teklif edilmiş yahut önerilmişti."[26]

Savaş çıkmışken Günther her halükârda yaptığını yapmaya, kâr etmeye kararlıydı. Quandt keşif seyahatinden iki ay önce, 1940 Ağustos'unda en çok güvendiği çalışanlarından biri Corbin Hackinger'i Fransa'ya gönderdi. Hackinger iş icabı Paris'e taşınmadan evvel Berlin'de AFA'daki görevinden istifa etti. Ellili yaşlarının başındaki bıyıklı Alman, yeni ikametgâhında Elysee Sarayı yakınlarında rue La Boétie, 44 numaranın dördüncü katında iş yeri açtı. AFA'nın pek de gizli tutulmayan ayağı "Bureau Hackinger" Nazi işgali altındaki Fransız toprakları ve Vichy Fransası'nı kapsıyordu.[27] Hackinger'in sayısız görevinden biri

23 Scholtyseck, *Aufstieg*, 565.
24 Scholtyseck, *Aufstieg*, 766.
25 Treue, *Herbert*, 79'da alıntılanmıştır.
26 Scholtyseck, *Aufstieg*, 529'da alıntılanmıştır.
27 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 493–96, 992 (394. Not)

bölgesinde Yahudilerin sahip olduğu şirketleri belirlemek ve firmaların Aryanlaştırılmasında yardımcı olmaktı. Hackinger paravan şirket, kayyım, paravan erkek ve kendi metresi dahil paravan kadınlar üzerinden böylesi şirketleri AFA'nın zimmete geçirmesine olanak sağladı.

Günther, Herbert ve ahbapları Fransız akü şirketlerini devralınabilecek, kolay hedefler olarak gördü. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı.[28] Fransız yetkilileri Nazilerle hevesle iş birliği yapmış olsa da şirketlerinin Alman sanayisinin eline geçmesini istemedi ve yabancıların teşebbüste bulunduğu Aryanlaştırmaların çoğuna engel oldu. Fransızlar Yahudi vatandaşlarının mallarına bizzat çökmeyi arzuluyordu. Hackinger Fransız bürokratların uyguladığı kontrolden şikayetçiydi fakat sızlanmaktan başka bir şey yapmaya cesaret edemedi.

AFA'nın bilinen yedi Aryanlaştırma teşebbüsünün beşi başarısız oldu.[29] Günther iki Aryanlaştırılmış Fransız fabrikasını büyük oğlunun gayretli çalışması sayesinde alabildi. Herbert ile Pavel, Pertrix namına Nazi işgalindeki Alsace'ın başkenti Strasbourg'taki Aryanlaştırılmış Hirschfeld sac fabrikasının devri için müzakereler yürüttü.[30] Bölgeyi Naziler idare ettiğinden Alman şirketleri çok daha kolay faaliyet gösterebiliyordu. Hâlâ kendisini babasına ispat etmeye çalışan Herbert bazen hafta başından Berlin'e dönmüş olabilmek için Strasbourg'ta hafta sonunda pazarlıklar yürütüyordu. Bu sayede diğer idarecilerin övgüsünü topladı.

Herbert, Hirschfeld'deki başarısından sonra AFA'nın Paris banliyölerinde bulunan, Aryanlaştırılan başka bir sac levha işletmesi Dreyfus'un çoğunluk hissesini almasını sağladı.[31] Hackinger, şirketi karşısına çıkan "en müthiş... hedef" olarak nitelendirdi.[32] Sac fabrikaları, Pertrix'in başlıca ürünlerinden olan el feneri üretiminde

28 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 519–21.
29 Scholtyseck, *Aufstieg*, 521–28.
30 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 528–30.
31 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 530-31.
32 Scholtyseck, *Aufstieg*, 530'da alıntılanmıştır.

kullanılabilirdi. Herbert kariyerine başladığı Pertrix'te kendine yeni bir alan açmıştı ve şimdi önde gelen idarecilerinden biriydi. Fakat Herbert babasının saygısını AFA'da savaş döneminde yeni sorumluluklar üstlendiğinde kazanabildi. Günther büyük oğluna dair, "O zamandan beri… ona danışmadan ehemmiyetli bir karar almadım ve bir ihtimali göz önünde bulundurmadım" yazacaktı.[33] Baba-oğul Quandt, Yahudilerin el konan ekmek tekneleri ve emeklerinin üstüne konduğu gerçeğini umursamadı. Onlar nezdinde önemli olan tek şey Quandt imparatorluğunun büyümesiydi ve büyüyecekti de.[34] Belçikalı, Polonyalı, Hırvat ve Yunan şirketleri çok geçmeden Quandt ailesinin şirket avcılarının avucuna düşecekti.

4.

Harald Quandt paraşütçülüğe bayılıyordu. Dessau'daki üste yoldaşlarının arasında kendini evindeymiş gibi hissediyordu. Paraşütün yanında muhtemelen babasının silah şirketinin mamulü tüfek ve tabancaları kullanmayı öğrenmiş, paraşütçü marşını ezberlemişti: "Paraşütümüz yeşildir, genç yüreğimiz demirden; silahlarımız çeliktir, Alman cevherinden."[35] Bu Alman kardeşler takımının hepsi genç ve maceraperestti. Partiler, eşek şakaları az daha Harald'ın hiç çatışma görmeden Luftwaffe'den atılmasına yol açacaktı. Goebbels 12 Şubat 1941'de günlüğüne şöyle yazdı: "Harald saçma sapan bir şey yüzünden şimdilik askerî kariyerini berbat etmiş durumda. Yaptığı şey çocukça bir eşek şakası olsa da ciddi bir temeli var. Şimdi bedelini ödemek zorunda umarım bir daha böyle şakalara girişmez yoksa kariyerini kesinkes mahvetmiş olur."[36] Kesin olarak bilmek mümkün olmamakla beraber

33 Quandt ve Quandt, *Günther*, 242.
34 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 537 ve devamı.
35 Jungbluth, *Quandts* (2002), 153'te alıntılanmıştır.
36 Fröhlich, *TG*, 12 Şubat 1941.

Harald muhtemelen bir gece körkütük sarhoş olduktan sonra bir işler çevirmişti.[37] Harald'ın "çizmeyi aşması" Goebbels'i günlerce meşgul etti.[38] Propaganda bakanı, üvey oğlunu beladan uzak tutmaya kararlıydı. Öyle ki, Dessau'ya Harald'ı kontrol etmesi için bir yardımcısını dahi gönderdi, genç Quandt sıradan bir asker değildi. Goebbels'in üvey oğlu olarak Wehrmacht'ın en iyi korunan adamıydı. Yardımcısı Berlin'e döndükten sonra Goebbels kısaca "Mesele çözüldü" diye yazdı.[39]

Harald en nihayetinde 20 Mayıs 1941 sabahının erken saatlerinde savaşa gitti. İlk görevi çarpıcı Girit işgaliydi. Müttefik güçleri Yunanistan'da kalan tek kalelerine bombardıman üssü inşa etmek, Almanlar da ne pahasına olursa olsun bunu engellemek istiyordu. *Merkür Harekâtı* kod adlı teşebbüs askerî tarihin ilk hava indirme ağırlıklı harekâtıydı. İngiliz Başbakanı Winston Churchill savaş hatıratına düşüncelerini şöyle not düştü: "Almanların daha pervasız ve amansız bir harekâtı olmamıştı."[40]

Harald ile yoldaşları gün doğmadan Yunan anakarasındaki üslerinden "ülkemizin savaştaki talihinden son derece emin, coşkuyla çarpan kalplerle" havalandı.[41] Alman avcı uçakları anakara kıyısı üzerinde uçan paraşütçülerin adaya iniş yapacağı atlama noktasına kadar eşlik etmek üzere dört bir yanda ortaya çıktı. İngiliz uçaksavar silahları Harald'ın içinde olduğu uçağa Girit'in kıyı şeridinin üzerinden uçtuğu anda ateş açmaya başladı. Ardından Harald'a emir verildi: Yeşil ışık yakıldıktan sonra "atlamaya hazır ol". On dokuzundaki Quandt uçaktan atladı ve paraşütüyle savaşın ortasına inişe geçti.

37 Jungbluth, *Quandts* (2002), 153.
38 Fröhlich, *TG*, 13 Şubat 1941.
39 Fröhlich, *TG*, 20 Şubat 1941.
40 Winston Churchill, *The Second World War* (Londra: Bloomsbury, 2013), 429.
41 Harald'ın Girit işgali raporu için bkz. AFA-Ring, AFA Berlin çalışanlarının fabrika dergisi, Yıl: 8, Sayı: 5, Eylül 1941, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1363/6 no.lu dosya.

Atlayış muhteşemdi. Harald iyi hava şartlarına ve ideal irtifaya denk gelmişti. Alman paraşütçüleri belirlenen iniş bölgelerine "tam isabetle" indirilmişti. İngilizlerin ağır makineli tüfek ateşi altında kaldılar fakat Harald ile yoldaşlarının çoğu Girit'e yaralanmadan iniş yapıldı. Harald'ın paraşütünü kırk mermi deldi, düşüşü çok daha hızlandı ve muhteşem bir hızda karaya indi. Emniyet kemerlerini çözdükten sonra elli metre öteye düşmüş silah muhafazasını kaptı.

Çatışma hemen başladı. Harald ile yoldaşları özellikle ağaçlar ve çalılara saklanan çok sayıda keskin nişancıdan korkuyordu. Ayrıca sıcaklıktan da endişe ediyorlardı. Çatışmanın ilk gününde gölgede hava sıcaklığı elli bir dereceydi ve gördükleri en sıcak gün de olmadı. Uzun ve zor bir muharebenin ortasında 1 Haziran 1941 günü Alman askerleri nihayetinde adayı fethetti. Fakat dökülen kan orada durmadı. Yerel halk geniş kapsamlı direniş sergiledi.[42] Almanlar savaşın başından bu yana ilk kez böylesi bir başkaldırı ile karşı karşıya kalıyordu. Luftwaffe generali Kurt Student komutasında Nazi kuvvetleri misilleme olarak binlerce Giritliyi infaz etti. Almanlar direnişi bastırmak için birden fazla sayıda köyü yakıp yıktı. Student'in yardımcısı komutanının savaşta verdiği bir talimatı harfi harfine uyguladı: Yaralanan ya da öldürülen her bir Alman askeri için on Giritli vurulacaktı.

Altı bin kadar Alman çatışmada öldürülmüş veya yaralanmış olsa da paraşütçüler sonuç itibarıyla işgali başarıya ulaştırdı. Winston Churchill dahi etkilenmişti. "Alman Hava Kuvvetleri, Hitler Gençliği Hareketi'nin meşalesi gibiydi ve 1918 mağlubiyetinin intikamını alacak Töton ruhunun capcanlı tecessümüydü" diye yazdı.[43] "Alman yiğitliğinin emsali bu yürekli, iyi eğitilmiş ve tamamen adanmış Nazi paraşütçülerinde gözler önüne serildi. Alman zaferi ve dünya hâkimiyeti uğruna canlarını feda etmeye azmetmişlerdi."

---

42 Bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 156.
43 Churchill, *Second World War*, 429.

Üniformasını kuşanmış Harald Quandt,
Magda-Joseph Goebbels çifti ve altı üvey kardeşiyle birlikte - 1942

Harald ilk görev yerinde parladı. Birinci Sınıf Demir Haç nişanıyla ödüllendirildi.[44] Magda oğlu için endişeleniyordu. Yunanistan savaşında esir alınan Alman askerlerinin sakatlandığı söylentileri kulağına gelmişti.[45] Göreve ya da Harald'ın vazifelendirilmesine dair evvelden bilgilendirilmemiş Goebbels üvey oğluyla iftihar ediyordu. Hitler de aynı duyguları taşıyordu. Propaganda bakanı *Führer*'e 1941 Haziran'ı ortalarında malumat verdi: "Harald'ın cesaretinden bahsettim, ziyadesiyle memnun oldu. Oğlanı hâlâ çok seviyor."[46]

Harald altı hafta sonra, tam da babasının Berlin'de altmış altıncı doğum günü kutlamasıyla aynı zamanda Almanya'ya döndü. Çok geçmeden subay yardımcılığına yükseldi[47] ve AFA'nın

44 Fröhlich, *TG*, 14 Haziran 1941.
45 Fröhlich, *TG*, 31 Mayıs 1941.
46 Fröhlich, *TG*, 16 Haziran 1941.
47 Fröhlich, *TG*, 14 Eylül 1941.

şirket dergisine Yunanistan'da yaşadıklarını anlatan bir makale kaleme aldı. İddialı sözleri şu şekildeydi: "Girit Harekâtı bize bir kez daha Alman paraşütçüleri için 'imkânsız' diye bir şey olmadığını gösterdi."[48] "Tek arzumuz İngilizlere mümkünse kendi adalarında ölüm vuruşunu indirmek." Babası da aynı kanaatteydi. Günther, *Blitz* ve Britanya Muharebesi esnasında AFA personeline Luftwaffe'nin "İlk ve son düşmanımız İngilizlere karşı çoktan ölümcül ve nihai bir darbe indirdiğini" yazdı.[49] Anavatanda da "herkes Almanların varoluş mücadelesinin zaferle sonuçlanması için üzerine düşen görevi ve elinden gelenin en iyisini yapıyordu." Fakat İngiltere işgali iptal edildi. Harald'ı onun yerine Doğu Cephesi bekliyordu.

5.

Nazilerin savaşın gidişatını değiştiren Sovyetler Birliği işgali Barbarossa Harekâtı'nın dördüncü günü, 26 Haziran 1941'de Berlin, Bellevuestrasse'de Friedrich Flick hesap denetçisine, Maliye Bakanlığı'na önemli bir mektup yazdırdı.[50] Flick'in kendinden sonrası için büyük planları vardı. Ortanca oğlu yirmi bir yaşındaki Rudolf ve küçük oğlu on dört yaşındaki Friedrich Karl'ı devasa çelik, kömür ve silah holdingini idare eden şirketin hissedarı yapmak istiyordu. Flick bu tarihten neredeyse tam dört yıl önce aynı şeyi büyük oğlu Otto-Ernst için oğlan yirmi birine girdikten bir gün sonra yapmıştı.[51] Bu adamı Flick'in sınai işletmeler grubunu soyadı taşıyan bir aile holdingine dönüştürmeye yönelik hukuki adıma tesadüf etti. Fakat Flick artık "veliahdı" Otto-Ernst'i halefi belirleme kararından o kadar emin değildi.[52]

48 AFA-Ring, AFA Berlin çalışanlarının fabrika dergisi, Yıl: 8, Sayı: 5, Eylül 1941, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1363/6 no.lu dosya.

49 Scholtyseck, *Aufstieg*, 274'te alıntılanmıştır.

50 Frei v.d., *Flick*, 280–81.

51 NMT, VI. Cilt, 192–94.

52 Priemel, *Konzerngeschichte*, 735'te alıntılanmıştır.

Friedrich Flick ile oğulları: Otto-Ernst (arkada), Rudolf (önde, sağda) ve Friedrich Karl (solda) ailenin Berlin Grunewald'daki villasında. - 1930'ların başları

Baskıcı bir kodamanın en büyük oğlu olmanın getirdiği özel bir yük vardı ve Otto-Ernst koşu yapmayı, müzik dinlemeyi, sinemaya ve tiyatroya gitmeyi severdi. Flick, oğullarının kürek müsabakalarında yarışmasını arzu ederdi. Otto-Ernst bir keresinde şöyle demişti: "Sıradan bir burjuva oğlan böylesi bir yetiştirilmeyi kaldıramazdı."[53] Hırslı ve zeki Otto-Ernst çekingendi ve stresli durumlarda aşırı tepki verirdi. Sıkılganlığının üstüne bir de dev gibi boyu vardı. 1.95'lik boyu ve uzun ince yapısıyla ailesinin yanında büyük ve hantal kalıyordu.

Otto-Ernst'in bir gün babasının koltuğunu devralmaya kabil olmadığı malum gibiydi fakat bunun sebebi tembellik değildi. Otto-Ernst 1939 başlarında Berlin'de bir dönem işletme okudu, sonra babası okulu bıraktırdı.[54] Flick, oğlunun ailenin Thuringia'daki çelik kompleksindeki yeni el bombası presleme

53 Ramge, *Flicks*, 56'da alıntılanmıştır.

54 Ogger, *Grosse*, 218.

fabrikasının başına geçmesini istedi. Ne var ki Otto-Ernst'in ilk müdürlüğü başarılı geçmedi. İz bırakmaya kararlı genç veliaht fabrika müdürlerinden biriyle hararetli bir tartışmaya girdi.[55]

Flick'in ortanca oğlu Rudolf ağabeyinde olmayan çelik gibi metanete sahipti. Flick ailesinin "delifişeği", 1939'da askere yazıldı ve Luftwaffe'nin genelde *Reicshmarschall*'a koruma sağlayan seçkin General Göring Tümeni'nde teğmenliğe yükseldi.[56] 28 Haziran 1941 günü aile büyük bir felaketle sarsıldı. Barbarossa Harekâtı'nın altıncı gününde Rudolf ve alayı Ukrayna'nın Dubno kasabasından geçerken bir topçu mermisinin hedefi oldu ve hayatını kaybetti.[57]

Flick, Rudolf'un ölümüyle derinden sarsıldı.[58] Fena bir kurdeşen çıkardı. Flick, Hermann Göring'ten oğlunun cesedinin memlekete geri getirilmesini istedi fakat talebi kabul edilmedi. *Reicshmarschall* onun yerine Flick'i, Rudolf'un Lviv yakınlarındaki mezarına getirtti. Ortanca oğlunun hissesi Otto-Ernst ve babasının "ufaklık" diye seslendiği delikanlılık çağındaki Friedrich Karl arasında bölündü.[59] Flick hayatta kalan iki oğlunun hem kendisi hem de Almanya'nın başına ne gibi belalar açacağını bilmiyordu.

Flick 1941 Eylül'ü ortalarında Otto-Ernst'i el konmuş Rombach çelik fabrikasında çalışmak üzere bir sonraki görevine gönderdi.[60] Flick namına yoğun bir lobi faaliyeti yürüttükten sonra Göring, Fransız fabrikasını Flick'e teslim etmişti. Yirmi beşindeki Otto-Ernst kendisini babasına ispat etmek için üzerinde çok daha büyük bir baskı hissedecek, olan Rombach'ta zorla çalıştırılan insanlara olacaktı.

55 Frei v.d., *Flick*, 282.
56 Ramge, *Flicks*, 114'te alıntılanmıştır.
57 Frei v.d., *Flick*, 281.
58 Bkz. Frei v.d., *Flick*, 752; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 257 (428. Not).
59 Ramge, *Flicks*, 174'te alıntılanmıştır.
60 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 452.

6.

Ferry Porsche 1941 Ağustos'unun sisli bir gününde Hitler ile Himmler'e bir prototip sunmak üzere Doğu Prusya'nın Masurya ormanlarına, *Führer*'in Doğu Cephesi'ndeki askerî karargâhı Kurt İni'ne vardı.[61] Ferry'nin babası, Volkswagen'i askerî kullanım için dönüştürmekle meşguldü. Ferdinand Porsche Wehrmacht ile iş birliğinde General Rommel'in Kuzey Afrika'daki birliklerinin kullandığı hafif arazi aracı *Kübelwagen*'i tasarlamıştı.[62] Otuz bir yaşındaki Ferry, babasının Himmler'in terör makinesinin askerî kanadı Waffen SS ile iş birliğiyle geliştirmekte olduğu amfibi arazi aracı *Schwimmwagen*'i[63] sunmak üzere Kurt İni'ne çağrılmıştı. Ferry'nin babası geziye katılmadı, çoktan bir sonraki projesine koyulmuştu. Çanak arabanın başarısı altmış beşindeki Porsche'ye Nazilerin başka bir tasarım işini kazandırdı. Hitler, Porsche'yi Barbarossa Harekâtı başlamadan önceki gün Doğu Cephesi'ndeki zırhlı muharebe araçlarını tasarlamak üzere tank komisyonunun başına atadı. Ferry, Stuttgart'taki tasarım şirketinin başında kalırken Porsche damadı Anton Piëch'i Fallersleben'daki Volkswagen fabrikasının başına geçirdi.

1940 baharı itibarıyla devasa kompleksin inşasının tamamlanmasıyla silah ve askerî araç üretimi yükselişe geçmişti.[64] Çanak arabalar, V-1 uçan bomba, tanksavar mayınlar, bazukalar, tank parçaları, Ju88 çift motorlu bombardıman uçağı ve dünyanın ilk jet savaş uçağı Me262, Nazi savaş makinesini oluşturmak için kurulan tesislerde üretildi. Bunların hayata geçirilmesini sağlayan gün

61 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 141; Ferry Porsche ve Günther Molter, *Ferry Porsche* (Stuttgart: Motorbuch, 1989), 123.

62 Alm. *Çanak araba* [Kübelsitzwagen]. Aracı kullanan askerlerin düşmesini önlemek için tasarlanmış; çanak tipi olarak adlandırılan, kenarları yüksek ve kavisli koltukları vardır. (ç.n.)

Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 383–405.

63 Alm. *Yüzen araba*. (ç.n.)

64 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 453 ve devamı.

Hitler hemen arkasındaki Himmler ile yüzen arabayı incelerken Ferry Porsche (takım elbisesiyle) yanında bulunuyor. - 1941

geçtikçe sayıları artan zorunlu işçiler oldu.[65] 1940 Haziran'ından beri yüzlerce Polonyalı kadın ve mahpus Alman askeri (çoğu emre itaatsizlik yapan ya da firar edenlerdi) Volkswagen kompleksinde çalıştırıldı. Ne var ki sayıları üretim talebine ulaşacak kadar değildi. Emekleri karşısında çok az ödeme alıyor, feci şartlar altında yaşıyordu ve fabrika kompleksinden ayrılma, kuş kadar maaşlarını dışarıda harcama hürriyetleri yoktu. Bu işçiler dikenli tel örgülerle çevrili fabrika kampının bir bölümünde yaşıyordu ve muhafızların şiddetli istismarına maruz kaldılar. Her şey planlandığı gibi gider ve Hitler prototipi onaylarsa bu emekçilerin nasırlı elleri çok geçmeden Nazi İmparatorluğu'nun yüzen arabasının parçalarını bir araya getiriyor olacaktı.

Ferry'nin sunumunun ardından Hitler amfibi arabayı bizzat, uzun bir süre inceledi, Ferry'ye detaylı sorular yöneltti. Porsche'nin oğluna göre *Führer* "şahsen tanıyan biri için daha sempatikti."[66] Hitler aracı kullanacak askerler için endişe ediyordu. Doğu Cephesi'nde Ruslarla çarpışmanın yanında sivrisinek

65 Volkswagen, *Remembrance*, 23.

66 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 141.

sürülerini defetmeye çalışıyorlardı. *Führer*, Ferry'ye "Hareket hâlindeyken korunmalarını sağlayacak bir sineklik yapamaz mısınız arabaya?" diye sordu. Tam da o anda Hitler'in yanındaki generali yanağından sivrisinek ısırdı. Hitler süratle generali tokatlayarak sineği öldürdü. Adamın yüzünden anında kan akmaya başladı. Hitler kahkahayı patlattı: "Baksanıza! Savaşta kanı dökülen ilk Alman generali!"

Ferry sonraları o akşam Himmler'in kendisini yürüyüşe davet ettiğini ve hemen oracıkta fahri SS subayı yaptığını iddia etti.[67] Fakat aslında 1938 Aralık'ında kendisi SS'e başvurmuş ve Hitler ile Himmler'e sunumundan önce, 1 Ağustos 1941'de subaylığa kabul edilmişti.[68]

Volkswagen Fallersleben kompleksinde çok geçmeden binlerce yüzen araba üretilmeye başlandı. Ferry'nin sunumundan birkaç hafta sonra, 1941 Ekim'inin başlarında fabrika Sovyet savaş esirlerini köle işçi olarak çalıştıran ilk Nazi fabrikası oldu; toplamda 650 savaş esirini istihdam etti.[69] Fabrikaya ulaştıklarında aç biilaçlardı ve yürümeye dermanları yoktu. Birçoğu makinelerin başlarında yığıldı. Birkaç hafta içinde 27'si yaşamını yitirdi. Bu askerlerin milyonlarca yoldaşı daha onları ardından esir alınacak, işkenceye maruz kalacak ve ölecekti.

7.

19 Kasım 1941 günü Friedrich Flick, en yakın danışmanlarının üçü ve birkaç çelik sanayicisinin eline işgal altındaki Ukrayna'dan "birtakım ilginç raporlar" geçti.[70] Flick bir kez daha rakibi Paul Pleiger ile ortaklığa girişecekti. *Reichswerke* CEO'su Pleiger'in imparatorluğu savaş başından beri büyümeye devam etmişti.

67 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 162; Porsche ve Molter, *Ferry*, 124–25.

68 Pyta v.d., *Porsche*, 307–8, 458 16. Not; Jens Westemeier, *Himmlers Krieger* (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2014), 540-541.

69 Volkswagen, *Remembrance*, 35.

70 NMT, VI. Cilt, 694.

Göring önce Pleiger'i Nazi Almanyası'nın kömür sanayiinin başına geçirmişti. *Reichsmarschall* şimdiyse CEO'yu Sovyetler Birliği'nin Nazi işgali altındaki bölgelerindeki bazı sanayilerin yağmalanmasını idareyle görevlendirecekti. Pleiger bölgenin yeni "ekonomik diktatörü"[71] olarak çok geçmeden Flick'in çelik şirketlerinden biri ile *Reichswerke* arasında müşterek teşebbüs teklif etti.[72] Hedefi, Ukrayna sanayiinin kalbinden geçen, kuzeyden güneye uzanan Dinyeper Nehri'ndeki el konan çelik fabrikalarını sömürmekti. Flick teklifin üstüne atladı.

O soğuk günde Berlin, Bellevuestrasse'de Flick'in merkezinde okunan rapor çelik sanayiine dair sıradan bir çalışma değildi.[73] Endüstrinin bir uzmanı Ulrich Faulhaber tarafından kaleme alınan görgü tanığı raporu Doğu Cephesi'nin dehşetlerini tüm çıplaklığıyla ortaya koyuyordu. Faulhaber, Kiev eteklerinde Alman askerleri denetiminde kitleler hâlinde Sovyet savaş esirlerinin yanından geçti. Esirler tökezlediğinde ve yürüyemeyecek hâle geldiğinde infaz edildi. Faulhaber geceleri açlıktan ölen Sovyet askerleri arasında yamyamlığa şahit oldu; Almanların geçici esir kamplarından birinde bu askerler "kendi yoldaşlarını kızartıp yemişti". Alman muhafızlar yamyam askerleri "disiplinsizliklerinden dolayı" öldürdü.

Faulhaber raporunda Ukraynalı Yahudilerin toplu katlinden de bahsetti. Einsatzgruppen[74] Doğu Avrupa'nın dört bir yanında 1,9 milyon civarı Yahudi'yi katletti. Himmler'in talimatları ve yardımcısı Reinhard Heydrich nezaretinde bu ölüm birlikleri Waffen SS, Gestapo, polis ve Nazilerin diğer güvenlik güçlerinden seçilenlerle oluşturuldu. Almanlar Doğu Avrupa'da ilerledikçe Einsatzgruppen cephe ardında öldürerek yoluna

71 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 419'da alıntılanmıştır.

72 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 459–68; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 420–30; Frei v.d., *Flick*, 317–23.

73 NMT, VI. Cilt, 695–98; alıntılar için bkz. 696, 698.

74 Alm. "Hareket Birlikleri". Dört birlik hâlinde bulunan seyyar infaz birlikleri. Alman ordusunun ardından geçip bölgede "ayıklanan" insanları katletmişlerdir. (ç.n.)

devam etti. Faulhaber, Kiev ve Dinyeper dahil Ukrayna'nın en büyük kentlerinden bazılarının artık "Yahudisiz" kaldığını yazdı. "Kaçmayanlar 'tasfiye edildi'." Kiev'in şehir merkezi "harap olmuştu". Yine de Dinyeper'in Batı yakasından doğu ovalarına doğru manzaranın "hafızalara kazınacak kadar güzel" olduğunu düşünmekten kendini alamamıştı. Hiç yoktan iyiydi.

Ölüm kol geziyordu. Rudolf-August Oetker 1941'in Noel arifesinde Güney Litvanya'da, Belarus hududu yakınlarında nüfusu iki bine varmayan Varėna kasabasına vardı. Babası I. Dünya Savaşı'nda Verdun Muharebesi'nde öldürüldüğünden Rudolf-August'un ailesi bir kez daha tek erkek varislerinin cephede olmasını istemiyordu ve genç adamın farklı bir yerde görevlendirilmesi için bağlantılarını kullandı. Rudolf-August askere alındığında Berlin'de Wehrmacht'a yiyecek içecek tedarik eden birime katıldı.[75] Varėna'da yirmi beş yaşındaki Bielefeldli puding prensi Doğu Cephesi'ne giden Alman askerlerine yol üstünde yiyecek verdi. Kasabada Almanca bilen Polonyalı bir terzi kadın ile kalıyordu. Rudolf-August kendisini dondurucu gecelerde sıcak ve kasabanın hayaletlerini uzak tutmak için kendini votkaya veriyordu.

Varėna'nın başı hakikaten de hayaletlerle dertteydi. Rudolf-August gelmeden üç buçuk ay önce kasaba sakinlerinin üçte biri katledilmişti. SS albayı Karl Jäger komutasındaki Einsatzkommando 3 birliği 9 Eylül 1941 günü 831 Yahudi'yi kasabanın sinagogunda topladı. Esirlerini ertesi gün kasabanın bir buçuk kilometre kadar dışında, anayolun yanı sıra uzanan koruya götürdü. Orada yirmi beş metre aralıklarla iki büyük çukur kazılmıştı: Biri erkekler ile oğlanlar, diğeri de kadınlar ve kız çocukları içindi. Albay Jäger çukurlarda o gün 541 erkek, 141 kadın ve 149 çocuğun infazını kayda geçti. Ardından Einsatzkommando bir sonraki kasabaya yöneldi. Sonra başka kasabaya gitti. İşler böyle devam etti. Jäger 1 Aralık'ta grubunun

75 Bkz. Finger v.d., *Dr. Oetker*, 355–58.

Wehrmacht üniformasıyla Rudolf-August Oetker (arka sıranın ortasında), annesi Ida ve Vestfalya Gauleiter'i Alfred Meyer'in arkasında, 1941.

1941 Temmuz'unun başından itibaren katlettiği insanların sayısını topladı: 137.346'yı bulmuştu.

Rudolf-August ilerleyen yıllarda Varėna "partizan bölgesinin tam ortasında" olduğu için "sağ kurtulduğuna" şaşırmış gibi davrandı.[76] Fakat Baltık bölgesindeki hakiki partizanlar Almanlarla değil Sovyetlerle mücadele ediyordu. Naziler Doğu Cephesi'nde işgal edilmiş bölgelerin Yahudilerin katli ve yerel halka yapılan ağır zulmü "partizan" terimini kullanarak yumuşatmaya çalışırdı. Varėna mezalimlerinin Rudolf-August'u SS'e katılma kararını gözden geçirmeye sevk etmediği açıktı. 1 Temmuz 1941'de işgal güçleriyle kol gezen Einsatzgruppen'in üçte birini oluşturan Waffen SS'e gönüllü olarak kabul edilmişti.[77]

Berlin'de edindiği yeni dostlarından, tanınmış bir sima olan Rudolf von Ribbentrop, Rudolf-August Oetker'e Waffen-SS'te hayatın nasıl geçtiğine dair fikir verdi. Rudolf, Nazi Almanyası'nın dalkavuk dışişleri bakanı ve *führer*perest Joachim von Ribbentrop'un

76 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 357'de alıntılanmıştır.
77 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 358.

en büyük oğluydu; kimse kendisinden hazzetmezdi. Goebbels ikbal düşkünü von Ribbentrop'un "parasıyla evlendiği ve ismini satın aldığıyla" dalga geçerdi.[78] Von Ribbentrop, Almanya'nın en büyük köpüklü şarap üreticilerinden Henkell'in varislerinden biriyle evliydi. Bakan ayrıca soyadının önünde soyluların kullandığı "von" ekini kullanabilmek için aristokrat olmayan babası hayatta olmasına rağmen çok uzaktan bir akrabasına kendini evlat edindirmişti.

Rudolf-August Oetker 1940 sonlarında von Ribbentrop'un on dokuz yaşındaki oğluyla Berlin'de buluştu. İkili hemen sıkı dost oldu.[79] Waffen SS'in bir bölüğüne komutanlık yaparken yaralanan Rudolf başkent yakınlarında sağlığına kavuşmaya çalışıyordu. Genç von Ribbentrop'un hikâyelerinin Oetker'i etkilediği açıktı; 1941 Ocak'ı itibarıyla puding prensi Waffen SS'e başvurusunu hazırlamaya koyuldu.[80] Bielefeld'de üvey babası Richard Kaselowsky'nin sekreteri, Oetker'in dedesinin babasına kadar "Aryan kökenli" olduğunu ispat etmek için belge toplamaya çalışıyordu; "safkan ırka mensup" olmak Waffen-SS'e kabul edilmenin sayısız şartlarından biriydi. Oetker, Varėna'da Litvanya'nın kanla sulanmış topraklarından ayrılmak ve Waffen-SS subayı olabilmek üzere eğitime başlamak için Wehrmacht'tan terhis edilmeyi bekledi.

8.

Harald Quandt 1941 Aralık'ının sonlarında Doğu Cephesi'ndeki ilk görevinden sonra Dessau'daki paraşütçü üssüne döndü. Halinden memnun değildi. Harald'ın taburu Leningrad cephesi yakınlarına alışıldığı üzere düşman hattının ardına havadan indirilmek yerine kara piyadesi olarak görevlendirilmişti.[81] Savaş alanında şahit olduğu katliamlar Harald'ı afallatmış ve gözlerini açmıştı.

---

78 Michael Bloch, *Ribbentrop* (Londra: Abacus, 2003), 19.

79 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 351.

80 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 358.

81 Scholtyseck, *Aufstieg*, 250.

Genç Quandt, yılbaşı gecesini Goebbels ailesi ve film yıldızı konuklarıyla, bakanın Berlin'in kuzeyindeki malikanesinde geçirdi. Tüm davetliler büyük yemek masasının etrafında otururken geçen yılın hadiselerini gözden geçirdi. Goebbels konuklarına zaferin eli kulağında olabileceğinden bahsetti. Harald bir anda üvey babasının sözünü böldü: "Saçmalama. Savaşın bitmesine... en az bir yıl daha var."[82] Goebbels ayağa fırladı ve Harald'a bağırmaya başladı. Yirmi yaşındaki paraşütçü geri adım atmadı. Tartışma o kadar büyüdü ki Magda tüm gücüyle Goebbels'i oğlundan uzak tutmaya çalıştı. Bunun zerresi kadar itaatsizliği yapanlar idam edilmişti.

Tabii bu durum Harald için söz konusu değildi. Genç Quandt sonraki yıl boyunca harap vaziyetteki Avrupa'nın dört bir yanına görevlendirildi. Mayın dökme görevlerine gönderildiği işgal altındaki Fransa'da sarılık kaptı. 1942 Temmuz'unun sonlarında nekahet izniyle Berlin'e döndü. Üvey babasına Wehrmacht'ın, İngilizlerin ikinci cephe açma teşebbüsünde bulunması ihtimalini göz önünde bulundurarak yaptığı hazırlıklara dair "ilginç şeyler" aktardı.[83] Harald ile yoldaşları hâlâ İngilizlerle savaşmaya can atıyordu. Goebbels günlüğüne şöyle yazdı: "İngilizlere karşı hususi bir öfke duyuyorlar çünkü sürekli beklemekten tatile çıkamıyor ya da izin alamıyorlar. İngilizler gelecekse mümkün olan en kısa zamanda gelseler iyi olurdu. Askerlerimiz kolları açık vaziyette onları karşılamaya hazır."

Fakat İngilizler gelmiyordu, ona daha vardı. Harald 1942 Ekim'inin ortalarında Doğu Cephesi'ne geri döndü. Sabırsızlıkla bir sonraki görevini bekliyordu ve yedek kuvvetlere gönderilmeye "şiddetle" karşı çıkmıştı.[84] Harald'ın çatışmaya dönmesi Magda ve Goebbels'i kaygılandırıyordu. "Başlayacağı zor görevi sağ salim atlatması" için dua ettiler.[85] Harald bu kez Moskova'nın

82 Veit Harlan, *Im Schatten meiner Filme* (Gütersloh: Mohn, 1966), 140'ta alıntılanmıştır.

83 Fröhlich, *TG*, 23 Temmuz 1942.

84 Fröhlich, *TG*, 18 Ekim 1942.

85 Fröhlich, *TG*, 13 Ekim 1942.

batısına, Rjev'e görevlendirildi. Bölgede on dört aydır süregelen savaş halihazırda milyonlarca Alman ve Sovyet askerinin hayatına mal olmuştu. Kayıp sayısı o kadar fazlaydı ki cephe "Rjev kıyma makinesi" adıyla tanınır hâle gelmişti. Harald da cephedeki bir yoldaşına göre "herkesten daha riskli" yaşıyordu.[86] Goebbels Hitler'e üvey oğlunun Rjev'de düşman mevzilerini gözlemek için geceleri yalnız başına keşif görevine çıktığını ve "Sovyet partizanlarıyla karşı karşıya geldiğini" aktardı.[87]

Goebbels'e 23 Şubat 1943'te Harald'dan bir mektup geldi, genç Quandt üvey babasına Rjev cephesine gönderdiği propaganda dolu paket için teşekkür ediyordu.[88] Harald son söylevlerini överek Goebbels'i pohpohladı. Goebbels daha beş gün önce en kritik konuşmalarından birini yapmıştı. 2 Şubat günü Wehrmacht ve müttefikleri Stalingrad'da teslim olmuş ve Kızıl Ordu bundan istifade batı yönünde ilerlemeye devam etmişti. Berlin'e doğru uzun yürüyüş başlamıştı. "Topyekûn savaş" ilan edildi ve savaşta rüzgâr Hitler ile ordusunun tersine döndü.[89] 18 Şubat akşamı Goebbels bir kez daha Berlin'in Sportspalast'ında binlerce kişinin karşısında sahneye çıktı. Metrelerce üstünde rejimin yeni propaganda sloganının büyük harflerle yazıldığı kırmızı-beyaz afiş asılıydı: TOPYEKÛN SAVAŞ – EN KISA SAVAŞ. Goebbels kendisini dinleyen on milyonlarca Alman'a dehşetengiz bir senaryo tasvir etti: Sovyet askerleri sürüler hâlinde yaklaşıyor, ardından "Yahudi imha komandoları" geliyordu. Hedefleri Almanya'yı kıtlığa, teröre, anarşiye boğmaktı. Propaganda bakanı konuşmasının sonunda dinleyicilerine şu soruyu yöneltti: "Topyekûn savaş istiyor musunuz? Gerekirse bugün hayal edemeyeceğimiz kadar kapsamlı ve radikal bir savaş ister misiniz?" Kalabalık çılgına döndü. Saf, katışıksız nefret ateşi körüklenmişti.

86 Jungbluth, *Quandts* (2002), 200'de alıntılanmıştır.
87 Fröhlich, *TG*, 9 Mart 1943.
88 Fröhlich, *TG*, 24 Şubat 1943.
89 Bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 200–201; Longerich, *Goebbels*, 559–60.

Joseph Goebbels Sportpalast'ta
"Topyekûn Savaş" konuşmasını yapıyor. - 18 Şubat 1943, Berlin

Goebbels konuşmasının ortasında Yahudilerden bahsederken ağzından "imha" kelimesini kaçırdı, hemen "sindirmek" olarak düzeltti. Halihazırda yaşanmakta olan, Nazi işgalindeki Polonya'da gizlice inşa edilmiş imha kamplarında milyonlarca Yahudi'nin sistematik bir şekilde katline dikkat çekmek istemiyordu. Bir yıl önce Berlin'in Wannsee Gölü'nde bir villada Reinhard Heydrich öncülüğündeki konferansta rejimin ilgili tüm kurumlarının "Yahudi sorununa nihai çözümün" uygulanmasında iş birliğini tesis etmek için mesele masaya yatırılmıştı. Goebbels günlüğüne şöyle not düşmüştü: "Burada herhangi bir şekilde detaylandırılmayacak, son derece vahşi bir yönteme başvuruluyor ve Yahudilerden geriye pek bir şey kalmıyor.

9.

Küçük oğlu Harald, Fransa'dan Doğu Cephesi'ne, Avrupa'nın dört bir yanında çarpışırken Günther Quandt Berlin'de işçi kıtlığı

sorunuyla ve bankalarla pazarlık etmekle meşguldü. Günther 1942 boyunca Almanya'nın üç büyük bankası Deutsche Bank, Commerzbank ve Dresdner Bank ile sıkı müzakereler yürütmekteydi. Silah şirketi DWM'yi daha da genişletmek için finansman arıyordu.[90] Şirket o yıl 182 milyon Reichsmarklık satış yapmıştı, 1943'te bu miktar iki katına çıkarak 370 milyonu bulacaktı. Büyüme özellikle de savaş zamanında ucuza halledilebilecek bir iş değildi. Bankalar halihazırda şirkete 90 milyon Reichsmarka ulaşan borç ve haddinden fazla kredi vermişti ve daha fazlasını vermekten çekiniyordu. Bankalar nezdinde "artık meşru değildi".[91] Günther yine de daha fazlasının peşindeydi ve ne pahasına olursa olsun bu parayı istiyordu.

Quandt, 1942 Ekim'inde Deutsche Bank'ın yönetim kuruluyla yürüttüğü müzakerelerde alacağı borca bankanın neden daha düşük bir faiz oranı vermesi gerektiğini açıklarken DWM'nin "vasıfsız işçi (savaş esirleri, askere alınan yabancı erkekler vs.) kullandığından" bahsetmekten çekinmedi.[92] Vasıfsız işçiler (özellikle de köleleştirilmiş, hapsedilmiş, aç bırakılmış ve istismar edilmiş olanları) için para lazımdı. Yazın bankalar geri adım atmış ve DWM'ye 50 milyon Reichsmarklık yeni tahvil çıkarmıştı.[93] Şirket tahville gelen kaynağa muhtaçtı. Talep o kadar büyüktü ki bankaların DWM'ye verilecek yeni tahvil için oluşturduğu emir defterleri birçok kez gereğinden fazla talep aldı ve birkaç gün içinde kapandı. Sermaye piyasaları bir kez daha beşerî sermayeye baskın çıkmıştı. Fakat tahvil çıkarıldıktan sonra büyük bankalar borcu kesti. Nazi savaş makinesi teklemeye başlamıştı ve artık paraları risk altındaydı.

Milyonlarca Alman erkeği Wehrmacht'a alındığı ya da gönüllü olarak katıldığından iş gücü ülkenin her yanında fazlasıyla

---

90 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 421 ve devamı.
91 Scholtyseck, *Aufstieg*, 423'te alıntılanmıştır.
92 Scholtyseck, *Aufstieg*, 427'de alıntılanmıştır.
93 Scholtyseck, *Aufstieg*, 426.

seyrekleşti. İşçi kıtlığı 1941 Haziran'ı itibarıyla Wehrmacht'ın ayda altmış bin asker kaybettiği, kan gölüne dönen Doğu Cephesi'yle daha da acil önem arz etmeye başladı.[94] Hitler bu kıtlığı gidermek için 1942 başlarında gelmiş geçmiş "en büyük zorla çalıştırma programlarından birini" başlattı.[95] Zorunlu çalıştırma uygulamasını yaygınlaştırmak üzere, Hitler'in 1942 Mart'ında işçi görevlendirilmelerinin bir numaralı sorumlusu atadığı Thuringia *Gauleiter*'i Fritz Sauckel ile *Führer*'in aynı ay içinde silahlanma bakanı yaptığı mimar Albert Speer görevlendirildi.

Sauckel 1942 boyunca Alman fabrikalarında zorla görevlendirilen yahut oralarda çalışmak üzere sürülen insanların sayısını süratle arttırdı. Avrupa'nın dört bir yanından milyonlarca kişi getirildi fakat büyük çoğunluğu Nazilerin Ostarbeiter adını verdiği SSCB ve Polonya'dan getirilen "Doğulu" işçilerdi. Bu esnada 1942 Eylül'ünde birkaç gün süren konferansta Hitler, Speer'in toplama kamplarındaki tutukluların kamp dışında, savaş üretiminde kullanılması önerisini kabul etti.[96] Hitler'in kararı Alman şirketlerinin toplama kampı tutuklularından daha fazla istifade etmesini sağladı, ülkenin her köşesindeki fabrika arazilerinde yahut yakınlarında inşa edilen toplama kampı şubelerinin hızla yayılmasına yol açtı. Almanya'da savaş süresince kadın ve erkek, kız ve oğlan çocuğu olmak üzere en az 12 milyon yabancı ülke vatandaşı zorla çalıştırıldı.[97] Feci çalışma ve yaşam koşullarına maruz kalan 2,5 milyonu orada yaşamını yitirdi.

Günther Quandt ile Friedrich Flick'in kontrolündeki I.G. Farben, Siemens, Daimler-Benz, BMW, Krupp ve daha bir sürü şirket zorla çalıştırılan tutuklular ve köle işçilerden istifade eden en

94 Bkz. Tooze, *Wages of Destruction*, 513–17.

95 Tooze, *Wages of Destruction*, 517.

96 Bkz. Marc Buggeln, *Slave Labor in Nazi Concentration Camps* (Oxford, BK: Oxford University Press, 2014, çev.), 20–21.

97 Bkz. Mark Spoerer ve Jochen Fleischhacker, "Forced Laborers in Nazi Germany: Categories, Numbers, and Survivors," *Journal of Interdisciplinary History*, Cilt: 33, Sayı: 2 (Sonbahar, 2002): 197, 201.

büyük özel sektör mensuplarının bazılarıydı. Herhangi bir Alman işletmesi yerel istihdam ofisinden zorla çalıştırılan işçi yahut savaş esiri talep edebilirdi. 1942 başı itibarıyla işletmelere, Himmler'in Dostlar Meclisi üyelerinden SS generali Oswald Pohl idaresindeki SS Maliye ve İdare Örgütü'nden[98] (SS-WVHA) aktarılabilirdi. Şirket talebini iletir ve sonra SS-WVHA işletmeyi incelerdi. Şirket temize çıktıktan sonra fabrikası yakınlarında bir toplama kampı şubesi inşa edilir ve içi tutuklularla doldurulurdu. Şirket her bir tutukluyu kabiliyetlerine göre günlük 4 ila 6 Reichsmark arasında bir ücret mukabilinde SS'den "kiralar" ve bu toplama kampı şubesini finanse ederdi. SS idaresindeki toplama kampları ve Alman şirketleri arasındaki köle işçi iş birlikleri arasında Auschwitz kampı ile IG Farben, Dachau kampı ile BMW, Sachsenhausen kampı ile Daimler-Benz, Ravensbrück kampı ile Siemens dahildi; Neuengamme kampı ise Günther'in AFA'sı, Porsche'nin Volkswagen'i ve Dr. Oetker'e köle işçi tahsis ediyordu.[99]

10.

Günther Quandt savaş başlamadan önce Almanya'da bir yerde, büyük akü şirketi AFA için son model bir fabrika tesisi inşa etmeye kararlıydı. Şansına Hannover kenti, şehrin çeperindeki sınai bölgede 500 kilometrelik geniş bir parseli satışa çıkarmıştı; AFA'ya teklif götürdü. Günther gururla, yeni fabrikasının planları üzerinde "uzun saatler boyunca yoğun olarak" çalıştığını ve olağanüstü sonuçlar elde ettiğini yazdı.[100] Savaş sonrasında İngiliz müfettişler AFA'nın yeni fabrikasının muhtemelen "dünyanın en büyük akü üretim tesisi" olduğunu söyleyecekti; bu unvan Tesla'nın sahibi Elon Musk'ı kıskandıracak cinstendi.[101] 1940

98 Alm. *SS – Wirtschafts und Verwaltungshauptamt*. Allgemeine-SS'in kasası. Toplama kamplarını da idare ederdi. (ç.n.)

99 Tooze, *Wages of Destruction*, 531–32.

100 Quandt ve Quandt, *Günther*, 239.

101 Scholtyseck, *Aufstieg*, 790.

sonbaharında AFA'nın Hannover fabrikası Alman donanmasının meşhur u-bot denizaltıları ve gemileri batırmada kullandığı G7e elektrikli torpidolar için akü üretmeye başladı.[102]

1943 başlarında Hannover fabrikasında işçilerin yarısından fazlasını (3.400 kişi) zorla çalıştırılanlar oluşturuyordu fakat henüz toplama kampı tutukluları getirilmemişti.[103] Günther'in fabrikasının yöneticileri Hamburg yakınlarındaki Neuengamme tutuklularını çalıştırmak için SS ile pazarlıklar yürütüyordu, başarıya ulaşamamıştı. Ne var ki AFA fabrikada tutuklular ile özgür işçilerin ayrılacağını garanti edemiyorken SS bu şartta ısrarcıydı.

1943 Mart'ında SS bu koşulda taviz vererek AFA'yla anlaştı. Hannover fabrikası arazisinde bir toplama kampı şubesi inşa edildi, bu Neuengamme'nin bölgedeki 85 uydu kampından biri oldu. İnşaatın ve binalardan yataklara, dikenli tele kadar gereksinimler ile başlarda gıdanın bedelini karşılamak AFA'ya düştü. SS, kampın komutasından ve muhafızlardan; tutukluların giysi, yiyecek ve "tıbbi bakımları" (tabii ona tıbbi bakım denebilirse) ile Neuengamme'ye gidiş gelişlerini sağlamakla yükümlüydü. AFA alışılageldiği üzere SS'e vasıflı bir tutuklu için günlük 6, vasıfsız işçi için ise 4 Reichsmark ödeyecekti.

Bu miktar AFA'daki köleleştirilmiş tutuklulara ödeme yapılacağı anlamına gelmiyordu. Hatta bu insanlar "köleden de aşağı" görülüyordu.[104] SS ve AFA sinsice bir uzlaşmaya vardı: "Üretim tesisini kâr ettirmek için üretimi arttırmak üzere kendilerini motive edebilsinler diye tutukluları teşvik edecekti."[105] Tutuklulara

---

102 Scholtyseck, *Aufstieg*, 435–36.

103 AFA Hannover fabrikasındaki toplama kampı şubesine dair bkz. (Ed.) Hans Hermann Schröder v.d., *Konzentrationslager in Hannover* (Hildesheim: August Lax, 1985), 50 ve devamı.; Jungbluth, *Quandts* (2002), 190–99; Marc Buggeln, *Arbeit & Gewalt* (Göttingen: Wallstein, 2009), 71–74, 188–92, 307–12; Scholtyseck, *Aufstieg*, 638–43, 664–70, 682–87.

104 Bkz. Benjamin Ferencz, *Less Than Slaves* (Bloomington: Indiana University Press, 2002).

105 Buggeln, *Slave Labor*, 71.

SS'in geliştirdiği ödül sistemi dahilinde belirlenen haftalık hedeflere ulaşırlarsa para yerine sadece kamp kantininde kullanabilecekleri kuponlar verilecekti.[106] Tabii sistem istismarlarla doluydu ve sağlığı iyi olan tutuklular lehine çalışıyordu. Sözde *Kapo*lar yani kamp komutanlığının denetim görevleri verdiği tutuklular, diğer tutukluları hedeflerine ulaşsın diye "teşvik" etmek için hem darp eder hem de sonrasında ödülleri onlardan çalarlardı. AFA toplama kampı şubesinde *Kapo*lardan biri akıl hastası bir suçluydu; fabrikada çalışamayacak kadar zayıf, mutfakta çalışan tutukluları denetliyordu. Tutukluları bir kablonun ucuyla darp eder ve kışları hortumla ıslatırdı. Bir keresinde demir çizme giymiş hâlde Fransız bir mahpusu karnından o kadar sert tekmelemişti ki adam birkaç saat içinde hayatını kaybetmişti.

AFA fabrikasının kurşun bölümünde esirlerin kendini zehirli dumandan koruyacak özel maske takması ya da kıyafet giymesine izin verilmedi. Şiddetli karın ağrısı gibi belirtileri olan kurşun zehirlenmesine yakalananlar keskin acının pençesinde olmalarına rağmen çalışmaya devam etmeye zorlandılar. Tutuklular kaynar kurşunla kaza da yaşadı. Üçüncü derece yanık geçirerek hasar alan uzuvları mecburen kesilirdi. Bir tanığın ileride aktardıklarına göre tutuklular "bilinçleri tamamen yerinde oldukları hâlde" el ve kolları Günther'in makinelerine sıkışır, "etleri üst kol bölgesine kadar kemiklerinden sıyrılırdı."[107]

AFA'nın toplama kampı şubesinin inşası 1943 Temmuz'unun ortalarında başladı. Neuengamme'den 50 kadar Alman, Polonyalı ve Sırp esire fabrikadan 120 kilometre kadar uzaklıktaki barakaları inşa ettirildi. İnşaat alanını korumak için 20 civarı SS mensubu görevlendirildi ve bunlar da vakit kaybetmeden tutukluları istismara koyuldu. Toplama kampı şubesinin ilk lideri SS Başçavuş Johannes Pump inşaatı yönetti. Bir tanığın mahkemede

106 Schröder, *Konzentrationslager*, 74–76, 80–104.
107 Schröder, *Konzentrationslager*, 83'te alıntılanmıştır.

verdiği ifadeye göre Pump "istediği kadar hızlı çalışmadığını düşündüğü mahpusları odundan sopayla darp ederdi."[108] SS çavuşu "Akü fabrikasında çalışan kadınlar izliyorsa onlara hava atmak için tutukluları özellikle fena pataklardı."

Çok geçmeden Günther'in fabrikasında çalışmak üzere toplama kampı şubesine 1.500 kadar Neuengamme tutuklusu getirildi. Bu tutuklular da benzer ve bahsi geçenlerden daha ağır istismarlara maruz bırakıldı. Tutuklulara barakaların önünde, kamp dışından dahi görülebilen bir darağacı bulunan yoklama alanı inşa ettirildi. Firar eden ve sonrasında yakalanan esirler ibret olsun diye diğer tutukluların gözü önünde asılırdı. Bazı firarilerin de kafasına sıkılırdı. Günther'in kıymetli AFA tesisinde en az 403 kişi yaşamını yitirdi. Gelgelelim Quandt'ın aklı başka yerdeydi.

27 Temmuz 1943 akşamı, altmış ikinci doğum gününden önceki gece Günther Berlin'de evindeydi; oğulları Herbert ve Harald ile siyasî gelişmeleri tartışıyordu.[109] İşler Almanya için iyi gitmiyordu. İki gün önce Hitler'in müttefiki Mussolini devrilmiş, İtalya'daki yirmi bir yıllık faşist idareye son verilmişti. Müttefik kuvvetleri Sicilya'yı işgal etmişti. Wehrmacht Kuzey Afrika ve Akdeniz'i yitirmişti.

Harald iki hafta önce izne çıkarak Berlin'e, eve dönmüştü. Yirmi bir yaşındaki paraşütçü çatışmada "muhteşem performans gösterdiği" ve subay kademesine terfi ettirildiği, dehşetlerle dolu Doğu Cephesi'nden sağ salim dönmüştü.[110] Genç Quandt'ın sonraki istikameti Mihver İttifakı'ndan ayrılmak ve taraf değiştirmek üzere olan İtalya'ydı. Günther oğullarıyla konuşurken İtalya'nın taraf değiştirmesini savundu. "Savaşın kaybedildiğini

108 Schröder, *Konzentrationslager*, 60-61'de alıntılanmıştır.

109 Aksi belirtilmediği takdirde anlatılanların aktarıldığı kaynak: Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu; Günther Quandt'ın savcı iddianamesine yanıtı, 8 Şubat 1948, HWA, bölüm 2017, 38 no.lu klasör; Jungbluth, *Quandts* (2002), 202–4.

110 Fröhlich, *TG*, 20 Haziran 1943.

gören bir ulus için yapılacak tek mantıklı şeydi."[111] Hatta Günther Almanların da İtalyanlar gibi ne pahasına olursa olsun barış istemesi gerektiğini iddia etti.

Harald hiddetlendi. Babası nasıl böylesi bir bozgunculuk yapabilirdi? Yeni terfi almış subay Quandt babasına o kadar öfkelenmişti ki ertesi gün annesine, eski kocasının sözlerini aktardı. Fakat yine de Magda'ya Günther'in söylediklerini Goebbels'e iletmemesi için yalvardı. Magda oğluna verdiği sözü tuttu; oğlu Güney Cephesi yoluna çıktıktan sonrasına dek konuşmadı.

Birkaç hafta sonra Günther villasındayken telefonu çaldı. Goebbels'in Berlin merkezindeki Hermann-Göring-Strasse'deki konutuna davet edilmişti. Goebbels, Quandt'ı arabayla evinden aldırttı fakat Günther, Tiergarten'a nazır muhteşem malikâneye vardığında propagandacı çoktan bakanlığa doğru yola çıkmıştı. Günther'i eski karısı karşıladı. Magda kocasının uyarısını iş adamına iletti. Günther bu bozguncu yorumlarının bedelinin ne olacağını biliyordu: Kellesi giderdi. Magda bu minvalde bir yorum daha yaparsa Günther'in işinin bitirileceğini söyledi.[112]

11.

Friedrich Flick 10 Temmuz 1943 günü altmışıncı yaşına girdi. İki yıl önce altmışıncı doğum gününü ihtişamlı bir davetle kutlayan Günther Quandt'ın aksine Flick günü Alman başkentinin sahne ışıklarından uzakta geçirdi. Lüks bir otelde rejimden, ordudan ve iş dünyasından seçkin konukların davet edileceği menfur bir akşam ziyafeti vermeyecekti. Flick buna mukabil "bizzat *Führer*'den samimi bir telgraf aldı."[113] Basından kaçınan kodamanın en yakın

111 Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

112 Duruşma tutanakları, 13-14 Mayıs 1948, Starnberg Nazilikten arındırma Mahkemesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

113 Priemel, *Konzerngeschichte*, 578'de alıntılanmıştır.

yardımcıları şatafatlı bir parti düzenlemek yerine patronlarını "en ideal şekilde" kutlamak için Göring'in basın sorumlusunun yardımıyla Alman gazetelerinde sağlam denetim altında bir halkla ilişkiler kampanyası yürüttü.[114] İronik bir şekilde, çıkan makaleler büyük ölçüde Flick'in işini sessiz sedasız yürütebilme kabiliyetini övüyordu. Flick'in holdingi bile kendisinin "köylü atalarını" tanıtan ve iş adamını sadece "sanayi katılımlarını toplayan bir adam" olarak tarif edenleri eleştiren, nadir bir açıklama yaptı: "Bu, bir müteahhide sadece inşaat malzemesi toplayan bir adam demek kadar adil olurdu."[115] Açıklamada halkın Flick'e dair çok az şey bilmesinin sebebi olarak "kendisinin ince bir tevazua sahip olması" gösterildi. "Flick insanlardan kaçınırdı."

El altından iş yürütmek Flick'in önünü epey açmıştı. 1943 yazında Nazi İmparatorluğu sallanmaya başlarken Flick'in holdingi zirvesindeydi. On yıldır genişlediğinden Nazi Almanyası'nın en büyük çelik, kömür ve silah üreticilerinden biriydi. Flick, rakibi Krupp'u dahi geride bırakmıştı; şirketi Almanya'nın en büyük ikinci çelik üreticisi olmuştu. Flick'in üçüne tamamen hâkim olmadığı en büyük yedi şirketinin aktif değeri 1943 başı itibarıyla 550 milyon Reichsmarkı bulmuştu.[116] Aynı yılın vergi matrahında Flick'in holdingdeki hissesinin 600 milyon Reichsmarka ulaştığı tahmininde bulunuldu. Flick, sahip olduğu sanayi imparatorluğuyla Nazi Almanyası'nın en zengin adamı olmasa da en zenginlerinden biriydi. Flick'in kömür madenlerinde çelik imalathanelerine, silah fabrikalarına kadar farklı alanlara el atan; işgal altındaki Ukrayna'dan Fransa ve Nazi Almanyası'na uzanan geniş imparatorluğu büyüklük ve kapsam bakımından devasa boyutlardaydı. Nazi Almanyası'na silah gerektiğinde Flick hallederdi. Doğal kaynak ihtiyacı doğduğunda Flick el atardı. Kara kömür ve linyit kömürü, demir ve çelik, top

114 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 283.
115 NMT, VI. Cilt, 183–84'te alıntılanmıştır.
116 Bkz. Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 495–96.

ve gülle dahil Nazi savaş makinesine gereken tüm yakıta sahipti. Gelgelelim Flick'te kritik bir kaynak yoktu; o da tüm Alman işletmelerinde yetersiz olan vasıflı işçiydi. Takvimler 1943 yılını gösterdiğinde Flick'in kömür madenlerinde zorla çalıştırılanlar arasında açık maden ocaklarında çalışmaya uygun görülen kadın ve çocukların sayısı gitgide artış gösterdi. Çoğu 13-15 yaşları arasındaki Rus gençleriydi.

Flick 1940 Eylül'ünde toplama kampı tutuklularını çalıştırmaya başlayarak holdingini Nazi Almanyası'nda bunu yapan ilk özel şirketlerden biri yapmıştı. Flick'in Berlin yakınlarındaki Hennigsdorf çelik fabrikasının müdürü aylar önce SS ile anlaşma yapmış ve Sachsenhausen toplama kampından 50 kadar tutukluyu çalıştırmaya başlamıştı. Fakat Flick, Günther'in aksine çok sayıdaki fabrika ve madenlerinden birine toplama kampı şubesi henüz inşa ettirmeyi başaramamıştı. Esasen bu yönde çaba göstermişti. Flick ile Saksonya eyaletinin müşterek teşebbüsü Döhlen çelik fabrikasında bir kamp şubesi kurulmasına yönelik planlar yapıldı fakat sonuca ulaşmadı. 1942 yazı sonlarında "yabancı Yahudiler" için kurulması teklif edilen kamp planı hayata geçirilemedi, zira *Führer* o ana dek Yahudilerden ücretsiz işçi olarak istifade etmek yerine derhal katledilmeleri yönünde karar almıştı.[117]

Flick 1943 yazı boyunca köle işçiler getirtmenin yanında Fransa'da büyük oğlu Otto-Ernst'i dizginlemekle meşguldü. Yirmi altılık veliaht Nazi idaresindeki Lorraine'de el konduktan sonra babasının Göring'ten kayyımlığını aldığı Rombach çelik fabrikasının altını üstüne getiriyordu.[118] Flick 1943 Şubat'ında halefini ham çeliğin %20'sinden fazlasını üreten devasa kompleksin yöneticiliğine atadı. Otto-Ernst azimle çalıştıktan sonra kayınpederinin koltuğuna oturarak Rombach'ın müdürü oldu. Hâlâ kendisini babasına ispat etmeyi arzulayan genç veliaht

117 Priemel, *Konzerngeschichte*, 492.

118 Rombach'a ilişkin bkz. *Konzerngeschichte*, 447–52; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 451–61; Frei v.d., *Flick*, 299–306.

hevesle Rombach'ta "kaliteli program" olarak bahsettiği iddialı ve maliyetli silah üretimi stratejisini uygulamaya koyuldu.[119]

Otto-Ernst'in terfi aldığı ay, Almanya'nın Kara Kuvvetleri Silah Ajansı Rombach'ı Nazi işgali altındaki Fransa'da on beş mühimmat fabrikasının taşeronluğunu verdi. Rombach fabrikalara yüksek kalite çelik tedarik edecek, aynı zamanda Wehrmacht'a el bombası ve mermi üretecekti. Otto-Ernst'in Nazi silah programına kaliteli çelik sağlamayı önceleme kararı Rombach'ta altyapının muhteşem bir bakımdan geçmesini gerektiriyordu. Bunun da hem maddi kaynak hem de insan hayatı bakımından muazzam bir bedeli oldu.

Otto-Ernst'in maliyetli silah üretimine odaklanma adımı babasını hemen endişeye sevk etti. Flick, daha 1943 Mart'ının ilk günlerinde Rombach'ın idaresiyle ilgilenmeye başlamıştı, maliyetlerdeki tehlikeli artışlara dikkat çekti. Bu artışlar Flick nezdinde "işlerin iyi gidemeyeceğinin" ispatıydı.[120] Fakat haziran ayına gelindiğinde değişen bir şey yoktu. Flick, Otto-Ernst ve diğer müdürlere yazdığı mektupta Rombach'ta "silahlanmaya mümkün olduğu kadar çok katkıda bulunmalıyız; aynı zamanda itibarımız ve mevkimizi de korumalıyız... Kendimizi rencide etmemeliyiz" vurgusunda bulundu.

1943 Ağustos'unda üretimde keskin bir düşüşle Rombach'ın mali kayıpları katmerlenince Flick'in Otto-Ernst'e karşı tahammülü kalmadı. Kâr ve üretim oranlarında iyileşme olmazsa en yakın yardımcılarından birini Berlin'den Rombach'a göndererek şirketin idaresini oğlundan geri almakla tehdit etti. Sıcak kanlılığıyla nam saldığı söylenemeyen Otto-Ernst suçu başka bir idareciye atarak fiyaskodaki rolünü önemsizleştirmeye çalıştı fakat taktiği babasında işlemedi. Flick oğlunun işi çığırından çıkardığının farkındaydı. Otto-Ernst bir kez daha aile imparatorluğuna liderlik yapmaya ehil olmadığını göstermişti.

---

119 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 459'da alıntılanmıştır.

120 Priemel, *Konzerngeschichte*, 449'da alıntılanmıştır.

Bu esnada Rombach'ta çalışma koşulları ileride bir tarihçinin kanaat getireceği üzere felaketti; Flick'in fabrikaları arasında en kötü durumdakilerden biriydi.[121] 1942 boyunca iş gücündeki düşüş süratle derinleşirken Otto-Ernst'in kayınpederi zorla çalıştırılan işçilere ve Sovyet savaş esirlerine gitgide ağırlık vermeye başlamıştı. Lorraine'de el konmuş çelik fabrikalarında yüzlerce Rus adeta büyükbaş hayvan gibi oradan oraya sürüklendi.

Otto-Ernst Rombach'ın başına geçtiğinde fabrikada görevlendirilen köle işçilerin sayısı artmaktaydı. Genç Flick bu sayede pahalı silah programının maliyetinin bir kısmını denkleştirebildi. 1943 yazı itibarıyla Rombach'taki 6.500 işçinin yarısından fazlası fabrika arazisindeki dört kampta tutulan, zorla çalıştırılan işçilerden oluşuyordu. Bu sayının dörtte biri, bir çelik fabrikası için şaşılacak kadarı kadındı. Çoğu da Doğu Avrupa'dan getirilen köle işçiler yani *ostarbeiter*lardandı. Kadınlar on iki saatlik vardiyalarda ağır işler yapıyor; demir yollarının raylarını tamir ediyor, kömür ve vagon yüklüyor, indiriyor ve hatta çelik izabe fırınlarında dahi çalışıyordu. Hamile kadınlar doğum yapana dek çalışmaya devam etmek zorundaydı. Kadınlardan birinin ileride ifade edeceği üzere bu işçilere öğle yemeğinde "normalde domuzlara verilen bir karışımdan" yarımşar litrelik çorba verilirdi.[122] Soğuk havanın sızdığı barakaların çatısından yağmur damlaları dökülürken tek bir odacığın içinde otuz kadar kadın uyumaya mecbur bırakıldı. Zorla çalıştırılanlar üç kuruş ödeme alıyordu. Arazideki bomba sığınağı sadece Almanların kullanımı içindi.

Rombach fabrikasının ustabaşı ile sadist SS ve Gestapo mensuplarından seçilen bir dizi güvenlik sorumlusuna sayısız taraftar destek veriyordu. Çoğu sırf eline imkân geçtiği için işçileri sindirir ve istismar ederdi. Bir genç *ostarbeiter* döve döve öldürülmüştü.[123]

121 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 495–97; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 527–28, 546–48; Frei v.d., *Flick*, 307–9. "En kötü durumdakilerden biri" için bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 497.

122 Frei v.d., *Flick*, 308'de alıntılanmıştır.

123 Frei v.d., *Flick*, 308-309.

Tercümanlardan biri izin almadan bir çift ayakkabı aldığı için dayakla ve toplama kampına gönderilmekle tehdit edilince kendini bir trenin önüne attı. İki gardiyanı bıçaklayan Rus tercümanlar fabrika arazisinde asılarak idam edildi. Flick holdinginde zorla çalıştırılanları ve köle işçileri ayrıntılı olarak inceleyen bir tarihçi, SS mensuplarının "bu suçları Otto-Ernst Flick'in gözleri önünde işlediğini, iş adamının Nazileri istediğinde dizginleyebileceğini" yazdı. "Flick'in oğlu fabrikadaki ustabaşılarının korku rejimini korudu ve bu yöndeki eğilimi ve Rombach'taki işleri çığrından çıktığında bu yöndeki eğilimi arttı."[124]

12.

27 Mayıs 1943 tarihinde Josef Herrmann adında bir adam Stuttgart'ta bulunan Ferdinand Porsche'ye son derece çarpıcı bir mektup kaleme aldı. Alman Yahudi'si bu adam Austro-Daimler'de Porsche ile çalışmıştı ve eski iş arkadaşının yardımına muhtaçtı. Herrmann kız kardeşiyle Amsterdam'a kaçmış, kadın sınır dışı edilmiş ve her ne kadar Herrmann'ın haberi olmasa da Auschwitz'de öldürülmüştü. Şimdi adamın kendisi de tehlike altındaydı. Porsche'den Hollanda'daki SS güçlerinin başındaki Bavyeralı yetkiliye Herrmann'ın "Avusturya ulusal ekonomisi ve sanayisine" katkılarını açıklayan bir mektup yazmasını rica etti.[125] Yahudiler bazen "barış zamanında gösterdiği yararından" dolayı doğrudan toplanma kampına postalanmaktan kurtaran bir muafiyet listesine alınırdı. İstenen mektup yazıldı fakat gönderilmedi. 1943 Haziran'ı ortalarında Porsche'nin sekreteri, Herrmann'a mektup yazdı. Mektupta gerekçeleri açıklanmadan Porsche'nin "güvenlik polisi komutanına geçmişteki kamu hizmetinizi teyit eden bir yazı gönderebileceğini düşünmüyordu." Herrmann çok geçmeden Amsterdam'dan sınır dışı edildi. Yetmiş

124 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 548.
125 Pyta v.d., *Porsche*, 315.

yaşına girdikten bir hafta sonra fakat toplama kampı kurtarılmadan ise iki hafta önce, 30 Mart 1945 tarihinde Bergen-Belsen'de hayatını kaybetti. Sağlam bağlantıları olan, sözde tarafsız Porsche bıçak kemiğe dayandığında ölümle burun buruna gelen eski bir iş arkadaşına yardım eli uzatmaya tenezzül etmedi.

Porsche 1943 yazında ekseriyetle kendini korumaya çalışmakla meşguldü. Tank komisyonunun başkanı olarak yeni görevinde başarılı olamamıştı.[126] Porsche'nin tasarladığı, Fare adlı bir süper tank dahil prototipler Almanların Sovyetler Birliği'ndeki son büyük taarruzu Hisar Harekâtı'nda yer almaya uygun değildi. Silahlanma bakanı ve Porsche'nin tasarımcı rakibi Albert Speer yetmişine merdiven dayamış Porsche'yi komisyon başkanlığından kovmak üzereydi. Porsche'nin on yılı aşkındır devam eden, Hitler'in gözde tasarımcısı olduğu günlerin sonuna gelinmişti.

Bu esnada Porsche'nin damadı Anton Piëch, Fallersleben'deki Volkswagen fabrikasında bir korku rejimi uyguluyordu. Şirket kompleksinde inşa edilen ilk toplama kampı şubesine ironik bir şekilde "İş Köyü" adı verilmişti.[127] Porsche ile Himmler'in anlaşmasına binaen tutuklular bir hafif metal dökümhanesinin inşaatını bitirmekle görevlendirildi. Porsche bunun karşılığında Waffen-SS'e 4.000 çanak araba temin edecekti. İlkin Neuengamme kampından, ardından Sachsenhausen ve Buchenwald'dan tutuklular fabrikaya getirildi. Çok geçmeden başka projelerde çalıştırılmak üzere Auschwitz ile Bergen-Belsen'den tutuklular da fabrikaya gönderildi.

1943 Temmuz'u ortalarında Gestapo ile fabrikanın plastik cop ve tabancalı güvenlikçileri, Hollandalı ve Fransız işçilerin şarkı söylediği, gitar ve flüt çaldığı "spontane müzikli eğlencesini" dağıttı.[128] İşçilerin kırkı, yakınlardaki insanlık dışı ceza kampına gönderildi. Üç hafta sonra fabrikaya dönenler "farklı

126 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 453–76.

127 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 496–515; Volkswagen, *Remembrance*, 81, 84; Buggeln, *Slave Labor*, 66–67.

128 Alıntı ve devamı için bkz. Volkswagen, *Remembrance*, 58.

Tasarladığı tanklardan birinin üzerinde Ferdinand Porsche, 1943.

mahluklar" olup çıkmıştı. Piëch "*Führer*'in Volkswagen'i 990 Reichsmarka mal etme isteğini yerine getirmek için ucuz *ostarbeiter* kullanmak zorunda olduğunu... açıkça ifade etti."[129] Fabrikada çalışan *ostarbeiter*ların sayısı, 10-18 yaş arasındaki çocuklar dahil olmak üzere hızla 4.800'e yükseldi. Tümü fabrika kampının dikenli tellerle ayrılmış, tıklım tıklım bölümünde tutuluyordu. Bir tarihçinin ileride keşfedeceği üzere sadist bir aşçı "aç tutuklular yiyecek bir şeyler ararken yaralansın diye kalan yemeklerin içine kırık cam parçaları karıştırmıştı."[130]

Volkswagen kompleksindeki *ostarbeiter*ların yarısı kadarı kadındı. Polonyalı ve Rus kadınların bir kısmı kampa hamile geldi ya da çok geçmeden kampta gebe kaldı. Anneler doğumdan hemen sonra bebeklerini vermeye zorlanıyor ve yeni doğan bebekler yakın mesafedeki Rühen köyünde kurulmuş "Yabancı Çocuk Yuvası'na" götürülüyordu.[131] Bir İngiliz savcı ilerleyen dönemde yuvadaki şartların "akla hayale sığmadığını" aktaracaktı: "Geceleri o barakaların duvarlarından böcekler çıkar ve çocukların

---

129 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 756.

130 Rieger, *People's Car*, 83.

131 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 762–65; Volkswagen, *Remembrance*, 52.

yüzlerini, tüm vücutlarını kaplardı... Bazı çocukların üzerlerinde otuz, kırk tane çıban ya da kan çıbanı çıkmıştı."[132] Rühen yurdunda en az 365 Polonyalı ve Rus bebek ihmal, enfeksiyon ve yetersiz bakımdan dolayı yaşamını yitirdi.

13.

12 Aralık 1943 sabahı saat dokuz civarında SS lideri Heinrich Himmler'in treni Doğu Prusya'nın Masurya ormanlarında Hochwald istasyonuna girdi. Trende Richard Kaselowsky, Friedrich Flick ve Himmler'in Dostlar Meclisi'nin otuz altı üyesi daha vardı. Grup önceki gece Berlin'den yola çıkmıştı. Yataklı trende on üç saatlik yolculuktan sonra adamlar istikametine ulaşmıştı. Himmler "dostlarını" Kara İn kod adlı, Hitler'in Kurt İni'nin 25 kilometre doğusundaki karargâhına davet etmişti.[133]

"Himmler'in dostları" tren istasyonunda otobüse binerek SS liderinin savaş karargâhına geçti, orada beyaz sosisle kahvaltı ettikten sonra rehberle sığınağı gezdiler. Himmler öğlen bir saatliğine konuklarına katıldı ve kısa bir konuşma yaptı. Öğle yemeğinin ardından misafirlere bir film izletildi ve SS korosu konser verdi. Ziyaret hafif bir akşam yemeğiyle noktalandı. Himmler bir kez daha bir saatliğine "dostlarına" katıldı, beraber çay içtiler. Sonunda konuklar trenle Berlin'e döndü.

Misafirlerin bazıları geziyi "tam bir hayal kırıklığı" ve "lezzetli beyaz sosisler haricinde... tatsız" geçtiği yorumunda bulundu.[134] Neticede Himmler, Hitler'in savaşın gidişatını nasıl değiştireceğine dair içeriden herhangi bir bilgi vermemişti. Flick, Himmler'in karargâhını mı yoksa bir tımarhaneyi mi ziyaret ettiğini çözemedi.[135] Fakat Dr. Oetker'in CEO'su Richard Kaselowsky için ziyaret

132 Rieger, *People's Car*, 83-84'te alıntılanmıştır.

133 Gezinin programı ve konuk listesi için bkz. NMT, VI. Cilt, 273--75.

134 NMT, VI. Cilt, 366. "Beyaz sosisler haricinde" için bkz. "Treue im Chor," *Der Spiegel*, 12 Ekim 1965.

135 NMT, VI. Cilt, 336.

amacına ulaşmıştı. Himmler'in konuşmasından güç almaya çalıştı. Ziyaretten sonra bir akrabasına şöyle yazdı: "*Reichsführer SS*, önümüzde zorlu mücadeleler ve sınavlar olduğunu, başımızı dik tutmamız gerektiğini söylüyor. Fakat *Reichsführer* mücadelenin sonunda geleceğimizi garanti altına alacak Alman zaferinin kazanılacağına emin. Buna içtenlikle inanmalı ve günlük hayatın zorluklarına bu inancı kurban etmemeliyiz."[136]

Bielefeldli puding kralının iyimser olmak için gerekçesi vardı. Dr. Oetker'de işler savaş sayesinde çok iyi gidiyordu.

Şirket meşhur kabartma tozu ve puding karışımlarından Nazi Almanyası dahilinde 1942 itibarıyla savaş başlamadan öncesinden iki kat daha fazla, yarım milyonun üzerinde sattı.[137] Dr. Oetker'in Alman İmparatorluğu üzerinde kabartma tozu tekeli vardı ve şirket Hitler'in cephedeki tedarikçilerinden biriydi. Şirketin pişirme malzemeleri Avrupa'nın dört bir yanında çarpışan Alman askerlerine gönderildi. Dr. Oetker ayrıca Alman askerlerine besleyici kuru meyve ve sebze göndermek üzere Wehrmacht ile müşterek bir gıda girişimine katıldı.

Kaselowsky'nin Himmler'in Dostlar Meclisi'nde üyeliği çok daha fazla ticarî fırsat çıkardı. Kaselowsky grup aracılığıyla SS-WVHA yöneticisi SS generali Oswald Pohl ile tanışmıştı.[138] Pohl SS idaresindeki tüm toplama ve çalışma kamplarını, örgütün sayısız yatırımını ve Alman şirketlerine köle işçi tedarikini yönetiyordu.

Kaselowsky'nin Pohl'la irtibatı 1943 Mart'ının başlarında epey işine yaradı. Dr. Oetker ile kimyasal lif üreticisi Phrix'in ortak teşebbüsüyle maya fabrikaları inşa ediliyordu.[139] Şirketler ağır inşaat işi için daha fazla sayıda köle işçiye gereksinim duyuyordu. Yönetim güçten düşen tutukluların performansından memnun değildi. Pohl, Wittenberger'deki inşaat alanını ziyaret

---

136 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 201'de alıntılanmıştır.

137 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 286, 288 ve devamı.

138 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 199-200.

139 Bkz. Jungbluth, *Oetkers*, 186–88; Finger v.d., *Dr. Oetker*, 311–24; Buggeln, *Slave Labor*, 67–68.

Wehrmacht'a tedarik edilen Dr. Oetker Puding Tozu kutuları...

ettikten sonra derhal Neuengamme'den yüzlerce tutukluyu daha oradaki toplama kampı şubesine gönderdi. Kaselowsky, Pohl'un Himmler'le lobi faaliyeti yürüterek maya fabrikasının tamamlanacağını garantiye almış olmasını "hayli memnuniyet verici" olarak yorumladı.[140] Manidar bir şekilde Phrix mayası gelecek yıl Neuengamme'nin Hamburg yakınlarındaki merkez kampına gönderilecekti. Maya, üretildiği fabrikaları inşa etmiş aç biilaç mahkumların bazı talihli olanlarının sağlığına kavuşmaya çalıştığı kamp revirine kadar ulaştı.

140 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 318'de alıntılanmıştır.

Malum olduğu üzere SS'den gelen hiçbir iyilik karşılıksız değildi. Karşılığında mutlaka bir bedel ödenirdi. Kaselowsky, fabrika inşa etmesi için daha fazla köle gönderme karşılığında Pohl'un, SS'in Dr. Oetker-Phrix ortaklığının bir sonraki maya girişimine alınması talebini kabul etti. Kaselowsky'nin üvey oğlu Rudolf-August Oetker 1943 Nisan'ında bu yeni girişimin danışma kuruluna katıldı. Rudolf-August birkaç ay önce Münih civarındaki Dachau toplama kampında bulunan SS-Führerschule'deki liderlik kursuna girerek Waffen-SS subaylığı eğitimine başlamıştı. İleride, okulun hemen yanındaki tutuklu kampından "muhafaza edildiği", iki yapının müstakil olduğunu ve Dachau'daki "sıkıntılardan...hiç haberi olmadığı" yönünde yalan beyanda bulunacaktı.[141] Hakikatte ise eğitim gördüğü okul, büyük kompleksin ayrılmaz bir parçasıydı. Rudolf-August sonraları Dachau'daki eğitimi esnasında tutukluların öğrencilerin kaldığı yerleri temizlediğini yazdı. Genç Oetker odasıyla ilgilenmeye zorlanan tutuklularla konuşmuş ve "pek de kötü beslenmediklerini" düşünmüştü. "Tutuklularla karşı karşıya gelenler toplama kamplarının o kadar da kötü olmadığını söylesin diye, kasten böyle yaptıklarını sanıyorum" kanaatine vardı.

Rudolf-August SS okullarında muharebe ve askerî eğitimin yanında "Irk Çalışmaları", "Irk Politikası Vazifeleri" ve "Nüfus Politikaları" gibi isimleri olan dersler dahil ideolojik eğitim de aldı.[142] Rudolf-August babaannesinin isteği üzere babasının Verdun'da öldürüldüğü yaşta, yirmi yedisinde Dr. Oetker'in yönetim kuruluna katılacaktı. Fakat 1943 Eylül'ünde o yaşa gelene dek Waffen-SS subayı eğitimiyle meşguldü. Ne var ki bir yıl sonra kader genç Oetker'i paramiliter örgütüne dair heveslerinden vazgeçmeye ve aile şirketinin başına geçmeye mecbur bırakacaktı.

141 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 365'te alıntılanmıştır.
142 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 358–64.

14.

Harald Quandt 1944 Ocak'ının ortalarında Güney Cephesi'nden Berlin'e döndü. Harald I. Paraşütçü Tümeni'nde emir subayı olarak yaz sonlarından beri Güney İtalya'nın dört bir yanında Müttefik kuvvetlerine karşı çarpışıyor, Puglia ve Abruzzo bölgelerini ele geçirmelerini engellemeye çalışıyordu. Yirmi ikisindeki subayın sağlığı bozulmuştu ve taraf değiştirerek Müttefik cephesine katılan İtalyanlardan "sadece tiksintiyle bahsediyordu."[143] Fakat Goebbels savaşın üvey oğlunun karakterini geliştirmesinden memnundu. Günlüğüne 17 Ocak 1944'te şöyle yazdı: "Cephedeki tecrübelerinin [Harald] üzerinde çok iyi etkisi oldu. Savaşın sadece yıkıma yol açmadığı, aynı zamanda geliştirdiği; özellikle de gençlerin en iyi öğretmeni olduğu görülüyor."[144]

Goebbels yanılıyordu. Harald savaştan bıkmıştı.[145] 1944 Şubat'ının başlarında genç Quandt ağır bir soğuk algınlığı şikayetiyle Münih'te askerî hastaneye kaldırıldı. Goebbels birkaç gün sonra kenti ziyaret ettiğinde üvey oğlunu da görmeye gitti. Propaganda bakanı, Harald'ı en kısa zamanda toparlanma ve birliğine dönmeye telkin etti. Ne var ki Harald savaş alanına kısa vadede dönmeyecekti. Goebbels 13 Şubat 1944'te şu satırları kâğıda döktü: "Harald bizi endişelendiriyor... Hâlâ cepheye dönemedi. Tümeni şu an Güney Cephesi'ndeki en ağır çatışmayı veriyor; bu yüzden daha da mahcup oluyorum... Pazartesi Magda onu Münih'te ziyaret edecek ve fırçalayacak."[146]

Propaganda bakanı, üvey oğlunun hastalığı yüzünden itibarını yitirmekten korkuyordu. Harald üvey babasına, gösterdiği kahramanlıklar Goebbels'in propaganda kampanyalarına katkıda bulunduğu sürece önem teşkil ediyordu. Magda oğlunu

143 Fröhlich, *TG*, 13 Ocak 1944.
144 Fröhlich, *TG*, 17 Ocak 1944.
145 Jungbluth, *Quandts* (2002), 205.
146 Fröhlich, *TG*, 13 Şubat 1944.

hastanede ziyaret ettiğinde hiddetli bir tartışmaya girdiler. Harald savaştan, radikal Nazi annesi ve üvey babasından bıkmıştı. Anne oğul arasındaki ipler koptu. Goebbels, Magda olan biteni kendisine telefonda anlattıktan sonra izlenimini şöyle aktardı: "Harald terbiyesizlik etti."[147] Mesele, Harald 1944 Mart'ının ortalarında toparlanıp İtalyan cephesine döndükten sonra bile haftalarca Goebbels'in zihnini meşgul etti. Magda oğlundan hâlâ "hiç memnun değildi", bu yüzden Goebbels cephedeki genç Quandt'a "hararetli bir mektup" kaleme aldı.[148] Propaganda bakanı günlüğüne 16 Mart 1944'te şunu not düştü: "Aklını başına getirmenin tek yolunun bu olduğunu düşündüm. Düşmanın karşısında, cephede olduğu gerçeğine ehemmiyet vermemeliyiz. Şımartarak daha da kötüye gitmesine yol açmak yerinde kendisi hakkında düşündüklerimizi bilmesi onun için daha hayırlı."

Goebbels bir ay sonra "fazlasıyla sert mektubunun" cevabını aldı.[149] Harald üvey babasına mektubunu Roma'nın güneyinden, aman vermeyen Monte Cassino Muharebesi'nde cepheden yazmıştı. Şüphelerinden kurtulmuş olduğu izlenimini veriyordu. Goebbels'e üvey babasının eleştirdiği "lekeyi sonunda temizleyeceğinin" sözünü verdi, "aklının başına geldiğini" ekledi. Goebbels gönderdiği mektubun görünürde başarıya ulaşmış olmasından memnundu; Hitler'in elli sekizinci doğum gününden bir gün önce, 19 Nisan 1944'te günlüğüne öyle kaydetti. Harald aynı vakitlerde İtalya'nın Doğu Cephesi'ndeki bir okul arkadaşına mektup gönderdi: "Başını dik tut oğlum, iş bize düştü."[150] Harald Almanya'nın savaşı kaybettiğini biliyordu. Fakat her ne kadar Harald savaşı kafasında bitirmiş olsa da savaşın Quandt veliahdıyla işi bitmemişti.

147 Fröhlich, *TG*, 15 Mart 1944.
148 Fröhlich, *TG*, 16 Mart 1944.
149 Fröhlich, *TG*, 19 Nisan 1944.
150 Jungbluth, *Quandts* (2002), 206'da alıntılanmıştır.

15.

Günther Quandt 1944 baharında Poznan'daki Cegielski silah tesisinde kendi onuruna düzenlenecek törene katılmak üzere Berlin'den yola çıktı.[151] Esasen el konduktan sonra kayyım olarak kendi idaresine verilen Cegielski'yi satın alarak DWM'ye dahil etmişti. Günther tesisleri genişletti ve yeni bir fabrika daha ekleyerek Nazi Almanyası'nın en büyük silah ve mühimmat tesislerinden biri hâline getirdi. Genişlettiği fabrikalarda alev silahı, hava torpidosu, top, makineli tüfek ve Luftwaffe'nin en mühim muharip uçağı Ju88 bombardıman uçaklarında kullanılacak silahları üretti. DWM'nin Polonya'nın bu kentindeki devasa üretim kapasitesinin neredeyse sınırı yoktu. Savaşın sonlarında, 1944 Nisan'ında dahi bile fabrika 400 milyon civarı piyade kurşunu üretiyordu.

İlerleyen yıllarda bir tarihçinin tahminlerine göre Günther böylesi büyüklükte bir üretimde Poznan'da zorla çalıştırılan 24.000 işçilik bir kuvvete bel bağlıyordu.[152] Fabrikada çalışan işçiler arasında tüberküloz yaygındı. Dökümhanede çalışanlar duman, ateş ve 80°C'nin üzerine çıkan sıcaklıklara maruz kalıyordu. Doğru düzgün tıbbi tedavi sadece Almanlar içindi. Polonyalı işçilere asgari tedavi uygulanıyordu, aşırı pahalıya mal olacağı düşünüldüğünde hasta tedavi edilmiyordu. Henüz on iki yaşındaki çocuklar gece vardiyasına bırakılıyor; zahmetli, ağır işlerde çalıştırılıyor ve fabrikanın güvenlikleri ile başlarındaki SS subayı çoğu kez bu çocukları dövüyordu. Zorla çalıştırılan işçilerden yetmiş beş civarı işçi fabrikada infaz edildi.

Gauleiter Arthur Greiser, Cegielski'nin ekseriyeti kölelerden oluşan işçileri önünde Günther ile fabrikalarını başka bir efsanevi silah üreticisiyle mukayese ederek övgüye boğdu: "Wartheland [Nazilerin işgal altındaki Polonya'da yeniden adlandırdığı bölge] DWM'nin varlığıyla gurur duyuyor! Krupp'suz, DWM'siz ne

---

151 Scholtyseck, *Aufstieg*, 576–84.

152 Scholtyseck, *Aufstieg*, 680–81, 695–99, 709.

yapardık? Öyle ya, burada, doğuda ve batıda... ve Büyük Alman İmparatorluğu'ndaki tüm şubeleriyle DWM bugün Krupp ile aynı gücü temsil ediyor ve bu yüzden 'Quandt' soy adı kulağa 'Krupp' soy adı kadar hoş geliyor. Dünyanın dört bir yanında düşmanlarımız bu soy adlarından haklı olarak ürküyor."[153] Ardından Günther bir konuşma yaptı ve alaycı bir tonla şunu eklemişti: "Millet bizi tencere yapıyor zannederken daha 1934'te *Führer*'in savaşına hazırlanıyorduk."

Tüm bunlara sahne olan fabrikada zorla çalıştırılan Almanlardan biri, Reinhardt Nebuschka'ydı. Poznan'da bir tiyatroda sanat yönetmenliği yaparken 1940 yazında yanlış kişiye çatmıştı. Magda, Poznan'da Harald'ı ziyaret ederken Nebuschka'nın ofisine dalmış ve yönetmenin, oğlunun sevgilisi aktrisini kovmasını istemişti. Nebuschka isteği geri çevirdi ve birkaç ay sonra Gestapo tarafından tutuklandı. Başka yer yokmuş gibi Günther'in Poznan'daki BMW fabrikasında çalıştırıldı. Nebuschka sonraları Goebbels'in kendisinin "işini bitirmesi talimatı verdiğini" iddia edecekti.[154] Fakat yine de Nebuschka, Günther'i ve Poznan'daki fabrika yöneticilerini Polonyalı işçiler ve Rus savaş esirlerine ayrılan yiyecek istihkakını Berlin'e göndermekle suçlayan bir mektup kaleme alarak Goebbels ile Göring'e gönderdi. Mektupları gönderdikten sonra bir kez daha Gestapo tarafından tutuklandı ve aynı kentte, Nazilerin işgal ettiği Polonya topraklarında kurduğu ilk toplama kampı VII. Kale'ye gönderildi. Nebuschka hayatta kaldı ve Almanya'ya döndü, çok geçmeden Günther'in Poznan'daki fabrikasında tanık olduklarını ayrıntılarıyla anlatan başka bir mektup yazdı. Gelgelelim o mektubun alıcısı farklıydı: Adres bu kez Amerika'nın Nürnberg'deki başsavcılığıydı.

---

153 Reinhardt Nebuschka'dan Telford Taylor'a, 3 Kasım 1947, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/1 no.lu klasör; Scholtyseck, *Aufstieg*, 578.

154 Reinhardt Nebuschka'dan Telford Taylor'a, 1 Kasım 1947, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/1 no.lu klasör.

16.

Ferdinand Porsche, kızı Louise ve oğlu Ferry 9 Mayıs 1944'te aileleri, Porsche'nin çalışanlarının çoğuyla birlikte Avusturya'ya kaçtı. Stuttgart'tan ayrılmalarının sebebi kentin Müttefik hava saldırısı altında olmasıydı; Porsche şirketi hedeflerden biriydi. Stuttgart'a nazır, yüksek bir tepenin üstüne kurulu Porsche villasının yanında, eskiden Porsche'nin Yahudi komşularına ait evin yerine geçici uçaksavar karargâhı kurulmuştu. Karargâh araba tasarımcısı ile ailesini tehlikeye daha da açık hâle getirdi. Ferry'nin aktaracağı üzere bir sabah Porscheler bombardıman sığınağından çıkmış ve "su havzasından kıpkırmızı bir korun parladığını" görmüştü. "Stuttgart yanıyordu."[155] Kaçmanın tam sırasıydı.

Porsche-Piëch sülalesi savaşın geri kalanında Avusturya'da kalmış, vaktini Ferdinand Porsche'nin Zell am See'de satın altığı Schüttgut malikanesinde ve Ferry'nin ilk Porsche spor aracını geliştirmeye başladığı kırsal dağ kasabası Gmünd'de geçirdi. Ferry, Almanya'dan kaçana dek Stuttgart'ta zorla çalıştırılan yüzlerce işçinin istismar edildiği tasarım şirketini yönetmekle meşguldü.[156] 1942 yanında Porsche'nin yeni araba fabrikası yakınlarına köle işçiler için kamp kurulmuştu, şirket bir kısmını *ostarbeiter*ları barındırmak için kullanıyordu. Ailenin emek istismarı hususi alana da sirayet etti. Ferry ile eşi Dodo 1943 Mart'ında ailenin Avusturya malikanesinde hizmetçi olarak on altı yaşında "sevimli" bir Ukraynalı kızı çalıştırmaya başladı.[157] Ailenin bir akrabası genç kızı Louise Piëch'e şöyle tanıttı: "Güzel olduğu kadar çalışkansa Ferry memnun olacaktır."

Karısı Louise ile çocukları Avusturya'da güvendeyken Anton Piëch, Volkswagen Fallersleben tesislerindeki korku krallığını devam ettirdi.[158] 1944 Mayıs'ının ortasında Volkswagen'in bir

155 Porsche ve Molter, *Ferry*, 145.

156 Bkz. Pyta v.d., *Porsche*, 319–25.

157 Pyta v.d., *Porsche*, 321'de alıntılanmıştır.

158 Bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 766 ve devamı; Volkswagen, *Remembrance*, 88 ve devamı.

mühendisi Auschwitz'e gitti, oradan 300 Macar Yahudi'si metal işçisi seçti. Bu işçilerden, Volkswagen fabrikasında kısa süreliğine Nazilerin "mucizevi silahlarından" biri V-1 uçan bombanın üretiminde istifade edildi. Fakat erkekler hemen Nazi hakimiyetindeki Lorraine'de bir demir cevheri madenini yeraltı silah fabrikasına dönüştürmeye gönderildi. Bu tutuklulardan önce madene Volkswagen'in Auschwitz'den seçtiği 500 kişilik başka bir Yahudi tutuklu grubunu göndermişti. 31 Mayıs'ta Neuengamme toplama kampından 800 civarı tutuklu, zorla çalıştırılanları barındırmak üzere Volkswagen kompleksinin güneybatısında inşa edilmekte olan kampı tamamlamaya gönderildi. Bu sözde Laagberg kampının ilk idarecisi, SS çavuşu Johannes Pump oldu. Sadist çavuş mayısın ilk günlerinde Neuengamme'nin Günther Quandt'ın Hannover AFA fabrikasındaki toplama kampı şubesinden 96 kilometre doğuya, Piëch idaresindeki Volkswagen toplama kampı şubesi Laagberg'e gönderilmişti. Her iki kampta da şiddet ve vahşet hükümdarlığı devam etti.

17.

Sachsenhausen toplama kampı 1944 Eylül'ü ortalarında Berlin'deki kamp şubelerinden birini başkentin doğu bölgesinde sanayi mahallesi Niederschöneweide'ye taşıdı. Mevzubahis kamp Quandtların Pertrix akü fabrikasının hemen ilerisindeydi. Pertrix fabrikası personelinden Günther'in büyük oğlu Herbert mesuldü. Yeni kamp, diğer şubelerden farklıydı; sadece kadın tutuklular vardı.[159] Berlin'in Spree Nehri'nin güney kıyısından SS gözetimindeki kadınlar eski gece kulübü Loreley'in arazisinde kullanılmayan bir kayıkhanede kalıyordu.

159 Pertrix'teki toplama kampı şubesine dair bkz. Gabriele Layer-Jung ve Cord Pagenstecher, "Vom vergessenen Lager zum Dokumentationszentrum? Das ehemalige NS-Zwangsarbeiterlager in Berlin-Schöneweide," *Gedenkstätten-Rundbrief* 111 (Mart 2003), 3; Gabriele Layer-Jung ve Cord Pagenstecher, "Das Pertrix-Außenlager in Berlin-Niederschöneweide" (Mayıs 2004), 1–2; Scholtyseck, *Aufstieg*, 647–48, 673–74, 690.

Kamptaki 500 kadar kadın gelecek aylarda Pertrix fabrikasında köle olarak çalıştırıldı. Çoğu hâlihazırda yıllarını cezaevi veya toplama kamplarında geçirmişti. Polonyalı ve Belçikalı kadınlar Berlin'in 96 kilometre kuzeyindeki kadınlara mahsus Ravensbrück toplama kampından başka bir şubeye, oradan da kayıkhaneye taşınarak oradan oraya sürüklenmişti. Polonyalı kadınlar ise Auschwitz'den Ravensbrück'e geçmişti.

Pertrix fabrikasında kadınlar on iki saatlik vardiyalarda çalıştırılıyordu; koruyucu ekipmanları olmadığı hâlde deriye işleyebilen akü asidine maruz kalıyordu. Kalın siyah beyaz çizgili üniformaları, adeta tutuklu olduklarını unutturmamak istercesine ayaklarında takunyayla giymek zorundaydı. Kendilerine fabrikaya gelip gider ve orada çalışırken nöbetçilik eden SS muhafızları kadınları sık sık taciz ediyordu. Hastaların başvurabileceği bir bir revir, en azından asgari düzeyde kendilerini temizleyebilecekleri bir sabun ve doğru düzgün yemek yoktu, haşerat ise boldu. Kayıkhanedeki tek bir ahşap platform üstünde ikişer olarak yatıyordu.

Herbert Quandt'ın tek mesuliyeti Pertrix kadınlara mahsus toplama kampı köleleri değildi. Otuz dörtlük Quandt veliahdı evlerinden birinin yakınlarında kendi kamp şubesini inşa etmeye çalışıyordu. Quandt rahatsız oğluna ileride bir kariyer imkânı yaratabilmek için Severin malikânesini aldıktan yirmi küsur yıl sonra Herbert kendi malikanesi Niewerle'yi satın aldı.[160] Günther'in veliahdı Severin'den soğumuştu. Goebbelslerin düğünü, ailenin kıymetli sayfiye evi Nazilerin kalesine çeviren evin bakıcısının ihaneti Severin'i lekelemişti.

Herbert, Severin'e gitmemeye başladı. Fakat Trakehner atlarını yetiştirmeye meraklı bir doğa insanı olarak kaldı. Görme bozukluğuna rağmen sürat teknesi, hızlı arabalara ve yelkenlilere düşkündü. Herbert 1942 sonbaharında Berlin'in 150 kilometre güneydoğusunda Aşağı Lausitz kırsalında 240 küsur hektarlık

160 Treue, *Herbert*, 93.

Niewerle mülkünü aldı. İki yıl boyunca vakit buldukça trenle Berlin'den Niewerle'ye en yakın köye gitti. Herbert istasyondan at arabasıyla 8 kilometre civarı uzaklıktaki malikanesine geçerdi. Orada geçirmediği hafta sonu "gerçekten çok nadirdi."[161] Genç Quandt 1944 Aralık'ı itibarıyla malikanenin bahçesi, mutfağında ve yatılı hizmetçi olarak dördü Polonyalı, dördü Ukraynalı ve iki savaş esiri dahil onun üzerinde yabancı çalıştırıyordu.

Niewerle'nin konumu Herbert için idealdi. Berlin'e kesintisiz hava saldırıları düzenlendiğinden AFA ve Pertrix'in uçak aküsü üretimi korunabilmek için Aşağı Silezya'daki iki kasabaya, Nazi Almanyası'nın doğu uçlarına taşınacaktı. Herbert bu kasabalardan biri Sagan'da toplama kampı şubesinin planlanması ve inşasıyla bizzat ilgilendi.[162] Berlin'den taşınacak üretimin devam ettirilmesi için kamp tutuklularından istifade etmeyi amaçlıyordu. Sagan, Niewerle'nin 40 kilometre kadar doğusundaydı. AFA'nın bir mühendisi 27 Ekim 1944'te Herbert ve diğer Pertrix yöneticilerine kamp barakaları için şema sundu ve planlar üzerinde tartıştılar. Mühendis tutukluların kalacağı barakaların inşa edilmesi için bir hafta sonra toplama kampı ve diğer vahşet yapılarını inşa eden Nazi mühendislik kurumu Todt Teşkilatı'na başvurdu.

Mühendis bir ay sonra, 2 Aralık 1944 tarihinde yakınlardaki, Nazi Almanyası'nın her bölgesine yayılmış 100 civarı şubesi bulunan Gross-Rosen toplama kampından bir SS subayıyla ilk toplantıyı yaptı. Toplantıdan iki gün sonra Günther'in sağ kolu Horst Pavel ve Herbert'e, Sagan'daki inşaatın sürecine dair bizzat bilgi verildi. Barakaların ikisi bitmek üzereydi ve muhtemelen 25 civarı tutuklu oradaki inşaatta çalışıyordu. 1945 Ocak'ı ortasına gelindiğinde Sagan'a makine ve teçhizat taşıyan 40 vagon gönderilmişti. Nazi yetkililer kamp şubesinin üç ayda bitirileceğini öngörüyordu. İnşaat tamamlandıktan sonra projelerde çalıştırmak

161 Scholtyseck, *Aufstieg*, 705'te alıntılanmıştır.
162 Scholtyseck, *Aufstieg*, 648–49.

için Gross-Rosen'den köle istenecekti. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı. Kızıl Ordu yaklaşıyordu. Herbert ocak sonlarında Sovyet askerleri Sagan ve Niewerle'yi ele geçirmeden sadece birkaç hafta önce tamamlanmamış kamp şubesinin tahliyesiyle bizzat ilgilendi.

18.

30 Eylül 1944 Cumartesi güneşli bir sonbahar günüydü. Doğu Vestfalya'da Amerikan bombardıman uçakları bir anda gökte belirdi. Öğleden sonra iki civarı uçaklar Bielefeld'e bomba yağdırmaya başladı, tarihi merkezinin büyük mahallelerini yerle bir etti. Sirenler çalmaya başlayınca Richard Kaselowsky, eşi ve iki kızı Johannisberg'te sığınak inşa ettirdikleri villalarının bodrumuna sığındı. Evi doğrudan hedef alan bomba dört kişilik aileyi muhtemelen düştüğü anda öldürmüştü fakat en nihayetinde bodrumdaki kömürler yüzünden boğulmuş da olabilirler. Aile için hazırlanan vefat ilanı o günlerde yaygın hâle gelmiş şu ifadeyle başlıyordu: "Bir terörist saldırısıyla bizden koparıldılar."[163]

Annesi, iki kız kardeşi ve üvey babasının öldürüldüğünü öğrendiğinde Rudolf-August Oetker'in Waffen-SS subayı olmasına birkaç hafta kalmıştı. Yirmi sekiz yaşındaki subay adayı için bu kayıp sadece şahsi bir trajedi değildi; aynı zamanda Hitler'in cepheye malzeme gönderen tedarikçilerinden Dr. Oetker'e vurulmuş bir darbeydi. Rudolf-August'a aile şirketinin başına geçmesi için izin verildi. Bir ay sonra eğitimini başarıyla tamamlayarak vahşi örgütün en düşük subay rütbesi *SS-Untersturmführer*'liğe terfi ettirildi.

Bombalar çocukluğunun geçtiği eve düşmeden önce Rudolf-August Berlin'de SS Mali ve İdari Yönetim Dairesi merkezinde görevlendirilmişti.[164] SS generali ve Himmler'in Dostlar Meclisi'nden üvey babasının arkadaşı Oswald Pohl dairenin başındaydı. Fakat Kaselowsky'nin ölümünden dolayı Rudolf-August

163 Jungbluth, *Oetkers*, 196–98, alıntı 198.
164 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 360.

SS'teki görevine başlayamayacaktı. Oetker'in paramiliter örgütteki kariyeri bir anda biterken diğer kariyeri başladı. Rudolf-August üvey babasının yolunu izlemeye hazır ve kabildi. Yarım asır sonra bir Alman gazetesine vereceği demeçte, "Richard Kaselowsky'den daha iyi bir baba, daha iyi bir öğretmen tahayyül edemiyorum," diyecekti.[165]

Rudolf-August 1944 Ağustos'unun sonunda Berlin'de Himmler'in Dostlar Meclisi'nin mimarı SS subayı Fritz Kranefuss'u ziyaret etti. Kranefuss ziyaretin ardından SS liderine taziye mektubunu ablası yerine Rudolf-August'a göndermeyi salık verdi. "Oetker holdinglerinin gerçek veliahdı Rudolf-August ve üvey babasının varisi olarak işlerin başına geçecek" diye yazdı.[166] Kaselowsky'nin ölümünü çoktan SS'e bildirmişti: "Malumunuz olduğu üzere Dr. Kaselowsky Dostlar Meclisi'nin bir mensubuydu ve iktidarı ele geçirmeden evvel tanıdığımız eski dostlardan olmasa da kendisini ziyadesiyle ispat etmişti. Hem şahsi hem de mesleki bakımdan emsali iş adamları arasında benzeri az görülen bir örnekti."[167]

Kaselowsky için Himmler'in Dostlar Meclisi'ni böylesi önemli kılan iş dünyasında kurduğu bağlantıları ve önüne çıkan avantajlar değildi. Onlar sadece teferruattı. Meclis ve toplantılarının Vestfalyalı sonradan görme iş adamı üzerinde bu kadar etki yaratmasının sebebi emellerine ulaştığını hissettirmesiydi. 1944 Mayıs'ının ortalarında ölümünden aylar önce Kaselowsky kaleme aldığı bir mektupta bombalarla harap olan Berlin'de grubun düzenlediği toplantıdan bahsetti: "Reichsbank gazinosu bahçesinde geçirdiğimiz, yıkılmış bir dünyanın ortasında adeta vaha gibi güzel o geceyi unutmayacağım."[168]

165 "Einen besseren Vater könnte ich mir nicht vorstellen," *Welt am Sonntag*, 22 Kasım 1998.

166 Jungbluth, *Oetkers*, 199'da alıntılanmıştır.

167 Jungbluth, *Oetkers*, 198'de alıntılanmıştır.

168 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 201'de alıntılanmıştır.

19.

1944 yazının sonlarında Alman askerleri İtalya'da ricat ederken bela Harald Quandt'ı buldu. Luftwaffe generali Kurt Student, Goebbels'e üvey oğlunun İtalya'nın Adriyatik kıyısında, Bologna yakınlarında çatışmada yaralandığını bizzat bildirdi. Harald kayıptı ve savaş esiri olarak Müttefiklerin eline geçmiş olması muhtemeldi. Goebbels yok yere endişelenmemek için "şimdilik" Magda'ya söylememe kararı aldı.[169] Propaganda bakanı, Harald'ın hâlâ sağ olduğunu umuyordu ve Kızıl Haç'a uluslararası bağlantılarını üyelerinden üvey oğlunun akıbetini öğrenmekle görevlendirdi.

Goebbels iki hafta bekledikten sonra Magda'ya en büyük oğlunun kayıp olduğunu ve muhtemelen Müttefiklere esir düştüğünü söyledi. Magda haberi metanetle karşıladı. Fakat Goebbels çifti altı küçük çocuğuna ağabeylerinin durumunu anlatmamaya karar verdi. 1 Kasım 1944 günü Harald 23 yaşına girdi, kendisinden hâlâ haber yoktu. Magda ile Goebbels Harald'ı bir daha göremeyeceklerinden gün geçtikçe daha da korkmaya başladı. Bir hafta sonra Harald'ın taburundan bir yüzbaşı, Goebbels'e genç adamın akciğerinden yaralandıktan sonra kaybolduğunu söyledi.[170] Genç Quandt'ın nerede olduğu ya da akıbeti hâlâ bilinmiyordu. Goebbels arama bölgesini genişletti; tarafsız İsviçre ve İsveç'teki Alman büyükelçiliklerini de Harald'ı bulma işine dahil etti. Nazi Almanyası'nın dışişleri İsviçre büyükelçiliği üzerinden Goebbels'in üvey oğlunun akıbetini öğrenebilmek için Müttefik elçilikleriyle dahi irtibata geçti.

Harald'ın kayıp olduğunun bildirilmesinin üzerinden iki aydan fazla zaman geçmişti; Kızıl Haç 16 Kasım 1944 tarihinde Goebbels'e gönderdiği telgrafta müjdeyi verdi: Harald, Kuzey Afrika'da İngilizlerin savaş esiri kampındaydı.[171] Magda telefonda

169 Fröhlich, *TG*, 10 Eylül 1944.
170 Fröhlich, *TG*, 10 Kasım 1944.
171 Fröhlich, *TG*, 17 Kasım 1944.

eşinden haberi alınca gözyaşlarına boğuldu. En büyük oğlu yeniden dünyaya gelmiş gibi hissediyordu. Sonraki akşam Goebbels çifti Harald'dan bir mektup aldı. Ciddi bir şekilde yaralandığını, iki kez kan nakli aldığını fakat esir kampındaki Alman doktorların kendisine iyi baktığını ve tedavi ettiğini yazmıştı. Goebbels günlüğüne Harald için "son derece kaygılanan" Hitler'in de genç Quandt'ın yerinin bulunmuş olmasından "ziyadesiyle memnun" olduğunu not düştü.[172]

İki ay kadar sonra, 22 Ocak 1945 günü Reich Şansölyeliği'nde Hitler'in konutunda Hermann Göring, Goebbels ile Magda'ya Harald'ı taltif eden mektubu ve ortasında ihtişamlı Swastika bulunan Altın Alman Haçı'nı takdim etti. Savaşta gösterdiği başarıdan dolayı Harald'a gıyabında madalya verildi. Goebbels, Göring'in yaptığı jestten etkilenmişti. İkilinin arası hep limoniydi. Goebbels yine de sonradan Luftwaffe'nin başındaki kabine arkadaşını iğnelemekten kendini alamadı: Göring'in gösterdiği insanlıktan duygulanmamak elde değil gelgelelim kendi alanında gereken başarıyı gösteremiyor ve hem Devlet hem de Alman halkına kendi başarısızlığının bedelini ağır ödetiyor."[173]

Harald'ın savaşa dair kehanetleri en nihayetinde doğru çıktı. Sovyet ve Müttefik askerleri Berlin'e yaklaşıyordu. Nazi Almanyası'nın sonu yakındı. Harald annesini, üvey babası ve altı üvey kardeşini bir daha göremedi. Goebbels çiftinin kıymetli Harald'larına son sözü, onlar son nefesini verdikten çok sonra, mektupla ulaşacaktı.

---

172 Fröhlich, *TG*, 2 Aralık 1944.
173 Fröhlich, *TG*, 23 Ocak 1945.

IV. KISIM

“HAYAT DEVAM EDECEK”

1.

Nazi Almanyası 8 Mayıs 1945 günü teslim olmadan günler önce Harald Quandt, Libya'nın liman kenti Bingazi'de #191901 numaralı savaş esiri olarak tutulduğu 305 no.lu İngiliz esir kampında subay odasında oturuyordu.[1] Diğer tutuklularla bir kadeh rom içerken BBC radyosu bir haber geçti. Berlin merkezinde Reich Şansölyeliği'nin bahçesindeki hava saldırısı sığınağı Führerbunker'de, altı üvey kardeşinin cansız bedenleri bulunmuştu. Annesi Magda ve üvey babası Joseph Goebbels'in cesetlerine ise sığınağın dışında, bahçede rastlanmıştı. 23 yaşındaki sabık Luftwaffe paraşütçü teğmeni, üvey kardeşlerine düşkündü. Altı küçük çocuğun da öldüğünü duyunca içi parçalanmıştı. Harald haberi aldığında ordudan bir arkadaşı yanındaydı. Adam, "sıkı disiplinli ve soğuk kanlı" Harald'ın haberi aldıktan sonra saatlerce kendine gelemediğini aktaracaktı.[2]

Genç Quandt ilerleyen günlerde öbür taraftan gelmiş gibi görünen iki veda mektubu aldı. İlki, annesi Magda'dandı.

> Canım oğlum!
>
> Baban, altı kardeşin ve ben altı gündür Führerbunker'deyiz. Nasyonal Sosyalist yaşamlarımızı mümkün olan tek şerefli şekilde sona erdireceğiz. Bu mektup eline geçer mi, bilmiyorum. Belki de merhametli birileri sana son vedamı ulaştıracaktır. Bilmeni isterim ki, baban istemediği hâlde onunla kaldım ve geçtiğimiz pazar günü Führer kaçmama yardım etmek istedi. Kaçmayı aklıma dahi getirmedim,

1 Wolf Jobst Siedler, *Ein Leben wird besichtigt* (Berlin: Siedler, 2000), 317.

2 Treue, *Herbert*, 103'te alıntılanmıştır.

anneni tanırsın; aynı kandanız. Muhteşem ülkümüz ve onunla birlikte güzel, değerli, yüce ve iyi olarak bildiğim her şey yok oluyor. Führer'den ve Nasyonal Sosyalizm'den sonra yaşamaya değer bir dünya kalmayacak, bu yüzden çocukları yanımda getirdim. Bizden sonra yaşanacakları hak etmeyecek kadar temizler ve merhametli Tanrı onları kurtarmamı anlayışla karşılayacaktır. Hayat devam edecek, senden tek isteğim var: Alman olduğunu asla unutma, onursuzca davranma ve öyle yaşa ki boş yere ölmüş olmayalım.

Çocuk muhteşem bir şey. Hiçbir destek görmeden, en feci koşullarda dahi kendilerine sahip çıkıyorlar. İster yerde uyumak ister tuvaletini tutmak zorunda kalsın fark etmiyor; ne şikâyet ediyor ne de ağlıyorlar. Bomba etkisiyle sığınak sallanıyor, büyükleri küçüklerini kolluyor. İyi ki buradalar. Sırf arada sırada Führer'in yüzünü güldürmeleri bile yeter.

Führer dün akşam altın Parti rozetini çıkardı ve bana taktı. Gururlu ve mutluyum. Tanrı en son ve en zor görevimi yerine getirebilmem için bana kuvvet versin. Tek bir gayemiz kaldı: O da son nefese kadar Führer'e sadık kalmak. Hayatımızı onunla sona erdireceğimiz için talihliyiz. Bu imkâna sahip olacağımız aklımızdan dahi geçmezdi.

Harald, canım oğlum, sana vasiyetim hayatın bana verdiği en iyi ders olacak: Doğru ol! Kendine, diğer insanlara ve vatanına karşı da doğru ol! Her şekilde dosdoğru ol!

Yeni bir sayfaya başlamak zor. Sayfa sonuna kadar yazabilecek miyim, bilmiyorum. Seni o kadar çok seviyorum, sana o kadar çok destek vermek istiyorum ki... Bizim için hissedeceğin hüznün tamamını söküp almak isterdim. Bizimle gurur duy ve bizi gururla, mutlulukla an. Herkes bir gün ölecek. Kısa ve onurlu bir hayat sürmek, utanç içinde uzun yıllar yaşamaktan daha iyi değil mi?

Mektubu bitirmek zorundayım. Hanna Reitsch alıp götürecek. Yine yola çıkıyor! Seni bir annenin en derin, en kalpten sevgisiyle kucaklıyorum.

Canım oğlum,
Almanya için yaşa!
Annen[3]

İkinci mektup da üvey babası Joseph Goebbels'tendi:

Canım Harald'ım,

Reich Şansölyeliği'nde, Führerbunker'e kapandık, oturuyoruz ve yaşam, şeref mücadelesi veriyoruz. Bu savaşın nasıl biteceğini Tanrı bilir. Ben de şunu biliyorum ki, sağ olsun, ölü olsun fark etmez; haysiyetimizle, şerefimizle buradan çıkacağız. Bir daha görüşebileceğimizi zannetmiyorum. Bu yüzden muhtemelen bunlar sana son sözlerim olacak. Savaşı sağ atlatırsan anneni ve beni onurlandırmanı bekliyorum. Milletimizin bekası için bizim sağ olup olmamamız fark etmez. Ailemizin mirasını taşıyacak tek kişi olabilirsin. Adımızı bizi utandırmayacak şekilde taşı. Almanya bu feci savaşı atlatacak fakat bunun tek yolu milletimize tekrar ayağa kalkabilmeleri için örnek olmak. Biz de böyle bir örnek teşkil etmek istiyoruz.

Annenle ne kadar gurur duysan az. Führer dün gece yıllardır yakasından çıkarmadığı altın Parti rozetini ona verdi, nitekim hak etmişti de. Gelecekte tek bir görevin olacak: Bizim yapmaya gönüllü ve kararlı olduğumuz bu fedakârlığa layık olduğunu ispat etmek. Bunu yapacağına şüphem yok. Kurulacak yeni dünyanın yaygaraları aklını karıştırmasın. Bir gün yalanlar yerle bir olacak ve hakikat bir kez daha hâkim olacak. İşte o zaman inancımız ve mücadelemiz kadar saf ve temiz bir şekilde ayağa kalkacağız.

3 Magda Goebbels'ten Harald Quandt'a, 28 Nisan 1945, Robert E. Work koleksiyonu, USHMM; Mektubun kopyası: Rolf Hochhuth (ed.), *Joseph Goebbels: Tagebücher 1945* (Hamburg: Hoffmann und Campe, 1977), 549–50.

Elveda, canım Harald'ım! Bir daha ne zaman buluşuruz, Tanrı bilir. Buluşamazsak da bu felaket anında Führer'e, onun saf ve kutlu davasına son ana dek sadık kalmış bir ailenin parçası olmaktan hep gurur duy.

En iyi, en kalpten sevgilerimle,

Babacığın[4]

Harald henüz ailesinin ölümünün korkunç detaylarına vakıf değildi, onlar epey bir süre açığa çıkmayacaktı. Magda ve Joseph Goebbels 28 Nisan 1945 akşamı kıymetli Harald'larına birer mektup yazdı.[5] Magda Sovyet askerleri Berlin merkezine yaklaşırken Führerbunker'i ziyaret eden, Nazi Almanyası'nın meşhur deneme pilotu Hanna Reitsch'a mektupları verdi. Hitler, Reitsch'ı uğurlarken pilota iki siyanür hapı hediye etti. Reitsch, Brandenburg Kapısı yakınlarında ayarlanmış geçici pistten o gece havalanarak Alman başkentinden ayrıldı. Kızıl Ordu kenti ele geçirmeden önce yapılan son uçuş oldu. Sovyetler Hitler'in kaçtığından endişelenerek uçağı düşürmeye çalıştı fakat Reitsch uçağı kaldırmayı başardı. Avusturya'ya iniş yaptıktan sonra Amerikan askerleri tarafından tutuklandığında Harald'ın mektupları üzerinde çıktı. Reitsch'ı sorgulayan ABD Hava Kuvvetleri yüzbaşısı mektupların aslını elinde tutsa da Amerikalı yetkililer kopyalarını Bingazi'ye, Harald'a gönderdi.[6]

---

4 Joseph Goebbels'ten Harald Quandt'a, 28 Nisan 1945, USHMM; Mektubun kopyası: Hochhuth, *Tagebücher 1945*, 547-48; Robert E. Work, Hitler'in Hava Saldırısı Sığınağı'ndan Son Mektuplar, 1 Kasım 1945, USHMM. Hava kuvvetleri yüzbaşısının oğulları mektupların orijinallerini 2019'da müzeye bağışladı.

5 *Führerbunker*'de yaşananlara dair bkz. Hanna Reitsch, *Fliegen Mein Leben* (Münih: Ullstein, 1979), 324–29; Ian Kershaw, *Hitler* (Londra: Penguin, 2008), 938 ve devamı; Rochus Misch, *Hitler's Last Witness* (Londra: Frontline, 2017, çev.), 176–81; Longerich, *Goebbels*, x–xi, 686–87; Hochhuth, *Tagebücher*, 550–56.

6 Steve Johnson, "How Goebbels' Final Letter Made Its Way from Hitler's Bunker to a Chicago Family—and at Last to the Holocaust Museum," *Chicago Tribune*, 24 Nisan 2019, https://www.chicagotribune.com/entertainment/ museums/ct-ent-goebbels-final-letters-chicago-family-0425-story.html.

Magda ve Joseph Harald'a mektup yazdıktan iki gün sonra, 30 Nisan 1945'te Adolf Hitler yanında oturan eşi Eva Braun'la birlikte siyanür hapı içti. Ardından *Führer*, Walther tabancasıyla kafasına sıktı. Çift önceki akşam evlenmiş; Hitler'in Alman halkına bağlılığının emaresi olan bekarlık yeminini resmen bitirmişti. Hitler-Braun çifti evliliğinin tadını çıkaramadı. *Führer* Kızıl Ordu'nun Berlin sınırlarından girmiş olduğunu ve betonarme sığınağına gittikçe daha da yaklaştığını; birkaç sokak ötede olduğunu biliyordu. Hitler'in talimatları üzere çiftin vücudu Şansölyelik bahçesinde yakıldı.

Führer'in vasiyetine binaen Harald'ın üvey babası Joseph Goebbels Almanya'nın yeni şansölyesi ilân edildi. Goebbels yeni mevkiinde bir gün kaldı. Hitler, vasiyetinde halefinin eşi ve çocuklarıyla Berlin'den kaçacağını belirtse de Goebbels reddetti. *Führer*'ine yirmi yıldan fazladır hizmet eden adam Hitler'in son emrine uymadı.

Hitler intihar ettikten sonraki gün Magda altı çocuğuna beyaz geceliklerini giydirdi ve saçlarını taradı. SS dişçisi Helmut Kunz çocuklara morfin enjekte etti. Çocuklar ilaçla uyuşturulduktan sonra Magda Hitler'in şahsi doktorlarından Dr. Ludwig Stumpfegger'in yardımıyla ağızlarına siyanür kapsülü yerleştirdi ve çiğnediklerinden emin oldu. Magda çalışanları endişelendirmemek için bu işlemleri ailenin özel odalarında yaptı. Hitler'in korumalarından Rochus Misch ardından Magda'yı beti benzi atmış, gözleri kan çanağına dönmüş hâlde ve "donuk" bir suratla tek başına kâğıt oynarken gördü.[7]

Magda çocuklarını öldürdükten birkaç saat sonra Joseph ile kol kola Şansölyelik bahçesine doğru yürüdü. Çok geçmeden Goebbels'in yaveri Günther Schwägermann orada çiftin cansız bedenlerini buldu. Goebbelsler de siyanür yutmuştu. *Führer*'in altın parti rozeti hâlâ Magda'nın elbisesinin üzerindeydi. Goebbels'in

7 Misch, *Witness*, 177.

talimatları üzere bir SS askeri garanti olsun diye çiftin cansız bedenlerine birkaç el ateş etti, üzerlerine benzin döktü ve cesetleri ateşe verdi. Ertesi gün Sovyet askerleri Bay ve Bayan Goebbels'in cesetlerine dümdüz edilmiş bahçede, beton mikserleri arasında yatar vaziyette rastladı.

Magda'yı *Führerbunker*'de sağ gören son kişilerden biri Hitler'in silahlanma bakanı yaptığı mimarı Albert Speer'di. Speer hatıratına izlenimlerini şöyle aktardı: "[Magda] bembeyaz kesilmişti ve kısık sesle, öyle havadan sudan konuşuyordu. Yine de çocuklarının ölmek zorunda olduğu zamana anbean yaklaşmakta olduğundan derin bir hüznün pençesinde olduğunu hissedebiliyordum... Sadece tam ben yanından ayrılırken gerçek hislerine dair ipucu verdi: 'En azından Harald'ın... hayatta olduğuna o kadar memnunum ki' diye konuştu."[8]

2.

Magda 1945 Mart'ının başlarında en yakın dostu Ello'yu Dresden'e nazır tepelerde bulunan bir sanatoryumda, Müttefikler kenti dümdüz ettikten iki hafta sonra ziyaret etmişti.[9] Magda her zamanki gibi limuziniyle değil bir sigara şirketinin kamyonuyla geldi; ön koltukta, şoförün yanında oturmuştu. Yirmi beş yıllık dostuna veda etmeye gelmişti. Pritzwalk kırsalındaki tanışmalarının üzerinden bir ömür geçmişti sanki. Önce Quandtlarla evlenmiş, sonra boşanmışlardı. Fakat Ello tekrar evlenmemişti. Ello, Günther'in Magda'ya çocuklarını kurtarmayı teklif ettiğini anlatacaktı. Quandt çocuklara İsviçre'de güvenli bir ev ayarlamıştı ve Goebbels çocuklarının geçimini sağlayabileceğini, eğitimlerini karşılayabileceğini söylemişti. Fakat Magda teklifi geri çevirdi. Çocuklar anneleriyle birlikte ölecekti. Magda'nın Nazi rejiminin

8 Albert Speer, *Inside the Third Reich* (Londra: Phoenix, 1995, çev.), 643. Orijinal metin 1970'te basılmıştır.

9 Dresden olayı için bkz. Meissner, *First Lady*, 239–43.

toplu mezalimlerine iştirakiyle yüzleşme teşebbüsünde, çocuklarına bu akıl almaz şeyi yapmayı nasıl kendi mantığına uydurduğunu açıkladığı monoloğu Ello şöyle aktardı:

> Almanlardan korkunç şeyler istedik, diğer milletlere acımasızca zulmettik. Bu yüzden galip taraf intikamını acımadan alacak... Diğer herkesin yaşamaya hakkı var. Bizim öyle bir hakkımız yok, ondan feragat ettik... Kendimi sorumlu tutuyorum. Ben tüm bu resmin parçasıydım. Hitler'e ve epey uzun süre de Joseph Goebbels'e inandım... Joseph ileride Almanya'nın en büyük suçlularından biri olarak anılacak. Çocukları bunu her gün duyacak, insanlar onlara eziyet edecekti, onlardan nefret edecekti, aşağılamalara maruz kalacaklardı. Joseph'in günahlarının yükünü çocuklar taşıyacaktı, intikam onlardan alınacaktı... Hatırlıyor musun, sana *Führer*'in Münih'te, Café Anast'ta o Yahudi oğlanı gördüğünde ne dediğini anlatmıştım. Duvara sinek gibi yapıştırasım var, demişti... Bunu cidden yapacağına inanmadım ve sadece kışkırtıcı bir ifade, öylesine söylediği bir laf olduğunu düşündüm. Fakat sonradan bu dediğini yaptı. Benim dahil olduğum bir sistem, tarif edilemez korkunçlukta işlere imza attı. Dünyanın dört bir yanında o kadar intikam arzusuna yol açtı ki... Yapılacak bir şey yok, çocukları da yanımda götüreceğim, götürmek zorundayım! Arkamda sadece Harald'ım kalacak. O Goebbels'in oğlu değil...[10]

Magda geceyi Ello'yla birlikte sanatoryumda geçirdi. Ertesi sabah Ello, Magda'yı kamyona kadar uğurladı, şoför orada bekliyordu. Magda Dresden'in harabelerinden hızlıca geçti ve Berlin'in yıkıntıları arasına, son durağı *Führerbunker*'e yöneldi. Bayan Goebbels ön koltuğun önünde eğilmişti, yan pencereden gözden kaybolana dek arkadaşına el sallamıştı.

---

10 Meissner, *First Lady*, 239–42.

3.

Eski karısı, önce altı çocuğunu sonra da kendisini katletmeden bir hafta önce, 25 Nisan 1945 günü, Günther Quandt Sovyet askerlerinin gittikçe daha da yaklaştığı Berlin'den kaçtı. Önce vize talebine göre sözde "iş toplantıları" için İsviçre'ye ulaşmaya çalıştı fakat İsviçre göç bürosunda Hitler'in mali destekçilerinden biri olarak kayıtlı olduğu için ülkeye girmesine müsaade verilmedi.[11] Ardından kodaman Bavyera'ya doğru yola çıktı. Güney Almanya'nın Amerikan işgal bölgesi olacağı duyulmuştu. Haliyle Günther, Friedrich Flick ve August von Finck gibi sermayedarlar Amerikalılardan "sermaye dostu" politikalar bekliyordu.[12]

Günther Münih'in 20 kilometre güneyinde Starnberg Gölü yakınlarında dağ köyü Leutstetten'de "mütevazi bir oda" kiralamaya başladı. Amerikan ve İngiliz askerleri hemen kaleyi ele geçirdi. Fakat Günther Müttefikler tarafından tutuklanmadı; dağlık bölgede oturan kasabanın belediye başkanı kodamanı himayesine aldı. Quandt şimdilik "yapılacak tek şeyin mümkün olduğunca gözden ırak olmak" olduğu kanaatindeydi.[13] Kodaman seri silah üretimine ve birçok şirketi Aryanlaştırmakla kalmamış; fabrikalarında bir tarihçinin tahminlerine göre 57.500 civarı kişi zorla çalıştırılmış ve köle işçi olarak kullanılmıştı.[14]

Günther, Berlin'den kaçmadan bir hafta önce 18 Nisan 1945'te Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı'nın (CIA)[15] öncülü Stratejik Hizmetler Dairesi (OSS)[16] kodamana dair dört sayfalık bir bilgi notu hazırladı. İstihbarat teşkilatı kel iş adamını müsrif bir partiyle altmışıncı doğum gününü kutladığı 1941 yazından beri mercek altında tutuyordu. OSS, Günther'i "1930 öncesinde kayda

11 Karl Bernd Esser, *Hitlers Gold* (Münih: 2004), 403.

12 Scholtyseck, *Aufstieg*, 730'da alıntılanmıştır.

13 Scholtyseck, *Aufstieg*, 731'de alıntılanmıştır.

14 Scholtyseck, *Aufstieg*, 709.

15 İng. *Central Intelligence Agency*. (ç.n.)

16 İng. *Office of Strategic Services*. (ç.n.)

değer holdingleri bulunan ve Hitler'in iktidara gelişiyle varlıkları katlanarak büyüyen, Almanya'nın önde gelen sanayicilerinden biri" olarak tarif etti.[17] "Nazi ekonomi politikalarının ve Alman hakimiyeti altındaki bölgelerin iktisaden sömürülmesine ilişkin politikaların hazırlanması ve uygulanmasında sorumluluk sahibi" değerlendirmesi yaptı. Günther'in ticarî yöntemleri "savaş gürültüleri olmadan" başarıyı garantilemişti.[18] ABD Hazinesi'nden müfettişler çok geçmeden Günther'i Nürnberg'te askerî mahkemede savaş suçlarıyla yargılanacak 43 Alman sanayicisinden oluşan listeye aldı.[19] Günther listeye girdiğini öğrenince hiddetli bir reddiye kaleme aldı ve ABD Senatosu'na ulaştırılmasını istedi.

Günther İsviçre'ye ya da Bavyera'ya kaçmayı düşünmeden önce Berlin'den AFA'nın Hannover fabrikasının 30 kilometre kadar kuzeyinde, İngiliz işgaline girmek üzere olan Bissendorf kasabasına kaçmayı planlamıştı.[20] Akü fabrikasının başında olmak istemişti fakat sonra akıllıca bir karar aldı; üzerinde çok fazla baskı vardı. 1945 Şubat'ının beri Günther'in müdürlerinden bir grup, AFA'nın son teknoloji ürünü fabrikanın yakınlarında yeni bir merkez kurmak için Berlin-Bissendorf hattında mekik dokumaya başlamıştı. Bu müdürlere Günther'in büyük oğlu Herbert dahildi. Quandt veliahdı ocak sonunda Aşağı Silezya'da inşaatı tamamlanmamış toplama kampı şubesi Gross Rosen'i bizzat tahliye ettikten sonra babasının daha tüyler ürpertici dehşetlere ev sahipliği yapan, gözde yeni fabrikasına daha yakın bir mevkiye taşınacaktı.[21]

---

17 Quandt, *Günther*, 18 Nisan 1945, Cornell Hukuk Kütüphanesi, Donovan Nürnberg Yargılamaları Koleksiyonu, C. 17, Bölüm 53.051, https://lawcollections.library.cornell.edu/nuremberg/catalog/nur:01775.

18 Scholtyseck, *Aufstieg*, 731.

19 Bkz. Bernd Greiner, *Die Morgenthau-Legende* (Hamburg: Hamburger Edition, 1995), 238; Scholtyseck, *Aufstieg*, 732.

20 Treue, *Herbert*, 90; Scholtyseck, *Aufstieg*, 714, 730.

21 AFA Hannover toplama kampı şubesinin tahliyesi ve Gardelegen katliamına dair bkz. Herbert Obenaus, v.d. (Ed.), *Konzentrationslager in Hannover* (Hildesheim: August Lax, 1985), 493 ve devamı; Jungbluth, *Quandts* (2002), 197–99; Buggeln, *Arbeit & Gewalt*, 638–40, 650–51; Scholtyseck, *Aufstieg*, 668–70.

1945 Mart'ında Müttefik askerleri bölgeye yaklaşırken Günther'in Hannover fabrikası kapandı. Fabrika yönetimi tutukluların ismini içeren liste haricinde tüm belgeleri yaktı. Aynı vakitlerde Neuengamme toplama kampından mahkumların bulunduğu AFA fabrikasındaki kamp şubesine yüzlerce hasta ve zayıf tutuklu daha ulaştı. Bir hafta sonra, 5 Nisan günü AFA'daki kamp şubesinin "sağlıklı" görülen binlerce tutuklusu ölüm yürüyüşüne çıkarıldı; 53 kilometre kuzeydeki Bergen-Belsen toplama kampına yürütüldü. Sağlık durumları feciydi ve yeterli yiyecek, giyecek ve ayakkabıları yoktu. Sadece ilk gününde bile bir SS sıhhiyecisi muhtemelen elli civarında yürüyemeyecek hâldeki mahkûmu infaz etti. Ertesi günlerde daha fazla sayıda tutuklu öldürüldü. 8 Nisan'da sağ kalanlar Bergen-Belsen'e ulaştı. Bir hafta dayanabilenler İngiliz kuvvetleri tarafından kurtarıldı.

Hannover'deki AFA kamp şubesinde kalanları ise dehşet bir son bekliyordu. 600 civarı mahkûm yürüyüşe zorlanamayacak kadar hasta veya zayıf durumdaydı fakat gönderilmeleri gerekiyordu. Bergen-Belsen'e ölüm yürüyüşü başladıktan sonraki gün, 6 Nisan'da bir SS komutanı AFA kampına tahliye emri verdi. İki gün sonra görünürde AFA'nın talebiyle mahkûmları götürmek üzere kampa bir yük treni geldi. Fakat tren Saksonya-Anhalt'ın kırsalında oyalandı; bombalanan bir trenin enkazı rayları tıkamıştı ve Almanya'nın dört bir yanındaki toplama kamplarından sevk edilen tutuklular yolda kalmıştı. Trenlerdeki insanlar çıkarıldı. Hannover'den 65 mahkûm o noktaya gelene dek yaşamını yitirmişti. Tutukluların çoğu yola yürüyerek devam ettirildi; kalan bir iki vagonla en zayıf durumda olanları taşındı. Gardelegen kasabasına ulaştılar, Amerikan askerleri gittikçe yaklaşıyordu. SS ve Wehrmacht yetkilileriyle durumu tartıştıktan sonra bölgenin Nazi yönetici mahpusları kasabanın kıyısındaki bir ambara hapsetti ve yapıyı ateşe verdi. SS güçleri yanan binaya el bombası attı, kaçmaya çalışan tutukluların üzerine ateş açtı. Amerikan askerleri 15 Mayıs 1945 günü 1.016 kişinin yanmış cesetleriyle karşılaştı. Çoğu diri diri yakılmıştı.

On gün sonra Amerikan karacı Albay George Lynch, Gardelegen'in sakinlerine seslendi: "Bu suçtan Nazilerin sorumlu olduğunu söyleyenler çıkacak. Başkaları suçu Gestapo'ya atacak. Sorumluluk ikisinde de değil, Alman halkında... Sözde Üstün Irk'ınız yalnız suç işlemede, acımasızlıkta ve sadistlikte üstün olduğunu gösterdi. Uygar dünyanın saygısını kaybettiniz."[22]

4.

SS Hannover'deki AFA fabrikasının toplama kampı şubesini tahliye ettikten bir gün sonra, 7 Nisan'ı 8'ine bağlayan gece Herbert Quandt, Günther'in sağ kolu Horst Pavel, yirmi çalışanıyla birlikte Berlin'den kaçarak Bissendorf'a yerleşti. Şirketin geçici merkezi Bissendorf'un kaplıca tesisinde kuruldu ve ekip köyün hemen dışında çam ormanında barakalara taşındı. Yaşam koşulları ilkeldi.[23] Doğru düzgün yiyecek yoktu. Sık sık sel basıyordu ve adamlar tıraş olurken ayna olarak uçaksavar projektörünün kırık parçalarını kullanıyordu.

İngiliz askerleri 20 Nisan 1945'te AFA'nın Hannover fabrikasını ele geçirdi. Tesis büyük ölçüde hasarsızdı ve İngilizler kısa sürede tekrar faal hâle getirdi. Birkaç hafta önce köle işçilerin en feci şartlar altında u-bot ve torpidolara akü üretmek için didindiği fabrika, İngiliz ordusuna kuru batarya üretmeye başladı. "Babasının piyonu" olduğu şüphesiyle Herbert gözetim altına alındı.[24] İngilizler Quandt veliahdının fabrikaya girmesini ve AFA'da çalışmasını yasakladı. Herbert yerine fabrikanın başına Horst Pavel kayyım atandı.

AFA fabrikasını bütünüyle dağıtılmaktan kurtarma işi Pavel'e düşüyordu. Bavyera'da bulunan Günther tüm kontrolünü elinden bırakmak zorunda kalmayı kabullenemiyordu.[25]

22 Gardelegen, USHMM, https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/gardelegen.

23 Treue, *Herbert*, 90 ve devamı; Scholtyseck, *Aufstieg*, 714, 790–92, 822–23.

24 Scholryseck, *Aufstieg*, 822'de alıntılanmıştır.

25 Scholtyseck, *Aufstieg*, 823-24.

Paranoyak hâle geldi; güvenilir yardımcısının kendine kumpas kurduğuna inanıyordu. Herbert bile babasının kuşkuculuğundan kaçamadı. Veliahdı, Günther'e önlerindeki zorlukları aşmak istiyorlarsa güvensizliğini bir kenara bırakmak zorunda olduğunu yazdı.

Herbert Berlin'den kaçmadan haftalar önce Aryanlaştırılmış bir şirketi kendi adına alma fırsatını yakalamıştı. Chemnitz'de önde gelen bir iç çamaşırı üreticisi Max Franck, Quandt veliahdına teklif edilmişti. Bir kez olsun "haşmetli babasının gölgesinden" sıyrılarak karar almak için eskiden Yahudi sermayeli olan bu şirketi satın almayı ciddi ciddi düşündü.[26] Fakat en nihayetinde almaktan vazgeçti.

Baba-oğul Quandtlar her ne kadar büyük eziyetlere yol açmış olsa da Herbert savaş boyunca kendisinden öğrendiği her şey için babasına minnettardı. "Özellikle de o en zor yıllarda sanayi alanında babamdan... normal şartlar altında öğrenebileceğimden çok daha fazlasını öğrendiğimi düşünüyorum" diye anlatacaktı.[27] 1945 yazına gelindiğinde Quandt imparatorluğundan geriye kalanların akıbeti tehlikedeydi. Fakat yaşadıkları sıkıntılar Friedrich Flick'in başından geçenlerle mukayese edildiğinde solda sıfır kalıyordu. Tüm gözler artık Flick'in ve onu gün geçtikçe daha da hayal kırıklığına uğratan Otto-Ernst'in idaresindeki bazı şirketlerini sarmalayan kargaşanın üzerindeydi.

5.

Friedrich Flick 1945 Şubat'ında Berlin'den Bavyera'ya firar etti.[28] Günther'in saklandığı mekânın güneyinde yalnız bir saatlik mesafedeki Sauersberg malikanesine sığındı. Söz konusu mülkü yıllar evvel Nazi zulmüne maruz kalmış Yahudi bira üreticisi Ignatz

26 Scholtyseck, *Aufstieg*, 765–66'da alıntılanmıştır.

27 Treue, *Herbert*, 85'te alıntılanmıştır.

28 Frei v.d., *Flick*, 464, 712–13.

Nacher'den almıştı. (Malikane bugün hâlâ Flick'in torunlarından birinin elinde bulunuyor.[29])

Müttefik kuvvetleri Fransa'da 1944 yazının son demlerinde Rombach çelik tesislerini özgürlüğüne kavuşturmadan hemen önce Otto-Ernst Flick Almanya'ya döndü; babası kendisine başka bir görev vermişti.[30] Bu kez vazifesi Saksonya'da Gröditz silah fabrikasını yönetmekti.[31] Fabrikada sayıları bini aşa toplama kampı mahkûmu aç biilaç hâlde top ve mermisini üretiyordu. Tutuklular fabrikaya Bavyera'daki Flossenbürg ile Dachau, Avusturya'daki Mauthausen ile Gusan ve son olarak Auschwitz kamplarından getirilmişti. SS zorla çalıştırılan mahkûmları fabrikanın çatı katında barındırıyor ve istismar ediyordu. Flick 1944 Ekim'inde 28 yaşındaki Otto-Ernst'i müdür atamaya geldiğinde Gröditz binasını teftiş etti. Ardından oğlunun yeni işini kutlamak üzere fabrikanın özel yemekhanesinde akşam yemeği yedi. Flick'in bu ataması da Rombach'ta olduğu gibi ters tepti.[32] Sabırsız Otto-Ernst geldikten sonra birkaç hafta içinde babasının itimat ettiği, yıllardır birlikte çalıştığı müdürlerini kovmaya çalıştı.

Otto-Ernst savaş başladığından beri getirildiği idari mevkilerin her birinde başarısız olmuştu. Babası buna rağmen onu bir kez daha kritik bir mevkiye terfi ettirdi.[33] Friedrich, 1 Şubat 1945 günü Otto-Ernst'i Bavyera ve Thuringia'nın dört bir yanında fabrika ve cevher madeni olan büyük çelik şirketi Maxhütte'nin CEO'luğuna getirdi. Otto-Ernst Rombach'ta olduğu gibi kayınpederinin koltuğuna oturmuştu; adam erkenden emekliliğe

29 Engel, "Beraubte Bierbaron."

30 Priemel, *Konzerngeschichte*, 452; Bähr e v.d., *Flick-Konzern*, 460.

31 Gröditz'de çalıştırılan köle işçilere dair bkz. NMT, VI. Cilt, 770–88, 815–16, 828–29, 835–37; Priemel, *Konzerngeschichte*, 493–94; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 530, 553–56; Frei v.d., *Flick*, 359–60.

32 Frei v.d., *Flick*, 386.

33 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 509–10.

zorlandı. Flick'in veliahdı yeni görevine 7 Mart 1945'te başladı; dünya adeta yıkımın eşiğindeydi.

Maxhütte fabrikasının müdürleri *ostarbeiter*ları ve savaş esirlerini haftada yüz saati bulan mesailerle çalıştırıyordu. İşçiler daha fazla yüklenilemeyecek kadar zayıftı. Müdürler yine de çalışamayacak gibi "rol yaptıkları" için işçilere zaten iki lokma olan yiyecek istihkaklarını keserek ceza verdi. Bir işçi durumu ileride şöyle özetleyecekti: "Ruslar çok yer; doğru düzgün bir şey de verilmezdi onlara."[34] Kazalar ve ölümler çok sık görüldü, zorla çalıştırılan kadınlar çelik imalathanelerinde çıplak ayakla dolaşıyordu; şirketin yöneticilerinden biri bunu kayıtsızlıkla "kötü havada zor iş" olarak yorumlayacaktı.[35]

1945 Mart'ının ortasında Gröditz'de lekeli humma salgını yayıldı, birkaç gün içinde 150 mahkûmun hayatını kaybetmesine yol açtı. Haftalar sonra Kızıl Ordu ve Amerikan askerleri fabrikaya yaklaşırken SS Gröditz'de sağ kalan tutukluları Prag'a on günlük ölüm yürüyüşüne çıkardı. Fakat bunun öncesinde yürüyemeyecek durumdaki 185 tutukluyu infaz etti ve cesetlerini Flick'in fabrikası yakınlarındaki bir çakıl çukuruna gömdü.[36]

Tutuklular fabrikalarında aç bırakılıp katledilirken Flick Bad Tölz'ün batısında bir tepede bulunan Sauersberg malikanesinde sağ salim hâldeydi, Tölzer programı olarak bilinen teşebbüsünü başlattı.[37] Zaten holdingin merkezini Berlin, Düsseldorf ve Bavyera olmak üzere üç bölgeye pay etmişti. Artık kendisini savaş sonrasında bir süre idare edecek bir birikim oluşturmak için holdingi altında bulunan bazı varlıkları kendi varlıklarına katmaya çalıştı fakat başarılı olamadı.

34 Frei v.d., *Flick*, 358'de alıntılanmıştır.

35 Priemel, *Konzerngeschichte*, 488'de alıntılanmıştır.

36 Gröditz katliamına dair bkz. NMT, VI. Cilt, 778–81; Priemel, *Konzerngeschichte*, 494; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 530–31, 554–55; Frei v.d., *Flick*, 360.

37 Flick'in varlık aktarımları ve el koymalarına dair bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 554–55, 591–615; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 579–609; Frei v.d., *Flick*, 388–89, 448–71.

1945 Haziran'ında Nazi Almanyası'nın en azılı suçlularının birçoğunu gözaltına almak ve sorgulamakla görevlendirilen askerî istihbarattan mesul ABD Karşı İstihbarat Teşkilatı (CIC)[38], Flick'i ev hapsine aldı. Sanayici o tarihe dek şirketlerinden sadece birini transfer edebilmişti. Şansına Fella adlı şirket savaş esnasında silah üretmemişti; Flick'in böylesi üretim faaliyeti yürütmemiş tek makine firmasıydı. Kömür ve çelik şirketler grubu tamamen el konma riskiyle karşı karşıyaydı. Fabrika ve madenlerinin yarısından fazlası Sovyet bölgesindeydi ve çok geçmeden devletleştirilecekti. Flick'in tesislerinin kalanı şimdilik Müttefik kontrolündeydi. Avrupa'ya yayılmış silah, köle ve yağma imparatorluğu en nihayetinde yıkılmıştı.

Flick aylarca devam eden bir süreç sonunda tutuklandı. OSS 1945 Mayıs'ında hazırladığı bir andıçta Flick'i "Nazi iktisadi politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında rol oynamış, Nazilerin Avrupa'yı işgalinde ele geçirdiği ganimetten payını almış en kuvvetli iş adamı" olarak tanımladı.[39] Flick haftalarca ev hapsinde tutulduktan sonra resmen tutuklanarak Frankfurt'un kuzeyinde Müttefik hapishanesi Kransberg Kalesi'ne (kod adı *Çöplük*[40]) götürüldü.[41] Albert Speer, Hjalmar Schacht ve Wernher von Braun gibi meşhur şüpheliler orada sorgulandı. ABD Yüksek Mahkemesi yargıçlarından, Washington'un daha yeni Nürnberg Amerikan başsavcısı olarak atadığı Robert H. Jackson'a kaleme aldığı notta yardımcılarından biri yargılanabilecek sanayiciler arasına "Almanya'nın en kuvvetli sanayicisi" Flick'i de listeye ekledi.[42]

Flick 1945 Ağustos'unun başlarında Kransberg'ten Frankfurt'a gönderildi ve I.G. Farben'in Berlin'in Westend bölgesindeki eski merkezini işgal etmiş ABD Almanya Askerî Hükümeti'ne

38 İng. *Counter Intelligence Agency.* (ç.n.)
39 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 878–79, 883.
40 İng. *Dustbin.* (ç.n.)
41 Priemel, *Konzerngeschichte*, 603.
42 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 883.

(OMGUS) teslim edildi. Flick sevk edilmeden birkaç gün önce Potsdam'da bir araya gelen Müttefiklerin son konferansı neticelendirilmişti. Amerikan Başkanı Harry Truman, Sovyet diktatörü Josef Stalin ve yeni İngiliz Başbakanı Clement Attlee, Almanya'yı işgal hedeflerinde mutabakata vardı: "Demokratikleştirme, Naziikten arındırma, askersizleştirme ve kartelleri ortadan kaldırma."[43]

Truman uzun zaman önce Amerika'nın Almanya'yı işgale yönelik ilk resmi politikasını onaylamıştı. Politikaya göre Alman sanayiinin tamamını yok etmek yerine belirli kısımlarına el koyacak ve Alman savaş suçlularını toptan infaz etmeyecek; uygun hukuki yargılamalara tabi tutacaklardı. Potsdam Konferansı sona erdikten birkaç gün sonra Fransa dahil Müttefik güçleri Nürnberg'te Uluslararası Askerî Mahkeme'yi (IMT)[44] kuran sözleşmeyi imzaladı. IMT Nazi Almanyası'nın en önemli yirmi dört siyasî ve askerî liderlerine savaş suçları ile barışa ve insanlığa karşı suçlardan dava açacak ve onları yargılayacaktı. IMT çok sayıda Nürnberg yargılamasının sadece ilkiydi. Müttefikler muhtemelen sadece Alman sanayicisi, sermayedarı ve CEO'larını ihtiva eden ikinci bir mahkeme kuracaktı.[45] Flick ve Krupp'un çelik ve kömür holdingleri ile I.G. Farben'in muazzam kimyasal yatırımları örneğinde olduğu gibi bu sınai holdinglerin Nazi savaş makinesiyle ne kadar bağları olduğu göz önünde bulundurulduğunda Müttefikler böl ve yönet yöntemini tercih etti. Sanayi devlerini bölmeyi ve sahipleriyle idarecilerini yargılamayı planladılar.

Otto-Ernst babası tutuklandıktan sonra iktidar boşluğunu doldurma fırsatını yakaladı ve süratle holdingi yeniden

43 Kim Christian Priemel ve Alexa Stiller (ed.), *Reassessing the Nuremberg Military Tribunals* (New York: Berghahn, 2014), 5.

44 İng. *International Military Tribunal*. (ç.n.)

45 Daha fazla bilgi için bkz. Telford Taylor, *The Anatomy of the Nuremberg Trials* (New York: Knopf, 1992), 151–61; Donald Bloxham, *Genocide on Trial* (Oxford, UK: Oxford University Press, 2001), 24–25; Kim Christian Priemel, *The Betrayal* (Oxford, UK: Oxford University Press, 2016), 152–55; Priemel ve Stiller, *Reassessing*, 166.

yapılandırmaya koyuldu.[46] Maxhütte'de güvenmediği kıdemli müdürleri kovdu ve yerlerine SS ve SA'nın iki sabık üyesi dahil kendisine sadakatle bağlı olduğunu düşündüğü kimseleri aldı. Bavyera'daki Amerikan yetkililer genç Flick'in bu adımını hoş karşılamadı. Otto-Ernst'i derhal tutuklayıp birkaç gün nezarette tuttular. Ayrıca Maxhütte'de yaptığı personel değişikliklerini de iptal ettiler. Fakat Otto-Ernst serbest bırakıldıktan sonra kaldığı yerden devam etti. Flick veliahdı 30 Temmuz 1945 günü tekrar koltuğuna oturdu ve Nazileri idari mevkilere yeniden getirdi. Amerikalılar için bardağı taşıran son damla bu oldu; yirmi sekizindeki Flick veliahdının Maxhütte'ye girmesi yasaklandı. Çok geçmeden tekrar tutuklandı ve babasının bulunduğu Frankfurt hapishanesine getirildi. Baba-oğul Flickler tutuklanmış, tütün fabrika ve madenlerine el konmuşken Flick holdinginin istikbali karanlıktı.

6.

Baron August von Finck, Günther Quandt ve Friedrich Flick'e nazaran savaşı daha sessiz sakin geçirmişti. 46 yaşındaki aristokratın delikanlılık çağındaki iki oğlu veliaht olarak yetiştirilemeyecek kadar küçüktü. Von Finck, Berlin'deki Dreyfus bankası ile Viyanalı Rothschild bankasının Aryanlaştırılmasını savaş başlamadan çok önce tamamlamıştı. Bu yüzden sermayedar keyfine bakabilir ve bankası Merck Finck'in büyümesine nezaret edebilir; ailenin Allianz ve Munich Re'deki yatırımlarını yönetebilirdi. Diğer sermayedarların boğuştuğu silah üretimi, köle işçiler ve savaş döneminin getirdiği diğer sorunlarla uğraşmak zorunda değildi. (Savaşın von Finck'e çıkardığı tek beklenmedik sorun boşanmış olmasıydı.) Hitler mimarlıkla ilgili sergiler için başka bir bina "arzusunu ifade ettikten sonra" Münih'in *Alman Sanat Evi*[47] için

46 Priemel, *Konzerngeschichte*, 603–5; Frei v.d., *Flick*, 467–68.
47 Alm. *Haus der Deutschen Kunst*. (ç.n.)

8 milyon reichsmark daha topladı.[48] Savaş yüzünden yeni bina inşa edilemedi. Von Finck yağma kabiliyetini icraya devam etti.[49] Günther'in müteveffa dostlarından biri dahi baronun aç gözlülüğünden nasibini aldı. Merck Finck ile I.G. Farben 1941'de Amerikan Emil Winter öldükten sonra adamın Avusturya'daki manyezit madeni şirketine el koydu. Winter, Pittsburgh'ta çelik sanayicisi olmuş, Yahudi olmayan bir Alman göçmeniydi. Günther, Winter'e ve şirketine derin saygı besliyordu.[50] Magda ile ABD seyahatlerinde Pittsburgh'a uğrayarak Winter'in ihtişamlı malikanesini ziyaret etmişlerdi. Ne var ki bu dünya kurtlar sofrasıydı.

Fakat Wehrmacht 8 Mayıs 1945 günü teslim olunca von Finck'in ağzının tadı bir anda kaçtı. Amerikan askerleri, Yahudi yahut yabancı sermayeli şirketleri Aryanlaştıran Yahudi düşmanı sermayedarı, Münih'in hemen doğusunda Möschefeld malikanesinde ev hapsine aldı. Eli sıkı olmasıyla tanınan von Finck ateş yakacak bir sürü odunu olmasına rağmen Amerikan askerlerinin gelişini dondurucu soğukta, eski püskü ve delik deşik olmuş kürke sarınarak beklemişti.[51] Sermayedar piyanonun üstünde duran, adına imzalı *Führer* fotoğrafını hemen kaldırdı. Aristokratın dosyalarına el kondu ve Münih'e gönderildi, orada Amerikan yetkililer Merck Finck'i varlık denetimi altına aldı; Alman varlıklarını bu şekilde vesayet altına alıyorlardı. Bankanın kayyımı olarak toplama kampından sağ kurtulan biri atandı. Von Finck Avrupa'nın en büyük iki sigorta şirketi Allianz ve Munich Re'nin yönetim kurulu başkanlığından alındı, şimdilik şirketlerin büyük hissedarı olarak kalacaktı.

---

48 August von Finck'in sorgusu, 25 Eylül 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

49 Bkz. Deutsche Heraklith AG'ye ilişkin ön rapor; Alpenländische Bergbau Gmbh orijinal sergileri, USACA Bölümü 1945–1950, NARA, RG 260, M1928, 22, 46, 47 no.lu defterler; Siebert, *Hundert Jahre*, 47–48.

50 Quandt ve Quandt, *Günther*, 135–36.

51 "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

ABD Hazinesi 1944'te Alman banka yetkililerinin kovulmasına ilişkin hazırladığı andıçta von Finck'in özel bankasını işaret etmişti: "Özellikle... Aryanlaştırmalarla zenginleşen özel şirketleri (mesela Merck Finck) dikkatle incelenmeli."[52] Müttefikler Nazi Almanyası'nın sayısız silah fabrikası, Aryanlaştırma, toplama ve imha kampını finanse eden Alman ticarî ve özel bankalarını dağıtmayı özellikle istiyordu. Günther Quandt'ın Deutsche Bank, Friedrich Flick'in de Dresdner Bank'ın yönetim kurulunda üye olması Müttefikler nezdinde bu iş adamlarını daha da şüpheli hâle getirdi.[53]

Hitler'in çöküşüne rağmen von Finck'in *Führer*'e bağlılığı son ana dek sarsılmadı. Von Finck'e Hitler'i ziyaretlerinde çoğu kez eşlik etmiş, Allianz'ın sabık CEO'su ve ekonomi bakanı Kurt Schmitt kendisini sorgulayan Amerikalıya şöyle dedi: "Önde gelen isimlerin bana Hitler'in... Almanya'yı uçurumun eşiğine getirdiğini söylediği savaşın son yıllarında dahi von Finck... *Führer*'in liderliğine dair hiçbir kuşku veya eleştiri ifade etmedi."[54] Allianz'ın idarecilerinden biri ve von Finck'in eski dostu Hans Schmidt-Polex, Amerikan sorgu görevliisine, bankacı baronun kendi ifadesine göre 1945'in ilk aylarında "hâlâ gerekirse inancı için canını vermeye hazır, kararlı bir Nazi" olduğunu söyledi.[55]

Von Finck'in Hitler'le yakın ilişkisi bankasını Amerikalıların ve Sovyetlerin hedefi hâline getirdi. ABD Adalet Bakanlığı Ekonomik Savaş Dairesi'nin 1945 Mayıs'ında hazırladığı raporda von Finck'in bankasının "Hitler'in şahsi servetinin hamili ve

52 Banka yetkililerinin kovulmasına ilişkin tavsiye, Binbaşı Peery'den Teğmen Ladenburg'a, Nazilikten Arındırma: Politikalar ve Yönergeler, NARA, OMGUS, RG 260, M1925, 3 no.lu defter.

53 Bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 1044 46 no.lu not; Frei v.d., *Flick*, 403.

54 Kurt Schmitt'in sorgusu, 15 Temmuz 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

55 Hans Schmidt-Polex'in sorgusu, 22 Eylül 1947, NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 7 no.lu defter.

vasisi" olduğu belirtildi.[56] Bu iddia henüz kanıtlanamadı. Hitler'in ismi bankanın kendisinde hesap açan, önde gelen Nazilerin hazırladığı listede bulunmuyor. Sovyet propagandasına göre *Führer* iktidarında von Finck, Alman diktatörünü Merck Finck'e hissedar yapmıştı fakat banka bunu reddetti.[57]

Von Finck ev hapsindeyken Amerikalı yetkililerin kendisine bakışı kötüleşti. ABD Hazinesi'nin başka bir raporunda aristokrat sermayedar şöyle tarif edildi: 'Her bakımdan Nazi yanlısı, uzun boylu, züppe, ketum, ukala ve bürokrat. Fazlasıyla soğukkanlı bir yaradılışa sahip, acımasızlığa varacak şekilde duygusuz ve gereğinden fazla hırslı olduğu söyleniyor."[58] Amerikalılar 1945 Mayıs'ında von Finck'i bir gözaltı kampına sevk ederek orada sorguladı. Sermayedar için "yıllardır koruma kisvesi altında (Rothschild, Dreyfus gibi) Yahudi bankacı ailelerin [yeniden] teşkilatlanmasından vurgun yaparak ikili oynamaya çalışmış, biraz kurnaz bir tip" tespiti yapıldı.[59] Gelgelelim bu hilekâr ellerine geçmişken Amerikan yetkilileri ona ne yapacaktı? Pek bir şey yapmayacakları sonradan anlaşılacaktı.

7.

Amerikalılar beş ay gözaltında tuttuktan sonra 1945 Ekim'inde Baron August von Finck'i serbest bıraktı, aristokratın geleceği muğlaktı. Aristokrat bankacının bankasının ve şirketlerinin yönetim kuruluna girmesi yasaklanmıştı ve yaptığı Aryanlaştırmaların üzerine gitmek gerekiyordu. Viyana'daki S. M. von Rothschild bankasından arta kalanlar tasfiye edilmişti.[60] Bazı varlıklar ABD'ye göçen Louis von Rothschild'a nihayetinde iade edildi.

56 Vereinigte Stahlwerke AG'nin Soruşturulması Yönergesi, Düsseldorf, Almanya, 31 Mayıs 1945, Ek B, 78, NARA, OSS, RG 226, M1934, 5 no.lu defter.

57 Siebert, *Hundert Jahre*, 49.

58 James, *Verbandspolitik*, 300 72 no.lu notta alıntılanmıştır.

59 James, *Verbandspolitik*, 301 88 no.lu notta alıntılanmıştır.

60 Bkz. Avusturya'daki Alman Varlıkları: E. V. Nicolai & Company S. M. V. Rothschild özel bankasının tasfiyesi, USACA, RG 260, M1928, 13 no.lu defter; Melichar, *Neuordnung*, 404–8.

Ailesinin bankasının eski sahibi Willy Dreyfus ise von Rothschild kadar uzağa gitmemişti. Dreyfus 1938'de Merck Finck bankasının Berlin şubesini Aryanlaştırdıktan sonra İsviçre'nin Basel kentine göç etmişti. Savaş bitince kendisi ve hayatını kaybeden ortağının mirasçılarının Aryanlaştırmadan mali olarak von Finck'i sorumlu tutup tutamayacağını araştırmaya başladı. Dreyfus bankayı tekrar açmak istemediği ve de yeniden aşma fırsatı olmadığından zararının tazmin edilmesini istiyordu. "Haliyle Alman toprağına bir daha ayak basmak istememesine rağmen" nasıl yardım talebinde bulunabileceğini öğrenmek için döndü.[61] 29 Eylül 1946 günü Münih'te katıldığı bir toplantıda von Finck'e rastladı. Dreyfus kendisine selam vermeyince aristokrat bankacı kendisini son derece aşağılanmış hissetti.

Von Finck, Dreyfus'a "yerinizde olsam yanına gelip bankam 1937/38'de düzgün bir şekilde devralındığı için fırsattan istifade bana teşekkür ederdim" diye konuştu.[62] Dreyfus'un hukuk müşaviri, patronunun von Finck'e tazminat davası açmak için Münih'te bulunduğunu söyleyince baron "afallamış" ve "epey kaygılı" göründü. Von Finck meseleyi en kısa zamanda sonuca kavuşturmayı kabul etti. Fakat Dreyfus tereddütlüydü. Eğer aristokrat bankacı "Aryanlaştırmanın şartlarını biraz daha hafife alırsa" müzakere masasından derhal kalkacağını söyledi.

İki banker arasındaki müzakereler "dondurucu soğuklukta" geçse de üç günde tamamlandı.[63] Dreyfus ile von Finck 2 Ekim 1946 günü anlaşmayı imzaladı. Dreyfus'a, 1938 Mart'ında Merck Finck'in Dreyfus'un Berlin şubesini alırken ödemediği 1,65 milyon reichsmarkı tazmin etmek için iyi niyet göstergesi olarak biraz daha yüksek bir miktar belirlendi; çoğunluğu Allianz ve Munich Re hissesinden olmak üzere 2 milyon reichsmark ödenecekti. Dreyfus'un Aryanlaştırmadan kısa süre sonra intihar

61 Köhler, *Arisierung*, 502'de alıntılanmıştır.
62 Köhler, *Arisierung*, 502'de alıntılanmıştır.
63 Köhler, *Arisierung*, 503-506, alıntı için bkz. 505.

eden ortağı Paul Wallich'in varislerine de hisse olarak 400.000 Reichsmark verilecekti.

Fakat anlaşma sekteye uğradı.[64] Merck Finck Amerikan varlık denetimindeydi; yani baron özel bankasının varlıklarına erişemiyordu. Haliyle Dreyfus'un yaşadığı ve vatandaşlığını aldığı İsviçre'ye hisse devredemezdi. Ayrıca işgal altındaki Almanya için ABD tazminat hukuku henüz yürürlüğe konmadığından anlaşma mecburen askıya alındı. Von Finck bu esnada Amerikan soruşturmacılarının hedefi olmaya devam etti. Bulguları hâlâ gizli tutulsa da baronun hâkim önüne çıkarılacağı nerdeyse kesindi.

8.

1945 Nisan'ı başlarında Volkswagen fabrikasında paydos edildi. Fallersleben'deki devasa tesislerde yiyecek bir şey kalmamıştı. Naziler kompleksi diğer toplama kampı şubelerinden sürgünlerin geçiş noktası olarak kullanmaya başladı.[65] SS 7 Nisan'da Volkswagen fabrikalarının toplama kampı şubelerinin kalanlarını tahliye etti. Şubelerden birinden Neuengamme kampı kuzeyinde saatlerce uzaklıktaki bir başka şubesi Wöbbelin'e gönderilen 100 erkek mahkûm hayatını kaybetti. Volkswagen'in bir fabrika yurdunda tutulan 650 Yahudi kadın mahkûm yük trenleriyle, kamptan kuzeydoğu yönünde bir saatlik mesafede Salzwedel'e gönderildi. Bir hafta sonra Amerikan güçleri tarafından kurtarıldılar.

11 Nisan 1945 tarihinde Amerikan askerleri Volkswagen kompleksinde kalan zorla çalıştırılmış ve köle işçilerin kalanlarını kurtardı. Amerikan askerleri gelmeden bir gün önce fabrikanın sadist müdürü Anton Piëch firar etti. Öncesinde Volkswagen

64 Willy Dreyfus'un yeminli ifadesi, 22 Aralık 1948, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, August von Finck, 409 no.lu klasör; Frank J. Miller'den Albert F. Bender Jr.'a, 6 Mart 1947, Deutscher Reichsanzeiger Re: J. Dreyfuss & Co. ve Merck, Finck & Co., NARA, OMGUS, RG 260, M1923, 3 no.lu defter.

65 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 798–99, 901–2; Volkswagen, *Remembrance*, 95, 100, 133.

kasasından 10 milyon Reichsmarkı aşan bir miktar çalmış ve 250 kadar fabrikada görevli milisleri cepheye göndermişti.[66] Milyonlarıyla birlikte memleketi Avusturya'ya ulaştı. Orada kendisini Zell am See'de ailesinin mülkünde Porsche-Piëch sülalesi bekliyordu. Porsche şirketi son sekiz yılda Volkswagen fabrikasından tasarım ve geliştirme hizmetleri için yaklaşık 20,5 milyon Reichsmark ödeme almıştı. On yıllar sonra iki tarihçinin kanaatine göre "Bu miktar muhtemelen savaş sonunda Porsche hanedanının gelişmesinin mali temelini oluşturmuştu."[67]

1945 Mayıs'ının ortalarında Müttefiklerin Avusturya'daki soruşturma ekibi Zell am See'deki 400 hektarlık malikaneye ve Gmünd'de Porsche'nin geçici şirket merkezine baskın düzenledi.[68] Ferdinand Porsche ile mühendislerini geliştirdikleri tank ve askerî araçlara dair sorguya çekti. Sorguyu yapan Müttefik askerleri bastırınca Porsche ile ekibi daha fazla dayanamadı ve şirketin teknik çizimlerini teslim etti. Baskın zamanında OSS silah ve araba tasarımcısına dair bir rapor yayınladı: Hitler üzerinden "Porsche'ye Nazilerin gözde projelerinden biri olan Volkswagen'i hayata geçirme görevi verilmişti."[69] Porsche ayrıca "Nazi savaş makinesinin donatılmasında önemli bir rol oynamıştı."

Amerikan Karşı İstihbarat Teşkilatı soruşturmacıları 29 Temmuz 1945 tarihinde elli yaşındaki Anton Piëch ile Porsche'nin oğlu Ferry'yi tutukladı ve ikiliyi Salzburg yakınlarındaki tutuklu kampına getirdi. Ferdinand Porsche beş gün sonra göz altına alındı fakat Almanya'da Kransberg Kalesi'ne gönderildi. Altmış dokuz yaşındaki meşhur tasarımcı kendisini sorgulayanlara zaten Avusturya'da enikonu sorgulanmış olduğundan yakındı.

66 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 926–27.
67 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 643.
68 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 180–82; Pyta v.d., *Porsche*, 341.
69 Porsche, Ferdinand, 17 Mayıs 1945, Cornell Hukuk Kütüphanesi, Donovan Nürnberg Mahkemeleri Koleksiyonu, Cilt: 17, 53.048. no.lu bölüm, https://lawcollections.library.cornell.edu/nuremberg/catalog/nur:01772.

"Fikirlerimi başarıyla hayata geçirebilmem için Hitler'in desteğine ihtiyacım vardı" gerekçesini ileri sürdü.[70]

Ferdinand Porsche'yi Müttefik soruşturmacılarının hedef tahtasına oturtan tek suçu Nazilere silah üretmiş olması değildi. Bilâkis Müttefikler tasarımcının ticarî sırlarının peşindeydi. Porsche ile Piëch'in beş bin kadarı toplama kampı tutuklusu olmak üzere yirmi bin kişiyi zorunlu ya da köle işçi olarak çalıştırdığı Volkswagen fabrikasını acımasızca idare etmesine gelince, Batılı Müttefikler kodamanların işçilere yaptığı zalimlikleri pek umursamıyordu. Soruşturmacılar ağırlıklı olarak patronların parasına odaklandı ve Porsche ile Piëch'i şahsi kazanç elde etmek için Volkswagen'in varlıklarını zimmete geçirmekle itham etti ve haklılardı da. Piëch, Volkswagen'in kasasını boşalttıktan sonra Avusturya'dan fabrikanın yeni idarecisi İngiliz ordusuna fatura göndermeye devam etmiş, İngilizler fabrikayı işgal ettikten sonra dahi şirketin hizmetleri için 1.25 milyon reichsmarklık bir fatura kesmişti.[71] Porsche'nin damadı, fabrika müdürlüğünden resmi olarak azledilmediği için kendinde fatura kesme hakkını görmüştü.

Ferdinand Porsche ise yağma yaptığını reddetti; neticede Volkswagen'i soyan kendisi değil damadıydı. Porsche beş hafta sonra salıverildi ve Avusturya'ya döndü. Anton Piëch ile Ferry Porsche de çok geçmeden tutuklu kampından serbest bırakıldı; Ferdinand Porsche oğlu ile damadının serbest bırakılması için haftalardır Müttefik yetkilileriyle lobi faaliyeti yürütüyordu. Fakat Amerikan ve İngiliz soruşturmacılarının Porsche ailesiyle işi bittikten sonra üçlü, diğer bir Müttefik ülkeyle, Fransa'yla karşı karşıya kaldı.

9.

4 Nisan 1945 günü Rudolf-August Oetker'in memleketi Bielefeld'i Amerikan askerleri ele geçirdi. Birkaç gün içinde Amerikalı

---

70 Georg Meck, *Auto Macht Geld* (Berlin: Rowohlt, 2016), 79'da alıntılanmıştır.

71 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 927–28, 940–41.

üç karacı subay puding prensinin evine yerleştirildi. Rudolf-August askerlere Vestfalya'nın hususi cini Steinhäger *schnapps*ı ikram etti, subaylara onlarla birlikte Sovyetlere karşı hücuma geçmek istediğini söyledi.[72] Amerikalıların ise kendilerine ev sahipliği yapan ve ziyafet çeken Almanın bir Waffen-SS subayı olduğundan haberi yoktu.

Nazi Almanyası 8 Mayıs günü teslim olunca Rudolf-August'un eğlencesi sona erdi. Bielefeld İngiliz işgal bölgesine dahildi. Yirmi sekizlik Rudolf-August'un, Waffen-SS subayı olduğundan derhal tutuklanması ve tüm görevlerinden azledilmesi gerekiyordu. Annesi, üvey babası ve üvey kız kardeşleri Amerikalıların hava saldırısında öldüğünden beri ailesinin gıda devi şirketi Dr. Oetker'i idare ediyordu. Genç Oetker 18 Mayıs'ta sorgulanmak üzere Bielefeld'deki İngiliz yetkililerine teslim oldu ve hemen gözaltına alındı. Kendisine ertesi gün Bielefeld'in otuz kilometre kadar güneyinde İngiliz idaresindeki devasa tutuklu kampı Staumühle'ye nakledileceği bildirildi. Rudolf-August ve gözaltına alınan diğerleri geceyi kasabanın hemen dışındaki metruk bir fabrikada geçirdi. Oetker varisi yaşadıklarını şöyle anlatacaktı: "Bir anda etrafımızda adamlar belirdi, bizi evire çevire dövmeye başladılar. Sonradan Polonyalı olduklarını duydum ama bundan kimse emin değildi. Ben de pek anlayamadım çünkü ilk anda kafama vurdular, bayılmışım."[73]

Rudolf-August, Staumühle'de uyandığında felç olmuş durumdaydı. Oetker varisi süratle Hollanda sınırının birkaç kilometre doğusunda bir kalede tesis edilen İngiliz askerî hastanesine gönderildi. Gözaltında sağlığına kavuşmaya çalışırken Thomas Mann'ın ilk romanı *Buddenbrooks*'u okudu. Eserde dört kuşak üzerinden Kuzey Almanya'dan varlıklı bir tüccar ailenin çöküşü anlatılıyordu; Mann Nobel Edebiyat Ödülü'nü büyük ölçüde bu

72 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 374–77'de alıntılanmıştır.
73 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 376'da alıntılanmıştır.

eseri sayesinde almıştı. Genç Oetker kitabı okurken "buhrana sürüklendi".[74] Böylesine etkilenmesinin sebebi açıktı. Ticaretle iştigal eden Kuzey Almanyalı, köklü bir ailenin veliahdı görülen Rudolf-August felçli bir hâldeydi ve ecnebilerin işgali altında, savaşla harabeye dönmüş memleketinde tutukluydu. En azından eşi Susi hâlâ yanındaydı. Bayan Oetker tutuklu eşini ziyaret etmiş, çaktırmadan içeri tütün, masa oyunu ve tabii çikolatalı puding tozu sokmuştu. Rudolf-August sekiz aylık tutukluluğun sonunda 1946 Ocak'ında salıverildi. Zamanla, yavaş yavaş tekrar yürümeye başlasa da doktorlar hayatının geri kalanını koltuk değneğine bağlı geçireceğini söylüyordu.

Rudolf-August İngilizlerin kendisini Nazi üvey babası Richard Kaselowsky'nin halefi olarak "yardım ve yataklık suçunu" işlediğinden dolayı tutukladığını düşünmüştü. Dr. Oetker Kaselowsky yönetimindeyken Aryanlaştırmalardan, silah üretiminden, zorunlu çalıştırılanlar ile köle işçilerden ve SS ile Wehrmacht'la askerlerin daha iyi beslenmesini sağlamak için yaptığı yakın iş birliklerinden kâr etmişti. Kaselowsky aynı zamanda Himmler'in Dostlar Meclisi'nin elini cebine atan üyelerinden biriydi. Fakat esasen Kaselowsky'nin ölümüyle bu meseleler arka plana düşmüştü. İngilizlerin ilgilendiği tek mesele Rudolf-August'un Waffen-SS subayı olmasıydı.

Rudolf-August gözaltındayken Dr. Oetker ile iştirakleri İngilizlerin idaresine verildi ve başına bir kayyım atandı. Oetker veliahdı tutuklandıktan sonra aile şirketini yeniden inşa etmesi yasaklandı. Bunun üzerine bir de varlıklarına bloke konmuştu. Şirketinden atılmıştı, çalışması yasaktı, muhtemelen SS subayı olarak mahkemeye çıkacaktı ve hâlâ sağlığını toparlayamamıştı. Rudolf-August serbest bırakıldıktan sonra eşi ve çocuklarıyla ailesinin Bielefeld yakınlarındaki malikanesinin konukevine taşındı. Çalışmaya dönmek için can atıyordu; Müttefiklerin yasağı

74 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 377'da alıntılanmıştır.

"asabını bozuyordu."[75] Ne var ki elinden kitap okumak ve tekrar yürümeyi öğrenmek dışında bir şey gelmiyordu. Oğluyla birlikte koyun ve keçilerle bezeli yeşilliklere nazır uzun yürüyüşler yapıyordu. Rudolf-August yine de ununu elemiş, eleğini asmış değildi. Puding prensi gün sayıyordu.

10.

Savaş kaybedilince Günther Quandt da yapabileceği en iyi şeyin ortalarda görünmemek olduğunu düşündü. Diğer kodamanlar kitleler hâlinde tutuklanırken Bavyera kırsallarındaki Quandt mucize eseri bir şekilde Müttefiklerden paçayı sıyırmıştı. AFA'nın yakın zaman öncesine kadar kıymetli akü fabrikası olan, artık İngilizlerin işgalindeki tesis yakınlarında, Hannover'de yaşayan büyük oğlu Herbert'in yanına taşınmayı düşünüyordu.[76] Fakat Günther, Amerikalıların kendisini Nürnberg'te yargılama konusunda karara varmasını beklerken iki Alman mahkemesi hakkında soruşturma açtı; biri Hannover'de diğeri de kaçtıktan sonra civarına yerleştiği Starnberg kasabasındaydı. Quandt 1945 sonlarında taşınma planlarını iptal etti. Bavyera'da kalmak daha mantıklı görünmüştü.

Günther 1946 Ocak'ında, Amerika'da yakında düzenlenecek ara seçimlerin kendisi için Amerikan işgal bölgesinde olumlu bir değişikliğe sebep olacağı kanaatine vardı. Bir arkadaşına gönderdiği mektupta, "Cumhuriyetçiler paranın hırsızlık olduğu görüşünde olmayacaklardır. Daha şimdiden rahat bir nefes alıyor insan" diye yazdı.[77] Gelgelelim 1946 sonbaharında Cumhuriyetçiler Demokratları ağır bir mağlubiyete uğratıp Kongre'de yeniden çoğunluğu sağladığında Günther çoktan tutuklanmış ve bir kampa tıkılmıştı.

---

75 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 385–87, alıntı için bkz. 385.
76 Scholtyseck, *Aufstieg*, 736–37.
77 Scholtyseck, *Aufstieg*, 731'de alıntılanmıştır.

1946 Mart'ı ortalarında Amerikan Karşı İstihbarat Teşkilatı soruşturmacıları Günther'i Starnberg'te iki saat sorguladı. Quandt Amerikalıların bu teşkilatını Gestapo'nun "Amerika şubesi" olarak gördü.[78] Almanya'daki Amerikan Askerî Hükümeti (OMGUS)[79] anketini doldururken "Dr. Günther Quandt'a Karşı Siyasal Zulüm" adlı bir başlık ekledi, altına Goebbels'in kendisini maruz bıraktığı kötü muameleyi ayrıntılı bir şekilde not düştü.[80] Amerikan soruşturmacılar üzerinde bir etkisi olmadı. Aynı yılın haziran ayı ortalarında Amerikalılar Günther'i belediye başkanının Leutstetten'in Tierkopf dağındaki konutunda ev hapsine aldı. Artık "çok sayıda centilmen" kendisine alaka gösteriyordu.[81] Amerikalılar Quandt'ın tüm belgelerine el koydu ve hepsini Nürnberg'e gönderdi. Altmış beş yaşına girmeden on gün önce, 18 Temmuz 1946 tarihinde Karşı İstihbarat Teşkilatı Günther'i göz altına aldı. Bu kez doğum gününü bir ziyafet vererek kutlayamayacaktı.

Günther önce Starnberg hapishanesine gönderildi. 1946 Ağustos'unda Münih'in kuzeydoğusunda bulunan Moosburg kasabasındaki tutuklu kampına sevk edildi; Nürnberg yargılamaları kapsamında, büyük sanayicilerin davasında yargılanmak üzere "aranıyor" kaydı bulunuyordu.[82] Sanayicilerin davasının görülüp görülmeyeceği hâlâ değerlendirme aşamasındaydı. Günther için Hannover'de açılan soruşturma henüz tamamlanmıştı. Soruşturmacılara göre Quandt "aşırı sağcı bir kapitalist, Fırtına Birlikleri'nin eski üyelerindendi ve askerî aktivistti. Nazi muhalifi olduğu iddiasının ciddiye alınması için... ekonomik hayatta Quandt'ın sahip olduğu bir mevkide bulunan biri Nazi ideolojisi ve savaş ekonomisine muhalefetini çok daha etkin bir şekilde göstermiş olması gerekiyordu. Dr. Goebbels'e şahsi husumeti...

78 Scholtyseck, *Aufstieg*, 732'de alıntılanmıştır.

79 İng. *US Office of Military Government for Germany*. (ç.n.)

80 Almanya'daki Askerî Hükümet Anketine Ek Kâğıt, 1 Mart 1946, STAM, Nazilikten arındırma Mahkemesi belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

81 Scholtyseck, *Aufstieg*, 733'te alıntılanmıştır.

82 Scholtyseck, *Aufstieg*, 733'te alıntılanmıştır.

Quandt'ın siyaseten [aklanmasını] sağlamaz."[83] Soruşturmacılara ayrıca AFA'nın işçi temsilcilerinden Günther ile oğlu Herbert'in akü şirketiyle tüm bağlarını "kesin olarak" kestirip atmaları yönünde "acil bir talep" geldi. Günther bundan sonra Almanya'nın ekonomisinde "herhangi bir mevkide BULUNAMAZDI."

Günther savunması üzerinde çalışmaya başladı.[84] 1946 Ağustos'unda kendisine Starnberg'ten acemi bir avukat buldu. Kabiliyetli birini bulmak şöyle dursun tek bir avukat bulmak dahi zorlaşmıştı; milyonlarca Alman kendini savunacak birini arıyordu. Quandt ailesini, çalışanlarını ve avukatını kendisini temize çıkaracak ifadeler ve belgeler toplamaya başlamakla görevlendirdi.

Avukatın çaldığı ilk kapı Berlin'de yaşayan, Magda'nın en yakın dostu ve Quandt ailesinin eski gelini Ello oldu. Ello 1935'te Nazi Partisi'nden ayrılmıştı fakat Goebbels hanesinde hoş karşılanmaya devam etmişti. Günther savunmasında bir Nazi karşıtı ve Goebbels'in kurbanı olduğunu, NSDAP'a katılması için propaganda bakanının kendisine şantaj yaptığını iddia ediyordu. Ello, Quandt'ın yalanını seve seve destekledi. 1946 Ağustos'unun sonlarında verdiği yeminli ifadede "Goebbels her fırsatta 'menfur Quandt'ı küçümser ve onunla dalga geçerdi" diye konuştu.[85] Goebbels ile Quandt'ın ilişkisine dair benzer bir hikâye uydurdu: Günther, propaganda bakanının genç Harald'ın vasisi olması, "babasının etkilerini bertaraf etmesi" ve Nazi fikirleriyle oğlanın beynini yıkamasından korktuğundan Nazi Partisi'ne katılma talebine boyun eğmek zorunda kalmıştı. Ello'nun ifadesine göre Goebbels, Günther'in oğlunun vasisi olduktan sonra dahi Harald'ın Nazi ideolojisine yenik düşmemiş ve ne pahasına olursa olsun "babasına duyduğu sevgiden ve gönül bağından feragat etmemişti."

83 Mütalaa, Nazilikten Arındırma Heyeti, Hannover Bölgesi, 6 Ağustos 1946, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/4 no.lu kutu.

84 Scholtyseck, *Aufstieg*, 737.

85 Eleonore Quandt'ın yeminli ifadesi, 27 Ağustos 1946, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

Böylesi beyanlar *Persil kâğıdı* olarak anıldı; adını meşhur Alman deterjan markasından alıyordu.[86] Nazilerle iş birliği yapmış ve onlara yakınlık göstermiş kimselerin üzerlerindeki bu lekeyi temizlemek üzere verilen ifadeleri tanımlamada kullanılan alaycı bir tabirdi. Nazi olduğundan şüphelenilen kimseler ailesi, eşi dostu ya da iş arkadaşlarının kişiye isnat edilen suçları işlemediği yönünde mahkemede yeminli ifade vererek yalanlamasıyla temize çıkabiliyordu. *Persil kâğıdı* çoğu durumda Nazilikle suçlanan bir Alman sanığa temiz kâğıdı verilmesine yetmiş, kişi işine dönebilmiş ya da söz konusu kimse bir sermaye sahibiyse tekrar şirketlerinin başına ve yönetim kurulundaki mevkilerine geçebilmişti. Tabii Günther'e tek *Persil kâğıdı* yetmezdi. Her ne kadar avukatının Ello'nun yeminli ifadesinde parmağı olduğu açık olsa da[87] Günther, Ello'nun eski kocası olan kardeşi Werner'e bizzat Ello ya da başkalarından dürüst olduğu izlenimini uyandırmak için kendisini temize çıkaracak başka ifadeler almak üzere "parayla ilgili hiçbir söz vermemesi, paranın bahsini dahi açmamasını" söylemişti.[88]

Harald 1946 Ekim'inin son günlerinde Bingazi'deki İngiliz savaş esiri kampından Ello'nun beyanındaki "hakikatleri" doğrulayan bir ifade gönderdi: "NSDAP'a hiç üye yahut üye adayı olmadım. Partiyi ve örgütlerini reddetmemin tek sebebi babamın etkisi oldu. 'Dr. Goebbels'in üvey oğlu' olduğumdan partiye katılmak zorunda kalmadım; böyle şeyler bana pek sorulmazdı."[89] Harald yeni bir sayfa açmaya can atıyordu. Serbest bırakılınca seyahate çıkmayı, hatta Avusturalya, Yeni Zelanda

86 Alm. *Persilschein*. Almanların Nazi devri bittikten sonra geçmişte Nazilere karşı sempatisi yahut onlarla bağlantısı olmadığını ispat ederek elde ettiği bir çeşit temiz kâğıdı. Nazi irtibatlı kimselerin de rejime muhalif olduğu bilinen birilerini şahit göstererek kirli geçmişlerini temizlediği olmuştu. Buna binaen bu eylem deterjan markasının adıyla anılmaya başlandı. (ç.n.)

87 Jungbluth, *Quandts* (2002), 218.

88 Günther Quandt'tan Werner Quandt'a, 5 Ocak 1947, HWA, bölüm 2017, 36/37 no.lu dosyalar.

89 Harald Quandt'ın onaylı ifadesi, 27 Ağustos 1946, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

ya da Mısır'a göç etmeyi düşündü.[90] Fakat çok geçmeden fikrini değiştirdi. 1947 başlarında yirmi beş yaşındaki Quandt Almanya'ya dönmek istiyordu. Onlarca yoldaşı serbest bırakılmıştı fakat Harald'ın sırası daha gelmemişti. Hislerini babasına yazdığı mektupta şöyle aktardı: "Artık eğlenceli olmaktan çıktı. İnsan evine dönmek, her ne kadar son derece sıcak kanlı olsalar da karşısındakinin 'mağlup durumdaki sabık Wehrmacht'ın bir üyesi olduğunu' asla unutmayan, kendisine hükmeden birileri arasında savaş esiri olmak değil yeniden normal insanlar arasında sıradan biri olmak istiyor."[91]

En değerli *Persil kâğıdı* Yahudilerden ya da Yahudilerle bağlantılı birisi tarafından yazılanlardı; bu kişiler amiyane tabirle "yalancı Yahudi şahit" olarak anıldı. Bazıları tüm samimiyetle yargılanan kişi lehine ifade verdi. Geçmişte Günther'in silah şirketinde çalışmış eski bir üst düzey yetkili Georg Sachs, 1946 Ekim'inde Amerika'dan DWM'nin yönetim kurulundan birine mektup yazdı. Günther 1936'da Nazi Almanyası'ndan kaçabilmesi için Sachs'a maddi destek vermişti. Sachs ise artık tutuklu olan Günther'e sempatiyle yaklaşıyordu: "Quandt'ın hâline üzülüyorum çünkü bana hep iyi davranmıştır. Eğer sıkıntı yaşayacağını düşünüyorsa... isterse onun için mahkemede ifade verebilirim. Goebbelslerin toplu intiharına oğlu da katılmış mıydı?... Almanya'daki durumu sakin bir şekilde değerlendirmem mümkün değil. Doğrudan kendileri suçları olmadığı hâlde feci sıkıntılarla karşı karşıya kalan tüm o insanlara elbet üzülüyorum. Fakat okumuş olup olmaması fark etmez; ne tür pisliklerin iktidarda olduğunu daha ilk günden herkes anlamış olmalıydı."[92] Sachs'ın yeminli ifade vermesi Günther'in çok işine yarardı. Cleveland,

90 Günther Quandt'tan Lieselotte Dietermann'a, 11 Ekim 1946, HWA, bölüm 2017, 36/37 no.lu dosyalar; Scholtyseck, *Aufstieg*, 253.

91 Lieselotte Dietermann'dan Günther Quandt'a, 5 Şubat 1947, HWA, bölüm 2017, 36/37 no.lu dosyalarda alıntılanmıştır.

92 Scholtyseck, *Aufstieg*, 320'de alıntılanmıştır.

Ohio'da üniversitede fiziksel metalürji hocalığı yapan Sachs eski patronu lehine beyanat verdi. Günther'in "cömert bir maddi kaynak" ayarlayarak ailesini ve eşyalarını taşıyabilmesi için kendisine destek olduğunu açıkladı. Sachs "Dr. Quandt'ın savaş suçlusu olarak görülmemesini tüm kalbiyle" diliyordu.[93]

Günther, Moosburg tutuklu kampındayken hatıratını yazmaya başladı. Çocukluğu, girişimciliğe nasıl başladığı, yurtdışı seyahatleri ve Weimar Cumhuriyeti döneminde çok sayıda şirketi nasıl ele geçirdiği hakkında yazdı. Magda ile günlerine otuz sayfa kadar bir bölüm ayırdı; sonunda, fırsattan istifade, eski karısı ile Goebbels'in fanatizminin aksine Hitler ve fikirlerini desteklemediği için kendisini Nazilerin bir kurbanı olarak yansıttı. Nazi İmparatorluğu dönemindeki ticarî faaliyetlerine dair neredeyse tek satır yazmadı. Silah şirketi Alman Silah ve Mühimmat Fabrikası'ndan üç kez bahsetti fakat şirketin adı sadece DWM kısaltmasıyla geçiyordu; bu da askerî çağrışımı olmadığından kulağa sıradan geliyordu. Ayrıca Quandt şirketinin sadece lokomotif, sınai yedek parça ve makineleri ürettiği imasında bulundu. Günther DWM'nin toplam "çalışan" sayısının savaş süresince 150.000'e çıkmış olmasından böbürlenmekten kendini alamadı. Ne var ki fabrikalarında on binlerce kişinin zorunlu çalıştırıldığı ve köle işçi olarak kullanıldığından bahsetmedi. Savaş yüzünden şirketin faaliyetlerinin büyümesiyle kendisinin ve "çalışanlarının" işinin fazlasıyla zorlaşmış olmasına atıfta bulundu fakat gururla şöyle özetledi: "Kâfi geldi."[94]

Yazdığı hatırat açıkça Günther'in kendisini temize çıkarma, Nazi İmparatorluğu'nda oynadığı rolü gizleme ve Nürnberg yargılamaları yaklaşırken Amerikalıların gözüne girme teşebbüsüydü. Amerika seyahatine ve ülkeye duyduğu hayranlığa ayırdığı koca bölümü fazlasıyla duygusal bir şekilde tamamladı: "Amerika! Sık

93 Georg Sachs'ın yeminli ifadesi, 10 Şubat 1947, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/2 no.lu kutu.

94 Quandt ve Quandt, *Günther*, 111–26, 167–80, 191–92, 230–32, 240–44; alıntı için bkz. 241.

sık şunu düşünürüm: Bu kıtanın yükselişi insanlığın tarihinin en muhteşem bölümlerinden biri."[95] Hatıratın başka bir bölümünde Günther engin serveti ve bağlantıları sayesinde Nazi Almanyası'nı istediği zaman terk etme imkânı olduğunu itiraf etti fakat her ne kadar savaşta görev almamış olsa da kendisini sadık bir asker gibi yansıttı: "Benim gibi bir iş adamı çekip gidebilirdi. Yurtdışında, Kuzey ve Güney Amerika'da dostlarım vardı, ne zaman olursa olsun beni kabul ederlerdi. Fakat benim için ülkeden ayrılmak firar etmekti. Görev yerimde kaldım. En yakın çalışma arkadaşlarımla yakın iş birliği içindeydim, çok sayıda çalışanım ve personelime sahip çıktım ve bana emanet edilmiş fabrikalar ile şirketleri ayakta tutmaya çalıştım."

Günther "suçuna" dair düşüncelerini aktardığı tek yerde dahi kendini olumlu bir şekilde yansıtıyordu. Hitler'in *Mein Kampf*'ını çok önceleri, diğer Almanlardan evvel okuduğunu not düştü: "İçinde bu adam başa gelirse karşılaşacağımız şeyler yazılmıştı. Sadece işten, ekmekten değil savaştan ve diğer halklara zulmedilmesinden de bahsediliyordu. Ne yazık ki Almanların çoğu kitabı vaktinde okumadı. Okusalardı Alman tarihinin en korkunç bölümünü tecrübe etmeyebilirdik. Hitler'i ciddiye almadığım için kendime çok kızıyorum. Birkaç kişiyle beraber *Mein Kampf*'tan bir parça seçip, basıp, milyonlarca dağıtsaydık ve insanlar da okusaydı çok daha ucuza yırtmış olurduk!"

Seri silah üretimi yapmış Quandt, "partinin keyfi idaresine gem vurabilmenin tek yolu olduğuna inandığım için" 1930'lu yıllarda Alman silahlı kuvvetlerinin yeniden inşa edilmesini memnuniyetle karşılamış olduğunu yazdı: "Bir gün yeni bir dünya savaşı çıkarmak için kullanılacağı fikrine uzun bir süre inanmadım. Hitler'in defalarca barış istediğini ifade etmesi beni yanılttı."

Almanya'nın mağlubiyeti Günther'e maddi kayıplara mâl olmuştu. Birincisi, Aryanlaştırdığı şirketlerin bazıları asıl sahiplerine ya da varislerine iade edildi. Günther Berlin'deki konağını,

95 Quandt ve Quandt, *Günther*, 139, 184, 238–39, 245–46'da alıntılanmıştır.

Severin malikanesini ve "makine", akü ve tekstil fabrikalarını da yitirdi. Çoğu imha edilmiş ve ele geçirilmişti ya da Sovyet işgalindeki bölgede kalmıştı. Günther'in yazdıklarının kendine duyduğu acıma hissini aşmasında pek de faydası olmayacaktı: "Alman halkının deneyimlediği o büyük felaketle karşılaştırıldığında bu kayıpların çok ehemmiyeti olmadığını kabul ediyorum. Yine de beni derinden yaraladı."[96] "Kaybedilen her bir fabrika, her bir makine üzerine düşünülmüş, planlar yapılmış ve umut bağlanmıştı." Bir dostuna ölenlerin "feci" sayıda olduğunu yazarken "Nazilerin vicdanlarında kaç kurbanın yükünü taşıdığını kim bilir?" diye sormaktan da imtina etmedi.[97]

Yaşı kemale ermiş kodaman için on binden fazla Alman tutuklunun bulunduğu Moosburg kampında yaşam zordu.[98] Günther yüz civarı adamla aynı barakayı paylaşıyordu. Sadece iki musluğu olan lavaboyu tek başına kullanabilmek için sabahın 5.30'unda kalkıyordu. Yemeğini konserve kutusundan yiyor; kampa ait, üstünde emanet gibi duran kıyafet ve ayakkabı giyiyordu. Ayakkabıların ayağına oturması için sekiz kartondan dolgu yapmıştı. Haftalar boyunca aralıksız, arkalığı olmayan bank ve taburelere oturmaktan sırtı kamburlaşmıştı. "Akıbetini düşünmemek" için kampın okulundaki akşam derslerine katılıyordu: "3 kez Tibet, 2 kez Doğu Afrika, 1 kez Çin, 6 kez tarım, 2 kez müzik kuramı, 2 kez pedagoji, 6 kez Avrupa-Amerika eğitim çevresi, 2 kez Hindistan, 3 kez çağlar boyunca Hıristiyanlık ve en az 20 kez 7-8 arası tıp."[99]

1946 Eylül'ü ortalarına gelindiğinde Amerikalıların ve Almanların Günther'in imparatorluğuna dair soruşturmaları tüm hızıyla devam ediyordu ve henüz Quandt'a dava açılmamıştı. Bilakis kamptan kampa gönderildi, içlerinden biri eski Dachau toplama kampı arazisine kurulmuştu. Naziler ayrıldıktan sonra

96 Quandt ve Quandt, *Günther*, 247–49.

97 Scholtyseck, *Aufstieg*, 731'de alıntılanmıştır.

98 Quandt ve Quandt, *Günther*, 252–53.

99 Quandt ve Quandt, *Günther*, 252–53.

kamp şartları epey iyileşmişti. Bir arkadaşına şöyle yazdı: "Merkezî ısıtma, sabah tam altıda kalkarsan kendi başına kullanabileceğin büyük lavabolar var; ki akşam dokuzdan sabah altıya kadar uyku, öğlen bir ila üç arası da öğle uykusu olduğundan o saatte kalkmak zor değil. Musluklardan soğuk su akıyor, haftada üç kez sıcak su geliyor."[100] Kodaman, kalbiyle sıkıntı yaşayınca Dachau Askerî Hastanesi'ne getirildiğinde "Almanya'nın en iyi sanatoryumunda Amerikan devletinin misafiri" gibi hissettiğini aktardı. "Fena değil, odalar sımsıcak, çeşmelerden su akıyor, banyosu var, yiyecekler iyi ve bol. Ayrıca tıbbi bakım da muhteşem."[101]

11.

Baba-oğul Flick kendilerini sorgulayan Amerikalıların epey canını sıkmıştı. Amerikan soruşturmacıların bir notuna göre Frankfurt'ta yapılan sorguları "pek tatmin edici değildi çünkü Flick'ler sorulara kaçamaklı ve çelişkili yanıtlar veriyordu."[102] Baba Flick kendisini Nazilerle çalışmaya mecbur bırakılmış bir rejim muhalifi ve kurbanı olarak yansıtıyordu.[103] Aryanlaştırmalarının gerçek sebebini kendisinin işine yarayacak şekilde tamamen çarpıtıyordu: Yahudi işletme sahiplerinin Nazilerden kaçmasına yardım etmek için o işlere girişmişti. Flick ayrıca holdinginin sözde merkezî idareden yoksunluğunu vurguladı, tüm karar alma sorumluluğu tek tek müdürlerin üzerindeymiş gibi anlattı. Bu yüzden silah üretiminde ya da işçilerin zorla çalıştırılması veya köle işçilerden istifade edilmesinde hiçbir parmağı olmadığını iddia etti. Flick'in 1946'nın başları itibarıyla çoğu tutuklanmış yardımcıları da kendilerini aynı yalanlarla savundu.

---

100 Scholtyseck, *Aufstieg*, 734'te alıntılanmıştır.

101 Günther Quandt, sirküler Noel mektubu, 5 Aralık 1947, HWA, bölüm 2017, 36/37 no.lu dosyalar.

102 Priemel, *Konzerngeschichte*, 605'te alıntılanmıştır.

103 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 627–31; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 582–85, 608–15; Frei v.d., *Flick*, 410–11.

Otto-Ernst sorgusunda Rombach çelik kompleksindeki işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının tüm sorumluluğunu Nazi yetkilileri ile diğer müdürlerin üstüne yıktı. Sorgularından birinde Flick veliahdı, *ostarbeiter*ların "adeta gereğinden fazla güzel" odalarda kaldığını söyledi.[104] Otto-Ernst çalışma şartlarıyla mümkün olduğu kadar az ilgilenmek istemişti fakat "*Ostarbeiter*ların elini kolunu sallaya sallaya yürüyebildiği" ve "insanların ne kadar besili olduğu" gözüne çarpmıştı. "Yemekler müthişti. Dikenli teller var mıydı? Bilemiyorum." Otto-Ernst sıradan işçilerle zorla çalıştıranların aldığı ücret arasında fark olduğunu reddetti: "Devletin prensip olarak eşit iş, eşit performans politikası vardı; işi kimin yaptığının hiçbir ilgisi yoktu."

Otto-Ernst'in tuhaf yanıtlarına cevaben Flicklerle ilgilenmekle görevlendirilen Amerikan soruşturmacı Josif Marcu, Flick veliahdı yalan söylemeye devam ederse zorla çalıştırılacağı ya da on yıl hapse mahkûm edileceği tehdidinde bulundu.[105] Bir değişiklik olmadı. Aksine Flick veliahdı hapishanede SS'in meşhur katilleri Oswald Pohl ve Otto Ohlendorf ile aynı koridorda kalmaktan şikâyetçiydi. Kaderin cilvesine bakın ki bahsi geçenler Otto-Ernst'in babasıyla birlikte Himmler'in Dostlar Meclisi'nin üyelerinden biriydi. Baba Flick 1943 yılında Goebbels'in Propaganda Bakanlığı'nda Ohlendorf'un yaptığı sunuma dahi katılmış, SS subayı orada Doğu Cephesi'nde çekilmiş bir filmi izleterek Sovyetler Birliği'nde ekseriyeti Yahudi 90.000'den fazla kişinin katledilmesinden sorumlu *Einsatzgruppe D*'nin komutanıyken yaptığı hizmetleri anlatmıştı.

Başsavcı Robert H. Jackson 1946 Mart'ında Telford Taylor'u ilk ve esas Nürnberg mahkemesi için yardımcısı olarak atadı.[106] Taylor ayrıca Savaş Suçları Konseyi Başkanlığı'nın temelini oluşturan, Almanya'daki Amerikan savcılıklarından kısmen büyük

104 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 611-12'de alıntılanmıştır.

105 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 582, 610; NMT, VI. Cilt, 261–62.

106 Taylor, *Anatomy*, 274–92.

sermayeyi soruşturmakla görevli Müteakip Yargılamalar Dairesi'ne başkanlık edecekti. Aynı ay içinde Josif Marcu basına "Nazi savaş makinesinin ardındaki en büyük güç" olarak tarif ettiği Flick'in resmen tutuklandığı bilgisini verdi.[107] Diğer sanayicilerle birlikte kodamanın da yargılanması fikrini şiddetle savundu.

Marcu en nihayetinde soruşturmasında ulaştığı bulguları samimi, Harvard Hukuk mezunu Taylor'a sunarken Flick'in Nürnberg yargılanabilecek kuvvetli bir sanık adayı olduğunu açıkça ifade etti. Marcu, Flick'i "sapkın bir şekilde mutlak gücü ele geçirmeyi arzulamasıyla tanınan, sermaye basamaklarını kendi başına tırmanmış, modern bir soyguncu baron[108]" olarak tanımladı. "Vicdansız ve acımasız girişimleri sayesinde sanayi dünyasında yükseldi; infial hâlindeki insanlığın bugün lanetlediği kişileri ve eylemleri destekledi; namuslu işçilerin emeklerinin üstüne kondu; devasa boyutlara ulaşan Aryanlaştırma programlarına, vahşice taarruz edilmiş ve diz çöktürülmüş ülkelerde mal ve mülklerin talanına katıldı; evleri ve vatanlarından koparılarak götürülen on binlerce erkek ve kadın köle işçilerden istifade etti. Nazi fetih savaşı için en çok silah üreten adamdı."[109] Marcu, Taylor'a müzekkeresinin sonunda, "Fransa'da yağmaladığı mülklerde Ukraynalı, Ukrayna'da yağmaladığı fabrikalarda da Fransız köle işçileri çalıştıran; şahsi kudretini genişletmek için Avrupa'nın ulusal sınırlarını yıkıp geçen adam" Flick'in Nürnberg'te sanık sandalyesinde oturmayı hâk ettiğiyle bitirdi.

107 Frei v.d., *Flick*, 409'da alıntılanmıştır.

108 Alm. *Raubritter*. Kuzey Avrupa'daki birtakım derebeylerinin Kutsal Roma İmparatoru'na ait olan hakkı gasp ederek kanunsuz bir şekilde Ren Nehri'nden geçen tüccarlardan vergi toplamasıyla başlayan, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun Büyük Fetret döneminde zirveye ulaşan bu yolsuzluğa başvuran soylular "soyguncu şövalye" ya da "soyguncu baron" namıyla anılırdı. İlerleyen yıllarda, soyluların güç kazandığı ve asayiş sorunlarının yaygın olduğu dönemlerde Avrupa'nın diğer ülkelerinde de görüldü. XIX. yüzyılda servetini arttırmak üzere insanları istismar eden bazı sermayedarları eleştirmek için kullanılmaya başlandı. (ç.n.)

109 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 897.

Baba-oğul Flick, 1946 Kasım'ında Amerikan Askerî Hükümeti'nin Frankfurt'taki kartellerin dağıtılmasına yönelik biriminden Nürnberg savaş suçları bölümüne gönderildi. Flicklerin gönderilmesinden bir ay önce ilk Nürnberg davasındaki karar duruşmaları görülmüştü.[110] Flick'in eski yoldaşı Hermann Göring ölüm cezasına çarptırıldı fakat idam edilmeden önceki gece intihar etti. Göring'in yerine sabık Nazi Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop, Nürnberg'te hüküm giyerek asılarak idam edilen ilk kişi oldu. Von Ribbentrop'un tırmandığı toplumsal basamakların ucu darağacına çıkmıştı. Bir saat sonra köle nakliyecisi Fritz Sauckel ipe çekildi. Ferdinand Porsche'nin Volkswagen fabrikasına sermaye sağlayan Robert Ley de dava başlamadan intihar etti. Günther Quandt'ın eski dostu Walther Funk ile savaş döneminde Porsche'nin rakibi Albert Speer yirmi yıl hapisle cezalandırıldı. İntikam arzusu Hitler'i iktidara getirmiş sabık Şansölye Franz von Papen de Flick'in dostu ve Reichsbank'ın eski başkanı Hjalmar Schacht gibi beraat etti.

Flick kendi savunmasını inşa etmesi için Schacht'ın duruşma avukatını tutmuştu. Fakat hâlâ kendisine isnat edilen bir suç yoktu. Kodamanın mahkemeye çıkacağı dahi kesin değildi. Flick yine de mücadeleye hazırlanıyordu.

Nürnberg'teki esas mahkeme sona erdiğinde Müttefikler idaresinde, Alman iş adamlarına odaklı ikinci bir mahkeme açılmayacağı anlaşılmıştı.[111] Bir kere Hjalmar Schacht'ın beraat ettirilmesi kötü bir emsal teşkil ediyordu. Ayrıca Müttefikler "Sovyetlerin güdümünde anti-kapitalist bir göstermelik mahkemenin" ortaya çıkmasından[112] ve halkın "dikkati ilk Nürnberg mahkemesinin

110 Taylor, *Anatomy*, 587–624.

111 Bkz. Bloxham, *Genocide*, 28–32; Priemel, *Betrayal*, 156–57; Telford Taylor, *Final Report to the Secretary of the Army on the Nuernberg War Crimes Trials Under Control Council Law No. 10* (Washington, DC: US Government Printing Office, 1949), 22–27, 73–85, 271–81, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/NT_final-report.html.

112 Priemel ve Stiller, *Reassessing*, 167.

kaydettiği hakiki başarılardan başka yöne çevirecek", başka bir uzun soluklu yargı maratonuna ilgi göstermeyeceğinden endişe ediyordu.[113] Savaş yorgunu İngilizler ikinci bir mahkemenin getireceği mali yükümlülüklerden kaygılıydı. Amerikalılar yargılamayı tek başına yürütmek zorunda kalacaklardı. Robert H. Jackson'dan sonra başsavcılığa gelen Telford Taylor Nürnberg'te sadece ABD'nin yetki alanında üçü Alman sanayicisi ve şirket yöneticisine olmak üzere bu vakalardan on iki dava açmayı kabul etti. Geride cevap bekleyen kritik bir soru kaldı: Taylor hangilerini mahkemeye çıkaracaktı?

12.

Bir Fransız karacı teğmeni 1945 Kasım'ı başlarında Avusturya, Zell am See'deki Porsche- Piëch malikanesini ziyaret etti. Amerikalı ve İngiliz yetkililer Ferdinand Porsche, oğlu Ferry ve damadı Anton Piëch'i serbest bırakmıştı, kendilerini başka soruşturmalar bekliyordu. Fransız subayı Porsche-Piëch'lere bir teklifte bulunmak için gelmişti. Komünist sanayi bakanı yönetiminde bir Fransız komisyonu, devletin Nazilerle iş birliği yaptığı için kamulaştırdığı Renault iş birliğiyle, Volkswagen'in Fransız modelini üretmek için Porsche ile çalışmak istiyordu.

Tekrar bir devletle çalışmaya can atan Porsche derhal Fransızlara sayfalarca çizimlerini ve teknik verileri gönderdi.[114] Ardından Fransız işgal yetkililerinin Almanya'nın Fransa ile hududuna yakın mevkide bulunan merkezi Baden-Baden'de komisyonla pazarlığa oturdu. Porsche, Piëch ve Ferry 1945 Aralık'ının ortalarında ikinci tur pazarlık için Baden-Baden'e gitti. Orada sivil kıyafetli Fransız subayları savaş suçu işledikleri şüphesiyle üçlüyü bir anda gözaltına aldı.

113 Bloxham, *Genocide*, 30.

114 Fransız bölümüne dair bkz. Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 189 ve devamı; Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 942; Pyta v.d., *Porsche*, 342 ve devamı.

Sonradan anlaşıldığı üzere Porsche'nin rakibi Peugeot pazarlığın kokusunu alınca devlete şikâyet etmişti. Peugeot, Hitler'le ilişkisi ve Volkswagen'in Nazilerle bağlantısı göz önünde bulundurulduğunda Fransızların Ferdinand Porsche'den yardım istemesinin vatanseverliğe sığmadığını düşünüyordu. (Peugeot aslında Renault'nun rekabet gücünün artmasından korkuyordu.) Peugeot'nun Porsche ve Piëch'i savaş suçuyla ithamı çok daha ciddi bir meseleydi. Peugeot'nun Fransa'da Volkswagen'in el koyduğu tesislerinden birinin yedi müdürü toplama kampına sürülmüş, üçü orada katledilmişti. Porsche ve Piëch bunlar yaşanırken binlerce Fransız sivilin ve askerin zorla çalıştırıldığı ve köle işçiliğe mecbur bırakıldığı Volkswagen tesisinin başındaydı. Fakat Müttefik yetkililerinin adeti olduğu üzere kodamanların işçilerine insanlık dışı muamelesi Fransız devletinin zerre kadar ilgisini çekmiyordu.

Bilakis Fransız güçlerini üçlüyü gözaltına almaya ve Baden-Baden'da alıkoymaya sevk eden Peugeot çalışanlarının toplama kampına gönderilmesi ve cinayet suçlaması oldu. Ferry 1946 Mart'ında salıverildi fakat temmuza dek Kara Orman'da bir köyde ev hapsinde tutuldu, sonrasında Avusturya'ya dönmesine izin verildi. Porsche ve Piëch ise Paris eteklerine gönderilerek önceden Renault ailesine ait olan bir villanın müştemilatına yerleştirildi. Porsche duruşma öncesini hapishanede geçirmedi, onun yerine Renault 4CV'nin geliştirilmesinde tavsiyelerde bulunması istendi. Porsche aracın kritik parçalarına katkıda bulunmuş olsa da Renault'nun CEO'su devlete, Porsche'nin hiçbir faydası olmadığını söyledi. Şirketin Fransız direnişinin kahramanlardan biri olan müdürü, Fransız yurttaşlarına karşı savaş suçu işlediği iddia edilen meşhur Alman tasarımcısının Fransız arabasını tasarlamada bir payı olmasına katlanamadı. Porsche ve Piëch 1947 Şubat'ının ortalarında Paris banliyösünden duruşmayı beklemek üzere Dijon'da zorlu bir askerî hapishaneye gönderildi.

Baba Porsche damadıyla hapse düşmüşken aile şirketini kurtarma işi çocukları Louise Piëch ve Ferry'ye düşüyordu.[115] Louise ve Ferry ciddi sorunlarla karşı karşıyaydı. Ailenin çalışanlarıyla birlikte Avusturya'ya kaçmasıyla başı boş kalan Stuttgart'taki fabrikayı, Ferdinand Porsche'nin şahsi mal varlıkları Amerikan kontrolü altına girdiğinden beri, ABD ordusu araç tamirhanesi olarak kullanmaya başlamıştı. Aile Avusturya'ya firar ettiğinden Amerikalılar Almanya'da Porsche şirketinin tasfiyesini ciddi olarak değerlendiriyordu. Bu esnada gözaltında olduğundan Ferdinand Porsche'nin Avusturya vatandaşlığı başvurusu reddedildi. Vatandaşlık alabilseydi şirketi ve mal varlıklarını Amerikan kontrolünden Avusturya'ya taşıyabilirdi fakat olmadı. Amerikalıları atlatmanın başka bir yolunu bulması lazımdı.

Denize düşen yılana sarılırdı. 1947 başlarında Porsche kardeşler resmen aile şirketini bölmeye karar verdi.[116] Louise, Anton Piëch'le evli olduğundan Avusturya vatandaşlığını muhafaza edebilmişti. Salzburg'ta Porsche adı altında yeni bir şirket kurdu, ailenin Avusturya'da bulunan mal varlıkları bu şirkete aktarıldı. Ferry Stuttgart'taki Porsche şirketini kurtarmak için Alman vatandaşlığında kaldı. Fakat varlıkları Amerikalıların kontrolünde olduğundan Ferry bunu şirketin Alplerdeki güvenli Avusturya merkezinden yapmak zorundaydı; o günlerde babasının ailenin soyadını taşıyan ilk spor arabayı tasarlama fikrini gerçekleştirmekle meşguldü.

Anton Piëch hapishaneden, Porsche'nin kurucu ortağı Adolf Rosenberger'e mektup yazarak kendisi ve Ferdinand Porsche'nin kefalet ödeyerek serbest kalabilmesi için bin dolar istedi.[117] Piëch ile Porsche on yılı aşkın bir süre önce Rosenberger'in şirketteki hissesini Aryanlaştırmıştı. Şimdiyse Piëch, Rosenberger'e Porsche'nin Amerika'da patent lisansını teklif ediyordu; oysaki 1938

115 Pyta v.d., *Porsche*, 335–38, 362–63.

116 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 937–38; Pyta v.d., *Porsche*, 328–30, 364–67.

117 Reuß, "Rosenberger," ARD/SWR, 24 Haziran 2019.

yılında Rosenberger kendisinden lisansı rica ettiğinde adamı sertçe geri çevirmişti. Rosenberger 1940'ta Amerika'ya göç etmişti ve Los Angeles'ta Alan Robert adıyla yaşıyordu. Yahudi iş adamı savaştan sonra Louise Piëch'e bir telgraf göndermişti. Louise cevabında aile şirketleri üzerindeki Müttefik kontrolü kaldırılır kaldırılmaz kendisiyle ticarî ilişkilerinin devam edeceğini umduğunu ifade etti. Louise ile Rosenberger çok geçmeden sık sık mektuplaşmaya başladı. Rosenberger, Ferry ile de yazıştı ve hatta ailenin malikanesinde çeşitli malzemeler bulunan paketler gönderdi. Rosenberger'in tekrar şirketin bir parçası olmayı umduğu açıktı.

Aslına bakılırsa Ferdinand Porsche ve Anton Piëch Fransa'da yargılanır ve gelecek nesil Porsche şirketinin bekası için mücadele verirken Yahudi Rosenberger'in kurucu ortağı olduğu araba tasarım şirketine dönmesi mümkündü.

13.

Günther Quandt tutuklu kampları arasında bir yıl geçirdikten sonra 1947 Eylül'ünde Nürnberg sanayici yargılamalarında hakkında dava açılacak kodamanlar arasında olmadığını öğrendi.[118] Telford Taylor'un savaş suçları dairesi altmış altı yaşındaki iş adamını aleyhinde toplanan tüm kanıtlarla birlikte Alman yetki alanına gönderdi. Tutuklu tesliminin haberini yapan *Associated Press* 27 Ekim 1947'de şöyle duyurdu: "Almanlara teslim edilen ilk otuz kişi arasında... Alman silah üreticisi ve Paul Joseph Goebbels'in eşinin eski kocası Günther Quandt bulunuyordu."[119] Starnberg'teki savcılardan biri Günther'e karşı bir iddianame yazdı.[120] Nazi Almanyası'nda nitelikli suç işlediği ifade edilse de sadece silah ve mühimmat üretiminden kâr etmekle itham ediliyordu.

118 Scholtyseck, *Aufstieg*, 734.

119 "U.S. War Crimes Unit Seeks to End Task Early in '48," *Associated Press*, 27 Ekim 1947.

120 Savcı iddianamesi, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Belgeleri, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

1947 yılında Soğuk Savaş başlayınca Truman yönetiminin öncelikleri değişmeye başladı; Almanya'yı cezalandırmak yerine ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlamaya yöneldi.[121] Özetle Amerika Avrupa'da Komünist yayılmasına karşı bir siper oluşturmak istiyordu ve Almanya'nın, kıtanın en büyük ekonomisi olma potansiyelini barındıran batı bölgesi Sovyetler Birliği'ni çevreleme ve kıtanın geri kalanını canlandırmada kilit rol oynayabilirdi. Dışişleri Bakanı George C. Marshall kısa sürede kendi adıyla anılacak yardım planını duyurdu. Plan kapsamında Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerine toplamda on beş milyar dolar verilecekti. Almanya'daki Amerikan Askerî Hükümeti valisi Lucius D. Clay Amerika'nın cezalandırıcı işgal siyasetini değiştirerek Almanların kendi kendini yönetmesini hedefleyen bir politika benimsedi. Batı Almanya'daki Amerikan ve İngiliz işgal bölgeleri bu politika değişimini eş güdümlü hâle getirmek için birleştirilmişti.

Köklü değişiklikler birbirini izledi. Müttefik yetkilileri savaş suçlusu şüphelileri ve Nazi sempatizanlarının ceza davasına benzer şekilde kurulmuş yerel hâkim heyetlerinden oluşan sözde Alman Nazilikten arındırma mahkemelerine teslimi sürecini hızlandırdı.[122] Sanıklar maddi imkânı varsa kendi avukatını tuttu. Fakat yargılananlar olağanüstü sayıya ulaştığından hâkim ve savcıların en önemli davalar haricinde büyük ölçüde alaylı

---

121 Daha fazla bilgi için bkz. James F. Tent, *Mission on the Rhine* (Chicago: University of Chicago Press, 1982), 254–318; S. Jonathan Wiesen, *West German Industry and the Challenge of the Nazi Past* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001), 43–44; Frank M. Buscher, *The US War Crimes Trial Program in Germany* (New York: Greenwood Press, 1989), 49–50; Jean Edward Smith, *Lucius D. Clay* (New York: Henry Holt, 1990), 378–87, 425–44; Frederick Taylor, *Exorcising Hitler* (New York: Bloomsbury Press, 2011), 277–331.

122 Daha fazla bilgi için bkz. Taylor, *Final Report*, 14–21, 54–56; Buscher, *War Crimes*, 30–31; Taylor, *Anatomy*, 278–87, Priemel ve Stiller, *Reassessing*, 249–71; Almanya'daki Askerî Hükümet Dairesi [Office of Military Government for Germany], *Denazification (Cumulative Review): Report of the Military Governor (1 April 1947–30 April 1948)*, no. 34; John H. Herz, "The Fiasco of Denazification in Germany," *Political Science Quarterly*, Cilt: 63, Sayı: 4 (Aralık 1948), 569–94.

olması son derece önemliydi. Sanık nitelikli suçlu, hafif suçlu ya da destekçilikle itham edilirdi. Sanık hüküm giyerse hapse, çalışma kampına, para cezasına ya da ikisi veya üçünün birleşimine mahkûm edilirdi. Beraat edenler "aklanmış" olarak sınıflandırılırdı.

Bekleneceği üzere Almanların ekseriyeti, yargılayanların çoğunun bizzat iştirak ettiği suçlar ve siyasî kanaatlerle mahkemeye çıkarılan yurttaşlarını yargılamaya hevesli değildi. Milyonlarca sanık da Nazilere duydukları sempati ya da savaş esnasında işledikleri suçları açıkça anlatmaktan imtina ediyordu. Sayısız suç ve sırrın üstü örtüldü.

Günther Almanlara iade edildikten sonra dahi Dachau'da kaldı.[123] Firar etme ihtimali yüksek görülmüştü ve kampın diğer savaş suçları şüphelisi, Nazilikten arındırma mahkemelerine çıkmayı bekleyen diğer Almanların bulunduğu kısmına taşındı. Günther orada savunmadan taarruza geçti. 1947 Ekim'inde avukatına DWM'yi 1928'de satın aldıktan sonra silah üretimini terk etmiş olduğunu ve Nazi yetkilileri 1943'te kendisine talimat verene dek silah üretimine dönmediğini iddia eden bir mektup kaleme aldı.[124] Günther'in avukatı alenen yalan olan bu beyanı, destekleyen birkaç yeminli ifadeyle birlikte Starnberg mahkemesine sundu. Tezgâh işe yaradı. Starnberg'teki savcı 1947 Aralık'ı başlarında Günther'e isnat edilen suçu hukukî dayanağı belirsiz şekilde nitelikliden hafif suça indirdi.[125] Quandt ayrıca Dachau'dan Avusturya sınırındaki bir dağ kasabası olan Garmisch-Partenkirchen'de daha rahat bir tutuklu kampına gönderildi.

---

123 Günther Quandt tutuklama emri, Dachau Nazilikten Arındırma Mahkemesi, 24 Ekim 1947, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

124 Günther Quandt'tan Herman Alletag'a, 11 Ekim 1947, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

125 Dr. Carl Reiter'in müzekkeresi, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, 13 Aralık 1947, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

Fakat Günther bununla yetinmedi. 10 Ocak 1948'de Starnberg mahkemesine bir mektup daha yazdı, "gerçek bir sebep olmadan bir buçuk yıldır tutuklu olduğundan" yakındı.[126] Mektubunda "kendisine şantaj yapıldığı için parti üyesi olduğu" ve "nasyonal sosyalist hükümetin yıllar boyunca en ağır şekilde zulmüne maruz kaldığı" yalanında arsızca ısrar ederek derhal serbest bırakılmak ve hafif suçlu olarak yargılanmak istedi.

Günther hakkındaki kovuşturmalar bitmeden, mektubundan on gün sonra serbest bırakıldı.[127] Starnberg mahkemesi Quandt'ı kefaletsiz salıverdi. Nedendir bilinmez, artık firar edeceği düşünülmüyordu. Aynı ay davaya yeni savcı olarak Julius Herf atandı. Önde gelen bir savcı olan Herf, Günther için zorlu bir rakipti. "Soğukkanlı, akılcı" savcı 1933 öncesinde Berlin'de SA üyelerine dava açmıştı ve artık Bavyera'nın en kritik Nazilikten arındırma davalarının başındaydı.[128] Herf, "kıvrak zekâsı, davaları etkin bir şekilde tasarlaması ve sert, suçlayıcı tonu",[129] zarif takım elbiseleri (ceketinin cebinde ufak bir kokulu bez bulundururdu[130]) ile Almanya'nın dört bir yanına korku salardı.

Herf 8 Şubat 1948 günü Günther'e karşı hazırlanan iddianameyi tashih ederek Starnberg mahkemesine tekrar sundu.[131] İlk suçlamadan çok daha sağlam dayanaklar ileri süren Harf şöyle başladı: Günther NSDAP'a Goebbels'in şantajı sonucu üye olmuş olsa bile "partinin kendisine duyduğunu iddia ettiği husumetinden hiç zarar görmedi. Ticarî ya da sınai menfaatlerinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasının önüne herhangi bir

126 Günther Quandt'tan Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi Başkanı'na, 10 Ocak 1948, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/1 no.lu kutu.

127 Scholtyseck, *Aufstieg*, 739.

128 "Wie's den Ehemännern geht," *Der Spiegel*, 21 Haziran 1950.

129 "Wie's den Ehemännern geht," *Der Spiegel*, 21 Haziran 1950.

130 Henriette von Schirach, *Der Preis der Herrlichkeit* (Münih: Herbig, 2016), 216.

131 Savcı iddianamesi, 8 Şubat 1948, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/3 no.lu kutu.

engel çıkarılmadı." Herf, Günther'in bilakis "ticarî menfaatlerinde Nazi yetkililerinin tam desteğini aldığı" iddiasını dile getirdi. Savcı iddiasına dayanak olarak Günther'in Nazi Almanyası'nda kontrol ettiği AFA, DWM gibi şirketler ile yönetim kurullarında bulunduğu Deutsche Bank, Daimler-Benz ve AEG'deki yirmi dokuz yönetici pozisyonunu sıraladı.

Herf, kodamanın silah ve mühimmat üretimine değinmenin yanı sıra Günther'e karşı açılan davayı kodamanın başarısızlıkla sonuçlanan, Brüksel merkezli akü şirketi Tudor'un çoğunluk hissesine el koyma teşebbüsü üzerine kurdu. Savcı bunu elinde Quandt'ın, oğlu Herbert ve AFA'daki yardımcılarının Nazi işgalindeki Avrupa'nın dört bir yanında başarıyla tamama erdirdiği ya da kâğıt üzerinde kalan diğer Aryanlaştırma ve el koyma teşebbüslerine dair çok sayıda belge bulunmasına rağmen yaptı. Zira diğer vakaların aksine Herf'in elinde kritik bir tanık vardı: Tudor'un en büyük hissedarı Léon Laval. Günther ile ortakları Gestapo tarafından gözaltına alınmış ve oğlu toplama kampında esir tutulurken Laval'a hissesini satması için baskı yapmıştı.[132]

Günther 1948 Şubat'ının sonlarında deneyimsiz avukatının yerine kendisini temsil edecek başka bir tecrübesiz hukukçu buldu; bu kez avukatı baroya yeni kabul edilmişti.[133] Mahkeme günü yaklaşmışken iyiye işaret değildi. Günther'in yeni avukatı davaya vakıf olabilmek ve zaman kazanmak için bir aylık erteleme aldı. Saldırgan bir savunma stratejisi izleyeceklerdi. Günther, Herf'in iddianamesine 164 sayfalık bir biyografi ve reddiye yazarak aklanmayı talep etti. Herf'in iddialarının ikinci dereceden kanıtlara ve "uydurma savlara" dayandığını ileri sürdü.[134] Dosyasına Herbert ve yakın çalıştığı diğer iş arkadaşlarından, Günther'in ve kendi dürüstlüklerine şahitlik eden otuz *Persil kağıdı* ekledi.

---

132 Tudor ve Laval davası için bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 537–62; Jungbluth, *Quandts* (2002), 180–81.

133 Scholtyseck, *Aufstieg*, 741.

134 Günther Quandt'ın savcı iddianamesine cevabı, 8 Şubat 1948, HWA, bölüm 2017, 30 no.lu dosya.

Quandt'ın imparatorluğunun seri silah üretimi, Aryanlaştırma stratejisi ve köle işçi çalıştırılmasında kritik rol oynamış bu adamlar artık geçmişlerini temizlemek için iş birliği yapıyordu.

14.

Günther'in Starnberg'te Nazilikten arındırma davası 13 Nisan 1948'de başladı. Bir hafta önce Bavyera'dan Stuttgart'ta Ferdinand Porsche'nin mahallesinde ufak bir prefabrik eve taşındı.[135] Starnberg'e duruşma günlerinde gidecekti. Dava nisan ortasından temmuz sonlarına kadar sekiz duruşma olarak planlandı. Harald ve Herbert bizzat mahkemede ifade verecekti. Harald 1947 Nisan'ında Bingazi'deki İngiliz savaş esiri kampından serbest bırakılmıştı. Yirmi altı yaşındaki Quandt o ana dek hayatının yarısını Goebbelslerin evinde, cephede ve esir kampında geçirmişti. Artık kaynakçılık, duvar ustalığı yapıyor ve dökümhanede çalışıyordu fakat yakında Hannover'de makine mühendisliği bölümünde okumaya başlayacaktı.[136] Harald Nazi Partisi'ne üye olmadığından Nazilikten arındırma sürecinden geçmek zorunda değildi.

Harald'ın üvey kardeşi Herbert, Hannover'de 1946 sonlarında "Nazilikten arındırılmıştı". Nazi Partisi'ne gönüllü olarak üye olan Herbert Fransa'daki Aryanlaştırmalara katılmıştı, Aşağı Silezya'da bir toplama kampı şubesi tasarlanmasına ve inşa edilmesine yardımcı olmuştu ve toplama kampı tutuklularından yüzlerce kadının istismar edildiği Berlin akü fabrikasında personel sorumlusuydu; Nazilikten arındırma mahkemesinin işlediği bu suçların farkında olmayan bir hâkim heyeti kendisini aklamıştı. Hâkimler Quandt veliahdının "partiyi fiilen desteklemediği, bilakis parti politikalarını alenen eleştirdiği" hükmünü verdi.[137] Herbert salıverildi.

---

135 Scholtyseck, *Aufstieg*, 742–43.

136 Treue, *Herbert*, 103.

137 Scholtyseck, *Aufstieg*, 767–68, alıntı için bkz. 767.

Günther'in oğulları savunmanın ilk tanıkları olarak ifade verenlerdendi.[138] Harald, Goebbels'in Nazi olmadığı için babasını küçümsediğini anlattı, Herbert de Magda'nın Yahudi düşmanlığı yüzünden Günther ile eski karısı arasında çıkan tartışmalardan bahsetti. Quandt kardeşler babalarını kurtarmak için üzerine düşen görevi yerine getirdikten kısa süre sonra Léon Laval kürsüye çıktı. Herf davasını Laval merkezli planlayarak işini zorlaştırmıştı. Tudor meselesi karmaşıktı ve Laval da mükemmel tanık sayılmazdı.[139] Tudor'u devralma teşebbüsü esnasında bağlantıları sağlam bir Nazi irtibatı vardı: *Reichsmarschall*'ın rüşvetçi üvey kardeşi Herbert Göring. Bu da savcılığın elini kuvvetlendiren bir gelişme değildi. Laval'ın Günther'den nefret etmesi de işi daha da zorlaştırdı.[140] Gestapo'nun kendisini tutuklamasının sorumlusunun Quandt olduğunu düşünüyordu. Elinde bunu ispat edecek bir şey yoktu fakat öfkesi mahkemeyi karıştırdı; ifadeler bağrışmaya döndü. Laval'ın avukatı duygularına yenik düştüğü ve tanık kürsüsüne çağırdığı bazı iş arkadaşları davayı baltaladığı için kendisini uyardı.

Günther tüm bunları zevkten dört köşe hâlde izledi. "Tamamen iadeiitibarını" cepte görüyordu.[141] Herf kapanış konuşmasında Laval en zayıf anındayken Günther'in kendisini hisselerini satmaya zorlamaya çalışmış olduğunu iddia etti.[142] Savcı ayrıca Günther'in "güç arayışının" kıtanın tamamını kapsadığını göstermek için Nazi işgali altındaki Avrupa'nın dört bir yanındaki Aryanlaştırma teşebbüslerini ve çöktüğü şirketleri anımsattı;

---

138 Duruşma tutanakları, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, 13/14 Mayıs, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/4 no.lu dosya.

139 Duruşma tutanakları, Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi, 3, 4, 26 Haziran 1948; 15 Temmuz 1948, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/4 no.lu dosya.

140 Bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 225; Scholtyseck, *Aufstieg*, 743–44.

141 Günther Quandt'tan Heidi von Doetinchem'e, 29 Haziran 1948, HWA, bölüm 2017, 35 no.lu klasör.

142 Savcının iddiaları, 16 Temmuz 1948, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/4 no.lu dosya.

iş sadece Laval ve şirketi Tudor'dan ibaret değildi. Herf, Nazi destekçisi ve zengini Günther'in suçlu olarak hüküm giymesi, 500.000 Alman markı ödeme ve tutuklu geçirdiği zaman göz önüne alınarak bir buçuk yıl çalışma kampında kalma cezasına çarptırılmasını istedi.

Starnberg mahkemesi savcıyla aynı kanaatte değildi. Günther'in altmış yedinci doğum gününe denk gelen 28 Temmuz 1948 tarihli karar duruşmasında Quandt'ın sadece Nazi takipçisi olduğuna hükmedildi.[143] Tek cezası mahkeme masraflarını ödemek oldu. Mahkeme Günther'i Nazizm'i tamamen reddetmiş "apolitik bir kişi" kabul etti. Magda ve Goebbels ile tartışmaları "fiili direniş" olarak görülemese de hâkimler propaganda bakanının Günther'i partiye üye olmaya zorladığına kanaat getirdi. Alaylı hâkimlerden oluşan mahkeme sanayicinin Hitler rejiminden istifade ettiğini de düşünmedi. Yargıçlar Günther'in, Nazi İmparatorluğu'nun en büyük silah üreticilerinden biri olmasına rağmen "yönettiği fabrikaları tiranların silahlanma politikasının hizmetine vermeyi reddettiğine" hükmetti. Mahkemeye göre Quandt'ın Avrupa'nın çeşitli bölgelerindeki Aryanlaştırma teşebbüslerinin "tasvip edilemeyecek bir yayılma politikası" olarak görülemezdi; buna mukabil yargıçlar Léon Laval'a olumlu yaklaşmadı, Fransız iş adamının ticarî bir anlaşmazlığı siyasî bir meseleye dönüştürdüğünü söyledi. Günther lehine verilen yeminli ifadeler, özellikle de Yahudi olan yahut Yahudilerle bağlantısı olan kişilerin beyanları da hâkimleri etkiledi. Mahkemenin kanaatine göre bu ifadeler Günther'in "insanlığını" ortaya koymuştu. Tüm bunlar yetmezmiş gibi Günther'in şirketlerinde "yabancılara olması gerektiği gibi bakıldığı" sonucuna vardı. Mahkeme (yanlış bir neticeye ulaşarak) zorunlu çalıştırılan tek bir kurbanın

143 Starnberg Nazilikten Arındırma Mahkemesi Kararı, 28 Temmuz 1948, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/1 no.lu dosya.

aksi yönde tanıklık ettiği ve o tanığın da Günther'i bizzat suç işlemekle itham etmediğine hükmetti.

Herf kararı istinafa taşıdı. Duruşmalar 1949 Nisan'ının sonlarında Münih'te görüldü ve Günther sağlık sorunları gerekçesiyle katılmadı. Savcı kapanış konuşmasında Günther'in kişiliğini anlatmak için Max Weber'in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* kitabına atıfla şuna işaret etti: "Tüm bunların temelinde güç arzusunun, devasa bir şirket kurmanın sarhoşluğu; kendi kendisini haklı çıkarma takıntısı ve sadece çalışmak ahlaki bir şey olduğu için değil fakat şirketi kurmanın en büyük iyilik ve buna direnen herhangi bir şeyin de kötü olduğu inancından dolayı kendi işinin değerli olduğu kanaati yatıyor."[144]

Herf, Günther'e önceki yargılamada cezayı istedi. Ancak Bavyera istinaf mahkemesi alt mahkemenin hükmünü onadı.[145] Mahkeme Günther'in "haddinden fazla avantaj" elde ettiğini ispat eden "net kanıt" bulunmadığında karar kıldı. Fakat hâkimler "hayatı boyunca muazzam bir servet biriktirmeyi gayet iyi bilen ve muazzam ekonomik gücü bulunan bir adamın durumunda" değerlendirme yapmanın zor olduğunu kabullendi.

Münih istinaf mahkemesi kararını verdikten dört hafta sonra, 23 Mayıs 1949 günü ülke resmen ikiye bölündü. Gayriresmi olarak Batı Almanya adıyla anılacak Federal Almanya Cumhuriyeti Amerikan, İngiliz ve Fransız işgal bölgelerini birleştirerek başkenti Bonn, lideri Şansölye Konrad Adenauer olan yeni bir bağımsız devlet kurdu. Önceki yaz kontrolden çıkan enflasyonu dizginlemek için ülkenin resmi para birimi olarak reichsmark yerine Alman markı kabul edilmişti. Sovyet işgal bölgesi de yakında Doğu Almanya adıyla tanınacak komünist Demokratik Alman Cumhuriyeti olarak kuruldu; başkenti Doğu Berlin oldu.

144 Savcı beyanı, istinaf duruşmalarına ek, Münih, 29 Nisan 1949, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/5 no.lu dosya.

145 Yukarı Bavyera istinaf mahkemesi kararı, 29 Nisan 1949, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/4 no.lu dosya.

Herf Günther için verilen karara son kez itiraz etti. 1949 Aralık'ında Bavyera temyiz mahkemesi Günther'in davasında "kati bir suç delili" bulunmadığı sonucuna vararak istinafın kararını onadı.[146] Quandt her ne kadar tamamen aklanmadığı için ilkin rahatsız olsa da çok geçmeden kararı "harikulade bir hüküm" olarak övdü.[147]

Günther yine de henüz temize çıkmış değildi. Aynı ay içinde Berlin'de Pertrix fabrikasında işçilere kötü muamele ettiği iddiasıyla hakkında soruşturma başlatıldı.[148] Söz konusu fabrikanın çok sayıdaki işçisi arasında savaşın son aşamalarında istifade edilen ve yakınlardaki toplama kampı şubesinde tutulan beş yüz kadar toplama kampı mahkûmu kadın bulunuyordu. Günther savaş süresince fabrikayı sadece iki kez gördüğünü ve Pertrix'te "sözde *Judenlager*" (Yahudi kampı) bulunduğuna dair bilgisi olmadığını iddia etti.[149] Quandt, oğlu Herbert'i de savundu; Herbert'in Pertrix'teki eylemlerine dair Berlin'de açılan soruşturma da sonuçsuz kaldı. Günther avukatına yazdığı mektupta yalanlarını sürdürdü ve savaş süresince şirketin ticarî müdürlüğünü yapan Herbert'in personelden sorumlu olmadığını ifade etti. Oysa bir tarihçinin ilerleyen dönemde ortaya çıkardığı üzere Herbert'in fabrikada işçilerin çalışmaya zorlandığı ve köle işçi çalıştırıldığını "bilmemesi mümkün değildi".[150]

Berlin Nazilikten arındırma mahkemelerinden biri kentin mevcut Yahudi topluluğu itiraz etmeyince 24 Eylül 1950 tarihinde Günther'e iadeiitibar kararı aldı.[151] Kodaman 29.500 Alman

---

146 Bavyera temyiz mahkemesi kararı, 2 Aralık 1949, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, Günther Quandt, 1362/5 no.lu dosya.

147 Günther Quandt'tan Heidi von Doetinchem'e, 18 Nisan 1950, HWA, bölüm 2017, 35 no.lu klasör.

148 Scholtyseck, *Aufstieg*, 748–49.

149 Günther Quandt'tan Eckhard König'e, 5 Ocak 1950, HWA, bölüm 2017, 27 no.lu klasör.

150 Scholtyseck, *Aufstieg*, 705, 765.

151 Scholtyseck, *Aufstieg*, 749.

marklık avukat ücretlerini AFA'ya ödetti ve işinin başına döndü. Günther artık özgürlüğüne kavuşmuştu. Yeni bir on yıl başladı ve Almanya bu on yılla muazzam bir refah ve derin bir sessizliğin hâkim olduğu yeni bir döneme girdi.

15.

Julius Herf, Günther'in sözde beraatını kabullenmek zorunda kalsa da kararlı avukatın Nazi İmparatorluğu zenginleriyle işi bitmemişti. Baron August von Finck'e açtığı davayla adaleti sağlamak için eline başka bir fırsat geçmişti. Amerikan soruşturmacılarının detaylı tahkikatına rağmen Bavyera'nın en zengin adamının Nürnberg'te yargılanması muhtemel görünmüyordu. Herf 1948 Kasım'ı başlarında von Finck'e hafif suçtan dava açtı: Adam Hitler'in sanat müzesi için 20 milyon Reichsmark toplamış, davaya bağlı bir Nazi'ydi. Herf, rejimin von Finck'in çabalarını bonkörce ödüllendirdiğini ortaya koydu. Berlin'in Dreyfus ve Viyana'nın Rothschild bankalarını Aryanlaştırarak kendi özel bankası Merck Finck'in bilançosunu, 1933'te 22,5 milyon Reichsmarktan 1944'te 99.2 milyon Reichsmarka çıkararak dörde katlamıştı.[152]

Von Finck'in Nazilikten arındırma davası Münih'te, 1948 Aralık'ında başladı. Bankacıya karşı savcılığın esas tanığı Willy Dreyfus'tu. Dreyfus ve von Finck 1946 Ekim'inde süratle hususi bir anlaşma yapmış olsa da anlaşmalarını hayata geçirmelerine müsaade edilmemişti; Amerikan işgal kanunlarına bağlı olarak resmi tazminat muamelelerine göre uzlaşacaklardı. Tazminat yasası 1947 Kasım'ında yürürlüğe konduktan sonra iki iş adamı tekrar masaya oturdu. Uzun ve yorucu müzakerelerden sonra 1948 Ağustos'unda vardıkları mutabakat iki yıl önce yaptıkları anlaşmayla bire bir aynıydı.

152 Savcı iddianamesi, 3 Kasım 1948, STAM, Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, August von Finck, 409 no.lu dosya.

Dreyfus'a ve eski ortağı Paul Wallich'in varislerine bankasının Berlin şubesi için Merck Finck'in ödemesi gereken eksik miktarı tazmin etmek için hisse verilecekti. Dreyfus banka Aryanlaştırıldıktan sonra intihar eden Wallich'in "Merck, Finck & Co. holdinginin idaresinin aşağılamalarına maruz kaldığını, bunun da... adamın buhrana sürüklenmesinde büyük rol oynadığını" savundu.[153] Fakat Dreyfus, ileride yapılacak bir Alman yasası anlaşmayı hükümsüz kıldığı takdirde kendisini ve Wallich'in akrabalarını tazminat için verilen tüm hisseleri geri vermeye mecbur bırakacak son maddeyi değiştirmek için harekete geçti. Hisseleri geri alma şansının elinden kaydığını düşünen von Finck yüz seksen derece döndü. Bir anda Amerikan tazminat yasasının Dreyfus'la yaptıkları anlaşmaya uygulanamayacağını iddia etti ve bankasının Wallich'in intiharından sorumlu olduğuna yönelik herhangi bir imayı hakaret gördüğünü söyledi. Anlaşma yatmıştı.[154]

Davanın görülmeye başladığı 22 Aralık 1948 tarihinde çoğunlukla geri adım atmayan Herf, nedendir bilinmez, von Finck'e isnat ettiği suçu değiştirerek hafif suç kategorisine indirdi.[155] Von Finck aynı gün mahkemede tüm suçlamaları reddetti. Bankacıya göre Dreyfus'la yapılan muamele 1938'de iyi niyetle tamama erdirilmişti ve bankası, Rothschild'ın sahibinin varlıklarını Nazilerden korumak için Viyana'daki bankayı satın almıştı. Von Finck, müzenin Hitler'in hususi talimatıyla atandığı mütevelli heyeti başkanı olarak bağış toplama sebebinin Nazilere sempati duyması olmadığını iddia etti. Bankacının ifadesine göre bu faaliyetleri sayesinde ticarî menfaatlerini ilerletebilmişti. Nazi devrinde bankasının büyümesini de irtibatlar kurmuş olmasına bağlıyordu.

---

153 Köhler, *Arisierung*, 310–11 375. not.

154 Willy Dreyfus'un yeminli ifadesi, 22 Aralık 1948 ve Münih X Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, August von Finck, 409 no.lu klasör.

155 Münih X Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, 22 Aralık 1948, STAM, August von Finck Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, 409 no.lu klasör; "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

Mahkemeye her biri von Finck'in apolitik hatta Nazi karşıtı duruşuna şahitlik eden kırk civarı *Persil kağıdı* sunulmuştu; aralarında Yahudi eski iş arkadaşları ve müşterileri vardı. Savunma adına yapılan bu adım Nazilikten arındırma davalarında sık görülür hâle gelmişti. Ne var ki von Finck'in davası art arda tuhaf gelişmelere sahne oldu.[156] Herf'in bankacıya isnat ettiği suçun niteliğini düşürmesi hâlihazırda garipti. Ardından Amerikan soruşturmacılarının bankacı baronun malikanesinde el koyduğu sözde suçlayıcı yazışmalar dava dosyasından kayboldu; hâkimler bir anda "devlet güvenliği gerekçesiyle" davanın Rothschild bankasının Aryanlaştırılmasıyla ilgili kısmının kapalı kapılar ardında halledilmesi talimatını verdi[157]; savcılığın von Finck aleyhine ifade vermeye çağrılan tanıkları duruşmaya çıkmadı yahut aniden hâkim önünde tam tersi beyanat verdi.

Bir zamanlar von Finck'in yakın çevresinden olan biri ilerleyen yıllarda *Der Spiegel*'e savcılık lehine tanıklık yapabilecek, "çok şey bilen ve Finck'ten nefret eden" birine mahkemeye çıkmaması için 500.000 Reichsmark (söz konusu dönemde 120.000 dolara tekabül ediyordu) gibi dudak uçuklatan bir miktarda para verildiğini açıkladı.[158] Rüşvetin eli sıkı bankacının haberi olmadan ödendiği söyleniyordu.

Hilelerin ardı arkası kesilmedi. Julius Herf eşcinseldi; bu da herkesin malumu olan sırlardan biriydi. 1930'lu yılların başlarında Berlin'in yeraltı dünyasında savcıya *Schwule Jule* yani "Eşcinsel Jule" lakabı takılmıştı.[159] Bir zamanlar von Finck'in sırdaşı olan kişinin *Der Spiegel*'e açıkladığına göre Von Finck'in davası görülmeye başlamadan hemen önce birileri Herf'in ofisine gelmiş ve alenen

156 Münih X Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, 22-24, 27 Aralık 1948, Münih X Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, August von Finck, 409 no.lu klasör; "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

157 Otto von Dewitz'ten Julius Herf'e, 14 Ocak 1949, STAM, August von Finck Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, 409 no.lu klasör.

158 "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

159 "Wie's den Ehemännern geht," *Der Spiegel*, 21 Haziran 1950.

avukatın cinsel yönelimine atıfta bulunmuş; ayrıca "açıklandığı takdirde savcıyı mahvedebilecek, son derece hassas ayrıntıların bilgisini vererek ihanet etmişti."[160] Savcı Herf'in "mahkemedeki tutumu bu durum göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş olmalıydı." Eşcinsellik Almanya'da ceza gerektiren bir suç niteliği taşıyordu (1994'e dek öyle kalacaktı) ve dedikodusu çok yapılırdı. Herf ve diğer savcıların kendilerinden daha genç adamlarla ilişkide olduğuna dair söylentiler yayıldı ve von Finck'in yandaşları da şüphesiz bunlardan istifade etmeye can atıyordu.[161]

Herf, von Finck'e isnat ettiği suçların niteliğini düşürmenin yanında davanın sonlarına gelindiğinde artık Rothschild bankasının Aryanlaştırılmasını kapanış konuşmasında kullanmayacağını açıkladı, von Finck'in varlıklarını korumak için bankayı devraldığı savunmasına inandığını iddia etti.[162] Willy Dreyfus'un ifadesi güvenilir kabul edilse de savcılığın başka bir kritik tanığı, şirkete el konduktan sonra sonra Merck Finck'in görevinden almadığı yarı Yahudi bir müdürü eski iş arkadaşları güvenilmez sarhoşun teki olarak görüp önemsenmemişti.

Münih Nazilikten arındırma mahkemesi 14 Ocak 1949'da von Finck'in sadece bir Nazi taraftarı olduğuna hükmetti ve genel tazminat fonuna iki bin Alman markı ödeme cezasına çarptırdı.[163] Hâkimler von Finck'in müzedeki rolünün Nazilere sempati duyduğunun emaresi olmadığı iddiasını kabul ederek onun tarafını tuttu; aristokrat bankacı bunları sadece kendi ticarî menfaatleri için yapmıştı. Mahkeme Dreyfus'un Nazi rejiminin ayrımcı politikaları sonucu ağır ekonomik kayıplar yaşadığında hemfikirdi fakat aynı zamanda von Finck'in bu kanunlardan

160 "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

161 "Wie's den Ehemännern geht," *Der Spiegel*, 21 Haziran 1950.

162 Münih X Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, 22 ve 27 Aralık 1948, STAM, August von Finck Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, 409 no. lu klasör.

163 Münih X Nazilikten Arındırma Mahkemesi Kararı, 14 Ocak 1949, STAM, August von Finck Nazilikten Arındırma Mahkemesi Tutanakları, 409 no.lu klasör.

bizzat sorumlu olmadığı ve durumdan yarar sağlamadığı kanaatindeydi. Yargıçlara göre von Finck, Rothschild vakasında "o kadar örnek teşkil edecek bir davranışta bulunmuştu ki kendisine getirilebilecek tek bir eleştiri bile çizmeyi aşmak olurdu." Mahkemenin kanaati elli yaşındaki bankacının, bankanın devrinde rol oynayan Nazi yetkilileri karşısında kendini büyük tehlikeye atan "asilzade bir tüccar" davranışında bulunmuş olduğuydu. Hâkimler işi von Finck'in Rothschild meselesindeki "çabalarını fiili direniş" olarak yorumlamaya kadar götürdü.

Herf şantaja boyun eğdiği için çok geçmeden pişman oldu. Savcı mahkeme hükmünü verdikten bir ay sonra karara itiraz etti. Fakat yine aynı ziyaretçi ofisine uğradı ve üstü örtülü tehditleri tekrar etti.[164] Herf istinafa başvurduktan bir hafta sonra hiçbir açıklama yapmadan Münih mahkemesine gönderdiği tek cümlelik, kısa ve öz bir notla itirazını çekti.[165]

Von Finck ise davanın neticesinden tamamen tatmin olmadığından cezasına itiraz etti. Tazminat ödememek için Birinci Dünya Savaşı'nda dizinden aldığı yarayı gerekçe göstererek af başvurusunda bulundu.[166] Başvurusu kabul edildi. Von Finck "Nazilikten arındırıldı" ve işinin başına döndü.

Herf ile Dreyfus, aristokrat bankacı kadar talihli değildi. Herf davanın üzerinden çok vakit geçmemişken kendisinden genç bir adama yazdığı flört içerikli mektupları kamuoyuna sızdırıldıktan sonra[167] eşcinsel "suçlardan" dolayı savcılık görevinden açığa alındı.[168] Dreyfus'a göre 1951 yılında avukatı arkasından iş

164 "Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

165 İtirazın geri çekilmesi, 24 Şubat 1949, STAM, August von Finck Nazilikten arındırma Mahkemesi tutanakları, 409 no.lu klasör.

166 Fritz Berthold'tan Ludwig Hagenauer'e, 19 Nisan 1949; Kurz'dan Ludwig Hagenauer'e, 28 Haziran 1949, STAM, August von Finck Nazilikten arındırma Mahkemesi tutanakları, 409 no.lu klasör.

167 Julius Herf'ten Lorenz Willberger'e, 29 Nisan 1950; Julius Herf'ten Günther Griminski'ye, 25 Mayıs 1950, NARA, RG 260, NND 775035.

168 "Wie's den Ehemännern geht," *Der Spiegel*, 21 Haziran 1950; R. R. Bowie'den Hans Weigert'e, 31 Ağustos 1950; 27 Eylül 1950, NARA, RG 260, NND 775035.

çevirmiş ve ilk anlaşmanın küçük bir kısmı üzerinde von Finck'le uzlaşmıştı. Baron güç dengesi kendi lehine değişene dek anlaşma işini uzattı. Ardından Dreyfus, Amerikan mahkemelerinde von Finck'le mücadeleye başladı. Açtığı davalar Yüksek Mahkeme'ye kadar ulaştı fakat 1976'da Mahkeme davayı görmeyi kabul etmedi.[169] Takvimler 1977'yi gösterdiğinde Willy Dreyfus doksan bir yaşında hayatını kaybetti.

16.

Rudolf-August Oetker'in arındırma davası ise mahkeme bile görmedi. İngilizler Waffen-SS subaylığı yaptığından kendisini Dr. Oetker'in CEO'luğundan azletmiş; Rudolf-August buna itirazı üzerine kendi şirketi dahilinde bir alt komite tarafından "Nazilikten arındırılmıştı". 9 Nisan 1947'de Rudolf-August'un davası Dr. Oetker'in Bielefeld'deki tamamı şirket çalışanlarından teşkil edilmiş Nazilikten arındırma heyetinin önüne geldi. Otuzundaki Oetker veliahdının düzmece savunması şöyleydi: Waffen-SS'e katılmak üzere Wehrmacht'ın yiyecek-içecek hizmetinden ayrılması emri verilmişti. Rudolf-August "zorla" Waffen-SS'te görevlendirilince kaybettiği tekrar subay rütbesine geçebilmek için başvurmuştu. Zira şirket yöneticisi olabilmesi için subay olması gerektiği söylenmişti.[170]

Rudolf-August'un lehine çok sayıda *Persil kâğıdı* hâlihazırda sunulmuştu. Birkaç Dr. Oetker çalışanı şirket heyetine Oetker veliahdı lehine ifade verdi. Şirketin veliahdının "herhangi bir siyasî eylemde bulunduğuna kimse şahitlik etmediği için" savcılığın tanığı yoktu.[171] Beş kişiden oluşan Nazilikten arındırma komitesi Rudolf-August'un açıklamasını kabul etti ve Waffen SS'e

169 Eric Schnapper ve William Schurtman, *Willy Dreyfus, Petitioner, v. August Von Finck et al.* (Washington, DC: Gale, 2011).

170 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 360–61, 378–80.

171 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 379'da alıntılanmıştır.

katılmaya zorlanmasının yanında öncesinde askerliğe uygun olmadığının açıklanmış olduğuna işaret ederek Oetker'i beraat ettirdi.

Birkaç ay sonra İngiliz yetkililer Rudolf-August'un beraatını kabul etti. Oetker veliahdı iki yıllık aradan sonra 1947 Ağustos'unda Dr. Oetker'in CEO'luğu görevine döndü. Şirketin çoğunluk hissesi bir ay sonra İngilizlerin kontrolünden çıkarılarak kendisine teslim edildi. Rudolf-August önündeki son engeli birkaç gün sonra aştı. 20 Eylül 1947 günü otuz yaşına girdiğinde İngilizlerin atadığı kayyım Dr. Oetker'in idareciliğinden resmen azledildi. Rudolf-August ailesinin pişirme malzemeleri şirketinin tekrar başındaydı.[172] Puding prensi yine yükselecekti.

17.

Bundan yedi hafta önce, 31 Temmuz 1947 günü Ferdinand Porsche ile Anton Piëch, Louise Piëch bir milyon Fransız frangı kefalet yatırdıktan sonra Dijon'un askerî hapishanesinden salıverildi. Porsche ile Piëch iki yıldır neredeyse kesintisiz tutukluluk altındaydı. Serbest bırakıldıktan sonra Avusturya'ya dönüp Fransa'da savaş suçlarından yargılanacakları davanın başlamasını beklediler.[173] Porsche ve damadı, Peugeot'nun Volkswagen'in el koyduğu bir fabrikasını yağmalamak ve fabrika müdürlerinden yedisini toplama kampına sürmekle suçlanıyordu; üç müdür kamplarda hayatını kaybetmişti.

5 Mayıs 1948 tarihinde Dijon'da bir askerî mahkeme Porsche ile Piëch'i beraat ettirdi. En başından zayıf görülen dava Fransız tanıklar kodamanların lehine ifade verdikten sonra çöktü. Mahkeme her iki adamın da Peugeot fabrikasının talanı ya da müdürlerinin sürgününde rol oynamadığı kararına vardı. Bilakis Porsche ile damadının tutukluların serbest bırakılması

172 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 378–80, 386–87, 394.

173 Fransızların yargılamalarına ilişkin bkz. Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 942–44; Pyta v.d., *Porsche*, 357–58.

için uğraştığı söylendi. Porsche ile Piëch'in Volkswagen tesisinde binlerce Fransız sivili ve askeri zorla çalıştırdığı ve köle işçi olarak kullandığının mahkemede bahsi bile geçmedi.

Ferdinand Porsche ile damadı Piëch tutukluyken Porsche kardeşler Ferry ve Louise aile şirketini resmen ikiye bölerek kurtarmaya çalışmakla meşguldü: Louise Piëch Salzburg'ta Porsche adında yeni bir şirket kurmuştu, Ferry ise Stuttgart'ta esas Porsche şirketini canlandırmıştı. Fakat henüz bir sorunun cevabı bulunamamıştı: Volkswagen'le ne yapacaklardı? Fallersleben'deki tesisleri İngiliz ordusunun kontrolüne geçmişti, İngilizler fabrika merkezli kurulan kasabaya Wolfsburg adını verdi ve orijinal Volkswagen'in seri üretimine geçti. Hitler'in "halkın arabası" olarak ürettirdiği araç meşhur *Beetle* olarak tanınacaktı. Yine de tasarımcısı Ferdinand Porsche'ydi ve savaş süresince araç seri üretime geçmesi hâlinde ilk ödemeyi alacağı yönünde anlaşma imzalamıştı.[174]

Beklenen an sonunda gelmişti. 1948 Eylül'ü ortalarında, Ferdinand Porsche ve Anton Piëch Fransa'da beraat ettikten birkaç ay sonra aileler Volkswagen yeni CEO'su Heinrich Nordhoff'la pazarlığa oturdu. İngilizlerin atadığı Nordhoff'un da yakın geçmişi pek temiz sayılmazdı. Ferdinand Porsche, Günther Quandt ve Friedrich Flick gibi Nordhoff'a da, iki bin civarı kişiyi zorla çalıştırdığı Opel'de otomobil idareciliği yaparken Nazi rejimi tarafından *Wehrwirtschaftsführer* unvanı verilmişti.[175] Fakat Nordhoff Nazilikten arındırıldıktan sonra İngiliz yetkililer geçmiş günahlarının üzerine sünger çekmişti.

Pazarlıklar Bavyera'nın Avusturya hududunda, Hitler'in Obersalzberg'teki eski konutunun on beş kilometre kadar kuzeyindeki kaplıca kasabası Bad Reichenhall'da yürütüldü. Porsche on iki yıl önce orada Volkswagen'in test araçlarını *Führer*'e sunmuş ve arabanın üretimine geçilmesine Hitler'i ikna etmişti. Artık masada

174 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 939.
175 Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 973; Rieger, *People's Car*, 109–10.

farklı bir anlaşma vardı: Tasarladığı Volkswagen Beetle için ilerleyen yıllarda Porsche'ye ne kadar ödeme yapılacaktı?[176]

Muazzam bir ödeme olacaktı. Volkswagen, Beetle ile muhteşem bir başarıya imza atacaktı. Porsche ailesi satılan her bir Beetle için yüzde bir lisans bedeli almayı kabul etti; modelin üretimi 2003'te sona erene dek dünya çapında 21,5 milyon üretilmiş olacaktı. Ayrıca Louise ve Anton Piëch'in Salzburg'taki yeni Porsche şirketi Volkswagen araçları münhasır ithalat hakkını aldı. Şirket, Avusturya'nın en büyük otomobil satıcısı hâline geldi ve 2011 yılında 4,6 milyar dolar karşılığında tekrar Volkswagen'in bir parçası oldu. Yapılan diğer bir resmi mutabakatla Porsche-Piëch hanedanı büyüdü: kısa süre içinde Heinrich Nordhoff'un kızı Louise ve Anton Piëch'in oğullarından biriyle evlendi.

Diğer Alman sermayedar ailelerin aksine Porsche-Piëch hanedanı Nazi dönemine 1933 Ocak'ında iflasın eşiğinde girmişti. Savaş sonrasında ise Bad Reichenhall mutabakatıyla diğer hanedanlar arasındaki yerini sağlamlaştırmış ve Porsche-Piëchleri hem Almanya hem de Avusturya'nın en varlıklı ailelerinden biri hâline getirmiş olacaktı. Tüm bunlar 1948 Eylül'ü ortasında yaşandığında Porsche'nin ilk spor arabası henüz üretilmemiş ve bir gün dünyanın en çok arzulanan arabalarından milyonlarcasını üretecek Stuttgart'taki ilk Porsche fabrikası Amerikan ordusunun kontrolünden çıkamamıştı.

Avusturya'da bulunan Ferdinand Porsche "Her gün... Stuttgart fabrikamın yasını tutuyorum" diye yazdı.[177] Porsche'nin Stuttgart'taki şirketi ve şahsi varlıkları 1949 Mart'ının başlarında Amerikan kontrolünden çıkarılsa da özgürlüğü pek uzun sürmedi. Adolf Rosenberger ile Porsche şirketi 1948 yazından beri hararetli bir hukuk mücadelesi içindeydi.[178] Rosenberger

176 Bad Reichenhall sözleşmesi için bkz. Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 215–16; Mommsen ve Grieger, *Volkswagenwerk*, 938; Meck, *Auto*, 110–13, 116.

177 Pyta v.d., *Porsche*, 376'da alıntılanmıştır.

178 Pyta v.d., *Porsche*, 377–78; Reuß, "Rosenberger," ARD/SWR, 24 Haziran 2019.

şirkete dönmemişti. Yahudi göçmen zararının tazmin edilmesini, kurucu ortaklarından biri olduğu şirkete Ferdinand Porsche ve Anton Piëch'in 1935'te şirketi Aryanlaştırırken kendisinden aldığı hisse miktarına sahip bir ortak olarak geri dönmeyi talep ediyordu. Porsche şirketi uzlaşmayı defalarca reddettikten sonra Rosenberger, Stuttgart'taki şirketin mal varlığının bir kez daha dondurulmasını istedi. 1949 Ekim'inde istediği oldu.

Dava 1950 Eylül'ü sonlarında mahkemeye gidince Porsche ile Piëch'in avukatlarından biri Rosenberger'in avukatına 50.000 Alman markı ve üzerine bir de araba vererek sorunu halletmeyi önerdi.[179] Rosenberger Volkswagen Beetle'ın lüks bir modelini ya da Porsche'nin oğlunun tasarladığı, aile şirketinin ilk spor arabası Porsche 365'i alabilirdi. Rosenberger Stuttgart'a henüz dönmemişti. Los Angeles'ta hasta eşine bakıyordu. Avukatı kendisine danışmadan teklifi kabul etti. Porsche üzerindeki Amerikan kontrolü kaldırıldı; Rosenberger ise Volkswagen Beetle'ı seçti.

Ferry spor araba tasarımıyla Avusturya'dan Stuttgart'a çoktan dönmüştü. Artık babası da geri gelebilecekti. Rosenberger ile verdikleri hukuk mücadelesi 1949 Haziran'ında şiddetlenirken Ferdinand Porsche Nazilikten arındırma işlemlerini başlatmıştı. Nazilikten arındırma önlemlerinin cömert ve gevşek olduğu Avusturya'daki malikanesinde memleketteki hararetli ortamın yumuşamasını bekledi. Avukatları birçok Alman'ın kullandığı bahaneye sığınarak savunma yaptı: "Profesör Porsche sadece teknisyenlik, tasarımcılık yapmıştı... Günlük siyasî meseleler aklından dahi geçmemişti ve hâlâ geçmiyordu."[180] Stuttgart yakınlarındaki bir Nazilikten arındırma mahkemesi 30 Ağustos 1949 tarihinde bir zamanlar Hitler'in en sevdiği mühendis olan otomobil tasarımcısını akladı.

Ferdinand Porsche bu karar sayesinde otuz dokuz bin Alman markını bulan mahkeme işlemlerini ödemek zorunda kalmayacağı

179 Aust ve Ammann, *Saga*, 234–35; Reuß, "Rosenberger," ARD/SWR, 24 Haziran 2019, varlık kontrolünün mülkiyet işlemleri raporu, Stuttgart, 26 Ekim 1950.
180 Pyta v.d., *Porsche*, 311.

için ayrıca mutluydu. Şirketinin varlıkları fasılalar hâlinde dondurulduğundan iki çocuğunun parası ve Stuttgart'taki villasının kirasıyla geçiniyordu. Karardan birkaç ay sonra bir dostuna "Masrafsız *aklandım*.[181] Benim açımdan 'masrafsız' kısmı çok önemliydi" diye yazdı.[182] SA üniformaları kahverengi olduğundan, "*aklanmak*" terimi "Nazilikten arındırılmak" anlamına geliyordu. Gönüllü SS subaylığı yapmış Ferry de Nazilikten arındırma mahkemesinde aklanmıştı; yeni iş arkadaşlarının eski Nazi üniformalarının rengiyle (net olmak gerekirse üniformaları SS siyahı ve arazide giyilen gri renkteydi) alakadar olduğu söylenemezdi. Ferry, Porsche'nin ilk spor arabasının pazarlaması için NSDAP'ın ilk üyelerinden, Heydrich'in SS güvenlik örgütünde subaylık hizmeti vermiş ve İtalya'da Mussolini'nin faşist partisiyle irtibatlar kurmuş Albert Prinzing'le iş birliği yaptı.[183] Yani adam fanatik Nazi'ydi. Prinzing üç yıl Müttefiklerin gözetiminde kalmış, 1948 Mayıs'ında bir Nazilikten arındırma mahkemesinde hafif suçlu olduğu kararı verilmişti. Çocukluk arkadaşı Ferry eski Nazi Prinzing'i Porsche'nin ticarî müdürlüğüne getirmiş ve o da Ferdinand Porsche'nin Nazilikten arındırma işlemlerini başarıyla tamamlamasına yardım etmişti.

Prinzing, Ferdinand Porsche için *Persil kâğıdı* oluşturma işinin başına getirildi. Porsche yeni işçisine son derece minnettardı. 1950 Ocak'ının oralarında Prinzing'e kendisine minnettar ve "bizim için ne kadar çalıştığının, ortaya çıkan başarılara ne kadar katkıda bulunduğunun" farkında olduğunu yazdı.[184] Hassas Porsche, artık soyadını taşıyan otomobil tasarımcısı şirkette önemli bir rol oynamıyordu, iki sabık SS subayı Ferry ve Prinzing ise yolun başındaydı. 1949 Kasım'ında Stuttgart'ta

181 Alm. "*Ich wurde kostenlos entbräunt.*" Bronzlaşmak anlamına gelen "bräunt" fiilinden üretilen bir kavramdı. Aklananlar üzerindeki Nazi üniformasının kahverengi lekesinden kurtulmuş oluyordu. (ç.n.)

182 Pyta v.d., *Porsche*, 389.

183 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 222–23; Pyta v.d., *Porsche*, 379–82.

184 Pyta v.d., *Porsche*, 381.

Porsche 356 üretimi başladı. Fabrika on sekiz ayda modelden beş yüz adet üretti. Ardından Prinzing, Porsche 356'yı dünyanın en büyük otomobil piyasası Amerika'da tanıttı. Muhteşem bir başarı elde etti. Varlıklı Amerikalılar hemen Porsche'nin Almanya dışındaki en önemli müşterileri hâline geldi. En nihayetinde kıymetli Porsche ismini Amerika'ya şirketin zulme uğramış kurucu ortağı, Alman Yahudi'si göçmen Adolf Rosenberger getiremedi. İşin müsebbibi Sabık *SS-Hauptsturmführer*[185] Prinzing oldu.

18.

Nazi İmparatorluğu'nun kodamanlarının çoğu hafif cezalarla yırtmış olsa da sanayicilerin biri farklı akıbetiyle öne çıktı. Friedrich Flick 15 Mart 1947 tarihinde beş iş arkadaşıyla birlikte Nürnberg Adalet Sarayı'nda sanıkların bulunduğu sıkış tıkış yere oturtuldu. Davanın Amerikan başsavcısı Telford Taylor, Flick ile beraberindekilere isnat edilen suçları okudu. Savaş suçları ve çok sayıda kişiyi zorunlu çalıştırdıkları, köle işçiler kullandıkları için insanlığa karşı işlenen suçlardan yargılanacaklardı.[186] Flick ve diğer sanıkların dördü Nazi işgalindeki Fransa ve Sovyetler Birliği topraklarında el konan şirketleri yağmalamakla suçlandı. Flick, eski sağ kolu Otto Steinbrinck ile kodamanın kuzeni Konrad Kaletsch savaş öncesinde Nazi Almanyası'nda yürütülen birkaç büyük Aryanlaştırma uygulamalarından da sorumlu tutuldu. Flick ile Steinbrinck'e, Himmler'in Dostlar Meclisi üyelerinden olduğundan SS örgütü ve işlediği suçlara mali destek sağlamak da itham edildi. Sanıkların altısı da suçlamaları reddetti.

Flick davası Amerikan liderliğindeki Nürnberg Askerî Mahkemesi'nde görülen on iki davadan beşinci, sanayicilerin hâkim karşısına çıkarıldığı üç davanın da ilkiydi. Alfried Krupp, müdürleri ve IG Farben kimyasal holdingi yöneticilerine

185 Yüzbaşıya tekabül eden rütbe. (ç.n.)
186 NMT, VI. Cilt, 9–25.

açılan davalar sermaye üçlüsünü oluşturuyordu. (Nazi ekonomi idarecileri Wilhelm Keppler ve Paul Pleiger sözde bakanlar davasında onar yıl hapis cezasına çarptırılmıştı.) Flick Nazi İmparatorluğu'nun en büyük silah üreticilerinden, Aryanlaştırma sorumlularındandı; çelik, kömür ve makine holdinginde zorla çalıştırarak ve köle işçi kullanarak insanları istismar etmişti. Savaş boyunca Flick'in çelik fabrikalarında top ve top mermisi üretmeye ya da madenlerinde kömür çıkarmaya zorlanan insanların sayısı 100.000'i bulmuş olabilir.[187]

Nazi Almanyası'ndan Flick kadar kâr eden kodaman olmadı.[188] Sadece ilerleyen aylarda davası görülecek diğer çelik devi Alfried Krupp ile mahkemeye çıkamayacak kadar yaşlı babası Gustav silah üretimi boyutunda ve mecburi çalıştırılan ve köle işçilere duyduğu iştahta Flick ile yarışabilirdi. Fakat Flick imparatorluğunu otuz yılda sıfırdan kurmuştu; Krupp ailesinde ise nesillerin çalışmasıyla yüz yılda birikmişti. Hitler birçok kez Krupp ailesini Alman sanayii için örnek olarak göstermiş, hatta sırf ailenin verasetini düzenlemek için bir miras hukuku oluşturmuştu. Buna mukabil Flick 1933 itibarıyla her şeyi kapalı kapılar ardında, el altından ve sessizce yapmıştı. Basın düşmanı kodaman ilk defa tüm dünyaya ifşa edilecekti.

Flick'in davası 19 Nisan 1947 günü tüm ciddiyetiyle başladı. Telford Taylor açılış konuşmasında Alman sanayicilerin Nazilerin suçları ve Hitler'in ayakta kalmasındaki oynadıkları kapsamlı rolün altını çizdi. Başsavcı "Bir diktatörlük çoğunluğun karşı çıkmasıyla değil kuvvetli grupların desteğiyle başarıya ulaşır" iddiasında bulundu.[189] "Nazi diktatörlüğü Nazizm, militarizm ve ekonomik emperyalizminin oluşturduğu şeytani bir sacayağın üzerine kuruluydu." Taylor sonrasında Hitler'in Berlin'de Flick,

---

187 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 531.

188 Harold James, *Krupp* (Princeton: Princeton University Press, 2012), 172–225; Taylor, *Final Report*, 22–27, 78–79, 184–201 ve devamı.

189 NMT, VI. Cilt, NMT, Vol. VI, 32–33.

Friedrich Flick Nürnberg'te görülen davasında iki inzibat subayı arasında. - 1947

Günther Quandt ve August von Finck'in aralarında bulunduğu büyük sermayedarlarla 1933 Şubat'ında yaptığı artık lanetle anılan toplantıda yaptığı konuşmadan bir alıntı yaptı: "Özel teşebbüs demokrasi çağında sürdürülemez." Başsavcı, sanayi ve finans dünyasının devlerinin Nazi liderine katıldığını ifade etti. Taylor'un iddiasına göre bu iş adamları ahlakî bakımdan yozlaştıkça iş dünyasındaki eylemleri de yozlaşmıştı.

Savcı açılış konuşmasını şu çarpıcı sözlerle tamamladı:

> Bu dava... bir ihanet hikâyesi. Sanıklar varlıklı adamlardı; çoğu maden ve fabrika onların özel mülküydü. Sizlere özel mülkiyetin dokunulmazlığına inandıklarını söyleyecek, belki de Alman komünizmi bu dokunulmazlığı tehdit ettiğinden Hitler'i desteklediklerini ekleyecekler. Fakat Rombach ve Riga fabrikaları başkalarının özel mülküydü. Sanıklar sizlere Yahudi düşmanı olmadıklarını, hatta Nazilere karşı bazı Yahudileri savunduklarını anlatacak. Ne var ki Avrupa'da Yahudilerin soyunu tüketmenin eşiğine gelen Himmler'le görünmekten ya da ona muazzam bir servet

> ödemekten imtina etmediler. Varlıklı Yahudilerin başına gelen felaketlerden kâr ettiler. Madenleri ve fabrikaları işçilerin emeği sayesinde ayakta durdu ve herkesten çok bu adamların [sanıklar] alın terinin kıymetini bilmesi gerekiyordu. Gelgelelim onlar geçmişin uygulamalarını geri getirdi ve Avrupa'da köleliği canlandırdı. Bu adamlar utanmadan kendilerinde sahip olması gereken ülkülere ve nihayetinde Almanya'ya ihanet etti. Asıl suçları budur.[190]

Taylor ile yardımcıları beş hafta boyunca savcılığın Flick ve diğer beş sanığa isnat ettiği suçları anlattı. Flick holdinginde mecburi işçilik ve köle işçiliğinin kullanıldığını, firmanın diğer şirketleri Aryanlaştırdığı ve haksızca ele geçirdiğini ortaya koyan kuvvetli kanıtlar vardı. Yine de savcıların Flick ile diğerlerinin bu kitlesel suçlardan bilgisi ve sorumluluğunu kesin olarak ispat etmek kolay iş değildi.[191] Amerikan eyalet mahkemelerinden gelen üç yargıcın faydası olmadı. Davanın karmaşıklığı ve şirketlerin Almancadan tercüme edilen tomar tomar kurumsal belgelerle cebelleştiler.

Flick'in avukatı Rudolf Dix 2 Temmuz 1947 günü savunmaya başladı. Flick, Günther Quandt'tan önce davranmış ve Nürnberg esas davasında Hjalmar Schacht'ı başarıyla savunmuş Dix'i avukatı olarak tutmuştu. Dix açılış konuşmasında Alman sanayisinin ve sanık iş adamlarının mutlak güce sahip Nazi rejimi karşısında zayıf olduğunu anlattı.[192] Dix köle işçiliği ve Aryanlaştırılmaların sorumlusunun Flick değil rejim olduğunu ileri sürdü. Avukatın iddiasına göre kodaman Almanya dışındaki şirketleri yağmalamamış; onlara yatırım yapmıştı. Himmler'in Dostlar Meclisi gibi bir grubun üyesi olmanın tek başına suç teşkil edemeyeceğini söyledi. Dix genel itibarıyla Amerikalıların

---

190 NMT, VI. Cilt, 114–15.

191 Priemel, *Konzerngeschichte*, 640–41; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 627–30; Frei v.d., *Flick*, 426.

192 NMT, VI. Cilt, 115–34.

Flick'i Alman sanayisinin bir temsilcisi, sembolü olarak yargıladığını savundu.

Flick üç gün sonra tanık kürsüsüne çıkan ilk sanık oldu. On bir gün boyunca günde altı saati kadar bulan çapraz sorgularda ihtiyar iş adamı hiç oturmadan kendini savundu.[193] Kürsüde kendisini 1933 yılında Nazi dönemine sırtında bir hedef tahtasıyla giren biri olarak tasvir etti. Ülkenin en büyük sınai holdingi VSt'deki çoğunluk hissesini zayıf düşmüş Alman devletine Büyük Buhran'ın en ağır hissedildiği günlerde, hem de büyük bir kârla gizlice sattıktan sonra Alman milletinin kendisinden nefret ettiğini söyledi. Flick ayrıca Hitler iktidara gelmeden hemen önce NSDAP dışındaki siyasî parti ve adaylara yaptığı büyük bağışların kendisini hedef hâline getirdiğini iddia etti. Servetini biriktirirken Nazi rejiminin yardımcı olduğu iddiasını ise reddetti: "Bana karışmadıkları ve benimle uğraşmadıkları için memnundum. Huzur içinde yaşamak, işime gücüme bakmak istediğim için onlardan başka bir talebim olmadı. Tabii işime bakabilmem için bir şekilde korunmaya muhtaçtım, neticede siyasî bir geçmişim vardı."[194]

Flick kendisini Nazilerin kurbanlarından biri, Direniş ile bağlantılı bir adam; mülksüzleştirilmiş ve zulme uğramışların koruyucusu olarak yansıttı. Esasında devasa linyit kömürü madenlerini yağmaladığı Yahudi Petschek ailelerinin "savunucusu" olduğunu, "ümitsiz bir ekonomik durumda onların menfaatlerini temsil ettiğini" ileri sürdü.[195] Kendisine atfedilen Yahudi düşmanı eylem ya da söylemleri "ortama ayak uydurmak" şeklinde yorumlayarak ekarte etmeye çalıştı.[196] Flick Himmler'in Dostlar Meclisi'ne kısmen kendini güvenceye almak kısmen iş dünyasında bağlantılar kurmak kısmen de SS liderinin hobileri ile uğraşlarını desteklemek üzere katıldığını iddia etti. Ayrıca Rombach

193 NMT, VI. Cilt, 217–25, 382–83, 405 ve devamı, 1015–16; Frei v.d., *Flick*, 420.

194 NMT, VI. Cilt, 222–23.

195 NMT, VI. Cilt, 133.

196 NMT, VI. Cilt, 997'de alıntılanmıştır.

gibi el konan fabrikalara yatırım yaptığını ve mecburi ve köle işçilere verilen yemekleri iyileştirdiğini söyledi.

Savcılık makamının kanıt niteliğindeki muazzam belgeleriyle karşı karşıya kalan savunma bir dizi strateji uygulamaya koyuldu.[197] Yöntemlerden biri tüm sorumluluğu devletin baskısına yıkmaktı. Diğeri Flick holdinginin merkezden yönetilmediğini vurgulayarak tüm karar alma mekanizmasının Flick'in elinde toplanmadığı, müdürlerin müstakil olarak hareket ettiği izlenimini yaratmaktı. Savunma sanıklar için verilen, çoğu iş adamlarının apolitikliği ya da Nazi karşıtlığına şahitlik eden 445 yeminli ifadeyi sunarak mahkemeyi *Persil kâğıdına* boğdu. Savunma ayrıca savcılığın şahitlerinin, özellikle de Flick'in fabrikalarında zorla çalıştırılmış ya da köle işçi olarak bulunmuş tanıkların saygınlığını sarsmaya teşebbüs etti. Savunmanın bu stratejisi birden fazla tuhaf yüzleşmeye yol açtı. Savunma avukatlarından biri Rombach köle işçi kampında, mevcut dönemde sıradan bir Almanın yediğinden daha iyi beslendiklerini ifade ederek eski bir *ostarbeiter* kadını azarladı. Dix neticede Fransızların "dünyanın en iyi aşçıları" olduğunu söyleyerek Flick'in fabrikasının yemekhanelerinde Fransızların zorla çalıştırıldığı yönündeki anlatımı sulandırdı.[198] Mahkeme başkanının Flick'in Gröditz fabrikasındaki toplama kampı şubesinde bulunmuş bir mahkûma tüm ciddiyetiyle, akşam yemeklerinde kırmızı şarap verilip verilmediği sorusunu sorması Amerikan yargıçlarının durumun vahametinden ne kadar bihaber olduğunu gösterir nitelikteydi.[199]

Flick'in kabiliyetsiz büyük oğlu Otto-Ernst de sergilenen oyuna ayak uydurdu. Nasıl olduysa Rombach ve Gröditz çelik fabrikalarında başat rol oynamış olmasına rağmen hakkında dava açılmamıştı; savunmanın tanıklarından biri olarak mahkemeye

---

197 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 635–41; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 635–39; Frei v.d., *Flick*, 421–23; NMT, VI. Cilt, 4, 202 ve devamı, 285 ve devamı.

198 Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 638'de alıntılanmıştır.

199 Priemel, *Konzerngeschichte*, 640.

çağırıldı. Flick'in otuz bir yaşındaki oğlu verdiği ifadede Fransız hâkimiyetindeki Lorraine'de bulunan Rombach tesislerinde "gezinirken" zorla çalıştırılan işçilerin yaşam koşullarının nispeten rahat olduğunu düşündüğünden bahsetti.[200] Otto-Ernst az çalıştırılan kadın işçilere "özellikle güzel bir şeyler yiyebilsinler diye" pazar günleri bahçesinde çalıştırma fırsatı verdiğini anlattı.

Müdafi avukatlar altı sanığın savunmasını üç ayda sundu. 1947 Kasım'ında savcılık kapanış konuşmalarına başladı. Telford Taylor Amerikan yargıçlara savunmanın süratle değişen Almanya'da bu davanın "geçmişin bağlamından koparılmasından ibaret" olduğu iddiasına inanmamaları uyarısında bulundu.[201] Aksine savcı "dünyanın sadece maddi değil ahlaki yeniden yapılanmaya da muhtaç olduğunu" ileri sürdü. Sanıkların "kâr ettikleri sisteme sadakatlerini her şekilde ortaya koyduklarını" ifade ederken "tüm uygar ulusların iş dünyasının bel bağladığı belirli temel ilkelere ise daha az bağlı olduklarını" ekledi.[202] Taylor, sanıkların "kapitalist sisteme bağlılıklarının" hukukun üstünde olmadığını söyledi. "Serbest girişimcilik köle işçiliğine dayanmıyor ve namuslu işletmeler yağmalayarak büyümüyor." Savcı konuşmasını şöyle tamamladı: "Tabii ki... kendilerine ne kadar cazip gelse veya ne kadar tehdit edilseler de suç işlememekte kanunun tüm bireylerden beklediği metanet ve kararlılık iş adamlarından da beklenmelidir."

Dix Flick'in savunması için yaptığı kapanış konuşmasını açılış konuşmasından yaptığı alıntılarla özetledi: "Sanıklar Nazi Almanyası'nda halkını şeytani ve kanunsuz işler yapmaya zorlayan bir devletin yönetimi altında yaşadı. Yaşananların sorumlusu onlar değildi, sanıklar da kurbandı."[203] Flick'in yeğeni Bernhard Weiss'ın avukatı ise konuşurken o kadar usturuplu değildi ve yargılamalarda açılan davaların "geniş kapsamını" sorguladı:

---

200 Frei v.d., *Flick*, 422.
201 NMT, VI. Cilt, 974.
202 NMT, VI. Cilt, 1034–35.
203 NMT, VI. Cilt, 115, 1172.

"Sanayicilerin yargılandığı bu ilk dava Dr. Flick ile yardımcılarını değil tamamıyla Alman ekonomisi, Alman kapitalizmi ve sanayicilerini hedef alan bir saldırı."[204]

Flick avukatına katılıyordu. Son sözleri söylemek için hâkim heyetinin karşısına çıktı, altı sanık adına konuşacaktı. Sekiz ay boyunca neredeyse her gün mahkemeye yüzü asık, siyah çerçeveli yakın gözlüklerini takmış ve soluk gri kruvaze takım elbiseyle gelmişti. Ak saçlı kodaman "Alman sanayiinin sembolü olarak burada bulunuyorum" diye gürledi. "Savcılık makamı beni mahkûm ettirerek Hitler'i iktidara getiren, diğer ülkelere taarruza geçiren ve işgal edilen toprakların beşerî ve ekonomik potansiyelinin acımasızca istismarını tetikleyenin Alman sanayii olduğu iddialarını kuvvetlendirmeye çalışıyor... Benim nezdimde Alman sanayicilerinin insanlığın gözleri önünde köle sahipleri ve yağmacılar olarak yaftalanmasını protesto ediyorum... Beni ve buradaki diğer sanıkları tanıyan kimse... bizim insanlığa karşı suçları işlediğimize kanaat getirmez ve hiçbir şey bizi savaş suçlusu olduğumuza inandıramayacak."[205]

Mahkeme reisi duruşmaya ara verdi. Yargıçlar dört hafta sonra, tam da Noel öncesinde Flick'in davasında karar vermek üzere dönecekti.

19.

Telford Taylor, Flick ile beş suç ortağına karşı iddianamesini okuduktan dokuz ay kadar sonra, 22 Aralık 1947 tarihinde Amerikan yargıçlar kararı bildirmek üzere mahkemeye döndü. Duruşmalar altı aydan uzun sürmüş, bin beş yüz civarı kanıt mahkemeye sunulmuş, altı sanık dahil altmışı bulan sayıda tanık kürsüye çıkmıştı. Duruşmaların İngilizce zabıtları on bir bin sayfayı aşıyordu. Feci bir davaydı.[206]

204 NMT, VI. Cilt, 1117–18.
205 NMT, VI. Cilt, 1186–87.
206 NMT, VI. Cilt, 3–4.

Mahkeme tüm taraflar açısından hayal kırıklığı olacaktı.[207] Friedrich Flick yedi yıl hapse çarptırıldı, 1945 Haziran'ı ortalarında tutuklanmış olduğundan cezası tutuklu kaldığı zamana sayıldı. Otto Steinbrinck'e beş yıl verildi. Son olarak Flick'in yeğeni Bernhard Weiss iki buçuk yıl hapis cezası aldı. Aralarında Flick'in kuzeni Konrad Kaletsch'in bulunduğu üç sanık ise beraat etti.

Altı sanık arasından sadece Flick ile Weiss sadece tek bir fabrikalarında zorla çalıştırılan ve köle işçilerden istifade etmekle suçlu bulundu. Yalnız Flick'in yağma suçu işlediği sabit görüldü; o da Fransa'daki Rombach çelik fabrikası içindi. Aryanlaştırma suçlamaları ise tamamen reddedildi, mahkeme sadece savaş esnasında veya savaşla ilgili suçları yargılama yetkisi olduğunu ifade etti. Flick ile Steinbrinck, Himmler'in Dostlar Meclisi aracılığıyla SS'e ve işlediği suçlara maddi destek sağlamaktan suçlu bulundu. Steinbrinck, SS subayı olarak bir suç örgütünün parçası olduğundan ek bir cezaya çarptırıldı.

Taylor Nürnberg'in ikincil yargılamalarına ilişkin nihai raporunda Flick'e dair verilen kararı "(gereğinden fazla değilse de) ziyadesiyle ölçülü ve uzlaştırıcı" olarak nitelendirdi.[208] Özellikle de Alfried Krupp'un akıbeti düşünüldüğünde Flick'inki hafif kalıyordu: Krupp on iki yıl hapis cezasına çarptırılacak ve varlıklarına el konacaktı. Flick'in davasında yargıçlar savunmanın iddialarının en kritik noktasını kabul etti: Mecburi ve köle işçi çalıştırma programını yaratan Nazi rejimiydi ve uygulanması da söz konusu altı sanık ile Alman sanayiinin kontrolünde değildi. Amerikan hâkimlere göre savcılık makamı, sadece tek bir fabrikada Flick ile Weiss'in üretimi arttırmak için sınırları zorlayarak Rus savaş esirlerini getirdiğini kuşku götürmez bir şekilde ispat edebilmişti.

Hâkimler Sovyetler Birliği'nde devralınan çelik şirketlerinin özel değil kamuya ait olduğu, buna binaen savaş esnasında Flick'in adı geçen şirketlere el koymuş olmasının kabul edilebileceği

---

207 Mahkeme kararı için bkz. NMT, VI. Cilt, 1187–228.

208 Taylor, *Final Report*, 187.

kanaatindeydi. Kodaman sadece Rombach çelik tesislerini esas sahibi olan Fransızlardan alıkoymaktan suçlu bulundu. Mahkeme nasıl olduysa aynı zamanda Flick'in şirketin durumunu öncesinden çok daha iyi hâlde bıraktığı sonucuna varmıştı. Yargıçlar kendi salahiyetleri dahilinde olmadığı için Aryanlaştırma suçlamalarını reddederken bu işlemlerin suç niteliği taşıdığını göremediler. Meseleyi asliye hukuk mahkemesine bırakmak gerektiği görüşündeydiler: "Baskı ya da cebirle yapılan bir satış temyiz mahkemesinin konusu olabilir fakat... ırk ya da din temelinde olsa dahi baskı yapılması insanlığa karşı işlenen suç olarak hiç değerlendirilmedi."[209]

Yine de üç hâkim Flick ile Steinbrinck'in, Himmler'in Dostlar Meclisi üye aidatlarının yalnız SS liderinin hususi hobi ve kültürel uğraşlarına gittiği iddiasını yutmadı. Mahkeme Flick ile yardımcısının üye olmasının onlar için şahsi garanti sağlamış olabileceği düşüncesini hafifletici bir unsur olarak değerlendirse de hâkimler Flick ve Steinbrinck'in ödedikleri hatırı sayılır yıllık aidatların en azından kısmen Yahudilerin ve diğer insanların toplu imhasını yürüten bir suç örgütüne gittiğini anlamış olmaları gerektiği kanaatindeydi. Amerikan yargıçlar iki sanığın Himmler'e "açık çek" verdiğini ve paranın "maaş ödemelerine ya da ölümcül gaza harcandığının fark etmeyeceğini" söyledi.[210]

Flick'in sonraki durağı Landsberg Hapishanesi oldu; yirmi yılı aşkın bir süre önce yakınlardaki Münih'te başarısızlıkla sonuçlanan Birahane Darbesi'nden dolayı tutuklanan Hitler orada iki yaverine *Mein Kampf*'ı yazdırmıştı. Hitler gibi Flick de toparlanacaktı. Karar gelmeden çok önce Amerika'da bir avukat tutmuştu. Flick kendisine verilen cezaya Amerikan hukuk sisteminde itiraz eden tek Nürnberg hükümlüsü oldu, davası Yüksek Mahkeme'ye kadar gitti. Fakat Mahkeme 1949'da davayı reddetti. Cezası geçerliliğini korudu.[211]

209 NMT, VI. Cilt, 1214.
210 NMT, VI. Cilt, 1221.
211 NMT, VI. Cilt, 1225-33.

20.

Flick sınai imparatorluğunun kalıntılarını toparlamak için hapishaneden görevlendirmeler yapmak zorunda kaldı. Holdinginin yaklaşık yarısına onların işgal bölgesinde kaldığından Sovyet yetkililer el koymuştu, diğer yarısı ise Amerikan ve İngiliz varlık kontrollerine tabiydi. Müttefikler Batı Almanya'nın çelik ve kömür holdinglerini yeniden inşa etmeyi planladığından onların elinde kalan yarısının düzgün yönlendirilmesi gerekiyordu. Amerikalılar ile İngilizler Alman ekonomisinin tek merkezli yapısını dağıtmak ve böylece yeniden silahlanma riskini ortadan kaldırmak istiyordu. Flick davası 1947 Aralık'ında bittikten sonra beraat eden iki yardımcısını Amerikan ve İngiliz işgal bölgelerine gönderdi. Müttefik ve Alman yetkililerle yeniden yapılanmanın nasıl gerçekleştirileceği üzerinde müzakere edeceklerdi.

Flick Landsberg Hapishanesi'nden salıverildiğinde söz konusu karmaşık müzakereler hâlâ sürüyordu.[212] Batı Almanya kurulduktan sonra Başkan Truman, Amerikan işgal politikası ile Nürnberg mahkemesinin mimarlarından Cumhuriyetçi Avukat John J. McCloy'u işgal altındaki Almanya'nın ilk Amerikan yüksek komiseri olarak görevlendirdi. McCloy 1950 ile 1951 yıllarında yüzün üzerinden Nürnberg hükümlüsünü etkileyen, bir dizi ihtilaflı affa imza attı. Alfried Krupp gibi sanayicileri affetmek ve hatta varlıklarını iade etmekle kalmadı, Nazi işgali altındaki Avrupa topraklarında ekseriyeti Yahudi yüz binlerce kişiyi katletmiş çok sayıda üst rütbeli SS subayına verilen idam cezalarını hapse çevirdi, hapis cezalarında indirime gitti. McCloy'un kararı siyasîydi.[213] Önemli bir yeni müttefiki, Batı Alman devleti ile vatandaşlarını yatıştırmaya yönelikti. Cezaların azaltılmasını isteyen çoktu.

212 Bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 661–71; Frei v.d., *Flick*, 476–86.

213 Kai Bird, *The Chairman* (New York: Simon & Schuster, 1992), 359–75; Priemel, *Betrayal*, 352–68.

Telford Taylor öfkeden deliye dönmüştü. 1951 başlarında Nürnberg eski savcısı *The Nation* dergisine McCloy'un kararının "siyasal menfaat amacı güttüğünü, hukuka ve hakikatlere tamamen yanlış bir yaklaşımla bakıldığından çarpık olduğunu" söyleyerek kınamış, "çağdaş uluslararası siyasetin hakikatlerine aykırı olması da cabası" diye konuşmuştu.[214] Fakat uluslararası siyaset artık Alman savaş suçlusu hükümlülerinden yanaydı. Truman yönetimi Soğuk Savaş ile Kore Savaşı'nda çıkmaza girmek üzereydi ve Batı Almanya'yla iyi ilişkiler kurmaya ihtiyacı vardı. Bazı fedakarlıklar yapmak gerekiyordu.

McCloy iyi hâlden cezasında iki yıl indirim yaptıktan sonra Flick 25 Ağustos 1950'de serbest bırakıldı.[215] Altmış yedi yaşındaki kodaman beş yılını demir parmaklıklar ardında geçirmiş, bir süre Landsberg Hapishanesi'nin kütüphanesinde kayıt memurluğu yapmıştı. Flick işini o kadar ihmal etmişti ki yerine gelen mahkûm iade edilmiş kitapların dört ay boyunca birikmiş bilgilerini kayda geçmek için uğraşmıştı. Artık iş adamının kendi işinin başına dönme vakti gelmişti. Hapishanenin kapıları açılırken muhabirler ve fotoğrafçılar Flick ve serbest bırakılan diğer Nürnberg tutuklularını bekliyordu. Hâlâ basının ilgisinden nefret eden kodaman, bir şemsiyeyi kendisine siper etti ve hızlıca kendisini bekleyen limuzine ulaştı, arka koltukta karısı Marie'nin yanına oturdu. Ardından limuzin süratle Bavyera kırsalına doğru yola çıktı. Friedrich Flick hürriyetine kavuşmuştu.

Flick dostları ve iş arkadaşlarıyla konuşurken Nürnberg yargılamalarında hakkında verilen hükme dudak büktü: "Mahkemem tam bir Amerikan mahkemesiydi. Herkes, sekreterler, yardımcı personel ve yargıçlar Amerikalıydı. Ayrıca günde iki kez Amerika için dua ederlerdi. Temyiz başvurumu Amerika'nın ulusal

214 Telford Taylor, "The Nazis Go Free," ["Naziler Serbest Kalıyor"], *The Nation*, 24 Şubat 1951, 171.

215 Ogger, *Grosse*, 254; Frei v.d., *Flick*, 445–46.

çıkarları yüzünden reddettiler."[216] Flick İngiliz işgal bölgesinde tutukluyken Nazilikten arındırılma yargılamalarından geçmiş ve aklanmıştı.[217] Holdinginin merkezini İngiliz işgal bölgesinde bulunan Düsseldorf'a taşıdığından serbest bırakıldıktan hemen sonra işe dönmesine ve şirketinin yeniden yapılandırılması için hassas pazarlıkları üstlenmesine müsaade edildi.

Görevin altından başarıyla kalktı.[218] Flick 1951 sonlarında muazzam Maxhütte çelik fabrikasının hissesinin dörtte birini Bavyera eyaletine sattı. Bir yıl sonra Müttefik Yüksek Komisyonu Flick'in yeniden yapılandırma planını kabul etti. 1954 Mayıs'ına gelindiğinde Nazi destekçisi sermayedar elindeki son iki kömür şirketindeki çoğunluk hisselerini de satmıştı. Tüm bu satışlarla Flick'in serveti çeyrek milyar Alman markını buldu. Paranın bir kısmını Fransız ve Belçikalı çelik firmalarına yatırdı, bu da Flick'i Batı Avrupa'nın ilk adımları atılan ekonomik bütünleşmesinin en sakıncalı öncülerinden biri kıldı. Elinde yatırım yapacak 150 milyon Alman markı daha vardı. Tüm o parayla ne yapılırdı? Flick yatırım yapacağı bir sonraki adresi çok geçmeden buldu: Dünyanın en büyük araba şirketlerinden biri, Daimler-Benz. 1950'li yılların sonuna gelindiğinde savaş suçlarından hüküm giymiş Nazi iş adamı bir kez daha zirvedeydi. Friedrich Flick Almanya'nın en zengin adamıydı.

---

216 "Der Eisenmann," *Der Spiegel*, 16 Eylül 1958.

217 Frei v.d., *Flick*, 436–37.

218 Priemel, *Konzerngeschichte*, 671–702; Frei v.d., *Flick*, 486–522.

V. KISIM

“DOKUZ SIFIR”

1.

Günther Quandt 27 Aralık 1954 günü Mısır'a tatile gitti. Nazilikten arındırma davası sona erdiğinden beri hiç çalışmadığı kadar çalışıyor, ticarî imparatorluğundan arta kalanı yeniden yapılandırmak için Frankfurt'ta sıradan bir ofiste kendini paralıyordu.[1] 1950'de ufak bir felç geçirmişti fakat hızlıca toparlanmıştı. Yine de diğer sağlık sorunlarıyla ilgilenmek için her üç ila altı ayda bir kez, birkaç haftalığına hastaneye yatmak zorundaydı. Günther hastaneye hep bir bavul dolusu belgeyle gelirdi. O günlerde Almanya'nın acımasız kışından kaçmak ve Afrika'da birkaç hafta kalmak istiyordu. Gezgin iş adamı bu Noel sonrası tatilinde Kahire'nin hemen dışındaki Giza piramitlerinin de dahil olduğu bir program planlamıştı. Başkentin meşhur lüks oteli Mena House'de kaldı. Ne var ki piramitleri ziyaret edemedi. Günther 30 Aralık 1954 tarihinde Sfenks manzaralı otel odasında hayata gözlerini yumdu. Öldüğünde yalnız olup olmadığı hâlâ bilinmiyor. Kodamanın son nefesini vermeden önce "kendinden geçtiği" dedikoduları yıllardır kulaktan kulağa dolaşıyor.[2] Yetmiş üç yaşındaydı.

Batı Almanya'daki atmosfer o yılın başlarında değişmişti. Alman gururu geri dönmüştü. Batı Almanya ekibi 1954 FIFA Dünya Kupası finalinde Macaristan'ı mağlup ettiğinde Nazi döneminin *"Almanya, Her Şeyin Üstünde Almanya"*[3] sloganı Bern stadyumunda yankılandı.[4] Almanya geri dönmüştü fakat Günther yaşamını yitirmişti.

1 Quandt ve Quandt, *Günther*, 256–57; Treue, *Herbert*, 125.

2 Jungbluth, *Quandts* (2002), 238.

3 Alm. "*Deutschland, Deutschland über alles*". (ç.n.)

4 Liz Crolley ve David Hand, *Football and European Identity* (London: Routledge, 2006), 70'te alıntılanmıştır.

1950'li yıllarda yaşananlar yeni bir on yıla başlanmış olmasından çok daha önem arz ediyordu. 1950'ler Amerikan hükümeti sayesinde yeni bir Alman çağının başlangıcıydı. Batı Almanya'nın ekonomik dirilişinin kıvılcımını yakan 1950 Haziran'ında Kore Savaşı'nın patlak vermesi oldu. Truman yönetimi silahlanmaya milyarlarca dolar dökmeye başladığından birçok Amerikan fabrikası silah üretimine yöneldi. Neticesinde diğer mamullerin çoğunun üretimi durma noktasına geldi, kıtlıklar baş gösterdi. Batı Almanya boşluğu doldurmak üzere harekete geçti. Kilit niteliğindeki sanayileşmiş bir Batı ülkesi olarak üretim boşluğunu doldurmayı başardı ve aynı zamanda ihracat alanındaki kabiliyetleri sayesinde tüketim mallarına yönelik muazzam küresel talebi de karşılayabildi. 1953 yılı itibarıyla Batı Almanya ekonomisini dörde katlamıştı.[5] Diğer ülkelerin Alman ürünlerini almaktan kaçınmaya yönelik herhangi bir hissiyatı kaldıysa dahi hızlıca ortadan kalktığı aşikârdı.

Şansölye Konrad Adenauer idaresindeki yeni federal Batı Almanya cumhuriyetinde *Wirtschaftswunder* yani ekonomik mucize Almanların çoğu için emsali görülmemiş bir ekonomik büyüme ve muazzam bir refah yarattı. Özellikle de Batı'daki o "Nazilikten arındırılmış" kodamanlar ile varislerinin günümüze kadar varlığını sürdüren, tahayyül edilemeyen bir küresel servet sahibi oldukları yeni çağa girdi. Ne var ki talih kuşu Sovyet idaresindeki komünist Doğu Almanya'da yaşayan milyonları tamamen es geçti. Doğu ile Batı arasındaki eşitsizlik derinleştikçe ikiye bölünmüş Almanya'ya bir sessizlik kültürü nüfuz etti. Bu kültür Nazi İmparatorluğu'nun dehşetlerini ve birçok Almanın oynadığı şeytani rolleri hasır altı etti. Batı Almanya kodamanları 10 veya 100 milyon Reichsmarklarını milyarlarca Alman markı ve dolara dönüştürür, Almanya'nın ve küresel ekonominin parçalarını (tekrar) ele geçirirken arkalarına bakmadı. Bu kodamanlar

5 Werner Abelshauser, *Deutsche Wirtschaftsgeschichte* (Münih: C. H. Beck, 2011), 152–81.

varislerine milyarlar değerinde şirket ve servetlerin yanında açığa çıkarılmayı bekleyen, kanla lekelenmiş bir tarih miras bıraktı.

2.

8 Ocak 1955 tarihinde Frankfurt, Goethe Üniversitesi toplantı salonunda Günther Quandt için anma töreni düzenlendi. Nazi İmparatorluğu'nun en nüfuzlu bankacılarından biri ve Deutsche Bank'ın yönetim kurulu başkanı olarak Batı Almanya'nın en kuvvetli bankerlerinden biri olma yolunda hızla ilerleyen Hermann Josef Abs, Quandt için yaptığı konuşmada unu söyledi: "Otoriter devlete hiç uysalca boyun eğmedi."[6] Oysaki Abs 1941 yılında, Berlin'de, Günther'in şaşalı altmışıncı doğum günü partisinde tam aksini söylemişti. O vakitler Nazi seçkinleri karşısında konuşurken Günther'in itaatkârlığını övmüştü: "Fakat en üstün özelliğin Almanya'ya ve *Führer*'e olan inancın."

Günther'in en yakın yardımcısı ve AFA'nın Aryanlaştırma stratejisinin kritik mimarlarından biri Horst Pavel de anma töreninde patronu ve hocası Günther'in savaş esnasında ne kadar çok çalıştığını söylemek haricinde Nazi dönemine hiç değinmeyen bir konuşma yaptı. Pavel, Günther'in Almanya'nın mali ve siyasî birçok felaketinden kâr etme "kabiliyetini" hayranlıkla anlattı: "Günther... adımlarını dikkatle tasarladı ve en nihayetinde hedefine erişene dek hem sebat hem de maharetle çalıştı."[7]

Sovyet yetkilileri Günther'in Doğu Almanya'daki şirketleri, evleri ve varlıklarına el koymuş olsa da Batı Almanya'daki mülklerinin çoğu hâlâ kendi kontrolündeydi. Bunlara Hannover'deki AFA akü fabrikası, DWM ile iştirakleri Mauser ve Dürener'in birkaç silah tesisi; Günther savaş esnasında satın aldığında

6 Jungbluth, *Quandts* (2002), 238–39'da alıntılanmıştır. Abs ve Pavel'in konuşmalarının tamamı için ayrıca bkz. "Günther Quandt anısına doğ. 28.7.1881, + 30 Aralık 1954."

7 "Günther Quandt anısına doğ. 28.7.1881, + 30 Aralık 1954."

hâlihazırda Aryanlaştırılmış devasa kimyasal madde ve ilaç şirketi Byk Gulden'in varlıklarından kalanlar dahildi.[8] Quandt'ın elinde ayrıca petrol ve potas devi Wintershall hisselerinin üçte biri ve Daimler-Benz'in %4 hissesi bulunuyordu; 1945'e dek Stuttgart merkezli bu otomobil devinin yönetim kurulunda görev yapmıştı. İleri görüşlü bir adımdı. Dünyanın dört bir yanında motorlu araçların seri kullanımı yaygınlaşıyordu ve Batı Almanya'nın iktisadî geleceği de otomobil sanayiindeydi. Günther son yıllarında AFA'yı yeniden yapılandırmış ve araba aküsü ile marş bataryası tedarikinde kritik bir konuma getirmişti.

Batı Almanya'da yeniden yapılanma acı gerçeklerle yüzleşmek demekti. DWM kısaltmasıyla tanınan şirketin adı Alman Silah ve Mühimmat Fabrikası değiştirildi ve IWK (Karlsruhe Sanayi Tesisleri)[9] gibi daha sıradan bir isim kondu. Zaten şirketin silah ve mühimmat üretimi en azından şimdilik yasaklanmıştı. Günther'in Byk Gulden'i savaş sonu itibarıyla Almanya'nın en büyük ilaç şirketlerinden biri hâline gelmişti fakat iştiraklerinin bir kısmı Aryanlaştırılmış şirketlerdi. Savaş sonrasında şirketlerin esas sahibi olan Yahudi ailelerin varisleri tazminat işlemlerini başlattı.[10] Pazarlıklar kapalı kapılar ardında yürütüldü ve araziler, binalar ile makineler varislere iade edildi. Günther'in avukatı meselelere faydacı bakış açısıyla yaklaşıyordu: "Savaş esnasında Aryanlaştırma yapmayan tek bir Alman şirketi yoktu. Hâliyle ara sıra tazminat işlemi çıktı, ona da avukat gerekti" diye anlatacaktı.[11]

Günther açılan davalarla mümkün olduğu yerde elinden geldiğince mücadele etti. Londra'ya kaçmış bir Alman Yahudi'si kimyager Fritz Eisner 1947 yılında İngiliz işgal bölgesinde AFA'ya tazminat davası açtı.[12] Günther 1937'de Eisner'in Berlin

---

8 Quandt ve Quandt, *Günther*, 253–56; Treue, *Herbert*, 92–94, 106–9, 131–33, 141; Scholtyseck, *Aufstieg*, 785–821.

9 Alm. *Industiewerke Karlsruhe*. (ç.n.)

10 Scholtyseck, *Aufstieg*, 801.

11 Gerhard Wilcke ile mülakat, 21 Nisan 1978, HWA, bölüm 2017, 82 no.lu dosya.

12 Eisner davasına ilişkin daha fazla bilgi için bkz. Scholtyseck, *Aufstieg*, 401–3, 953 245 no.lu dipnot.

yakınlarındaki elektrokimya şirketlerini Aryanlaştırmıştı ve Eisner, Quandt'ın şirketler karşılığında verdiği üç kuruşluk bedelin telafi edilmesini istiyordu. Ne var ki söz konusu şirketler artık Sovyet işgal bölgesindeydi ve onlar tarafından el konmuştu. Günther Eisner'den şirketlerini zorla aldığı ve karşılığında hak ettiği ücreti vermediği için af dilemek yerine AFA'nın avukatlarını açılan davayla yetkisizlik iddiasıyla mücadele etmekle görevlendirdi. Eisner'in tazminat talebi Günther öldükten kısa bir süre sonra, 1955 yılında reddedildi.

3.

Peki Günther Quandt'ın ticarî mirası neydi? Alman sanayicilerini kayda geçiren iş dünyası uzmanı gazeteci Kurt Pritzkoleit 1953 yılında yayınlanan kitabının bir bölümüne şu başlığı atmıştı: "Büyük Meçhulün Gücü".[13] Pritzkoleit, Günther'in sanayi imparatorluğunun muazzam boyutunu ve mahremiyet takıntısını ifşa eden ilk muhabirdi:

> Quandt yabancılardan faaliyetlerini gizleme yeteneğini nadir görülen bir kabiliyete dönüştürdü... en yakınları haricinde kimse faaliyetlerinin tam kapsamını ve boyutunu anlayabilmiş değil. Bizim gibi zayıf, sıradan insanlar için öylesine ender olan taklitçiliği, çevresinin rengine bürünme kabiliyetini mükemmelleştirmiş: Tekstil üreticileri arasında tekstil üreticisi gibi görünüyor, metal üreticileri arasında metal üreticisi gibi, silah uzmanları arasında bir silah uzmanı, elektrik mühendisleri arasında elektrik mühendisi, sigorta uzmanları arasında sigorta uzmanı, potas madencileri arasında potas madencisi gibi görünüyor. Tüm bu alanlarda öyle hakiki ve inandırıcı bir izlenim çiziyor ki bu çok yönlü faaliyetlerinden birinde kendisine rast gelen bir gözlemci, Quandt'ın büründüğü rengi hakiki, tek, doğuştan sahip olduğu ve sabit rengi sanabilir.

13 Kurt Pritzkoleit, *Männer-Mächte-Monopole* (Frankfurt: Karl Rauch, 1953), 70, 88.

Hanedanın ve müteşebbisliğin devamı Günther için elzemdi.[14] Kodaman diğer ticarî hanedanlıkların veraset kavgalarına yenik düştüğüne şahit olmuştu. Ne pahasına olursa olsun kendi ailesinin başına aynı şeyin gelmemesini istediğinden ölümünden sonra olacaklara dair planları titizlikle hazırladı. Oğulları Herbert ile Harald, sanayi imparatorluğunun belirli birer bölümünü devralacaktı. Harald kardeşler arasında daha teknik kabiliyetlere sahip olandı. 1953'te makine mühendisliği bölümünden mezun olmuştu ve öğrenciliği esnasında babasının çok sayıda şirketinin yönetim kurulunda görev almıştı. Bu yüzden Harald'ın silah ve makine üreten IWK, Mauser, Busch-Haeger Dürener ile Kuka'nın başına geçmesi mantıklıydı. Harald'ın on bir yaş büyük üvey ağabeyi Herbert AFA, Wintershall ve Daimler-Benz'deki hisseleri idare edecekti.

Günther ekseriyeti şirket hisselerinden olmak üzere 55,5 milyon Alman markı miras bıraktı (günümüzde 135 milyon dolara tekabül ediyor).[15] Mirasını Herbert ile Harald'a iki holding üzerinden neredeyse eşit olarak bölüştürmüştü. Fakat Quandt, günümüzde hâlâ dünyanın en zenginlerinin istifade ettiği gibi veraset vergisinden kaçınmak üzere geçmiş on yılda iki oğluna çok sayıda varlığını devretmiş olduğundan mal varlığının tamamını hesaplamak mümkün değildi. Ezcümle 55,5 milyon Alman markından fazlaydı.[16] Quandt ailesinin muhtelif holdingler üzerinden kurduğu mülkiyet ve yükümlülük yapıları o kadar karmaşıktı ki en tecrübeli hesap uzmanları dahi pes etti. Alman devletinin 1962 yılında yaptırdığı bir incelemede şöyle yazıyordu: "Tahvillerin ne kadarının şahsi fonlarla ya da bankalardan alınan kredilerle edinildiği detaylı bir şekilde ortaya konamıyor... Bu işlemler... o

14 Treue, *Herbert*, 103, 114, 120, 123, 130–33.

15 Dr. Günther Quandt'ın mal varlığı, HWA, bölüm 2017, 44 no.lu dosya; Scholtyseck, *Aufstieg*, 159–70, 834–38.

16 Rüdiger Jungbluth, *Die Quandts: Deutschlands erfolgreichste Unternehmerfamilie* (Frankfurt: Campus, 2015), 199.

kadar iç içe geçmiş durumda ki tahvillerin alımı ile şahsi borçlanmalar arasında bir bağlantı kurmak mümkün değil."[17]

Tüm bunlara rağmen imparatorluk Quandt varislerinin yönetimine pürüzsüzce intikal etti. Günther'in oğlu Herbert şöyle bir espri yapacaktı: "Babama tüm hürmetimle söylüyorum; eğer ölümü gazetede duyurulmasa iş dünyasında kimse fark etmezdi."[18] Günther'in cenaze töreni boyunca Quandt fabrikaları tatil edildi. Fakat kısa süre içinde iş başına dönüldü. Herbert ile Harald evleri arasında aralarında yüz metre mesafeyle, Frankfurt'un kuzeyindeki kaplıca kasabası Bad Homburg'ta yaşadı. Quandt imparatorluğunu genişletmek ve kendi imzalarını atmakta kararlıydılar. Babalarının ölümünden hemen sonra Quandt kardeşler Mercedes üreticisi Daimler-Benz'te miras kalan hisselerini arttırmaya başladı. Fakat onların haberi olmasa da kendilerinden çok daha zengin başka bir Alman devinin de yatırım planları ve hayata geçirmede kullanacağı milyonları vardı. Rakipleri Friedrich Flick'ti. Flick de Almanya'nın en büyük otomobil şirketine göz dikmişti. "Daimler Muharebesi" başlamak üzereydi.[19]

4.

1955 Temmuz'u ortalarında Stuttgart'ta Daimler-Benz'in yıllık toplantısında iki yeni büyük hissedar kayda geçirildi ve şirketin yönetim kuruluna seçildi. Bu isimler Herbert Quandt ve Friedrich Flick'ti. Herbert'te kardeşi Harald'la babaları Günther'den miras kalan %3,85 gibi kayda değer bir hisse bulunuyordu. Fakat Flick herkesi şaşırtarak herhangi bir kararın önünde engel teşkil edecek %25'lik hissesini kurula sundu. Hapisten yeni çıkan kodaman el altından Daimler hissesi toplamaya başlamıştı. Quandt kardeşler ve Flick artık daha fazla hisse istiyordu. Herbert ile Harald %25'lik

17 Scholtyseck, *Aufstieg*, 160'ta alıntılanmıştır.
18 Scholtyseck, *Aufstieg*, 838'de alıntılanmıştır.
19 Ogger, *Grosse*, 281.

hisseye sahip olma peşindeydi; Flick ise çoğunluğun. Almanya'nın en varlıklı iki ticarî hanedanı hisseleri arttırmak için kafa kafaya gelirken Daimler hisse fiyatları uçuşa geçti.[20] 1956 Ocak'ında üçüncü bir yatırımcı ortaya çıktı: Bremen'den bir spekülatör kereste tüccarı %8 hisse toplamıştı. Elindekileri iki taraftan birine muazzam bir kârla, hisse fiyatının iki katına satmak istiyordu.

Quandt kardeşler ve Flick ortak bir düşman karşısında bir araya gelerek ateşkes ilân etti. Yeni yatırımcıyı hisselerini satmaya zorlayarak ekarte etmek üzere anlaştılar. Flick spekülatörün teklifini reddetti, böylece tüccar hisselerini çok daha ucuza Herbert ve Harald'a satmaya mecbur kaldı. Quandt kardeşler ile Flick tüccarın hisselerini paylaştı, ardından kendi paylarını arttırmaya devam etti. Daimler'in 1956 Haziran'ında düzenlenen bir sonraki yıllık genel toplantısında Harald Quandt ve Flick'in büyük oğlu Otto-Ernst, Stuttgart merkezli otomobil üreticisi şirketin yönetim kuruluna katıldı.

Takvimler 1959 sonlarını gösterirken Daimler-Benz'in en büyük hissedarı %40 civarı payı bulunan Flick'ti. Quandt kardeşlerin payı ise %15'i buluyordu. Aralarında %28,5'lik hissesiyle Deutsche Bank vardı. Hem Deutsche Bank hem de Daimler-Benz'in yönetim kurulu başkanı Hermann Josef Abs, baba ve oğul Flick ile Quandt kardeşler on yıllar boyunca Avrupa'nın en büyük otomobil üreticisini idare edecekti. Pek çatışmalı bir saltanat sayılmazdı. Flick, Daimler hissesinin bir kısmını Herbert Quandt'ın holdinglerinden birine yatırdı, böylece Herbert vergi indirimine hak kazandı. Hanedanlar resmen iş birliği içindeydi.

Herbert ile Flick Daimler'de dirsek teması yürütürken BMW'nin kurtarılması teşebbüsünde karşı karşıya geldiler.[21]

20 Daimler mücadelesi ve anlaşmasına dair bkz. Ogger, *Grosse*, 281–96, 300–303; Treue, *Herbert*, 141–46; Jungbluth, *Quandts* (2002), 243–46; Frei v.d., *Flick*, 524–26, 535–38.

21 BMW mücadelesi için bkz. Ogger, *Grosse*, 296–300; Treue, *Herbert*, 146–56; Jungbluth, *Quandts* (2002), 246–56; Frei v.d., *Flick*, 538–42.

Münih merkezli otomobil üreticisi şirket 1950'li yılların sonunda model çeşitliliğinin bulunmaması ve beceriksiz idaresi yüzünden iflasın eşiğindeydi. Herbert, Quandt grubundan bağımsız olarak kendi namına BMW hissesi almak için Harald'tan izin istedi. Riskli bir yatırımdı fakat hızlı arabalara düşkün Herbert şirketi yeniden yapılandırmak için bir şans istiyordu.

Herbert BMW'nin hisseleri ve hisse senediyle dönüştürülebilir tahvillerini toplamaya başladı. Basın önce hisse fiyatlarının yükselişinin arkasında Flick'in olduğundan kuşkulandı fakat kodaman reddetti. Gelgelelim 1959 Aralık'ında BMW'nin yıllık kurul toplantısında Flick'in desteklediği bir yeniden yapılandırma planı teklif edildi. Planda Daimler-Benz'e hususi hisse senedi çıkarılması da vardı; böylece Daimler rakibinin çoğunluk hissesine sahip olacaktı. Daimler'in en büyük hissedarı Flick bunu ucuz yolla BMW'yi kendi kontrolü altına alma yöntemi olarak düşünmüştü. Fakat Flick'in desteklediği plan nihayetinde Münih'te hararetli geçen hissedarlar toplantısında reddedildi. Flick'in BMW'ye darbe teşebbüsünden sonra Herbert dizginleri ele aldı ve en büyük hissedarı olarak BMW'yi bizzat yeniden yapılandırmaya koyuldu.

Herbert'in BMW'yi on yıl süren yeniden yapılandırma süreci başarıyla sonuçlandı.[22] Şirketin başına yeni bir yönetim geçirdi, araba modellerini arttırdı, hisse toplamaya devam etti. BMW 1968 yılında bir milyar Alman markı gelire ulaştı, Herbert %40 hissesine sahipti. Aynı yılın yaz aylarında Herbert yıllardır Quandt ailesinin elinde bulunan petrol ve gaz devi Wintershall'daki hisselerini 125 milyon marka kimyasal devi BASF'ye sattı. Gelirin bir kısmını BMW'de hâkimiyet sahibi hissedar olmak için kullandı. Günümüzde Herbert'in iki çocuğunun Bavyeralı otomobil şirketi üzerinde aynı orandaki hâkimiyet sahibi ve bu sayede Almanya'nın en zengin kardeşleri durumundalar.

22 Treue, *Herbert*, 156–76; Jungbluth, *Quandts* (2015), 219–24.

5.

Quandt ailesi ve diğer birçok Alman ticarî hanedanı Nazi İmparatorluğu'nun hayaletlerinden kurtulabilmiş değil. Bunun en büyük sebebi bizzat kodamanların bu ruhları çağırması.[23] Harald Quandt, Bad Homburg'daki evinde çalışmak üzere bir çifti işe aldı: Her ikisi de Nazi döneminde Goebbels ailesine çalışmıştı. Quandt hanedanının biyografi yazarlarından biri "1930'lu yıllarda annesinin şoförlüğünü yapan adam artık Harald'ın kızlarını okula götürüyordu" diye anlatacaktı.[24] Fakat Harald yalnız evine yeni personel almakla yetinmemişti. 1950'lerin başlarında Joseph Goebbels'in Propaganda Bakanlığı'ndaki en yakın iki yardımcısını 1950'lerin başlarında Quandt grubuna aldı. En önemlisi Hitler'in siyasî vasiyetinde Goebbels'in varisi olarak atadığı Werner Naumann'dı. Naumann, Harald'ın annesi Magda'nın sevgililerinden biriydi. Genç Quandt, Naumann'ı Busch-Jaeger Dürener yönetim kuruluna atadığında Almanya'daki İngiliz yetkililer eski Nazi'yi henüz serbest bırakmıştı; Naumann 1953 yılında bir grup neo-Nazi'yle Alman siyasî partilerinden birine sızmaya teşebbüs etmiş fakat İngilizler komployu boşa çıkarmıştı. Belli ki Quandt veliahdı bundan bir rahatsızlık duymuyordu. Harald, Naumann'ı işe alma kararını bir arkadaşına şöyle savundu: Naumann "akıllı bir adamdı ve Nazi değildi".[25] Ne var ki Naumann 1928 yılında NSDAP'a üye olmuş, 1933'te de SS tuğgeneralliğine yükselmişti. Nereden bakarsanız bakın adam Nazi'ydi.

Harald nesillerce devam edecek servet biriktirirken Almanya'nın karanlık geçmişiyle bağlantılarını sürdüren tek kodaman değildi. İki sabık SS subayı Ferry Porsche ile Albert Prinzing 1950'li yollarda Porsche 365'i muazzam bir küresel başarı hâline getirmekle meşguldü. Ferry, Stuttgart'taki Porsche şirketinde etrafını daha eski SS subaylarıyla doldurdu.[26] 1952 yılında Baron

23 Jungbluth, *Quandts* (2002), 275–76; Scholtyseck, *Aufstieg*, 769–70.

24 Jungbluth, *Quandts* (2002), 275.

25 Jungbluth, *Quandts* (2002), 276.

26 Jens Westemeier, *Joachim Peiper: A Biography of Himmler's SS Commander* (Surrey, BK: Schiffler Military History, 2007, çev.), 175–81.

Fritz Huschke von Hanstein'i Porsche'nin küresel halkla ilişkilerinin başına getirdi ve araba yarışı ekibinin müdürü yaptı. Von Hanstein savaş yıllarında efsanevî bir yarışçıydı, müstehzi bir şekilde "Süper-Spor" kelimelerinin baş harfleri olarak açıkladığı *SS* harfleri işlenmiş tulumuyla Himmler'in en sevdiği BMW'yi kullanırdı.[27] SS yüzbaşısıyken Nazi işgali altındaki Polonya'da Yahudiler ile Polonyalıların "iskânında" görev almıştı. Fakat tecavüz teşebbüsü suçuyla bir SS mahkemesinden kınama cezası alınca Himmler'in gözünden düşmüştü.

Porsche 1957 Ocak'ında Joachim Peiper'ı işe aldı, Peiper dört hafta önce Amerikan-Alman komitesi aldığı idam cezasında indirime gidince Landsberg Hapishanesi'nden serbest bırakılmıştı. Himmler'in eski yaveri Peiper 1944 yılında seksen dört Amerikan savaş esirinin öldürüldüğü Malmedy katliamından sorumlu SS tank birliğinin komutanı olduğundan Almanya'daki Amerikan askerî mahkemesi tarafından cezaya çarptırılmıştı. Porsche, Albert Prinzing'in teşvikiyle Nazi savaş suçlusunu reklam biriminin başına getirdi. Peiper yeni görevinden son derece memnundu. Avukatına şöyle yazdı: "Yani... Federal Cumhuriyet'in ekonomik mucizesinin büyük, balçıklı akıntılarında sessizce yüzdüm. En tepede de değildim en dipte de. Ortalardaydım, dalga yapmadım."[28] Fakat en nihayetinde Peiper'in istihdamı hâlihazırda sabık SS subaylarıyla dolu bir şirket için bile (Hitler'in eski şoförü Erich Kempka ve SS generali Franz Six yeni işe alınan isimlerden ikisiydi) çizmeyi taşırdı. Porsche 1960'ta Peiper'in şirkette kalmasının şirketin ihracatı açısından en önemli ülke olan Amerika'da itibarına zarar verebileceğini düşündü, Peiper kovuldu.[29]

27 Westemeier, *Peiper*, 181'de alıntılanmıştır.

28 Westemeier, *Peiper*, 180'de alıntılanmıştır.

29 Yazarın buradaki ifadeleri kısmen doğru olsa da işin aslı biraz daha farklı. Peiper Porsche'nin halkla ilişkiler biriminde çalışırken ABD'den gelen tur gruplarına rehberlik yapıyor ve ziyaretleri organize ediyordu. Hatta Amerikalı Porscheseverler arasında ün de kazanmıştı. 1960'ta Amerika Porsche Kulübü İdari Sekreteri William J. Sholar, Peiper'ın avukatı Willis Everett'e, "O [Peiper] ve eşi,

Aynı dönemde başka bir sabık SS subayı Rudolf-August Oetker Batı Almanya'nın ekonomik mucizesinden muazzam kâr ediyordu. Aile şirketi Dr. Oetker 1950 yılında 1,25 milyar paket kabartma tozu ve puding karışımı satarak yeni bir satış rekoruna imza attı.[30] Rudolf-August elde ettiği bu kârla Bielefeld merkezli gıda firmasını dünya çapında bir holdinge dönüştürdü.[31] Ailesinin Hamburg Süd nakliyat şirketindeki hisselerini arttırdı ve daha fazla bira fabrikalarına yatırım yaptı. Rudolf-August yeni bir sektöre de girdi: Lampe isimli özel bankayı satın aldı ve Nazi bankacı Hugo Ratzmann'ı sınırsız sorumlu ortak olarak atadı.[32] Ratzmann Nazi İmparatorluğu döneminde Günther Quandt, Friedrich Flick, August von Finck ve diğer kodamanların Almanya ve Nazi işgalindeki Polonya'da Aryanlaştırmalarına ve şirketlere el koymalarına yardımcı olmuştu.

Rudolf-August, Ratzmann 1960'ta araç kazasında hayatını kaybettikten dört yıl sonra Lampe'nin fabrika müdürlüğüne

---

üyelerimiz arasında çokça arkadaş edindiler. Jochen, Almanya'ya gerçekleştirdiğimiz turları organize etme konusunda olağanüstü bir iş çıkardı ... önümüzdeki yaz grupla birlikte yanımıza gelmelerini umuyoruz," demişti. Peiper'ı 1960 Temmuz'unda Aspen, Colorado'da gerçekleşecek *Porsche Show*'a götürmek istiyordu. İşten çıkarılmasına yol açan sorunlar ise 1959'da başlayacaktı. Peiper halkla ilişkiler departmanını von Hanstein'ın yarış departmanından ayırarak kendisinin yöneteceği yeni bir halkla ilişkiler departmanı kurmayı ve Porsche içindeki satış departmanını yeniden düzenlemeyi teklif etmişti. Ferry bu fikri ilkin kabul etse de *Deutscher Gewerkschaftsbund* sendikası ve diğer departman liderleri buna şiddetle karşı çıktı. Bilhassa 1940'ta Himmler'in resmi SS yarış pilotu olan Baron Huschke von Hanstein öfkelenmişti. Böylelikle kurum içinde Peiper'a karşı bir cephe oluşmuştu. 1961 baharında Porsche kısa bir açıklamayla Peiper'ın talep ettiği yeni pozisyonu veremeyeceğini fakat maaşına zam yapacağını belirtti. Peiper bunu kabul etmedi ve sözleşmeyi ihlal ettikleri gerekçesiyle Porsche'ye dava açtı. Mahkemedeki savaşını kaybetti ve kazanabildiği altı aylık kıdem tazminatıyla Porsche'den ayrıldı. Danny S. Parker, *Hitler'in Savaşçısı: SS Albay Joachim Peiper'ın Hayatı ve Savaşları*, çev. Ali Kaan Cerit, Kronik Kitap, 2022, s. 420-426. (ed.n.)

30 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 404, 423.

31 Jungbluth, *Oetkers*, 212 ve devamı.

32 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 410; Jörg Osterloh ve Harald Wixforth (ed.), *Unternehmer und NS-Verbrechen* (Frankfurt: Campus, 2014), 269–97.

Rudolf von Ribbentrop'u atadı. Rudolf, Nürnberg dar ağaçlarında asılan ilk sanık, Nazi Almanyası'nın ikbal düşkünü dışişleri bakanının en büyük oğluydu. Rudolf-August, Rudolf von Ribbentrop ile 1940 yılından beri dosttu fakat von Ribbentrop'un SS kariyeri puding prensinden çok daha başarılı olmuştu. Von Ribbentrop seçkin *Leibstandarte SS Adolf Hitler* 1. Panzer Tümeni'nde tank komutanlığı yapmış, göğsü madalyalarla bezeli bir subaydı. Annesi, Almanya'nın en büyük köpüklü şarap üreticilerinden biri Henkell'in varislerindendi. Von Ribbentrop savaş esiriyken serbest bırakılınca annesi kendisini Henkell'in yönetici ortaklığına aday göstermiş fakat hem kadının akrabaları hem de şirketin yönetim kurulu başkanı Hermann Josef Abs, sabık dışişleri bakanının oğlunun atanmasını engellemişti. Ribbentrop soy isminin işlere zararı olacağını düşünmüşlerdi. Fakat Rudolf-August'un öyle kaygıları yoktu. Von Ribbentrop hatıratında şöyle yazacaktı: "[Rudolf-August] beni aile grubundan uzak durmaya ve kendisinin şirketinde çalışmaya ikna etti. Bana sunduğu iş fırsatı tahayyül edemeyeceğim kadar büyük bir sınav oldu. Ona hep minnettar kalacağım."[33]

Rudolf-August, dostu von Ribbentrop'a önce yatırım yaptığı bir kukla fabrikasında iş verdi.[34] Von Ribbentrop bu esnada Waffen-SS ağıyla bağlantılarını kuvvetlendirdi. 1957 Ocak'ında Rudolf-August'un Malmedy katliamı yüzünden cezalandırılan ve yakın dönemde serbest bırakılmış sabık SS tank tümeninden gazilere maddi destek sağlamasını istedi. Bu Nazi savaş suçluları grubuna SS birliğinin sabık komutanı ve Porsche'nin henüz işe aldığı Joachim Peiper bulunuyordu. Dünya küçüktü. Rudolf-August eski SS yoldaşlarına maddi destek sağlamaktan memnundu fakat eli sıkı kodaman bu isimlere doğrudan ödeme yapmaktan kaçınıyordu; bunları vergi indirimine tabi ödemeler hanesine

33 Rudolf von Ribbentrop, *My Father Joachim von Ribbentrop* (Barnsley: Pen & Sword, 2019, çev.), 428–30; alıntı 430.

34 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 410.

yazmayacaktı. Genç Oetker ima ettiği üzere kendisinden önce yapıldığı gibi ödemeler için Dr. Oetker holdingini kullanmaya başladı: Adres SS'in hüküm giymiş ve firari mensupları için kurulmuş, hâlâ varlığını sürdüren *Gizli Yardım* örgütüydü.[35]

Rudolf-August çok geçmeden von Ribbentrop'u Lambe bankasının sınırsız sorumlu ortaklığına terfi ettirdi. Fakat sabık SS yoldaşlarının toptan bağlantılı hâle gelmesi için 1986 yılında Rudolf-August'un Henkell ailesinin köpüklü şarap işini 130 milyon Alman markına satın alması gerekti.[36]

6.

Adı geçen tüm bu kodamanlardan biri Nazi İmparatorluğu'nda yaptıklarının ticarî sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kaldı ve beklenmedik bir karşılık verdi.[37] Baron August von Finck 1954 Kasım'ında Alplerin eteklerinde alacağı intikamın planlarını yapıyordu. Bock adındaki baş avcısı, Bavyera'nın Avusturya sınırındaki Mittenwald köyünde duran eski cipine kar zinciri takmıştı. Von Finck hizmetçisi, aşçısı ve av köpeği Dingo eşliğinde zorlu yollardan geçerek geyik boynuzlarıyla süslü, rüstik dağ kulübesi Vereinsalm'a ulaştı. Karwendel sıradağlarının altında karla kaplı, ıssız ormanlık alanda biraz dinlenmek istiyordu. Dünyanın en büyük iki sigortacısıyla girdiği güç mücadelesinin ilk raundundan yeni çıkmıştı.

Epeydir bankası Merck Finck'in yönetimine kaldığı yerden devam eden elli altı yaşındaki aristokrat bankacı babasının kurucu ortaklarından olduğu sigorta devleri Allianz ve Munich Re'yi hasmane devralmak üzere hazırlıklar yapıyordu. Von Finck'in böylesi sert bir şirket darbesi teşebbüsünün ardında yakın zamanda bir

35 Alm. *Stille Hilfe*. (ç.n.)

36 Jungbluth, *Oetkers*, 306.

37 Allianz mücadelesi için bkz. "Kampf um Die Allianz," *Der Spiegel*, 14 Aralık 1954; Feldman, *Allianz*, 490, 496; Johannes Bähr ve Christopher Köpper, *Munich Re* (Münih: C. H. Beck, 2016, çev.), 295–98.

koltuk kaybetmiş olması yatıyordu. 1945 yılında Amerikan işgal yetkilileri baronu her iki sigorta şirketinin de yönetim kurulu başkanlığından azletmişti; fakat Nazilikten arındırma davası sonuçlandıktan hemen sonra başkanlığa olmasa da Munich Re yönetim kuruluna dönmesine müsaade edilmişti. Von Finck'e bu kâfi gelmiyordu. Her iki koltuğunu da geri istiyordu. Bankacı baronun yakın zamanlarda Hitler'in sadık bir destekçisi olduğu ve özel bankaların Aryanlaştırılmasından büyük kâr ettiği göz önünde bulundurulduğunda dünya çapında meşhur iki sigorta şirketinin, kurul başkanlığına dönmesine izin vermesi tasavvur edilemezdi. Von Finck bu yüzden öfkeyle Munich Re yönetim kurulundan istifa etti. Kulübesine yerleştikten sonra *Der Spiegel*'den bir muhabire şöyle yakındı: "1945 yılı tüm gelenekleri altüst etti, Allianz'daki yeni yönetim de kendi çevresini istedi. Neticede o günlerde ülkede Amerikan tankları fink atıyordu ve kelleler gidecekti."[38]

Von Finck babasından kalan miras ve bankası sayesinde sermaye hisseleri iç içe geçmiş Allianz ve Munich Re'nin en büyük hissedarıydı. Yönetim kurulu başkanlığından atılmak gibi bir küçük düşürülmeye cevaben 1954 yılı boyunca gizliden gizliye, paravan şahıslar üzerinden Allianz hissesi toplamaya başladı. Her iki şirketin de kontrolünü ele geçirebilmek için %8'lik hissesini arttırıp %25 gibi büyük miktarda bir azınlığa sahip olma peşindeydi. Von Finck'e bu teşebbüsünde her iki sigorta şirketiyle de yakın bağlantıları olan Alman ticarî bankalarının desteği olmadı. Fakat Bavyera'nın en zengin adamının harcayacağı parası çoktu. Kendisinden hiç beklenmeyecek bir hareket olsa da cimri banker işi Allianz'ın tüm hisselerinin %16,5'ini almaya kadar götürdü. Fakat sigorta şirketi von Finck'in tüm hisselerinden gelen oy hakkını kullanamaması için yeni hisselerinin kayda geçilmesini engelledi. Kayıtsız, sokaktaki vatandaşla uzaktan yakından alakası olmayan baron daha küçük hisse sahiplerini kendi tarafına çekerek karar almayı engelleyecek kuvvetli bir azınlık oluşturamadı.

38 "Kampf," *Der Spiegel*, 14 Aralık 1954.

Başka bir çözüm gerekti. Von Finck ve sigorta şirketleri zorlu pazarlıklardan sonra 1955 Ocak'ında mutabakata vardı. Von Finck'in yeni hisseleri kayda geçirildi, karşılığında aristokrat bankacı da çağırdığı olağanüstü hissedar toplantısında şirketleri yeniden yapılandırmaya yönelik tekliflerini masaya getirme planından vazgeçti. Fakat von Finck her iki şirkette de büyük hissedar olarak kaldı, gelecekte yine problem yaratabilirdi. Bir tur pazarlık daha yapıldı, sigorta şirketleri eski yönetim kurulu başkanları ile farklı bir anlaşma yaptı. Von Finck, Allianz ve Munich Re hisselerinin önemli bir kısmını verecek ve karşılığında büyük bir çelik firması Südwestfalen'den hatırı sayılır bir azınlık hissesi alacaktı.

Von Finck'in korktuğu gibi oldu, çok geçmeden Südwestfalen'de başka bir çoğunluk hissedarıyla uğraşmak zorunda kaldı. Bu da banker baronun eski ahbabı Friedrick Flick'in ta kendisiydi. Flick 1950'li yıllarda hapiste geçirdiği zamanda kaybettiği vakti ve iş fırsatlarını telafi edercesine dört bir yanda işlerini yürütmeye devam ediyordu.[39] Düsseldorf merkezli Flick şirketler grubu kömür endüstrisinden neredeyse tamamen çekilmişti; çelik yatırımlarını arttırıyor, otomobil ve kimyasal sanayilerine açılıyordu. Aynı zamanda kodamanın aşina olduğu başka bir alan daha Batı Almanya'da altın çağını yaşıyordu: O da silah üretimiydi. Flick ona dahil olmak istiyordu ve bu isteğinde tek değildi. Savunma bakanlığından kazanılacak ballı ihaleler olduğu kadar o ihaleleri gözleyen kodaman vardı. Almanya'nın silahlanma yarışı tekrar başlamıştı.

7.

Luftwaffe'nin eski paraşütçü teğmeni Harald Quandt, ailesinin yayılmakta olan ticarî imparatorluğunun silah ve mühimmat dairesini yönetiyordu. Batı Almanya'nın en büyük silah üreticisi olarak eski gücüne kavuşma yolunda olan eski adıyla DWM, yeni adıyla IWK'nin başındaydı. Batı Almanya silahlanmasını Amerika'nın

39 Priemel, *Konzerngeschichte*, 724–29; Frei v.d., *Flick*, 572–75.

Kore Savaşı ve Soğuk Savaş içinde olmasına borçluydu. Kore Savaşı'nın sona ermesiyle Eisenhower yönetimi Batılı müttefiklerinden Soğuk Savaş'ın gerektirdiği askerî yüklerden daha eşit paylar üstlenmesini talep etti. Şansölye Adenauer fırsattan istifade Batı Almanya'nın silahlanması gereğini ileri sürdü. 1955 Mayıs'ında ülke NATO'ya katıldı, silahlı kuvvetler kurma izni verildi. Altı ay sonra Batı Almanya yeni ordusu *Bundeswehr*'i[40] teşkil etti. Üzerinden çok geçmeden Quandt ailesinin IWK'si ile tüfek üreten iştiraki Mauser'in tekrar silah üretmesine müsaade edildi.

Silahlanma kararı alınması Harald gibi bir teknoloji meraklısının ekmeğine yağ sürmüştü.[41] Genç Quandt'ın evinin bodrumunda tam otomatik atış poligonu kuruluydu, Bad Homburg'daki Quandt villasının altında radyasyon geçirmez bir sığınak inşa edilmişti. Mühendislik eğitimi almış Harald 1957 yılında tank prototipi dahi geliştirme fırsatı buldu. Fransız ve Batı Alman orduları ortak tank üretmeye karar vermiş, tasarım yarışması başlatmıştı. Harald'ın IWK'si liderliğinde kurulan konsorsiyum yarışmanın kazananı oldu. Fakat Fransız-Alman tank projesi en nihayetinde suya düştü. Batı Almanya projeden çekildi; devlet kendi tankını inşa etmek istiyordu. Adı *Leopard* olacaktı.[42]

Batı Almanya bu yeni muharebe tankından muazzam sayıda sipariş etti. Batı Alman ordusu adedi 1,2 milyon Alman markına mal olacak 1.000 ila 1.500 Leopard tankı istiyordu; bu ilk siparişin bedeli 1,8 milyar markı bulabilirdi. Harald ihaleyi kazanabileceğine inanıyordu fakat Quandt'ı tank üretme ve tasarlama alanında kendisinden çok daha deneyimli iki kodaman Friedrich Flick ve Ferry Porsche ile sıkı rekabet bekliyordu. Flick'in sağ

---

40 Alm. *Devletin ordusu.* (ç.n.)

41 Wolf Perdelwitz ve Hasko Fischer, *Waffenschmiede Deutschland* (Hamburg: Gruner + Jahr, 1984), 143–64; Jungbluth, *Quandts* (2002), 263–66, 272; Scholtyseck, *Aufstieg*, 805–17.

42 Ana muharebe tankı sınıfı, 1965 yılında hizmete giren *Kampfpanzer Leopard*'ın gelişmiş modelleri bugün hâlâ aralarında Türkiye'nin de bulunduğu NATO orduları tarafından kullanılıyor. (ç.n.)

kolu 1956'da basına, hükümlü silah üreticisi patronunun "herhangi bir çeşit silahlanmadan fersah fersah kaçındığını" açıklamış olsa da iş adamı aynı yıl içinde tekrar silah işine atıldı.[43] Flick'in çelik iştiraklerinden biri yeni Luftwaffe'nin askerî nakliye uçağı *Noratlas*[44], *Fiat G91*[45] jet uçağı ve *Lockheed F-104*[46] avcı bombardıman uçağı için parça üretmeye başladı.

Flick'in silah üretim planları için bu daha başlangıçtı.[47] Flick'in kontrolündeki Krauss-Maffei'de lokomotif siparişleri kesildiğinde motorda Daimler-Benz ve tasarımda Porsche ile iş birliği yaparak *Leopard* tank ihalesi üzerinden şirketi silah üretimine soktu. Fakat Stuttgart merkezli Porsche'nin kurucu ortaklarının ikisi ortada yoktu. Ferdinand Porsche 1951 yılında, yetmiş beş yaşındayken öldü, bir yıl sonra elli yedi yaşındaki Anton Piëch ani bir kalp krizi sonucu hayatını kaybetti.[48] Ne Porsche ne de damadı Fransız askerî hapishanesindeki tutukluluğundan sonra tamamen kendine gelebilmişti.

Ferry Porsche ve kız kardeşi Louise Piëch kendi Porsche şirketlerini kuvvetlendirmek için harekete geçti. Ferry ailesinin adını taşıyan ilk otomobili ürettikten sonra bir kez daha babasının başarısız olduğu noktada zafere ulaştı: Porsche tankının prototipini seri üretime gönderdi.[49] 1951 yılında İsviçre'nin Davos kentine çıktığı kayak tatilinde Ferry Hindistanlı sanayici Tata ailesinden

---

43 Ogger, *Grosse*, 333'te alıntılanmıştır.

44 Fransız *Nord Aviation* şirketinin ürettiği nakliye uçağının kullanıcılarından biri Yunan Hava Kuvvetleri oldu. Atina 1970 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Girit'ten havalandırdığı uçakları Lefkoşa'daki Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı sevk etti. (ç.n.)

45 İtalyan *Fiat Aviazione* tasarımı ve üretimi hafif avcı uçağı otuz yıldan uzun bir süre hizmet verdi ve İtalya dışında başka NATO ülkelerinin de hava kuvvetlerinde yer aldı. (ç.n.)

46 Amerikan *Lockheed*'in tek motorlu uçağı *Starfighter* hem avcı hem de bombardıman uçağı işlevi görebiliyordu. Soğuk Savaş'ta ve Amerika'nın büyük felaketi niteliğindeki Vietnam Savaşı'nda büyük rol oynadı. Türkiye'den Japonya'ya, Pakistan'dan Amerika'ya kadar pek çok NATO ülkesi istifade etti. (ç.n.)

47 Frei v.d., *Flick*, 565–71, 647–48.

48 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 230–31, 245–46.

49 Porsche ve Molter, *Ferry*, 203–4.

biriyle bir araya geldi. Krauss-Maffei ile lokomotif üretmekten memnun kalan Hint aile Daimler-Benz ile Hindistan'da kamyonet ve tank üretmek istiyordu. Tabii söz konusu dönemde Batı Alman şirketlerinin tank üretmesi yasaktı. Bu yüzden Ferry yasal boşluk buldu: Hint şirket tankın tasarımı için İsviçre'de Daimler ile ortaklık kuracak, böylece Almanya'ya getirilen silah üretme yasağı delinmiş olacaktı. Sonuç itibarıyla Hindistan'da bir Tata-Daimler fabrikası Ferry'nin tasarımı tankların seri üretimine geçti.

Yapılan iyiliğin karşılığında on yıl sonra her ikisi de Flick'in kontrolü altında olan Krauss-Maffei ile Daimler-Benz, tasarımı yapmak üzere Porsche'yi Leopard tankı ihalesine aldı. Harald Quandt kendi planının daha iyi olduğunu düşünmüştü fakat Flick'in siyasî bağlantılarını hafife almıştı. Harald üretimi sol eğilimli Hamburg'a getirmek isterken Flick Almanya'nın sabık savunma bakanı ve eyaletinin iktidar partisi Bavyera Hristiyan Sosyal Birliği Partisi'nin (CSU)[50] kudretli başkanı Franz Josef Strauß'un muhafazakâr memleketi Bavyera'da Leopard'ı üretmeyi önerdi. Flick ve Ferry Strauß'un desteğiyle Harald'ı mağlup etti; 1963 yılında ihaleyi aldılar.

Leopard tankı muazzam bir başarıydı.[51] Flick'in Krauss-Maffei'sinin tahminine göre şirketin sadece ilk sözleşmeden payı 408 milyon Alman markıydı. Çok geçmeden Batı Almanya'nın NATO'dan bazı müttefikleri de sipariş vermeye başladı. 1966 yılı itibarıyla 3.500 Leopard üretilmişti ve kısa sürede yeni ve geliştirilmiş bir modeli daha sipariş edildi. Ferry Porsche otomobil şirketinin silah üretimine dönmüş olmasından hiç rahatsızlık duymuyordu. Otobiyografilerinden birinde şöyle yazdı: "Siyasetin hangi tarafa gideceğini bilemeyiz. Kurulduğu temele göre ordumuz savunma ilkesi temelli. Bunun için ordumuzu elimizdeki en iyi silahlarla donatmalıyız."[52]

50 Alm. *Christlich-Soziale Union in Bayern.* (ç.n.)
51 Frei v.d., *Flick*, 648, 664–65; Porsche ve Molter, *Ferry*, 207.
52 Porsche ve Molter, *Ferry*, 208.

Harald, Leopard ihalesinde kaybetmiş olmasına rağmen yılmadan silah geliştirilmesi ve üretimine devam etti. Alman-Amerikan ortak yapımı bir tank prototipinin tasarımı için başka bir konsorsiyumun başına geçti.[53] Bu pahalı proje de masada kaldı. Harald ve Ferry aynı zamanda kendi amfibi araçlarını da tasarlıyordu.[54] Bundeswehr Ferry'nin babasının çanak arabasından pek de farklı olmayan askerî prototipini geri çevirdi. Harald'ın sivil kullanım için tasarladığı "amfiaraba" ise uluslararası çapta fiyaskoyla sonuçlandı. Şirketi IWK kara mayını üretmede daha başarılıydı ve hem Batı Almanya'nın hem de birçok müttefikinin ordusuna bir milyondan fazla anti personel ve tanksavar mayın tedarik etti.[55] Ürettiği anti personel mayınların bazıları doğrudan ihraç edilerek ya da ikinci el olarak Afrika'daki savaş bölgelerine ulaştı. IWK'nin patlamamış mayınları Etiyopya, Eritre ve Angola ile birkaç ülkede daha keşfedildi. Asker yaralamak yahut öldürmek için üretilen mayınlar muhtemelen askerden çok çocuk ve sivil ölümüne yol açtı. Harald Quandt'ın ölümünün üzerinden yıllar geçmişken bugün bu mayınların birçoğunun Afrika toprakları altında patlamaya hazır bekliyor olması mümkündür.

8.

Harald Quandt'ın Beechcraft King uçağı 22 Eylül 1967 günü akşam 10.30'da Frankfurt Havaalanı'ndan havalandı.[56] İstikamet Nice, Harald'ın satmayı düşündüğü Côte d'Azur villasıydı. Quandt'a metresi ve iki misafiri eşlik ediyordu. O akşam Frankfurt'a fırtınalı bir hava hakimdi ve çok geçmeden pilotların hava trafik kontrolüyle radyo bağlantısını kaybetti. Ertesi gün Alplerin

53 Jungbluth, *Quandts* (2002), 266.

54 Jungbluth, *Quandts* (2002), 272; Porsche ve Molter, *Ferry*, 204–6.

55 Jungbluth, *Quandts* (2002), 267-70.

56 Harald'ın ölümü ve anma töreni için bkz. "Harald Quandt anısına, Doğ. 1 Kasım 1921— Öl. 22 Eylül 1967," HWA, bölüm 2017, 85 no.lu dosya; "Die Stille Gruppe," *Der Spiegel*, 1 Ekim 1967; Jungbluth, *Quandts* (2002), 284–85; Jungbluth, *Quandts* (2015), 241.

son dağ eteklerinde bir çoban özel jet kalıntılarına rastladı. Uçak Turin yakınlarında Piemonte bölgesinde dağa çarpmıştı. Harald dahil tüm yolcular ve pilot hayatını kaybetmişti.

Harald daha kırk beş yaşındaydı. Arkasında eşi Inge, yaşları iki aylıktan on altı yaşına kadar değişen beş küçük kızı, doldurulacak yirmi iki idari ve yönetim kurulu pozisyonu bıraktı. Yine de üvey ağabeyi Herbert'in gerisinde kalmıştı: Büyük Quandt'ın üç eşten altı çocuğu vardı ve ondan fazla yönetim kurulu koltuğuna sahip Batı Alman sanayicisi yoktu. Harald öldüğünde Quandt kardeşlerden zengin tek Alman Friedrich Flick'ti.

Batı Alman ve Amerikan ordusunun üst düzey subaylarının yanında Flick de Harald'ın Frankfurt'taki anma törenine katıldı. İnsanları ve eğlenmeyi seven müteşebbis, cana yakın bir sanayiciyi andılar. En yakın iş arkadaşları Harald genç yaşta öldüğünden "dehşete düşmüştü" fakat şaşırdıkları söylenemezdi.[57] Böylesi bir şeyin yaşanmasından korkuyorlardı. Harald tehlikeli sularda yüzmeyi hep sevmişti.[58] Tüm şahit oldukları ve yaşadıklarından sonra hâlâ çocuksu bir ruha sahipti. Bu yaşam tarzı muhafazakâr üvey ağabeyiyle tamamen zıttı: BMW'nin görme bozukluğundan muzdarip kurtarıcısı Herbert yabancılardan hazzetmezdi. Esasen sırtında ağır yük taşıyan Harald'dı. Bir keresinde kızlarından biri Harald'a kendisine çok kardeş yapmasının sebebinin kendisinin de bir ara altı kardeşi olması olup olmadığını sordu. Quandt kızına pek şefkatle yanıt vermedi. Bu trajik meseleler tamamen dokunulmaz kabul edilmese de çoğunlukla tartışma konusu olmazdı. Ne var ki Harald bu korkunç geçmişi peşinde götürmeye devam etti.

Alman gazetecinin biri Harald'a Frankfurt'ta meşhur bir Yahudi mimarın düzenlediği partide rastlamıştı: "Heyecanlı, neşeli çehrelerin arasında yüzü ceset gibi bembeyaz biri. Durgun ve sessiz bir şekilde, ıpıslak gözleri ve dik bakışlarıyla... bir yere

57 "Harald Quandt anısına, Doğ. 1 Kasım 1921— Öl. 22 Eylül 1967," HWA, bölüm 2017, 85 no.lu dosya.

58 Harald'ın savaş sonrası yaşamına dair bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 271– 86.

odaklanmadan etrafı izliyor. Soluk yüzü kibarca fakat güç bela gülümsese de hiç kıpırdamıyor. O öfkeli gözlerin ardında, uzaklarda bir fırtına, telafisi mümkün olmayan bir talihsizliğin anısı tüm gücüyle esiyormuş gibi göründü bana. Harald Quandt, zengin veliaht, Magda Goebbels'in oğlu... Ona bakan herkes annesinin perde son kez indiğinde, *Führerbunker*'de yaptığı o korkunç Baal kurbanını[59] hatırlıyordu."[60] Harald ne annesi ile üvey babasını öz çocuklarını, sevgili kardeşlerini öldürdükleri için ne onları affedebildi ne de intihar ve cinayetle karışık bu suçlarını unutabildi. Goebbels'in mirasını temsilen bir avukat üvey babasından kalanlara dair Harald ile irtibata geçtiğinde genç Quandt hiçbir şey istemedi.[61] Avukata Berlin'in Schwanenwerder Adası'ndaki evi, altı kardeşi ve annesinin sağ olduğu anılarla hatırasında tutmayı yeğlediğini bildirdi.

Harald'ın ölümü Quandt ailesini yıktı. Aynı zamanda Flick ailesi de parçalanıyordu. Bir ticarî hanedan iç savaşı atlatacak, diğeri paramparça olacaktı.

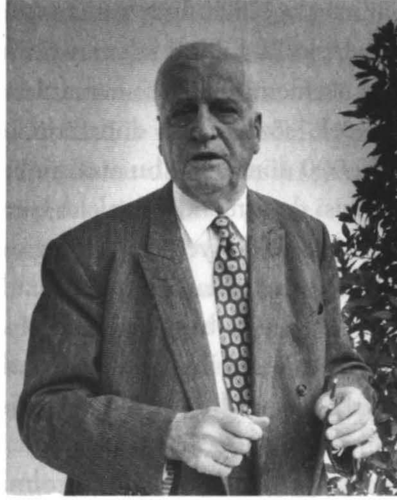
9.

Baron August von Finck 1970 baharının başlarında, serin bir günde *Der Spiegel* dergisinden bir muhabirle, Münih'in doğusunda Möschenfeld malikanesinde bir araya geldiğinde sade bir mavi takım elbise ve topukları aşınmış, kahverengi ayakkabılarını giymişti. Gazeteci toprak reformu konulu makalesinde yetmiş bir yaşındaki bankacıdan bahsedecekti. Von Finck'in gömleğinin yaka ve

59 Baal adı antik çağlarda Mezopotamya mitlerinde çeşitli tanrıların ismi olarak kullanılmıştır. Asur ve Babil mitlerinde gök gürültüsü, fırtına, yağmur gibi hava olaylarının ve dolayısıyla bereketin tanrısı Hadad'a atfen kullanıldığı görülür. Mezopotamya'dan Kenan'a, oradan Mısır ve Kartaca'ya yayılmıştır. Eski Ahit'te ise kendine tapınılan yanlış, eski tanrılardan biri olarak yer bulur. Rahipleri peygamberlerle karşı karşıya gelmiştir. Ona inananlar sunağına çocuk kurban etmiş, Tevrat bunu yasaklamıştır. (ç.n.)

60 Helene Rahms, *Die Clique* (Bern: Scherz, 1999), 156.

61 Willi Winkler, *Der Schattenmann* (Berlin: Rowohlt, 2011), 102.

1970'li yıllarda August von Finck...

manşetleri yıpranmıştı ve kravatı eğriydi. Muhabir "Dokuz Sıfır" başlıklı, on iki sayfadan oluşan karakter dosyasının başında şöyle yazdı: "İhtiyarın insanı gösteren kıyafetidir sözünü çürütmesi işten bile değil. Servetinizde o bir milyar dolarlık eşiği geçtikten sonra köylü hayatı tekrar görülüyor." Aristokrat "içkiyi çok az, sigarayı ise ondan biraz daha çok içiyordu. En ucuzundan, saman gibi Virginia tütünü sigarası 'para kokmaz'[62] atasözünün yanlışlığını ortaya koyuyordu."[63] 1970 yılına gelindiğinde Batı Almanya'nın en varlıklı dört iş adamını servet büyüklüğü sırasına göre Friedrich Flick, August von Finck, Herbert Quandt ve Rudolf-August Oetker teşkil ediyordu.[64] Dördü de Nazi Partisi'ne üye olmuştu; biri gönüllü Waffen-SS subayıydı. Dördü de milyarderdi.

Aristokrat bankacının özel bankası Merck Finck'in değerinin bir milyar Alman markı olduğu söylense de von Finck'in servetinin

62 Lat. *Pecunia non olet.* (ç.n.)

63 Neun Nullen," *Der Spiegel*, 18 Mayıs 1970.

64 Michael Jungblut, *Die Reichen und die Superreichen in Deutschland* (Hamburg: Rowohlt, 1973), 65–97.

ezici çoğunluğu araziye bağlıydı. Esas malikanesi Münih eteklerinde, neredeyse aralıksız 20 kilometre uzanıyordu. Almanya'nın en zengin kentinin eteklerinde 2.000 hektardan fazla yani arsa olarak kullanılabilecek, söz konusu dönemde 2 milyar Alman markı değerinde 20.000 dönümlük bu arazinin üçte biri çayır ve tarım arazisi, üçte ikisi de ormandı. Bankacı baron pazar günleri külüstür Volkswagen'iyle Bavyera kırsalına gider ve hâkî yeşili kabanını giymiş hâlde o ormanlarda ağır adımlarla kilometrelerce yürürdü. Bavyera'da nereye baksanız August von Finck'i görürdünüz. *Der Spiegel* muhabirine sendikalı bir müteahhit şöyle yakındı: "Tavşanla kirpi masalı gibi. Nereye gitsek von Finck'i orada buluyoruz."

Bavyera'nın en zengin adamı en cimrisi olmaya devam etti. Von Finck yanında bozuk para taşımazdı. Para lazım olursa bakımsız parmaklarıyla yeleğini karıştırır ve "Tüh, cebimde hiçbir şey yok mu acaba?" diye mırıldanırdı. Yanındaki herhangi birine avuç açarak bozuk para alır ve Münih'ten on beş kuruş daha ucuz olduğundan otostopla yakınlardaki bir köye giderek saç tıraşı olurdu. Muhabir şöyle yazdı: "Von Finck toplumsal değişimin gerekliliğini anlamıyor ve anlamak da istemiyor. Müzedeymişçesine, büyüdüğü çağda yaşamaya devam ediyor." Baron bankacı daha karanlık dönemde takılı kalmış tek kodaman değildi.

Sabık Waffen-SS subayı Rudolf-August Oetker hâlâ Nazilerle sıkı fıkıydı. SS'den eski yoldaşı von Ribbentrop hâlâ kendisiyle çalışıyor ve Oetker, *Gizli Yardım*'a bağışta bulunmaya devam ediyordu. Rudolf-August'un ikinci eşi Susi 1950'li yılların başlarında kendisini boşayıp Batı Almanya'nın neo-Nazi partisi NPD'de[65] önde gelen siyasetçilerden biri olacak bir prensle evlendi.[66] Partinin aşırı uç popülerliğinin zirvesinde olduğu 1967 yılında *Der Spiegel*, Rudolf August'un bazı neo-Nazi siyasetçilerle

65 Alm. *Nationaldemokratische Partei Deutschlands*. Almanya Ulusal Demokratik Partisi. 1964'te kuruldu. Sağ popülist, neo-Nazi çizgisini sürdürmektedir. (ç.n.)

66 Jungbluth, *Oetkers*, 215; Finger v.d., *Dr. Oetker*, 409.

gizlice bir araya geldiğini duyurdu.[67] Hamburg'taki köşkünde NPD'nin liderlerinden birini ağırlarken eski karısının yeni kocası üzerinden partinin kurucusuyla tanıştı. 1968 Mayıs'ında Alman *Die Zeit* gazetesi Dr. Oetker ve Flick holdinglerini NPD'nin kurumsal destekçileri listesine aldı.[68] Her iki şirketler grubu da partiyi desteklediğini reddetti.

Büyük protestolara rağmen 1968 Eylül'ü sonlarında Bielefeld'de bir müze açıldı. Rudolf-August'un kıymetli Nazi üvey babası ve Himmler'in Dostlar Meclisi üyesi Richard Kaselowsky'nin adını taşıyordu.[69] Oetker müzeyi zamanında Nazileri desteklemiş meşhur Amerikan mimar Philip Johnson'a tasarlattırmıştı.[70] On yıllar sonra isme dair tartışmalar tekrar gündeme gelince kent konseyi Kaselowsky'nin ismini müzeden çıkardı. Cevaben Rudolf-August müzeye hem maddi desteğini kesti hem de ödünç verdiği sanat eserlerini geri aldı.

10.

Adolf Rosenberger 1967 Aralık'ında geçirdiği kalp krizi sonucu Los Angeles'ta Alan Robert adıyla hayatını kaybetti. Porsche'nin mağdur kurucu ortağı olan bu göçmen daha altmış yedi yaşındaydı. Rosenberger şirketle uzlaştıktan ve 1950'lerin başlarında Ferdinand Porsche ve Anton Piëch'in ölümünden sonra Stuttgart'a dönmüş ve Ferry ile görüşmüştü.[71] Porsche varisine patent teklif etmiş ve California'da Porsche'yi temsil etmeyi umduğunu söylemişti. Tüm yaşananlardan sonra hâlâ kurucu ortaklarından biri olduğu şirkete dönmek istiyordu. Ferry net bir taahhütte bulunmadı, meselenin devamı gelmedi.

67 "Trinkgeld für Ober," *Der Spiegel*, 12 Şubat 1967.

68 "Neonazis im Vormarsch," *Die Zeit*, 3 Mayıs 1968.

69 Jungbluth, *Oetkers*, 245–48, 337–45; Osterloh ve Wixforth, *Unternehmer*, 331–61.

70 Marc Wortman, "Famed Architect Philip Johnson's Hidden Nazi Past," *Vanity Fair*, 4 Nisan 2016, https://www.vanityfair.com/culture/2016/04/ philip-johnson-nazi-architect-marc-wortman.

71 Reuß, "Rosenberger," ARD/SWR, 24 Haziran 2019.

Rosenberger'in ölümünden neredeyse on yıl geçtikten sonra Ferry ilk otobiyografisi *Biz Porsche'de*'yi[72] yayınladı. Spor araba tasarımcısı Porsche kitapta Rosenberger'in hisselerinin Aryanlaştırılması ve Nazi Almanyası'ndan kaçışını çarpıtmakla kalmadı, aynı zamanda şirketlerini satıp Hitler rejiminden firar etmek zorunda kalmış diğer Alman Yahudilerinin yaşadıklarını da tamamen aksi şekilde yansıttı. Ferry, Rosenberger'i savaş sonrasında şantaj yapmakla bile suçladı. Tüm bunların üstüne sabık SS subayı Porsche bu çarpık anlatısında alenen Yahudi karşıtı basmakalıp ifadelere başvurdu ve önyargılarını ortaya döktü: "Savaş sonrasında, Nazilerin zulmüne uğramış o insanlar zararlarının hâlihazırda tazmin edildiği durumlarda bile fazladan kâr elde etme hakkı olduğuna inanmış gibiydi. Rosenberger kesinlikle bunun tek örneği değildi."[73]

Altmışlı yaşlarının ortasına gelmiş Ferry, Nazi Almanyası'ndan ayrılıp Mussolini İtalyası'na göçtükten sonra kendi kendilerine fabrikalarını satan bir Yahudi aileyi örnek gösterdi; savaş sonrasında dönmüş ve "ikinci kez ödeme" talep etmişlerdi. En azından Ferry olayı böyle aktarıyor. Şöyle devam etti: "Rosenberger'i benzer şekilde düşündüğü için suçlamak zor. Yahudi olduğu ve çok fazla hasara yol açmış Naziler tarafından Almanya'dan zorla gönderildiği için fazladan kâr hakkı bulunduğunu düşünmüştür şüphesiz."

Ferry devamında ailesinin Rosenberger'i Naziler tarafından hapse atılmaktan kurtardığı gibi yalan bir iddiada bulundu. Ne var ki Ferry, babası ve eniştesi Anton Piëch, Rosenberger'in Porsche'deki hissesini Aryanlaştırdıktan birkaç hafta sonra, Yahudi iş adamını 1935 Eylül'ünde toplama kampından serbest bıraktıran bu otomobil devleri olmamıştı. Esasen Rosenberger'in Porsche'deki halefi Baron Hans von Veyder-Malberg, Gestapo ile Rosenberger'in serbest bırakılmasının pazarlığını yapmış ve

72 İng. *We at Porsche*. (ç.n.)
73 Porsche ve Bentley, *We at Porsche*, 227–29.

sonradan iş adamının anne babasının Almanya'dan kaçışına yardım etmişti.[74] Fakat Ferry, vefat etmiş baronun yaptığı bu ahlaklı eylemlerin Porsche ailesi adına üstüne kondu: "Rosenberger'e yardım edebilecek çok iyi yerlerde tanıdıklarımız vardı ve onu serbest bıraktılar. Bay Rosenberger daha fazla para koparabileceği fırsatını görünce tüm bunlar unutuldu ne yazık ki. Gerçi sadece Yahudiler değil Almanya'dan göç eden çoğu böyle düşündü."

11.

Babaları ölünce Herbert ve Harald "Quandt ailesinde kardeş kanı dökülmeyeceğine dair birbirlerine söz verdi." Fakat Harald 1967'de uçak kazasında hayatını kaybedince Harald'ın eşi Inge ve üvey ağabeyi Herbert arasındaki ilişki bozuldu. Inge müteveffa eşinin, Herbert'in ticarî kararlarını eleştiren en yakın arkadaşıyla flört etmeye başladı. Quandt ailesinin iki kolu varlıkları bölmeye koyuldu.[75] Uzun, zorlu pazarlıkların sonucunda Inge ve kızları Herbert'ten, ailenin Daimler-Benz'deki %15 hissesinin beşte dördünü aldı. Diğer varlıklar da çok geçmeden Herbert ve Harald'ın aileleri arasında bölündü.

Inge, Quandt varisi hayatına uygun değildi.[76] Reçeteli ilaçlara bağımlı hâle geldi ve günde yüz sigara içer oldu. 1978 yılı Noel Arifesi sabahında yatağında ölü bulundu. Elli yaşında kalp yetmezliğinden hayatını kaybetmişti. İki parmağı yanık bulunduğundan elinde sigarayla ölmüş gibi görünüyordu. Kızları yetim kalmıştı fakat başlarına gelen belalar onunla bitmedi. Ertesi gün tam da Noel gecesinde Inge'nin yeni kocası, Bad Homburg'taki evlerinde karısının yere serilmiş bedeninin yanına uzandı. Ağzına tabancayı soktu ve tetiği çekti. Cesedini ertesi gün üvey kızlarından birini buldu.

74 Pyta v.d., *Porsche*, 306–7.
75 Treue, *Herbert*, 227–32, 279–80; Jungbluth, *Quandts* (2002), 296–305.
76 Jungbluth, *Quandts* (2002), 310-11.

Harald'ın kızları ikinci bir trajediyi yaşamış olsa da en azından gayet iyi bakılıyorlardı. Quandt ailesi 1973'te Daimler-Benz hisselerini satışa çıkarmıştı. Flick ailesi oralı değildi. Onlar da kendi sorunlarıyla cebelleşiyordu. Quandt'lar 1974 Kasım'ında hisseleri sattı.[77] İlkin alıcının kimliği gizli kalsa da çok geçmeden açıklandı: Dünyanın en eski kraliyet varlık fonu Kuveyt Yatırım İdaresi. 1973 petrol krizinin[78] hemen ardından denk gelen satış Batı Almanya'da tartışmalara yol açtı fakat Alman tarihindeki en büyük hisse alışverişi sayesinde Quandt aileleri neredeyse bir milyar Alman markına ulaştı. Harald'ın kızları ömürleri boyunca refah içinde yaşayacaktı. Şanslarına altı hafta içinde Quandt hisselerinin satışı daha büyük, başka bir hisse satışının gölgesinde kaldı: Flick varisi kendi hisselerinin iki katı büyüklükte bir Daimler hissesini iki milyar Alman markına sattı. Flick holdingi ve ailesi de çöküyordu.

12.

1960'ların başında Friedrich Flick ve büyük oğlu Otto-Ernst arasında hararetli bir hukuk mücadelesi başlamıştı. İşin ucunda veraset ve Batı Almanya'nın en büyük özel şirketler grubu Flick holdinginin geleceği vardı. Günther Quandt gibi Flick için de en önemli şey hem aile hem de girişimciliğin devamlılığıydı. Fakat Günther'in aksine Friedrich bayrağı oğullarına devredebilsin diye kurumsal verasetin sorunsuz ilerlemesinde işleri kolaylaştıracak yapıları kurmadı. Kendisini baskıcı babasından kurtarma arzusu Otto-Ernst'i Flick yönetim kurulunda otoriter ve kaba bir lider hâline getirmiş, iş arkadaşlarını ondan uzaklaştırmıştı.

---

77 Treue, *Herbert*, 232–34; Jungbluth, *Quandts* (2002), 301–2.

78 Mısır-Suriye ittifakı ile İsrail arasındaki Yom Kippur Savaşı sonrasında ekseriyeti Arap ülkelerinden oluşan Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü [*Organization of the Petroleum Exporting Countries* (OPEC)] 1973 Ekim'inde petrol üretimini azaltarak İsrail'i destekleyen Batılı ülkeleri cezalandırmak istedi. Petrol fiyatları tavan yaptı. Batı Almanya olarak bilinen Federal Almanya Cumhuriyeti %75 oranında ithal petrole bel bağladığından en çok hasar alan ülkelerden biri olmuştu. Önlem olarak araç kullanımına kısıtlamalar, ek hız sınırları dahi getirilmişti. (ç.n.)

1960'lı yıllarda Flick ailesi. En solda Otto-Ernst, Marie ve ortada Friedrich, en sağda ise Friedrich Karl.

Otto-Ernst soğuk kanlı, aklıyla hareket eden ve ihtiyatlı babasının tam tersiydi. Düsseldorf'ta Otto-Ernst'in meslekî geleceğini tartışmak üzere düzenlenen, gergin geçen bir aile toplantısında varisi, Friedrich Flick'i korkaklıkla itham etti. Flick "dünyanın en iyi huylu adamı olduğunu fakat korkak olmadığını" söyledi ve oğlunun yakında mahkemede bunu bizzat göreceğini ekledi.[79] Flick'in karısı Marie'nin oğlu için söyledikleri özellikle acımasızdı: "Senin için beslenen büyük umutları hak ediyordun. Fakat bazı kötü özelliklerin o kadar ağırlaştı ki... Babanın yerini alabilecek karakter özelliklerine ve liyakate sahip değilsin."

Yıllarca süren sıkı tartışmaların ardından Flick en nihayetinde 1961'in sonlarında Marie'nin haklı olduğuna kanaat getirdi: Büyük oğlu halefliğe uygun değildi. Holdinginin hissedar sözleşmesini küçük oğlu lehine olacak şekilde değiştirdi, Friedrich Karl

79 Frei v.d., *Flick*, 620–21'de alıntılanmıştır.

terfi ettirilerek kendisinden on bir yaş büyük ağabeyinin yerini almış oldu. Otto-Ernst babası ile kardeşine sözleşme ihlali davası açarak karşılık verdi ve mahkemede Flick holdinginin feshedilip paylaştırılmasını istedi.[80]

Düsseldorf'taki duruşmalar yıllarca sürdü. Otto-Ernst iki davada kaybetti.[81] 1965 sonbaharında mahkeme kararı çıkmadan uzlaşmaya varıldı. Otto-Ernst seksen milyon Alman markı verilerek aile holdinginden çıkarıldı, onun %30'luk hissesi üç çocuğuna geçti. Artık kardeşi Friedrich Karl şirketin çoğunluk hisselerini idare ediyordu. Flick küçük oğlunu da pek tasvip etmiyordu fakat veraset konusunda ne vakti ne de başka seçeneği kalmıştı. Umutlarını Otto-Ernst'ten olan, Muck ve Mick lakaplarıyla tanınan iki torununa bağlamıştı.

Marie ailesini parçalayan uzlaşmaya varıldıktan birkaç ay sonra hayatını kaybetti. Flick'in elli yılı aşan zamandır nikahlı olduğu eşi her iki oğlunu da eşinin halefi olmaya layık görmemişti. Otto-Ernst "hep yetenekli, başarılı ve çalışkandı fakat insanlarla geçinemezdi." Friedrich Karl "yetenekli, başarılı ya da çalışkan değildi fakat insanlarla iyi geçinirdi."[82] Marie'nin şefkatten yoksun değerlendirmesi bu şekildeydi.

Ömür boyu ucuz sigaralar içmesi sonucu solunum hastalığından mustarip olan Flick eşinin ölümünden sonra Alplerin temiz havası için Düsseldorf'tan Almanya'nın güney bölgesine taşındı. İsviçre'ye birkaç dakika mesafede, Constance Gölü'nde bir otele temelli yerleşti. Flick seksen dokuzuncu doğum gününden on gün sonra, 20 Temmuz 1972'de otel odasında hayatını kaybetti.

13.

Friedrich Flick öldüğünde Batı Almanya'nın en varlıklı adamı ve dünyanın en zengin beş kişisinden biriydi. Ülkenin 103'ünde

80 "Von Friedrichs Gnaden," *Der Spiegel*, 4 Haziran 1963.

81 Frei v.d., *Flick*, 632–41.

82 Priemel, *Konzerngeschichte*, 737'de alıntılanmıştır.

çoğunluk, 227'sinde önemli azınlık hissesine, neredeyse 6 milyar doları bulan yıllık gelire ve Daimler-Benz personeli dahil 216.000'den fazla çalışana sahip en büyük özel holdingini idare ediyordu.[83]

Tüm bunlara rağmen Flick fabrikaları ya da madenlerinde zorla veya köle işçi olarak çalıştırılanlara tek kuruş tazminat ödemeyi reddetmişti. 1960'ların başlarında Yahudi Talepleri Birliği, Flick'in plastik üretmeye başlamış patlayıcı şirketi Dynamit Nobel'e tazminat davası açtı.[84] Şirket savaşta Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya'dan 2.600 Yahudi kadını yeraltı tesislerinde mühimmat üretiminde köle olarak kullanmıştı. Kadınlar Auschwitz ve Gross-Rosen toplama kamplarından seçilmiş, Buchenwald'daki kamp şubelerine aktarılmış, orada patlayıcı şirketi için çalıştırılmıştı. Köle muamelesi gören kadınların anca yarısı hayatta kalabildi. Flick şansına savaşta Dynamit Nobel'i idare etmiyordu, 1959 yılında çoğunluk hissedarı olmuştu. Flick acımasızlığını gösterircesine kadınların tazminat talebini doğrudan reddetmemişti. Masadan kalkmadan önce müzakerecileri yıllar boyunca uğraştırmıştı. İşgal altındaki Almanya'nın, Flick'in hapisten erken salıverilmesi talimatını vermiş eski Amerikan yüksek komiseri John J. McCloy dahi meseleye dahil oldu. Flick'in vicdanına seslendi fakat tabii bir yararı olmadı.

Dynamit Nobel'e ilişkin gelen talep önüne gelmeden önce Flick on beş yıl boyunca tazminat müzakereleriyle ilgili epey tecrübe edinmişti.[85] Kodaman o dönemde son derece karmaşık üç Aryanlaştırma vakasına ilişkin tazminat taleplerini çözüme kavuşturmuştu. Toptan göç etmiş Hahn ve Petschek ailelerinden zorla aldığı yahut el konmasında rol oynadığı devasa sanayi şirketlerinin ufacık bir kısmını hiçbir sorumluluk kabul etmeden

---

83 Priemel, *Konzerngeschichte*, 727–28.

84 Ferencz, *Less Than Slaves*, 158–69.

85 Davaların duruşmaları için bkz. Priemel, *Konzerngeschichte*, 703–15; Bähr v.d., *Flick-Konzern*, 678–719; Frei v.d., *Flick*, 588–604.

iade etti. Flick geri kalan tüm varlıklara çökmekle kalmadı, Ignaz Petschek'in Aryanlaştırılmasında Nazi holdingi Reichswerke Hermann Göring'e bıraktığı kömür için de devletle tazminat pazarlığı ederek kâr etmeyi dahi başardı.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Deutsche Bank'ın her tarakta bezi olan başkanı Hermann Josef Abs'in Flick'in Düsseldorf'taki anma töreninde, Günther Quandt için Frankfurt'ta düzenlenen törende yaptığından daha temkinli bir konuşma yapmış olması kimseyi şaşırtmadı. Abs, Aryanlaştırma sürecinde oynadığı şaibeli rol üzerine Ignaz Petschek varisleriyle uzlaştıktan sonra varisler adına Alman devleti ve Flick ile müzakerelerinde arabuluculuk yapmıştı. Ezelden beri elçilik yapan bankacı aynı görevi Flick için Yahudi Talepleri Birliği'yle acımasız pazarlıklarında yürüttü. Flick'in cenazesinde, kodamanın tüm yaşamını değerlendirmenin "eziyet gören ve hırpalanmış ülkemizde bugünlerde adet hâline gelenden daha tarafsız bir tarihçilik anlayışına bırakılması" gerektiğini söyledi.[86]

Abs'i 1972 Temmuz'unun sonlarında kendisinden beklenmeyecek derecede kasvetli bir ifadede bulunmaya iten sadece Nazi rejimi süresince Flick'in ya da kendisinin yaptığı zalimlikler değildi. 1960'lı yıllarda öğrenci protestoları Batı Almanya'da kültürel değişimin emaresiydi. Savaş sonrasında dünyaya gelen, ülkenin iktidar yapılarını ve Nazi rejiminin, toplumun neredeyse tüm alanlarındaki üst düzey mevkilere hâkimiyetini, Almanya'nın Nazi geçmişiyle gerçekten yüzleşmemiş olmasını eleştiren, daha ilerici bir nesil gelmişti. Almanya'nın büyük sanayilerini yöneten yaşlı muhafazakâr adamlar şaşkındı. Otoritenin sorgulanmadığı ve acı meselelerin hasır altı edildiği bir dönemde büyümüşlerdi. Bunun üzerine neredeyse yirmi beş yıllık kesintisiz büyümeden sonra Batı Almanya ekonomisinin çarkları yavaşlıyordu. Flick ardında hızla yaşlanan bir holding ve düzeni ayakta tutmak zorunda kalan, parçalanmakta olan bir aile bıraktı.

86 Frei v.d., *Flick*, 669.

Otto-Ernst Düsseldorf'ta babası için düzenlenen cenaze törenine katılmadı. Yaklaşık on sekiz ay sonra henüz elli yedi yaşındaki yorgun adam kalp krizine yenik düştü. Kardeşi Friedrich Karl hiç vakit kaybetmeden Flick holdinginin dizginlerini eline aldı, babasının varisi olarak CEO koltuğuna oturdu.[87] Friedrich Karl 1975 Ocak'ı ortalarında Daimler-Benz'deki %29'luk hissenin iki milyar marka Deutsche Bank'a satıldığını duyurdu. Genç Flick'in holdingin Daimler'deki tüm hisselerini İran Şahı'na satmak üzere pazarlıklar yaptığı dedikoduları ayyuka çıkmıştı; özellikle de Quandt ailesinin Daimler hissesini Kuveyt'e satışından sadece altı hafta sonrasına denk geldiği için Batı Alman hükümeti buna müsaade etmedi. Bu yüzden devreye Deutsche Bank girdi. Friedrich Karl'a acil aile meseleleri için nakit lazımdı. Bir ay sonra hisselerini 405 milyon mark karşılığında satın alarak yeğenleri Muck, Mick ve Dagmar'ı holdingden çıkardı. Böylece Otto-Ernst'in üç çocuğu aile şirketinden atılmıştı ve Friedrich Karl, Flick imparatorluğunun tek hâkimi oldu.[88]

Gösterişsiz bir yaşam süren sert, işkolik babasının aksine Friedrich Karl zenginliğin getirdiği zevkleri yaşamayı seviyordu. Bavyera ile Düsseldorf'taki malikaneleri, Avusturya'daki av köşkü, Côte d'Azur'daki villası, New York'taki çatı katı dairesi, Paris'teki şatosu ve altmış metrelik *Diana II* adlı yatı arasında özel jetiyle gidip geliyordu. Münih'te düzenlediği partilerin zevküsefa içinde geçtiği herkesin malumuydu. Flick varisi akıllı fakat tembeldi ve aile şirketini yönetmeye pek meraklı değildi. O işi babasının idari pozisyona getirdiği çocukluk arkadaşı, yaman avukat Eberhard von Brauchitsch'e bıraktı. İki dost büyük paraya konmuştu.

Friedrich Karl ve von Brauchitsch, Batı Alman Maliye Bakanlığı ile bir anlaşma yaptı: Para iki yıl içinde Alman ekonomisine ya da yurtdışındaki uygun varlıklarına yatırım yapıldığı sürece Daimler-Benz hissesi satışından gelen milyarların büyük

87 Frei v.d., *Flick*, 670–77; Ramge, *Flicks*, 188–206.
88 Frei v.d., *Flick*, 672–73; Ramge, *Flicks*, 207–12.

çoğunluğu vergiden muaf tutulacaktı. Buna binaen sonraki yıllarda Flick holdinginin Almanya'daki birkaç şirketi geliştirildi ve kimyasal üreten W. R. Grace gibi Amerikan şirketlerine yüz milyonlar döküldü. Batı Almanya'nın en büyük özel holdingine vergi muafiyeti tam zamanında sağlanmıştı.[89]

Fakat 1981 yılında işler rayından çıktı. Vergi dairesi vergi kaçırdığı şüphesiyle Düsseldorf'ta Flick holdinginin muhasebe müdürünün ofisini bastı. Soruşturmacıların yaptıkları incelemeler sonucunda ulaştıkları ise daha vahimdi: Von Brauchitsch'in vergi muafiyeti alabilmek için on yılı aşkındır Batı Almanya'nın en büyük üç siyasî partisine 26 milyon Alman markını bulan rüşvet ödediğini ortaya seren belgeler bulunmuştu.[90] Flick'in bağışladığı parayı aklayarak Flick holdingine geri döndürüp en büyük alıcısı CDU/CSU'ya yani Hıristiyan Demokratik Birliği ve Bavyera Hristiyan Sosyal Birliği Partisi gibi iki muhafazakâr partinin kurduğu ittifaka nakit dağıtmak için bir Katolik misyonu kullanılmıştı. Von Brauchitsch bu rüşvetlerden üstü örtülü bir şekilde "siyasî atmosferin inşası" olarak bahsediyordu.[91]

Hâlâ Almanya'nın en büyük siyasî yolsuzluğu niteliğini koruyan Flick skandalı ülkeyi baştan ayağa sarstı. *Der Spiegel* olaya ilişkin "satılık cumhuriyet" yakıştırması yaptı.[92] Ardından yapılan soruşturmada başta yeni şansölye Helmut Kohl olmak üzere yüzlerce mevcut ve sabık parlamenterin adı olaya karıştı.[93] Kohl koltuğunu muhafaza etti fakat ekonomi bakanı Kont Otto von Lambsdorff'a Flick holdinginden rüşvet kabul ettiği suçlamasıyla dava açıldı. Görevinden istifa etti. Friedrich Karl rüşvetlerden haberi olmadığını iddia etti ve tüm suçu dostu von Brauchitsch'e attı. İşinden kovulan muhasebe müdürü von Brauchitsch 1987 yılında iki yıllık

89 Frei v.d., *Flick*, 678–86; Ramge, *Flicks*, 212–16.
90 Frei v.d., *Flick*, 687–88; Ramge, *Flicks*, 218–35.
91 "Die gepflegte Landschaft," *Der Spiegel*, 12 Aralık 1999.
92 "Die gekaufte Republik," *Der Spiegel*, 29 Kasım 1983.
93 Frei v.d., *Flick*, 689–90, 697; Ramge, *Flicks*, 235–47.

Eberhard von Brauchitsch ve Friedrich Karl Flick, 1982.

hapis cezasına mahkûm edildi, vergi kaçakçılığından dolayı para cezasına çarptırıldı fakat hapis cezası ertelendi. Von Brauchitsch Zürih'e ve Monako'ya taşındı. Friedrich Karl'la dost kalsalar da bunun gereklilikten olduğu anlaşıldı. Von Brauchitsch'in yazacağı hatıratın başlığı yeterince ipucu veriyordu: *Sessizliğin Bedeli*.[94]

O ana dek Flick holdinginin çoktan vadesi dolmuştu.[95] 1985 Aralık'ında Flick skandalına ilişkin soruşturmaların çoğu sürerken Friedrich Karl holdingin tamamını 5,4 milyar Alman markına (2,2 milyar dolar) Deutsche Bank'a satarak Batı Almanya'daki en büyük kurumsal alım satımı rekorunu kırdı. Altmışına yaklaşmış Friedrich Karl sanayiciliğe doymuştu. Hisselerini nakde çevirdi ve kısa süre içinde vergi dostu Avusturya'ya göç etti. Babasının ilk kez bir çelik şirketini el altından devralmaya başlamasından yetmiş yıl kadar sonra Flick şirketler grubu dağıldı. Rüşvet skandalı

94 Eberhard von Brauchitsch, *Der Preis des Schweigens* (Berlin: Propyläen, 1999).
95 Frei v.d., *Flick*, 692–93; Ramge, *Flicks*, 249–51.

adı kötüye çıkan aile şirketi için bardağı taşıran son damla olmuştu. Alman bir tarihçinin ileride yazacağı üzere Friedrich Flick'in bir zamanlar kudretli şirketinden kalan tek şey "varislerine muazzam bir miras ve kötüye çıkmış bir soy isimdi."[96]

Friedrich Karl da babasının yaptığı gibi holdingde zorunlu ve köle işçi olarak çalıştırılanlara tazminat ödemeyi reddetti. Yahudi Talepleri Birliği'nin Dynamit Nobel'e karşı davasındaki talepleri çözmeyi Deutsche Bank'a bıraktı. Banka da 1986 Ocak'ında hâlâ hayatta olan Yahudi kadınlara 5 milyon mark (2 milyon dolar) ödeyerek derhal meseleyi kapattı.[97] Almanya'da değişim rüzgârları esiyordu. Bu rüzgarlarla ticarî hanedanların önde gelen reislerinin çoğunun üzeri örtülü Nazi geçmişleri su yüzüne çıkacaktı.

14.

Flick imparatorluğu çökerken diğer Alman ticarî hanedanları da dağılıyordu. Porsche-Piëch sülalesi 1970 ve 80'li yıllarda kendini manşetlerde bulmuştu fakat heyecan verici yeni spor araba tasarımlarının bununla ilgisi yoktu.[98] Haberlere düşen daha ziyade kirli, aile içi seks skandalları ve veraset savaşlarıydı. Bir nebze normal görülebilecek hanedan çatışmalarının yanında bir de kaçırılma tehdidi çıktı.[99] 1976 yılında Rudolf-August Oetker'in oğullarından biri Bavyera'da okuduğu üniversite kampüsünün otoparkından kaçırıldı. Genç öğrenci kırk yedi saat ahşap bir kutuya hapsedildi, kutunun içindeyken çocuğa elektrik verildi. Babası 21 milyon mark (14,5 milyon dolar) değerindeki fidyeyi ödedikten sonra serbest bırakıldı fakat yaşadıkları yüzünden engelli kaldı.

Bir ticarî hanedanın başına gelebilecek badirelerin en tehlikelisi yine de aile reisinin ölümüydü. 1980 Nisan'ının sonlarında,

96 Priemel, *Konzerngeschichte*, 788.
97 James M. Markham, "Company Linked to Nazi Slave Labor Pays $2 Million," *New York Times*, 9 Ocak 1986.
98 Meck, *Auto*, 147–55, 162–63.
99 Jungbluth, *Oetkers*, 262–75.

güneşli bir günde Baron August von Finck, Möschenfeld köşkündeki çalışma masasının ardında yere yığıldı ve öldü. Seksen bir yaşındaydı. Gerici aristokrat tahminen 2 milyar marklık (1.2 milyar dolar) bir servet miras bırakarak hayatını kaybettiğinde Avrupa'nın en zengin bankacısı olarak tanınıyordu. Mirasında Merck Finck bankası ve dünyanın en pahalı arazileri dahil olmak üzere Münih civarında binlerce dönümlük arazi vardı. İki evlilikten beş çocuğu bulunuyordu. *Fortune* dergisinde hakkında hazırlanan dosyaya göre "Cimri zorba... beş çocuğunu 'ideal babanın' sıkı ve talepkâr, soğuk ve mesafeli Tötonik yorumuna maruz bırakmıştı.[100] Von Finck üç kuruş vererek tek kızını vasiyetinden çıkarmış, Kanada'ya göç ettikten sonra "yüz kızartıcı bir hayat sürdüğü için" 1978 yılında oğlu Gerhard'ı evlatlıktan reddetmişti.[101] (Gerhard bugünlerde Toronto'da lüks emlakçılık yapıyor, müşterilerine "Alman verimliliği ile Kanadalı nezaketinin birleşimi" bir tarz sunuyor.[102])

Von Finck'in geride kalan üç oğlu mal varlığını bölüştü.[103] En büyükleri August Jr. ile ortanca olanı Wilhelm görev adamı olarak babalarının izinden gitti ve Merck Finck'i devraldı. Küçük kardeşleri Helmut ise kendine farklı bir yol çizdi. Oregon'da Bhagwan Shree Rajneesh'in mistik tarikatına katıldı.[104] Baş muhafazakâr ağabeyleri bundan hiç hoşlanmadı. 1985 Şubat'ında Helmut'u Münih'te bir notere çağırdılar ve 65 milyon

100 Louis S. Richman, "The Germans Survivors of Tumultuous Times," *Fortune*, 12 Ekim 1987.

101 Markus Schär, "Vermögen mit Verfalldatum," *Die Weltwoche*, 8 Ocak 2015'te alıntılanmıştır.

102 Bkz. Gerhard von Finck, satış temsilcisi: http://gvfinck.com/about/.

103 Von Finck miras kavgasına dair bkz. Henryk Hielscher, "Schlammschlacht ums Milliardenerbe," *Wirtschaftswoche*, 27 Temmuz 2010; Sören Jensen, "Millionäre gegen Milliardäre," *Manager Magazin*, 20 Ekim 2011; Leo Müller, "Ein Erbstreit sondergleichen," *Bilanz*, 8 Aralık 2015; "Urteil im Erbschaftsdrama," *Juve*, 13 Eylül 2019.

104 Günümüzde Osho adıyla bilinen ve "seks gurusu" olarak tanınan Chandra Mohan Jain semavi dinleri reddeden tartışmalı bir mistik guruydu. Memleketi Hindistan'dan 1980'li yıllarda Amerika'ya göç ederek kendisine uluslararası takipçi kitlesi edindi. (ç.n.)

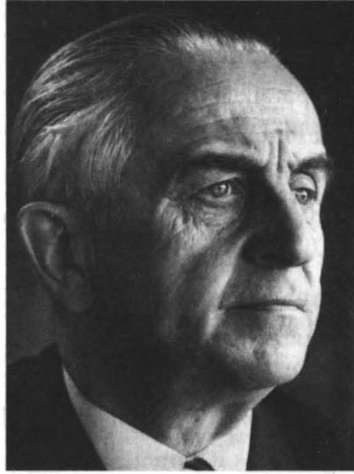
mark karşılığında tüm mirasını devretmesini istediler. Helmut kabul etti, Rajneesh hareketinden ayrıldı ve Almanya'da at besiciliği yapmaya başladı. Beş yıl sonra üvey ağabeyleri Merck Finck'i 600 milyon marka Barclays'e sattı.

Helmut'un mirasından feragat ettiği esnada içkiye ve uyuşturucuya bağımlı olduğunu anımsaması ve bu yüzden hukuken ehliyeti bulunmadığı kanaatine varması için yirmi yıl daha geçmesi gerekti. Helmut üvey ağabeylerinin ailenin bankasını ve diğer varlıklarını satarak babalarının vasiyetini çiğnediğini iddia etti. August Jr. ve Wilhelm'in kendisine yüz milyonlarca Euro borçlu olduğunu ileri sürerek dava açtı. Mahkeme 2019 yılında Helmut'un anlaşmayı imzaladığında ehliyetinin yerinde olduğuna hükmetti. Buna binaen mahkemeyi kaybetti. August Jr. bu esnada başka alanlarda da babasının yolundan gitmişti. Aşırı sağcıları finanse ediyordu.

15.

Diğer ticarî hanedanlar çatışır, sendeler ve ortadan kaybolurken Quandt ailesi bir şekilde hayatta kaldı. Herbert Quandt 1982 Haziran'ının başlarında, yetmiş yaşına girmeden birkaç hafta önce Kiel'deki akrabalarını ziyareti esnasında geçirdiği beklenmedik kalp yetmezliği sonucu hayatını kaybetti. Üç evlilikten altı çocuğu vardı. Babasının yaptığı gibi ölümünden önce servetinin çoğunu aktarmıştı.[105] Ressam olan en büyük kızına hisse ve gayrimenkuller düştü. Sonraki üç çocuğuna eskiden AFA adıyla bilinen akü şirketi Varta'da çoğunluk hissesi verdi. Mal varlıklarının en kıymetlilerini üçüncü eşi Johanna ve ondan olan çocukları Susanne ile Stefan'a bıraktı. BMW'nin yaklaşık yarısı ve eski adı Byk Gulden olan ilaç ve kimyasal madde şirketi Altana onlara kalmıştı. Friedrich Karl Flick Avusturya'ya göç edince Herbert Quandt'ın son varisleri Almanya'nın en zengin ailesi oldu.

105 Treue, *Herbert*, 286; Jungbluth, *Quandts* (2002), 312–17.

Yetmişinci doğum gününde Herbert Quandt, 1980.

Görme kaybı yaşayan Quandt veliahdı Herbert BMW'yi kurtarıp satın alarak babasından daha başarılı olmuş olmasına rağmen Günther'in gölgesinden hiç çıkamadı. Herbert'in en yakın mesaide bulunduğu yardımcısı Frankfurt'un eski opera binasında yapılan cenaze töreninde, patronunu "özünde babasının beklentilerini hayal kırıklığına uğratmamış olmaktan gurur duyan bir evlat olarak" anımsadığını söyledi.[106]

Herbert'in ölümünden sonra Quandt hanedanının iki kolu Bad Homburg sınırları yakınında, yan yana ofis binalarında servetlerini yönetmeye başladı. Herbert ve Harald'ın varislerini ayıran sadece bir cadde ya da sahip oldukları öz sermaye değildi; aynı zamanda iki aile işlerini farklı yöntemlerle yürütüyordu ve birbiriyle zıt görüşlere sahipti: Biri gözünü geçmişe dikmişken diğeri gelecek odaklıydı.[107] Susanne ve Stefan Quandt'ın ofisi dedeleri

106 "Herbert Quandt anısına, 22 Haziran 1910–2 Haziran 1982," HWA, bölüm 2017, 85 no.lu dosya.

107 Bkz. Astrid Becker, Johannes Jansen, Martina Padberg ve Sonja Pöppel, *Kunst im Harald Quandt Haus* (Bad Homburg: Harald Quandt Holding, 2008); Jungbluth, *Quandts* (2015), 252, 384.

Günther'in adını taşıyan, 1960'lardan kalma sade, brütalist bir binadaydı.[108] Harald'ın varisleri baba ve annelerinin adını taşıyan, yeşillikle donatılmış, parlak, bungalov tarzı ofislere yatırım yapmıştı. Andy Warhol'a Harald ile eşi Inge'nin portrelerini yaptırdılar. Harald'ın portresi aile ofisinin antresinde asılı duruyor. Diğer Quandtlar ise resepsiyon masasının üzerine Günther'in haşin bir portresini astı, lobiye Quandt ailesinin reisi ile Herbert'in büstlerini yerleştirdi. Susanne ile Stefan'a miras olarak BMW ve Altana'nın yönetimiyle muazzam bir ekonomik sorumluluk kalmıştı. Harald'ın kızları ise ailelerinin ofisi sayesinde paralarını özgürce harcadı. Bir keresinde New York'taki Chrysler Binası'nı satın almaları teklifi dahi geldi fakat anneleri karar veremedi. Quandt ailesinin iki kolu birbirinden Herbert ile Harald kadar farklıydı: Muhafazakâr, miyop büyük kardeş çaresizce babasını memnun etmeye çalışıyordu. Küçük kardeş ise her şeye rağmen, belki de her şey yüzünden, modern ve ileri görüşlüydü.

Tarih ailenin modern Quandt kolunun hesabını hiç beklemediği yerden kesti: Harald'ın beş kızından biri din değiştirerek Yahudi oldu.[109] Colleen-Bettina Quandt 1978 yılında, daha on altı yaşındayken yetim kaldı. O yılın başlarında babaannesinin Nazi Almanyası'nın First Lady'si Magda Goebbels olduğunu ilk kez duymuştu. Söyleyen ailesi değil Yahudi erkek arkadaşı olmuştu. Magda'nın Berlin'deki gençlik yıllarında olduğu gibi Colleen-Bettina Frankfurt'ta bir grup Yahudi gençle arkadaş olmuştu. Evinde yabancı gibi hissediyordu, kendini ait

108 Ekseriyetle brüt betonla yapıldığı için Fransızca "brut" kelimesinden adını alan brütalist mimari Kuzey Afrika'da II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bir mimari akımdır. İç mekanlar dışarıdan görünecek şekilde tasarlanır, binanın dış yüzeyinde dekoratif bir kaplama, sıva ve boya kullanılmaz. (ç.n.)

109 Colleen-Bettina Rosenblat'ın Yahudiliği seçme yoluna dair çeşitli anlatımları için bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 334–36; Bianca Lang, Andreas Möller ve Mariam Schaghaghi, "Heimat sind Rituale," *Der Spiegel*, 29 Eylül 2017; Yvonne Weiss, "Das Schwere Erbe der Colleen B. Rosenblat-Mo," *Hamburger Abendblatt*, 18 Ekim 2018.

hissedebileceği bir şeyler arıyordu ve Yahudilik onu cezbetmişti. Magda Goebbels'in torunlarından birinin Yahudi sevgilisi olduğu haberi Frankfurt'un birbiriyle sıkı fıkı ve dindar topluluğunda süratle kulaktan kulağa yayıldı. Colleen-Bettina, Quandt ailesinin biyografi yazarlarından birine şöyle anlatacaktı: "En sonunda tüm *Mishpacha*[110] biliyordu."[111] Yahudi topluluğundaki herkes Colleen-Bettina'yı hoş karşılamadı. Bazı arkadaşlarının anne babaları onunla konuşmadı bile.

Colleen-Bettina, Parsons Tasarım Fakültesi'nde takı tasarımı okumak için New York şehrine taşındı. Frankfurt'ta olduğu gibi New York'ta da arkadaşlarının çoğu Yahudi'ydi ve orada modern Ortodoks Yahudiliğe geçmeye karar verdi. 1987 yılında Magda'nın yirmi beş yaşındaki torunu üç hahamın önünde din değiştirdi. Bu olaydan kısa süre sonra Colleen-Bettina, tekstilde çalışmak için New York'a göçmüş bir Alman Yahudisi Michael Rosenblat ile tanıştı. Rosenblat, Hamburg'ta Ortodoks Yahudi bir ailede büyümüştü. Babası toplama kampından sağ kurtulmuştu. Ailesi Michael'ın sadece bir dönme Yahudi'yle değil aynı zamanda Nazi Almanyası'nın menfur anne figürünün torunuyla flört ettiğini kabullenmek zorundaydı.

Fakat sonunda aşk galip geldi. 1989 yılında Alman çift New York'ta bir sinagogda hayatını birleştirdi. Colleen-Bettina kızlık soyadından kurtulduğuna seviniyordu. 1998'de bir Alman gazeteciye şöyle dedi: "Quandt. Bu soy adı sadece rahatsızlık vermeye ve yok etmeye yaradı. Korumalar, çatışmalar, bitmek bilmeyen bir yalnızlık. Feci kıskançlıkla yaklaşanlar ve iki yüzlüler. Artık o soy isimle hiçbir alakam kalmasın istiyorum."[112] Bu sözünden bir yıl önce Rosenblat'la boşanmıştı fakat hâlâ eski eşinin soy adını taşımaya devam ediyor.

110 İbranice aile kelimesinden türetilerek oluşturulmuş *mishpacha* bir Yahudi ailesi, yakın ve uzak akrabalarının oluşturduğu geniş aileyi ifade eder. (ç.n.)

111 Jungbluth, *Quandts* (2002), 335.

112 Dagmar von Taube, "Colleen B. Rosenblat; Klare Ansichten," *Welt am Sonntag*, 20 Aralık 1998.

VI. KISIM

HESAPLAŞMA

1.

Herbert Quandt'ın en küçük çocukları ve BMW'nin iki varisi Stefan Quandt ile Susanne Klatten takvimler 2019 yılını gösterdiğinde Almanya'nın en varlıklı ailesinden olduğunu iddia edemezdi.[1] Mahremiyetine Quandtlardan çok daha düşkün başka bir ticarî hanedan o yıl onları tahttan indirdi: Reimann ailesi. Reimannların hiçbir varisinin bir resmi kamuoyuna yansımamıştı. Ailenin nerede yaşadığını bilen dahi yoktu. Bu hissedarlar sülalesi vergi gerekçesiyle Lüksemburg merkezli, tüketim mallarına yatırım yapan bir şirket JAB'yi kontrol ediyordu.[2] JAB 2012 yılı itibarıyla *Snapple*, *Dr. Pepper*, *Krispy Kreme Doughnuts*, *Peet's Coffee*, *Einstein Bros. Bagels*, *Stumptown Coffee Roasters*, *Keurig Green Mountain*, *Panera Bread* ve *Pret A Manger* gibi Amerikan gıda ve içecek şirketlerini satın almak için 50 milyar dolardan fazla para harcamıştı. Avrupa'da Douwe Egberts'i aldı. Reimann ailesi bakım ürünü markası *Coty* ve giysi markası *Bally*'yi de kontrol ediyor. Eskiden *Jimmy Choo* da onlardaydı.

Fakat Reimann ailesinin servetinin kökenleri *donat*[3], *bagel*[4], kahve, ruj ya da ince topuklu ayakkabıdan çok daha derinlere uzanıyor. Frankfurt'un güneyinde, otomobille bir saat uzaklıktaki kasvetli sanayi kenti Ludwigshafen'den geliyor. Reimann hanedanı dört nesildir Ludwigshafen'den idare edilen hususi kimyasal şirketi *Joh. A. Benckiser*'in (JAB) hem sahibi hem de yöneticisi.

---

1 Christoph Neßhöver, "Die Reimanns sind die reichsten Deutschen," *Manager Magazin*, 1 Ekim 2019.

2 Bkz. JAB Holdingi, https://www.jabholco.com/.

3 Bir çeşit tatlı çörek. (ç.n.)

4 Sade veya farklı malzemeler konarak hazırlanan bir çeşit simit. (ç.n.)

1960'lı yıllarda Albert Reimann yönetiminde aile şirketi ev içi tüketim maddelerine el attı, bugün tüketiciler olarak hayatımızın her alanına nüfuz etmiş bir imparatorluğun temelini oluşturdu. Albert mevcut Reimann varislerinin babasıydı. 1984 yılında öldü. Onun neslinden olan çoğu Alman kodamanları gibi Albert de birçok karanlık sırrı hasır altı ederek çifte hayat yaşamıştı. Dört varisi Almanya'nın en varlıklı ailesi olarak ortaya çıkarken aynı anda Albert'in, tuhaf bir hikâyenin tek bir parçasını teşkil eden Nazi geçmişinin üzerindeki perde aralanmaya başladı.

Reimann'ların Nazi geçmişinin haberi ilk kez 2018 Eylül'ünde İngiliz tabloid gazetesi *Mail on Sunday*'in Albert'in NSDAP üyesi olduğunu duyurmasıyla ortaya çıktı. Muhabirler JAB'ın 2 milyar dolara Yahudi bir Londralının kurduğu küresel sandviç zinciri *Pret A Manger*'i satın alması üzerine karıştırmaya başladıkları bir Alman arşivinde Reimann'ın üyelik kartını bulmuştu. Şirketin kurucusu 2017 yılında hayatını kaybettiğinden habere yanıt veremese de kız kardeşi konuştu: "Dehşete düştüm... Ağabeyim yerin dibine girerdi. Biz Yahudi bir aileyiz."[5] JAB ve Reimann ailesi adına konuşan bir sözcü, gazeteye Albert'in Nazi Partisi üyesi olduğundan haberdar olduklarını söyledi ve şirketin savaş esnasında zorla işçi çalıştırdığını, savaş esirlerini kullandığını doğruladı. Fakat haber şimdilik burada noktalanıyordu. Başka bir ayrıntı içermiyordu.

2018 sonbaharında haberi okuduktan sonra Reimann ailesinin Düsseldorf'ta yıllardır sözcülüğünü yapan kadını aradım. *Bloomberg News*'te çalışırken JAB'ın küresel çaptaki satın alım çılgınlığına dair senelerce haber yapmıştım. Aslında 2012 yılında *Bloomberg*'te patlattığım ilk haber JAB'nin ardındaki dört münzevi Reimann hissedarını açığa çıkarmıştı.[6] Arkadaşım ve ben

---

5 Adam Luck ve Alan Hall, "Nazi Slavery Past of Family Buying Pret A Manger — Which Was Founded by Jewish Businessman — for £1.5 Billion," *Mail on Sunday*, 15 Eylül 2018.

6 David de Jong ve Annette Weisbach, "Billionaires Unmasked as Coty Persists in Pursuit of Avon," *Bloomberg News*, 9 Nisan 2012; David de Jong ve Matthew Boyle, "The Caffeine Fix," *Bloomberg Markets*, 11, 2015.

isimleriyle yaşlarının yanında çoğunun kimyagerlik eğitimi almış olduğunu, çocuklar için bir hayır kurumu yönettiklerini ve babalarının tüketici ürünleri işinde hiç çalışmamış olduklarını öğrenmiştik. Aile şirketinin merkez ofisi Viyana'daydı. Reimannlar çoğu varlıklı Alman ailenin yaptığı gibi vergiden kaçınmak üzere Avusturya vatandaşlığına geçmişti. (Çeşitli mali faydalarının yanında Avusturya veraset vergisi almıyor.) O günlerde başka pek bir şey bulamamıştık.

2018 sonbaharında Reimann sözcüsü beni telefonda Reimannların Nazi bağlantısına ilişkin çıkan haberdekinden fazla bir şey olmadığı konusunda temin etti. Albert Reimann'ın NSDAP üyesi olduğu doğruydu ama bundan fazlası yoktu. Muhabir içgüdümü bastırarak açıklamasını kabul ettim. Zaten bir yıldır Alman ticarî hanedanları ve Nazi Almanyası yıllarına dair bu kitap üzerine çalışıyordum. İşe bir aile daha eklemek istediğim son şey bile değildi.

Olayın üzerinden çok geçmeden durum değişti. 2019 Mart'ı sonlarında Almanya'nın pazarları çıkan, en çok okunan tabloid gazetesi *Bild am Sonntag* büyük bir ifşayı ilk kez sayfalarına taşıdı. Konusu Reimann hanedanının Nazi geçmişiydi. *Bild*'in bir muhabiri arşivlerde Albert Reimann, kız kardeşi Else ile babalarının Nazi davasının ilk destekçilerinden ve şiddetli Yahudi karşıtı olduğunu ortaya çıkarmıştı.[7] Baba-oğul Reimannlar 1931 yılında SS'e bağışta bulunmaya başlamış, 1932'de NSDAP'a üye olmuştu. Ayrıca Nazi Partisi'ni temsilen Ludwighafen'in kent konseyine dahi girmişlerdi. 1933 Mayıs'ında Albert'in babası çalışanlarına şöyle konuşmuştu: "Yahudi Karl Marx fikrini hayata geçirmek için çevresine en kötü adamları topladı, Hitler ise en iyileri."[8] Albert'in 1937 Temmuz'unda Heinrich Himmler'e yazdığı mektupta şu sözler vardı: "Yüz yılı aşkın bir geçmişi olan,

7 "Die Nazi-Vergangenheit von Deutschlands Zweitreichster Familie: Die SS-Liebe von Else Reimann," *Bild am Sonntag*, 30 Mart 2019.

8 Maximilian Kiewel, "Sie sind 33 Milliarden Euro Reich: Die Nazi-Vergangenheit der Calgon-Familie," *Bild am Sonntag*, 24 Mart 2019.

safkan Aryan aile şirketiyiz. Şirket sahipleri ırk teorisinin kayıtsız şartsız takipçisidir." Mektubu yazarken Albert Reimann otuz sekiz yaşındaydı ve şirketin başındaydı. Kız kardeşi Else SS mensubuyla evliydi.

Bild muhabiri ayrıca 1943 itibarıyla Reimannların kimyasal tesisi personelinin %30'unun, yaklaşık 175 kişinin, zorunlu çalıştırılan kimseler ya da Fransız savaş esirleri olduğunu tespit etti. Ailenin fabrikasındaki ustabaşı bu işçileri zalimce istismar etmiş ve Albert'in özel villasının kömürlüğünde bir Rus kadına işkence dahi uygulamıştı. Albert bu istismarları desteklemişti. Ustabaşısı elle taciz edebilmek için zorla çalıştırılan kadınları gecenin köründe barakalarının dışına çırılçıplak dikilmeye zorlamıştı. 1945'te Müttefiklerin bir hava akınında ustabaşı şirketin bombardıman sığınaklarından onlarca işçiyi kovmuştu. Bir Rus hayatını kaybetmiş, diğerleri de yaralanmıştı.

Savaştan sonra Ludwigshafen Fransız işgal bölgesine dahil edildi. Müttefikler Albert'i tutukladı ve bir kampa hapsetti. Aile şirketinin varlıklarına el kondu, hisseleri donduruldu. 1947 Şubat'ında Fransız yetkililer baba-oğul Reimannları kendi şirketlerinden azletti ve ikilinin ticarete atılmasını yasakladı. Fakat Reimannlar işgal bölgeleri arasındaki tahkime gitti. Amerikan işgal bölgesinde bulunan Heidelberg'te cezalarına itiraz ettiler, orada ikinci bir evleri vardı. Birçok Alman gibi onlar da Nazilere karşı durduklarını ve Direniş'te fiilî rol oynadıklarını açıklayan yeminli *Persilschein* ifadeleri ileri sürdü. Ufak bir para cezası ödediler, şirketleri kendilerine iade edildi. Albert sonraki yıllarda Ludwigshafen'deki aile şirketini *Kukident* protez diş yapıştırıcısından *Calgonit* bulaşık makinesi deterjanına kadar üretim skalası olan, büyük bir tüketici ürünü firmasına dönüştürdü.

Bild am Sonntag'ın ifşalarına Reimann cephesinden hiç yanıt gelmedi. Fakat JAB'ın yönetim kurulu başkanı ve Reimannların eski aile dostlarından Peter Harf haberi doğruladı ve baba-oğul

Reimannların "hapse girmiş olması gerektiğini" ekledi.[9] Harf, ailenin münasip bir kuruluşa 10 milyon Euro (11,3 milyon dolar) bağışlayacağını duyurdu. Ayrıca Reimannların uzun zaman evvel önde gelen bir Alman tarih profesörüne ailelerinin Nazi geçmişini araştırarak kamuoyuna açık, bağımsız bir araştırma yaptırmaya başladığını açıkladı. *Bild* haberi patlamadan birkaç önce tarihçi Reimannlara ve Harf'a geçici bir rapor sunmuştu. Harf şöyle konuştu: "Yerin dibine girdik ve betimiz benzimiz attı. Saklanacak bir şey yok. Tiksindirici suçlara bulaşmışlar."

Reimann ifşaatının etkileri hızlı oldu. Ailenin kontrol ettiği markaların çoğu Amerika merkezliydi ve Amerikan kültürünün köşe taşlarındandı. "Krispy Kreme'in Sahiplerinin Nazi Geçmişi" gibi manşetler dünya çapında yankı buldu.[10] Çok geçmeden boykot çağrıları duyuldu. *Boston Globe*'un Amerikalı Yahudi gurmesi "Kahvemi Nazi Şirketi Üretiyormuş. İçsem mi?" başlıklı tokat gibi bir yazı kaleme aldı.[11] İçlerinden en sevdiğim *McSweenney's* isimli internet gazetesinde çıkan "Bizim Sahte Yahudi Bagel Zincirini Naziler Fonluyormuş. Utanç Verici." başlıklı hiciv makalesiydi.[12] Reimannların kendilerinin ve markalarının itibarlarının tamir edilemeyecek kadar zarar görüp görmediğini öğrenmek için acilen hasar kontrolü yapması gerekiyordu. Aile iddialara yanıt vermek zorundaydı. En nihayetinde konuştuklarında bir kez daha dünya çapında manşet oldular.

Reimannlar, Peter Harf'a belki de gereğinden fazla bel bağlıyordu. Köln doğumlu, Harvard İşletme mezunu ekonomist Harf, Reimannların 2020 yılında tahminlere göre 32 milyar

9 Maximilian Kiewel, "Reimann-Vertrauter Peter Harf zu den Enthüllungen: Es gibt nichts zu beschönigen," *Bild am Sonntag*, 24 Mart 2019.

10 Chris Isidore, "Krispy Kreme Owners Admit to Family History of Nazi Ties," *CNN Business*, 25 Mart 2019.

11 Devra First, "I Found Out Nazi Money Is Behind My Favorite Coffee. Should I Keep Drinking It?" *Boston Globe*, 4 Haziran 2019.

12 Rebecca Saltzman, "This Is Embarrassing, but It Turns Out Our Fake Jewish Bagel Chain Was Funded by Nazis," *McSweeney's*, 27 Mart 2019.

Euro (39 milyar dolar) civarını bulan servetinin birikmesinde başat rol oynamıştır.[13] Harf, ailenin varlıklarını yönetimi sayesinde kendisi de milyarder oldu. Harf Boston Danışma Grubu'ndan ayrılıp Ludwigshagen'da Reimannların aile şirketine katıldıktan yedi yıl sonra Albert Reimann'ın varisleri onu 1988'de şirketin CEO'su yaptı. Harf ile Hollandalı çırağı aile şirketini dünyanın en büyük tüketici ürünü şirketlerinden biri Reckitt Benckiser'e dönüştürdü. Harf, iki yardımcısıyla 2012'de Reckitt'in kâr payları ile hisse satışlarından elde edilen gelirlerle kahve, karbonhidrat içeren gıdalar, bakım ve lüks ürünlerine odaklı bir stratejiyle Reimannların kendi yatırım firması JAB'ı kurdu. JAB 2019'da evcil hayvan bakımı işine de girdi.

Harf etkileyici bakışları ve mütemadi gülümsemesi olan, kel bir adamdı. Kot pantolon, uçlarını pantolonun içine sokmadan renkli, pahalı gömlekler giymeyi ve genelde ciddi Alman şirket yöneticilerinin değil mimarlar ile tasarımcıların taktığı kalın siyah çerçeveli gözlüklerden takmayı severdi. Bildiğiniz küresel yöneticilerden daha kozmopolitti; Londra, Milan ve New York gibi kentlerde yaşadı. Aynı zamanda onlardan daha iyi bağlantıları vardı. Harf JAB'ı idolünün şirketi Berkshire Hathaway'i örnek alarak kurdu. Harf, Warren Buffett kadar çok kazanmasa da kayda değer kimselerin paralarının bir kısmını JAB'a yatırmaya meylettiği görülüyor. Buffett'tan en sevdiği bankacı, Goldman Sachs'ın eski ortağı Byron Trott'a, Brezilyalı yatırım şirketi 3G'ye, Fransa'nın Peugeot ailesine, Belçika ve Kolombiyalı bira üreticisi büyük ailelere kadar çok sayıda yatırımcı JAB'a para bağladı ve Harf ile çalıştı. Şirkete dair önceden yaptığım haberlerde Harf'ın elektronik postayla gönderdiği kısa yanıtlar hep ihtiyatla yazılmıştı ve genel, ser verip sır vermeyen ifadelerden ibaretti. JAB'a

13 Harf ile JAB'a dair bkz. de Jong ve Boyle, "Caffeine Fix"; Franziska Scheven, "Buying into Success," *Handelsblatt*, 4 Ağustos 2018; "A Peek Inside JAB Holding," *Economist*, 20 Haziran 2020; Sven Clausen, "Clan ohne Klasse," *Manager Magazin*, 23 Nisan 2021.

ve Reimannlara dair her şey muammaydı; Harf'ın tasarladığı ve şirket için New York'ta pahalı bir halkla ilişkiler firmasının, aile için de Düsseldorf'taki sözcünün uyguladığı iletişim stratejisi bu yöndeydi. Bild'in ifşaatı titizlikle oluşturulmuş imaja indirilen bir darbeydi. Fakat aynı zamanda değişim imkânı da doğurmuştu. Harf bana şöyle yazdı: "Şirketin bugün ve gelecekte alabileceği hasarları geçmişin sorumluluğunu alarak ekarte etmek zorundaydık. Şirketin menfaatleri ile geçmişin sorumluluğu arasında bir seçim yapmak zorunda kalsaydım ikinci seçeneği tercih ederdim."[14]

2.

1990'lı yıllarda dış baskılar Alman şirketlerini on yıllardır kaçındıkları Nazi geçmişleriyle yüzleşmeye zorladı: Hiç acımadan milyonlarca insanı zorla ve köle niyetine çalıştırmışlardı.[15] Berlin Duvarı yıkıldı, Sovyetler Birliği dağıldı. Soğuk Savaş sona erdi ve Almanya en nihayetinde birleşti. Bir milyonun üzerinde zorla çalıştırılmış işçi on yıllarca Demir Perde'nin ardında yaşadıktan sonra hürriyetine kavuşmuştu, bir kısmı öfkelerini Nazi rejiminde kendilerini istismar eden Alman şirketlerine yöneltti. Amerika'daki kurbanlar şirketlere toplu davalar açtı, şirketleri ve ürünlerini boykota çağıran reklamlar yayınlandı. Alman devleri Nazilerle çözüme kavuşturulamamış ilişkilerinin küreselleşen dünyada hisse fiyatları, satış rakamları ve itibarlarına verebileceği hasarı hissetmeye başladı. Bazı şirketler Nazi Almanyası'nda oynadıkları rolü araştırmak üzere arşivlerini tarihçilere açtı, hatta bazıları kendi kendilerine araştırma başlattı. Bunların başında Daimler-Benz, Volkswagen, Allianz ve Deutsche Bank geliyordu.

Bu araştırmalar başlatıldığında küresel Alman şirketlerinin hiçbiri ticarî hanedanların kontrolünde değildi. Flickler ve

---

14 Peter Harf'tan yazara, 30 Haziran 2021.

15 Bkz. Osterloh ve Wixforth, *Unternehmer*, 365–79; Susanne-Sophia Spiliotis, *Verantwortung und Rechtsfrieden* (Frankfurt: Fischer, 2003), 25–67; Mary Fulbrook, *Reckonings* (Oxford, UK: Oxford University Press, 2018), 343–44.

Quandtlar yıllar evvel Daimler hisselerini satarak ayrılmıştı, von Finckler de Allianz ile Munich Re'den çıkmıştı. Volkswagen üzerindeki tek hanedan etkisi Anton Piëch ile Ferdinand Porsche'nin kudretli torunu Ferdinand Piëch'ti. Şirket geçmişi hakkında araştırma yaptırdıktan yıllar sonra 1993'te Volkswagen Grubu'nun başına geçmişti. Fakat Piëch göreve geldikten sonra koltuğunda oturmaya aday olan yöneticiler, babası ve dedesi Volkswagen'i yönetirken binlerce insanı zorla çalıştırdığı ve köle işçi olarak istifade ettiği için veliahdın şirketi yönetmeye uygun olmadığını gazetecilere sızdırdı.[16] Piëch'in düşmanları şirketin başına atanmasının Volkswagen'in en önemli atılımlarda bulunduğu piyasa olan Amerika'da olumsuz haberlere yol açacağını ima etti. Piëch taarruzu atlattı ve 1990'lı yıllar boyunca diğer Alman ticarî hanedanlarının hiçbiri ailelerinin Nazi Almanyası'ndaki rolüne ışık tutma teşebbüsünde bulunmadı.

Flick ailesinin bir kolu, Otto-Ernst Flick'in oğulları Muck ve Mick soy isimlerini akademi ve sanat dünyasına yaptıkları bir hayır işine verince kamuoyunun tepkisini ilk deneyimleyenler oldular. Amcaları Friedrich Karl, Muck ve Mick'i yüz milyonlarca Alman markı karşılığında 1975 yılında aile şirketinden çıkarmıştı; aynı akıbeti kız kardeşleri Dagmar da yaşamış olsa da o zaten ağabeylerinin yarısı kadar hisse almışken hisseleri karşılığında Otto-Ernst'in kızına daha az para verilmişti.[17]

Londra'da yaşayan Muck yaptığı 350 bin pound değerindeki ilk bağışı üzerine 1992 yılında Oxford Üniversitesi'nin bağışçılar heyetine alındı.[18] Bu parayla Balliol Koleji'nde Flick adına bir kürsü açıldı. Fakat Muck 1996'da Flick ailesinin geçmişi yüzünden patlak veren protestolar üzerine bağışını ve soyadını geri aldı.

16 Dietmar Hawranek, "Porsche and Volkswagen's Nazi Roots," *Der Spiegel*, 21 Temmuz 2009.

17 Frei v.d., *Flick*, 671, 677, 694.

18 Alan Montefiore ve David Vines (ed.), *Integrity in the Public and Private Domains* (Londra: Routledge, 1999), 205 ve devamı; Frei v.d., *Flick*, 762–63.

Protestocular Flicklerin zorla çalıştırdığı ya da köle işçi olarak kullandığı insanlar arasından hayatta kalanlara o ana dek hiçbir şekilde tazminat vermeyi kabul etmemesinden rahatsızdı. Milyarder Muck *Daily Telegraph*'a gönderdiği açık mektupta "Almanya'da Nazi döneminde yaşananlardan tamamen tiksindiğini" ve "dedemin bu tüyler ürpertici hadiselerde oynadığı rol için tüm samimiyetiyle utanç duyduğunu"[19] ifade etse de *Jewish Chronicle*'a verdiği beyanatta vereceği tazminatın onu "çulsuz" bırakacağını söyleyip "İnsanlık dramını parayla nasıl tazmin edersiniz?" sorusunu yöneltti.[20]

Muck parasını geri aldıktan sonra Oxford'daki protestolar bitse de Flicklerin tazminatla ilgili ihtilafı daha yeni başlıyordu. Alman devleti ve şirketleri 2000 Ağustos'unda Berlin'de Anma, Sorumluluk ve Gelecek (EVZ) adlı bir vakıf kurdu.[21] EVZ Amerikan ve Alman devletleri arasında yapılan anlaşma sonucu kurulmuştu.[22] Amerikan mahkemelerinde Alman şirketlerine karşı dava açılmaması şartıyla hayatta kalan kurbanlara tazminat verilecekti. Bir tarihçi durumu şöyle açıkladı: "Alman devleti ve Alman sanayii böylelikle birlikte sorumluluk söylemi oluşturdu fakat bu kez de aleni veya şahsi şekilde hukuki sorumluluğu kabul eden yoktu... Alman devleti ahlaki üstünlüğe sahipti, belirli failler ise, tam da işlerine geldiği gibi, suçlarını ikrar etmeden sorumluluğunu kabul etmiş gibi göründü."[23] Alman devleti adına müzakereleri, Flick rüşvet skandalı sonucunda istifaya zorlanan tek bakan Kont Otto von Lambsdorff yürüttü. Eski siyasetçi skandal yüzünden vergi kaçırma suçundan mahkûm olmuştu fakat hakkında verilen hükmün müzakerelerin başına geçmesine engel olmadığı açıktı.

19 Montefiore ve Vines, *Integrity*, 215–16'de alıntılanmıştır.

20 Jenni Frazer, "Flick: Payment 'Possible' to Survivors," *Jewish Chronicle*, 22 Mart 1996.

21 Alm. *Stiftung Erinnerung, Verantwortung und Zukunft*. (ç.n.)

22 Osterloh ve Wixforth, *Unternehmer*, 379–90; Fulbrook, *Reckonings*, 344–45. Daha fazla bilgi için bkz. Spiliotis, *Verantwortung*, 69–179.

23 Fulbrook, *Reckonings*, 345.

EVZ zorla çalıştırılmış 1,66 milyondan fazla işçiye 2001 ve 2006 yılları arasında 4,4 milyar Euro ödedi (2006 Aralık'ı itibarıyla 5,85 milyar dolara tekabül ediyordu).[24] Toplama kampları ve gettolarda kullanılan köle işçilerin hayatta kalan 300.000 kadarının her birine verilen en yüksek tazminat 7.670 Euro (yaklaşık 10.000 dolar) oldu. Zorla çalıştırılanlardan yaşamını sürdüren 1,35 milyon kişiye ise 2.560'ar Euro (yaklaşık 3.500 dolar) verildi. Toplamda hem Alman devleti hem de şirketleri vakfın kullanımına eşit olarak 5,2 milyar Euro (7 milyar dolar civarı) miktarında katkıda bulundu. Fakat o miktarın %60'ından fazlasını fona para yatıran 6.500 şirketten 17'sinden geliyordu. Bu 17 şirketin arasında Allianz, BMW, Daimler, Volkswagen, Siemens ve Krupp gibi büyük küresel oyuncular bulunuyordu. 1.560 şirket ise vakfa sembolik bir miktar denebilecek sadece 500'er Euro (665 dolar) bağışladı.

Alman şirketlerinin taahhüt ettiği miktarların tamamının EVZ 2000 yılında kurulana dek ödenmiş olması gerekiyordu. Fakat 2000'de EVZ çalışmalarına başladığında hâlâ muhtelif Alman şirketleri ile sahiplerinin taahhüt ettiği yüz milyonlar ortada yoktu. Quandt ve Reimann ailelerinin, Porsche-Piëch sülalesinin ve Oetkerlerin şirketleri çoktan ödemişti. Vakıf Flickleri de üzerine düşeni yapmaya çağırıyordu. Fakat etkisi hemen görülemedi.

Muck'un kardeşi Mick 2001'de Zürih'te Rem Koolhaas'ın tasarlayacağı bir müze binasında modern sanat koleksiyonunu sergileyeceğini duyurunca tazminat sorunu tekrar alevlendi. Söz konusu müzenin yapılmasına karşı büyük protestolar düzenlendi. Mick plandan vazgeçti ve koleksiyonunu 2004 yılında Berlin'de bir müzeye ödünç verdi. Hikâye tekrar ses getirdi. İnfialin doruğunda Mick'in kardeşi Dagmar, *Die Zeit*'a yazdığı açık mektupta 2001'in başlarında isimsiz olarak EVZ'ye milyonlarca mark

24 İstatistiklere ilişkin bkz. EVZ, 31 Aralık 2020, https://www.stiftung-evz.de/eng/the-foundation/facts-and-figures.html; Spiliotis, *Verantwortung*, 181–91; Osterloh ve Wixforth, *Unternehmer*, 384–86; Fulbrook, *Reckonings*, 345.

katkıda bulunduğunu ve Alman tarihçilerden oluşan bir grubu Flick şirketi ve ailesinin yirminci yüzyılını araştırıp yazmakla görevlendirdiğini açıkladı.[25] Dagmar'ın kardeşleri çok geçmeden kız kardeşlerini takip etti. Mick, Dagmar'ı motamot taklit etti: Önce EVZ'ye milyonlarca mark bağış yaptı ve ardından Nazi Almanyası'nda Flick holdinginin eylemlerini araştıran beş tarihçinin çalışmasına kaynak sağladı.[26]

3.

Muck, Mick ve Dagmar sebep oldukları tüm bu kargaşaya rağmen aslında hanedanın önde gelenleri değildi. Sadece birkaç milyonluk servetleri vardı. Ailenin milyarları amcaları Friedrich Karl'daydı. Flick holdingini 2,2 milyar dolara Deutsche Bank'a sattıktan sonra Avusturya'ya göçtü ve 2006 yılında yetmiş dokuz yaşındayken orada öldü.

Fakat Friedrich Karl öldüğünde dahi Flick hanedanının lekesinden kaçamadı. 2008 yılında mezar soyguncuları Avusturya'da göl kıyısındaki Velden kasabasında bulunan mozoleden Friedrich Karl'ın cesedinin bulunduğu 300 kiloluk tabutu çıkardı. Flick'in mütemadiyen korumalarla çevrili olan, sarışın, ufak tefek dul eşi Ingrid'den 6 milyon Euro (7,5 milyon dolar) fidye istediler.[27] Ölü kodamanın kalıntıları sonradan Macaristan'da bulundu ve Velden'de tekrar gömüldü. Ingrid bir Alman tabloid gazetesine şöyle konuştu: "Nihayet kocam evine kavuştu. Umutlar, korkular neticelendi. Dualar kabul oldu."[28]

Friedrich Karl babasının izinden giderek zorla çalıştırılanlara ve köle işçilere tazminat ödemeyi reddetti, EVZ'ye tek kuruş

25 Dagmar Ottmann, "Die Ausstellung Verschieben! Ein offener Brief," *Die Zeit*, 5 Ağustos 2004.

26 Ramge, *Flicks*, 12–13; Frei v.d., *Flick*, 768–70.

27 Michael Swersina, "Ingrid Flick im Gespräch mit den Unterkärtner Nachrichten," *Unterkärtner Nachrichten*, 6 Mart 2019.

28 Paul Sahner, "Jetzt redet die schöne Witwe," *Bunte*, 7 Ocak 2010.

Ingrid Flick

katkıda bulunmadı. İki farklı eşten olan dört çocuğunun her birine 2006'da 6 milyar dolarlık servetinin dörtte biri kaldı. İkiz olan en küçük kızı ve oğlu dünyanın en genç milyarderleri oldu.[29] Paralarını Flick ailesinin Viyana merkezinde, Devlet Operası yakınlarındaki ofisi işletiyor. Marangoz kızı ve bir zamanlar otelde resepsiyon görevlisi olarak çalışmış anneleri Ingrid, ikizlerin servetini ve vakfını yönetmekle görevli.

Ingrid hayırseverliğiyle gurur duyuyor. 2019'da yerel bir Avusturya gazetesine, "Yararı dokunacağı ve gerekli olduğunu düşündüğüm her yere yardım ediyorum" diye konuştu.[30] Mesela beş yıl önce Tel Aviv Sanat Müzesi'ne bir kısmı "'Barış Yolunda Sanat' isimli, Yahudi, Müslüman ve Hristiyan çocukların kültürler arası alışverişi" projesi için kullanılacak "hatırı sayılır miktar" bağışta bulunmuştu.[31] Fakat Friedrich Karl'ın ölümünden sonra Flick ailesinin milyarder kolu için Flick imparatorluğunun kurbanlarına yardım etmek belli ki ilgilenmeye değer değildi. Ingrid

29 David de Jong, "The World's Youngest Billionaires Are Shadowed by a WWII Weapons Fortune," *Bloomberg News*, 3 Mayıs 2018.

30 Swersina, "Ingrid," *Unterkärtner*, 6 Mart 2019.

31 "Major Gift for Tel Aviv Museum of Art from Ingrid Flick," *Artnet News*, 22 Mayıs 2014.

ile Friedrich Karl'ın büyük kızları tüm cömertliklerine rağmen EVZ'ye tek kuruş bağışlamadı.

Bu esnada Ingrid, Düsseldorf'taki Friedrich Flick Vakfı'nın başkanlığını yapıyor. Fabrika ve madenlerinde, aralarında binlerce Yahudi'nin bulunduğu on binlerce kişinin zorla ya da köle olarak çalıştırıldığı ve yaşamını yitirdiği, savaş suçlarından hüküm giymiş bir Nazi'nin adı verilen aile vakfı üzerinden Almanya ve Avusturya başta olmak üzere eğitimle ilgili, tıbbi ve kültürel amaçlara para aktarıyor. Fakat vakfın internet sitesine baktığınızda Flick servetinin ya da hanedanın kurucusunun lekeli geçmişini öğrenemezsiniz. Bilakis Ingrid'in vakıf başkanı olarak "esas gayesinin vakfın hayırseverlik faaliyetlerini kurucusu Dr. Friedrich Flick'in" ve müteveffa kocasının "ruhuyla devam ettirebilmek" olduğunu görürsünüz; baba-oğul Flickler isimlerini pek çok şeyle duyurmuşlardı fakat onlardan biri hayırseverlik değildi.[32]

Flick adını taşıyan vakfı şüphesiz kendini aklama amacıyla 1963 yılında kurdu.[33] Nürnberg hükümlüsü sekseninci yaşında Almanya'nın en büyük federal madalyalarından Üstün Hizmet Madalyası'nı alabilmek için hayırseverliğiyle adını aklamak ve kendini öne çıkarmak istiyordu. Çabaları işe yaradı. Ardından 2006 yılında Ingrid Flick vakfın başına geçti fakat ismini değiştirmedi.[34] Buna mukabil başka bir kurum farklı bir yol seçti. Friedrich Flick'in ismi doğduğu kasaba Kreuztal'da liseye verilmişti, ulusal çapta dikkat çeken, bölgede yıllardır süren hararetli tartışmaların sonunda 2008 yılında okulun adı değiştirildi.[35] Değiştirilmesi taraftarı olanlar savaş suçlarından hüküm giymiş bir

---

32 Friedrich Flick Förderungsstiftung Gremien, https://www.flickfoerderungsstiftung.de/gremien/.

33 Tim Schanetzky, *Regierungsunternehmer* (Göttingen: Wallstein, 2015), 8–9.

34 Friedrich Flick Förderungsstiftung Geschichte und Förderungszweck, https://www.flickfoerderungsstiftung.de/geschichte-und-foerderungszweck/.

35 Thilo Schmidt, "Der Mann der Kreuztal nicht zur Ruhe kommen lässt," *Deutschlandfunk*, 20 Mart 2017; Ayrıca bkz. https://www.flick-ist-kein-vorbild.de/.

Nazi'nin adının bir okula verilemeyeceğini savunuyordu. Fakat başka bir seçkin eğitim kurumu kaynak bulma arzusunu tarihi gerçeklerin üzerine koymaktan o kadar rahatsız olmadığı izlenimini veriyordu.

Friedrich Flick Vakfı 2015 itibarıyla Frankfurt'un meşhur Goethe Üniversitesi'nin Alman öğrencilere verilen prestijli bir burs[36] dahil öne çıkan birkaç akademik projesine fon sağlıyordu.[37] Flick vakfı 2018 yılında Yahudi bankacılık hanedanının İsviçre Fransız'ı kolu Edmond de Rothschild Grubu'ndan mali tarihçilik alanında geçici bir kürsünün üniversiteyle birlikte fonlanmasını üstlendi. O günden bu yana Flick parası Princeton, Berkeley ve Oxford'dan profesörler getirilmesinde rol oynadı.[38] Yapılan bağış karşılıksız kalmadı. Friedrich Flick Vakfı üniversitenin mütevelli heyetinde kendine yer buldu.[39]

Goethe Üniversitesi ilk kez Nazi vurguncusunun adı verilen bir vakıftan para alarak ismini onurlandırmıyordu. Üniversite kurucusunun adını alan vakfın on yıllardır yaptığı bir dizi bağış sonrasında 2015 yılında kampüste bir salona Adolf Messer adını verdi. Messer'in NSDAP'ın ilk üyelerinden olduğu, silah üretiminden vurgun yaptığı ve makine şirketinde zorla çalıştırılan kimselerden istifade ettiği herkesin malumuydu. Öğrenciler bu rezaleti protesto etti. "Adolf Messer'in Goethe Üniversitesi öğretim görevlileri ya da öğrencilerine hiçbir şekilde örnek olamayacağı" kanaatindeydiler.[40] Protestolar en nihayetinde etkili oldu.

---

36 Deutschlandstipendium sponsorları, Goethe Üniversitesi, 2016, https://www.uni-frankfurt.de/61624067/Unsere_F%C3%B6rderer_2016.

37 Goethe Üniversitesi sözcüsü Olaf Kaltenborn'un açıklaması, 19 Temmuz 1921.

38 "Barry Eichengreen Appointed Visiting Professor for Financial History 2019," Goethe Üniversitesi, 4 Ekim 2018, aktuelles.uni-frankfurt.de/englisch/barry-eichengreen-appointed-visiting-professor-for-financial-history-2019/.

39 Goethe Üniversitesi mütevelli vakıflar heyeti, 2 Mart 2021, uni-frankfurt.de/51849455/Mitglieder_des_Stiftungskuratoriums_der_Goethe _Universität.

40 "Zur Geschichte der Messer-Werke im NS," 28 Şubat 2018, https://forschungsstelle.files.wordpress.com/2018/03/adolf_messer-kritik_gutachten__akten-maerz2018.pdf.

Dört yıl boyunca yapılan eylemler ve tartışmalar sonucunda 2019'da salonun adı değiştirildi.[41] Messer ailesi de vakfına başka bir isim verdi.[42]

Ne var ki Friedrich Flick Vakfı'ndan alınan bağışlar görmezden gelinirken akmaya devam etti. Şimdiye dek.

Almanya'da Nazi rejimini desteklemiş ve ondan vurgun yapmış, savaştan sonra da bu suçundan dolayı hüküm giymiş iş adamlarının adı verilen bir sürü vakıf daha var. Mesela Alfried Krupp ile Fritz Thyssen'i ele alalım. En azından geçmişlerini tamamen gizlemekle suçlanamazlar. Friedrich Flick Vakfı Nazi Almanyası geçmişini üstü örtülü tutmaya devam ederken Krupp ile Thyssen'le ilişkili hayır kurumları nispeten daha şeffaf; her ikisi de internet sitesinde vakfın adını aldığı kodamanın Nazi döneminde işlediği suçlardan ve aldığı cezalardan bahsediyor.[43] Bu kurumlardan bağış alanlar en azından şereflendirdiği kişi hakkında bilgi sahibi olabiliyor.

Ingrid Flick bir keresinde ikizlerine dair şunu söylemişti: "Çocuklar mecburen kendilerinin özel olmadığını fakat Flick soyadının yükümlülüklerini öğrenecek."[44] Peki Flick soyadı ne Ingrid'e ne gibi yükümlülükler getirmişti? Flick varislerinin annesinin, ailesinin lekeli serveti ve kanlı geçmişi yüzünden ödediği bedel göz önünde bulundurulursa pek bir yükümlülük getirdiği söylenemez.

Ingrid Flick kendisine servetle birlikte miras kalan günahların üstünün örtülmesinde rol oynamış olsa da bunu yapan tek kişi değildi.

41 Daniel Majic, "Umstrittene Lounge in Goethe-Uni wird umbenannt," *Frankfurter Rundschau*, 15 Şubat 2019.

42 Vakıf şu an Adolf'un oğlu Hans Messer'in adını taşıyor. http://dr-hans-messer-stiftung.de/.

43 Alfried Krupp Stiftung, https://www.krupp-stiftung.de/alfried -krupp/; Fritz Thyssen Stiftung tarihi, https://www.fritz-thyssen-stiftung.de/en/ about-us/general-information/history/.

44 Sahner, "Jetzt," *Bunte*, 7 Ocak 2010.

4.

30 Eylül 2007 akşamında saat gece yarısına yaklaşırken Almanya'nın en önemli devlet kanalında önceden haber verilmeksizin bir belgesel yayınlandı. Adı *Quandt Ailesinin Sessizliği*'ydi. Arka planda verilen meşum ses gergin bir hava yaratırken belgeselin girişinde şu soru yönlendirildi: Almanya'nın en zengin köklü ailesi Quandtlar geçmişlerini kasten mi saklıyor?[45] Herbert'in ölümünün ardından geçen yirmi beş yılda en zengin ve en göz önündeki, BMW'yi kontrol eden varislerinin sesi medyada neredeyse hiç duyulmamıştı. Atalarının Nazi Almanyası'nda yaptıklarına dair acı gerçekler ailenin biyografisini konu alan 2002 basımı çok satan eserde ortaya konmuştu, Herbert'in BMW'nin sahibi varisleri Quandtların geçmişinin kitabın gözler önüne serdiği karanlık kısmına dair yorum yapmadı.[46] Fakat yapılan televizyon yayını tüm Quandtları konuşmaya mecbur bıraktı.

Belgeselin asıl gücü AFA'nın Hannover fabrikasındaki toplama kampı şubesinde esir tutulurken fabrikada acımasızca çalıştırılan köle işçilerden ikisinin ifadelerinden geliyordu. Biri seksenlerinde Danimarkalı bir adamdı, kendisiyle eskiden Quandt fabrikası ile SS'in idaresindeki toplama kampı şubesinin bulunduğu arazide röportaj yapılmıştı. Cehennemi aratmayan o yer hakkında konuştu. Carl-Adolf Soerensen etrafına korkuyla bakarken şöyle dedi: "Gördüğüm rüyalarda hep burada, kamptayım. Hayatımın sonuna kadar böyle devam edecek."[47]

AFA'nın halefi olan Varta şirketi 1972 yılında Danimarkalı köle işçilerden hayatta kalan bir grubun bağış talebini reddetmişti. Quandtların şirketinin yanıtı şu oldu: "Şirketimiz açısından

45 Eric Friedler, "Das Schweigen der Quandts," ARD/NDR, 30 Eylül 2007, Youtube videosu, 59:26, https://www.youtube.com/watch?v=FpQpgd_EeWY.

46 Susanne ve Stefan Quandt biyografik eserde başka hususlara dair yorumlarda bulunmuştu. Bkz. Jungbluth, *Quandts* (2002), 350 ve devamı. Harald'ın kızlarının ikisi Nazi dönemi minvalinde babaları ve babaanneleri Magda'ya ilişkin konuşmuştu: Jungbluth, *Quandts* (2002), 275, 334–36.

47 Friedler, "Schweigen," ARD/NDR, 30 Eylül 2007.

kusurlu bir davranıştan doğan herhangi bir hukuki ya da ahlaki sorumluluğu kabul etmediğimizden affınıza sığınarak isteğinizi geri çeviriyoruz." Soerensen belgeselde bu açıklamaya yanıt verdi: "Acımasızca ve kibirle karşılık verdiler. Bizi aşağıladılar."[48]

Varta en nihayetinde 1980'li yılların sonunda farklı fakat aynı minvalde bir amaç için, Neuengamme toplama kampının anıt bölge olarak muhafazasına hibe yaptı.[49] Fakat o zaman dahi istekte bulunan hayır kurumunun başkanı Varta'yı buna ikna etmek için uğraşmıştı. Varta en sonunda anıt için vakıf başkanına hata olabileceğini düşündürecek kadar küçük, yalnız 5 bin marklık bir çek gönderdiğinde akü devi kendisine gider pusulası gönderilmesini istedi; vergiden düşecekti.

Quandtların en zenginleri belgesele röportaj vermeyi reddetse de Herbert'in diğer çocuklarından biri konuştu. Sven Quandt'a Varta'nın bir kısım hissesi miras kalmıştı ve şirketin yönetim kurulunda bulunuyordu. Sven ekranlar karşısında gülümseyerek babadan kalan serveti için hiçbir ahlaki sorumluluk hissetmediğini söyledi, babası ile dedesinin Nazi rejiminin suçlarında oynadığı rolü küçümsedi. Quandt varisi Almanya'yı Nazi geçmişini geride bırakmaya teşvik etti: "Bunu unutmaya çalışmamız lazım. Dünyanın dört bir yanında... benzer şeyler oldu. Kimse onlar hakkında konuşmuyor."[50]

Yayını milyonlarca kişi izledi. Quandtlar için tam bir halkla ilişkiler faciasıydı. Köle işçilerin etkileyici ifadeleri ve Sven'in kibirli, duyarsız yorumları gözden gelinemeyecek bir ihtilaf yarattı. Ne yazık ki belgesel de kusurluydu. Quandtların servetinin Nazi dönemindeki vurgunlarıyla başladığı; hem zorla çalıştırılan hem de köle işçilerin sırtından kazanarak kurulduğu yönünde yanlış bir ön kabule dayanıyordu. Quandtların sessizliğinin sebebi olarak bu işaret ediliyordu. Fakat yanlış bir çıkarımdı. Hitler

48 Friedler, "Schweigen," ARD/NDR, 30 Eylül 2007.
49 Jungbluth, *Quandts* (2002), 343.
50 Friedler, "Schweigen," ARD/NDR, 30 Eylül 2007.

iktidara geldiğinde Günther Quandt hâlihazırda Almanya'nın en varlıklı adamlarından biriydi.

Belgesel yayınından beş gün sonra, 5 Ekim 2007 günü Herbert ve Harald'ın varisleri kısa ve öz bir ortak açıklama yaptı. Belgeselin suçlamaları aileyi "etkilemişti". Quandtlar Nazi Almanyası geçmişlerini kabullenememişti. Ailenin Nazi geçmişini bağımsız olarak araştıracak bir tarihçi görevlendirecek, araştırmayı kolaylaştırmak için arşivlerini açacak ve bulguları yayınlayacaklardı. Sonuç itibarıyla medyadan "ticaretle iştigal eden bir Alman ailesi olarak geçmişimize özen ve adaletle muamele etmesini" istiyorlardı.[51] Şirketlerinin istismar ettiği mecburi ve köle işçilerden hayatta kalanlara en temel saygıyı göstermeyi dahi reddeden bir hanedanın böylesi talebi iki yüzlülüğün alasıydı. Aile yaptığı açıklamada bu mağdurlardan özür bile dilemiyordu.

Almanya'nın en zengin ailesi nadiren mülakat verse de Herbert'in BMW'nin sahibi varisleri 1986'dan bu yana her yıl, 50 bin Euro'luk (60 bin dolar) hibesiyle, adını "neredeyse hastalık derecesinde gizlilik takıntılı"[52] olarak tarif edilen bir adamdan adını alan Herbert Quandt Medya Ödülü adında bir gazetecilik ödülü dağıtıyor. Belgesel yayınlandıktan birkaç ay sonra Quandt vakfında ödülü veren kuruldan üç baş editör istifa etti. Ailenin Nazi geçmişine dair araştırma devam ederken Herbert'in adını taşıyan bir ödülün verilmesine dahil olmak istemiyorlardı. Fakat BMW Quandtları o yıl medya ödülünü sahibine verdi ve geleneği devam ettirdi.

2008 Haziran'ındaki ödül töreninde Almanya'nın en zengin varisi Stefan Quandt, ailesinden Nazi döneminde Quandt şirketlerinde insanların zorla çalıştırılması ve köle işçi olarak kullanılmasından vicdan azabı duyduğunu kamuoyu önünde dillendiren ilk kişi oldu. Stefan özür dilememiş olsa da savaş süresince Quandt fabrikalarında eziyet çekmiş ve hayatını kaybetmiş çok

51 Eric Friedler, "Das Schweigen der Quandts" ARD/NDR, Nov. 22, 2007, Youtube videosu, 1:29:45'te alıntılanmıştır. https://www.youtube.com/watch?v=l9hNjmJxc0U.

52 "Nach Kräften Mies," *Der Spiegel*, 8 Aralık 1974.

sayıda zorunlu çalışan için üzüntü duyduğunu ifade etti. Ailenin hazırlattığı çalışmanın bitmesine daha üç yıl varken Herbert'in en küçük oğlu atalarını savunuyor ve onlara getirilen eleştirileri savuşturuyordu. Stefan, Nazi Almanyası'nda Günther ve Herbert'in "korku ve güvensizlik ikliminde" çalışmak zorunda kaldığını ileri sürdü.[53] Günther'in dahi o bakış açısına sahip olmadığı göz önünde bulundurulduğunda şaşırtıcı bir iddia olduğu görülüyor. Quandt ailesinin kurucusu hatıratında Nazi Almanyası'ndan ayrılıp canının istediği yere gidebileceğini fakat şirketleri ve fabrikalarının faaliyete devam etmesi için kaldığını yazmıştı.[54]

Stefan'ın açıklamasından beş ay sonra, 2008 Kasım'ında Almanya'nın en zengin kadını olan ablası Susanne Klatten ilk kez kişisel yaşamına dair bir gazeteciye açıklamalarda bulundu. *Financial Times Deutschland*'a bir anda böyle bir şeffaflık gösterisinde bulunmasının ardında çok sebep bulunuyordu. Birincisi yasak ilişki skandalından daha yeni çıkıyor olmasıydı.[55] Önceki yılın sonbaharında ailesinin Nazi dönemi geçmişini konu alan belgesel Almanya'yı çalkalarken eski sevgilisi Helg Sgarbi, evli Quandt varisine şantaj yapıyordu. Sgarbi, Susanne'den milyonlar istiyordu. İsviçreli dolandırıcı Quandt varisiyle bir otel odasında ilişkiye girerken ortağı gizlice çiftin görüntüsünü almıştı. Susanne parayı vermezse Sgarbi seks kasetlerini kadının ailesine, basına ve Susanne'nin yönetim kurulunda bulunduğu BMW'nin idaresine gönderecekti. Susanne en nihayetinde polise başvurdu ve Sgarbi tutuklandı. O günlerde şantaj davası dünyanın dört bir yanında manşetlere taşınıyordu.

Buna binaen röportajda Susanne'nin ailesinin Nazi geçmişinin çok kısa bahsi geçiyordu. Susanne meseleyi ekarte etmedi ya da kardeşi gibi peşin hüküm vermedi. Quandt varisi "Karanlık bir

53 Konuşma, Stefan Quandt, Herbert Quandt Medien-Preis, 22 Haziran 2008, https://www.johanna-quandt-stiftung.de/medien-preis/2008/rede-stefan-quandt.

54 Quandt ve Quandt, *Günther*, 245–46.

55 Jungbluth, *Quandts* (2015), 331–41.

şeye ışık tutuldu. O şeyin karanlıkta kuvvetlenmesindense aydınlığa çıkması daha iyidir... Neyin olup bittiğini bilmek görmezlikten gelmekten iyidir" diye konuştu. Kırk altı yaşındaki Susanne sözlerini şöyle tamamladı: "Babama duyduğum saygı ve sevgi baki. O dönemde insanlar nasıl yaşıyordu, kimse bilmiyor."[56]

Quandtların görevlendirdiği tarihçi Joachim Scholtyseck ve araştırmacıları üç yıl sonra araştırmasını tamamladı. 2011 Eylül'ünde yayınlanan 1.183 sayfalık kitap Günther ve Herbert'in, idarecilerinin ve Quandt şirketlerinin Nazi Almanyası'nın suçlarına iştirak ettiğine dair bolca kanıt sunuyordu. Scholtyseck'e göre Günther acımasız bir fırsatçıydı, davaya bağlı bir Nazi değildi. Tarihçi yine de Quandt'ın teşebbüslerinin Nazi suçlarıyla "ayrılmaz bir şekilde" bağlı olduğunu yazdı.[57] Günther'in servetini arttırma arzusu o kadar kuvvetliydi ki "hukuk ve ahlak gibi asli meselelere yer bırakmamıştı."[58] Scholtyseck şu sonuca vardı: "Ailenin reisi Nazi rejiminin bir parçasıydı."[59]

Profesör, Günther'in Yahudi yönetim kurulu üyelerini "gamsızlıkla ve şaşılacak derecede erken" bir şekilde görevden aldığını not düştü. [60]Ayrıca baba-oğul Quandtların yürüttüğü başka Aryanlaştırmalara rastlamıştı: "Quandt sorumluluklarını yerine getiren 'nazik' alıcılardan değildi... Daha ziyade müsait şirketleri ele geçirmek için bilinçli ve soğukkanlı bir hâlde Yahudi şirket sahiplerinin içinde bulunduğu zor durumu istismar eden, daha geniş 'Aryanlaştırıcılar' grubuna dahildi." Scholtyseck şöyle açıkladı: "Bu 'Aryanlaştırmaların' meşruiyetine dair kuşku ya da ahlaken çekince... ne Günther Quandt ne oğlu Herbert ne de Quandt müdürlerinde vardı."[61]

56 Lorenz Wagner, "Susanne Klatten — Die Unbekannte," *Financial Times Deutschland*, 21 Kasım 2008.

57 Scholtyseck, *Aufstieg*, 763.

58 Scholtyseck, *Aufstieg*, 849.

59 Scholtyseck, *Aufstieg*, 843.

60 Scholtyseck, *Aufstieg*, 314.

61 Scholtyseck, *Aufstieg*, 406, 537.

Tarihçi, Herbert'in Nazi dönemindeki rolünü acımasızca yargıladı: "Herbert... Quandt Grubu'nun rejimin hem zorla çalıştırılanların ve toplama kampı mahkûmlarının kullanımıyla hem de Aryanlaştırmalarla ilgili adaletsizlikleriyle bağlantılarından kuşkusuz haberdardı. Mevcut verilere göre ne o dönemde ne de ilerleyen yıllarda babasının idareciliğine dair çekinceleri bulunduğunu ifade etmedi. Dahası şirketin liderliğine adım adım yükselirken işlenen adaletsizliklerden doğrudan sorumlu hâle geldi."[62]

5.

Stefan Quandt ve Harald'ın kızı olan kuzeni Gabriele yapılan akademik çalışmanın bulgularına ilişkin ailenin verdiği ilk ve son röportaj için 2011 Eylül'ünde Almanya'nın önemli haftalık gazetesi *Die Zeit*'tan iki gazeteciyle bir araya geldi. Mülakatı yapanlardan biri Quandt ailesinin 2002 yılında yayınlanan, çok satan biyografisinin yazarı ve ailenin Nazi geçmişini daha geniş okur kitlesine duyuran ilk kişi Rüdiger Jungbluth oldu.

Gabriele Nazi Almanyası'nda Quandt şirketlerinde zorla çalıştırılan ve köle işçilere yapılan muameleden tiksinti ve utanç duyduğunu ifade etti. Sözlerini şöyle tamamladı: "İnsanın canını yakıyor. Günther Quandt dedemiz. Keşke dedemiz başkası olsaydı. Ya da Günther farklı bir insan olsaydı." Gabriele belgeselin hataları bulunsa da işleri harekete geçirdiğini söyledi. "Bir şeyleri gizlemeye çalıştığımız ve servetimiz şaibeli kaynaklardan geldiği için kamuoyu önüne çok çıkmadığımız imalarını yaralayıcı ve çirkin buluyorum. Yine de bizim gözlerimizi açtığını söyleyebilirim."[63]

Anlaşıldığı üzere herkesin gözleri açılmamıştı. Stefan tekrar savunmaya geçti. Mülakat Almanya'nın en zengin varisinin, yapılan çalışmaya göre dedesi Günther'in olmadığı şeyleri sıralamaya

62 Scholtyseck, *Aufstieg*, 766.

63 Rüdiger Jungbluth ve Giovanni di Lorenzo, "NS-Vergangenheit der Quandts: Man fühlt sich grauenvoll und schämt sich," *Die Zeit*, 22 Eylül 2011.

başladı: "...Yahudi düşmanı değildi. Nasyonal Sosyalizm davasına inanmıyordu. Savaş çığırtkanı da değildi." Günther'in yürüttüğü Aryanlaştırmaların çoğu kırk beş yaşındaki Quandt veliahdını şaşırtmıştı. İfşaatı "acı verici" olarak nitelendirdi. Stefan yine de Scholtyseck'in vardığı, dedesinin Nazi rejiminin bir parçası olduğu sonucuna katılmıyordu: "'Nazi sisteminin bir parçası' tabirini yeğlerim. 'Rejim' kelimesini siyasî liderlik olarak yorumluyorum, dedem onun parçası değildi. Sistemin sanayicilere sunduğu fırsatlardan istifade etti fakat ideolojik hedeflerinin peşinde değildi."

Stefan, ailesinin fabrikalarında zorla çalıştırılan insanların korkunç şartlara maruz kaldığını kabul etse ve "Quandt şirketlerinde zorla çalıştırılan bazılarının yaşamını yitirdiğini üzüntü verici" bulsa da BMW varisine göre Günther "insanları öldürme hedefi gütmemişti. Onun torunu olarak bu beni kalbimden yaralıyor. O çizgiyi aşmadı. Mevzu bahis dönemde üretimi sürdürmek için zorunlu işçilerin istihdamı gerekliydi. Alman erkekleri cephedeydi." Stefan, Günther'in sırf Nazi Almanyası'nın en büyük silah ve mühimmat üreticilerinden biri olduğu için cephede dökülen kandan doğrudan kâr ettiği gerçeğini görmezden geldi.

Stefan babası Herbert'in de Nazi sisteminin parçası olduğu ve zorunlu ve köle işçilerin istihdamına katıldığını kabul etse de Nazi devrinin Herbert'i anlamak ya da "eylemlerinden tüm kişiliğine dair çıkarımda bulunmak için" çok kısa bir dönem olduğunu düşünüyordu. "Babam, babasının gölgesinde kalmıştı." Stefan röportajda annesi Johanna ve kız kardeşi Susanne ile üç BMW varisinin Berlin'in zorunlu işçi belgelendirme merkezine bağışta bulunacağını ilân etti. Merkez Herbert'in savaş döneminde idare ettiği Pertrix fabrikasında iki yüz köle kadının hapsedildiği tutuklu kampındaydı. Herbert'in varisleri merkezin yenilenmesi, eğitim programları ve Pertrix'in zorunlu ve köle işçileri kullanımına ilişkin olan dahil sergilerini finanse etmek üzere 5 milyon Euro'dan fazla (6 milyon dolar civarı) bağışta

bulunacaktı.[64] Stefan merkezi ziyaret etmişti ve yapılan anma çalışmalarından etkilenmişti.

Muhabir, Stefan'a üvey kardeşinin Almanya'nın Nazi geçmişini unutması gerektiği açıklamasını sorunca Sven'in yanıtlarının talihsiz olduğunu kabul etti: "Almanya'da hiçbir zaman 'artık Nazi dönemini düşünmemek ya da bu dönemi değerlendirmemek lazım' diyebileceğimizi sanmıyorum. Fakat aynı zamanda bu ülke kendini sadece on iki yıllık Nasyonal Sosyalizm devriyle sınırlandıramaz."[65] Stefan yine de röportajın başında Sven'i savundu, kardeşinin "bu sorulara hazırlıklı olmadığını" söyledi. Stefan'ın kendisine ya da akrabalarından birine bir muhabirin önceden uyarmadan ya da incelemesine müsaade etmeden soru sormasını haksız bulduğu anlaşılıyordu. Her yıl gazetecilik ödülü veren bir kurumun başındaki adam söylüyordu bunu.

Stefan ailenin babası ve dedesiyle arasına mesafe koymasını gerekli görürken "derin ve can yakıcı" bir iç çatışma hâli olduğunu düşünüyordu. Tüm bu açıklamalarda suçların kabul edilmesine karşın yeni nesil ve özür dilemeye meyilli Quandtlar arasında pek bir değişiklik olmadı. BMW'yi idare eden Quandtlar Bad Homburg'daki merkezlerinden Günther'in adını çıkarmadı. Stefan mülakatta şöyle açıkladı: "Günther Quandt'ı geçmişimizden silemeyiz ve silmeyeceğiz de. Geri kalanları halletmesi kolay." Almanya'nın en zengin ailesi Herbert'in ismini taşıyan medya ödülü ve vakfın adını da değiştirmedi. Stefan babasının "yaşamı boyunca yaptıklarının" bunu haklı çıkaracağına inanıyordu. Quandt varisi Nazi Almanyası'nın suçlarının "doğrudan sorumluluğunu" taşıması bir yana basına nadiren demeç veren bir adamın adıyla medya ödülü vermelerini tuhaf bulmuyordu. Selefi Herbert gibi Stefan'ın da babasının gölgesinden kaçmaya kabil ya da istekli olmadığı görülüyordu.

64 M. Backhaus ve B. Uhlenbroich, "Die Quandt Familien brechen ihr Schweigen," *Bild am Sonntag*, 6 Kasım 2011.

65 Jungbluth ve di Lorenzo, "NS-Vergangenheit," *Die Zeit*.

Stefan röportajda ailesinin kendi geçmişini araştıran çalışmayı yaptırırken en önemli hedeflerinin "açıklık ve şeffaf" olduğunu söyledi. Fakat röportajdan sonra on yıl boyunca Herbert Quandt Medya Ödülü'nün internet sitesini ziyaret ettiğiniz ve ödülün adını aldığı kişinin biyografisini okuduğunuzda Nazi dönemindeki eylemlerine dair hiçbir bilgi bulamazdınız. Sadece 1940 yılında AFA'nın yönetim kuruluna katıldığı yazıyordu. Herbert'in, babasının, şirketlerinin işledikleri suçlara dair tek satır yoktu. Sayfada Scholtyseck'in çalışması kafa karıştırıcı derecede muğlaktı. Ne araştırmanın sebebi ve bulgularının önemi ne de Nazi Almanyası'nın bahsi geçiyordu. Buradan çalışmanın esas sebebinin zor bir geçmişle yüzleşmeye yönelik gerçek bir arzu değil kamuoyu baskısı olduğu anlaşılabilir. Sayfada yapılan açıklama adeta araştırmanın sebebini ortaya koyuyordu: "Yirminci yüzyılın diğer önemli şirketleri ve müteşebbis aileleri gibi aile şirketinin geçmişinin etraflıca ortaya konması istikametinde yüksek perdeden bir çağrı vardı."[66]

Araştırma yayınlandıktan on yıl kadar sonra, 2021 Ekim'inin son haftasında, fakat aynı zamanda benim yönelttiğim bir dizi sorunun en sonuncusundan birkaç gün sonra internet sitesinde Herbert'in aklanmış biyografisinin yerine genişletilmiş bir versiyonu yayınlandı. Bu kez Herbert'in Nazi Almanyası'ndaki eylemlerinin bazılarından, Scholtyseck'in bulgularının bir kısmından ve çalışmayı doğuran sebepten bahsediliyordu; o da kamuoyu baskısıydı.

6.

Babalarının günahlarıyla yüzleşirken Oetker hanedanı üyeleri için başlarda işler yolunda gidiyor gibi göründü. 2013 Ekim'inin ortalarında, Quandt varislerinin röportajından iki yıl sonra, *Die Zeit*'tan iki gazeteci bir kez daha, ailesinin hem şirketin

66 Biografie Herbert Quandt, https://www.johanna-quandt-stiftung.de/medien-preis. (Biyografinin bu hâline en son 25 Ekim 2021 tarihinde erişildi. 26 ve 29 Ekim 2021 tarihlerinde sayfada değişiklik yapıldı.)

hem de ailenin Nazi Almanyası geçmişine yönelik yaptırdığı araştırmanın bulgularını tartışmak üzere basınla arası limoni bir holding varisiyle buluştu.[67] Gazetecilerden biri yine Rüdiger Jungbluth'tu. 2002 yılında yayınlanan Quandt ailesine yönelik çalışmanın ardından 2004 yılında Oetkerleri konu edinen bir kitap hazırlamıştı. Jungbluth,[68] Oetker arşivlerine erişmesine izin verilmemiş olsa da ailenin Nazi bağlantılarına dair hayli bilgiye ulaştı. Ailenin reisi öleli epey oluyordu ve araştırma yayınlanmak üzereydi, Oetkerlerden biri en nihayetinde konuşmaya hazırdı.

Nazi milyarderlerinin sonuncusu Rudolf-August Oetker doksan yaşında, 2007 Ocak'ında ölmüştü. Eğitiminin bir bölümünü Dachau'da görmüş sabık Waffen-SS subayı arkasında yıllık geliri 15 milyar doları bulan; nakliyat, gıda, içecek, özel bankacılık ve lüks otel alanlarına el atmış Bielefeld merkezli bir küresel şirketler grubu bıraktı. Dr. Oetker'in dondurulmuş pizzaları ve puding karışımını tanımayan yoktu. Üç evlilikten olan sekiz çocuğunun her birine aile şirketinden eşit hisse düşmüş, her biri tek başına milyarder olmuştu.[69] Rudolf-August'un ölümüyle varislere kalan tek şey hisse değildi, cevapsız sorular da vardı.

Rudolf-August çocuklarıyla Nazi dönemi ve savaşa dair neredeyse hiç konuşmazdı fakat Dachau'da bulunduğunu biliyorlardı. Oetker reisinin ölmeden bir yıl önce yayınladığı *Fazlasıyla Talihli* isimli hatıratı yaşamının Nazi devrinde geçen yıllarına dair dişe dokunur bilgi vermemişti.[70] Oetker öldükten bir yıl sonra, 2008'de çocukları kendi kendilerine üç tarihçiyi şirket, babaları ve üvey dedeleri Richard Kaselowsky'nin Nazi Almanyası yıllarındaki eylemlerini araştırmakla görevlendirdi. Babaları hayattayken buna müsaade etmemişti fakat Quandtlar hakkındaki

67 Rüdiger Jungbluth ve Anne Kunze, "August Oetker: 'Mein Vater war Nationalsozialist,'" *Die Zeit*, 17 Ekim 2013.

68 Jungbluth, *Oetkers*, 388–91.

69 David de Jong, "Nazi-Forged Fortune Creates Hidden German Billionaires," *Bloomberg News*, 3 Şubat 2014.

70 Alm. *Vom Glück Verwöhnt*. (ç.n.)

belgesel Oetkerleri basından önce meseleyi biraz netleştirmeye sevk etti.[71]

2013 sonbaharında beklenen netlik geldi. Tarihçiler çalışmalarında "Kaselowsky'nin ve onunla birlikte hem aile hem de Oetker şirketinin içinde yaşadıkları siyasî sistemin sorumluluğunu taşıdığı" sonucuna vardı. "[Kaselowsky ve Oetkerler] Nazi toplumunun temel taşlarındandı, rejime yakın olmaya çalıştılar ve politikalarından kâr ettiler."[72] 2013 Ekim'inde Jungbluth ile *Zeit*'ın diğer muhabirine yayınlanmak üzere olan araştırma ve babasının geçmişi hakkında konuşan Oetker, Rudolf-August'un en büyük oğlu August oldu. August 1944'te babası Waffen-SS subaylığı eğitimi alırken dünyaya geldi. Babasının ardından aile holdinginin CEO'su oldu ve onunla arasına mesafe koymaktan çekinmedi. August röportajda, "Babam nasyonal sosyalistti" dedi. "Artık sis perdesi kalkıyor."[73] Babasının savaşın sonrasında uzun yıllar boyunca aşırı sağa sempati beslediğini de doğruladı. Tartışılmayan tek mesele şuydu: Oetker varisleri tamamı Nazi davasına sadık baba, babaanne ve dedelerinin adını taşıyan vakıfların çalışmalarını devam ettirmekteydi.

Röportaj esnasında Oetkerlerin nesilleri arasındaki uçurum açığa çıktı. August'un ifadesine göre 1940'lı yıllarda ve 1950'li yılların başlarında doğan en büyük beş kardeş araştırmanın yaptırılmasında ısrar etmişti; 1960'ların sonları ve 1970'lerde doğan en küçük üç kardeş ise ilkin tereddütle yaklaşmıştı. August ayrıca kendisi ve öz kardeşlerinin aksine küçük üvey kardeşlerinin henüz babalarıyla aralarına mesafe koymadığını ekledi.

2013 Ekim'inin sonlarında araştırmanın yayınlandığı gün Oetker'in eşi ve en küçük üç varisinin annesi Maja, yerel Vestfalya gazetesine verdiği röportajda 624 sayfalık kitabı ve üvey oğlu

71 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 17; "Wie geht Oetker kommunikativ mit seiner NS-Vergangenheit um, Herr Schillinger?" *Pressesprecher*, 17 Aralık 2013.

72 Finger v.d., *Dr. Oetker*, 415.

73 Jungbluth ve Kunze, "Mein Vater."

August'u eleştirdi. Maja tarihçilerin sadece müteveffa eşi ve üvey babası Kaselowsky'nin kendini davaya adamış Nazilerden olduğunu ispat etmeye çalıştığını iddia etti. Ayrıca üvey oğlunun babasının savaştan sonra aşırı sağcılığını sürdürdüğü ifadesine karşı çıktı. "Hep muhafazakâr olduk. Solcular muhafazakârlığın menfi bir şey olduğunu düşünebilir. Bize göre muhafazakârlık Hristiyanlığın değerlerine tutunmak ve zamana karşı koymuş iyi gelenekleri korumaktır" diye konuştu.[74] Araştırmanın bilinçli olarak sadece kocasıyla ilgili kısımlarını okuduğunu kabul etti fakat ispat edilememiş bazı imalara rastladığını ileri sürdü. Maja bu imaların hangileri olduğunu açıklayamadı.

Röportajlar yaşanacakların işaretiydi. Üç ay sonra, 2014 Ocak'ı sonlarında Oetker kardeşlerin iki kanadı arasındaki iktidar savaşı Alman basınına yansıdı ve ülkenin sakin iş dünyasını sarstı.[75] İhtilaf kardeşlerin Dr. Oetker'in CEO'luğuna geçişi üzerindeydi.[76] Savaşın iki tarafı yine nesillerle belirlendi: En büyük beş kardeş ile en küçük üç kardeş karşı karşıyaydı. Çatışma yıllarca sürdü. Davalar açıldı, devreye arabulucular girdi. Şirket ilk kez aileden olmayan bir CEO atadı. Kavga yine de bitmedi.

Rudolf-August Oetker'in en büyük kâbusu 2021 Temmuz'unda gerçekleşti: Sekiz varisi Dr. Oetker şirketler grubunu iki bağımsız gruba böldüğünü duyurdu.[77] Kurduğu aile şirketi parçalanıyordu, adeta *Buddenbrooks*'tan bir sahne gibiydi. Milyarder varisler Oetker ticaret imparatorluğunu parçalamış olsa da hâlâ canınız ne isterse bulabiliyorsunuz; pasta, puding, pizza, Radeberger birası, Henkell Freixenet'in köpüklü şarabı ve Londra'da Lanesborough, Paris'te Le Bristol, Antibes'te Cap-Eden-Roc benzeri meşhur lüks oteller gibi.

74 "Oetker-Witwe kritisiert Historiker der Nazi-Studie," *Neue Westfälische*, 22 Ekim 2013.

75 Simon Hage ve Michael Machatschke, "Schiedsgericht soll Machtkampf bei Oetker entschärfen," *Manager Magazin*, 23 Ocak 2014.

76 Maria Marquart, "Pizza, Pudding, Beef," *Der Spiegel*, 16 Mart 2019.

77 Dr. August Oetker KG, "Oetker Group to Be Split," 22 Temmuz 2021.

Şirketin bölünmesi sonrasında en büyük Oetker varisleri Nazi babaanne ve dedeleri Richard ile Ida Kaselowsky'nin adını taşıyan vakıflarının ismini değiştirdi. Fakat Rudolf-August'un en küçük üç çocuğu, Waffen-SS subayı babalarından ismini alan vakfı ve sanat koleksiyonunu muhafaza etti. Aynı şekilde yeni holdinglerinin internet sayfasında bu geçmişe dair hiçbir şey bulamazsınız. Üstü örtülü kalan başka bir karanlık sayfa daha varlığını devam ettiriyor.

7.

Ferry Porsche Vakfı 2019 Mart'ında Stuttgart Üniversitesi'nde Almanya'nın ilk kurumsal tarih kürsüsünü kuracağını duyurdu. Porsche şirketi önceki yıl, Ferry ilk Porsche spor arabasını tasarladıktan yetmiş sene sonra "toplumsal sorumluluğa olan bağlılığını kuvvetlendirmek" arzusuyla vakfı kurmuştu.[78] Söz konusu dönemki başkanı yaptığı bir açıklamada "Kendi geçmişinizle ilgilenmek tam zamanlı bir iş. Ferry Porsche Vakfı tam da bu eleştirel değerlendirme yaklaşımını desteklemek istiyor zira hedefinizi bilmek için geçmişinizi bilmeniz gerekiyor" diye konuştu.[79] Başkan şunu ekledi: "Kurulan kürsü... özellikle aile şirketlerine geçmişleriyle, yaşananların sonuçları ve muhtemel neticeleriyle daha da yoğun ve samimi bir şekilde ilgilenmek için bir davet niteliğinde." Ferry'nin ilk otobiyografisinde SS başvurusuna, Yahudi karşıtı ifadeleri ve önyargılarına ilişkin söylediği yalanlar ile Porsche ailesinin tüm bunlar karşısındaki ısrarlı sessizliği göz önünde bulundurulduğunda cüretli bir açıklamaydı.

78 "Porsche Creates the Ferry Porsche Foundation," Porsche AG, 16 Mayıs 2018, https://newsroom.porsche.com/en/company/porsche -ferry-porsche-foundation-social-responsibility-education-social-issues-youth-development-foundation-funding-15487.html.

79 "Ferry Porsche Foundation Endows First Professorship for Corporate History in Germany," Stuttgart Üniversitesi, 8 Mart 2019, https://www.uni-stuttgart.de/en/university/news/all/Ferry-Porsche-Foundation-endows-first-professorship-for-corporate-history-in-Germany/.

Ferry 1998 yılında seksen sekiz yaşındayken, Avusturya'nın Zell am See kentinde öldü. Spor araba dünyasının küresel ikonu on yıl önce ikinci hatıratını yayınlamıştı. Fakat Ferry bu kez söylemini değiştirmişti. Yahudi düşmanı ifadelerini ortadan kaldırmış ve Adolf Rosenberger meselesini iki paragrafa indirgemişti. Milyarder, babası Ferdinand ile eniştesi Anton Piëch'in Rosenberger'in Porsche hissesini Aryanlaştırdığını reddetmeyi sürdürdü. Kendini acındırmaya çalıştı: "O dönemde Rosenberger ne kadar feci şeyler yaşamış olursa olsun mevcut şartlar altında ona tamamen adil ve düzgün davrandık. İşler bizim için de hiç kolay değildi."[80]

Ferry'nin ikinci otobiyografisinde değişmeyen şeylerden biri SS subayı olmak istemediği, Himmler'in kendisini bu mevkiye getirdiği ve sadece fahri bir rütbe olduğu iddiasıydı. SS'e gönüllü olarak başvurduğunu hâlâ açıkça reddediyordu. Bu "fahri rütbenin" kendisine verilmiş olmasının SS mensubu olduğuna kanıt teşkil etmediği iddiasındaydı. "Size Salzburg'un fahri vatandaşlığı verilse o zaman Avusturyalı mı oluyorsunuz?"[81] Fakat 2017 yılında üç Alman tarihçisinin Porsche şirketinin geçmişine dair yaptığı araştırmada 1938'de SS'e bizzat başvurmuş olduğu ortaya konunca Ferry'nin savaş sonrasındaki yalanları ekarte edilmiş oldu.[82] Tarihçiler Ferry'nin doldurup imzaladığı SS formlarını ortaya çıkarmış, böylelikle "geçmişini gizlemek adına kullanılan yaygın bahanelerden biri olduğu üzere SS üyeliğine fiilen başvurmadığı yalanını açığa çıkarmıştı."[83] Ferry'nin ezelden beri söylediği iddianın palavra olduğu anlaşılmıştı. Porscheler yine de sessizliğini korudu.

Porsche'nin kökenine dair çalışmaya bizzat şirket fon sağladı.[84] Stuttgart merkezli spor araba üreticisi artık tamamen

80 Porsche ve Molter, *Ferry*, 192.
81 Porsche ve Molter, *Ferry*, 124.
82 Pyta v.d., *Porsche*, 307–8, 458 (16. Not); Westemeier, *Krieger*, 540-541.
83 Pyta v.d., *Porsche*, 308.
84 Pyta v.d., *Porsche*, 15.

Porsche-Piëch hanedanının kontrolündeki Volkswagen Grubu'na bağlanmıştı.[85] Wolfsburglu otomobil devi yılda 250 milyar dolarlık satış yapıyor, Audi, Bentley ve Lamborghini gibi lüks araçların yanında Volkswagen ve Porsche gibi "aile" markalarını da üreten ve pazarlayan 665.000 işçi istihdam ediyor.[86] Hanedanın serveti 21 milyar doları buldu.[87]

Ferry Porsche Vakfı aslında Stuttgart Üniversitesi'ne tarih bölümü şirketin fonladığı çalışmayı hazırladığı için üniversitede kürsü kurdu.[88] Porsche-Piëch hanedanı kamuoyu önünde araştırmaya bir yanıt vermiş olmasa da şirket çalışmanın sonuçlarından memnundu. Çalışmanın ortaya çıkardığı bilgilere cevaben Stuttgart'taki fabrikaya savaş boyunca esir olarak ve zorla çalıştırılan işçileri anmak üzere bir plaket kondu. Fakat halk çok geçmeden şu soruyu gündeme getirdi: Araştırma hakikaten de tarihi kayıtların tarafsızca incelendiği, bağımsız bir çalışma mıydı?

2019 Haziran'ında Porsche'nin unutulmuş kurucu ortağı Adolf Rosenberger hakkında Alman devlet televizyonunda bir belgesel yayınlandı.[89] Belgesel Rosenberger'in Porsche'nin kuruluşunda ne kadar kritik bir rol oynadığını, ortakları Ferdinand Porsche ve Anton Piëch'in 1935 yılında adamın hissesini nasıl Aryanlaştırdığını, Rosenberger'in hakkının teslimi için nasıl mücadele ettiğini ve en nihayetinde bu kurucu ortağın Porsche'nin kurumsal tarihinden nasıl silindiğini detaylıca ortaya döktü.

Belgesel ayrıca, Stuttgart Üniversitesi'nde çağdaş tarih profesörü ve Porsche'nin hazırlattığı çalışmanın esas yazarı Wolfram Pyta ile de yüzleşiyordu; nasıl olduysa Rosenberger'in şahsi belgelerinden hiçbiri araştırmaya dahil edilmemişti. Pyta, Rosenberger'in

85 Gywn Topham, "Volkswagen Swallows Porsche," *The Guardian*, 5 Temmuz 2012.
86 Volkswagen Grubu'nun yıllık raporu, 2020, 16 Mart 2021, https://annualreport2020.volkswagenag.com/.
87 Christoph Neßhöver, "Knapp 80 Milliarden mehr für die reichsten Zehn," *Manager Magazin*, 30 Eylül 2021.
88 "Ferry Porsche Foundation Endows," Stuttgart Üniversitesi, 8 Mart 2019.
89 Reuß, "Rosenberger," ARD/SWR, 24 Haziran 2019.

Los Angeles'ta bulunan bir akrabasının kendisine kalan belgelerin çalışmada kullanılmasına izin vermediğini ifade etmişti. Fakat belgeselde Rosenberger'in kuzeni bu iddiaya karşı çıktı. Pyta'nın araştırmacılarının kendisiyle irtibata geçtiğini fakat Pyta'nın süreci devam ettirerek belgeleri görmeye gelmediğini söyledi.

Araştırmanın şüphe uyandıran başka bir neticesi daha vardı; aslında sorun o neticenin yer almamış olmasıydı. Şirket bu arada muazzam kâr etmiş olsa da 1935 yılında Rosenberger'i Porsche'den çıkarırlarken 1930'da şirket kurulurken %10 kurucu hissesi için ödediği miktar kadar tazminat vermişlerdi. Rosenberger'in kazıklandığı ve hisselerinin tam değerini alamadığı açıktı. Pyta "Rosenberger'in riskli durumundan ekonomik avantaj elde etmekten çekinmediler"[90] ve Porsche hisseleri alınırken "Rosenberger'in... aldatıldığını düşünmekten insan kendini alamıyor"[91] diye yazmış olsa da tarihçi alışverişin sahici adını koymamıştı: Yapılan iş Aryanlaştırmaydı.

Pyta, belgeselde Ferdinand Porsche ve Anton Piëch'in şirketin ailevi yapısını kuvvetlendirmek için hisseleri satın aldığını, Rosenberger'in Yahudi olmasıyla alakası olmadığını ifade etti. Fakat 1935 yılında, Hitler Almanyası'nda bir Alman şirketinin Yahudi hissedara payının piyasa değerinin fazlasıyla altında ödeme yapması Aryanlaştırma demekti. Seksen iki yıl sonra Porsche'nin fonladığı bir tarihçi bu hakikati kabullenmeyi kasten reddediyordu.

8.

2018 Kasım'ı sonlarında *Der Spiegel* kapağına da taşıdığı, "Milyarder ve AfD" başlıklı, sarsıcı gibi bir haber patlattı. 2017 federal seçimlerinde *Almanya İçin Alternatif*[92] parlamentoda en

90 Pyta v.d., *Porsche*, 313.

91 Pyta v.d., *Porsche*, 131.

92 Alm. *Alternative für Deutschland*. AB, feminizm, İslam, Yahudilik ve göçmen karşıtı sağ popülist parti, 2017'de federal mecliste doksan dört sandalye kazanmayı başardı. 2019 itibarıyla Avrupa Parlamentosu'nda da on bir kişiyle temsil

yüksek temsil sayısına ulaşan muhalefet partisi ve altmış beş yıldır parlamentoya girebilmiş ilk aşırı sağcı parti oldu. 2013 yılında kurulan parti hızla yükselişe geçti.

Fakat manşette konu edilen seksenlik milyarder, Baron August von Finck, Jr. hâlâ sahne ışıklarından imtina ediyordu. Ailesinin bankası Merck Finck'i 1990 yılında, 370 milyon dolara Barclays'e sattıktan sonra dünyanın en zengin ve en münzevi yatırımcılarından biri hâline geldi. Yatırımlarından kamuoyunun malumu olan birkaçı inşaat şirketi Hochtief, otel zinciri Mövenpick, ürün deneme şirketi SGS ve yalıtım üreticisi von Roll dahil bazı Alman ve İsveç şirketlerini ihtiva ediyor. Von Finck Jr.'nin 9 milyar doları bulduğu tahmin edilen serveti, ailenin Münih'in lüks Promenadeplatz'ındaki merkezinden idare ediliyor.[93] Varlıkları arasında Münih şehir merkezinin takriben yarısı ve kentin civarındaki arazilerin çoğu olduğu söylense de ekseriyetle yurt dışında yaşadı.[94] 1999 yılında eşi Francine ve dört çocuğuyla vergi dostu İsviçre'ye taşındı. Babasının aldığı Orta Çağ'dan kalma şatoyu ülkedeki merkezlerinden biri hâline getirdi. Şato Alman sınırı yakınlarındaki Weinfelden kasabasına nazırdı.

Von Finck Jr. babasından bile daha ketumdu. "Gustl" lakaplı varis basına hiç mülakat vermedi. Sınırlı sayıda fotoğrafında genelde koyu gri bir takım elbise giyen, Hermès kravat takan, ak saçlı, yeşil gözlü, keskin bakışlı, uzun boylu bir adam görülüyordu; ya ciddi bir yüz ifadesi takınır ya da gülümserdi. Absürt derecede tutumluluğunu babasından almıştı.[95] Gösterişli konut-

---

ediliyor. 2023 Haziran'ında sabık Doğu Almanya eyaleti Thuringia'nın merkezi Sonneberg'te yapılan yerel seçimde AfD adayı %50 üzerinde oy aldı. *Bild* gazetesi bunu siyasî "deprem" olarak nitelendirdi. Göçmen karşıtı politikalarının partinin desteğini arttırması bekleniyor. (ç.n.)

93 Bloomberg Milyarderler Dizini, 28 Kasım 2021.

94 Anna Jikhareva, Jan Jirat ve Kaspar Surber, "Eine schrecklich rechte Familie," *Die Wochenzeitung*, 29 Kasım 2018.

95 Roman Deininger, Andreas Glas ve Klaus Ott, "Der Frontmann des Herrn Baron," *Süddeutsche Zeitung*, 26 Mart 2021.

August von Finck Jr., 2000'li yıllarda...

ları arasında helikopterle gidip gelmeyi tercih etse de arabalarını külüstür hâle gelip bozulana kadar kullanırdı. Partilere giderken etini, peynirini ve ekmeğini yanında götürür, ailesinin kutlamalarında zengin misafirlerine bir parça et sunardı. Babasının Hitler yalakası geçmişiyle, özel bankaları Aryanlaştırmasıyla ve Nazilikten şaibeli arındırılmasıyla yüzleşecek bir çalışma yaptırmadı. Gustl gerici politikaları desteklemesiyle de babasına çekmişti. Babası Hitler'in *Haus der Deutschen Kunst*'u için 20 milyon Reichsmark toplamış, von Finck Jr. ise Alman sağcı ve aşırı sağcı siyasî kuruluşlarına bağışçı olarak tanınmıştı.

Tespit edilene göre Gustl siyasî bağışlarına ailesinin bankasını sattıktan kısa süre sonra başlamıştı. 1993 yılında bankacı bir dostu aristokrat yatırımcı için *Der Spiegel*'e şöyle bir iğnelemede bulundu: "Gustl'ın sağında varsa anca Cengiz Han vardır."[96] Barclays'e satışı gerçekleştirdikten sonra cepleri dolup taşan von Finck Jr. gerici amaçları desteklemeye başladı. 1992 ve 1998 yılları arasında Almanya'da Euro'ya geçilmesine karşı, aşırı sağcı bir partinin kurucusuna 8,5 milyon mark (yaklaşık 5.milyon dolar) nakit bağışladı. Siyasetçi, genelde Gustl'ın sağ kolu Ernst Knut

96 "Milliardär in Vaters Schatten," *Der Spiegel*, 4 Temmuz 1993.

Stahl'ın elden teslim ettiği bu bağış dolayısıyla vergi kaçırma suçundan hüküm giydi.[97]

Gustl bu ilk başarısızlıktan sonra daha köklü partileri desteklemeye koyuldu. Mahremiyetini bir nebze de olsa koruyabilmek için kendi ismini kullanarak sadece bir kez bağış yaptı. Diğer tüm bağışlar yönettiği kurumlar üzerinden iletildi.[98] 1998'den 2008'e dek iştiraki olan şirketlerin bazıları Bavyera'nın Hristiyan muhafazakâr partisi CSU'ya 3,6 milyon Euro (yaklaşık 5 milyon dolar) ihsanda bulundu. 2009 yılında şirketlerinden biri serbest piyasacı FDP'ye[99] üç parça hâlinde 1,1 milyon Euro (1,5 milyon dolar kadar) verdi. Gustl'ın bağışları sonrasında koalisyon partileri otelde konaklamalara konan vergi oranını düşürtmeyi başardı; ne tesadüf ki o esnada Gustl Mövenpick otel zincirlerinin hisselerinin bir kısmına sahipti.[100] "Mövenpick partisi" yakıştırması yapılarak FDP ile alay edildi.[101] Medya hadiseyi Almanya'da rüşvetçi siyasetçilikle eş anlamlı hâle gelen Flick skandalının yavrusu gibi gördü.

Gustl serbest piyasacı muhafazakâr, AB karşıtı ve Euro karşıtı sınıflandırılabilecek amaçlara bağışta bulundu; siyasî görüşü klasik liberal olarak tarif edilebilir. 2003 yılında Alman devletinin küçülmesi taraftarı lobi faaliyeti yürüten bir kuruma milyonlar bağışladı.[102] Artık var olmayan grubun yıllarca başkanlığını yapmış Beatrix von Storch bugün AfD'nin başkan yardımcılarından biri. Altın standardı lehine yazıları ve altın yatırımları klasik liberallerin epeydir temellerinden olan ekonomistten adını alan Ludwig von Mises Enstitüsü, Münih'te von Finck'in merkezinde

97 Berthold Neff, "Der Freie Bürger und sein Edelmann," *Süddeutsche Zeitung*, 10 Ekim 2002.

98 Kassian Stroh, "Spendables Imperium," *Süddeutsche Zeitung*, 30 Ocak 2009.

99 Alm. *Freie Demokratische Partei* (Hür Demokrat Parti). Savaş öncesinde var olan Alman Demokrat Parti ve Alman Halk Partisi'nin savaş sonrasında yeniden canlanmasıyla 1948'de kuruldu. Yıllar boyunca federal mecliste ağırlığını korudu. (ç.n.)

100 "Große Geschenke erhalten die Freundschaft," *Der Spiegel*, 17 Ocak 2010.

101 "Hohn und Spott für die Mövenpick Partei," *Der Spiegel*, 19 Ocak 2010.

102 Christian Ricken, "Der geheime Finanzier," *Manager Magazin*, 14 Aralık 2005.

bulunuyor.[103] Gustl Avrupa'nın finans krizinin pençesinde olduğu 2010 yılında altın ticaretine el attı. Teşebbüsü, insanı çok da şaşırtmayacak şekilde tarihi hassasiyetten yoksundu.

Gustl'ın şirketlerinden biri, altın ticareti şirketini tescil ettirmek üzere Alman Altın ve Gümüş Ayrıştırma Enstitüsü Degussa'ya marka hakkı olarak 2 milyon Euro (3 milyon dolar) ödedi. Meşhur kimyasal holdingi Degussa siyanür bazlı Zyklon B[104] gazının üretiminde rol oynamış ve Nazilerin yağmaladığı değerli metalleri eritmişti. 2004'te yine bir şirketin hazırlattığı çalışmada Northwestern Üniversitesi tarih profesörü Peter Hayes, Degussa'nın bir iştirakinin nasıl bu zehri geliştirdiği ve SS'in nasıl şirketin gedikli müşterilerinden biri olduğunu izah etti.[105] SS 1941 ve 1945 yılları arasında Zyklon B'yi kullanarak neredeyse tamamı Yahudi olmak üzere bir milyondan fazla insanı toplama kamplarında katletti. Naziler kamp ve gettolarda milyonlarca kişiyi öldürdükten sonra cesetlerden altın dişleri ve dolguları söktü. Genelde sıkıştırılmış biçimde ulaşsa da bazen çıkarıldıkları hâliyle insan bedenlerinden sökülen o metallerin birçoğu Degussa'nın dökme fabrikalarında kendine yer buldu. Degussa ayrıca milyonlarca mark değerinde altın ve gümüşü saflaştırarak sattı; bir kısmını Naziler Avrupa'nın dört bir köşesinden, hatta bazılarını toplama ve ölüm kamplarına sürülen Yahudilerden çalmıştı.

Tarihin cilvesine bakın ki bankasını Nazi Almanyası'ndaki Yahudi iş yerlerini Aryanlaştırarak büyüten, Hitler saplantılı, Yahudi düşmanı Nazi babanın sağcı milyarder oğlu Gustl, Degussa'nın bayrağını taşımaya başlamıştı. Degussa altın ve gümüşleri

103 Ludwig von Mises Institute Deutschland, https://www.misesde.org/impressum/.

104 Hidrojen siyanür bileşiği zehirli bir gazdır. Nazi rejimi toplama kamplarında gaz odası olarak anılacak yerlerde mahkûmları topluca katletmek için kullandı. Tek seferde onlarca insanı dakikalar içinde boğmaya yetti. Geliştiren kimyagerlerden bazıları savaş sonrasında gazı SS'e sattığı için idam edildi, bazıları kısa süreli hapis cezalarıyla paçayı yırttı. (ç.n.)

105 Peter Hayes, *From Cooperation to Complicity* (Cambridge, BK: Cambridge Universiry Press, 2004), 175–94, 272–300.

bugün Avrupa'nın farklı bölgelerinde lüks alışveriş mekanlarında satılıyor.[106] Münih'te von Finck merkezinin hemen yanında bir Degussa mağazası var ve arzu eden orada değerli metallerin alım satımını yapabilir. Ne var ki Gustl von Finck onunla kalmadı. Bir keresinde Avrupa Merkez Bankası'nın para politikasını "öz-soykırımın güç kaynağı"[107] olarak tasvir etmiş, aşırı sağcı bir CEO'yu Degussa'nın başına geçirdi.

9.

Gustl von Finck'in siyasî bağış işi ticarî yatırımları kadar başarılı olamadı. Derken önüne her iki ilgi alanına da faydalı olabilecek bir fırsat çıktı. 2013 yılında Euro karşıtı AfD partisi kuruldu. İlk kongresinden birkaç gün sonra Şansölye Angela Merkel'in iktidar partisi CDU ile ilişkili bir düşünce kuruluşu, hazırladığı bir notta Gustl'ın AfD'nin büyük bağışçılarından biri olacağı fikrini ortaya attı.[108] Bugün dahi bu tahminin gerçek olup olmadığına dair doğrudan kanıt bulunmasa da emareleri mevcut.

Almanya'da siyasî partilere yapılacak bağışlar sınırlandırılmamıştır. Fakat şahıs ve kurumlar ismini vermeden bir siyasî partiye tek seferde en fazla 10.000 Euro (yaklaşık 12.000 dolar) bağışlayabilir. Bu miktardan fazla olursa parti yılda bir kez bağışçının kimliğini açıklamak zorundadır. Tek seferde 50.000 Euro'dan (60.000 dolar olarak hesaplanabilir) fazla bağışlarda meclis başkanlığı derhal bağışı ve bağışçıyı duyurmaya mecburdur.[109]

106 Degussa mağazalarının bulunduğu yerler için bkz. https://www.degussa-goldhandel.de/en/location/.

107 Jakob Blume, "Chef von Goldhändler Degussa wettert gegen EZB," *Handelsblatt*, 9 Kasım 2019.

108 Nico Lange ve Theresa Saetzler, "Die neue Partei "Alternative für Deutschland," Konrad-Adenauer-Stiftung, 16 Nisan 2013.

109 2002 Temmuz'undan bugüne 50.000 Euro'dan fazla miktarla fonlanan siyasî partiler: https://www.bundestag.de/parlament/praesidium/parteienfinanzierung/fund stellen50000; Almanya'nın siyasal parti finansman yasası: https://www.gesetze-im-internet .de/partg/__25.html.

Örneğin BMW'yi idare eden Quandt varislerinin 2002'den bu yana çoğunluğu CDU'ya olmak üzere milyonlarca Euro bağışladığını öğrenmek zor değil. Fakat von Finck Jr. mahremiyetini sürdürmeye çalışırken siyasal partileri hatırı sayılır miktarlarda fonlamak için daha gizli yöntemlere başvurdu.

AfD ilk kez genel seçimlerde hezimet yaşadığı 2013 Eylül'ünden önce dahi beş parasızdı. Maddi katkıda bulunan üyesi ya da bağışçısı çok azdı. Söz konusu dönemde partinin bazı organizasyonlarını ve harcamalarını karşılayan bir sözcüsü aynı zamanda Degussa'nın tanıtımından sorumluydu. *Der Spiegel* paranın izini takip etti ve sonrasında bu kaynağın bir kısmının, sadık sağ kolu Ernst Knut Stahl aracılığıyla von Finck Jr. tarafından ödendiğini sayfalarına taşıdı.[110] Oysa Almanya'da siyasal partilere fon sağlamak için aracılık yapmak yasaktı. AfD Euro'nun çöktüğü korkularını alevlendirirken aynı zamanda çevrimiçi altın mağazası açtı. Gustl'ın izini sürmeye devam eden *Der Spiegel* mağazada satılan altınların iki üreticisinden birinin Degussa olduğunu ortaya çıkardı.

AfD'nin çevrimiçi mağazası hem 2014 hem de 2015'te 2 milyon Euro'luk altın satarak Degussa'nın satışlarını arttırdı. Alman partileri bağış, üyelik harcı ya da farklı gelirlerden dış kaynak elde edebilirse devlet yardımı alıyor; buna binaen AfD devletten maddi destek de alıyordu. Fakat 2015 Aralık'ında Almanya'nın siyasal parti yasasında yapılan değişiklikle AfD'nin çevrimiçi altın mağazası hazine yardımı için yeterliliği sağlamaktan çıktı. Değişiklik yasayla kalmadı. AfD'nin kendi platformu da değişiyordu. Avrupa'nın 2015 göçmen krizi esnasında AfD çehresini değiştirdi; artık Euro karşıtı parti değildi, göçmen karşıtıydı. Böylece Merkel'in büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkelerden bir milyonun üzerinde göçmen kabul etme kararının Almanya'nın kültürel kimliğini değiştireceği korkularını fitilleyebilecek ve istismar edebilecekti.

---

110 Melanie Amann, Sven Becker ve Sven Röbel, "A Billionaire Backer and the Murky Finances of the AfD," *Der Spiegel*, 30 Kasım 2018.

AfD'nin hazine yardımı kesildikten iki ay sonra, 2016 Şubat'ında parti nereden geldiği belli olmayan farklı bir kampanya yardımı almaya başladı. Seçim dönemine girmiş Baden-Württemburg ve Renanya-Palatina eyaletlerinin her yerinde binlerce reklam panoları ve ortaya çıktı. İki milyon civarı eve ücretsiz gazete dağıtıldı. Mesaj aynıydı: Oyunu AfD'ye ver. Fakat kampanya malzemesinin kaynağı AfD değildi. Amerikan tarzı, "kara para" çıkar gruplarına benzer, kâr amacı gütmeyen Hukukun Üstünlüğü ve Yurttaş Özgürlüklerinin Muhafazası Birliği adlı gizemli bir kuruluş ödemişti. Birlik desteklediği bir parti ya da adayla doğrudan iş birliği yapmadığı sürece istediği kadar bağış alabilir, para harcayabilirdi ve bağışçılarını açıklamakla yükümlü değildi. İş birliği yaptığına dair herhangi bir kanıt ortaya çıksaydı birliğin kampanyaları yasadışı bağış kabul edilirdi. AfD muazzam para cezalarına çarptırılır, birliğin bağışçıları ifşa edilirdi. 2016 ve 2017 yıllarında birlik Almanya'nın dört bir yanında AfD destekçisi seçim kampanyaları yürüttü. AfD ise kâr amacı gütmeyen bu kuruluşla iş birliğinde bulunduğunu reddetti.

Hikâye daha da bulanıklaştı. *Der Spiegel* 2016 Eylül'ünde birliğin kampanyalarının İsviçre merkezli siyasî halkla ilişkiler şirketi Goal tarafından planlandığını açığa çıkardı.[111] Birliğin Stuttgart'taki paravan şirketinin gönderim adresi vardı: Goal'in adresiydi.[112] Goal'in sahibi başlıca sağ partilerin Alman kampanya üstadı Alexander Segert. İsviçre'nin iktidar partisi SVP, Avusturya'nın FPÖ'sü ve AfD'nin ileri gelen adaylarının bazılarının seçim kampanyalarını planladı, kampanyaları göçmen karşıtı mesaj ve görselleriyle meşhur.[113] Goal'in merkezi Segert'in Alman sınırı yakınlarındaki pastoral Andelgingen köyünde ciddi

111 Sven Becker ve Sven Röbel, "Die Swiss-Connection der AfD," *Der Spiegel*, 10 Eylül 2016.

112 Friederike Haupt, "Internationale Solidarität für die AfD," *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 24 Nisan 2017.

113 Guy Chazan, "The Advertising Guru Harnessing Europe's Immigration Fears," *Financial Times*, 30 Aralık 2016.

güvenlikle korunan modern villasında.[114] Segert'in ev ofisi von Finck Jr.'ın İsviçre'nin Weinfelden kasabasındaki şatosunun Batı'sında, otomobille yirmi dakikalık mesafede bulunuyor.

Tesadüfler bunlarla sınırlı kalmadı. Birliği 2016 Eylül'ünden beri zaman zaman Segert'le kamuoyu önüne çıkan David Bendels yönetiyor. Bendels 2017 Temmuz'unda başlarda birliğin yayınladığı ve hâlâ AfD'nin sözcülüğünü yapan çiçeği burnunda *Deutschland-Kurier* gazetesinin baş editörü oldu. *Der Spiegel*'in, von Finck Jr.'nin sağ kolu Ernst Knut Stahl'ın *Kurier*'in kuruluşunda rol oynadığını açığa çıkarmasıyla komploya bir katman daha eklendi. Stahl, 2017 Mayıs'ında Münih'te bir öğlen yemeğinde yayıncının birini davaya kazandırmaya çalışmıştı. Toplantıda şöyle konuştu: "Bizi tehlikeli günler bekliyor. New York'ta yatırım bankacıları, avukatlar vesaireyle dolu bir cadde var. Tesadüfe bakın, hepsi Yahudi. Onu bir kenara bırakalım. Almanya'yı yıkmak istiyorlar. Her şeyi onlar kontrol ediyor."[115]

AfD 2017 Eylül'ünde genel seçimlerin esas kazananı oldu. Parlamentoda hiç koltuğa sahip değilken Almanya'nın en büyük üçüncü partisi oluverdi. AfD kısa sürede ülkenin on altı eyalet parlamentosunda da kendine yer buldu. Hukukun Üstünlüğü ve Yurttaş Özgürlüklerinin Muhafazası Birliği'nin ülke çapındaki kampanyaları gittikçe daha da uca kayan aşırı sağ partinin tanınırlığını arttırmıştı, büyük bağışçıları ise gizli kaldı. Bendels birliğin tabanından gelen bağışlarla geçindiğini söylese de bu yönde kanıt ortaya koymadı.[116] Alman LobbyControl'un[117] tahminlerine göre birlik şu ana dek AfD'ye verdiği seçim kampanyası desteğinde 10 milyon Euro'dan (12 milyon dolar) fazla harcama yaptı.

114 Christian Fuchs ve Paul Middelhoff, *Das Netzwerk der Neuen Rechten* (Hamburg: Rowohlt, 2019), 222–23.

115 Amann, Becker ve Röbel, "Billionaire" makalesinde alıntılanmıştır.

116 Fuchs ve Middelhoff, *Netzwerk*, 217–21.

117 2005'te kurulan Köln merkezli LobbyControl, Almanya ve AB'deki iktidar yapıları ve nüfuz stratejileri hakkında eğitmeyi hedeflediğini ifade eder. Çıkar gruplarının eylemlerinde şeffaflığı savunur. (ç.n.)

Bendels ve AfD iş birliği yaptığını reddetmeyi sürdürdü. Fakat 2018 yılında AfD kendisini bağışlara ilişkin birden fazla skandalın içinde buldu. İkisinde Segert'in Goal'i AfD'nin iki ileri gelen siyasetçisinin seçim kampanyalarının fonlanmasında paravanlık yapmıştı. 2019 Nisan'ında AfD 400.000 Euro'nun (500.000 dolar) üzerinde bir para cezasına çarptırıldı.[118] Birkaç gün sonra Berlin savcılığı, birliğin parti lehine Goal tarafından planlanan seçim kampanyaları yüzünden AfD'nin genel saymanına soruşturma açıldığını duyurdu.[119] Savcılar birlik ve AfD'nin iş birliğini ispat edebilirse Flick skandalından bu yana Almanya'nın en büyük siyasî bağış skandalı afişe edilmiş olacak. Bu satırların yazıldığı 2021 Aralık'ında[120] soruşturma hâlâ sürüyor.[121] AfD hâlihazırda muhtelif bağış skandalları için 1 milyon Euro'yu (1,2 milyar dolar civarı) bulan para cezalarına mahkûm edildi.[122]

AfD radikalleşmeye devam ediyor. Parti mensupları ülkenin anma kültürüne ve Nazi geçmişiyle yüzleşme teşebbüslerine saldırıyor. 2018 yılında liderlerinden biri Alexander Gauland'ın incelikle ifade ettiği üzere "Hitler ve Naziler bin yıllarca süren başarılı Alman tarihinin üzerine denk gelen bir kuş pisliği zerresiydi."[123] Bir de Gauland partinin ılımlı cenahını temsil ediyor.

118 Sven Röbel, "AfD muss 400.000 Euro Strafe Zahlen," *Der Spiegel*, 16 Nisan 2019.

119 Ann-Katrin Müller and Sven Röbel, "Staatsanwaltschaft ermittelt gegen AfD-Schatzmeister," *Der Spiegel*, 19 Nisan 2019.

120 Markus Becker, Sven Röbel ve Severin Weiland, "Staatsanwaltschaft beantragt Aufhebung der Immunität von AfD-Chef Meuthen," 23 Haziran 2021.

121 Berlin savcılığı 2022 sonbaharında AfD genel merkezine baskın düzenledi. Partinin sözcüsü Meuthen ile saymanı Klaus-Günther Fohrmann arasındaki yazışmalara erişti. 2022 Ocak'ında Meuthen'i hedef alan soruşturma başlamıştı ve Avrupa Parlamentosu üyesi Meuthen'in dokunulmazlığı kaldırılmıştı. Savcılık yaptığı aramalar sonucu çeşitli elektronik belgelere el koydu. [*Associated Press*, 28 Eylül 2022], (ç.n.)

122 AfD'nin aldığı para cezalarına dair LobbyControl'un hazırladığı liste, 21 Temmuz 2021.

123 "AfD's Gauland Plays Down Nazi Era as a 'Bird Shit' in German History," *Deutsche Welle*, 2 Haziran 2016.

AfD'nin aşırıcı kanadıysa açıkça Yahudi ve Müslüman düşmanlığını benimsiyor ve Nazi suçlarını küçümsemekten Yahudi soykırımının reddine kadar çeşitli açılardan tarihi yeniden yazmayı savunuyor. Almanya'da göçmenlere, Yahudilere ve siyasetçilere yapılan tehdit ve saldırılar ise artıyor.[124] Bu eylemler arasında 2020 Şubat'ında, Hanau'da gerçekleştirilen silahlı saldırı bulunuyor. Saldırgan göçmen ve göçmen ailelerden gelen Almanlardan oluşan dokuz kişiyi ve kendi annesini katletmişti. Ondan evvel 2019 Ekim'inde Halle'de sinagoga düzenlenen saldırıda fail görgü tanığı iki kişiyi öldürmüştü. 2019 Haziran'ında göç destekçisi bir politikacı Hessen'de evinde bir silahlı saldırganın kurbanı oldu. Tüm bunları aşırı sağcılar gerçekleştirdi, bir kısmı neo-Nazilerle bağlantılıydı.

Yine 2019 Haziran'ında von Finck Jr., Münih'te şatafatlı bir akşam yemeğinde Bavyera başbakanı Markus Söder'in yanında otururken görüldü. İkili yabancı değildi. Söder'in eski sağ kolu kısa süre önce Gustl'ın aile ofisinde işe başlamıştı.[125] Şimdiyse birlikte meşhur bir avukat ve AB muhalifi siyasetçilerin önde gelenlerinden birinin yetmişinci doğum günü partisindelerdi. Söz konusu avukat Alman parlamentosunda görev yaparken Gustl kendisine 11 milyon Euro'nun (12.5 milyon dolar civarı) üzerinde hukuki "danışma ücreti" ödemişti.[126] Fakat eski parlamenterin kariyeri düşüşe geçmiş olsa da Söder'in yıldızı henüz parlamaya başlamıştı. Söder 2021 baharında Angela Merkel'in halefi olarak Hristiyan muhafazakârların Alman şansölyeliği için adayı olma yarışından çekildi. Fakat Söder işe daha yeni başlıyor. August von Finck Jr. ise 2021 Kasım'ı sonlarında, 91 yaşındayken Londra'da öldü.

124 Frank Jordan ve David Rising, "German Officials Say Far-Right Crime Rising as Police Arrest Alleged Neo-Nazi," *Associated Press*, 4 Mayıs 2021.

125 Susanne Lettenbauer, "Symbolpolitik im Bayerischen Wald," *Deutschlandfunk*, 22 Ocak 2020.

126 Deininger, Glas ve Ott, "Frontmann."

10.

2019 Haziran'ı ortalarında *New York Times*'in manşeti adeta ucuz bir romanın alt başlığından fırlamıştı: "Naziler Babasını Öldürdü. O da Bir Nazi'ye Aşık Oldu." Fakat makalenin içeriği çok daha ciddi. Artık Almanya'nın en zengin ailesi koltuğuna oturmuş Reimann hanedanının iki üyesi ilk kez bir muhabire demeç vermişti. Anlatılan hikâye hem trajik hem de tuhaftı. Ailenin Yahudi düşmanı ve Nazi Partisi'nin yerel siyasetçilerinden olan babası Albert Reimann savaş esnasında ya da hemen sonrasında, kendisinin bir çalışanı ve Yahudi bir adamın kızı Emily Landecker ile on yıllarca sürecek bir ilişkiye başladı. Emily 1941 yılında Reimann'ın Ludwigshafen'deki şirketine işe alınmıştı. 1942'de Emily'nin babası Alfred, Mannheim'deki evinde Gestapo subayları tarafından tutuklandı ve çok geçmeden katledildi. Adamın son mesajı Nazi işgali altındaki Polonya'daki, insanların Sobibor ile Belzec toplama kamplarına sevk edildiği bir nokta görevi gören gettodan gelmişti.

Albert Reimann 1951 itibarıyla Emily ile üç çocuk sahibi oldu. İkisi bugün aile holdingi JAB'in hissedarlarından. Hem azılı bir Nazi'nin hem de Nazilerin katlettiği Yahudi bir adamın soyundan geliyorlar. Mücrim ile kurbanın ortak ürünü olan bu kişilerin hikâyesinde hem yüzleşme hem de yas var. Fakat hikâye daha da karmaşıklaştı. Albert çalışanı Emily ile ilişkisi sürerken başka bir kadınla evliydi. Bu kadından çocuğu olmadı ve 1965 yılında Albert Emily'den olan çocuklarını resmen evlat edinerek ilişkisini devam ettirdi. Albert ve Emily çocuklarına savaşı anlatmadı. Albert'in tek söylediği Fransız savaş esirlerine "bazı cumartesileri kırmızı şarap veriliyordu", "zorla çalıştırılanlar şirketi o kadar sevmişti ki savaş bittikten sonra ayrılmak zorunda kalınca ağlamışlardı" olmuştu.[127]

---

127 Bu ve devamındaki alıntılar için bkz. Katrin Bennhold, "Nazis Killed Her Father. Then She Fell in Love with One," *New York Times*, 14 Haziran 2019.

Emily ve Albert'in oğlu Wolfgang Reimann, *Times*'a annelerine ailenin Yahudi kökenini sorduklarında "Yahudi çevrede" yetiştirildiği gibi muğlak bir ifade kullandığını, ardından "eski defterleri açmayın" diye çocuklarını azarladığını anlattı. Ailenin çalışma hazırlattığı tarihçi 2019 Ocak'ında ara raporunu sunana dek babalarının tutkulu bir Nazi olduğunu bilmiyorlardı. Emily her şeye rağmen Albert'i çok sevmişti. Wolfgang, *New York Times*'a şöyle söyledi: "Nedendir, hiç anlamadım. Bence pek sevilesi bir adam değildi."

JAB'ın, savaş bittikten tam bir yıl bir gün sonra dünyaya gelen yönetim kurulu başkanı ve Reimannların sırdaşı Peter Harf makalede kendi babasının da Nazi olduğunu açıkladı. Batı'da milliyetçiliğin yükselişinden endişe ediyordu ve bir duruş sergilemenin zamanı geldiğini düşünüyordu. Milyarder popülizmin yeniden yükselişi karşısında sermaye dünyasından çok az kişinin konuştuğu kanaatindeydi. Harf, *Times* muhabirine "Geçmişte sermayedarlar popülistleri kolladı" diye konuştu. "Bugün aynı hatayı yapmamamız gerekiyor."

Alman sermaye dünyasının Nazi geçmişiyle yüzleşmesinde büyük bir kırılma noktası yaşandı; ülkenin en zengin ticarî hanedanı vakfının adını değiştireceğini ilân etti. Artık vakıf Reimannların Nazi babası ya da dedesinin değil Nazilerin katlettiği Yahudi dedesinin adını taşıyacaktı. Ayrıca Alfred Landecker Vakfı insanları Holokost'a dair eğitmeye odaklanacaktı. Reimannlar vakfa ebediyen, on yılda bir 250 milyon Euro (300 milyon dolar) hibe edeceğini duyurarak bu hususta ne kadar kararlı olduğunu yaptığı muazzam bağışla göstermiş oldu. Reimannlar vakfın kuruluna akademi, iş dünyası ve siyasetten uluslararası çapta ün kazanmış isimleri doldurdu ve Oxford Üniversitesi'nde Avrupa'daki azınlıkların uğradığı zulümleri araştırmak üzere yeni bir program ve kürsüye fon sağlayacağını duyurdu. Aile işleri daha da ilerletti. Vakıf ailenin şirketinde zorla çalıştırılan işçilerin izini

sürmeye başladı ve varislerine tazminat ödedi. Almanya'nın en zengin ticarî hanedanı, kurucusu olan kodamanların şeytanlaştırdığı bir adamın adını taşıyan vakıflarıyla verdiği sözleri eyleme döküyordu. Ayrıca Alfred Landecker Vakfı'nın internet sayfası Reimann ailesinin Nazi ataları ve işledikleri suçlara dair de şeffaflık sergiliyor.[128]

Reimannların yaptıkları BMW'nin sahibi Quandtların tutumu ile taban tabana zıttı. Reimannlara dair *New York Times* makalesi yayınlandıktan altı gün sonra, 20 Haziran 2019'da *Forbes* benzeri bir Alman dergisi *Manager Magazin* iki Quandt'ı kapağına taşıdı. Herbert'in küçük çocukları Susanne Klatten ve Stefan Quandt ilk kez bir arada mülakat vermişti. Derginin tahminine göre Quandt kardeşlerin serveti o yıl 26,5 milyar Euro'yu (30 milyar dolar) bulmuştu, Reimannlardan sonra Almanya'nın en zengin ikinci ailesi olmuşlardı.[129] Quandt kardeşlerin ikisi muhtelif yatırımları arasında BMW'nin %47'sini kontrol ediyor.[130] BMW 2019 yılında hisse fiyatı düşmüş olmasına rağmen Susanne ve Stefan'a toplam 800 milyon Euro (1 milyar dolar) civarı bir kâr payı verdi. Röportajda ailenin Nazi geçmişi konuşulmadı. Dergi meselenin suyunun çıktığını düşünüyor herhalde.

Bilakis Stefan fırsattan istifade veraset vergisinin mantığını sorguladı. Susanne servetin yeniden dağıtımının işe yaramadığını ve adil bir toplumda insanların kabiliyetlerine göre fırsatlardan yararlanmasına müsaade edilmesi gerektiğini söyleyerek meritokratik[131] yönetimi savundu. "Potansiyelimiz varis olmamızdan kaynaklanıyor ve onu geliştirmek için her gün didiniyoruz. Böylesi servetin vasisi olmanın insan için pek müspet olmayan sonuçları

---

128 The Story of the Alfred Landecker Foundation, https://www.alfredlandecker.org/en/article/the-story-of-the-alfred-landecker-foundation.

129 Neßhöver, "Reichsten Deutschen."

130 BMW Grup raporu 2020, 17 Mart 2021, 181.

131 Yönetimin "ehil" olana bırakıldığı liyakat temelli yönetim şekli. İdareyi idare kabiliyeti olan kişilere veya gruplara bırakmayı öngörür. (ç.n.)

oluyor."[132] Milyarder kardeşlere göre bu pek müspet olmayan sonuçlar arasında muazzam miraslarının yol açtığı kıskançlık bulunuyordu. Susanne şöyle konuştu: "Bazı insanlar bizim hep Akdeniz'in ortasında bir yatta yayılıp oturduğumuzu zannediyor." Stefan da sekiz yıl önce ailesinin Nazi geçmişini tartışırken *Die Zeit*'e benzer bir yorumda bulunmuştu. "Bütün gün plajda takılmıyoruz. *Varyemez Amca*[133] gibi devasa bir para kasam yok" demişti.[134] O da mirasını muazzam bir yük olarak görüyor gibiydi. Son röportajın başlığında Susanne'in tüm ciddiyetiyle, kardeşinin kendisinden önce ifade ettiği sözlerle aynı doğrultuda yönelttiği soru alıntılanıyordu: "Kim Bizimle Yer Değiştirmek İster?"

Röportaj yayınlandıktan iki gün sonra, 22 Haziran 2019'da Herbert Quandt Medya Ödülü, alışılageldiği üzere kodamanın doğum gününde sahibini buldu. Aynı gün Stefan ödül töreninde yaptığı konuşmayı revize ederek Almanya'nın en çok okunan ve tesirli gazetelerinden, muhafazakâr meyilli *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'a köşe yazısı olarak yayınlattı. Başlığı şöyleydi: "Özel Mülkiyeti Koruyun!"[135] Yazıda mülkiyet hakkının karşı karşıya olduğu sözde tehditler, veraset vergisinin arttırılması ve bugünün Almanya'sında kamulaştırma tehlikeleri üzerine esip gürledi. Dedesinin ve babasının Nazi dönemi kurbanlarının özel mülkiyet hakkını hiçe sayması ve mülklere devletin desteğiyle el konulmasından muazzam kâr ettiği hakikatleri BMW varisinin dikkatinden kaçmış olmalı. Yazının yayımlanmasının üzerinden on gün geçtikten sonra Stefan gazetenin yönetim kuruluna girdi.[136]

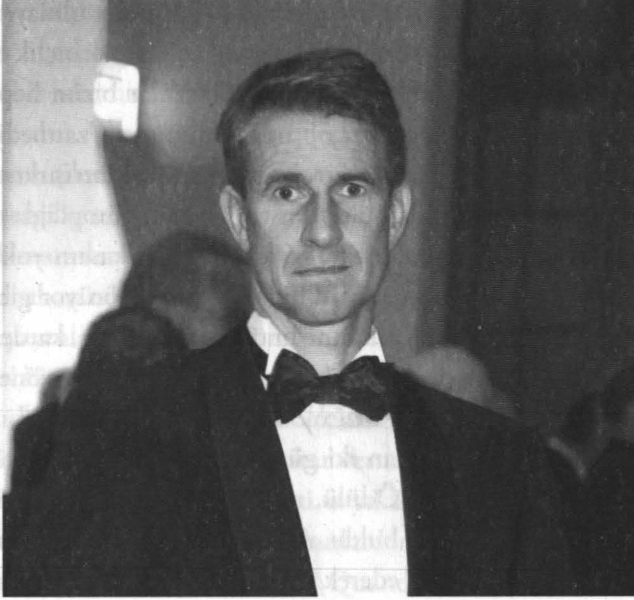
132 Dietmar Student ve Martin Noe, "Wer würde denn mit uns tauschen wollen?" *Manager Magazin*, 20 Haziran 2019.

133 İng. *Scrooge McDuck*. Çizgi dizi karakteri Donald Duck'ın zengin amcası. (ç.n.)

134 Jungbluth ve di Lorenzo, "NS-Vergangenheit."

135 Stefan Quandt, "Schützt das Privateigentum!" *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 22 Haziran 2019; Rede Stefan Quandt, 2019, https://www.johanna-quandt-stiftung.de/medien-preis/2019/rede-stefan-quandt.

136 "Solide in die Digitale Zukunft," *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29 Haziran 2019.

Berlin Yahudi Müzesi'nde Stefan Quandt. - 2018

Quandt kardeşler Bad Homburg'daki Günther Quandt Evi'nden ticarî imparatorluklarını yönetmeye devam ediyor. Stefan her yıl Alman gazetecilere Herbert Quandt Medya Ödülü'nü takdim ediyor. 2016 yılında BMW'nin hayır işleriyle ilgilenen kanadı Herbert Quandt Vakfı çatısı altında toplandı. Vakfın varlıkları 100 milyon Euro'ya (120 milyon dolar) yükseltildi, bunun üzerine bir de Stefan ile Susanne bizzat 30 milyon (35 milyon dolar) bağışladı.[137] Herbert Quandt Vakfı, bir zamanlar Fransa'da şirketlerin Aryanlaştırılmasında rol oynamış, Berlin'de sayısız kadının köle işçi olarak çalıştırıldığı bir fabrikayı yönetmiş, Nazi işgali altındaki Polonya'da toplama kampı şubeleri tasarlamış ve inşa etmiş bir adamın adıyla, "sorumluluk sahibi liderliği" desteklemek ve canlandırmayı kendine misyon edinmiştir.[138]

137 Financial assets, https://www.bmw-foundation.org/en/funding/.

138 Our mission, https://www.bmw-foundation.org/en/mission -responsible-leadership/.

Görünüşe bakılırsa bunların hiçbirinin BMW için ehemmiyeti yok. Vakfa inanacak olursak Herbert hayatı boyunca tek bir şey yapmış; o da BMW'nin "bağımsızlığını kurtarmak".[139] Zaferleri ve hezimetleri tek bir vecize indirgenmiş durumda.

Süddeutsche Zeitung 2021 Mayıs'ında Münih'te adı değiştirilebilecek caddeler listesine Herbert Quandt'ın adını taşıyan bir caddenin de dahil olduğunu duyurdu. AfD'nin bölgedeki üyelerinden biri değerlendirme esnasında Herbert'in savaştan sonra ticarette sergilediği liyakatin göz önünde bulundurulması gerektiğini iddia edince caddelerin adının değiştirilmesini teklif eden grubun başındaki tarihçi "Nazi sisteminden vurgun yapmış" ve böylece insanlığın temel değerlerine karşı "suç işlemiş" birinin "yaşamının tümüne göre değerlendirmeyi hak etmediğini" ileri sürdü.[140]

Kantar hâlâ para ve güçten yana ağır basmaya devam ediyor. Alman ticarî hanedanlarının birçoğu sahip oldukları serveti lekeleyen karanlık geçmişleriyle tamamen yüzleşmekten kaçınmayı sürdürüyor; bu yüzden Nazi Almanyası'nın hayaletleri de onların peşini bırakmıyor.

139 BMW Herbert Quandt Vakfı'nın yazara açıklaması, 20 Temmuz 2021; Foundation, https://www.bmw-foundation.org/en/foundation/.

140 Julian Raff, "Offenes Geheimnis," *Süddeutsche Zeitung*, 26 Mart 2021.

Sonsöz

MÜZE

2019 sonlarında Alman kız arkadaşımı bir haftalığına ziyaret etmek için Tel Aviv'e gittim. İzinde olan arkadaşının yerine bir aydır İsrail ve Filistin'de muhabirlik yapıyordu. Aralık başında bir akşam brütalist ve modernist mimarinin karışımı, labirent gibi bir binayı, Tel Aviv Sanat Müzesi'ni gezdik. New York'tan bir arkadaşımın tavsiyesi üzerine Amerikan sanatçı Raymond Pettibon'un sergisini görecektik. Hava hâlâ sıcaktı. Yine de sergiye gelir gelmez tüylerim diken diken oldu. İçeri girmeden hemen önce duvarda Almanca ve İbranice yazılmış isim listesi dikkatimi çekti. İsimlerin üzerinde bir yazı asılıydı: TEL AVIV SANAT MÜZESİ'NİN ALMAN DOSTLARININ GALERİSİ.

Yazının altına sıralanmış Gottesdiener ve Gleitman gibi soy isimleri arasında özellikle kayda değer olanlar gözüme çarptı. Yukarılarda Gabriele Quandt vardı. Magda Goebbels'in torunu; Goebbels'in hanesinde büyümüş fakat Nazi Partisi'ne hiç üye olmamış, geleceğe bakmaya çalışsa da geçmişin acılarından kaçamamış varis Harald Quandt'ın kızı...

Listenin en sonunda ise Almanya'nın savaş sonrasındaki en büyük yolsuzluk skandalının sorumlusu; Alman sanayicilerinin en kudretli ve en acımasızı, Nürnberg hükümlüsü ve üç Alman imparatorluğunda da Almanya'nın en varlıklı adamı olmuş Friedrich Flick'in üçüncü ve en küçük oğlu Friedrich Karl Flick'in üçüncü eşi Ingrid Flick bulunuyordu. Eserini başka ellere bırakmayarak imparatorluğu ve ailesinin çökmesine yol açmış

Friedrich Flick... Babasının izinden giderek Flick fabrikaları ve madenlerinde zorla çalıştırılmış on binlerce insandan tek birine bile tazminat vermeyi reddetmiş Friedrich Karl... O on binlerin arasından binlercesi oracıkta ölmüştü, çoğu toplama kamplarından getirilmiş Yahudilerdi. Friedrich Karl ailenin peşindeki hayaletlerle yüzleşme işini yeğenlerine bırakarak milyarlarını almış ve Avusturya'ya kaçmıştı. Ingrid Flick kocası öldükten sonra onun lekeli işini devam ettiriyor. İmparatorluğunu büyütmek için sayısız insanın ekmek teknesine çökmüş, hüküm giymiş bir Nazi savaş suçlusu olan kayınpederinin adını taşıyan vakfı sürdürüyor.

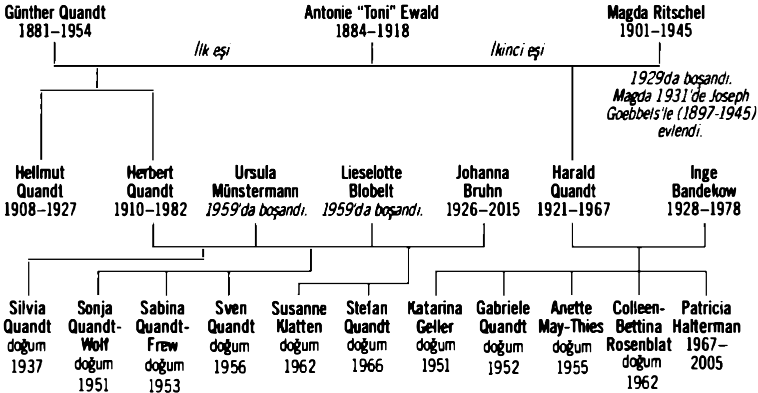
Quandt ve Flick soy adlarının İsrail'de bir müzede, İbranice yazılmış olduğunu görmek, Almanların deyişiyle *unheimlich* bir deneyimdi; tüyler ürperticiydi. Mevcut varislerin imparatorluklarını gelecek nesle bırakmadan evvel gidişatı değiştirme şansı hâlâ var. Tarihi şeffaflığa ve ahlaki sorumluluğa uygun hareket edebilir, babalarının biriktirdiği muazzam borçları topluma ödemek için kayıtsız şartsız çaba gösterebilirler. İşte o zaman bu varislerin çocukları da kendi güç ve servetlerini, dedelerinin asla yer alamayacağı daha iyi bir dünyanın inşa edilmesine yardım etmek için kullanabilir.

Gabriele ve Ingrid'in adlarının altında çocuklarının isimleri bulunuyor: Gabriele'nin otuzlarının başında olan oğulları ve yirmili yaşlarında oldukları hâlde dünyanın en zengin milyarderi olan Flick ikizleri. Onlar gelecek kuşak; benim kuşağım. Kendi kendime, "Biz daha iyi olacağız" dedim. Kız arkadaşım gülümsedi. Sergiyi gezmeden müzeden çıktık ve o ılık aralık akşamında yeni bir on yıla giriş yaptık.

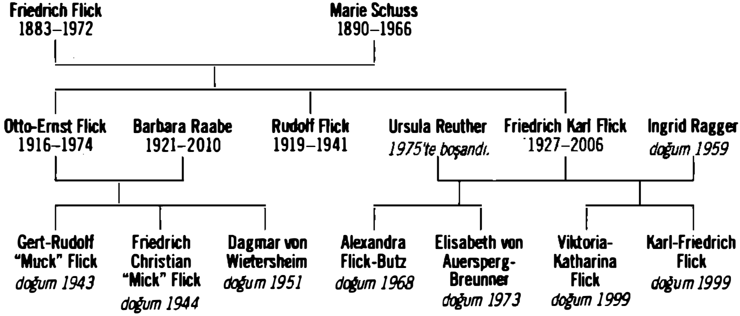
Ek

SOY AĞAÇLARI

Buradakiler ailelerin soyunun tamamını içermiyor, bazı eşler ve önceki ya da sonraki nesilleri bulundurmuyor. Yalnız kitapla ilişkili olan aile üyeleri dahil edildi.

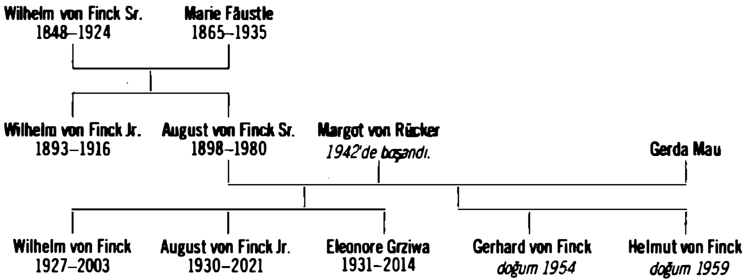

Flick Hanedanı

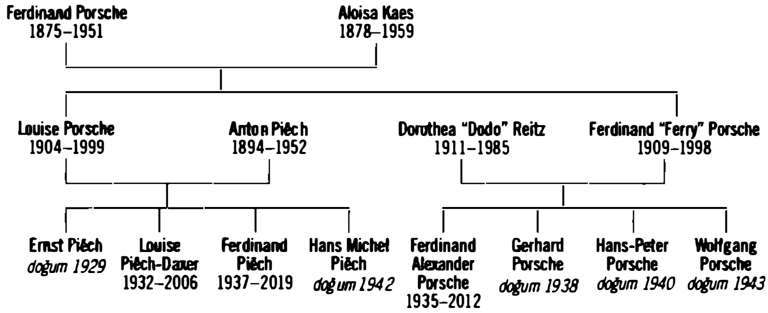

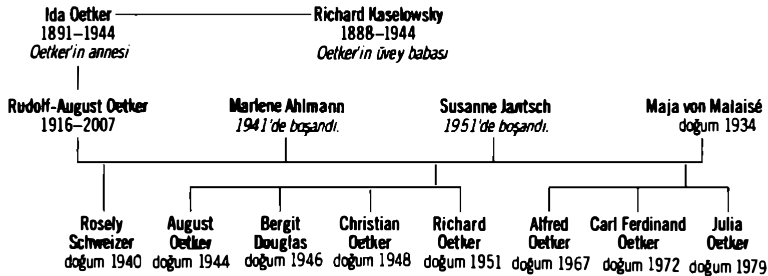
Not: Bilinen tüm tarihlerin yılları eklenmiştir.

Von Finck Hanedanı

Not: Bilinen tüm tarihlerin yılları eklenmiştir.

Not: Bilinen tüm tarihlerin yılları eklenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu kitabın çekirdeğini 2012 Nisan'ı ile 2018 Mayıs'ı arasında *Bloomberg News* için kaleme aldığım makaleler oluşturuyor. Kitabı yazmak için *Bloomberg*'ten ayrılmama rağmen oradaki birçok insanın teşviki olmadan bu konuyu araştırmazdım. Matthew (G.) Miller farkında olmadan kitabın adını bulmakla kalmadı ("de Jong, hazırda başka Nazi milyarderi yazımız var mı?"), Peter Newcomb (Peter'in önerisi *Nazilyarderler*[1] de kitabın başlığı için ikinci seçeneğimdi) ile birlikte bana şans tanıdı ve beni bu alana yönlendirdi. İkinize de teşekkür ederim. Matt, "gidip Nazi altınını bulma" görevini biraz fazla ciddiye aldım galiba. Ayrıca kitapla ilgili rehberlikleri için Rob LaFranco ve Pierre Paulden'a, *Bloomberg Billionaires*'in servet ekibi hâline gelen yürekli Pamela Roux Castillo ve Jack Witzig'e de minnettarım.

Max Abelson'a farkında olmayarak beni kitabın başlangıcı ve sonucuna yönlendirdiği için teşekkür ederim: 2011 sonbaharında beni *Bloomberg*'e tanıttın ve 2019 sonbaharında Tel Aviv Sanat Müzesi'nde Raymond Pettibon sergisini gezmemi söyledin. İlk taslakları okumaya vakit ayırdığı için en sevdiğim huysuz İrlandalı Donal Griffin'e yürekten teşekkür ediyorum. Ayrıca çok önceleri bu konuda kitap yazmamı söyleyen Caleb Melby'ye teşekkürler, sayesinde fikir kafama oturmuştu. Önceki editörlerim Simone Meier, Elisa Martinuzzi ve Neil Callanan'a beni risk alıp

1 İng. *Nazillionaires*. (ç.n.)

kitaba yazmaya teşvik ettikleri için teşekkür ediyorum. Annette Weisbach ve Matthew Boyle'a da teşekkürler: Reimannlar ve Quandtlara ilişkin ilk haberlerimde onlarla iş birliği yapmıştım.

Bu projeye başından beri inandığı, büyük yardımı ve desteği için menajerim Howard Yoon'a, Dara Kaye başta olmak üzere Ross Yoon şirketindeki çalışma arkadaşlarına minnettarım. Houghton Mifflin Harcourt/HarperCollins'teki titiz editörüm Alexander Littlefield'a soğukkanlılığını koruduğu ve büyük resmi görmekten vazgeçmediği için yürekten teşekkür ederim. Zach Phillips, Marleen Reimer ve Lisa Glover'a bana ziyadesiyle yardım ettikleri ve Susanna Brougham'a da kusursuz düzeltileri için teşekkür ederim. Kitabı hukuki bakımdan gözden geçiren David Eber'e, kapak ve iç tasarımı için de Mark Robinson ile Chloe Foster'a teşekkürler. Glen Pawelski ve Mapping Specialists'teki ekibe de teşekkür ederim. Kitaba yardımları için Londra'daki William Collins'te Arabella Pike ile Jo Thompson'a çok minnettarım.

Büro Hermann & Söhne'deki arkadaşlara, özellikle de Gerben van der Marel, Jan Zappner ve Peter Wollring'e sahici bir haber merkezi ortamındaki yoldaşlıkları için teşekkürlerimi sunuyorum. Birden fazla kabiliyeti olan Pauline Peek kitabın araştırmasında ve bilgilerin teyit edilmesinde yardımcı oldu. Martin Breitfeld ile Köln'de Kiepenheuer & Witsch'teki arkadaşlarına kocaman teşekkürler. Bir keresinde Hamburg'da öğle yemeği esnasında "İngilizce yazılmazsa haber sayılmaz" diyen Rüdiger Jungbluth'a ayrıca teşekkür ederim; o cümlesi bana paranın ve gücün bu karanlık geçmişinin Almanya dışında bilinmediğini fark ettirdi. Bu hususta benimle uzun uzadıya konuşan Alman tarihçilerin hepsine, özellikle de Tim Schanetzky, Kim Christian Priemel ve Sven Keller'e teşekkür ediyorum.

Alex Cuadros, Alice Pearson, Ben ve Jenny Homrighausen, Volker Berghahn, Yana Bergmann, Brittany ve Sam Noble, Ruby Bilger, Daniel Sedlis, Nina Majoor, Eric Gade, Evan Pheiffer, Sven

Becker, Janette Beckman, Daniel Steinmetz-Jenkins, Norman Ohler, Taunton ve Nikki Paine, Sam Moyn, Majlie de Puy Kamp, Patrick Radden Keefe, Mary Vromen, Mathew Lawrence, Hayden Miller, Ryan Alexander Musto, Heather Jones, Joe Dolce, Lauren Streib, Henry Seltzer, Line Lillevik ve Max Raskin'e birçok sebepten ötürü teşekkürlerimi sunmak isterim. Almanya'nın karanlık tarihi Berlin'de insanın hiç uzağında değil, hatta belki de yanı başında duruyor. Başkentteki tüm "ekibe", özellikle de Elsa Wallenberg, Alexander Esser, Laura Stadler, Cäcilie von Trotha, Richard Meyer zu Eissen, Finn Weise ve diğer tüm tuhaf tiplere kocaman *danke*. Amsterdam'daki kıymetli arkadaşlarıma da özellikle teşekkür etmek isterim.

Bu kitabı yazmak bana etrafımda böyle muhteşem aileler olduğu için ne kadar çok şanslı olduğumu fark ettirdi. Annem Helen ve babam Philip'e beni koşulsuz sevdikleri ve bana her halükârda destek verdikleri için, halam Jacqueline'e, de Zwartlara, Velaiselere ve Tannlere de teşekkürler.

Son olarak tam anlamıyla bir doğal afet olan Sophie'ye en derinden teşekkürlerimi sunuyorum. Hep çalışkan ve kâşif ruhuna sahip. Seninle birlikte savrulduğum için mutluyum. Rüzgârın bizi nereye götüreceğini görmek için sabırsızlanıyorum.

KAYNAKLARA DAİR

Bu kitapta konu edinilen Alman ticarî hanedanlarının neredeyse tamamının üyeleri yorum yapmayı ya da mülakat vermeyi reddetti; bir kısmı da sözcüleri ya da aile ofisinin temsilcilerine iletilen mülakat taleplerini ve soruları yanıtsız bıraktı. Tek bir istisna vardı.

BMW'yi kontrol eden Quandt kardeşlerin uzun zamandır sözcülüğünü yapan Jörg Appelhans, ailenin baba ve dedelerinin Nazi Almanyası'ndaki faaliyetlerini incelemek için yaptırdığı çalışmanın "çığır açıcı ve kapsayıcı" olduğu gerekçesiyle Stefan Quandt ile mülakat yapma isteğimi reddetti. "Çalışmanın sonuçlarının üzerine koyacak başka yeni bilgiye ulaşmadık. Tüm bulgular çalışma 2011'de yayınlandığından beri herkesin malumu." Bulguların nerede ve kimin malumu olduğunu düşündüğünü sorduğumda Appelhans şöyle yanıtladı: "Yayınlandıkları ve herkesin erişimine açık oldukları için herkesin malumu olduğu düşünülebilir."

Almanca bilen herkesin malumu yani. Atalarının Nazi dönemindeki faaliyetlerinin kurbanlarının çoğu Alman değilse ve hem o dönemde hem de bugün hanedanların ticarî nüfuzları dünya çapına yayılmış olsa da Quandt araştırması ve diğer hanedanların kendi aileleri için yaptırdıkları çalışmalar başka bir dile tercüme edilmedi. Appelhans "Quandt ailesi açıklık ve şeffaflık hedeflerine ulaştığı kanaatinde... Caddelerin, mekân ve kurumların adını değiştirmenin tarihi şahsiyetlerle hesaplaşma yolu olduğuna

inanmıyoruz. Böylesi bir '*damnatio memoriae*'[2]... şahısların tarihteki rolünün bilinçli bir şekilde değerlendirilmesini engelliyor ve yok sayılmasına yol açıyor." Gelgelelim tarihi şahsiyetleri Nazi geçmişlerini hasır altı ederek anmak da aynı sonuca yol açıyor.

BMW Grubu'na "sorumluluk sahibi liderliği" teşvik eden vakıflarından Nazi Almanyası'ndaki faaliyetleri açığa çıkmış olmasına rağmen neden kurtarıcısının ismini çıkarmadığı sorusuna cevaben BMW Herbert Quandt Vakfı temsilcilerinden biri bana gönderdiği açıklamada şöyle bir izahat verdi: "Vakıf BMW ile Herbert Quandt'ın girişimciliklerinden yararlanıyor. Bu yüzden bilinçli olarak, Herbert Quandt'ın 1959 yılından 1982'de ölümüne dek yaptığı, uzun vadeli etkileri olan, ileri görüşlü eylemlerinin... vakfın adıyla temsil edilmesi gerektiğinde karar kıldı."

Harald Quandt'ın kızları Gabriele Quandt ve Colleen-Bettina Rosenblat ile röportaj talebinde bulundum fakat aile ofisinin temsilcisi Ulrich von Rotenhan'ın bana yazıyla bildirdiğine göre "mülakat vermemeye karar verdiler."

Aralarında Günther, Herbert ve idarecilerinin II. Dünya Savaşı esnasında Nazi işgali altındaki bölgelerde yürüttüğü Aryanlaştırmalara dair sayısız belgenin bulunduğu Günther Quandt'ın Nazilikten arındırılma yargılaması ve temyizlerine ilişkin dokümanlara Münih'teki Bavyera Eyalet Arşivleri'nde, 1362 ve 1363 numaralı dosyaların mikrofiş kopyalarından erişilebilir. Joachim

2 Lat. Hatıranın lanetlenmesi. Esasen devlete ihanet edenlerin ardında bıraktığı tüm izlerin kişi hiç var olmamış gibi ortadan kaldırıldığı Antik Roma'daki uygulamayı tanımlamak için ortaya atılmış olsa da Mezopotamya, Mısır ve Yunanistan'ın antik uygarlıklarında, yüz yıllar sonra Orta Çağ Avrupası'nda, Sovyet Rusya'da da başvurulduğu görülmüş, günümüze de kadar ulaşmıştır. Roma'da İmparator Commodus, Mısır'da Firavun Akhenaton ve kadın Firavun Hatşepsut bunun örneklerindendir. Sovyet Rusya'da 1930'ların sonlarında hüküm süren Büyük Terör esnasında Stalin ortadan kaldırttığı muhaliflerin izlerini de çıkarmaya çalışmıştır, öyle ki katlettirdiği bir komiserini kendisinin yanında bulunduğu fotoğraftan çıkartarak geçmişi tekrar yazmaya teşebbüs etmiştir. Nazilikten arındırma sürecinde de Nazi rejiminin adı çıkmış isimlerinin bazıları Alman tarihinden silinmeye çalışılmıştır. (ç.n.)

Scholtyseck'in kendisine hazırlatılan araştırmada başvurduğu ve Quandtların araştırmacıların erişimine açılmasına müsaade ettiği aile arşivinden belgelere Darmstadt'ta Hesse Ticarî Arşivleri'nde ulaşılabilir.

Almanya'nın antika kitapçıları birincil kaynaklar konusunda hazine gibiydi. Günther'in 1938 yılından kalma deste hâlinde mektuplarını, savaş sonrasında kaleme aldığı hatıratı, Quandt şirketinin 1930'lu yıllardan kalma defterlerini ve başka kaynakları onlardan edindim. Arşiv yazışmalarında dramatik bir şekilde aktarıldığı üzere Herbert'in adamlarının gazetecilerin eline geçmemesi için özellikle mücadele verdiği göz önünde bulundurulunca, Herbert'in 1980'de hazırlattığı özel biyografisini satın almak hususiyetle tatmin ediciydi. Joseph Goebbels'in, Elke Fröhlich'in editörlüğünü yaptığı, 1923 ila 1945 arasındaki günlüklerine yıllık lisans bedelini ödeyerek De Gruyter yayıncılıktan çevrimiçi olarak ulaşabilirsiniz.

Rüdiger Jungbluth'un 2002 ve 2015 yıllarında yayınladığı Quandt hanedanı biyografileri ve Joachim Scholtyseck'in 2011 tarihli çalışması da bir o kadar elzem kaynaklardı.

• • •

Viyana'da Ingrid Flick ile ikizlerinin aile ofisi temsilcileri, Ingrid'in bizzat yaptığı hayır işleri ve Nazi savaş suçlarından hüküm giymiş kayınpederi Friedrich Flick adına yürüttüğü yardım çalışmalarına dair sorularıma yorum yapmayı reddetti. Frankfurt Goethe Üniversitesi'ne Flick'in tarihteki tartışmalı yeri ile Flick vakfının yıllık maddi katkılarını nasıl bağdaştırdığına yönelik sorularım üzerine üniversitenin bir sözcüsü şu açıklamayı gönderdi: "Goethe Üniversitesi, Friedrich Flick Vakfı'yla altı yıldır iş birliği yapıyor ve vakfı adil, güvenilir ve cömert bir paydaşı olarak görüyor. Vakfın örnek niteliğindeki özverisi sayesinde aksi hâlde hayata geçirilemeyecek araştırma ve eğitim projeleri ile bursları

finanse etmek mümkün olabildi. İş birliğimiz üniversitenin destekçilerinin muhtelif katkılarında önemli bir yer teşkil ediyor." Friedrich Karl Flick'in en büyük kızları Alexandra Flick-Butz ve Elisabeth von Auersperg-Breunner Münih'teki temsilcilerine gönderilen mülakat istekleri ya da sorulara yanıt vermedi.

Kitapta yer alan ticarî hanedanların sadece bir üyesi sorularıma yanıt verdi; o da "Muck" lakabıyla tanınan Gert-Rudolf Flick'ti. Dürüstçe konuştu. Friedrich Flick'in en büyük erkek torunu ve Otto-Ernst'in en büyük oğlu Muck seksenine merdiven dayadı ve on yıllardır Londra'da yaşıyor, Rönesans üstatlarının eserleri hakkında yazıyor ve eğitim veriyor. Babasının, Nazi işgali altındaki Lorraine'de el konan Rombach çelik fabrikalarındaki korku dolu iktidarı esnasında 1943 yılında Fransa'da dünyaya geldi. Muck dedesi Friedrich'e son anlarına kadar yakındı, onu kaybettiğinde otuz yaşındaydı. Friedrich Flick, akıl hocalığı yaptığı Muck ve kardeşi Mick'in aile holdinginin ileride dizginlerini ele almasını umuyordu. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı.

Muck ile e-posta üzerinden yazışmalarımızın bir kısmını yayınlamak üzere kendisinden izin aldım: "Onunla savaşı hiç konuşmadık; kardeşim ve birçok bakımdan dahi bir adam olan dedemize çok saygı duyduk ve hürmet ettik. Şimdiyse fazlasıyla çirkin şeyler ortaya çıktı. Daha acımasız gözle bakılabilir fakat onu son derece kabiliyetli bir adam olarak anımsıyorum ve hislerimi değiştirmem mümkün değil. Dedemi tanımış olmaktan ziyadesiyle minnettarım. Bunu sadece bize bıraktığı servet için söylemiyorum." Muck'un kardeşleri Mick Flick ile Dagmar von Wietersheim, Mick'in Potsdam ve Zürih'teki vakıflarına ve Dagmar'ın Münih'teki aile ofisine gönderilen röportaj isteklerine karşılık vermedi.

Friedrich Flick ile mesai arkadaşlarına karşı yürütülen 1947 Nürnberg yargılamalarının birçok belgeyi ihtiva eden dosyalarına çevrimiçi olarak erişilebilir. İkincil kaynaklardan ağırlıklı

olarak Kim Christian Priemel'in 2007 tarihli, Flick holdingi konulu doktora çalışmasından, ayrıca Dagmar ile Mick'in iki farklı tarihçi grubuna hazırlattığı araştırmalardan istifade ettim. Dagmar'ın hazırlattığı yirminci yüzyılda Flick holdingi konulu araştırmayı Norbert Frei, Ralf Ahrens, Jörg Osterloh ve Tim Schanetzky 2009 yılında yayınladı. Mick'in hazırlattığı 2008 tarihli çalışma ise holdingi Nazi Almanyası bağlamında inceliyor ve Johannes Bähr, Alex Drecoll, Bernhard Gotto, Harald Wixforth ve Kim Christian Priemel yürüttü. Günther Ogger'in 1971'de yayınlanan Friedrich Flick biyografisi de geçen zamana rağmen geçerliliğini koruyor. Berlin-Brandenburg Ticarî Arşivi'nde Flick araştırmalarına dayanan bir arşiv mevcut ve içinde Dagmar'ın hazırlattığı akademik çalışmada kullanılan orijinal ve fotokopi belgeler bulunuyor. Tesadüfe bakın ki Flick arşivi Berlin'in Wittenau semtinde, bir zamanlar DWM'nin geniş silah kompleksinin bir bölümü olan binada tutuluyor. COVID-19 pandemisi yüzünden maalesef arşivi ziyaret edemedim.

August "Gustl" von Finck Jr.'nin Münih'teki şahsi ofisinde uzun yıllar boyunca sekreterliğini yapan Annemarie Thoene 2021 Haziran'ında bana telefonda "iletişim politikalarının" değişmediği bilgisini verdi; Gustl hâlâ röportaj vermiyordu ve isteğimi iletebilmem için bir e-posta adresi yoktu. Önceleri Gustl'dan bir yorumda bulunmasını istediğimde faks numarası verilmişti. Fakat bu kitap için mektup yazmamı söylediler. Gustl 2021 yazı ve sonbahar başında kuryeyle şahsi ofisine gönderdiğim mektuplarda ilettiğim mülakat isteğime ya da diğer sorularıma yanıt vermedi. 2021 Kasım'ı sonlarında Londra'da hayatını kaybetti. Üvey kardeşleri Helmut ve Gerhard da beni yanıtsız bıraktı. Goal AG'nin halkla ilişkiler üstadı Alexander Segert de. David Bendels, AfD ile gizemli Hukukun Üstünlüğü ve Yurttaş Özgürlüklerinin Muhafazası Birliği arasındaki bağlantı iddialarını

tartışmak için röportaj isteğime karşılık vermedi. AfD sözcüsü Peter Rohling partinin liderlerinden biriyle konu hakkında röportaj yapma isteğimi reddetti.

August von Finck'in Nazilikten arındırma davası tutanakları Münih'teki Bavyera Eyalet Arşivleri'nde 409 numaralı dosyada bulunuyor. Merck Finck'in Dreyfus ve Rothschild bankalarını Aryanlaştırma işlemlerinin ayrıntılarını ihtiva eden belgelere Maryland, College Park'ta Ulusal Arşivler ve Kayıt İdaresi'nden[3] (NARA) ya da çevrimiçi iş birliği yaptığı, milyonlarca kaydı dijitalleştirmiş Fold3 üzerinden ulaşabilirsiniz. Ingo Köhler'in Almanya'daki Yahudilerin sahip olduğu özel bankaların Aryanlaştırılması konulu, 2005 tarihli doktora çalışması ve Gerard Feldman'ın Nazi Almanyası'nda Allianz'a dair 2001 yılında yaptığı araştırmasının çok yararı oldu. AfD, Hukukun Üstünlüğü ve Yurttaş Özgürlüklerinin Muhafazası Birliği, Goal ve August von Finck Jr.'nin oluşturduğu ilişkiler ağını incelediğim bölümde *Der Spiegel*'den Melanie Amann, Sven Becker, Ann-Katrin Müller ve Sven Röbel; *Wochenzeitung*'dan Anna Jikhareva, Jan Jirat ve Kaspar Surber; *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'dan Friederike Haupt; *Die Zeit*'tan Christian Fuchs ve Paul Middelhoff; *Süddeutsche Zeitung*'dan Roman Deininger, Andreas Glas ve Klaus Ott'un ezber bozan haberlerinden faydalandım.

Stuttgart merkezli Porsche şirketi, Ferry'nin oğlu ve Porsche-Piëch sülalesinin Porsche kolunun sözcüsü Wolfgang Porsche'yle röportaj yapma isteğimi geri çevirdi. Sorularıma verdikleri yazılı cevapta şirketin iletişim birimi sorumlusu Sebastian Rudolph, Ferry'nin 1976'da yayınladığı otobiyografisi "*Biz, Porsche'de*" isimli eserdeki Yahudi karşıtı ve ırkçı açıklamalarını "Ferry Porsche'nin Almanya'yı terk etmek zorunda kalan Adolf Rosenberger ve diğer Yahudi ailelerin yaşadıkları karşısında empati yoksunluğunun" emaresi olarak yorumladı. "Ferry Porsche en azından şirketinin

3 İng. *National Archives and Record Administration.* (ç.n.)

Adolf Rosenberger'e adilane davrandığı ve zararını karşıladığına inanıyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra eski defterlerin açılmasından rahatsız olmasının tek sebebi bu."

Hans Mommsen ve Manfred Grieger'in Nazi devrinde Volkswagen tesislerine ilişkin 1996 yılında yaptığı araştırma paha biçilemez bir kaynak. Bernhard Rieger'in Volkswagen Beetle üzerine hazırladığı 2013 tarihli çalışması da öyle. Alman ve Avusturyalı gazeteciler Stefan Aust, Thomas Ammann, Georg Meck ve Wolfgang Fürweger'in Porsche-Piëch sülalesine dair kaleme aldığı çeşitli biyografik eserler ve Eberhard Reuß'un Porsche'nin Yahudi kurucu ortağı Adolf Rosenberger konulu belgeselinden de kaynak olarak istifade ettim.

Wolfram Pyta'nın iki meslektaşıyla Porsche şirketinin kökeni üzerine 2017'de hazırladığı çalışmanın Almanca orijinali önemli eksikliklerine rağmen güvenilir kabul edilebilir. Derinlemesine yapılmış bir araştırmanın sonucu olması, Pyta'nın Adolf Rosenberger'in hususi belgelerini incelememesini daha da kafa karıştırıcı ve rahatsız edici kılıyor. Pyta, Ferdinand Porsche ve Anton Piëch'in 1935 yılında Adolf Rosenberger'in hisselerini satın alarak Yahudi iş adamını şirketten çıkarmalarını Aryanlaştırma olarak tanımlamasa da yaptığımız bir Zoom görüşmesinde yapılan işin "Aryanlaştırmadan kâr etmek" olduğunu kabul etti.

Kitabın son kez teyitten geçtiği günlerde Porsche'nin sözcüsü bana birdenbire Pyta'nın çalışmasının sadece dijital formatta bulunan İngilizce tercümesine erişim kodu gönderdi. Dört yıl süren araştırma sonrasında tercümenin varlığı dahi beni şaşırtmıştı. İlk defa denk geliyordum, internette bahsi geçmiyordu. Pyta'nın araştırmasının İngilizce tercümesine ulaşabilmek için Porsche şirketinden istemeniz ya da şirketin kendisinin size ulaştırmak istemesi gerektiği anlaşılıyor. Bu yüzden tercüme güvenilir bir kaynak olarak yorumlanamaz. Dahası, en az bir kritik paragrafta

ekleme yapılarak Ferry Porsche'nin sadece savaşın hemen ardından SS'e başvurusuna dair yalan söylediği izlenimi vermeye çalışılmış, bu da metne güvenilmemesi için başka bir sebep. Hakikatte ise Ferry hayatının sonuna dek SS'e gönüllü olarak katıldığını inkâr ederek yalan söylemişti. Himmler'in kendisini fahri rütbeyi kabul etmeye zorladığı iddiasını sürdürmüştü. Bu yalanı hem Ferry'nin iki otobiyografik eserinde hem de Porsche şirketinin bana ilettiği, 1952 yılında Stuttgart Amerikan konsolosluğunda verdiği yeminli ifadede görülüyor.

Bielefeld merkezli Dr. Oetker holdinginin kıdemli sözcüsü Jörg Schillinger, Oetker ailesinden herhangi biriyle röportaj yapma isteğimi reddetti. Rudolf-August Oetker'in en genç üç çocuğunun sözcüsü Christoph Walther ise yazılı olarak şu cevabı verdi: "Bu hususta hâlihazırda yayınlanmış olan beyanlardan fazla açıklama yapma niyetleri yok."

Dr. Oetker'in Jürgen Finger, Sven Keller ve Andreas Wirsching'e 2013'te yaptırdığı Nazi Almanyası yıllarında Oetker/Kaselowsky şirketi konulu araştırmanın yanında Rüdiger Jungbluth'un Oetker hanedanı ve holdinginin geçmişini incelediği 2004 tarihli çalışma son derece kıymetli bir kaynaktı. Bielefeld'deki Dr. Oetker arşivi genel itibarıyla araştırmacılara açık fakat COVID-19 pandemisinin başlangıcından bu yana kapalı durumda. Bu yüzden ziyaret etme imkânı bulamadım.

Viyanalı Reimann ailesinin kıdemli sözcüsü ise aileden biriyle görüşme talebimi geri çevirdi. Berlin'de Peter Harf ve Alfred Landecker Vakfı'nın iki yetkilisiyle mülakat ayarladı. Bekleneceği üzere Harf katılmadı. Sorularımın çoğuna yazılı yanıt vermeyi kabul etti fakat bu münzevi milyarderle bir gün yüz yüze mülakat yapma arayışım devam edecek. Reimannların Nazi rejimi süresince ailesi ve şirketine dair hazırlattığı çalışmanın 2023 yılında

tamamlanması bekleniyor. Alfred Landecker'in biyografisiyle aynı anda yayınlanacak. Bahlsen ailesine dair araştırmanın ise şirketin sözcüsüne 2023 yazında bitmesi öngörülüyor fakat sözcü de ne zaman yayınlanacağını bilmiyor. Verena Bahlsen 2021 Eylül'ünde *Süddeutsche Zeitung*'a verdiği röportajda yola gelmiş gibi görünüyordu. Şöyle konuştu: "On yıllardır Nazi geçmişimize dair şeffaf olmayı başaramadık. Eğer bu fırsattan istifade etmezsek durumun geçmişte olduğu gibi devam edeceğine inanıyorum. Ailemi bu hususta konuşmaya itmem lazım."

Yaşananlar öykülenerek anlatılmış olsa da bu kitap bir kurgu eser değil. Dipnotlarla detaylıca kaynaklandırıldı ve içeriği bağımsız olarak kontrol edildi. Aynı hadiseyi farklı anlatan kaynaklara denk geldiğimde en makul anlatıyı seçtim. Oluşabilecek tüm hatalar bana aittir.

KISALTMALAR

ARD: Alman devlet yayıncısı

HWA: Hesse Ticarî Arşivleri

NARA: ABD Ulusal Arşivler ve Kayıt İdaresi (*National Archives and Records Administration*)

NDR: Kuzey Alman Yayın Kuruluşu

NMT: Nürnberg Askerî Mahkemeleri (*Nuremberg Military Tribunals*)

NND: Gizliliği kaldırılan belgeler

OMGUS: ABD Almanya Askerî Hükümeti (*US Office of Military Government for Germany*)

OSS: Stratejik Hizmetler Dairesi (*Office of Strategic Services*)

STAM: Münih Devlet Arşivleri

SWR: Almanya Güneybatı Yayın Kuruluşu

***TG*:** Joseph Goebbels'in Günlükleri (*Die Tagebücher von Joseph Goebbels*)

USACA: ABD Müttefikler Avusturya Komisyonu (*US Allied Commission for Austria*)

USHMM: ABD Holokost Anma Müzesi (*US Holocaust Memorial Museum*)

İNDEKS

B

MİLYAR DOLARLIK ŞİRKETLER VE NAZİLER

"David de Jong'un bu önemli eseri, Avrupa'nın en büyük hanedanlarından bazılarının aile sırlarını ve lekeli geçmişlerini gün yüzüne çıkarıyor. Arşivlerdeki ustalığını yazımda da gösteren de Jong, suç ortaklığı, örtbas ve inkârın sürükleyici hikâyesini anlattığı gibi, günümüzün en beğenilen tüketim markalarından bazılarının geçmişindeki iğrenç savaş suçlarını ortaya çıkarmak için çok sayıda tarihsel kanıt ve belgeden faydalanıyor."

– PATRICK RADDEN KEEFE

Bugün BMW'nin ortaklarından ve Alman sanayi imparatorluğunun en ikonik isimlerinden biri olan Günther Quandt, 1946 yılında Nazilerle işbirliği yaptığı şüphesiyle tutuklandı. Quandt, eski eşinin yeni kocası Propaganda Bakanı Joseph Goebbels tarafından partiye katılmaya zorlandığını iddia ederek beraat etti. Fakat Quandt yalan söylemişti. Hitler rejimiyle öylesine girift bir ilişkisi vardı ki, bu sayede milyarlarca dolara hükmetmeyi başarmıştı.

David de Jong, detaylı araştırmalar sonucunda ortaya koyduğu eserinde BMW, Daimler-Benz, Porsche, Volkswagen, Allianz ve Varta gibi Alman sanayiinin dev markalarının Nazi rejiminde nasıl yükseldiklerini, büyüdüklerini ve zenginleştiklerini gözler önüne seriyor. De Jong, daha önce hiç kullanılmamış zengin kaynakları kullanarak, bu dev iş adamlarının Yahudi işletmelerine nasıl el koyduklarını, köle işçileri nasıl temin ettiklerini ve Avrupa'nın dört bir yanı alevler içindeyken Hitler'in ordusunu nasıl donattıklarını ortaya koyuyor. En önemlisi ise ABD'nin siyasi çıkarları adına bu hanedanların suçlarını nasıl akladığını ve kana bulanmış geçmişi nasıl örtbas ettiğini gösteriyor.

Nazi Milyarderleri, bugün pek çok insanın hayatına bir şekilde girmiş olan dev markaların karanlık tarihlerini gözler önüne seriyor. Akıcı anlatımıyla de Jong, okurları Alman sanayiinin kalbine götürürken insan bedenleri üstünde yükselen muazzam servetlerin nasıl inşa edildiğini anlatıyor.

Kronik

kronikkitap.com kronikkitap

ISBN: 978-625-6774-70-4

9 786256 774704